

שבוע פרשת בא

(26 January - 01 February 2025)

כ"ו טבת - ג' שבט תשפ"ה

מפרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנחת תפילין במשך כל היום כולו (מנין החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ
 יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתָּ דַגְגָּךְ וְתִירְשֶׁךָ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי
 עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתֶךָ, וְאִכְלֹתָ וּשְׂבַעְתָּ: הַשְּׂמֵרוּ לָכֶם
 פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים
 וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהָרָה אִפֵּי יְיָ בְכֶם וְעֲצַר אֶת הַשְּׂמִים
 וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהִאֲדַמָּה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאֲבַרְתֶּם
 מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם: וּשְׂמֹתֶם
 אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם
 לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם
 אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ
 בְּדַרְךָ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ,
 וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶמָה
 אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתָּיִכֶם לְתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשְּׂמִים עַל
 הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
 אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגֵדֵיהֶם
 לְדַרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתֵּיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם
 לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם
 אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר
 אִתְּם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל
 מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר
 הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי
 יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבֵּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ בְּמוֹד:
 מַעוּה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי
 שְׂמַתְחֵל לִימֵי הַחֹדֶשׁ.
 יְהִי רִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנָה בֵּית
 הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ:
 אֶךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְשִׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמנו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה'
 הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נִשְׁמַתִּי
 בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על
 התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת
 של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד
 ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל
 ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך.
 בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר פָּחַר בְּנוּ מִכָּל
 הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן
 הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל
 מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ
 הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ
 בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדַרְךָ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם
 לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל
 מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׂמַעוּ אֵל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה
 אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֵלֶיךָ נִשְׁאֲתִי אֶת עֵינֵי
הַיֹּשְׁבֵי בַשָּׁמַיִם: ב הִנֵּה כְעֵינֵי עֲבָדִים אֶל
יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי שְׂפָחָה אֶל יַד גִּבְרָתָהּ
כֵּן עֵינֵינוּ אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שִׁיחַנְנוּ: ג חֲנֲנוּ
יְיָ חֲנֲנוּ כִּי רַב שְׁבַעְנוּ בּוֹז: ד רַבַּת שְׂבַעָה
לָהּ נִפְשָׁנוּ הִלְעַג הַשְּׂאֲנָנִים הַבּוֹז לַגֹּאֵי
יוֹנִים:

קכד

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לַדָּוִד לְלוֹלֵי יְיָ שְׁהִיָּה לָנוּ יְאֹמֵר־נָא
יִשְׂרָאֵל: ב לְלוֹלֵי יְיָ שְׁהִיָּה לָנוּ בְּקוֹם עֲלֵינוּ אֲדָם:
ג אֲזֵי חַיִּים בְּלִעּוֹנוּ בְּחִרּוֹת אָפֶם בְּנוּ: ד אֲזֵי הַמּוֹם
שְׁטָפוּנוּ נִחְלָה עֵבֶר עַל־נִפְשָׁנוּ: ה אֲזֵי עֵבֶר עַל־
נִפְשָׁנוּ הַמּוֹם הַיְוִדוֹנִים: ו בְּרוּךְ יְיָ שְׁלֹא נִתְּנָנוּ טָרֶף
לְשֹׁנֵיהֶם: ז נִפְשָׁנוּ כִּצְפוּר נִמְלְטָה מִפֶּח יוֹקְשִׁים
הַפַּח נִשְׁבֵּר וְאֲנַחְנוּ נִמְלְטָנוּ: ח עֲזָרְנוּ בְּשֵׁם יְיָ עֲשֵׂה
שְׁמִים וְאַרְצָן:

נקודות משיחות קודש - מזמור קכג מתוך "תהילות מנחם"

א-ד - אליך נשאתי את עיני הישבי בשמים . . חננו הוי' חננו כי רב שבענו בוז.
רבת שבעה לה נפשנו הלעג השאננים הבוז לגאי יונים

מזמור שכולו תחינה על הגאולה

א. הכותרת של המזמור הוא "המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות". ונראה שזהו תוכן כללות המזמור, החל מפסוק א' - "אליך נשאתי את עיני הישבי בשמים" - יהודי מרים את עיניו לאביו שבשמים ומבקש שיהי' סיוס וקץ הגלות. עד לפסוק ד' - "כי רב שבענו בוז. רבת שבעה לה נפשנו הלעג השאננים הבוז לגאי יונים" - כבר עבר זמן ארוך בגלות, ושבענו מלעג ובוז.

ובפרטיות יותר, "אליך נשאתי את עיני הישבי בשמים" - היא תנועה ראשונה שיהודי עושה (כדמוכח מזה שזהו הפסוק הראשון במזמור), אף אל פי שהקב"ה נמצא בכל מקום, כמ"ש¹ "את השמים ואת הארץ אני מלא", "מלא כל הארץ כבודו"², ואם כן למה צריך ל"נשאתי את עיני הישבי בשמים"?

יתירה מזו, הרי "השמים ושמי השמים לא יכלכלוך ואף כי הבית הזה"³ - בניחותא, שדוקא בבית המקדש הנמצא בארץ הגשמית - הוא כלי להשראת השכינה. ועל דרך זה

המשך בעמוד 259

(1) ירמי' כג, כד.

(2) ישעי' ו, ג.

(3) מלכים-א ח, כז.

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- שולחן ערוך עם הערות וצייונים 244
 שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי' 244
 תורה אור 247

אדמו"ר האמצעי

- תורת חיים 250

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- דרך מצוותיך 251

אדמו"ר מוהר"ש

- תורת שמואל תרל"ג 252

אדמו"ר מוהרש"ב

- ספר המאמרים - המשך תער"ב 253

אדמו"ר מוהריי"צ

- ספר המאמרים - תרפ"ט 254
 לקוטי דיבורים - בלה"ק 255
 מכתב הרבי הריי"צ לחתנו הרבי 257
 אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ 259

הוספות

- ילקוט לוי יצחק על התורה 79
 נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח 81
 נביאים וכתובים 202
 עין יעקב - מסכת ברכות 214
 נקודה משיחת קודש מעובדת 260
 חומש לקריאה בציבור 261
 קריאת התורה למנחה בשבת קודש 269
 לוח זמנים 270
 סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש 271

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה באתי לגני אחותי כלה יו"ד שבת, ה'תשכ"ה 5
 ד"ה באתי לגני אחותי כלה
 ש"פ בשלח, י"א שבת, ה'תשמ"ה 20

התועודיות

- משיחות שבת פרשת בא, ג' שבת ה'תשד"מ 31
 שיחת שבת פרשת בא, ג' שבת ה'תשד"מ 39
 שיחת שבת פרשת בשלח, יו"ד שבת ה'תשל"ד 60

לקוטי שיחות

- פרשת בא, כך נא, ב 69
 פרשת בא, כך נא, ג 73

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- חומש יומי - פרשת בא 83
 לוח לתהלים היומי 109
 תניא יומי 110
 לוח 'היום יום' 122

רמב"ם

- הלכה יומית לעיון ברמב"ם 125
 שלושה פרקים ליום 129
 פרק אחד ליום 183
 ספר המצוות 200

לימוד מוהולק לפי ימים

- משניות עם ביאור קהתי - מסכת מכות 204
 גמרא עם ביאור - מסכת סנהדרין 216
 שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי' 244

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
 שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר ב'שיר השירים' שה'דוד', הקדוש ברוך הוא, אומר ל'כלה', בני ישראל:
 2 **בַּאתִּי לְגַנִּי אַחֹתִי כְלָה**², **וּמְבִיא בַעַל הַהִילּוּלָא**³ הרבי הרי"צ
 3 נסתלק ביום יו"ד שבט (בשנת תש"י) במאמר חסידות על פסוק זה שמסר
 4 לפרסום ליו"ד שבט (יום הסתלקות סבתו הרבנית רבקה, אם אביו הרבי
 5 הרש"ב, בשנת תרע"ד) וי"ג שבט (יום
 6 הסתלקות אמו הרבנית שטערנא שרה,
 7 בשנת תש"ב) בשנת תש"י, וביו"ד
 8 שבט אותה שנה נסתלק **מְאָמֵר**
 9 **הַמְדַרְשׁ**⁴, **לְגַנִּי לְגַנּוּנִי**, למקום
 10 ההתייחדות שלי ורבתי לגנני פירושו
 11 באתי, היינו חזרתי ל**מְקוֹם שְׁהִיָּה**
 12 **עֵיקָרִי בַתְּחִלָּה**⁵, **דְּעֵיקָר**
 13 **שְׂכִינָה בַתְּחִתּוֹנִים הֵיְתָה**,
 14 בתחילת הבריאה, עיקר השראת
 15 השכינה וגילוי האלוקות היה בעולם
 16 הזה התחתון ו**אַחַר כֵּן הִנֵּה**
 17 **הָאָדָם** אדם הראשון **עַל יְדֵי חֲטָא**
 18 **עַץ הַדַּעַת סִילַק אֶת הַשְּׂכִינָה**
 19 **מִן הָאָרֶץ** וגרם שהשכינה תעלה
 20 מהארץ ל**רְקִיעַ**, ו**אַחַר כֵּן**
 21 **בְּדוֹרוֹת שְׁלֹאֲחָרֵי זֶה שְׁעָבְרוּ**
 22 **עַל צִיּוּנֵי ה'** פעמים נוספות,
 23 **נִסְתַּלְּקָה הַשְּׂכִינָה מֵרְקִיעַ**
 24 **לְרְקִיעַ** מהרקיע הראשון אליו עלתה
 25 בחטא עץ הדעת, נסתלקה השכינה,
 26 בגלל חטא נוסף, לרקיע השני, וכן
 27 הלאה **עַד** שעלתה השכינה ל**רְקִיעַ**
 28 **הַשְּׂבִיעִי**. ו**אַחַר כֵּן בָּאוּ**
 29 **צַדִּיקִים**, **אַבוֹת הָעוֹלָם**,
 30 **וְהוֹרִידוּ אֶת הַשְּׂכִינָה מֵרְקִיעַ**
 31 **הַשְּׂבִיעִי לְמַטָּה**, **עַד שֶׁבָּא**
 32 **הַשְּׂבִיעִי**, **מִשָּׁה רַבִּינוּ**, שהוא השביעי לאבות העולם (אברהם-יצחק-
 33 יעקב-לוי-קהת-עמרם-משה) **שֶׁכָּל הַשְּׂבִיעִינֵי חֲבִיבִין**⁶, כדברי המדרש
 34 על הכתוב בתורה לגבי ראש השנה 'בחודש השביעי באחד לחודש': 'כל'
 35 השביעין חביבין לעולם, למעלה השביעי חביב, שמים ושמי השמים ורקיע
 36 ושחקים וזבל ומעון וערבות וכתוב 'סולו לרוכב בערבות ביה שמו', בארצות
 37 שביעית חביבה, ארץ אדמה ארקא גיא ציה נשיה תבל וכתוב 'והוא ישפוט

ביאור בדרך אפשר

תבל בצדק דין לאומים במישרים', בדורות שביעית חביב, אדם שת אנוש
 קינן מהללאל ירד חנוך וכתוב "ויתהלך חנוך את האלקים", באבות שביעי
 חביב, אברהם יצחק ויעקב לוי קהת עמרם משה וכתוב "ומשה עלה אל
 האלקים", בבנים השביעי חביב, שנאמר "דוד (הוא) השביעי", במלכים
 השביעי חביב, שאול איש בושת דוד
 שלמה רחבעם אביה אסא וכתוב
 "ויקרא אסא אל ה'", בשנים שביעי
 חביב, שנאמר "והשביעית תשמטנה
 ונטשתה", בשמיטין שביעי חביב,
 שנאמר (ויקרא כה, י) "וקדשתם את
 שנת החמשים", בימים שביעי חביב,
 שנאמר "ויברך אלקים את יום
 השביעי", בחדשים שביעי חביב,
 שנאמר "בחודש השביעי באחד
 לחודש" ו**הוֹרִידָהּ** ומשה רבינו
 הוריד את השכינה **מִן הָרְקִיעַ**
 הראשון, הקרוב ביותר לעולם הזה
 התחתון ל**אָרֶץ**, **שָׁזוּ הֵיְתָה**
 ה**כְּפוֹנָה** המטרה והתכלית של בריאת
 העולם מלכתחילה **שְׂתַחֲזוֹר**
 ה**שְּׂכִינָה** להיות שוכנת ומאירה
 בגלוי **בַּתְּחִתּוֹנִים**, ל**מְקוֹם**
 שְׁהִיָּה **עֵיקָרִי בַתְּחִלָּה** בתחילת
 הבריאה, לפני חטא עץ הדעת
 והחטאים הבאים. ו**זֶהוּ מָה**
 שְׁנֹאֲמַר⁷ בתהילים **צַדִּיקִים גּוֹ'**
 יישו ארץ **יִשְׁפְּנוּ לְעַד עֲלֵיָהּ**,
 היינו, **שְׁעֻנֵּינָם וְעַבְדֹתָם שָׁל**
צַדִּיקִים, והכוונה לכל בני ישראל
 כמו שכתוב בנבואת ישעיה **עֲמֹף**
כָּלָם צַדִּיקִים⁸, הוא **לְעֵשׂוֹת**
 דִּירָה לוֹ **יִתְבַּרְךָ** מקום שבו הקדוש ברוך הוא 'דוד', היינו מקום ראוי
 לגילוי אלוקות והשראת השכינה **בַּתְּחִתּוֹנִים**, בעולם הזה התחתון **כִּי**,
עַל יְדֵי עַבְדֹתָם של בני ישראל העובדים את ה' **בְּאַתְּכַפֵּיא** בכפיית
 והכנעת הרע **וְאַתְּהַפְּכָא** ובהפיכה לטוב של **סִטְרָא אַתְרָא**, הצד האחר,
 שאינו צד הקדושה, **אֶסְתַּלַּק** מתעלה ומתגלה **יִקְרָא דְקוּדְשָׁא פְרִיף**
 הוא כבודו של הקדוש ברוך הוא **בְּכוּלְהוּ עֲלָמִין**⁹ בכל העולמות,

בס"ד. יו"ד שבט, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

1 **בַּאתִּי לְגַנִּי אַחֹתִי כְלָה**², **וּמְבִיא בַעַל**
 2 **הַהִילּוּלָא**³ **מְאָמֵר הַמְדַרְשׁ**⁴, **לְגַנִּי לְגַנּוּנִי**,
 3 **לְמְקוֹם שְׁהִיָּה עֵיקָרִי בַתְּחִלָּה**⁵, **דְּעֵיקָר**
 4 **שְׂכִינָה בַתְּחִתּוֹנִים הֵיְתָה**, ו**אַחַר כֵּן הִנֵּה הָאָדָם עַל יְדֵי**
 5 **חֲטָא עַץ הַדַּעַת סִילַק אֶת הַשְּׂכִינָה מִן הָאָרֶץ**
 6 **לְרְקִיעַ**, ו**אַחַר כֵּן בְּדוֹרוֹת שְׁלֹאֲחָרֵי זֶה שְׁעָבְרוּ**
 7 **עַל צִיּוּנֵי הַשָּׁמַיִם**, **נִסְתַּלְּקָה הַשְּׂכִינָה מֵרְקִיעַ לְרְקִיעַ**
 8 **עַד לְרְקִיעַ הַשְּׂבִיעִי**. ו**אַחַר כֵּן בָּאוּ צַדִּיקִים**,
 9 **אַבוֹת הָעוֹלָם**, ו**הוֹרִידוּ אֶת הַשְּׂכִינָה מֵרְקִיעַ**
 10 **הַשְּׂבִיעִי לְמַטָּה**, **עַד שֶׁבָּא הַשְּׂבִיעִי**, **מִשָּׁה רַבִּינוּ**,
 11 **שֶׁכָּל הַשְּׂבִיעִינֵי חֲבִיבִין**⁶, ו**הוֹרִידָהּ מִן הָרְקִיעַ**
 12 **לְאָרֶץ**, **שָׁזוּ הֵיְתָה הַכְּפוֹנָה שְׂתַחֲזוֹר הַשְּׂכִינָה**
 13 **לְהֵיוֹת בַּתְּחִתּוֹנִים**, ל**מְקוֹם שְׁהִיָּה עֵיקָרִי בַתְּחִלָּה**.
 14 **וְזֶהוּ מָה שְׁנֹאֲמַר**⁷ **צַדִּיקִים גּוֹ'** **יִשְׁפְּנוּ לְעַד עֲלֵיָהּ**,
 15 **הֵינּוּ**, **שְׁעֻנֵּינָם וְעַבְדֹתָם שָׁל צַדִּיקִים**, **עֲמֹף כָּלָם**
 16 **צַדִּיקִים**⁸, הוא **לְעֵשׂוֹת דִּירָה לוֹ יִתְבַּרְךָ**
 17 **בַּתְּחִתּוֹנִים**, **כִּי**, **עַל יְדֵי עַבְדֹתָם בְּאַתְכַפֵּיא**
 18 **וְאַתְהַפְּכָא סִטְרָא אַתְרָא**, **אֶסְתַּלַּק יִקְרָא דְקוּדְשָׁא**
 19 **פְרִיף** הוא **בְּכוּלְהוּ עֲלָמִין**⁹, **הֵינּוּ**, **שְׁמֵאִיר**

(1) מאמר זה מיוסד בעיקרו על פרק החמשה-עשר מהמשך באתי לגני ה'שית" (2) שה"ש ה, א. 3) רד"ה באתי לגני ה'שית" (4) שהש"ר עה"פ. 5) ראה ב"ר פי"ט, ז. 6) ויק"ר פכ"ט, יא. 7) תהלים לו, כט. 8) ישע"י ס, כא. וראה סנהדרין רפ"י. 9) בתניא

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 כדברי הוזהר, היינו, שמאיר ומתגלה בכל העולמות אור הסובב
 2 כל עלמין, האור האלוקי הבליגבול שאינו מצומצם לפי העולמות
 3 והנבראים ואינו מאיר בהם בהתלבשות פנימית אלא בדרך 'סובב' ו'מקיף'
 4 (בשונה מהאור המצומצם ה'ממלא כל עלמין' שמאיר בכל עולם ובכל נברא
 5 בהתאם למהותו, וענינו כהתלבשות
 6 הנפש בגוף בכל אבר לפי ענינו)
 7 שזהו ואור זה הוא הקרא
 8 דקודשא בריך הוא שהוא
 9 ככולהו עלמין בשוה, דקאי
 10 שמכוון על אור הסובב כל
 11 עלמין שמאיר בכל העולמות
 12 בשוה, ובאופן של אסתלק¹⁰
 13 וההארה וההמשכה היא באופן של
 14 'אסתלק', היינו שאמנם מאיר למטה
 15 בארץ, אבל ההארה היא באופן של
 16 עליה ורוממות.
 17 וזהו מה שפכתוב¹¹ בתורה בציווי
 18 של הקדוש ברוך הוא לבני ישראל על
 19 עשיית המשכן ו'עשו לי מקדש'
 20 ושכנתי בתוכם, היינו,
 21 שהקדוש ברוך הוא ישרה את שכנתו
 22 וישכון בהמשכן ומקדש, במשכן
 23 ולאחר מכן בבית המקדש וגם ישכון
 24 בתוכם, בתוך כל אחד ואחד
 25 מ'ישראל'¹², ולכן לא נאמר ושכנתי
 26 'בתוכי' אלא 'בתוכם' שהם בני
 27 ישראל אלו שמשפכינים (היינו
 28 ממשכיכים ומורידים מלמעלה)
 29 שכנתו יתברך למטה, שזהו
 30 ענין התוכן הפנימי של הפסוק הנזכר
 31 בתהלים שהצדיקים, כל בני ישראל,
 32 ישפנו לעד עליה היינו ימשיכו
 33 את השכינה מלמעלה ויגרמו שתשכון
 34 למטה.
 35 וממשיף הרבי הריי"צ בעל
 36 ההילולא במאמר הנזכר ל'באר'¹³, שיעקר העבודה במשכן

ומקדש (שענינם כוונת ומטרתם של המשכן והמקדש הוא לפעול
 שיהיה ושכנתי היינו השראת השכינה למטה, כאמור לעיל) הוא ענין
 הקרבנות (והקטורת¹⁴ שגם היא נחשבת עבודה עיקרית), שענינם
 תוכנם ותכליתם של הקרבנות הוא כמאמר¹⁵ הוזהר רזא דקורבנא
 עולה עד רזא דאין סוף, סוד
 הקרבן עולה עד סוד האין-סוף,
 ולאחרי זה לאחר שהקרבן מתעלה
 אל האין-סוף נעשה הענין דנחת
 רוח לפני שאמרת ונעשה
 רצוני¹⁶, שהוא ענין
 ההמשכה והגילוי של האור האלוקי
 למטה הנגרם כתוצאה מהנחת-רוח
 שיש לקדוש ברוך הוא מהקרבנות.
 וזהו האמור לעיל אודות ענין השראת
 השכינה למטה כפי שהוא במשכן, הוא
 גם הביאור הפנימי על מה
 שהמשכן היה מעצי שטים,
 כמו שכתוב¹⁷ בתורה ועשית
 את הקרשים למשכן עצי
 שטים עומדים, כי שטים
 הוא מלשון שטות (פדאי'תא
 כפי שזכר במדרש¹⁸), היינו,
 והפירוש הפנימי של הדבר הוא
 שצריך להפוך את השטות
 הנגהה למטה מטעם ודעת דהעולם
 ולעשות ממנו קרשים
 למשכן, שענינם הוא שטות של צד
 הקדושה, עבודת ה' למעלה מטעם
 ודעת וכמודגש גם פתיבת
 במילה קרש, אותיות שקר
 (כמבואר בארוכה בהמשך
 המאמר¹⁹ הנזכר 'באתי לגני' תשי"י
 ענינם של אותיות אלו ש' ק'
 ר, הן הרמז למעלה, והן
 בעבודת האדם), היינו,
 שיעקר העבודה במשכן ושטות העולם עושים קרשים למשכן, ובאופן

פכ"ז (לד, א) ובלקו"ת ר"פ פקודי מציין לזהר ח"ב קכח, ב (ובלקו"ת שם מציין גם לזהר שם סז, ב. וראה גם שם קפד, א). וראה גם תו"א ויקהל פט, ד. לקו"ת חוקת סה, ג. 10) ראה תו"א ויקהל שם. 11) תרומה כה, ח. 12) הובא בשם רז"ל בלקו"ת ר"פ נשא כ, סע"ב. ובכ"מ. וראה ראשית חכמה שער האהבה פ"ו קרוב לתחילתו (ד"ה ושני פסוקים). אלשיך עה"פ תרומה שם ("שמעתי לומדים"). של"ה סט, א. רא, א. חלק תושב"כ תרומה שכה, ב. שכו, ב. וראה לקו"ש חכ"ו ע' 173 הערה 45. 13) פרק ב ואילך. 14) ריש פרק ג. 15) ראה זהר ח"ב רלט, א. ח"ג כו, ב. 16) תו"כ ופרש"י ויקרא א, ט. ספרי ופרש"י פינחס כח, ח. 17) תרומה כו, טו. 18) ספרי בלק כה, א. במדב"ר פ"כ, כב. תנחומא בלק טז. 19) פרק ו ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁנֵקְרָאִים קרשי המשכן בָּשֶׂם עוֹמְדִים, כְּעֵנָן הָעֲמוּדִים שבבנין
 2 שְׁמַחֲבָרִים אֶת הַמְעֵלָה תִּקְרַת הַבֵּית עִם הַמָּטָה רֹצֶפֶת הַבֵּית וְאֶת
 3 הַמָּטָה עִם הַמְעֵלָה, עַד שְׁנַעֲשִׂים ה'מטה' וה'מעלה' לְאֶחָדִים.
 4 וְכָל זֶה הַנִּפְעַל עַל יְדֵי עֲשִׂית קְרָשֵׁי הַמִּשְׁכָּן שֶׁהוּא מְקוּם לְהִשְׂרָאת הַשְּׂכִינָה
 5 וַיְגִלוּ אֱלֹהִים וַיַּעֲשֶׂה נִפְעַל עַל יְדֵי
 6 הָעֲבוּדָה בְּאוֹפֵן שֶׁל שְׁטוֹת
 7 דְּקָרוּשָׁה, שְׂזוּהִי הָעֲבוּדָה
 8 שְׁלֹמְעֵלָה מִטַּעַם וְדַעַת עֲבוּרָת
 9 ה' מַעַל וּמַעֲבֹר לְמַחְבָּק וּמִתְחַיֵּב מִצַּד
 10 הַשְּׂכָל וְהַהֲגִיזוֹן. וְעֲבוּדָה זוֹ שֶׁל
 11 'שְׁטוֹת דְּקָרוּשָׁה' נַעֲשִׂית עַל יְדֵי
 12 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנֵקְרָאִים בְּחוּרָה
 13 בָּשֶׂם צְבָאוֹת הַיְוָי²⁰.
 14 וּמִמְשִׁיף הַרְבִּי הַרִי"צ בַּמַּאמֵר
 15 הַנּוֹכַח לְבָאָר²¹ בְּעוֹמֵק יוֹתֵר
 16 מֵהַ שְׂיִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים בָּשֶׂם
 17 צְבָאוֹת הַיְוָי, שְׁעֵנָן הַצָּבָא
 18 הוּא שְׁעַל יָדָם עַל יְדֵי אֲנִשֵׁי הַצָּבָא
 19 וְיֻכְלוּ לְצַאת בְּמִלְחָמָה וּלְנַצַּח
 20 בָּהּ, וְהָרִי רוֹאִים בְּמִלְכוּתָא
 21 דְּאָרְעָא שְׁעֵנָן הַנִּצְחוֹן נוֹגַע
 22 לְמַלְךְ בְּיוֹתֵר וּבְיוֹתֵר, וְעַד
 23 שֶׁכָּל הָאוֹצְרוֹת, הֵן מַה שְׂאָצֵר
 24 הַמֶּלֶךְ בְּעַצְמוֹ וְהֵן מַה שְׂאָצֵרוּ
 25 שְׂאָצֵרוּ אֲבוֹתָיו, שְׁהֵם יִקְרִים
 26 כָּל כֹּף עַד שְׂאִפִּילוֹ אֵין
 27 מְרָאִים אוֹתָם אֵלָּא הֵם גְּנוּזִים
 28 וּמוֹסְתָרִים, וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה
 29 שְׂאֵין מְשַׁתְּמָשִׂים בָּהֶם, כִּכֵּל
 30 זָאת, הֵגָה בְּשִׁבִיל הַנִּצְחוֹן
 31 בְּמִלְחָמָה פּוֹתַח הַמֶּלֶךְ אֶת
 32 אוֹצְרוֹתָיו הַכְּמוּסִים וּמְכַבְּזוֹ
 33 אוֹתָם, שְׂמוֹסְרִים אוֹתָם אֵת
 34 הָאוֹצְרוֹת עַל יְדֵי פְקִידֵי הַחֵיל
 35 מִפְּקִידֵי הַצָּבָא בְּשִׁבִיל אֲנִשֵׁי
 36 הַחֵיל הַחִילִים הַלּוּחֲמִים, וּבִנְמִשֵּׁל,
 37 אֵצֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲנִשֵׁי הַחֵיל הֵם
 38 צְבָאוֹת הַיְוָי, כְּדֵי שְׂיִנְצְחוּ
 39 בְּמִלְחָמָה.
 40 וְלִהְבִּין עֵנָן הָאוֹצֵר לְמַעְלָה
 41 בְּאֱלֹהִים (שְׂאוֹתוֹ מוֹסְרִים לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל

42 כְּדֵי שְׂיִנְצְחוּ בְּמִלְחָמָה הַרוּחָנִית), מְקַדִּים²² הַרְבִּי הַרִי"צ בַּמַּאמֵר מַה
 43 שְׁפָתוֹב בְּ(זָהָר וּב)תְּקוּנֵי זָהָר²³, אֹרֵר אֵין סוֹף הוּא לֵאלֹא כֵל
 44 הַגְּבֻלוֹת וְלֹכֵן הוּא לְמַעְלָה מִתְּעַלָּה וְנַעֲלָם עַד אֵין קֶץ, וְלִמְטָה יוֹרֵר
 45 וְנִמְשָׁךְ וּמִתְּגַלָּה עַד אֵין תְּכֵלִית, וְכַפִּי שְׂמַסִּיִם לְאַחְרֵי זֶה²⁴
 46 בַּהֲמִשְׁךְ הַמַּאמֵר 'בְּאֵתִי לִגְנִי'
 47 שְׂהַעֲנִין דְּלִמְעֵלָה עַד אֵין קֶץ
 48 הוּא עֵנָן הָאוֹצֵר לְמַעְלָה
 49 בְּאֱלֹהִים (שְׂאוֹתוֹ נוֹתִים לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל
 50 בְּשִׁבִיל נַצְחוֹן הַמִּלְחָמָה הַרוּחָנִית).
 51 וְכְדֵי לְהִבִּין בְּהִרְחֵבָה
 52 וּבְעַמְקוֹת גּוֹדֵל וּמַעֲלָה הָעֵנָן
 53 דְּלִמְעֵלָה עַד אֵין קֶץ, מְבָאָר
 54 בְּסַעֲיָפִים הַקּוֹדְמִים²⁵ גּוֹדֵל
 55 מַעֲלָה הָעֵנָן דְּלִמְטָה עַד אֵין
 56 תְּכֵלִית, שְׁהוּא בְּבַחֲנֵינָה
 57 הַתְּפִשְׁטוֹת הָאָרָה וְהַתְּגַלּוֹת
 58 בְּבַחֲנֵינָה אֵין סוֹף לְמִידָת
 59 הַהֲתַפְשֻׁטוֹת עַד לְמְטָה מְטָה,
 60 וּבְאוֹפֵן שְׂכַבְלֵי מְקוֹם שְׂנַמְשָׁף,
 61 גַּם אִפִּילוֹ כַּאֲשֶׁר יוֹרֵר וְנִמְשָׁךְ לְמְטָה
 62 מְטָה, הָרִי הוּא בְּאוֹפֵן שֶׁל
 63 אֵין סוֹף, שְׂזָה מוֹרָה עַל גּוֹדֵל
 64 הָעֵנָן. וְלְאַחְרֵי זֶה לְאַחַר
 65 הַהֲקַדְמָה שֶׁל בִּיאוֹר עֵינֵי לְמְטָה מְטָה
 66 עַד אֵין תְּכֵלִית מִתְּחִיל לְבָאָר
 67 הָעֵנָן דְּלִמְעֵלָה עַד אֵין קֶץ,
 68 שְׁהוּא עֵנָן נַעֲלָה וְגִבוּה יוֹתֵר
 69 מְאֹשֵׁר הָעֵנָן דְּלִמְטָה עַד אֵין
 70 תְּכֵלִית. וְלְאַחְרֵי זֶה מְסִיִּים
 71 שְׂזָהוּ הָעֵנָן שֶׁל לְמַעְלָה עַד
 72 אֵין קֶץ עֵנָן הָאוֹצֵר, שְׂאִפִּילוֹ

1 שְׁנֵקְרָאִים בָּשֶׂם עוֹמְדִים, כְּעֵנָן הָעֲמוּדִים
 2 שְׁמַחֲבָרִים אֶת הַמְעֵלָה עִם הַמָּטָה וְאֶת הַמָּטָה
 3 עִם הַמְעֵלָה, עַד שְׁנַעֲשִׂים לְאֶחָדִים. וְכָל זֶה
 4 נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי הָעֲבוּדָה בְּאוֹפֵן שֶׁל שְׁטוֹת
 5 דְּקָרוּשָׁה, שְׂזוּהִי הָעֲבוּדָה שְׁלֹמְעֵלָה מִטַּעַם
 6 וְדַעַת. וְעֲבוּדָה זוֹ נַעֲשִׂית עַל יְדֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 7 שְׁנֵקְרָאִים בָּשֶׂם צְבָאוֹת הַיְוָי²⁰.
 8 וּמִמְשִׁיף לְבָאָר²¹ בְּעוֹמֵק יוֹתֵר מֵהַ שְׂיִשְׂרָאֵל
 9 נִקְרָאִים בָּשֶׂם צְבָאוֹת הַיְוָי, שְׁעֵנָן
 10 הַצָּבָא הוּא שְׁעַל יָדָם וְיֻכְלוּ לְצַאת בְּמִלְחָמָה
 11 וּלְנַצַּח בָּהּ, וְהָרִי רוֹאִים בְּמִלְכוּתָא דְּאָרְעָא שְׁעֵנָן
 12 הַנִּצְחוֹן נוֹגַע לְמַלְךְ בְּיוֹתֵר וּבְיוֹתֵר, וְעַד שֶׁכָּל
 13 הָאוֹצְרוֹת, הֵן מַה שְׂאָצֵר בְּעַצְמוֹ וְהֵן מַה שְׂאָצֵרוּ
 14 אֲבוֹתָיו, שְׁהֵם יִקְרִים כָּל כֹּף עַד שְׂאִפִּילוֹ אֵין
 15 מְרָאִים אוֹתָם, וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שְׂאֵין
 16 מְשַׁתְּמָשִׂים בָּהֶם, הֵגָה בְּשִׁבִיל הַנִּצְחוֹן בְּמִלְחָמָה
 17 פּוֹתַח הַמֶּלֶךְ אֶת אוֹצְרוֹתָיו וּמְכַבְּזוֹ אוֹתָם,
 18 שְׂמוֹסְרִים אוֹתָם עַל יְדֵי פְקִידֵי הַחֵיל בְּשִׁבִיל
 19 אֲנִשֵׁי הַחֵיל, צְבָאוֹת הַיְוָי, כְּדֵי שְׂיִנְצְחוּ
 20 בְּמִלְחָמָה.
 21 וְלִהְבִּין עֵנָן הָאוֹצֵר לְמַעְלָה, מְקַדִּים²² מַה
 22 שְׁפָתוֹב בְּ(זָהָר וּב)תְּקוּנֵי זָהָר²³, אֹרֵר
 23 אֵין סוֹף לְמַעְלָה עַד אֵין קֶץ וְלִמְטָה עַד אֵין
 24 תְּכֵלִית, וְכַפִּי שְׂמַסִּיִם לְאַחְרֵי זֶה²⁴ שְׂהַעֲנִין דְּלִמְעֵלָה עַד אֵין קֶץ הוּא עֵנָן
 25 הָאוֹצֵר. וְכְדֵי לְהִבִּין בְּהִרְחֵבָה וּבְעַמְקוֹת גּוֹדֵל הָעֵנָן דְּלִמְעֵלָה עַד אֵין קֶץ,
 26 מְבָאָר בְּסַעֲיָפִים הַקּוֹדְמִים²⁵ גּוֹדֵל הָעֵנָן דְּלִמְטָה עַד אֵין תְּכֵלִית, שְׁהוּא
 27 בְּבַחֲנֵינָה הַתְּפִשְׁטוֹת בְּבַחֲנֵינָה אֵין סוֹף עַד לְמְטָה מְטָה, וּבְאוֹפֵן שְׂכַבְלֵי מְקוֹם
 28 שְׂנַמְשָׁף, גַּם לְמְטָה מְטָה, הָרִי הוּא בְּאוֹפֵן שֶׁל אֵין סוֹף, שְׂזָה מוֹרָה עַל גּוֹדֵל
 29 הָעֵנָן. וְלְאַחְרֵי זֶה מִתְּחִיל לְבָאָר הָעֵנָן דְּלִמְעֵלָה עַד אֵין קֶץ, שְׁהוּא עֵנָן נַעֲלָה
 30 יוֹתֵר מְאֹשֵׁר הָעֵנָן דְּלִמְטָה עַד אֵין תְּכֵלִית. וְלְאַחְרֵי זֶה מְסִיִּים שְׂזָהוּ עֵנָן

(20) בא יב, מא. (21) פרק יא. (22) פרק יב. (23) זהר חדש יתרו לד, סע"ג. תיקוני זהר סוף תיקון נז. וראה גם שם תיקון יט.
 (24) פרק יז. (25) פרק יג. וראה ד"ה באתי לגני תשכ"ג (תו"מ סה"מ באתי לגני ח"ב ע' תנג).

ביאור בדרך אפשר

1 ענין זה שהוא ענין נעלה מאד נותנים לאנשי הצבא, ולא רק
2 נתינה סתם, אלא באופן של בזבז, שמה גופא עצמו שלא
3 זו בלבד שנותנים לאנשי הצבא את האוצר אלא גם מבזבזים את האוצר
4 מוכן עד כמה ענין הנצחון נוגע להמלך עצמו שהרי בזבז
5 האוצרות הוא בשביל הניצחון.

ביאור בדרך אפשר

של האור האין-סוף למטה עד למטה שאין למטה הימנו, שזהו
באופן דאין תכלית ואין גבול ומידה לגבי כמו שהוא לפני
הצמצום. אבל אינו מוכן מהו הענין ומהו החידוש והעילוי
דאור אין סוף למעלה עד אין קץ, הרי בלאו הכי גם בלי
חידוש זה שהתעלמות היא עד
למעלה מעלה ביותר, כבר נמצא
אור אין סוף לפני הצמצום,
ומהו ענין היותו למעלה עד
אין קץ?

ועל זה מבאר בהמאמר,
שהוא למעלה מעלה עד אין
קץ בבחינת העלם האור
שהעילוי והחידוש הוא במידת
ההתעלמות של האור שהוא
בהעלם אחר העלם ובעילוי
אחר עילוי כו', ובכללות
הוא ענין הצמצום כו' ובאופן
כללי, תוכן ענין העילוי של למעלה
עד אין קץ הוא ענין הצמצום, והעילוי
הוא השמצום הוא 'עד אין קץ', כפי
שיבאר עוד להלן.

והענין בזה, כמבואר בתורת
הבעל שם טוב²⁶ (שנדפסה
בכתר שם טוב²⁶) בפירוש
הפתיח²⁷ בראשית ברא
אלקים את: בראשית ותרגם
יונתן בחכמה, שהוא ענין
החכמה אות א', כמו שכתוב²⁸
באיוב אאלפך חכמה, ונתעטף
הקדוש ברוך הוא בו (בתוך אות
א') וברא אור אלוך ורחני מן
אות א' והוא אור אצילות,
ואחר כך נתעטף הקדוש ברוך

1 האוצר, שאפילו ענין זה נותנים לאנשי הצבא,
2 ולא רק נתינה סתם, אלא באופן של בזבז,
3 שמה גופא מוכן עד כמה ענין הנצחון נוגע
4 להמלך עצמו.

(ב) ומתחיל לבאר בפרק חמשה עשר: "והנה
כשם שאור אין סוף הוא למטה
מטה בהתפשטות וגילוי עד אין שיעור ומספר
כלל, הנה כמו כן הוא אור אין סוף למעלה
מעלה עד אין קץ בבחינת העלם האור שהוא
בהעלם אחר העלם ובעילוי אחר עילוי, בבחינת
העדר האור והעדר הגילוי, ובכללות הוא ענין
הצמצום שהיה באור אין סוף ברוך הוא, שהוא
התעלמות האור והתפללות בעצמותו יתברך".

והענין בזה, דבשלמא בנוגע להענין דאור אין
סוף למטה עד אין תכלית, הרי כיון שאור אין
סוף בעצם הוא כמו שהוא לפני הצמצום, מוכן
גודל הענין שבהמשכתו למטה עד למטה שאין
למטה הימנו, שזהו באופן דאין תכלית לגבי
כמו שהוא לפני הצמצום. אבל אינו מוכן מהו
הענין דאור אין סוף למעלה עד אין קץ, הרי
בלאו הכי נמצא אור אין סוף לפני הצמצום,
ומהו ענין היותו למעלה עד אין קץ. ועל זה
מבאר בהמאמר, שהוא למעלה מעלה עד אין
קץ בבחינת העלם האור שהוא בהעלם אחר

6 ומתחיל הרבי הרי"צ לבאר
7 בפרק חמשה עשר של 'המשך'
8 באתי לגני (הפרק השייך במיוחד לשנה
9 זו, תשכ"ה, לפי הסדר שהנהיג הרבי
10 החל משנת תשי"א לעסוק בכל שנה
11 בפרק אחר מעשרים פרקי ה'המשך'
12 לפי הסדר): "והנה כשם שאור
13 אין סוף הוא למטה מטה
14 בהתפשטות וגילוי עד אין
15 שיעור ומספר כלל ואין כל
16 מידה וגבול למידת ההתפשטות
17 והגילוי של האור האין-סוף, הנה
18 כמו כן הוא אור אין סוף
19 למעלה מעלה עד אין קץ
20 בבחינת העלם האור שהוא
21 בהעלם אחר העלם ובעילוי
22 אחר עילוי, בבחינת העדר
23 האור והעדר הגילוי, שגם בזה
24 אין גבול ואין שיעור למידת ההתעלמות
25 וההעלם ובכללות ובאופן כללי ענין
26 ההעלם של האור האלוך האין-סוף
27 הוא ענין הצמצום שהיה
28 באור אין סוף ברוך הוא,
29 שהוא התוכן והמשמעות של ענין
30 הצמצום הוא התעלמות האור
31 שלא יתפשט ויתגלה, והתפללות
32 של האור בעצמותו יתברך".

33 והענין בזה, דבשלמא מילולית,
34 בשלום, כלומר הדבר מוכן ומתקבל
35 בנוגע להענין דאור אין סוף
36 מתפשט ומתגלה למטה עד אין
37 תכלית, הרי כיון שאור אין
38 סוף בעצם מהותו וענינו הוא
39 כמו שהוא לפני הצמצום,
40 מוכן גודל הענין שבהמשכתו

(ח"ב קרוב לסופו ד"ה: מהבעש"ט זללה"ה בראשית ות"י (ס"ע 85).

(26) סימן שנה – בהוצאת קה"ת תשס"ד ס"ע רכב ואילך. (27) בראשית א, א. (28) איוב לג, לג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הוא עם את א' באות כ' וברא עולם הבריאה, ואחר כך
 2 חזר הקדוש ברוך הוא ונתעטף עם את ב' בתוך אות ג' וברא
 3 עולמות למטה עולמות נמוכים יותר מעולם הבריאה, עד
 4 שנתעטף הקדוש ברוך הוא באות ת' וברא עולמות תחתונים
 5 ביותר. וזה שאמר בראשית
 6 ברא אלקים את, שהוא המלה
 7 "את" רומזת על עשרים ושתים
 8 אותיות האל"ף ב"ת מן א' עד
 9 ת', ובתוכו בתוך כ"ב האותיות
 10 ורחניותו יתברך שנקרא
 11 שמים המסמלים רחניות (בשונה
 12 מארץ שמסמלת גשמיית), שנתעטף
 13 ונתלבש הקב"ה בתוך
 14 עשרים ושתים אותיות אלו
 15 וברא את הארץ, שהוא כל
 16 עניני חומר וגשמיות הארץ,
 17 שהוא על ידי ארבע מאות
 18 לבושין מן א' עד ת', שהוא
 19 האות ת', בניגודי ארבע מאות, היא
 20 רמו על ארץ תחתית שאין
 21 למטה ממנו. ואחר כך חזר
 22 הקב"ה ונסתתר בכמה
 23 פסיונין כיוסיים המעלימים
 24 ובכמה קליפין קליפות המכסות
 25 ומסתירות, דאינון שהם תהו
 26 ובהו וחשך ותהום, וזהו
 27 שנקרא²⁹ בהמשך הדברים אחרי
 28 'בראשית ברא אלקים את' והארץ
 29 היתה תהו ובהו וגו'. וכל זה
 30 נעשה על ידי שם אלקים
 31 (כמו שנאמר בראשית ברא
 32 אלקים), שהוא השם 'אלקים'
 33 ענין הגבורה והצמצום.
 34 ומזה מכך שהבריאה היתה על ידי
 35 שם אלקים שהוא ענין הצמצום
 36 מוכן, שישנו אור אין סוף
 37 כפי שהוא בגילוי ללא כל העלם
 38 והסתר לפני הצמצום, וכפי
 39 שמביא להלן בהמאמר
 40 שהיה לפני הצמצום אור עליון
 41 פשוט לא מוגדר ממלא את כל

1 ג' וברא עולמות למטה מעולם הבריאה, עד
 2 שנתעטף באות ת' וברא עולמות תחתונים. וזה
 3 שאמר בראשית ברא אלקים את, שהוא עשרים
 4 ושתים אותיות מן א' עד ת', ובתוכו רחניותו
 5 יתברך שנקרא שמים, שנתעטף ונתלבש הקב"ה
 6 בתוך עשרים ושתים אותיות אלו וברא את
 7 הארץ, שהוא כל עניני חומר הארץ, שהוא על
 8 ידי ארבע מאות לבושין מן א' עד ת', שהוא
 9 ארץ תחתית שאין למטה ממנו. ואחר כך חזר
 10 הקב"ה ונסתתר בכמה פסיונין ובכמה קליפין,
 11 דאינון תהו ובהו וחשך ותהום, וזהו שנקרא²⁹
 12 והארץ היתה תהו ובהו וגו'. וכל זה נעשה על
 13 ידי שם אלקים (בראשית ברא אלקים), שהוא
 14 ענין הגבורה והצמצום. ומזה מוכן, שישנו אור
 15 אין סוף כפי שהוא בגילוי לפני הצמצום, וכפי
 16 שמביא להלן בהמאמר שהיה אור עליון פשוט
 17 ממלא את כל המציאות³⁰, ואחר כך נתצמצם
 18 ונתלבש האור בכמה לבושין פנוקר לעיל,
 19 ובלשון המאמר: "בהעלם אחר העלם ובעילוי
 20 אחר עילוי, בכחינת העדר האור והעדר
 21 הגילוי", והינו, שההעלם והעילוי הם בשני
 22 אפנים: העדר האור, והעדר הגילוי, העדר האור
 23 היינו שסילק אורו על הצד, והעדר הגילוי היינו
 24 שאפילו בהמקום שבו נמצא האור הרי זה
 25 באופן שהאור אינו בגילוי. ועל פי זה מבאר בהמאמר הענין דלמעלה עד
 26 אין קץ, פשם שנתבאר לפני זה בענין למטה עד אין תכלית.

27 ויש להוסיף בענין הצמצום וההעלם למעלה עד אין קץ, על פי המבואר
 28 בתורת הרב המגיד² ברמזי תורה פירשת
 29 בהעלותה³¹ על הפסוק³²
 30 בתורה בפרשה זו עשה לך שתי
 31 חצוצרות כסף: הקב"ה עשה
 32 כמה צמצומים דרך פמה
 33 עולמות כדי שיהיה אחרות
 34 של האלוקות עם האדם שלא
 35 יכול האדם לסבול להכיל את

(ב) אור תורה בהעלותך (נת' ביהל אור צח, ו (ס"ע שנו ואילך). במאמרי וארא בא העת"ר (בהמשך תער"ב ח"ב ע' תתל ואילך)).

(29) בראשית שם, ב. (30) עץ חיים שער א (דרוש עגולים ויושר) ענף ב. (31) סימן קלד. (32) בהעלותך י, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 בְּהִירְתוּ עוֹצֵם וְחוּק אוֹרוֹ הַבְּחִיר שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְהֶאֱדָם צָרִיף
 2 לְפָרוֹשׁ אֶת עֲצָמוֹ מִכָּל הַגְּשָׁמִיּוֹת עַד שֶׁיַּעֲלֶה דֶרֶךְ כָּל
 3 הָעוֹלָמוֹת, וְיִהְיֶה אַחְדוֹת שֶׁל הָאָדָם עִם הַקֶּבֶ"ה, וְאֵז כַּאֲשֶׁר
 4 יִתְאָחַד עִם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יִקְרָא אָדָם, כִּי הֶאֱדָם (שְׁלֹמֶטָה) הוּא
 5 רַק ד' מ' וְהֵינִי דִיבּוֹר
 6 מִחֻשְׁבָּה בְּלִבּוֹ, רֵאשִׁית תִּיבוֹת ד',
 7 וְיִכְשַׁמְתִּדְבֵּק בְּהַקֶּבֶ"ה
 8 שֶׁהוּא אֱלוֹפוֹ שֶׁל עוֹלָם וּמִלְבָּד
 9 הִר' וְהִמ' יֵשׁ גַּם אֶלֶף אוֹי נַעֲשֶׂה
 10 אָדָם. וְזֶהוּ הַעֲנִין הַפְּנִימִי שֶׁל שְׁתֵּי
 11 חֻצוֹצְרוֹת פֶּסֶף, 'חֻצוֹצְרוֹת', חֲצָאֵי
 12 צוֹרוֹת שֶׁהֶאֱדָם לִבְדוֹ הוּא רַק
 13 חֲצִי צוֹרָה שֶׁהוּא רַק ד"ם,
 14 וְאֶלֶף הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֱלוֹפוֹ שֶׁל
 15 עוֹלָם לְכַד בְּכִיכּוֹל גַּם בֵּן אֵינוֹ
 16 צוֹרָה שְׁלִימָה, אֲמָנָם
 17 בְּשִׁתְּדִבְקוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
 18 וְהָאָדָם יַחֲדָיו נַעֲשֶׂה צוֹרָה
 19 שְׁלִימָה.
 20 וּמִזֶּה מְתוֹרֵת הָרַב הַמְּגִיד הָאִמּוּרָה עַל
 21 הַתְּאֻחָדוֹת הָאָדָם עִם הָאֱלוּקוֹת מוֹבָן,
 22 שֶׁאֵף שִׁישְׁנָם בְּמָה צִמְצוּמִים,
 23 הָעֵלֶם אַחֵר הָעֵלֶם כּוֹי, וְהָאוֹר
 24 הָאֱלוּקִי מְצוּמָצֵם וְנִעְלָם 'עַד אֵין קִין'
 25 מִכָּל מְקוֹם, אֵין זֶה בְּאוֹפֵן
 26 שֶׁהָאוֹר אֵינוֹ שִׁיף לְהַמְקוֹם
 27 הַבְּחִינָה, הַעֲנִין שְׁבוֹ מִתְעַלֵּם,
 28 וְהֵינִי, שֶׁאֵינוֹ שִׁיף לְגִילּוּי
 29 כָּלֹל וְאֵין לוֹ שִׁיכוֹת לְמִקוֹם הַהֶעֱלֵם,
 30 אֶלֶּא תְּכִלִּית הַפְּנוּנָה שֶׁל
 31 הַצִּמְצוּם וְהַהֶעֱלֵם עֲצָמוֹ הֵיא
 32 שִׁיּוּמֶשֶׁף הָאוֹר לְמִטָּה וְיִתְגַּלֶּה
 33 וְיַפְעַל בְּהַמְקוֹם שְׁבוֹ נִמְצָא
 34 הֶאֱדָם, וּבְאוֹפֵן שֶׁל הַתְּאֻחָדוֹת
 35 שֶׁתְּפַעֵל וְתַשְׁפִּיעַ וְתַחֲדוֹר בְּאוֹפֵן
 36 פְּנִימִי, הֵינִי, שֶׁהֶאֱדָם
 37 (שְׁמַצַּד עֲצָמוֹ הוּא רַק ד"ם),
 38 יִשְׁבּוֹר (דוֹרְכַּבְרַעֲכֵן יַחֲדוֹר
 39 וְיִשְׁבּוֹר) וְיִבְטַל אֶת כָּל הַגְּשָׁמִיּוֹת
 40 שְׁלוֹ, וְיַעֲלֶה וְהָאָדָם יִתְעַלֶּה

1 מְלִמְטָה לְמַעְלָה, עַד שִׁתְּחַבֵּר עִם הַקֶּבֶ"ה, שֶׁזֶּהוּ הָאֶלֶף, וְ
 2 אֱלוֹפוֹ שֶׁל עוֹלָם, בְּאוֹפֵן שֶׁל אַחְדוֹת, צוֹרָה מְצִיאוֹת אַחַת
 3 שְׁלִימָה.
 4 וּמִמְשִׁיף הָרַבִּי הַרִי"צ בְּהַמְאָמַר: "דְּהִנְגָה לְפָנֵי הַצִּמְצוּם
 5 הָרֵאשׁוֹן הִנְהִי הָאוֹר אֵין סוֹף
 6 בְּגִילּוּי, וְכִמּוֹ שְׁכָתוּב בְּעֵין
 7 חַיִּים' מִכְּתָבֵי הָאִרְיִז'ל טְרָם
 8 שֶׁנֶּאֱצְלוּ הַנְּאֻצְלִים לְפָנֵי שִׁבְרָאוֹ
 9 וְנִבְרָאִים הִנְהִי אוֹר עֲלִיּוֹן פְּשׁוּט
 10 לֹא מוּגֵד מְמִלָּא אֶת כָּל
 11 הַמְצִיאוֹת וְכוּי', וְלֹא הִיתָה נְתִינָה
 12 מְקוֹם לְעוֹלָמוֹת וְנִבְרָאִים מוּגְבָלִים
 13 וְעַל יְדֵי הַצִּמְצוּם הִנְהִי נִתְעַלֵּם
 14 הָאוֹר אֵין סוֹף וְכוּי'. וּמִזֶּה
 15 מוֹבָן עֲנִין נוֹסֵף, שֶׁהַצִּמְצוּם
 16 הוּא רַק בְּבַחֲנֵת הָאוֹר הָאֵין
 17 סוֹף שֶׁהִנְהִי מְמִלָּא אֶת כָּל
 18 הַמְצִיאוֹת, מֵה שֶׁאֵין בֵּן כְּפִי
 19 שֶׁאוֹר אֵין סוֹף לְמַעְלָה כּוֹי'
 20 הוּא בְּשִׁרְשׁוֹ, בְּבַחֲנֵת
 21 הַצִּמְצוּת, עֲצָמוֹת הָאֱלוּקוֹת, שֶׁשָּׁם
 22 בְּבַחֲנֵת הַצִּמְצוּת' לֹא שִׁיף לִזְמַר
 23 שֶׁהִנְהִי אוֹר עֲלִיּוֹן פְּשׁוּט
 24 מְמִלָּא אֶת כָּל הַמְצִיאוֹת,
 25 שֶׁהִנְהִי שָׁם בְּעֲצָמוֹת הָאֱלוּקוֹת אֵין
 26 נְתִינָה מְקוֹם לְמִצִּיאוֹת' כִּלְשֵׁהי מִלְבָּד
 27 הַצִּמְצוּת, וְשֵׁם הוּא רַק עֲנִין
 28 הִיכּוֹלֵת וְהַאֲפִשְׁרוֹת שִׁהִיו עוֹלָמוֹת
 29 וְנִבְרָאִים אֲבָל אֵין 'מְצִיאוֹת' כִּלְשֵׁהי
 30 מִלְבָּד הָאֱלוּקוֹת עֲצָמָה, אֲזִי בְּאוֹר־
 31 אֵין־סוֹף כְּפִי שֶׁהוּא בְּעֲצָמוֹת' לֹא
 32 שִׁיף גַּם עֲנִין הַצִּמְצוּם. וְכִפִּי
 33 שֶׁמְבָאָר רַבִּינוּ הַזְּקֵן בְּאֲרוֹכָה
 34 בְּתוֹרָה אוֹר³³ וּבְלִקוּטֵי

1 אֶת עֲצָמוֹ מִכָּל הַגְּשָׁמִיּוֹת עַד שֶׁיַּעֲלֶה דֶרֶךְ כָּל
 2 הָעוֹלָמוֹת, וְיִהְיֶה אַחְדוֹת עִם הַקֶּבֶ"ה, וְאֵז יִקְרָא
 3 אָדָם, כִּי הֶאֱדָם (שְׁלֹמֶטָה) הוּא רַק ד' מ' וְהֵינִי
 4 דִיבּוֹר מִחֻשְׁבָּה], וְיִכְשַׁמְתִּדְבֵּק בְּהַקֶּבֶ"ה שֶׁהוּא
 5 אֱלוֹפוֹ שֶׁל עוֹלָם נַעֲשֶׂה אָדָם. וְזֶהוּ שְׁתֵּי
 6 חֻצוֹצְרוֹת פֶּסֶף, שֶׁהֶאֱדָם הוּא חֲצִי צוֹרָה שֶׁהוּא
 7 רַק ד"ם, וְאֶלֶף לְכַד בְּכִיכּוֹל גַּם בֵּן אֵינוֹ צוֹרָה
 8 שְׁלִימָה, אֲמָנָם בְּשִׁתְּדִבְקוֹ יַחֲדָיו נַעֲשֶׂה צוֹרָה
 9 שְׁלִימָה. וּמִזֶּה מוֹבָן, שֶׁאֵף שִׁישְׁנָם בְּמָה
 10 צִמְצוּמִים, הָעֵלֶם אַחֵר הָעֵלֶם כּוֹי, מִכָּל מְקוֹם,
 11 אֵין זֶה בְּאוֹפֵן שֶׁהָאוֹר אֵינוֹ שִׁיף לְהַמְקוֹם שְׁבוֹ
 12 מִתְעַלֵּם, וְהֵינִי, שֶׁאֵינוֹ שִׁיף לְגִילּוּי כָּלֹל, אֶלֶּא
 13 תְּכִלִּית הַפְּנוּנָה הִיא שִׁיּוּמֶשֶׁף הָאוֹר לְמִטָּה
 14 בְּהַמְקוֹם שְׁבוֹ נִמְצָא הֶאֱדָם, וּבְאוֹפֵן שֶׁל
 15 הַתְּאֻחָדוֹת שֶׁתְּפַעֵל בְּאוֹפֵן פְּנִימִי, הֵינִי, שֶׁהֶאֱדָם
 16 (שְׁמַצַּד עֲצָמוֹ הוּא רַק ד"ם), יִשְׁבּוֹר
 17 (דוֹרְכַּבְרַעֲכֵן) אֶת כָּל הַגְּשָׁמִיּוֹת שְׁלוֹ, וְיַעֲלֶה
 18 מְלִמְטָה לְמַעְלָה, עַד שִׁתְּחַבֵּר עִם הַקֶּבֶ"ה, שֶׁזֶּהוּ
 19 הָאֶלֶף, אֱלוֹפוֹ שֶׁל עוֹלָם, בְּאוֹפֵן שֶׁל אַחְדוֹת,
 20 צוֹרָה שְׁלִימָה.

1 וּמִמְשִׁיף בְּהַמְאָמַר: "דְּהִנְגָה לְפָנֵי הַצִּמְצוּם
 2 הִנְהִי הָאוֹר אֵין סוֹף בְּגִילּוּי, וְכִמּוֹ
 3 שְׁכָתוּב בְּעֵין חַיִּים טְרָם שֶׁנֶּאֱצְלוּ הַנְּאֻצְלִים הִנְהִי
 4 אוֹר עֲלִיּוֹן פְּשׁוּט מְמִלָּא אֶת כָּל הַמְצִיאוֹת וְכוּי',
 5 וְעַל יְדֵי הַצִּמְצוּם הִנְהִי נִתְעַלֵּם הָאוֹר אֵין סוֹף
 6 וְכוּי'. וּמִזֶּה מוֹבָן עֲנִין נוֹסֵף, שֶׁהַצִּמְצוּם הוּא רַק בְּבַחֲנֵת
 7 הָאוֹר אֵין סוֹף לְמַעְלָה כּוֹי' הוּא בְּשִׁרְשׁוֹ,
 8 בְּבַחֲנֵת הַצִּמְצוּת, שֶׁשָּׁם לֹא שִׁיף לִזְמַר שֶׁהִנְהִי אוֹר עֲלִיּוֹן פְּשׁוּט מְמִלָּא אֶת
 9 כָּל הַמְצִיאוֹת, שֶׁהִנְהִי שָׁם הוּא רַק עֲנִין הִיכּוֹלֵת, אֲזִי לֹא שִׁיף גַּם עֲנִין הַצִּמְצוּם.
 10 וְכִפִּי שֶׁמְבָאָר רַבִּינוּ הַזְּקֵן בְּאֲרוֹכָה בְּתוֹרָה אוֹר³³ וּבְלִקוּטֵי תוֹרָה³⁴, שֶׁעֲנִין

ג) ר"פ וירא (יד, ב) (הג' אדנ"ע).

(33) הגהות כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע לד"ה פתח אליהו שבתו"א תרנ"ח ע' נב ואילך. (34) נצבים מט, סע"א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 תורה³⁴, שְׁעֵנֵן הַצְּמִצּוֹם וּמְקוֹם פְּנוּי וְחָלָל הוּא רַק בְּהָאוֹר,
 2 אֲבָל בְּמֵאוֹר מְקוֹר הָאוֹר לֹא שְׂיִיף צְמִצּוֹם חֶסֶד וְשָׁלוֹם. וְהֵינּוּ,
 3 שְׁבַעֲנֵן הָאוֹר שְׂשִׁיף בּוֹ הַתְּפֹשְׁטוֹת וְגִילּוּי, שְׂשִׁיף בּוֹ גַם
 4 צְמִצּוֹם וְהַעֲלֵם. וְזֶה שְׂאוּמָרִים שְׁעַל יְדֵי צְמִצּוֹם הָאוֹר נִשְׁאָר
 5 מְקוֹם פְּנוּי וְחָלָל, הָרִי זֶה רַק
 6 בְּעֶרְךָ יַחֲסִית אֶל הָאוֹר,
 7 שְׂתַחֲיֵלָה לִפְנֵי הַצְּמִצּוֹם הָיָה
 8 הָאוֹר בְּגִילּוּי בְּאוֹפֵן שְׂמִמְלֵא
 9 אֶת כָּל הַמְּצִיאוֹת, שְׂלָכֵן מֵאֲחֵר
 10 שְׂכַל הַמְּצִיאוֹת הֵיחָד 'מֵלֵאָה' בְּאוֹר
 11 הַאיִנְסוֹפִי לֹא הָיָה מְקוֹם
 12 לְמְצִיאוֹת הָעוֹלָמוֹת, מְצַד רוֹב
 13 בְּהִירוֹת הָאוֹר (כְּלִשׁוֹן תּוֹרַת
 14 הַמְּגִיד הָאֲמוּרָה לְעִיל שְׂנַבְרָאִים לֹא
 15 יִכּוֹלִים 'לִסְבוֹב' וְלִהְלֵךְ אֶת תּוֹקֵף הָאוֹר
 16 הָאֵין סוֹף), וְאַחֲרַי כִּף כְּשִׁנְתַּעֲלֵם
 17 הָאוֹר עַל יְדֵי הַצְּמִצּוֹם נַעֲשֶׂה
 18 מְקוֹם פְּנוּי וְחָלָל, פִּירוּשׁ
 19 שֶׁהוּא חָלָל וְרִיק מִן הָאוֹר,
 20 שְׂאֵין בּוֹ אוֹר וְהַתְּגַלּוֹת כָּלָל
 21 וְלִכֵּן לִגְבֵי הָאוֹר יֵשׁ הַבְּדֵל בֵּין קוֹדֵם
 22 הַצְּמִצּוֹם שֶׁאוֹר הָאֵין-סוֹף מִמֵּלֵא
 23 אֶת כָּל הַמְּצִיאוֹת, אַחֲרַי הַצְּמִצּוֹם שֶׁאוֹר
 24 נַעֲשֶׂה 'חָלָל וּמְקוֹם וּפְנוּי' שְׂבוֹ הָאוֹר
 25 הָאֵין-סוֹף אֵינוֹ מֵאִיר בְּגִילּוּי. אֲבָל
 26 הַמֵּאוֹר, מְקוֹר הָאוֹר, עֲצֻמוֹת
 27 הָאֲלוֹקוֹת, הֵנָּה גַם לְאַחֲרֵי
 28 הַצְּמִצּוֹם הַמֵּאוֹר הוּא
 29 בְּהַתְּגַלּוֹת בְּכָל מְקוֹם,
 30 וְכַמוֹכָא בִּיתוּרָה אוֹרִי שְׂלָכֵן
 31 מֵאֲחֵר שֶׁהֵמְאוֹר הוּא בְּהַתְּגַלּוֹת אֲפִילוֹ
 32 תִּינוּקוֹת שֶׁאֵין לָהֶם הַשְּׂגָה שְׂכִלִית
 33 בְּאֲלוֹקוֹת יוֹדְעִים שְׂיֵשׁ שָׂם
 34 אֶלְקָה מְצִי כו', שְׂזָהוּ עֲנֵן
 35 שָׂם שְׂמִים שְׂגוֹר כְּפִי כָל³⁵ זֶה
 36 לְשׁוֹנוֹ בִּיתוּרָה אוֹרִי שֵׁם: "בְּמֵאוֹר
 37 שֶׁהוּא אֵין סוֹף עֲצֻמוֹ לֹא שְׂיִיף צְמִצּוֹם
 38 חֶסֶד-וְשָׁלוֹם וְלֹא הַעֲלֵם וְאֲדַרְבֵּה הַמֵּאוֹר
 39 הוּא בְּהַתְּגַלּוֹת, וְלִכֵּן אֲפִילוֹ תִינוּקוֹת
 40 יוֹדְעִים שֵׁשׁ שֵׁם אֲלוֹהֵי מְצִי כו' אִף
 41 שֶׁאֵין בָּהֶם הַשְּׂגָה וְתַפִּיסָה אִיךָ וְזֶה לְפִי שֶׁאֵין בָּהֶם גִּילּוּי הָאוֹר שְׂמִכְלֵ-מְקוֹם
 42 הַמֵּאוֹר עֲצֻמוֹ הוּא נִמְצָא לְמַטָּה כְּמוֹ לְמַעְלָה".

וְעֲדִיין צְרִיף לְהַבִּין בְּנוֹגַע לְגִילּוּי הָאוֹר אֵין סוֹף לְפָנֵי
 הַצְּמִצּוֹם, שֶׁהָיָה אוֹר עֲלִיּוֹן פְּשׁוּט מְמֵלֵא אֶת כָּל הַמְּצִיאוֹת,
 כַּמוֹד לְעִיל, דְּלְכַאוּרָה, בֵּינָן שְׂזָהוּ אוֹר אֵין סוֹף בְּאַמִּיתִיּוֹת,
 אוֹר שֶׁהוּא בְּאֵמֶת אֵין סוֹף (וְלֹא רַק אֵין סוֹף בְּאוֹפֵן יַחֲסִי) הָרִי לֹא שְׂיִיף
 בּוֹ תְּאָרִים מְסוּיָמִים אֲלֵא הוּא
 פְּשׁוּט, מוֹפְשֵׁט מְכַל תּוֹרָה,
 וְהַתְּגַלּוֹת וְכֵן לֹא שְׂיִיכוֹת בּוֹ שׁוֹם
 הַתְּגַלּוֹת כָּלָל, וּבְהַתְּכַרֵּחַ לּוֹמְרֵי
 שְׂיֵשׁ בּוֹ הֵן אוֹר הַתְּגַלּוֹת וְהֵן
 אוֹר הַתְּגַלּוֹת, הֵינּוּ וְכִיוֹן
 שְׂבֵאֵין-סוֹף אֲמִיתִי אֵין שׁוֹם הַתְּגַלּוֹת
 כָּלָל בְּוִדְאֵי יֵשׁ בּוֹ גַם אֶת אוֹר הַתְּגַלּוֹת
 וְגַם אֶת אוֹר הַתְּגַלּוֹת, וְכִיוֹן שֶׁהוּא
 אֵין סוֹף וְאֵין לוֹ גְּבוּל, מִשְׂמַעֲתוֹ
 הַדְּבָרִים שֵׁשׁ בּוֹ גַם אֶת אוֹר הַתְּגַלּוֹת
 הֵיא שֵׁשׁ בּוֹ, הֵן הָאוֹר שְׂנוֹתֵן
 מְקוֹם אֲפִשׁוֹת לְמְצִיאוֹת, הָאוֹר
 שְׂמַצִּידוֹ יִכּוֹל לְהִיטֵן צְמִצּוֹם שִׂיאֲפִשֵׁר
 מְצִיאוֹת שֶׁל עוֹלָמוֹת וְנִבְרָאִים מוֹגְבָלִים
 וְהֵן הָאוֹר שְׂאֵינוֹ נוֹתֵן מְקוֹם
 לְמְצִיאוֹת הָעוֹלָמוֹת הָאוֹר הַתְּגַלּוֹת
 גְּבוּל שְׂמַצִּידוֹ אֵין נִתְיַנֵּת מְקוֹם
 לְמְצִיאוֹת שֶׁל עוֹלָמוֹת וְנִבְרָאִים
 מוֹגְבָלִים. וְיִמְהוּ הַטַּעַם שֶׁהָיָה
 גִּילּוּי הָאוֹר אֵין סוֹף בְּאוֹפֵן
 שֶׁהָיָה אוֹר עֲלִיּוֹן פְּשׁוּט
 מְמֵלֵא אֶת כָּל הַמְּצִיאוֹת, לְלֹא
 נִתְיַנֵּת מְקוֹם לְמְצִיאוֹת
 הָעוֹלָמוֹת וּמֵאֲחֵר שְׂבֵאֵין סוֹף, שֶׁהוּא
 אֵין סוֹף אֲמִיתִי, יִשְׁנֵם שְׂנֵי הַעֲנִינִים יַחַד,
 גַּם עֲנֵן הַתְּגַלּוֹת וְגַם עֲנֵן הַתְּגַלּוֹת
 צְרִיף בִּיאוֹר מֵהֵי הַסִּיבָה לְכַן שְׂלִמְעֵשָׂה
 הָאוֹר הָאֵין-סוֹף מֵאִיר וּמִתְגַּלָּה בְּאוֹפֵן
 כֹּזֵה שֶׂרַק עֲנֵן הַתְּגַלּוֹת, שְׂמַצִּידוֹ אֵין
 מְקוֹם לְמְצִיאוֹת הָעוֹלָמוֹת, הוּא הַמֵּאוֹר
 וּמִתְגַּלָּה, וְאֵילוֹ עֲנֵן הַתְּגַלּוֹת אֵינוֹ מֵאִיר
 בְּגִילּוּי?
 וְעַל זֶה מְמַשִּׁיף בְּהַמְּאָמֵר:
 "וְהֵעֲנֵן בְּזֶה, דְּהֵנָּה אֵיתָא
 מוֹבָא בְּעִבּוּדַת הַקִּדְשׁ³⁶ סְפֵר
 קַבְלָה מֵאֵת רַבִּי מֵאִיר אֲבָן גְּבֵאֵי
 לּוֹ כַּח אֵינוֹסוֹפִי בְּכָל עֲלִיּוֹת, כְּמוֹ כֵּן יֵשׁ לוֹ כַּח

(35) מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ה ח"א ע' יב. ענינים ע' סח. ע' ע. סה"מ תרפ"ט ע' 20. וש"נ. (36) ח"א רפ"ח.

ביאור בדרך אפשר

1 לו פַחַּ אִינְסוּפִי בַּגְּבוּל, דָּאֵם תֹּאמֵר שְׂיִישׁ לוֹ פַחַּ בְּבָלִי בַעַל
 2 גְּבוּל וְאֵין לוֹ פַחַּ בַּגְּבוּל, הָרִי אַתָּה מְחַסֵּר שְׁלִימוּתוֹ, כִּי אִם
 3 אֵין לוֹ כוּחַ מְסוּיִם הָרִי אֵינוֹ שְׁלֵם בַּתְּכֵלִית וְאֵין סוֹף הוּא שְׁלִימוּתָא
 4 דְּכֻלָּא שְׁלִימוּת הַכֹּל, מוֹשֵׁלם וּשְׁלֵם בְּכֹל דְּבִר וְעֵינִן וּפִירוּשׁ דְּשְׁלִימוּת
 5 הָאֵין סוֹף הוּא כּוֹלֵל בְּלִי
 6 גְּבוּל וּגְבוּל". וּמְכַל מְקוּם, עַל
 7 אִף הַשְּׂאִין-סוֹף שְׁלֵם גַּם בְּעֵינֵן הַגְּבוּל,
 8 בְּכֹל זֹאת "לְפָנֵי הַצְּמִצּוּם הָיָה
 9 גִּילּוּי הָאֵזֵר אֵין סוֹף הַבְּלִי
 10 גְּבוּל, וְכַח הַגְּבוּל שְׁבָאֵין סוֹף
 11 הָיָה בְּהַעֲלֵם, וְזֶהוּ אָמְרוּ וְזוֹ
 12 כּוֹנֵת הַאֲמִירָה שֶׁלִּפְנֵי הַצְּמִצּוּם הָיָה
 13 אֹרֵךְ עֲלִיוֹן פְּשׁוּט, שֶׁהוּא אֹרֵךְ
 14 אֵין סוֹף הַבְּלִי גְּבוּל, מְמַלֵּא
 15 כָּל מְקוּם הַמְּצִיאוֹת, שֶׁהָיָה
 16 נִרְגָּשׁ וְיִכָּר בְּגִילּוּי רַק בְּחֵינֵת
 17 הָאֵין סוֹף הַבְּלִי גְּבוּל, וְכַח
 18 הַגְּבוּל שְׁבָאֵין סוֹף שֶׁהוּא
 19 בְּחֵינֵת הַמְּצִיאוֹת וְהַיְשׁוּת כּוּחַ
 20 הַגְּבוּל, שֶׁמִּצִּידוֹ יֵשׁ נִתְיַת מְקוּם
 21 לְמַצִּיאוֹת יִשׁוּת שֶׁל עוֹלָמוֹת וְנִבְרָאִים
 22 לֹא הָיָה נִרְגָּשׁ כְּלָל אֵלֹא הִיָּה
 23 בַּהֲעֵלֵם". וְהֵינּוּ, שְׁכַאֲשֵׁר אֹרֵךְ
 24 הַבְּלִי גְּבוּל הוּא מֵאִיר בְּגִילּוּי,
 25 לֹא נִרְגָּשׁ לֹא יִכָּר בְּגִילּוּי אֹרֵךְ
 26 הַגְּבוּל, דָּאֵף שְׂיִישׁוּ אֹרֵךְ
 27 הַגְּבוּל וְכַאֲמֹר שׁוֹ מוֹתוֹ שֶׁל אֵין-
 28 סוֹף שִׁישׁ לוֹ כוּחַ בַּגְּבוּל כְּמוֹ בְּבָלִי
 29 גְּבוּל, מְכַל מְקוּם, אֵינוֹ נִרְגָּשׁ,
 30 וְזֶהוּ שְׁנִרְגָּשׁ הוּא רַק הָאֹרֵךְ
 31 הַבְּלִי גְּבוּל, וּבְמִילָא מֵאֲחֵר
 32 שְׁנִיכֵר וְנִרְגָּשׁ רַק עֵינֵן הַבְּלִי גְּבוּל אֵין
 33 מְקוּם לְמַצִּיאוֹת הַעוֹלָמוֹת
 34 הַמּוֹגְבֵלִים. וְעַל זֶה כִּדִּי שְׁכֵן הִיָּה
 35 אֲפִשֵׁר לְבִירוֹ עוֹלָמוֹת מוֹגְבֵלִים,
 36 וּמַצִּיאוֹת לֹא תִתְבַטֵּל מִפְּנֵי תוֹקֵף
 37 הָאֹרֵךְ הָאֵין סוֹף הוּא עֵינֵן
 38 הַצְּמִצּוּם, שֶׁהוּא בְּאֹפְךָן
 39 שְׁצִמְצָם הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְהַעֲלִים
 40 אֹרֵךְ הָאֵין-סוֹף לְגַמְרִי, שְׁלֹכֵן
 41 נַעֲשֶׂה מְקוּם פְּנוּי וְחֻלְל, שֶׁהוּא
 42 חֻלְל וְרִיק מִן הָאֹרֵךְ,

ביאור בדרך אפשר

43 שְׂאֵין בּוֹ ב'מְקוּם פְּנוּי וְחֻלְל' אֹרֵךְ וְהַתְּגַלוּת כְּלָל (פְּנִיזְכָּר לְעִיל),
 44 וְלֹאֲחֵרִי זֶה הַמְּשִׁיף הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֹרֵךְ שֶׁהוּא כְּמוֹ קוֹ קֶצֶר וְדָק,
 45 אֹרֵךְ מוֹגְבֵל וּמְצוּמָצֵם, אֹרֵךְ מוֹעֵט בִּירוֹת לְגַבֵּי אֹרֵךְ הָאֵין-סוֹף שֶׁהֵאִיר לְפָנֵי
 46 הַצְּמִצּוּם שְׁמִמְנֵי מֵאֹרֵךְ הַקֶּץ נַעֲשֶׂה אַחֵר כְּפֶן בְּרִיאַת וּמַצִּיאוֹת
 47 הַעוֹלָמוֹת.
 48 (ד) וּמִמְשִׁיף בְּהַמְּאָמֵר:
 49 "וְהַצְּמִצּוּם הוּא רַק לְגַבֵּינוּ
 50 הַנִּבְרָאִים, אֲבָל לְגַבֵּי יִתְבַרְךָ הָרִי
 51 הַצְּמִצּוּם אֵינוֹ מְסִתִּיר כְּלָל,
 52 וּמֵאִיר הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בַּעֲצֻמוֹ
 53 לְאַחֵר הַצְּמִצּוּם כְּמוֹ קוֹדֵם
 54 הַצְּמִצּוּם, וּבְמִמְשִׁיף נוֹסֵחַ הַתְּפִילָה
 55 אַתָּה הוּא קוֹדֵם שְׁנִבְרָא
 56 הַעוֹלָם וְאַתָּה הוּא לְאַחֵר
 57 שְׁנִבְרָא הַעוֹלָם, בְּהַשְׁוֹאָה
 58 גְּמוּרָה, לֵלֵא כֹל הַבְּדֵל בֵּין לְפָנֵי
 59 הַצְּמִצּוּם לְבִין לְאַחֵר הַצְּמִצּוּם וְאֵין
 60 הַצְּמִצּוּם מְסִתִּיר כְּלָל לְגַבֵּי
 61 הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא".
 62 וְהַעֲנִין בְּזֶה, דְּלִכְאוּרָה אֵינוֹ
 63 מוֹיָכֵן, הָרִי עֵינֵן הַצְּמִצּוּם
 64 שְׁלֹאֲחֵרִי זֶה לְאַחֵר הַצְּמִצּוּם
 65 וּבַעֲקֻבוֹת הַצְּמִצּוּם נַעֲשֶׂה בְּרִיאַת
 66 הַעוֹלָמוֹת וְהָאֹרֵךְ הַמְּצוּמָצֵם נִמְשָׁךְ
 67 מִדְּרַגָּה לְדְרַגָּה עַד לְמִטָּה עַד אֵין
 68 תְּכֵלִית, הוּא שְׁיִנּוּי גְּדוּל
 69 בְּיִתְרָה לְגַבֵּי מֵה שֶׁהִיָּה קוֹדֵם הַצְּמִצּוּם
 70 וְאִם-כֵּן מֵה הַבִּיאוֹר בְּאֹמֹר לְעִיל
 71 שֶׁלְּגַבֵּי הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵין שׁוּם
 72 הַבְּדֵל בֵּין קוֹדֵם הַצְּמִצּוּם לְאַחֵר
 73 הַצְּמִצּוּם?
 74 אִף הַעֲנִין הוּא, כְּפִי שְׁמִבְּאָר
 75 אֲדַמּוּ"ר הָאֲמִצְעִי בְּשַׁעַר
 76 הַיְחִיד הַחֵלֶק הַשְּׁנִי שֶׁל סִפְרוֹ יַעֲר
 77 מִצּוּה וְתוֹרָה אֹרֵךְ (פְּרָק ט'),
 78 שְׁלֹאֲחֵרִי אֵינוֹ מוֹיָכֵן מֵה

(ד) וראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ב ח"א (ע' רפ).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 **שְׁכָתוֹב**³⁷ בנבואת מלאכי **אָנִי הַנְּי' לֹא שְׁנִיתִי, דְּקֹאֵי שְׁמִכּוּן עַל**
 2 **מְלָכוֹת דְּאִין סוּף, הָרִי נִאמַר תְּהִלִּים מְלָכוֹתָךְ מְלָכוֹת כָּל**
 3 **עוֹלָמִים**³⁸, **הֵינּוּ, שְׁמִלְכוֹתָךְ כְּפִי שְׁהִיא לְפָנֵי הַצְּמֻצוֹם,**
 4 **הִיא יוֹרֶדֶת וְנִמְשַׁכֶּת לְהִיֹּת מְלָכוֹת כָּל עוֹלָמִים מְדַרְיַגַת הַמְּלָכוֹת כְּפִי**
 5 **שְׁהִיא בְּכָל עוֹלָם וְעוֹלָם עַד לְעוֹלָם**
 6 **הַכִּי תַחְתּוֹן, וְאִם כֵּן, כִּיּוֹן שָׁגַם**
 7 **מְדַרְיַגַת הַמְּלָכוֹת כְּפִי שֶׁבְּעוֹלָם הַכִּי**
 8 **תַּחְתּוֹן הִיא הַמְּשַׁכֶּה מְדַרְיַגַת הַמְּלָכוֹת**
 9 **כְּפִי שְׁהִיא לְפָנֵי הַצְּמֻצוֹם, כְּפֹאֶשֶׁר יֵשׁ**
 10 **שִׁנּוּי אֶפְּיִלּוֹ בְּמְלָכוֹת**
 11 **דְּעֵשֶׂה, שְׁהוּא הַעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן**
 12 **בִּיְתֵר, הָרִי זֶה פּוֹעֵל שִׁנּוּי גַּם**
 13 **בְּבַחֲיַנַת מְלָכוֹתָךְ וְצִרִיךְ בִּיאור,**
 14 **אִם כֵּן מִהוּ פִירוּשׁ הַכְּתוּב 'אֲנִי הוּי' לֹא**
 15 **שְׁנִיתִי שְׁפִירוּשׁוֹ שֶׁבְּרִיאַת הָעוֹלָמוֹת**
 16 **אֵינָה פּוֹעֵלֶת שׁוֹם שִׁנּוּי לְמַעַל.?**
 17 **וּמְבַאֵר אַדְמו"ר הַאֲמַצְעִי,**
 18 **שְׁהַתִּירוּץ לְכָל זֶה הוּא עֲנִין**
 19 **הַצְּמֻצוֹם בְּדוּעָה, דְּאִם הִיא**
 20 **הַשְּׁפַע שֶׁל הָאור הַאלוּקִי יוֹרֵד וְנִמְשַׁךְ**
 21 **מִלְמַעְלָה לְמַטָּה דְּרָךְ עֵילָה**
 22 **וְעוֹלָל, בְּרוּךְ שֶׁל סִיבָה וְתוֹצֵאָה**
 23 **יִשִּׁירָה הִיא נוֹפֵל עֲנִין שִׁנּוּי**
 24 **הַתְּפַעְעוֹלוֹת כּו', הִיָּה מְקוּם לוֹמַר**
 25 **שֶׁהַשְּׁפַע גּוֹרֶמֶת שִׁנּוּי בְּמַחְתּוֹר**
 26 **הַמְּשַׁפֵּע אָבָל מֵאַחַר**
 27 **שְׁהַמְשַׁכָּה שֶׁל הַאלוּקוֹת מִלְמַעְלָה**
 28 **לְמַטָּה הִיא בְּבַחֲיַנַת אור וְזִיו**
 29 **הָאור מוֹעֲטָה וּמְצוּמְצֻמַת לְבָד**
 30 **וּנְכַפֵּי שְׁמִדֵּיִיק אַדְמו"ר הַאֲמַצְעִי**
 31 **שִׁדְיֹעַ הַהִפְרָשׁ בֵּין אור**
 32 **לְשְׁפַע, וְכַמְבּוֹאֵר גַּם בְּדַבּוּר**
 33 **הַמְּתַחֵיל בְּמֵאֵר הַפּוֹתַח בְּמִלִּים**
 34 **לְהַבִּין עֲנִין אור אִין סוּף**
 35 **בְּרוּךְ הוּא שְׁהוּא לְמַעְלָה עַד**
 36 **אִין קֶץ וּלְמַטָּה עַד אִין**
 37 **תְּכִלִּית³⁹, שְׁהַפְּוֹנָה בְּדוּיִק**
 38 **הַלְשׁוֹן אור שֶׁכֵּן נִקְרָא גִילּוּי**

39 **וְהַמְשַׁכֶּת הַאלוּקוֹת, בְּשֵׁם 'אור', הִנֵּה הַכּוֹנֵה בְּכֵן הוּא לְשׁוּל אֶת עֲנִין**
 40 **הַשְּׁפַע שְׁפּוֹעֵל שִׁנּוּי בְּהַמְשַׁפֵּעַ בְּשׁוּנָה מ'אור' שֶׁהָאֵרֹתוֹ אֵינָה**
 41 **פּוֹעֵלֶת שִׁנּוּי בְּמִקּוֹר הָאור], וְגַם הוּא הַמְשַׁכֶּת הַאלוּקוֹת עַל יְדֵי**
 42 **צְמֻצוֹם וּבְפִרְט צְמֻצוֹם הָרֵאשׁוֹן שְׁהוּא בְּאוֹפֵן שֶׁל סִילּוּק**
 43 **וְדִילּוּג⁴⁰ מַעֲבֵר מִצְּמֻצַת לְמַצֵּב שֶׁלֹּא**
 44 **בְּאוֹפֵן הַדְּרַגְתִּי, שְׁנִסְתַּלַּק הָאור**
 45 **הָאִין סוּף וְנַעֲשֶׂה חֵלָל וּמְקוּם**
 46 **פְּנּוּי וְרִיק שְׁבוּ הָאור הָאִין-סוּף לֹא**
 47 **הָאִיר, וְלֹאֲחֲרֵי זֶה נִמְשַׁךְ רַק**
 48 **אור מְצוּמְצָם וּמוֹעֵט כְּמוֹ קוֹ קֶצֶר**
 49 **וְדָק, נוֹסֵף לְכָךְ שְׁהַצְּמֻצוֹם**
 50 **עֲצָמוֹ הִיא בְּאור וְהָאֵרָה**
 51 **בְּלָבָד וְלֹא בְּעֲצָמוֹת הַאלוּקוֹת, מְקוֹר**
 52 **הָאור], עַל כֵּן אִין פְּעֻצָמוֹת**
 53 **אֱלֻקוֹת שׁוֹם שִׁנּוּי כֵּלָל כּו',**
 54 **כְּתוֹצֵאָה מְבִרְיַת הָעוֹלָמוֹת. וְיִתִּירָה**
 55 **מְזָה, שְׁגַם שֶׁאֶפְּיִלּוֹ בְּעֲנִין הָאור**
 56 **(ולֹא רַק בְּעֲצָמוֹת הַאלוּקוֹת, מְקוֹר**
 57 **הָאור) לֹא נַעֲשֶׂה שִׁנּוּי. וְהֵינּוּ,**
 58 **שְׁאֵף עַל פִּי שְׁבִהָאור הִיא**
 59 **עֲנִין הַצְּמֻצוֹם, וְעוֹד זֹאת,**
 60 **שְׁגַם הָאור שְׁנִמְשַׁךְ לְאַחַר**
 61 **הַצְּמֻצוֹם הוּא אֵינוֹ אור הָאִין-סוּף**
 62 **שֶׁהָאִיר לְפָנֵי הַצְּמֻצוֹם אִלֵּא קוֹ קֶצֶר**
 63 **וְדָק, שְׁזָה גּוֹפָא עֲצָמוֹ**
 64 **שְׁהַמְשַׁכָּה שֶׁלֹּאֲחֵר הַצְּמֻצוֹם הִיא**
 65 **בְּאוֹפֵן שֶׁל קֶצֶר וְדָק הוּא עֲנִין**
 66 **שֶׁל צְמֻצוֹם (נוֹסֵף לְכָךְ**
 67 **שְׁתַּחֲוִילַת הַמְּשַׁכָּתוֹ הִיא עַל**
 68 **יְדֵי הַצְּמֻצוֹם שֶׁהִי קוֹדֵם הַצְּמֻצוֹם**
 69 **הָאִיר הָאִין-סוּף עֲצָמוֹ), מְכָל**
 70 **מְקוּם, הַעֲנִין דְּלֹא שְׁנִיתִי הוּא**
 71 **גַּם בְּהָאור וְלֹאֲמִיתוֹ שֶׁל דְּבַר, גַּם**
 72 **בְּאור אִין שִׁנּוּי עַל יְדֵי בְּרִיאַת**
 73 **הָעוֹלָמוֹת. וְכַמּוֹ שְׁבִיאָר הַצְּמֻצָה**

28 **הִיא עַל יְדֵי הַצְּמֻצוֹם), מְכָל מְקוּם, הַעֲנִין דְּלֹא שְׁנִיתִי הוּא גַּם בְּהָאור. וְכַמּוֹ**

(37 מלאכי ג, ו. 38) תהלים קמה, יג. (39) מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ב ח"ב ע' שע. ועם הוספות כו' – אוה"ת ענינים ע' קי ואילך. סה"מ תרכ"ז ע' תנו ואילך. (40) ראה לקו"ת שה"ש מה, סע"ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 צְדָקָה בְּמִצְוֹת הָאֱמֻנָה אֱלֹקוֹת, שְׁעֵנֶנְךָ זֶה (אִיף שְׁאִין שִׁינְיִי
 2 בֵּין קוֹדֵם שִׁנְבוּאָה הָעוֹלָם לְאַחֵר שִׁנְבוּאָה הָעוֹלָם גַּם אֶפְּלוּ בְּהָאוֹר)
 3 נִתְבָּאָר בְּבִיאוֹר הָאוֹצְרוֹת חַיִּים.
 4 וַיִּבְּרַן עַל פִּי הַדּוֹגְמָא שְׁהוֹבְאָה עַל זֶה⁴⁵ כְּתוּרַת הַחֲסִידוֹת, דְּהִנְהָ
 5 נִשְׁמַת מִשָּׁה רַבִּינֵי הֵיְהָה
 6 מִבְּחִינַת אֲצִילוֹת, הָעוֹלָם הִרְאִישׁוֹן
 7 וְהִנְעִלָה בִּיּוֹר מִבֵּין אַרְבַּעַת הָעוֹלָמוֹת
 8 הַכְּלָלִיִּים שֶׁל 'סֹדֵר הַשְּׁתַּלְשׁוּת'
 9 (אֲצִילוֹת-כְּרִיָּאָה-יִצִּירָה-עֲשִׂיָּה) וְהֵיִנְנוּ
 10 שְׁהֵיָה מְאִיר בּוֹ כַּמֶּשֶׁה רַבִּינֵי
 11 אֲצִילוֹת בְּבְחִינַת גִּילּוּי לְמִטָּה
 12 בְּחִיּוֹתוֹ נִשְׁמָה בְּגוֹף כְּבוֹלֵם הַזֶּה, הָרִי
 13 שְׁנִמְצָא גַם לְמִטָּה כְּבוֹלֵם הַזֶּה
 14 בְּחִינַת אֲצִילוֹת. וְהִנְהָ מִצַּד
 15 אֹר הָאֲצִילוֹת עֲצָמוּ אֵין
 16 מְנִיעָה, אֵין דְּבַר שְׁמוּנַע מֵאוֹר
 17 הָאֲצִילוֹת הַחֵאִיר גַּם לְמִטָּה כְּבוֹלֵם הַזֶּה
 18 שְׁאִילוֹ הִיָּה מִשָּׁה גַם הַיּוֹם
 19 פֶּה עֲמָנוּ, נִשְׁמָה בְּגוֹף כְּבוֹלֵם הַזֶּה,
 20 הֵיָה אֹר הָאֲצִילוֹת מִתְגַּלָּה
 21 בּוֹ, רַק שְׁבִדּוֹר הִנְהָ אֵין גִּילּוּי
 22 אֹר הָאֲצִילוֹת לְמִטָּה, אֲבָל
 23 מִכֵּן מְקוֹם מִכֵּן שֶׁאֲצַל מִשָּׁה רַבִּינֵי
 24 כֵּן הִיָּתַת הָאִרָה שֶׁל עוֹלָם הָאֲצִילוֹת גַּם
 25 לְמִטָּה מוֹכְרָח לְהִיּוֹת
 26 שְׁבִמְצִיאוֹת יֵשׁ אֹר אֲצִילוֹת
 27 לְמִטָּה גַם כֵּן, אֲלָא שְׁאִינֹו
 28 מִתְגַּלָּה בְּדוֹרְנוּ זֶה שְׁאֵין כּוֹ אֹדֵם
 29 בְּרִדְגַת מִשָּׁה רַבִּינֵי.
 30 וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּנוֹגַע לְעֵנֶנְךָ
 31 הַנְּבוֹאָה, שְׁאָף עַל פִּי
 32 שְׁמִשְׁחָרֵב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּטָלָה
 33 נְבוּאָה⁴⁶, כְּדַבְּרֵי הַגְּמָרָא, מִכֵּן
 34 מְקוֹם, יֵשׁ מְצִיאוֹת נְבוּאָה גַם
 35 בְּעוֹלָם הַזֶּה, כִּפִּי שְׁמוּכָה מִכֵּן
 36 שְׁבוּמֵן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ הִיָּה קִיִּים, כֵּן
 37 הִיָּתַת נְבוּאָה כְּבוֹלֵם הַזֶּה אֲלָא

(ה) פרק ו' (מצויין שם לבי' האוצ"ח – ראה) שרש מצ' התפלה פל"ד ואילך⁴² (- רפל"ה "ג' עמודים חלק בכי"ק"⁴³: ולהעיר מלקו"ת הוס' לויקרא⁴⁴ ד"ה להבין מ"ש בס' אוצ"ח פ"ה) – ראה ג"כ לקו"ת נצבים (מט, ב).

(41) דרמ"צ נא, ב. (42) שם קלד, סע"ב ואילך. (43) לשון המו"ל דספר דרמ"צ הוצאה ראשונה. (44) נא, ב ואילך. (45) לקו"ת נצבים שם, ב. (46) ראה ב"ב יב, א. (47) פ"ד – במהדו"ב (מח, ב). (48) ע"פ לשון חז"ל תענית ה, סע"ב ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ומותאם ליכולת של המקבל לקלוט ועושה בזה בשכל שמותאם לתלמיד
2 במה צמצומים והעלמות בכדי שיוכל להתקבל אצל
3 התלמיד, אם כן כל הצמצומים הם רק לגבי המקבל, אבל
4 לעצמו לגבי הרב עצמו אינו צמצום כלל". והיינו, שפילוק
5 שכל הרב אינו באופן ששכל
6 הרב אינו נמצא ואינו קיים, כי
7 אם, אלא שכל הרב נשאר קיים רק
8 שאין לו שייכות להתלמיד
9 המקבל, כי מה שהרוב הוא
10 בעל שכל גדול כו', אינו
11 נוגע ואינו מביא תועלת להקישור
12 והחיבור של התלמיד המקבל
13 עם הרב המשפיע, ולכן, כפאשר
14 הרב צריך להשפיע ולגלות
15 שכל לתלמידו, אזי שכלו של
16 הרב אינו בגילוי, אפילו לא
17 השכל המוגבל שבצריך
18 לתלמיד כפי שהוא אצל הרב
19 ביחד עם שכלו של הרב מצד
20 עצמו גם זה אינו בגילוי, ומה
21 שבגילוי לתלמיד לא קשור עם שכלו
22 הנעלה של הרב המשפיע.
23 ומכל זה הודגמאות האמורות מענין
24 האצילות, מענין הנבואה ומהרב
25 והתלמיד, מוכן שאפילו מצד
26 האור אין ענין של שינוי בגלל
27 הצמצום ובריאת העולמות, כיון
28 שהשינוי אינו אלא בהעדר
29 מקבל שהוא בערך לקבל את
30 האור, כמו אור האצילות או
31 אור הנבואה, שיהיה בגילוי,
32 כמו מלשה בזמנו או הנביאים
33 בזמנם שהיו מקבלים ראייה לקלוט
34 את האור.
35 ויתירה מזה מכאן בעל
36 ההילולא בהמאמר, שלא זו
37 בלבד שענין 'אני הוי' לא שנית' הוא
38 לא רק מצד עצמות האלוקות אלא גם
39 מצד האור, אלא יתירה מזה שאפילו
40 מצד הצמצום עצמו אין ענין
41 של שינוי, 'דגם שאפילו
42 לגבינו הנבראים הנה הצמצומים
43 הראשון וכל הצמצומים
44 דסדר השתלשלות שבו האור
45 יורד מדרגה לדרגה ועובר צמצומים

רבים הרי הם בשביל הגילוי, דלהיות דעיקר ענין הצמצום
הוא בכדי שיתקבל האור אצל המקבלים, כפזקר לעיל במשך,
אם כן הרי לאמיתו של דבר אין הצמצום מסתיר". והענין
בזה, כפי שמבאר בהמשך האמור לעיל שחפצו של הרב הוא
שיהיה נטיעותיו פירותיו, היינו
תלמידיו כמותו, היינו,
שהתכלית והמטרה היא שסוף
כל סוף יגיע התלמיד להיות
כמו הרב, אלא שפדי
שהתלמיד יבוא לזה, צריך
להיות תחילה צמצום וסילוק
והעלם שכל הרב לגמרי, כמו
צמצום הראשון שהוא בדרך
סילוק לגמרי ולא רק מיעוט, ואחר
כך לאחר הצמצום והסילוק צריך
להיות המשכת קו קצר ודק,
דהיינו שצריך הרב המשפיע
להמציא אור שכל שהוא לפי
ערך יכולת ההבנה והקליטה של
התלמיד, וגם לאחר שיהיה
המציא אור השכל שלפי
ערך התלמיד אינו יכול
להמשיכו ולגלות אותו אל התלמיד
כפי שהוא אצלו, כפי שהשכל
המותאם לתלמיד הוא אצל הרב אלא
צריך הרב לעשות בזה כמה
צמצומים והעלמות, שזהו
ענין של קו קצר ודק, בכדי
שיוכל להתקבל אצל
התלמיד, ועל ידי זה יפעל
הרב סוף כל סוף שיהיו
נטיעותיו כמותו. ומזה מכך
שכל הצמצום וההעלם של שכל הרב
וכן השלבים הבאים בהשפעת השכל
לתלמיד, הכל הוא בשביל שסוף כל
סוף התלמיד יעלה לדרגת הרב
מוכן, שלא זו בלבד שמצד

1 שהוא לפי ערך המקבל, ועושה בזה כמה
2 צמצומים והעלמות בכדי שיוכל להתקבל אצל
3 התלמיד, אם כן כל הצמצומים הם רק לגבי
4 המקבל, אבל לעצמו אינו צמצום כלל". והיינו,
5 שפילוק שכל הרב אינו באופן ששכל
6 נמצא, כי אם, שאין לו שייכות להתלמיד
7 המקבל, כי מה שהרוב הוא בעל שכל גדול כו',
8 אינו נוגע להקישור של התלמיד המקבל עם
9 הרב, ולכן, כפאשר הרב צריך להשפיע ולגלות
10 שכל לתלמידו, אזי שכלו של הרב אינו בגילוי,
11 אפילו לא השכל המוגבל שבצריך לתלמיד כפי
12 שהוא אצל הרב ביחד עם שכלו של הרב מצד
13 עצמו. ומכל זה מוכן שאפילו מצד האור אין
14 ענין של שינוי, כיון שהשינוי אינו אלא בהעדר
15 מקבל שהוא בערך לקבל את האור, כמו
16 האצילות או אור הנבואה, שיהיה בגילוי, כמו
17 מלשה בזמנו או הנביאים בזמנם.
18 ויתירה מזה מכאן בעל ההילולא בהמאמר,
19 שאפילו מצד הצמצום עצמו אין ענין
20 של שינוי, 'דגם לגבינו הנה הצמצום הראשון
21 וכל הצמצומים דסדר השתלשלות הרי הם
22 בשביל הגילוי, דלהיות דעיקר ענין הצמצום
23 הוא בכדי שיתקבל, כפזקר לעיל במשך, אם כן
24 הרי אין הצמצום מסתיר". והענין בזה, כפי
25 שמבאר בהמשך שחפצו של הרב הוא שיהיה
26 נטיעותיו כמותו, היינו, שהתכלית היא שסוף
27 כל סוף יגיע התלמיד להיות כמו הרב, אלא
28 שפדי שהתלמיד יבוא לזה, צריך להיות תחילה
29 צמצום וסילוק שכל הרב לגמרי, כמו צמצום הראשון
30 ואחר כך צריך להיות המשכת קו קצר ודק, דהיינו שצריך להמציא אור שכל
31 שהוא לפי ערך התלמיד, וגם לאחר שיהיה המציא אור השכל שלפי ערך
32 התלמיד אינו יכול להמשיכו כפי שהוא אצלו, אלא צריך לעשות בזה כמה
33 צמצומים והעלמות, שזהו ענין של קו קצר ודק, בכדי שיוכל להתקבל אצל
34 התלמיד, ועל ידי זה יפעל סוף כל סוף שיהיו נטיעותיו כמותו. ומזה מוכן,

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הָאֹר אֵין עֲנִין שֶׁל שִׁינוּי, כִּינן שֶׁהָאֹר שֶׁל הֶרֶב מִצַּד עֲצָמוֹ
 2 יִשְׁנוּ בְּגִלוּי, וְרַק אֵינוֹ שִׁיף אֶל הַתְּלָמִיד בְּמַצְבוֹ שֶׁל הַתְּלָמִיד
 3 כַּעַת, אֲלֵא עוֹד זֹאת, שֶׁאֶפִּילוֹ הַצְּמִצּוֹם עֲצָמוֹ, כִּינן שֶׁכֵּן
 4 תְּכִלְתּוֹ וְהַמְטָרָה הַסּוּפִית שֶׁל הַצְּמִצּוֹם עֲצָמוֹ הִיא שֶׁהַתְּלָמִיד יִהְיֶה
 5 כְּמוֹ הֶרֶב (נְטִיעוֹתָיו כְּמוֹתוֹ),
 6 הִינּוּ, שֶׁהַתְּלָמִיד יִקְבַּל גַּם
 7 אֶת הָאֹר הַבְּלִי גְבוּל שֶׁל
 8 הֶרֶב, הִרִי, בְּשַׁעַת הַצְּמִצּוֹם
 9 גּוֹפָא עֲצָמוֹ, אִף שֶׁלְּמַעֲשֵׂה הַצְּמִצּוֹם
 10 הוּא הַעֵלֶם, בְּכֹל זֹאת נִמְצָא
 11 בְּהַצְּמִצּוֹם הָאֹר הַבְּלִי גְבוּל
 12 שֶׁל הֶרֶב, אֲלֵא שְׂכָדִי
 13 שֶׁהַתְּלָמִיד יִקְבַּל אֶת הָאֹר
 14 הַבְּלִי גְבוּל, צְרִיכָה לְהִיּוֹת
 15 הַהִמְשָׁכָה בְּאֹפֶן שְׂנֹדָמָה
 16 לְהַתְּלָמִיד שֶׁזֶהוּ עֲנִין שֶׁל
 17 שִׁינוּי וְצְמִצּוֹם, אֲבָל אֵין זֶה
 18 שִׁינוּי אֲמִיתִי בְּשֶׁל הֶרֶב, כִּי אִם,
 19 כְּפִי שֶׁהֶרֶב רוֹאֶה בְּזֶה אֶת
 20 הָעֲנִין דְּנְטִיעוֹתָיו כְּמוֹתוֹ שֶׁזֶהוּ
 21 הַיַּעַד וְהַמְטָרָה שֶׁלֶשׁ הֶרֶב שׁוֹאֵף
 22 לְהִיָּע, אֲלֵא שֶׁזֶהוּ הַצְּמִצּוֹם רַק
 23 הַתְּחִלָּה וּבְכַח, וְאַחַר כֵּן
 24 נִמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה וּנְפַעַל בְּפוֹעַל
 25 רְצוֹנוֹ שֶׁל הֶרֶב שְׁנִיעוֹתָיו יִהְיוּ כְּמוֹתוֹ.
 26 ה) אֲמָנָם אִף עַל פִּי שֶׁלְאַחֲרֵי
 27 כָּל הָעֲנִינִים דְּפוֹעֵלֶת
 28 הַצְּמִצּוֹם הִרִי זֶה בְּאֹפֶן דְּלֵא
 29 שְׁנִיתִי, כְּמִבְּאֵר לְעִיל בְּאֵרִיכוֹת
 30 מִכָּל מְקוֹם, בְּנוֹגַע לְעֲנִין
 31 הַגִּילּוּי, הִרִי זֶה הַצְּמִצּוֹם הוּא
 32 לְמַעֲשֵׂה בְּאֹפֶן דְּהַעֲלֵם אֶת
 33 הַעֲלֵם, וּכְנֹזֵךְ לְעִיל מִתּוֹרַת
 34 הַפַּעַל שֵׁם טוֹב בְּעֲנִין
 35 הַהִתְלַבְּשׁוֹת שֶׁל הָאֹר הַאֲלוּקִי כְּדִי
 36 לְבִרְוֹ עוֹלָם מוּגְבַל בְּעֵשְׂרִים
 37 וּשְׁתַּיִם אוֹתִיּוֹת מִן א' עַד ת',
 38 וְעַד לְהַתְלַבְּשׁוֹת בְּתַהוּ וּבְהוּ
 39 וְחֻשָּׁף כֹּי' שֶׁהֵם מִסְמָלִים אֵת
 40 הַקְּלִיפּוֹת, כְּנוֹכַח לְעִיל. וְזֶהוּ
 41 שְׁמִמְשִׁיף בְּהַמְאָמֵר: "וּמִכָּל
- מְקוֹם הִרִי לְאַחַר הַצְּמִצּוֹם הָאֹר אֵין סוֹף אֵינוֹ נִרְגָּשׁ, וְגַם
 בְּחִינַת הָאֹר פְּנִימִי הָאֹר הַאֲלוּקִי הַתְּלַבֵּשׁ בְּנִבְרָאִים בְּהַתְלַבְּשׁוֹת פְּנִימִית
 שֶׁהוּא הָאֹר וְהַחִיּוֹת הַמְּחִיָּה אֶת כָּל הַנְּמַצָּאִים, הִרִי יֵשׁ
 בְּרוּאִים כְּאֵלוֹ שְׂאִינָם מְרַגִּישִׁים שֶׁהוּא חִיּוֹת אֲלֵקִי, וְהִגַּם
 דְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מְרַגִּישׁ שִׁישׁ
 בּוֹ חִיּוֹת הַמְּחִיָּה אוֹתוֹ, וְיִודַע
 בְּבִירוֹר שֶׁהַעֵינָךְ שֶׁל הַמְּהוּת
 וְהַמְצִיאוֹת שֶׁלוּ הוּא חִיּוֹת,
 וְהִינּוּ דְּהַגּוֹף אֵינוֹ דְּכָר וְעֲנִין
 עֵיקָרִי כָּלֵל וְהַעֵינָךְ הוּא
 חִיּוֹת, וּמִכָּל מְקוֹם הִרִי
 אֵינָם מְרַגִּישִׁים שֶׁהוּא חִיּוֹת
 אֲלֵקִי". וְיִתְרָה מְזָה, כְּפִי
 שְׁמוּסִיף בְּהַמְאָמֵר, "שֶׁהָאֹר
 מִתְעַלֵּם וּמִסְתַּתֵּר מִמְדְּרִיגָה
 לְמִדְּרִיגָה עַד שֶׁיְכוּל לֹמַר כְּפִי
 שְׂאֵמֵר פְּרַעַה לִי יְאוּרִי כֹי' 49 וְאֵי
 עֲשִׂיתִי, וְכֵן יְכוּל לֹמַר כִּלְשׁוֹן הַכְּתוּב
 שִׁיהוּדִי לֹא יֵאמֵר וְכַחֲזִי וְעֲצָם יָדִי
 כֹי' עֲשֵׂה לִי אֵת הַחִיל" 50, שֶׁהֵם
 אֲמִירוֹת שֶׁל מִי שְׂאֵינוֹ מְכִיר כִּלְל
 בְּמִצִּיאוֹת הַאֲלוּקִי, וְהֶרֶב אֲפֹשֶׁר
 מִשׁוֹם שֶׁהָאֹר נִעְלָם וְנִסְתָּר וּבִירִידָתוֹ
 מְדַרְגָּה לְדַרְגָּה הִרִי הוּא נִעְלָם וְנִסְתָּר
 עוֹד יוֹתֵר. וְהָעֲנִין בְּזֶה,
 דְּלִכְאוּרָה, הִרִי עַל יְדֵי
 הַהִתְבּוֹנְנוֹת בְּבִירָאָה עֲצָמָה
 צְרִיכִים לְבֹא לְיַדֵי הַפְּרָה
 אֲשֶׁר בְּדָבַר הַיְוִי שְׁמִיָם נַעֲשׂוּ
 וּבְרוּחַ פִּי כָּל צְבָאָם 51. וְכִפִּי
 שְׁמִבְּאֵר אֲדָמוֹר מְהַר"ש
- הָאֹר וְהַחִיּוֹת הַמְּחִיָּה אֶת כָּל הַנְּמַצָּאִים, הִרִי יֵשׁ בְּרוּאִים כְּאֵלוֹ שְׂאִינָם
 מְרַגִּישִׁים שֶׁהוּא חִיּוֹת אֲלֵקִי, וְהִגַּם דְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מְרַגִּישׁ שִׁישׁ בּוֹ חִיּוֹת
 הַמְּחִיָּה אוֹתוֹ, וְיִודַע בְּבִירוֹר שֶׁהַעֵינָךְ הוּא חִיּוֹת, וְהִינּוּ דְּהַגּוֹף אֵינוֹ דְּכָר
 וְעֲנִין כָּלֵל וְהַעֵינָךְ הוּא חִיּוֹת, וּמִכָּל מְקוֹם הִרִי אֵינָם מְרַגִּישִׁים שֶׁהוּא חִיּוֹת
 אֲלֵקִי". וְיִתְרָה מְזָה, כְּפִי שְׁמוּסִיף בְּהַמְאָמֵר, "שֶׁהָאֹר מִתְעַלֵּם וּמִסְתַּתֵּר
 לְמִדְּרִיגָה לְמִדְּרִיגָה עַד שֶׁיְכוּל לֹמַר לִי יְאוּרִי כֹי' 49 וְכַחֲזִי וְעֲצָם יָדִי כֹי' 50.
 וְהָעֲנִין בְּזֶה, דְּלִכְאוּרָה, הִרִי עַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוֹת צְרִיכִים לְבֹא לְיַדֵי הַפְּרָה אֲשֶׁר
 בְּדָבַר הַיְוִי שְׁמִיָם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּי כָּל צְבָאָם 51. וְכִפִּי שְׁמִבְּאֵר אֲדָמוֹר מְהַר"ש

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 בְּהַמְשֵׁךְ מִיָּם רַבִּים¹ (שָׁזְהוּ אֶחָד הַמְאָמְרִים שֶׁחֲזְרוּ אוֹתוֹ
 2 כְּמָה פְּעָמִים⁵² כּוֹי לְטַהֵר אוֹרֵי הָעוֹלָם), שֶׁכָּל דְּבַר גְּשָׁמִי מוֹרְכָב
 3 מֵאֲרַבְּעָה יְסוּדוֹת אֵשׁ רוּחַ מִיָּם עֶפְר⁵³, וְכֹאֲשֶׁר יִתְפָּרְדוּ כָּל
 4 הַיְסוּדוֹת זֶה מִזֶּה אֲזַי לֹא יִשְׁאַר מְאוּמָה, וְנִמְצָא שְׁעִיקָר
 5 הַמְצִיאוֹת שֶׁל כָּל הַדְּבָרִים
 6 הַגְּשָׁמִיִּים הוּא כַח הַמְרַכֵּיב
 7 וּמְקַשֵּׁר וּמְאַחַד אֶת כָּל
 8 הַיְסוּדוֹת (לְהִיּוֹתוֹ כִּי הַכּוֹחַ
 9 הַמַּחְבֵּר וּמְקַשֵּׁר בֵּין אַרְבַּעַת הַמְרַכֵּיבִים
 10 שֶׁל כָּל דָּבָר הוּא לְמַעַלָּה מֵהֶם),
 11 שֶׁשְׂרָשׁוֹ שֶׁל הַכּוֹחַ הַמְרַכֵּיב וְהַמְקַשֵּׁר
 12 הוּא מִן הַמְאָמֵר הָאֱלֹוִקִי (מַעֲשֵׂה
 13 הַמַּאֲמֹרֹת שֶׁבָּהֶם נִבְרָא הָעוֹלָם)
 14 הַמְחִיבָה אוֹתוֹ וּמְהַיָּה אוֹתוֹ
 15 בְּכָל עֵת וּבְכָל רֵגַע, בְּאוֹפֵן
 16 שְׁלֵעוֹלָם הַגּוֹי דְּרָרָה נֶצֶב
 17 בְּשָׂמִים⁵⁴ כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב בַּתְּהִלִּים
 18 (וּכְמִבְּאֹר ב'שֶׁעַר הַיַּחֲדוּד וְהַאֲמוּנָה
 19 שֶׁבְּסִפְרֵי הַתַּנְיָא: "הִנֵּה כְּתוּב לְעוֹלָם ה'
 20 דְּבָרָךְ נֶצֶב בְּשָׂמִים וּפִירֵשׁ הַבְּעֵשׂוֹט ז'
 21 כִּי דְבָרָךְ שֶׁאֲמַרְתָּ יְהִי רְקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם
 22 וְגוֹי תִּיבּוֹת וְאוֹתֵיית אֵלוֹ הֵן נִצְבוֹת
 23 וְעוֹמְדוֹת לְעוֹלָם בְּתוֹךְ רְקִיעַ הַשָּׁמַיִם
 24 וּמְלוּבְשׁוֹת בְּתוֹךְ כָּל הַרְקִיעִים לְעוֹלָם
 25 לְהַחֲיוֹת כְּדִכְתִּיב וְדַבֵּר אֱלֹהֵינוּ יְקוּם
 26 לְעוֹלָם וְדַבְּרוּ חַיִּים וְקִיִּימִים לְעַד
 27 כֹּר...)). וְכֹפִי שְׂמוּסִיף שָׁם⁵⁵,
 28 אֲדַמּוֹר מְהַר"שׁ בְּמֵאמֵר הַנוֹכַח,
 29 שֶׁאֲלֻמְלָא שְׁאֵילוּ נִיתְּנָה רְשׁוּת
 30 לְעֵינַי לְרְאוֹת אֶת הַחַיּוֹת
 31 וְהַרְוֵהנִי וְשֶׁבְּכָל נִבְרָא
 32 הַשׁוֹפֵעַ בּוֹ מְמוּצָא פִי הַגּוֹי
 33 וְרוּחַ פִּי, לֹא הִיָּה גְּשָׁמִיּוֹת
 34 הַנִּבְרָא וְחָמְרוֹ וּמְמַשׁוֹ נִרְאָה
 35 כְּלָל לְעֵינֵינוּ כּוֹי כִּי אֵילוֹ הָאָדָם
 36 הִיָּה מְסוּגֵל לְרְאוֹת אֶת דְּבַר ה' וְאֵת
 37 הַחַיּוֹת הַרוּחָנִית שֶׁל הַנִּבְרָא, הוּא הִיָּה
 38 רוּאָה רַק זֹאת וְלֹא אֶת הַמְצִיאוֹת

1 בְּהַמְשֵׁךְ מִיָּם רַבִּים¹ (שָׁזְהוּ אֶחָד הַמְאָמְרִים
 2 שֶׁחֲזְרוּ אוֹתוֹ כְּמָה פְּעָמִים⁵²), שֶׁכָּל דְּבַר גְּשָׁמִי
 3 מוֹרְכָב מֵאֲרַבְּעָה יְסוּדוֹת אֵשׁ רוּחַ מִיָּם עֶפְר⁵³,
 4 וְכֹאֲשֶׁר יִתְפָּרְדוּ כָּל הַיְסוּדוֹת אֲזַי לֹא יִשְׁאַר
 5 מְאוּמָה, וְנִמְצָא שְׁעִיקָר הַמְצִיאוֹת שֶׁל כָּל
 6 הַדְּבָרִים הַגְּשָׁמִיִּים הוּא כַח הַמְרַכֵּיב וּמְקַשֵּׁר
 7 וּמְאַחַד אֶת כָּל הַיְסוּדוֹת (לְהִיּוֹתוֹ לְמַעַלָּה מֵהֶם),
 8 שֶׁשְׂרָשׁוֹ מִן הַמְאָמֵר הַמְחִיבָה אוֹתוֹ וּמְהַיָּה אוֹתוֹ
 9 בְּכָל עֵת וּבְכָל רֵגַע, בְּאוֹפֵן שְׁלֵעוֹלָם הַגּוֹי דְּרָרָה
 10 נֶצֶב בְּשָׂמִים⁵⁴. וְכֹפִי שְׂמוּסִיף שָׁם⁵⁵, שֶׁאֲלֻמְלָא
 11 נִיתְּנָה רְשׁוּת לְעֵינַי לְרְאוֹת אֶת הַחַיּוֹת וְהַרְוֵהנִי
 12 שֶׁבְּכָל נִבְרָא הַשׁוֹפֵעַ בּוֹ מְמוּצָא פִי הַגּוֹי וְרוּחַ
 13 פִּי, לֹא הִיָּה גְּשָׁמִיּוֹת הַנִּבְרָא וְחָמְרוֹ וּמְמַשׁוֹ
 14 נִרְאָה כְּלָל לְעֵינֵינוּ כּוֹי. וְהִנֵּה, אֵף שֶׁיְכוֹלִים לְבֹא
 15 לְהַפְרָה זֶה עַל יְדֵי הַתְּבוּנָנוֹת, מְכָל מְקוֹם, יִשְׁנֹו
 16 הָעֵלֶם אַחַר הָעֵלֶם כּוֹי, וְעַד שֶׁיְכוֹל לְבֹא לְמַעַמְד
 17 וּמִצֵּב הַפְּכִי, לֹמַר לִי יְאוּרִי כּוֹי וְכַחֵי וְעֵצֶם יְדִי
 18 כּוֹי, בְּאוֹפֵן דְּחֻשָׁף עַל פְּנֵי תְהוֹם, כְּנִזְכָּר לְעֵיל,
 19 שָׁזְהוּ עֲנִינֵי הַהָעֵלֶם וְהָעֵילֹוִי לְמַעַלָּה עַד אֵין קָץ.
 20 (וּמְמַשֵּׁיךְ בְּהַמְאָמֵר, "דְּכָל זֶה הוּא בְּכַח
 21 הָאֵינִי סוֹף לַעֲשׂוֹת הָעֲלָמוֹת
 22 וְהַסְתֵּרִים כְּאֵלוֹ, דְּכִשְׁם שֶׁהַתְּפִשְׁטוֹת בְּהָאוֹר עַד
 23 הַמְדְרִיגוֹת הַיּוֹתֵר אַחְרוֹנוֹת הוּא בְּכַח הָאֵינִי סוֹף
 24 דְּוָקָא (שָׁזְהוּ עֲנִינֵי דְאוֹר אֵין סוֹף לְמִטָּה עַד אֵין
 25 תְּכָלִית), הִנֵּה כֵּן הוּא כַח הָאֵינִי סוֹף
 26 הַמְעֵלִים וּמְסַתֵּר בְּרִיבוּי הָעֲלָמוֹת וְהַסְתֵּרִים" (שָׁזְהוּ עֲנִינֵי אֹר אֵין סוֹף לְמַעַלָּה
 27 עַד אֵין קָץ). וּמְמַשֵּׁיךְ, "דְּזֵהוּ דְכְּתִיב⁵⁶ אֶכֶן אֶתָּה אֶל־מְסַתֵּר, דְּזֵה שְׂמַסְתֵּר
 28 בְּרִיבוּי הָעֲלָמוֹת וְהַסְתֵּרִים הוּא בְּחִינַת אֶתָּה מְמַשׁ, דְּכִשְׁם שֶׁחֲסָד אֶל־כָּל

(1) תרל"ו פרק קנט. ובכ"מ.

(52) ראה "היום יום" כח תמוז, שאחד המאמרים שהי' אדמו"ר מהר"ש חוור כמ"פ הוא ד"ה מי כמוכה באלים תרכ"ט. ותוכנו נמצא בהמשך מים רבים פקני"ה-קס (המו"ל 2). (53) ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ד ה"א ואילך. (54) תהלים קיט, פט. וראה תניא שעהיוה"א פ"א. (55) מתניא שם פ"ג. (56) ישעי' מה, טו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 היום⁵⁷, כלשון הכתוב בתהילים דיום הוא בְּחִינַת גִּילוי כמו שנאמר
 2 'ויקרא אליקים לאור יום', וְכִמּוֹ שֶׁהַגִּילוי הוא חֶסֶד וְשֵׁם אֶל, היינו
 3 ממידותיו של הקדוש ברוך הוא בעצמו הִנֵּה כְּמוֹ כֵּן מֵה שֶׁמִּסְתַּתֵּר
 4 וּמִתְעַלֵּם הוּא בְּחִינַת אֵתָהּ מִמֶּשׁ וכאמור שענין ההעלם וההעדר
 5 הוא ביטוי של כוח האין-סוף להיות
 6 למעלה מעלה עד אין קץ". וְהֶעֱנִין 1 היום⁵⁷, דְּיוֹם הוּא בְּחִינַת גִּילוי, וְכִמּוֹ שֶׁהַגִּילוי
 7 בְּזֶה, כְּפִי שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד 2 הוּא חֶסֶד וְשֵׁם אֶל, הִנֵּה כְּמוֹ כֵּן מֵה שֶׁמִּסְתַּתֵּר
 8 קְדוּשַׁת אֲדָמוֹ"ר (מהורש"ב) 3 וּמִתְעַלֵּם הוּא בְּחִינַת אֵתָהּ מִמֶּשׁ". וְהֶעֱנִין בְּזֶה,
 9 נִשְׁמָתוֹ-עֵדֵן בְּאֵרוֹכָה בְּהַמְשֵׁף 4 כְּפִי שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדָמוֹ"ר (מהורש"ב)
 10 קְבוּצוֹת מֵאִמְרִים מִשְׁנוֹת תִּרְס"ו 5 נִשְׁמָתוֹ עֵדֵן בְּאֵרוֹכָה בְּהַמְשֵׁף תִּרְס"ו וְתֵעָר"ב⁵⁹
 12 שְׁשֵׁשׁ שֶׁהִפַּח הַבְּלִי גְבוּל 6 וּבְכֶמֶה מְקוֹמוֹת, שְׁשֵׁשׁ שֶׁהִפַּח הַבְּלִי גְבוּל
 13 נִמְשָׁף מִבְּחִינַת בְּלִי גְבוּל אֵין 7 נִמְשָׁף מִבְּחִינַת בְּלִי גְבוּל הָאֱמִיתִי, כִּף גַּם כַּח
 14 סוֹף הָאֱלוּקִי הָאֱמִיתִי, כִּף גַּם כַּח 8 הַמְגַבִּיל, וְגַם כַּח הַגְּבוּל שֶׁלְמִטָּה מִמֶּנּוּ, נִמְשָׁכִים
 15 הַמְגַבִּיל, וְגַם כַּח הַגְּבוּל 9 מִבְּחִינַת בְּלִי גְבוּל הָאֱמִיתִי דוֹקָא. וְרֵאזִיה לְדַבְּרֵי,
 16 שֶׁלְמִטָּה מִמֶּנּוּ יִכַח הַגְּבוּל' שְׁהוּא 10 שְׁהָרִי יְדוּעַ שֶׁכָּל אֹר וְגִילוי אֵי אֶפְשָׁר שֶׁיִּצְמָצֵם
 17 לְמִטָּה מִכַּח הַמְגַבִּיל, נִמְשָׁכִים 11 וְיִגְבִּיל אֵת עֲצָמוֹ, כִּי אִם מֵאֵין שֶׁנִּמְשָׁף הָאֹר
 18 מִבְּחִינַת בְּלִי גְבוּל הָאֱמִיתִי 12 וְהַגִּילוי, מִשֵּׁם נִמְשָׁף הַכַּח לְצַמְצָם וְלִהְגַּבִּיל
 19 דוֹקָא. וְרֵאזִיה לְדַבְּרֵי, שְׁהָרִי 13 [וְאֲדַרְבֵּה, מִצַּד זֶה בְּהִכָּרַח לֹמֵר שֶׁהֶעֱנִין
 20 יְדוּעַ שֶׁכָּל אֹר וְגִילוי אֵי 14 דִּמְסַתֵּת, כַּח הַגְּבוּל, מִגִּיעַ בְּ"אֵתָהּ" לְמַעְלָה
 21 אֶפְשָׁר שֶׁיִּצְמָצֵם וְיִגְבִּיל אֵת 15 יוֹתֵר מִהֶעֱנִין דָּאֶל, עֵנִין הַגִּילוי]. וּמִבִּיא
 22 עֲצָמוֹ, כִּי אִם מֵאֵין מֵאוֹתוֹ מִקּוֹר 16 דִּוְגִמְאוֹת וּמִשְׁלִים כְּפִי שֶׁהֶעֱנִין הוּא לְמִטָּה מִן
 23 עֲצָמוֹ שֶׁנִּמְשָׁף הָאֹר וְהַגִּילוי, מִשֵּׁם 17 הַצְּמָצוֹם, בְּעוֹלָמוֹת, בְּכֻלִּים דְּבְרִיאָה יִצִּירָה
 24 שֶׁנִּמְשָׁף הָאֹר מִקּוֹר עֲצָמוֹ נִמְשָׁף הַכַּח 18 וְעִשְׂיָה, וְלְמַעְלָה יוֹתֵר, בְּכֻלִּים דְּאֲצִילוֹת, וְגַם
 25 מֵאוֹתוֹ מִקּוֹר עֲצָמוֹ נִמְשָׁף הַכַּח 19 לְפָנֵי הַצְּמָצוֹם, עַד לְבְּחִינַת הַעֲצָמוֹת, שֵׁשׁ הוּא
 26 לְצַמְצָם וְלִהְגַּבִּיל [וְאֲדַרְבֵּה, 20 עֵנִין הִיכוּלָת, יְכוּלָת לְהָאִיר וְיְכוּלָת שְׁלֵא לְהָאִיר,
 27 מִצַּד זֶה הַחֶסֶד שֶׁהַכּוֹחַ הַלְגַּבִּיל 21 כְּפִי שֶׁהֵם בְּשׂוּהָ. וּמִזֶּה נִמְשָׁכִים שְׁנֵי הֶעֱנִינִים
 28 נִמְשָׁךְ מֵאוֹתוֹ מִקּוֹר שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְשָׁךְ הַכּוֹחַ 22 דְּלְמִטָּה עַד אֵין תְּכֻלִּית וְלְמַעְלָה עַד אֵין קֵץ,
 29 לְהָאִיר בְּלִי גְבוּל בְּהִכָּרַח לֹמֵר 23 שֶׁשְׁנֵיהֶם הֵם בְּכַח הָאֵין סוֹף, שְׁזָהוּ שְׂאוּמֵרִים
 30 שֶׁהֶעֱנִין דִּמְסַתֵּת, כַּח הַגְּבוּל, 24 שְׂאוּר אֵין סוֹף הוּא לְמַעְלָה עַד אֵין קֵץ וְלְמִטָּה עַד אֵין תְּכֻלִּית, אֶלָּא שֶׁהֶעֱנִין
 31 מִגִּיעַ וְנוֹגַע וְשִׁיךְ בְּ"אֵתָהּ" 25 דְּלְמִטָּה עַד אֵין תְּכֻלִּית נִמְשָׁף מִהַכַּח לְהָאִיר, וְהֶעֱנִין דְּלְמַעְלָה עַד אֵין קֵץ
 32 לְמַעְלָה יוֹתֵר מִהֶעֱנִין דָּאֶל, 26 נִמְשָׁף מִהַכַּח שְׁלֵא לְהָאִיר, שְׁזָהוּ הַכַּח לְצַמְצָם וְלִהְעֲלִים בְּהַעֲלֵם אַחַר הַעֲלֵם,
 33 עֵנִין הַגִּילוי כִּי הַגִּילוי בֵּא מִהַכּוֹחַ 27 שְׁזָהוּ מֵה שֶׁנִּצְמָר אֶכֶן אֵתָהּ אֶל מִסְתַּתֵּר, וְעַד שֶׁמִּסְתַּתֵּר בְּכֶמֶה כִּיסוּיִין וּבְכֶמֶה
 34 לְגוֹת, וְאֵילוֹ הַהַגְבֵּלָה בֵּא מִכּוֹחַ 28 קְלִיפִין (כְּתוּרַת הַבַּעַל שֵׁם טוֹב הַנּוֹזְכֵרֵת לְעִיל), וְכִפִּי
 35 שְׁיוֹתֵר נַעֲלָה מִהַהַגְבֵּלָה עֲצָמָה]. 29 שְׁכּוּל לֹמֵר לִי יְאוּרִי כּוֹי' וְכַחִי וְעֲצָם יְדִי כּוֹי', וְכִפִּי שְׁמִסִּים בְּהַמְאָמֵר, שֶׁעֵנִין זֶה
 36 וּמִבִּיא הַרְבִּי הַרש"ב דִּוְגִמְאוֹת 23 שֶׁשְׁנֵיהֶם הֵם בְּכַח הָאֵין סוֹף, שְׁזָהוּ שְׂאוּמֵרִים
 37 וּמִשְׁלִים כְּפִי שֶׁהֶעֱנִין שֶׁל הַכּוֹחַ 24 שְׂאוּר אֵין סוֹף הוּא לְמַעְלָה עַד אֵין קֵץ וְלְמִטָּה עַד אֵין תְּכֻלִּית, אֶלָּא שֶׁהֶעֱנִין
 38 הַלְגַּבִּיל הוּא לְמִטָּה מִן 25 דְּלְמִטָּה עַד אֵין תְּכֻלִּית נִמְשָׁף מִהַכַּח לְהָאִיר, וְהֶעֱנִין דְּלְמַעְלָה עַד אֵין קֵץ
 39 הַצְּמָצוֹם, בְּעוֹלָמוֹת, בְּכֻלִּים 26 נִמְשָׁף מִהַכַּח שְׁלֵא לְהָאִיר, שְׁזָהוּ הַכַּח לְצַמְצָם וְלִהְעֲלִים בְּהַעֲלֵם אַחַר הַעֲלֵם,
 27 שְׁזָהוּ מֵה שֶׁנִּצְמָר אֶכֶן אֵתָהּ אֶל מִסְתַּתֵּר, וְעַד שֶׁמִּסְתַּתֵּר בְּכֶמֶה כִּיסוּיִין וּבְכֶמֶה
 28 קְלִיפִין (כְּתוּרַת הַבַּעַל שֵׁם טוֹב הַנּוֹזְכֵרֵת לְעִיל), וְכִפִּי שֶׁנִּמְשָׁף בְּעִבּוּדַת הָאָדָם,
 29 שְׁכּוּל לֹמֵר לִי יְאוּרִי כּוֹי' וְכַחִי וְעֲצָם יְדִי כּוֹי', וְכִפִּי שְׁמִסִּים בְּהַמְאָמֵר, שֶׁעֵנִין זֶה

(ז ד"ה אדם כי יקריב, והסמוכים⁵⁸.)

(57) תהלים נב, ג. (58) המשך תרס"ו ע' קפח ואילך. (59) פ"ב. פקנ"ג (בהמשך תער"ב ח"א ע' יט ואילך. ע' שא ואילך).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שההעלם וההסתור יהיה עד כדי כך הוא בכח האין סוף דוקא, דרק
 2 בכח האין סוף להעלים ולהסתיר בריבוי מיני העלמות
 3 והסתרים, דהו אור אין סוף למעלה עד אין קץ שאין הגבלה
 4 ליכולתו להעלים ולהסתיר.
 5 ז) וזהו המבואר לעיל אודות גודל
 6 העילוי של ענין ההעלם והצמצום
 7 למעלה מעלה עד אין קץ עגנו
 8 האוצר שנותנים מלמעלה לכל
 9 אחד ואחד מישראל פדי לנצח
 10 במלחמה הרוחנית, והיינו,
 11 שנותנים לא רק את הענין
 12 דאור אין סוף למטה עד אין
 13 תכלית, ענין האור והגילוי, אלא
 14 גם מבזבזים את האוצרות
 15 הכמוסים, שענינו של אוצר
 16 שהוא בהעלם, שזהו ענין
 17 ההעלם והעילוי למעלה עד
 18 אין קץ. ועל ידי זה מנצחים
 19 אנשי הצבא את המלחמה,
 20 וכאמור, שאף על פי
 21 שנותנים את האוצרות על ידי
 22 פקיד החיל, מפקדי הצבא, מכל
 23 מקום הרי הפונוה בזה היא
 24 שעל ידי פקיד החיל יגיעו
 25 האוצרות לאנשי החיל, אנשי
 26 הצבא הלוחמים בפועל,
 27 שנקראים צבאות ה', שהם
 28 החיילים הלוחמים אלו שמנצחים
 29 את המלחמה בפועל. וכשם
 30 שביציאת מצרים נקראו בני

ישׂראל בשם צבאות ה', כמו שפתיב²⁰ בתורה יצאו כל
 צבאות הו' מארץ מצרים גו' על צבאותם, הנה פימי
 צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות⁶⁰, כנבואת מיכה, בביאת
 משיח צדקנו שהכתוב מדמה אותה ליציאת מצרים, על ידי העבודה
 במשך זמן הגלות בהיציאה למלחמה, באופן שלוקחים
 את האוצר של יראת שמים⁶¹, כדברי הגמרא, אמר רבי
 חנינא משום ר' שמעון בן יוחאי, אין
 לו להקדוש ברוך הוא בבית גניו אלא
 אוצר של יראת שמים שנאמר יראת ה'
 היא אוצרו" שעל ידו מקבלים
 מלמעלה גם את האוצר
 שלמעלה, הכוח האלוקי לצמצם
 ולהעלים ומנצחים את
 המלחמה, ובני ישׂראל
 יוצאים ביד רמה⁶² ופירש רש"י
 "בגבורה גבוהה ומפורסמת", על ידי
 משיח צדקנו, בקרוב בניינו.

ז) וזהו ענין האוצר שנותנים פדי לנצח
 במלחמה, והיינו, שנותנים לא רק
 את הענין דאור אין סוף למטה עד אין תכלית,
 אלא גם מבזבזים את האוצרות, שענינו של
 אוצר שהוא בהעלם, שזהו ענין ההעלם והעילוי
 למעלה עד אין קץ. ועל ידי זה מנצחים אנשי
 הצבא את המלחמה, וכאמור, שאף על פי
 שנותנים את האוצרות על ידי פקיד החיל, הרי
 הפונוה בזה היא שעל ידי פקיד החיל יגיעו
 האוצרות לאנשי החיל, אנשי הצבא, שנקראים צבאות ה', שהם אלו
 שמנצחים את המלחמה בפועל. וכשם שביציאת מצרים נקראו בני
 ישׂראל בשם צבאות ה', כמו שפתיב²⁰ יצאו כל צבאות הו' מארץ מצרים גו' על
 צבאותם, הנה פימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות⁶⁰, בביאת משיח
 צדקנו, על ידי העבודה במשך זמן הגלות בהיציאה למלחמה, באופן
 שלוקחים את האוצר של יראת שמים⁶¹, שעל ידו מקבלים גם את האוצר
 שלמעלה, ומנצחים את המלחמה, ובני ישׂראל יוצאים ביד רמה⁶², על ידי
 משיח צדקנו, בקרוב בניינו.

60) מיכה ז, טו. 61) ראה ברכות לג, ב. 62) כמ"ש ביצ"מ – פרשתנו (בשלח) יד, ח.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום חמישי עמ' א

מעצמך. והיינו דקאמר ליה פני – בפעם השנייה שלחנו בעי (שם)
 ח א, וְעֵשִׂית לְעַי וּלְמַלְכָּה בְּאִשְׁרֵי עֵשִׂית לִירִיחוֹ וּלְמַלְכָּה וְגו' רק
 3 שְׁלָלָה וּבִהְמַתָּה תְּבוֹז לָכֶם, דהיינו שהוצרך לומר לו שלא יחרים
 4 את רכושם כמו שעשה ביריחו. מאחר שהביאה הגמרא דבר
 5 שהיתה בו תביעה על יהושע, מביאה הגמרא דברים נוספים
 6 שנתבע עליהם: נאמר (שם ה' יג'ד) וַיְהִי בַּיּוֹם הַיּוֹשֻׁעַ בִּירִיחוֹ וַיֵּשֶׁא
 7 עֵינָיו וַיֵּרָא וְגו' וַהֲגַה אִישׁ עֵמֶד לְנַגְדוֹ וַחֲרָבוֹ שְׁלוֹפָה בְּיָדוֹ, וַיִּלֶּךְ
 8 וַיְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלָנוּ אִתָּהּ אִם לְצָרֵינוּ. וַיֹּאמֶר לֹא כִּי אֲנִי
 9 שָׂר צֶבָא ה' עִתָּה כְּאֵתִי וַיְהוֹשֻׁעַ אֶל פְּנֵיו אָרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ/ו,
 10 ומשמע שהמעשה הזה היה בלילה, שאם לא כן כיצד לא הכיר
 11 יהושע אם הוא מישראל או מאומות העולם.
 12 שואלת הגמרא: הֲכִי עֵבֵיד הָכִי – איך יהושע עשה כך

והשתחוהו, והאמר רבי יוחנן, אסור לו לאדם שיתן שלום לחבירו
 בלילה, משום דתרישינן שפא אותו אדם 'שר' הוא. ואין מוציאים
 שם שמים על המזיק, ו'שלו' הוא שם של הקדוש ברוך הוא, וכל
 שכן שאין משתחוים לו, שדומה כמשתחוה לשדים. משיבה
 הגמרא: שאני התם דקאמר ליה המלאך ליהושע 'אני שר צבא ה'
 עתה כאתי וגו', אם כן כבר ידע יהושע שאינו שד.
 שואלת הגמרא: ודילמא משקרי. משיבה הגמרא: גמירי – מקובל
 הדבר במסורת, דלא מספיק – שלא מוציאים השדים שם שמים
 לבטלה, אם כן שד אינו יכול לומר שהוא 'שר צבא ה' שהרי זה
 שקר ונחשב שהוציא שם השם לבטלה, וכיון שהמלאך אמר
 שהוא שר צבא ה' האמינו יהושע והיה ראשי להשתחוות לו.

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 דְהִיְנוּ מַפְלֹת עֲנָן הַרְקִיעִים, אֶל הָאָרֶץ כִּי בַפּוֹעַל הוּא הוֹרִיד
 2 אֶת הַשְּׂכִינָה אֶל הָאָרֶץ, שְׁהִיא הַעֵיֶקֶר, הִרִי שֶׁאִפְשֵׁר לְהַתְּבַטֵּא "מַרְקִיעַ לֶאֱרֶץ".
 3 וְעַבְדָּה זֹו שֶׁל הוֹרֶדֶת הַשְּׂכִינָה לֶאֱרֶץ, אִינָה רַק עֲנִינוּ שֶׁל מֹשֶׁה, אֵלֹא זֶהוּ
 4 עֲנָנָן עֲבֹדַת הַצְּדִיקִים (בְּמַשְׁמְעוֹת שֶׁל עַבְדָּה הַשְּׂכִינָה לְכָל יְהוּדִי,

5 הַנִּקְרָאת "עַבְדָּת הַצְּדִיקִים") בְּכָלֵל,
 6 כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב⁴ "צְדִיקִים יִירְשׁוּ
 7 אֶרֶץ וְיִשְׁכְּנוּ לְעַד עֲלֵיהָ",
 8 שְׁעֲנָנָן עֲבֹדַת כָּל אֶחָד
 9 מִיִּשְׂרָאֵל, וְעַמָּךְ כָּלֵם
 10 צְדִיקִים⁵, הוּא לְהַמְשִׁיף אֶת
 11 הַשְּׂכִינָה (שְׁנִקְרָאת כְּשֵׁם
 12 "שְׂכִינָה" עַל שֵׁם שְׁשׂוֹכְנָתָהּ
 13 וּמִתְלַבֶּשֶׁת בַּתְּחֻנּוּתֵיהֶם - וְאֵם כֵּן,
 14 זֶהוּ עֲנִינָה לְשַׁכּוֹן בֶּאֱרֶץ, כְּדֹאִיתָא
 15 בַּתְּנִיָּא⁶) לְמִטָּה בְּאֶרֶץ,
 16 "עֲלֵיהָ".

17 וְכֵן שְׁנֵאמֹר בְּמִדְרַשׁ שְׁהוּוּ עֲנִינוּ שֶׁל
 18 מֹשֶׁה דּוֹקָא הוּא כִּי הִכָּח לְעַבְדָּה
 19 זֹו הוּא מִמְּשָׁה רַבִּינוּ,
 20 שְׁהַמְשִׁיף אֶת הַשְּׂכִינָה לְמִטָּה
 21 בְּאֶרֶץ בְּבִנְיָן הַמְשַׁכֵּן, שֶׁאֵין יִרְדָּה
 22 שְׂכִינָה לְשַׁכּוֹן בֶּאֱרֶץ, וְעַל זֶה נֵאמַר
 23 "בִּאתִי לִגְנוּ".

24 וְעַל דְּרַף זֶה - וְכֵמוּ שׁוּה נִפְעַל עַל
 25 יְדֵי מֹשֶׁה רַבִּינוּ, וּמְכוּחוּ זֶה נִעֲשֶׂה
 26 עַבְדָּת כֹּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, "וְעַמָּךְ כֹּלֵם
 27 צְדִיקִים", כִּי גַם נִמְשָׁף בְּמִשְׁחָה
 28 שְׁבָכַל דְּרָא וְדָרָא⁷ - שֶׁבְכַל דּוֹר
 29 יֵשׁ צְדִיק שְׁהוּא בְּכַחֲנֵת מֹשֶׁה, וּמִמְנוּ
 30 מִקְבָּלִים כֹּלֵם אֶת הַכּוּחַ לְעַבְדָּת
 31 הַשְּׂכִינָה בַּתְּחֻנּוּתֵיהֶם.

32 וְעַד - וְכֵמוּ שְׁהוּא בְּאוּפֵן כְּלָלִי בְּכָל
 33 דּוֹר, כִּי הוּא גַם בְּאוּפֵן פְּרִטִי אֲצֵל כֹּל
 34 אֶחָד, שֶׁאֲצֵל כֹּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יֵשׁ
 35 בְּנַפְשׁוֹ בְּחִינַת "מֹשֶׁה". וְכִפִּי שְׁנֵאמֹר

1 בְּאֵתִי¹ לִגְנוּ אַחוֹתִי כְּלָה². וּמִכִּיָּא בְּעַל הַהִילוּלָא הִרְבִּי הִרְיִי"צ
 2 (בְּמֵאֲמָרוֹ שְׁהוּצִיא לְאֹר לְיוֹם הַהִילוּלָא שְׁלוֹ בְּיּוֹד שְׁבַט
 3 שְׁנַת הַשִּׁי"ת) מֵאֲמֹר הַמְּדַרְשׁ רַבָּה בְּמִקְוָמוֹ (עַל שִׁיר הַשִּׁירִים
 4 שם), ש"לִגְנוּ" פִּירוּשׁוֹ "לִגְנוּנִי" - מִקּוֹם הַיְגוּנִיא, הַחוּפָה שְׁלִי, וְהַמְדַרְשׁ

5 מִבְּאֵר שֵׁם שְׁפִירוּשׁ "לִגְנוּנִי" הוּא
 6 לְמִקּוֹם שְׁהִיהָ עֵיֶקֶרִי
 7 בַּתְּחִילָה, דְּעֵיֶקֶר שְׂכִינָה
 8 בַּתְּחֻנּוּתֵיהֶם הִתְהַוְּהָ בְּשַׁעַת בְּרִיאַת
 9 הָעוֹלָם הַשְּׂרָה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת
 10 עֵיֶקֶר שְׂכִינָתוֹ בַּתְּחֻנּוּתֵיהֶם, וְעַל יְדֵי
 11 הַמְּעַשִׂים הַבְּלָתִי רַצְוִיִּים כְּמוֹ
 12 חֲטָא עֵץ הַדַּעַת וְהַחֲטָאִים שֶׁאֲחָרָיו
 13 עָלְתָה (נִסְתַּלְקָה) הַשְּׂכִינָה
 14 מִהָאֶרֶץ לְרַקִּיעַ, כֹּל חֲטָא הִרְחִיק
 15 אֶת הַשְּׂכִינָה מֵהָאֶרֶץ בְּרַקִּיעַ נוֹסֵף וְעַד

16 שֶׁהַשְּׂכִינָה הִתְרַחֲקָה לְרַקִּיעַ
 17 הַשְּׂבִיעִי, וְאַחַר כֵּן עָמְדוּ
 18 שְׂבִיעָה צְדִיקִים הַחַל מֵאַבְרָהָם
 19 אֲבִינוּ וְעַל יְדֵי מַעֲשֵׂיהֶם
 20 הַטּוֹבִים הוֹרִידוּ אֶת הַשְּׂכִינָה
 21 מִהָאֶרֶץ הַשְּׂבִיעִי וְכוּ', וְקָרְבוּ
 22 אוֹתָהּ לֶאֱרֶץ מַרְקִיעַ לְרַקִּיעַ, עַד שֶׁבָּא
 23 מֹשֶׁה שְׁהוּא הַשְּׂבִיעִי וְכָל
 24 הַשְּׂבִיעִין חֲבִיבִין³ וְהוֹרִידָהּ
 25 מֵהַרְקִיעַ הָרֵאשׁוֹן לְאֶרֶץ הַתְּחֻנּוּתָהּ
 26 (וְהִינְנוּ), לְשׁוֹן הַמֵּאמֹר הוּא
 27 "וְהוֹרִידָהּ לֶאֱרֶץ", דְּאָף שְׁמֹשָׁה
 28 פְּעַל הוֹרֶדֶת הַשְּׂכִינָה מַרְקִיעַ
 29 הָרֵאשׁוֹן לְאֶרֶץ - לְמִרוֹת שְׁמֵשׁ
 30 הִיָּה הַשְּׂבִיעִי, וְכָל אֶחָד מֵהַצְּדִיקִים
 31 שֶׁלְּפָנָיו הוֹרִיד אֶת הַשְּׂכִינָה בְּקוּמָה
 32 אַחַת. כִּי שְׁמֵשׁ הוֹרִיד אֶת הַשְּׂכִינָה רַק
 33 מֵהַרְקִיעַ הָרֵאשׁוֹן אֶל הָאֶרֶץ, וּבְכָל זֹאת
 34 מֵתְבַטֵּא הַמֵּאמֹר "וְהוֹרִידָהּ לֶאֱרֶץ"
 35 כִּיֵּלְמוּ מֹשֶׁה פִּעַל אֶת כָּל הַפְּעוּלָה כּוּלָּהּ.
 36 וְהַבְּיָאוֹר: שֶׁמִּכָּל מִקּוֹם הִרִי זֶה
 37 נִקְרָא שְׁהוֹרִידָהּ מַרְקִיעַ סֵתָם,

בס"ד. ש"פ בשלח, י"א שבט, ה'תשמ"ה

הנחה בלתי מוגה)

1 בְּאֵתִי¹ לִגְנוּ אַחוֹתִי כְּלָה², וּמִכִּיָּא בְּעַל בְּעַל
 2 הַהִילוּלָא (בְּמֵאֲמָרוֹ שְׁהוּצִיא לְאֹר לְיוֹם
 3 הַהִילוּלָא שְׁלוֹ בְּשְׁנַת הַשִּׁי"ת) מֵאֲמֹר הַמְּדַרְשׁ
 4 רַבָּה בְּמִקְוָמוֹ, לִגְנוּ לִגְנוּנִי, לְמִקּוֹם שְׁהִיהָ עֵיֶקֶרִי
 5 בַּתְּחִילָה, דְּעֵיֶקֶר שְׂכִינָה בַּתְּחֻנּוּתֵיהֶם הִתְהַוְּהָ, וְעַל
 6 יְדֵי הַמְּעַשִׂים הַבְּלָתִי רַצְוִיִּים עָלְתָה (נִסְתַּלְקָה)
 7 הַשְּׂכִינָה מִהָאֶרֶץ לְרַקִּיעַ וְעַד לְרַקִּיעַ הַשְּׂבִיעִי,
 8 וְאַחַר כֵּן עָמְדוּ שְׂבִיעָה צְדִיקִים וְעַל יְדֵי מַעֲשֵׂיהֶם
 9 הַטּוֹבִים הוֹרִידוּ אֶת הַשְּׂכִינָה מִהָאֶרֶץ הַשְּׂבִיעִי
 10 וְכוּ', עַד שֶׁבָּא מֹשֶׁה שְׁהוּא הַשְּׂבִיעִי וְכָל
 11 הַשְּׂבִיעִין חֲבִיבִין³ וְהוֹרִידָהּ לְאֶרֶץ (וְהִינְנוּ), דְּאָף
 12 שְׁמֹשָׁה פְּעַל הוֹרֶדֶת הַשְּׂכִינָה מַרְקִיעַ הָרֵאשׁוֹן
 13 לְאֶרֶץ, מִכָּל מִקּוֹם הִרִי זֶה נִקְרָא שְׁהוֹרִידָהּ
 14 מַרְקִיעַ סֵתָם, דְּהִיְנוּ מַפְלֹת עֲנָן הַרְקִיעִים, אֶל
 15 הָאֶרֶץ). וְזֶהוּ עֲנָנָן עֲבֹדַת הַצְּדִיקִים בְּכָלֵל, כְּמוֹ
 16 שֶׁכְּתוּב⁴ צְדִיקִים יִירְשׁוּ אֶרֶץ וְיִשְׁכְּנוּ לְעַד עֲלֵיהָ,
 17 שְׁעֲנָנָן עֲבֹדַת כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, וְעַמָּךְ כָּלֵם
 18 צְדִיקִים⁵, הוּא לְהַמְשִׁיף אֶת הַשְּׂכִינָה (שְׁנִקְרָאת
 19 בְּשֵׁם שְׂכִינָה עַל שֵׁם שְׁשׂוֹכְנָתָהּ וּמִתְלַבֶּשֶׁת
 20 בַּתְּחֻנּוּתֵיהֶם, כְּדֹאִיתָא בַּתְּנִיָּא⁶) לְמִטָּה בְּאֶרֶץ,
 21 עֲלֵיהָ. וְהִכָּח לְעַבְדָּה זֹו הוּא מִמְּשָׁה רַבִּינוּ
 22 שְׁהַמְשִׁיף אֶת הַשְּׂכִינָה לְמִטָּה בְּאֶרֶץ בְּבִנְיָן
 23 הַמְשַׁכֵּן. וְעַל דְּרַף זֶה נִמְשָׁף בְּמִשְׁחָה שְׁבָכַל דְּרָא וְדָרָא⁷, וְעַד לְמִשְׁחָה שְׁבָכַל אֶחָד

(1) מאמר זה מיוסד בניקורו על פרק החמשה-עשר מהמשך באתי לגני השי"ת. (2) שה"ש ה, א. (3) ויק"ר פכ"ט, יא. (4) תהלים לו, כט. (5) ישעי' ס, כא. (6) פמ"א (נו, ב). (7) תקו"ז תס"ט (קיב, רע"א. קיד, רע"א).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ביחס למשה הכללי שהוא נותן את הכח להשכנת שכינה בתחתונים, כך גם
 2 ביחס למשה שבכל אָחַד וְאָחַד מִיִּשְׂרָאֵל⁸, שממנו מגיע הכוח
 3 להשראת השכינה בתחתונים אצל כל אחד בפרטיות. וכמבואר בתניא שְׁעַל
 4 יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה בְּכָל אָחַד וְאָחַד מִיִּשְׂרָאֵל עֲנִין מִה הוּנִי
 5 אֶלְקִיף שׁוֹאֵל מַעֲמָךְ פִּי אִם
 6 לִירָאָה⁹ והקשו על זה בנמרא
 7 "אטו יראה מילתא זוטרתא" (האם
 8 יראה היא דבר קטן, שאפשר לומר
 9 עליו "כי אם ליראה"²), ותירצו ש"גבי
 10 משה מילתא זוטרתא היא". ואדמו"ר
 11 הזקן שואל בתניא, שזה שלגבי משה
 12 יראת ה' היא "מילתא זוטרתא" (דבר
 13 קטן) אינו ביאור ביחס לכל אחד פרטי.
 14 וביאר, שעל ידי בחינת משה הפנימית
 15 שבכל אחד מישראל, שבו יראת שמים
 16 היינו שִׁירָאָה היא מִלְתָּא
 17 זוטרתא¹⁰ לַגִּבִּי פֶל אָחַד
 18 וְאָחַד מִיִּשְׂרָאֵל, ועל כן, העבודה
 19 היא לגלות את בחינת משה שבתוך כל
 20 אחד, ובזאת פועלים שהיראה תהיה
 21 מילתא זוטרתא, ובחינה זו של פעולת
 22 ה"יראה" בלבו של אדם, היא בחינת
 23 השראת השכינה "בתוכם".
 24 מסקנת הדברים: ׀ בגלל שזו עבודת
 25 הצדיקים, שמסורה לכל יהודי מכוחו
 26 של משה, לִכְן עֲבוּדָתוֹ שֶׁל פֶּל
 27 אָחַד וְאָחַד מִיִּשְׂרָאֵל היא
 28 לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּן וּמְקַדֵּשׁ לוֹ
 29 יְתַבְרַךְ, עַד שִׁיְהִיָּה וְשִׁכְנַתִּי
 30 בְּתוֹכְכֶם¹¹, כפי הפירוש שלא נאמר
 31 'בתוכי' אלא 'בתוכם' שהכוונה היא
 32 בְּתוֹךְ – בלבו של – פֶּל אָחַד
 33 וְאָחַד מִיִּשְׂרָאֵל¹².
 34 זהו באופן כללי. ובפרטיות יותר,
 35 הִנֵּה עֲבוּדָה זו של הורדת השכינה למטה בארץ, היא באִוֶּפֶן
 36 דִּ"אֲתַהֲפֹכָא חֲשׂוּכָא לְהוֹרָא¹³ (=היפוך החושך לאור), דִּהִינֵנו
 37 הַפִּיכַת הַחוּשְׁףָּ שְׁבַע עוֹלָם לְאוֹר, ובכך שהופכים את חושך העולם
 38 לאור, עושים דירה לו יתברך בתחתונים, וזוהי הורדת השכינה בארץ.
 39 ׀ גם עניין זה בא לידי ביטוי במלאכת המשכן שעליה נאמר 'באתי לגני', כי

זֶהוּ גַם עֲנִין קְרִישֵׁי הַמִּשְׁפָּן, כְּמוֹ שְׁפַתּוֹב¹⁴ "וְעֵשִׂיתָ אֶת
 הַקְּרִישִׁים לַמִּשְׁפָּן", שְׁזָהוּ מֵה שְׁנַתְּהֶפֶף מִהֶשְׁקֵר (שְׁקֵר
 אוֹתִיּוֹת קְרִישׁ) שְׁבַע עוֹלָם, דְּעוֹלָם הוּא מַלְשׁוֹן הָעֵלָם
 וְהַסְתַּר¹⁵, שְׁזָהוּ עֲנִין שֶׁל 'שְׁקֵר', וְהַעֲבוּדָה הַיָּא לְהַפּוֹף אֶת
 הַשְּׁקֵר לְקְרִישׁ, לְהִיּוֹת
 קְרִישִׁים לַמִּשְׁפָּן, לַעֲשׂוֹת בּוֹ
 מִשְׁפָּן לוֹ יְתַבְרַךְ וכפי שנתבאר
 באריכות בהמשך 'באתי לגני' תשי",
 ובביאוריו שבמאמרים שבשנים
 הקודמות.
 לסיכום: למדנו כי עבודת בני ישראל
 היא להוריד את השכינה למטה
 ולעשות דירה לקב"ה בתחתונים, על
 ידי הפיכת ה'שקר' של העולם לקרשי
 דקדושה.
 (ב) וּמִבְּאֵר בְּהַמֶּשֶׁף הַרְבִּי הַרִי"צ בְּהַמֶּשֶׁף
 הַמְּאֻמָּר¹⁶, שְׁפָלְלוֹת הַעֲבוּדָה
 הוּוּ שֶׁל לְהַפּוֹף אֶת שְׁקֵר
 הָעוֹלָם לְהִיּוֹת קְרִישִׁים לַמִּשְׁפָּן
 לוֹ יְתַבְרַךְ, נַעֲשִׂית דּוּקָא עַל יְדֵי
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנִקְרָאִים הַחֵל
 מִשְׁעַת יְצִיאַת מִצְרַיִם בְּשֵׁם
 "צְבָאוֹת הַהוּנִי" כְּמוֹ שְׁכַתּוֹב
 בַּפְּרָשָׁת בֵּא "צִאֵר כֹּל צְבָאוֹת ה' מֵאַרְץ
 מִצְרַיִם", שֶׁאֵז חֲחַלָּה עֲבוּדַת הוֹרְדַת
 הַשְּׁכִינָה לַמְטָה.
 וְהַעֲנִין בְּזָה, דִּהִנֵּה, יֵשׁ כְּמָה
 אוֹפְנִים וְדוּגוֹת בַּעֲבוּרַת ה'. וּבְכַלּוֹת
 נַחֲלַקַת הַעֲבוּדָה לְשֵׁנֵי עֲנִינִים שֶׁל
 "עֲבוּדַת בֶּן" וְ"עֲבוּדַת עַבֵּד",
 וְשְׁלִימוֹת הַעֲבוּדָה הִיא דּוּקָא
 בְּאוֹפֶן שֶׁל עֲבֻדוֹת, כְּמוֹ מִשְׁהָ
 רְבִינֵי שְׁהִיָּה עֲבֵד נֶאֱמָר¹⁷ כְּמוֹ
 שאומרים בתפילת שבת, וְעַד
 שְׁהִיָּה בּוֹ גַם מַעֲלַת עֲבֵד פְּשׁוּט (כְּמִבּוֹאֵר הַעֲנִין בְּהַמֶּשֶׁף
 תְּרַס"ו¹⁸ שֶׁבַע גּוֹפֵי יֵשׁ שְׁנֵי עֲנִינִים 'עַבֵּד פְּשׁוּט' שְׁמוּרָה עַל דְּרָגָה מֵאוֹר
 נִמּוּכָה וּבִסְסִית, וְעַבֵּד נֶאֱמָר שׁוֹר דְּרָגָה עֲצוּמָה. וּמִבּוֹאֵר שֶׁם, שְׁגַם בְּכַחֲנִית
 'עַבֵּד פְּשׁוּט' יֵשׁ מַעֲלוֹת מִסְּטוּימוֹת, וְגַם הֵם הִיוּ אֲצֵל מִשְׁהָ רְבִינֵי). ׀ הַרִי
 עֲבוּדַת הַעֲבֵד הִיא בְּכַחֲנִית מְסִירַת נַפְשׁוֹ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וַיִּתֵּר עַל כֵּן, שְׁלִימוֹת הָעֲבוּדָה הִיא בְּאוֹפֵן שֶׁל עֲבֹדוֹת, הִרִי שִׁישְׁרָאֵל
 2 הֵם גַּם בְּנִים לְאֲבֵינוּ שְׁבַשְׁמַיִם, וְהִרִי עֲבֹדַת הַבֵּן עֲבוּר אֲבִיו
 3 הִיא גַם כֵּן בְּחִינַת מְסִירַת נַפְשׁ, וְאֲדָרְבָּה, עוֹד יוֹתֵר
 4 מִהַמְּסִירַת נַפְשׁ דְּעֶבֶד, וְכִדְאִיתָא בְּזֵהֲרָה¹⁹ (הוּבָא וְנִתְבָּאָר
 5 בַּתְּנַיָא²⁰) "כְּבָרָא דְאִשְׁתְּדַל
 6 בְּתֵר אֲבִיו כּו' – כִּבְן שְׁמִשְׁתְּדַל
 7 עֲבוּר אֲבִיו (וְאִמּוֹ, וְהוּא אוֹהֵב אוֹתָם)
 8 יִתֵּר מִגְרָמִיָּה – יוֹתֵר מֵעֲצֻמוֹ
 9 (וּנְפִשׁוֹ וְרוּחוֹ) כּו' וּמִסֵּר גְרָמִיָּה
 10 – וּמוֹסֵר עֲצֻמוֹ לְמִיתָה עֲבוּרָם) כּו'".
 11 אִם כֵּן, שְׁנֵי הַעֲנִינִים בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל –
 12 שְׁנִקְרָאוּ עֲבָדִים וְשְׁנִקְרָאוּ בְּנִים,
 13 בְּשֵׁנֵיהֶם יֵשׁ בְּחִינַת מְסִירוֹת נַפְשׁ.
 14 וְזֶהוּ שֶׁהָעֲבוּדָה לְעִשׂוֹת אֶת
 15 הָעוֹלָם לְמִשְׁפָּן לוֹ יִתְבַּרְךָ לֹא יִתְבַּרְךָ
 16 נַעֲשִׂית עַל יְדֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל
 17 שְׁנִקְרָאִים בְּשֵׁם "עֲבָאוֹת
 18 הַיְוָי"²¹, כִּי, עֲבוּדָה זוֹ הִיא
 19 בְּאוֹפֵן שֶׁל מְסִירַת נַפְשׁ, וְלִכֵּן
 20 נַעֲשִׂית עַל יְדֵי עֲבָאוֹת הַיְוָי,
 21 שְׁעֲנִינּוּ שֶׁל צָבָא הוּא עֲנִין
 22 הַמְּסִירַת נַפְשׁ.
 23 וּמִקְשִׁיף לְבָאָר²² כְּלָלוֹת
 24 הָעֲנִין ד' "עֲבָאוֹת הַיְוָי" עַל פִּי
 25 מִשְׁל מִצְבָּא שֶׁל מֶלֶךְ בְּשׁוּר
 26 וְדָם, שְׁבַשְׁבִּיל נִצְחוֹן
 27 הַמְּלַחְמָה פּוֹתַח הַמֶּלֶךְ גַּם אֶת
 28 הָאוֹצְרוֹת הַכִּי יִקְרִים כּו',
 29 וְהַיְוָי, שְׁכָל הָאוֹצְרוֹת שְׁאֲצֵר
 30 וְקִיבֵץ הוּא וְאֲבוֹתָיו כּו',
 31 אוֹצְרוֹת יִקְרִים, וְעַד לְבְּחִינַת
 32 יִקְרַ מִכָּל יִקְרַ, וְגִנְזוּיִם
 33 וְכַמוֹסִים מַעֲיִן כָּל רוּאָה,
 34 הַיְוָי, שְׁלֵא זֶה בְּלִבְד שְׁאִינוּ
 35 מִשְׁתַּמְשׁ בָּהֶם לְשׁוּם דְּבָר,
 36 אֶלָּא עוֹד זֹאת שְׁאִינוּ מְגַלֵּה
 37 אוֹתָם לְעֵינֵי אַחֲרִים, הִנֵּה
 38 בְּשִׁבִיל נִיצוּחַ הַמְּלַחְמָה
 39 מְכַבְּזֵה הַמֶּלֶךְ אֶת הָאוֹצְרוֹת,
 40 כּוֹלֵל הָאוֹצְרוֹת הָאֵלּוּ, וְנִתְּנָה אוֹתָם
 41 לְאֲנָשֵׁי הַחִיל – הַחִיִּלִּים הַפְּשׁוּטִים.

וְהֵגַם שְׁנִתְיַנַּת הָאוֹצֵר לְאֲנָשֵׁי הַחִיל הִיא עַל יְדֵי פְקִידֵי
 הַחִיל - הַמְּמוּנִים עַל הַחִיִּלִּים הַפְּשׁוּטִים, מִכָּל מְקוֹם, תְּכָלִית
 הַפְּנוּנָה הִיא שְׁנִגְיַע הָאוֹצֵר לְיַדֵי אֲנָשֵׁי הַחִיל הָעוֹמְדִים
 בְּמִלְחָמָה כַּפּוּעַל, כְּדִי שְׁיֻכְלוּ לְנַצֵּחַ בְּמִלְחָמָה.
 וְעַל פִּי הַמִּשְׁל, יוֹבֵן גַּם
 בְּנִמְשָׁל (כְּמֵאֲמַר²³ שְׁנִשְׁתַּלְשְׁלוּ מִהֵן),
 שְׁנִשְׁתַּלְשְׁלוּ מִהֵן - שְׁהַמְּצִיאוֹת
 הַאֲמִיתִית הִיא הַנְּמִשָּׁל, כִּפִּי שְׁהַדְּבָרִים
 בְּעוֹלָמוֹת הָעֲלִיוֹנִים. וְכִיּוֹן שֶׁכֵּן זֶה שֵׁם,
 הַשְׁתַּלְשֵׁל מִזֶּה שֵׁם בְּעוֹלָם הַזֶּה הַגִּשְׁמִי
 תְּהִיָּה הַהִנְהַגָּה בְּאוֹתוֹ הָאוֹפֵן. כִּךְ שְׁאִין
 זֶה רַק מִשָּׁל וְנִמְשָׁל, אֵלָּא בְּאֲמַצְעוֹת
 הַבִּיטוּי הַחִיצוֹנִי שֶׁל הַהִנְהַגָּה הַזֶּה – שֶׁל
 בּוֹכּוֹ הָאוֹצְרוֹת עֲבוּר אֲנָשֵׁי הַחִיל –
 נִיתֵן לְלִמּוּד עַל שׁוֹרֵשׁ הַדְּבָרִים
 לְמַעַל), שְׁבַשְׁבִּיל נִצְחוֹן
 הַמְּלַחְמָה הָאֱלוּקִית בְּעוֹלָם,
 הַמְּלַחְמָה לְעִשׂוֹת דִּירָה לוֹ יִתְבַּרְךָ
 בְּתַחְתּוֹנִים, שְׁנִקְרָאֵת "נִצְחוֹן" עַל פִּי
 הַפְּסוּק "נִצַּח יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁקַר
 גו'"²⁴ שְׁבוּ הַקְּבָ"ה מְכוֹנֵה "נִצַּח
 יִשְׂרָאֵל" שְׁמוֹרָה עַל עֵינֵי הַמְּלַחְמָה,
 וּבְפְסוּק הַזֶּה מוֹדַגֵּשׁ שְׁבַמִּידַת הַנִּצַּח
 הָאֱלוּקִית "לֹא יִשְׁקַר" – אִין שִׁינוּי
 וְהַפְּתַחַת, אֵלָּא הִיא פּוֹעֶלֶת כִּכֵּל הַתּוֹקֵף
 שְׁמְכַבְּזִים אֶת כָּל הָאוֹצְרוֹת
 שְׁלִמְעֵלָה, וְנִתְּנִים אוֹתָם
 לְאֲנָשֵׁי הַחִיל שֶׁהֵם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 הַעוֹשִׂים דִּירָה לוֹ יִתְבַּרְךָ, עַל יְדֵי
 פְקִידֵי הַחִיל שֶׁהֵם הַצְּדִיקִים
 הַמְּמוּנִים עֲלֵיהֶם.
 וְכַמְּבוֹאֵר בְּמְקוֹם אַחֵר²⁵
 שְׁהָאוֹצֵר שְׁלִמְעֵלָה הוּא
 בְּחִינַת אוֹצֵר שֶׁל יִרְאֵת
 שְׁמַיִם²⁶ שְׁהוּא צַפּוֹן בְּלָבוּ שֶׁל כָּל

28 שְׁבַשְׁבִּיל נִצְחוֹן הַמְּלַחְמָה, נִצַּח יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁקַר גו'²⁴, מְכַבְּזִים אֶת כָּל
 29 הָאוֹצְרוֹת שְׁלִמְעֵלָה, וְנִתְּנִים אוֹתָם לְאֲנָשֵׁי הַחִיל עַל יְדֵי פְקִידֵי הַחִיל.
 30 וְכַמְּבוֹאֵר בְּמְקוֹם אַחֵר²⁵ שְׁהָאוֹצֵר שְׁלִמְעֵלָה הוּא בְּחִינַת אוֹצֵר שֶׁל יִרְאֵת

ואילך). (19) ח"ג רפא, א. (20) ספ"י. פמ"ד. (21) בא יב, מא. (22) בפרק יא. (23) תניא רפ"ג. (24) שמואל-א טו, כט. (25) ראה אור תורה להה"מ סימן ריא. תו"א כז, ב. וראה ספר הערכים-חב"ד כרך ב ע' תכד ואילך. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 אחד מישראל, שָׁעַל זֶה אָמְרוּ²⁷ הַכֹּל בְּיַדֵי שָׁמַיִם חוּץ מִיִּרְאֵת
 2 שָׁמַיִם, שִׁכְבִּיכּוֹל הַקִּבְיָה לֹא "מִשְׁתַּמֵּשׁ" בּוֹ. וְאוֹצֵר זֶה נִמְסָר לְאַנְשֵׁי
 3 הַחֵיִל הָעוֹמְדִים בְּמִלְחָמָה לַעֲשׂוֹת מִהָעוֹלָם מִשְׁכָּן וּמִקְדָּשׁ
 4 לוֹ יִתְבַרְךָ – וְכִפִּי שֶׁהַתְּבַאֲרָה נִקְוָה זֶה בְּהַרְחַבָה בִּהְמַשְׁךְ בֵּיתִי לִגְנִי
 5 וּבְמֵאֲמָרֵי הַבִּיאור שֶׁבִשְׁנַיִם הַקּוֹדְמוֹת.
 6 וְיֹשֵׁב לְהוֹסִיף עַל הַמְּבֹאֵר בְּמֵאֲמָר
 7 בְּפִירוּשׁ, שֶׁכֹּל הָאָמֹר לְעִיל
 8 הוּא בְּפִרְטוּיּוֹת יוֹתֵר בְּדָרָא
 9 דְּעִקְבָתָא דְּמִשְׁיחָא (=כְּדוּר
 10 שֶׁלִּפְנֵי הַמִּשְׁחָה). וְהַעֲנִן בְּזָה,
 11 דְּהֵנָּה יָדוּעַ שֶׁעֲבֹדֵת הַמְּסִירֵת
 12 נִפְשׁ בְּדָרָא דְּעִקְבָתָא
 13 דְּמִשְׁיחָא הִיא בְּתוֹקֶף יוֹתֵר.
 14 וְכַמְבֹּאֵר בְּתוֹרָה אֹר²⁸
 15 וּבִכְמָה מְקוּמוֹת²⁹ עַל
 16 הַפְּסוּק³⁰ "וְהָאִישׁ מִשֵּׁה עֲנִיו
 17 מֵאֲד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל
 18 פְּנֵי הָאֲדָמָה", שְׁעִיקָר
 19 עֲנוּתוֹתָיו שֶׁל מִשֵּׁה הִיָּתָה
 20 בְּפְנֵי דָרָא דְּעִקְבָתָא דְּמִשְׁיחָא
 21 שֶׁהֵם מְכוּנִים "הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי
 22 הָאֲדָמָה", כִּי בְּצִיּוֹר קוֹמַת יִשְׂרָאֵל הַדּוֹר
 23 הַנּוֹמֵךְ מְכוּלָם וְהוּא בַעֲבָק, "עִקְבָתָא",
 24 הוּא הַדּוֹר שֶׁלִּפְנֵי הַגְּאוּלָה הַנִּקְרָא "עַל
 25 פְּנֵי הָאֲדָמָה", וּמִשֵּׁה רַבִּינוּ הַתְּבוּנָן
 26 כְּדוּר זֶה וְקִיבַל מֵהֶם "עֲנוּהָ", מִחֲמַת
 27 הַמְּסִירֵת נִפְשׁ שְׁלָהֶם
 28 שְׁעוֹמְדִים בְּתוֹקֶף בְּפְנֵי כָּל
 29 הַמְּנִיעוֹת וְהַעֵיכּוּבִים, וּבְפִרְט
 30 בְּפְנֵי הַמְּלַעֲיָגִים, וּבְאֹפֶן
 31 דִּ"אֵל יָבוֹשׁ מִפְּנֵי
 32 הַמְּלַעֲיָגִים"³¹ וְהַנְּהַגָה זֶה שֶׁל דּוֹר
 33 עִקְבָתָא דְּמִשְׁיחָא הִיא הַמֵּאֲפִינֵת שֶׁל
 34 הַדּוֹר הַזֶּה, וְהִיא שֶׁהִבִּיאָה אֶת מִשֵּׁה
 35 לְיַדֵי בִּטּוּל, בְּרֵאוּתוֹ אֲנָשִׁים כֹּה נִמְכוּסִים
 36 מִכְּחִינָה רּוּחַנִית, עִם תּוֹקֶף כֹּה עֵז.
 37 וְזֶה גַם מֵה שְׁדוּקָא עַל יְדֵי
 38 הָעֲבֹדָה דְּדָרָא דְּעִקְבָתָא
 39 דְּמִשְׁיחָא בָּאִים לְשִׁלְיֵמֹת

(26) ע"פ ישעיה לג, ו. ברכות לג, ב. שבת לא, ב. (27) ברכות שם. (28) שמות נב, ב. (29) תו"ח שם סד, ב [מו, ד]. סה"מ עטר"ת ע' תסד. תרפ"ט ע' רצט. וש"נ. (30) בהעלותך יב, ג. (31) ראה טור ורמ"א או"ח ר"ס א. (32) ריש הל' ביהב"ח. וראה לקו"ש חט"ז ע' 302 ואילך. חכ"א ע' 149 ואילך. וש"נ. (33) ראה זח"ג רכא, א. ח"א כת, א. וראה פרש"י פרשתנו טו, יז. (34) סוטה ט, סע"א.

ביאור בדרך אפסר

ביאור בדרך אפסר

1 הקב"ה בעצמו, לא שייך בו חורבן והפסד. וזוהי המעלה של עבודת ראה
2 דעקבתא דמשיחא בענין עשיית דירה בתחתונים והורדת השכינה למטה
3 בארץ, שהרי בית המקדש השלישי יבנה במהרה בקמינו
4 ממש על ידי מעשינו ועבודתנו ודרונו שהוא דרָא דעקבתא
5 דמשיחא שעבודתם היא
6 מתוך מסירת נפש (שָׁהוּ) 1
7 אופן העבודה בכל האופנים 2
8 הנוכרים דעבד נאמן וכן נאמן 3
9 ועבד פשוט וכו'), שָׁהוּ 4
10 עיקר הענין של צבאות הוי' 5
11 שצבא ענינו מסירות נפש.
12 ומטעם זה שיעקר ענין המסירות
13 נפש והצבא, היא כדרא דעקבתא 7
14 דמשיחא, הנה גם נתינת האוצר 8
15 הניקר מפל קר כו' היא 9
16 במיוחד לדרָא דעקבתא 17
17 דמשיחא.
18 לסיכום: עבודת הורדת השכינה למטה
19 מתבצעת בידי "צבאות השם" שענינם
20 הוא מסירות נפש. והקב"ה מבזבז
21 עבורם את כל האוצרות הכי עליונים
22 למען נצחון המלחמה. עד כאן תוכן
23 הפרקים הקודמים במאמר.
24 (ג) והנה פדי לבאר ענין
25 האוצר למעלה, מביא
26 בהמשך המאמר³⁵ את דברי
27 התיקוני זהר³⁶ "אור אין סוף
28 למעלה עד אין קץ ולמטה
29 עד אין תכלית" – שהם שני
30 ענינים באור-אין-סוף: ענין אחד
31 שהוא "למעלה עד אין קץ", וענין שני
32 שהוא "למטה עד אין תכלית".
33 ולאחרי שמבאר ענין "למטה
34 עד אין תכלית" בפרקים שנלמדו
35 בשנים הקודמות, הנה בפרק ט"ו
36 [שהוא הפרק השייך לשנה
37 זו – תשמ"ה – , פי, לאחרי
38 שלמדו את עשרים הפרקים
39 של ההמשך במשך עשרים
40 השנים הראשונות (תשי"א-תשל"ו) שבכל שנה ביאר הרבי פרק אחד
41 מתוך עשרים פרקי המשך 'באתי לגני' של כ"ק אדמו"ר מהור"צ נ"ע, שאז

עם תום עשרים שנה, בשנת תשל"ו נעשה הענין ד"בן עשרים שנה
ראוי למפור (לישא וליתן) בנכסי אביו"³⁷ שזו שלמות בתקופת
הנשיאות של הרבי, שכבר עומדת בפני עצמה, הנה אחר כך החל משנת
תשל"א לומדים אותם פעם שניה, כפלים לתושיה³⁸, ושנה
זו – תשמ"ה – היא שנת החמש
עשרה בפעם השניה] מתחיל
לבאר מהו ענין "למעלה עד
אין קץ" – הענין השני שבאור אין
סוף, שָׁהוּ האוצר שלמעלה.
ומבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר בנה
בפרק ט"ו הנלמד השנה, דכשם
שאור אין סוף הוא למטה
מטה בהתפשטות וגילוי עד
אין שיעור ומספר קלל (כפי
שנתבאר בפרקים הקודמים)
שהמשמעות של "למטה עד אין
תכלית" הוא לענין הגילוי
וההתפשטות שהאלוקות יורדת
ומתגלה עד למטה מטה, הנה כמו
כן הוא לאידך גיסא באור אין
סוף למעלה מעלה עד אין
קץ בבחינת העלם האור
שהוא בהעלם אחר העלם
כו' שמשמעות "למעלה עד אין קץ"
הוא ההעלם וההפלאה, ובכללות
הוא ענין הצמצום כו' המבואר
בכתבי האריז"ל שלצורך בריאת
העולם היה צריך להיות 'צמצום' באור
אין סוף, שהצמצום מורה על כך
שהאור האלוקי אינו יכול להימשך
למטה אלא הוא בהעלם והפלאה, וזהו
ענין "אור אין סוף למעלה עד אין
קץ".
(ד) וביאור הענין של ההעלם
שבצמצום (שעליו נאמר "אור אין סוף
למעלה עד אין קץ" והוא ענין ה"אוצר
העליון" שנותנים לאנשי החיל למען
ניצחון המלחמה), דהנה, אף
שבמקור הסוגיה של ה"צמצום"
בספר עץ חיים³⁹ איתא שהצמצום הראשון (הוא הצמצום סתם,
ונקרא "ראשון" להבדילו מהצמצומים שאחריו שהם צמצום בדרך מיעוט,

(35) ריש פרק יב. (36) סוף תיקון נז. זהר חדש יתרו לד, סע"ג. וראה גם תיקוני זהר תיקון יט. (37) גיטין סה, א. ב"ב קנו, א. וש"נ. (38) לשון הכתוב – איוב יא, ו. וראה שמו"ר פמ"ו, א. (39) שער א (שער עיגולים ויושר) ענף ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ואילו ה"צמצום הראשון" היה בדרך סילוק, ש"סילק אורו הגדול על הצד"
 2 הוא הצמצום באור אין סוף שהיה ממלא את כל המציאות
 3 ולא היה מקום לעמידת העולמות כו' ועל כן נעשה צמצום כדי
 4 שיהיה "חלל ומקום פנוי" לעמידת העולמות, מפל מקום איתא
 5 בקבלה והוא בְּחִסְדוֹת (פְּעָמִים נְדִירוֹת)⁴⁰, שגם
 6 לפני הצמצום הראשון היה 2 המציאות ולא היה מקום לעמידת העולמות כו',
 7 מפל מקום איתא בקבלה והוא בְּחִסְדוֹת
 8 (פְּעָמִים נְדִירוֹת)⁴⁰, שגם לפני הצמצום הראשון
 9 היה ענין של צמצום⁴¹. ויובן זה על פי היריע
 10 דנוסף לכה שאור הוא באין 5 היריע ענין של צמצום⁴¹. ויובן זה על פי היריע
 11 ערוף לגבי המאור – באופן כללי 6 דנוסף לכה שאור הוא באין ערוף לגבי המאור
 12 היחס בין אור ומאור הוא יחס של 7 (היינו שהוא באין ערוף גם לגבי הענין דמאור
 13 ביטול במציאות, שהרי האור נמצא מן 8 שבעצמות), הנה גם באור גופא, באשר נמשך
 14 המאור בדרך ממילא, ואין שום יחס 9 ומתפשט להיות בבחינת מציאות אור, הרי הוא
 15 ביניהם, שהרי כל קימו של האור תלוי 10 באין ערוף לגבי כמו שהוא כלול במקורו,
 16 במאור, והמאור מצידו לא עסוק 11 במבואר בתנאי⁴². ומזה מוכן⁴³, דמפנין שגם
 17 בייצור אור ו"לא אכפת לו" האם יש 12 האור שלפני הצמצום הוא בבחינת גילוי
 18 או אין אור היוצא ממנו. ואם כן האור 13 (בבחינת מציאות אור⁴⁴), ובפרט שהגילוי שלו
 19 תלוי להלוטין במאור והוא רחוק 14 הוא באופן ששייך לעולמות, והרי הוא אפילו
 20 ממהותו באין ערוך (היינו לענינו, 15 שכתוב בעין חיים שם דכאשר אור אין סוף היה
 21 כאשר עוסקים באור אין סוף שלפני 16 ממלא את מקום החלל לא היה אפשר להיות
 22 הצמצום, הרי שהוא באין ערוף 17 מציאות העולמות, שנה מורה שהגילוי דאור אין
 23 גם לגבי הענין דמאור 18 סוף שייך למציאות העולמות באופן של שלילה
 24 שבעצמות. שהאור אין סוף הוא 19 על כל פנים⁴⁵, הנה אופן המשכתו מבחינת האור
 25 ביטוי וגילוי של עצמותו יתברך, וכיון 20 הפלול הוא על ידי ענין של צמצום⁴⁶.
 26 שהוא אור הרי שהיחס שלו לעצמות 21 הוא יחס של אין ערוך. ואם כן, עצם
 27 הוא יחס של אין ערוך. ואם כן, עצם 22 העובדה שיש אור זה סוג של
 28 "צמצום", כי הרי עצמותו יתברך אינו מוכרח בכך שיהיה אור, ועצם העובדה
 29 שהוא האציל מתוכו את האור-אין-סוף באופן של אור, הרי שזהו 'צמצום'
 30 וירידה ביחס לעצמות),
 31 הנה כשמדברים באופן כללי על היחס בין אור ומאור, יש יחס של אין ערוך.
 32 לא רק בין אור ומאור אלא גם באור גופא, באשר נמשך ומתפשט
 33 להיות בבחינת מציאות אור, הרי הוא באין ערוף לגבי כמו
 34 שהוא כלול במקורו, פמבואר בתנאי⁴² בתנאי מובא משל מאור
 35 השמש הכלול בשמש, שכאשר הוא כלול בשמש אין הוא נקרא בשם 'אור',

40 ראה גם ד"ה ארבעה ראשי שנים וד"ה וישמע יתרו שנה זו (תו"מ סה"מ באתי לגני ח"ב ע' תקטז ואילך; ע' תקכא ואילך; ע' תקכד ואילך). ד"ה החודש תשמ"ז (תו"מ סה"מ אדר ע' קיב ואילך). 41 ראה המשך תער"ב ח"א ע' תטז [ח"ב ע' תקעב] ואילך. מקומות שצויינו בהערה 46. סה"ש תורת שלום ע' 147. ע' 152. לקו"ש ח"ז ע' 89. 42 ח"א פ"ג. ח"ב פ"ג. פ"י. 43 ראה שיחת ש"פ יתרו סל"ז ואילך; ש"פ תצוה ס"כ ואילך (התוועדויות תשמ"ה ח"ב ע' 1221 ואילך; ע' 1338 ואילך). 44 ראה המשך תרס"ו ע' תקי [תרעג] ואילך. וראה ספר הערכים-חב"ד כרך ג ע' קנח ואילך. וש"נ. 45 ראה גם ספר הערכים שם ע' קלג ואילך. וש"נ. 46 ראה מאמרי אדה"ז על מארז"ל ע' תעו ואילך. סה"מ תרע"ח ס"ע צו ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שום קשר גם לא שלילי עם עולמות, והאור ההתגלה ממנו כן שייך לעולמות
2 בדרך השלילה, והפער שבין האור ובין מקורו הוא יחס של אין-ערוך, כך
3 גילוי האור ממקורו הוא 'צמצום', שְעַל יְדו הַיְתָה הַמְשַׁכֵּת וְגִילוי
4 הָאור (שְלִפְנֵי הַצְמָצוּם). וְזֶהוּ מֵה שְׁפִינָה לְבַחֲנִינָה זו בְּשֵׁם

5 "יְכוּלָת", לְפִי שְׁהָאור הַכָּלוּל
6 בְּמָאור, כְּפִי שְׁהוּא בְּנִמְשָׁל
7 לְמַעְלָה, הוּא רַק בְּבַחֲנִינָה
8 יְכוּלָת, בְּמָבוֹאֵר שֵׁם ב"ספר
9 המצוות להצמח צדק" בְּאֵרוּכָה.

10 למדנו אם-כן, שיש 'צמצום לפני
11 הצמצום'. והביאור עד כה היה שכיון
12 שהאור שלפני הצמצום עניינו הוא
13 גילוי, ובמיוחד בכך שהוא שולל את
14 עמידת העולמות הרי שיש לו יחס
15 כלפיהם (של שלילה), ואם כן היחס
16 שלו אל מקורו (שאינו בגדר "גילוי",
17 ובפרטיות אין לו כל יחס אל העולמות)
18 הוא באין ערוך, והרי זה כעין צמצום.

19 ועל זה הוסיף הרבי מדברי ה'צמח
20 צדק' בשם רבינו הזקן, שהצמצום היה
21 ב"בבחינת יכולת". להלן יבאר הרבי
22 שהצמצום שבבחינת "יכולת" היא
23 דרגה עליונה הרבה יותר מהצמצום
24 שדובר כאן על צמצום באור שבו היה
25 הצמצום. כך שבעצם יש כמה וכמה
26 צמצומים, עוד קודם 'הצמצום
27 הראשון' שהיה באור-אין-סוף שמילא
28 את כל מקום החלל:

29 אַמְנָם צְמָצוּם זֶה שְׁבַבְחִינָה
30 הַיְכוּלָת אֵינוּ מְסַפֵּיק עֲדִינָן
31 שִׁיחֵיהָ עַל יְדוּ בְּחִינַת "אור
32 אֵין סוֹף הַמְּמַלֵּא אֶת כָּל
33 הַמְּצִיאוֹת וְלֹא הָיָה מְקוֹם
34 לְעֲמִידַת הָעוֹלָמוֹת" – אותה
35 דרגת אור ששללה את עמידת
36 העולמות ובה היה 'הצמצום הראשון'
37 המדובר בעין-חיים, לא נוצרה ישירות
38 מהצמצום "בבחינת היכולת", אלא חייבים לומר שיש עוד צמצומים בדרך,

39 וכפי שיתבאר מיד.
40 ויובן ענין זה על פי מה שְׁמִבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדָמוֹר
41 הָאֲמָצְעִי בְּשַׁעַר הַיְחוד' שְׁלוֹ⁴⁹, שְׁצָרִיף לְהִיּוֹת הַיְדִיעָה

1 עֲנֵנָן שֶׁל צְמָצוּם⁴⁶ - כלומר פער של "אין ערוך" בין השורש העליון
2 ששם אין שום מציאות של עולמות גם לא בשלילה, לבין הגילוי של האור
3 אין סוף שלפני הצמצום ששייך לעולמות בכך שהוא צריך להיות 'מסולק'
4 כדי לאפשר את מציאותם.

5 וּבְזָה בכך שהבנו שמוכרחים לדבר
6 על 'צמצום' עוד 'לפני הצמצום' –
7 יוֹבֵן מֵה שְׁפִתָב כְּבוֹד קְדוּשַׁת
8 אֲדָמוֹר הַצְמַח צָדֵק (בְּסֵפֶר
9 הַמְּצוּוֹת שְׁלוֹ⁴⁷) בְּעֵנָן
10 הַבְּחִינָה שְׁבָה הָיָה הַצְמָצוּם:
11 "וְרִאִיתִי כְּתֹב יָד קוֹדֵשׁ
12 מְמוֹרֵי וְרִבֵּי הַגְּדוֹל אֲזִמּוֹר"
13 נִשְׁמָתוֹ עֲדָן (אדמו"ר הזקן)
14 שְׁפִינָה לְבַחֲנִינָה זו – שבה היה
15 הצמצום – בְּשֵׁם יְכוּלָת".

16 וְהֵעֵנָן בְּזָה, דְּלְכָאוּרָה מֵאִמֵר
17 זֶה שֶׁל ה'צמח צדק' בשם אדמו"ר
18 הזקן תמוה, שְׁהֵרִי יְדוּעַ וּמְבוֹאֵר
19 בְּמְקוֹם אַחַר⁴⁸ שְׁהַצְמָצוּם
20 הָיָה בְּהָאור שְׁבַבְחִינָה גִילוי
21 (וְכַמּוֹבָא גַם בְּסֵפֶר הַמְּצוּוֹת
22 שֵׁם, שְׁהַצְמָצוּם הָיָה בְּהָאור
23 שְׁהָיָה מְמַלֵּא אֶת מְקוֹם
24 הַחֲלָל, הַיְיָנוּ, לֹא בְּעֲצֻמוֹת
25 הָאור אֲלֹא בְּהַתְפַּשְׁטוּתוֹ),
26 וְאֵיךְ זֶה מֵתָאִים עִם פִּינּוּי
27 בְּחִינָה זו (שְׁבָה הָיָה
28 הַצְמָצוּם) בְּשֵׁם יְכוּלָת – המונח
29 "יכולת" מורה על מציאות שלא נמצאת
30 בהתגלות, אלא רק יכולה להתגלות,
31 היא קיימת כאפשרות עתידית ולא
32 כמציאות בפועל. ואם כן, מה מתכוון
33 ה'צמח צדק' שהצמצום היה באור
34 שבבחינת יכולת, בו בשעה שהמקובל
35 הוא שהצמצום היה באור כפשוטו,
36 בגילוי האלוקי שלפני הצמצום?!

37 וְעַל פִּי הַנְּזָכָר לְעִיל יֵשׁ לּוֹמֵר
38 ולבאר את השאלה הזו: שְׁפִינּוֹתוֹ הוּא
39 הַצְמָצוּם, הֵיא (לא רק לצמצום הראשון המקובל שהיה ב"אור" אלא גַם)
40 לְעֵנָן הַצְמָצוּם הַנְּזָכָר לְעִיל שְׁלִפְנֵי הַצְמָצוּם הָרִאשׁוֹן,
41 הַיְיָנוּ לְתַנוּעַת הַצְמָצוּם שְׁבָאור הַכָּלוּל בְּמִקּוּרוֹ אֵין

42 אַמְנָם צְמָצוּם זֶה שְׁבַבְחִינָה הַיְכוּלָת אֵינוּ
43 מְסַפֵּיק עֲדִינָן שִׁיחֵיהָ עַל יְדוּ בְּחִינַת אֵור
44 אֵין סוֹף הַמְּמַלֵּא אֶת כָּל הַמְּצִיאוֹת וְלֹא הָיָה
45 מְקוֹם לְעֲמִידַת הָעוֹלָמוֹת. וְיוֹבֵן עֲנָנָן זֶה עַל פִּי
46 מֵה שְׁמִבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדָמוֹר הָאֲמָצְעִי
47 בְּשַׁעַר הַיְחוד' שְׁלוֹ⁴⁹, שְׁצָרִיף לְהִיּוֹת הַיְדִיעָה

48 וְהֵעֵנָן בְּזָה, דְּלְכָאוּרָה מֵאִמֵר
49 זֶה שֶׁל ה'צמח צדק' בשם אדמו"ר
50 הזקן תמוה, שְׁהֵרִי יְדוּעַ וּמְבוֹאֵר
51 בְּמְקוֹם אַחַר⁴⁸ שְׁהַצְמָצוּם
52 הָיָה בְּהָאור שְׁבַבְחִינָה גִילוי
53 (וְכַמּוֹבָא גַם בְּסֵפֶר הַמְּצוּוֹת
54 שֵׁם, שְׁהַצְמָצוּם הָיָה בְּהָאור
55 שְׁהָיָה מְמַלֵּא אֶת מְקוֹם
56 הַחֲלָל, הַיְיָנוּ, לֹא בְּעֲצֻמוֹת
57 הָאור אֲלֹא בְּהַתְפַּשְׁטוּתוֹ),
58 וְאֵיךְ זֶה מֵתָאִים עִם פִּינּוּי
59 בְּחִינָה זו (שְׁבָה הָיָה
60 הַצְמָצוּם) בְּשֵׁם יְכוּלָת – המונח
61 "יכולת" מורה על מציאות שלא נמצאת
62 בהתגלות, אלא רק יכולה להתגלות,
63 היא קיימת כאפשרות עתידית ולא
64 כמציאות בפועל. ואם כן, מה מתכוון
65 ה'צמח צדק' שהצמצום היה באור
66 שבבחינת יכולת, בו בשעה שהמקובל
67 הוא שהצמצום היה באור כפשוטו,
68 בגילוי האלוקי שלפני הצמצום?!

69 וְעַל פִּי הַנְּזָכָר לְעִיל יֵשׁ לּוֹמֵר
70 ולבאר את השאלה הזו: שְׁפִינּוֹתוֹ הוּא
71 הַצְמָצוּם, הֵיא (לא רק לצמצום הראשון המקובל שהיה ב"אור" אלא גַם)
72 לְעֵנָן הַצְמָצוּם הַנְּזָכָר לְעִיל שְׁלִפְנֵי הַצְמָצוּם הָרִאשׁוֹן,
73 הַיְיָנוּ לְתַנוּעַת הַצְמָצוּם שְׁבָאור הַכָּלוּל בְּמִקּוּרוֹ אֵין

74 אַמְנָם צְמָצוּם זֶה שְׁבַבְחִינָה הַיְכוּלָת אֵינוּ
75 מְסַפֵּיק עֲדִינָן שִׁיחֵיהָ עַל יְדוּ בְּחִינַת אֵור
76 אֵין סוֹף הַמְּמַלֵּא אֶת כָּל הַמְּצִיאוֹת וְלֹא הָיָה
77 מְקוֹם לְעֲמִידַת הָעוֹלָמוֹת. וְיוֹבֵן עֲנָנָן זֶה עַל פִּי
78 מֵה שְׁמִבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדָמוֹר הָאֲמָצְעִי
79 בְּשַׁעַר הַיְחוד' שְׁלוֹ⁴⁹, שְׁצָרִיף לְהִיּוֹת הַיְדִיעָה

80 וְהֵעֵנָן בְּזָה, דְּלְכָאוּרָה מֵאִמֵר
81 זֶה שֶׁל ה'צמח צדק' בשם אדמו"ר
82 הזקן תמוה, שְׁהֵרִי יְדוּעַ וּמְבוֹאֵר
83 בְּמְקוֹם אַחַר⁴⁸ שְׁהַצְמָצוּם
84 הָיָה בְּהָאור שְׁבַבְחִינָה גִילוי
85 (וְכַמּוֹבָא גַם בְּסֵפֶר הַמְּצוּוֹת
86 שֵׁם, שְׁהַצְמָצוּם הָיָה בְּהָאור
87 שְׁהָיָה מְמַלֵּא אֶת מְקוֹם
88 הַחֲלָל, הַיְיָנוּ, לֹא בְּעֲצֻמוֹת
89 הָאור אֲלֹא בְּהַתְפַּשְׁטוּתוֹ),
90 וְאֵיךְ זֶה מֵתָאִים עִם פִּינּוּי
91 בְּחִינָה זו (שְׁבָה הָיָה
92 הַצְמָצוּם) בְּשֵׁם יְכוּלָת – המונח
93 "יכולת" מורה על מציאות שלא נמצאת
94 בהתגלות, אלא רק יכולה להתגלות,
95 היא קיימת כאפשרות עתידית ולא
96 כמציאות בפועל. ואם כן, מה מתכוון
97 ה'צמח צדק' שהצמצום היה באור
98 שבבחינת יכולת, בו בשעה שהמקובל
99 הוא שהצמצום היה באור כפשוטו,
100 בגילוי האלוקי שלפני הצמצום?!

101 וְעַל פִּי הַנְּזָכָר לְעִיל יֵשׁ לּוֹמֵר
102 ולבאר את השאלה הזו: שְׁפִינּוֹתוֹ הוּא
103 הַצְמָצוּם, הֵיא (לא רק לצמצום הראשון המקובל שהיה ב"אור" אלא גַם)
104 לְעֵנָן הַצְמָצוּם הַנְּזָכָר לְעִיל שְׁלִפְנֵי הַצְמָצוּם הָרִאשׁוֹן,
105 הַיְיָנוּ לְתַנוּעַת הַצְמָצוּם שְׁבָאור הַכָּלוּל בְּמִקּוּרוֹ אֵין

106 אַמְנָם צְמָצוּם זֶה שְׁבַבְחִינָה הַיְכוּלָת אֵינוּ
107 מְסַפֵּיק עֲדִינָן שִׁיחֵיהָ עַל יְדוּ בְּחִינַת אֵור
108 אֵין סוֹף הַמְּמַלֵּא אֶת כָּל הַמְּצִיאוֹת וְלֹא הָיָה
109 מְקוֹם לְעֲמִידַת הָעוֹלָמוֹת. וְיוֹבֵן עֲנָנָן זֶה עַל פִּי
110 מֵה שְׁמִבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדָמוֹר הָאֲמָצְעִי
111 בְּשַׁעַר הַיְחוד' שְׁלוֹ⁴⁹, שְׁצָרִיף לְהִיּוֹת הַיְדִיעָה

תרצ"ב ע' קסו ואילך. ד"ה קטנתי (הא') תשי"ז (סה"מ תשי"ז ע' סב ואילך). (47) שרש מצות התפלה פל"ד (קלו, א). וראה גם אוה"ת ענינים ע' קמא. (48) ראה סה"מ פר"ת ע' ז. וראה ספר הערכים שם ע' קסו. וש"נ. (49) פ"י ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 בַּפְּרִטִיּוֹת בַּפְּרִטִי סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת וְגַם בַּפְּרִטִי עֲנִין
 2 הַצְּמִצּוֹם, וּבְהִמְשָׁךְ לְזֶה מְבָאֵר, שְׁגַם לִפְנֵי הַצְּמִצּוֹם
 3 הָרָאשׁוֹן יֵשׁ שְׁלֹשׁ בְּחִינּוֹת וּמְדֻרְיָגוֹת,
 4 וּמְבִיא כ"ק אדמו"ר האמצעי דוגמה לזה:
 5 וּכְמוֹ בְּעֲנִין "חֲפֵץ חֶסֶד" –
 6 בתחלת ה"עץ חיים" מבואר "תכלית
 7 הכוונה של בריאת העולמות" ושם
 8 נאמר שהקב"ה ברא את העולם, ע"י
 9 הצמצום המבואר שם, "כי חפץ חסד
 10 הוא", כי רצה הקב"ה להיטיב לברואיו
 11 (שְׁזָהוּ טַעַם כָּל הַבְּרִיאָה
 12 וְהַצְּמִצּוֹם הָרָאשׁוֹן) שְׁיֵשׁ בוֹ שְׁלֹשׁ מְדֻרְיָגוֹת לִפְנֵי
 6 הַצְּמִצּוֹם עַד לְבְּחִינַת שִׁיעָר בְּעֲצָמוֹ בְּכַח כָּל מֵה
 7 שְׁעֵתִיד לִהְיוֹת בְּפוּעֵל⁵⁰, שְׁגַם דְּרָגָא זֶה הִיא לִפְנֵי
 8 הָאוֹר שֶׁהִיא מְמַלֵּא מְקוֹם הַחֲלָל. וְהִנֵּה, גַּם
 9 הַבְּחִינָה דְּחֲפֵץ חֶסֶד הַעֲצָמִי, אֵף עַל פִּי שְׂאִינָה
 10 חֶסֶד מִמֶּשׁ אֲלֵא חֲפֵץ בְּלִבְד לְעֲנִין הַחֶסֶד (דְּחֲפֵץ
 11 הוּא פְּנִימִיּוֹת הַרְצוֹן, עֲנִין הַתַּעֲנוּג⁵¹), הָרִי מוֹבֵן
 12 שְׁגַם בְּשִׁבְלֵה צְרִיף לִהְיוֹת עֲנִין הַצְּמִצּוֹם, כִּי, כָּל
 13 עֲנִין שֶׁל אוֹר וְגִילּוֹי יֵשׁ צְמִצּוֹם הַקּוֹדֵם לוֹ, בְּכַדִּי
 14 שְׂמֵה־יְכוּלָת יִהְיֶה עֲנִין שֶׁל אוֹר, שְׁהָרִי כָּל אוֹר
 15 וְגִילּוֹי הוּא לְמַטָּה בְּאִין עֲרוֹף מִבְּחִינַת הַיְכוּלָת.
 16 וּכְמוֹ בְּנִפְשׁ, שְׂמֵה־יְכוּלָת שְׂבִנְפֵשׁ הִיא לְמַעְלָה
 17 שְׂלֵא בְּעֲרֵף מְכָל הַגִּילּוֹיִים, מֵה שְׂאִין בֵּן הָאוֹר
 18 שְׂבִנְפֵשׁ. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יוֹבֵן בְּעֲנִין חֲפֵץ חֶסֶד,
 19 שֶׁהוּא עֲנִין שֶׁל גִּילּוֹי, שְׁעֲנִין הַיְכוּלָת הוּא
 20 לְמַעְלָה וּבִדְקוֹת (אֵיידְעֵלְעֵר) יוֹתֵר, וּכְדִי שְׂמֵעֲנִין
 21 הַיְכוּלָת יוֹמְשָׁךְ הַעֲנִין דְּחֲפֵץ חֶסֶד, הִנֵּה בְּשִׁבְלִי
 22 זֶה צְרִיף לִהְיוֹת צְמִצּוֹם. וּבְזֶה גּוֹפָא מְבָאֵר בְּשִׁיעָר
 23 הַיְחוד שֶׁם שְׁיֵשׁ שְׁלֹשׁ דְּרָגוֹת, עַד לְדְרָגָא
 24 הָאֲחֻרּוֹנָה דְּשִׁיעָר בְּעֲצָמוֹ בְּכַח מֵה שְׁעֵתִיד לִהְיוֹת
 35 חסד העצמי" יש ג' שלבים, שהתחתון שבהם הוא "שיער בעצמו בכוח כל
 36 מה שעתידי להיות בפועל". ועדיין שְׁגַם דְּרָגָא זֶה הִיא לִפְנֵי הָאוֹר
 37 שֶׁהִיא מְמַלֵּא מְקוֹם הַחֲלָל – וְאֵם כֵּן מִצְאֵנוּ כִּמְה צְמִצּוֹמִים עוֹד קוֹדֵם
 38 הַצְּמִצּוֹם הָרָאשׁוֹן.
 39 וְהִנֵּה בְּפִרְטוֹת עוֹד יוֹתֵר, גַּם מֵה שִׁבְאֵר אדמו"ר האמצעי היה על צמצומים
 40 מִבְּחִינַת "חֲפֵץ חֶסֶד הַעֲצָמִי" ועד ל"שיער בעצמו בפועל כל מה שעתידי להיות
 41 בְּפוּעֵל", אֵלֵא שְׁגַם הַבְּחִינָה דְּ"חֲפֵץ חֶסֶד הַעֲצָמִי" עֲלֶיהָ דִּיבֵר
 42 אדמו"ר האמצעי, אֵף עַל פִּי שֶׁהִיא דְּרָגָה נִפְלְאָה שְׂאִינָה חֶסֶד מִמֶּשׁ

43 שהרי קודם הצמצום עוד אין חסד ממש אלא "חפץ" בלבד לענין
 44 החסד (דחפץ הוא פנימיות הרצון, ענין התענוג⁵¹), הרי
 45 מוכן שגם בשבילה צריך להיות ענין הצמצום,
 46 כי, כל ענין של אוֹר וְגִילּוֹי יֵשׁ צְמִצּוֹם הַקּוֹדֵם לוֹ, שהרי
 47 קודם הוא לא היה קיים, ובדרגה
 48 העליונה יותר בה הוא היה כלול, טרם
 49 יכול היה לבוא לידי גילוי האור
 50 והגילוי הזה, ואם-כן בהתגלותו
 51 ממקורו יש ענין של חידוש. וחידוש
 הוא סוג של צמצום (ויותר על
 הפשיטות שקדמה לחידוש) בְּכַדִּי
 שְׂמֵה־יְכוּלָת – המקור של הגילוי
 שבו הגילוי הוא רק בבחינת "יכולת",
 כלומר: מכאן יכול לבוא ענין של
 גילוי, אבל עוד אין זה גילוי יְהִיָּה
 עֲנִין שֶׁל אוֹר, שְׁהָרִי כָּל אוֹר
 וְגִילּוֹי הוּא לְמַטָּה בְּאִין עֲרוֹף
 מִבְּחִינַת הַיְכוּלָת.
 משל לדבר: וּכְמוֹ בְּנִפְשׁ,
 שְׂמֵה־יְכוּלָת שְׂבִנְפֵשׁ הִיא
 לְמַעְלָה שְׂלֵא בְּעֲרֵף מְכָל
 הַגִּילּוֹיִים, מֵה שְׂאִין בֵּן הָאוֹר
 שְׂבִנְפֵשׁ. הנפש הרי כוללת כל מיני
 סוגי גילוי, החל מכוחות הנפש
 למיניהם וסוגיהם, ועד לכוחות הראיה
 והשמיעה וכו'. כל הכוחות כולם
 מקורם אחד – הנפש בעצמה. ב"מהלך"
 מהמקור האחד והכולל של הכל ועד
 לכוח פרטי, יש שלב חשוב שנקרא
 "יכולת". זה שהנפש "יכולה"
 להתגלות – לצורך הדוגמה – בתנועה
 של חסד. היכולת הזו עוד איננה כלל
 חסד, היא אפילו לא התחלה של גילוי
 של חסד. מה שאין כן "אור החסד" גם
 המופשט והעדין ביותר הוא כבר גילוי מסוים ומובחן מה"יכולת".
 ועל דרך זה יובן בְּעֲנִין "חֲפֵץ חֶסֶד" – שעליו ביאר אדמו"ר
 האמצעי שממנו יש כמה צמצומים, שגם הוא ענין שֶׁל גִּילּוֹי, שְׁהָרִי
 עֲנִין הַיְכוּלָת הוּא לְמַעְלָה וּבִדְקוֹת (אֵיידְעֵלְעֵר) יוֹתֵר מִבְּחִינַת
 "חֲפֵץ חֶסֶד", וּכְדִי שְׂמֵעֲנִין הַיְכוּלָת יוֹמְשָׁךְ הַעֲנִין דְּ"חֲפֵץ
 חֶסֶד", הִנֵּה בְּשִׁבְלִי זֶה צְרִיף לִהְיוֹת צְמִצּוֹם.
 וּבְזֶה גּוֹפָא מְבָאֵר אדמו"ר האמצעי בְּ"שִׁיעָר הַיְחוד" שֶׁם שְׁיֵשׁ
 שְׁלֹשׁ דְּרָגוֹת, עַד לְדְרָגָא הָאֲחֻרּוֹנָה דְּ"שִׁיעָר בְּעֲצָמוֹ בְּכַח

(50) ראה ע"ח שם. ענף א. שער היחוד שם. (51) ראה לקו"ת שה"ש כח, ד. שו"ת הצ"צ אה"ע ח"ב סרס"ג. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 מה שעתיד להיות בפועל, ואחר כך על ידי עוד צמצום
2 נעשה האור אין סוף שהיה ממלא את כל המציאות והוא
3 האור שבו נאמר ענין הצמצום ב'עץ חיים' – נמצא שעוד קודם הצמצום
4 הראשון היו ריבוי צמצומים.
5 וזו הכוונה ש"אור אין סוף למעלה עד
6 אין קץ" – שיש באלוקות דרגות
7 עליונות מאוד למעלה ולמעלה, שכדי
8 שיתגלה מהם צריכים צמצומים. ואת
9 הדרגות הכי עליונות הנקראות "אוצר
10 העליון" נותנים בשביל ניצחון
11 המלחמה לאנשי החיל – דרא דעקבתא
12 דמשחא.
13 (ה) ולבאר ענין הצמצום
14 (שזהו ענין ש"אור אין סוף
15 למעלה עד אין קץ") מביא
16 כ"ק מו"ח אדמו"ר בהמשך
17 המאמר שלפני הצמצום היה
18 האור אין סוף בגילוי, וכמו
19 שכתב ב'עץ חיים' 'טרם
20 שנאצלו הנאצלים היה אור
21 עליון פשוט ממלא את כל
22 המציאות', והיינו שהיה
23 גילוי אור אין סוף.
24 וממשיך כ"ק מו"ח אדמו"ר
25 לבאר, ששלימות האין סוף
26 שעליו נאמר שהיה ממלא את כל
27 המציאות הוא כולל שני ענינים:
28 אור הפלי גבול וכח הגבול,
29 אלא שלפני הצמצום היה
30 גילוי האור אין סוף הפלי
31 גבול שענינו הוא אור וגילוי, ואילו
32 כח הגבול שבאין סוף היה
33 בהעלם כיון שאינו אור ואין ענינו
34 בגילוי (ולכן כיון שבגילוי היה האור
35 הבלי-גבול לא היה מקום
36 לעמידת העולמות שהם
37 מוגבלים וסותרים לגילוי האור הבלי
38 גבול).
39 והענין בזה, שגם לאחרי כל
40 הצמצומים הנוצרים לעיל,
41 היה אור עליון פשוט (שהוא

אור אין סוף הפלי גבול) ממלא כל המציאות כו'. ולזה הוצרך להיות אחר כך הצמצום הראשון (בבחינת התפשטות האור פנוקר לעיל), שהוא בבחינת דילוג גדול לגמרי יותר מכל הצמצומים שלאחרי זה, להיותו בדרך סילוק דוקא (ולא צמצום סתם בדרך מיעוט)⁵², שסילוק העץ-חיים "סילק אורו הגדול על הצד". ובפירוט יותר יש בצמצום זה שתי פעולות⁵³ האחת, סילוק האור אין סוף בארבעה ב'עץ-חיים' ומתבארות בחסידות.
האחת, סילוק האור שהיה כלשון העץ-חיים "ממלא מקום החלל" ובזאת נוצר "חלל ומקום פנוי" לעמידת העולמות, שזהו מה שאומרים שגם ב'העיגול עצמו נגע הצמצום' (פמבואר במקום אחר) – היינו, שהמצב הכללי שקודם הצמצום היה בבחינת "עיגולים" (כלומר מציאות שאין בה מעלה ומטה, ואין בה התחלקות פתרטים) וגם בזאת היה הצמצום, שנוצר מצב שמאפשר דרגות ר"מעלה ומטה".
והשנייה, המשכת הקו, שהוא כבר אור אלוקי שחור והאיר אחר הצמצום לצורך בריאת העולמות וחיותם.
ועוד זאת, שהקו הוא כלשון העץ חיים "קו קצר", והיינו, דאף שמקו זה נכרא אחר כך כל סדר ההשתלשלות, מפל מקום נקרא "קו קצר", לפי ערך "העיגול הגדול" (האור אין סוף שלפני הצמצום),
וכל שפן וקל וחמר בערך האור שלפני העיגול הגדול (שבשכיל זה צריך להיות עוד צמצום) – וכפי שנתבאר

(52) ע"ח שבהערה 39. לקו"ת הוספות לויקרא נא, ג ואילך. סה"מ תרפ"ט ע' שמג ואילך. וש"נ. וראה ספר הערכים שם ע' קכד ואילך. וש"נ. 53) ראה סה"מ עטר"ת ע' תרסד. תרפ"ז ע' לט ואילך. תרצ"ט ע' 63.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 למעלה שהאור-אין-סוף שבו היה הצמצום, "העיגול הגדול", הוא כבר לאחרי
 2 כמה וכמה צמצומים.
 3 וְלֹא־חָרִי זֶה כלומר: אחרי הצמצום הַיּוֹ עוֹד כְּמָה צִמְצוּמִים כּוֹ'
 4 בְּשִׁבִיל הַתְּהוּוֹת כָּל הָעוֹלָמוֹת עַד לְעוֹלָם הַזֶּה הַתְּחַתּוֹן, לְעַנְּנָן שֶׁל אַחִיזַת עֵינַיִם כּוֹ', שהרי הצמצום מסתיר על האלוקות
 5 וְכִפִּי שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדָמוֹר (מהורש"ב) נִשְׁמְתוּ
 6 אֶדְנָן בְּהַמְשָׁךְ תַּעֲר"ב⁵⁴ 7 וְכִפִּי שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד
 8 וְכִפִּי שֶׁמִּבְּאֵר תַּרס"ו, שֶׁהַצִּמְצוּם 9 הָרֵאשׁוֹן הוּא הַמְקוֹר לְכָל
 10 הַצִּמְצוּמִים, שֶׁכְּלֹלֹתָם הֵם 11 הַצִּמְצוּמִים שֶׁבְּשֵׁם הַיְיָ
 12 וְשֶׁבְּשֵׁם אֱלֹקִים וְהַצִּמְצוּמִים 13 שֶׁלְמִטָּה מְזֶה, וְעַד שֶׁנִּמְשָׁךְ
 14 לְסַפְרֵי הַמַּלְכוּת שְׂבִאצִּילוֹת 15 שֶׁעַל יָדָהּ הִיא הַתְּהוּוֹת
 16 הָעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה וְעֵשִׂיָה. וְעוֹד זֹאת, שֶׁעַל יְדֵי 17 וְעֵשִׂיָה.
 18 וְעוֹד זֹאת, שֶׁעַל יְדֵי הַצִּמְצוּם 19 הָרֵאשׁוֹן הִיָּה גַם עַנְּנָן שֶׁבִּיְרֵת
 20 הַכְּלִים דְּתַהוּ⁵⁴, שֶׁמִּזֶּה נִמְשָׁךְ לְמִטָּה בְּרִיאַת עוֹלָם הַזֶּה 21
 22 הַתְּחַתּוֹן שֶׁהַקְּלִיפּוֹת גּוֹבְרִים 23 בּוֹ כּוֹ'⁵⁵, וְנִמְצָא לְשׁוֹרֵךְ בְּרִיאַת
 24 הָעוֹלָם הַזֶּה, הִיּוֹ כְּמָה וְכְּמָה פְּעוּלוֹת 25 שֶׁל צִמְצוּם אַחֲרֵי הַצִּמְצוּם הָרֵאשׁוֹן.
 26 (ו) אֲמַנָּם עַנְּנָן הַצִּמְצוּם וְהַהֶעֱלֵם אֵינּוּ עַנְּנָן שֶׁל 27
 28 חֶסֶד, אֲלֵא בּוֹ וְעַל יָדוֹ דְּרֻקָּא נַעֲשִׂית 29 הַמְשַׁכֵּת הַצִּמְצוּמֹת לְמִטָּה, שֶׁעַל
 30 מִנֵּת לְהַגִּיעַ לְהַשְׁכַּת הַצִּמְצוּמֹת 31 צְרִיכִים אֶת עֵינֵי הַצִּמְצוּמִים.
 32 וְכִפִּי שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת 33 אֲדָמוֹר מֵהַר"ש בְּדָבוֹר
 34 הַמִּתְחִיל מִי כְּמוֹכָה⁵⁶, שֶׁכָּל 35 הָעַנְּנָנִים שֶׁבְּעוֹלָם הַזֶּה אֵינָם
 36 אַחִיזַת עֵינַיִם חֶסֶד-וְשָׁלוֹם, 37 אֲלֵא הֵם מְצִיאוֹת אֲמִיתִית,
 38 כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב⁵⁷ "בְּרֵאשִׁית בְּרָא 39 אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת
 40 הָאָרֶץ" - שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי

41 הָאָרֶץ" - שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי 42 הָאָרֶץ" - שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי
 43 הָאָרֶץ" - שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי 44 הָאָרֶץ" - שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי
 45 הָאָרֶץ" - שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי 46 הָאָרֶץ" - שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי
 47 הָאָרֶץ" - שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי 48 הָאָרֶץ" - שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי
 49 הָאָרֶץ" - שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי 50 הָאָרֶץ" - שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי
 51 הָאָרֶץ" - שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי 52 הָאָרֶץ" - שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי
 53 הָאָרֶץ" - שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי 54 הָאָרֶץ" - שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי
 55 הָאָרֶץ" - שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי 56 הָאָרֶץ" - שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי
 57 הָאָרֶץ" - שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי 58 הָאָרֶץ" - שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי
 59 הָאָרֶץ" - שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי 60 הָאָרֶץ" - שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי
 61 הָאָרֶץ" - שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי 62 הָאָרֶץ" - שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי
 63 הָאָרֶץ" - שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי 64 הָאָרֶץ" - שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי
 65 הָאָרֶץ" - שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי 66 הָאָרֶץ" - שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי
 67 הָאָרֶץ" - שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי 68 הָאָרֶץ" - שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי
 69 הָאָרֶץ" - שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי 70 הָאָרֶץ" - שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי
 71 הָאָרֶץ" - שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי 72 הָאָרֶץ" - שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי
 73 הָאָרֶץ" - שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי 74 הָאָרֶץ" - שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי

(54) ח"ב ע' תתקפו ואילך. (55) ראה תניא פ"ו ופכ"ד. (56) סה"מ תרכ"ט ע' קמג [קנה] ואילך. (57) בראשית א, א. (58) פרשתנו טו, יא. (59) ואתחנן ד, לה. וראה לקו"ש חכ"ה ע' 202 הערה 86. (60) יד, ריש ע"ב. וראה מאמרי אדה"ז תקס"ה ח"א ע' יב. ענינים ע' סח. ע. ועוד. (61) ראה גם שערי תשובה ח, ב. תו"ח מקץ עד, ג. שער האמונה ו, א. ועוד. (62) הגהות לד"ה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וְחָמִי אֲדָמוֹר⁶³), וְהֵינּוּ, שֶׁהַתְּגִלוֹת הַעֲצָמוֹת הַיָּא בְּעוֹלָם
 2 הַיָּה הַתְּתוֹתוֹן שֶׁנֶּחַן כֵּן מוֹרֶגֶשׁת פְּשִׁטוֹת הַעֲצָמוֹת, וְכִפִּי שְׂרָגִיל בְּלִשׁוֹנוֹת
 3 גַּם שֶׁל תִּינוּקוֹת וְעַמִּי הָאֶרֶץ לְהוֹכִיר שֶׁם שָׁמַיִם, כִּיּוֹן שֶׁכֵּל הַצְּמֻצּוֹמִים הֵם בְּאוֹר
 4 הָאֱלוֹקִי, אֲבָל עֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ אֵין עֲלֶיהָ שׁוֹם צְמֻצּוֹם, וְרוֹקָא בְּעוֹלָם הַזֶּה שֶׁכּוֹ
 5 אֵין גִּילוֹי אֹרֶ, נִרְגַּשׁ עֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ.
 6 וְזֶה גַּם מֵה שֶׁפִּירֶשׁ אֲדָמוֹר⁶⁴ הַזֶּה הַתְּתוֹתוֹן. וְזֶה גַּם מֵה שֶׁפִּירֶשׁ
 7 הַזֶּה הַתְּתוֹתוֹן⁶⁴ בְּמֵאֲמָר רַז"ל⁶⁵ עַל
 8 הַפְּסוּק⁶⁶ "מִי פְהוּי אֱלֹקֵינוּ
 9 בְּכָל קְרָאנוּ אֱלֹיו", "אֱלֹיו וְלֹא
 10 לְמַדוּתֵינוּ", שֶׁהַפְּהוּיָה הִיא
 11 לְעֲצָמוֹתוֹ וּמַהוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ
 12 שֶׁאֵלֵינוּ קוֹרְאִים וּמִתְפַּלְלִים וְלֹא לְאַף
 13 דְּרַגְה שֶׁלֹּא תִהְיֶה, וְהָרִי פְהוּיָת
 14 הַקְּטָנִים וְעַמִּי הָאֶרֶץ וְהַנְּשִׁים
 15 בְּתַפְלָתָם הִיא לְעֲצָמוֹתוֹ
 16 וּמַהוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, וְכֵמֵאֲמָר⁶⁷
 17 שֶׁאֲמַר אַחַד הָרַאשׁוֹנִים "אֲנִי
 18 מִתְפַּלֵּל לְדַעַת זֶה הַתִּינוּק" –
 19 אֲנִי מִתְפַּלֵּל כְּמוֹ שֶׁתִּינוּק מִתְפַּלֵּל וְאֵינוֹ
 20 יוֹדֵעַ וּמִבֵּין בְּכוּוֹנוֹת, וְקוֹרֵא וְה'
 21 בְּפִשְׁטוֹת, כֵּן גַּם אֲנִי מִתְפַּלֵּל אֵלֵינוּ
 22 יִתְבָּרַךְ, וּמִבּוֹאֵר עַל זֶה בְּחִסְדוֹת שְׂדֵרֵי
 23 אוֹתוֹ רֵאשׁוֹן לְעוֹמֵקָם הֵם שֶׁתַּפְלָת
 24 הַתִּינוּק הִיא אֶל הַעֲצָמוֹת,
 25 אֱלֹיו וְלֹא לְמַדוּתֵינוּ, וּבְאוֹפֵן
 26 דְּ"בְּכָל קְרָאנוּ אֱלֹיו", כִּדְאִיתָא
 27 בְּתַנְיָא⁶⁸ שֶׁעֲנֵן הַקְּרִיאָה הִיא
 28 כְּבֵן הַקּוֹרֵא לְאֲבִיו, וְיִתֵּר עַל
 29 כֵּן, כִּפְּאֵדֵם הַקּוֹרֵא לְחִבְרֵיו –
 30 כְּלוֹמַר בְּתוֹעַת קִירוֹב וְתַחוּשַׁת קִרְבָּת
 31 מִקּוֹם.
 32 ז) וְעַל פִּי כָּל הַנְּזָכָר לְעֵיל, וְיִתֵּר עַל
 33 יוֹבֵן תּוֹכָן עֲנֵן מְעַשִּׂינוּ
 34 וְעַבְדוּתֵנוּ בְּדָרָא דְּעַקְבָּתָא
 35 דְּמִשְׁחָא, שְׂדוּקָא בְּהִיוֹתֵנוּ

1 וְחָמִי אֲדָמוֹר⁶³), וְהֵינּוּ, שֶׁהַתְּגִלוֹת הַעֲצָמוֹת
 2 הַיָּה הַתְּתוֹתוֹן. וְזֶה גַּם מֵה שֶׁפִּירֶשׁ
 3 אֲדָמוֹר⁶⁴ הַזֶּה הַתְּתוֹתוֹן. וְזֶה גַּם מֵה שֶׁפִּירֶשׁ
 4 הַזֶּה הַתְּתוֹתוֹן⁶⁴ בְּמֵאֲמָר רַז"ל⁶⁵ עַל הַפְּסוּק⁶⁶ מִי
 5 פְהוּי אֱלֹקֵינוּ בְּכָל קְרָאנוּ אֱלֹיו, אֱלֹיו וְלֹא
 6 לְמַדוּתֵינוּ, שֶׁהַפְּהוּיָה הִיא לְעֲצָמוֹתוֹ וּמַהוֹתוֹ
 7 יִתְבָּרַךְ, וְהָרִי פְהוּיָת הַקְּטָנִים וְעַמִּי הָאֶרֶץ וְהַנְּשִׁים
 8 בְּתַפְלָתָם הִיא לְעֲצָמוֹתוֹ וּמַהוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, וְכֵמֵאֲמָר⁶⁷
 9 שֶׁתַּפְלָת הַתִּינוּק הִיא אֶל הַעֲצָמוֹת, אֱלֹיו וְלֹא
 10 לְמַדוּתֵינוּ, וּבְאוֹפֵן דְּבְּכָל קְרָאנוּ אֱלֹיו, כִּדְאִיתָא
 11 בְּתַנְיָא⁶⁸ שֶׁעֲנֵן הַקְּרִיאָה הִיא כְּבֵן הַקּוֹרֵא לְאֲבִיו,
 12 וְיִתֵּר עַל כֵּן, כִּפְּאֵדֵם הַקּוֹרֵא לְחִבְרֵיו.
 13 ז) וְעַל פִּי כָּל הַנְּזָכָר לְעֵיל יוֹבֵן תּוֹכָן עֲנֵן
 14 מְעַשִּׂינוּ וְעַבְדוּתֵנוּ בְּדָרָא דְּעַקְבָּתָא
 15 דְּמִשְׁחָא, שְׂדוּקָא בְּהִיוֹתֵנוּ בְּזִמְן פְּנֵה אֲשֶׁר
 16 הַחֲשֵׁף יְכֶסֶה אֶרֶץ⁶⁹, בְּתַכְלִית הַצְּמֻצּוֹם, הַגֵּה שָׁם
 17 גּוֹפָא מְמַשְׁכִּים עֵיקַר שְׂכִינָה לְמַטָּה, הֵינּוּ לֹא
 18 רַק שְׂכִינָה סְתָם, אֲלֵא עֵיקַר שְׂכִינָה, עֲצָמוֹתוֹ
 19 וּמַהוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ (וְכֵנְזָכָר לְעֵיל בְּעֲנֵן הַתְּפִלָּה
 20 שֶׁהִיא בְּאוֹפֵן דְּאֵלֵינוּ וְלֹא לְמַדוּתֵינוּ, כְּתַפְלָת
 21 הַתִּינוּק שֶׁהִיא אֶל הַעֲצָמוֹת), וּבְפִרְטָא עַל יְדֵי
 22 הַעֲבֻדָּה בְּאוֹפֵן שֶׁל מְעַשִּׂינוּ וְעַבְדוּתֵנוּ, מְעַשָּׂה מְלִשׁוֹן מְעַשִּׂין עַל הַצְּדָקָה⁷⁰,
 23 שֶׁהוּא עֲנֵן הָאֲתַפְּיָא (כְּמִבּוֹאֵר בְּכַמְּה דְּרוּשֵׁי חִסְדוֹת⁷¹), וְעַבְדוּה מְלִשׁוֹן
 24 עֵיבֻד עוֹרוֹת⁷², הַגֵּה עַל יְדֵי זֶה בְּאִים לְגִילוֹי עֵיקַר שְׂכִינָה לְמַטָּה, בְּגְאוּלָּה
 25 הָאֲמִיתִית וְהַשְּׁלִימָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צְדָקָנוּ, בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ מְמַשׁ.

פתח אליהו תרנ"ח ע' נב. סה"מ תרנ"ד ע' מג. תר"ס ע' מג. עזר"ת ע' קיג. 63) סה"מ תרפ"ט ס"ע כג ואילך. וש"נ. 64) הובא במכתב כ"ק אדמו"ר מהו"רי"צ (אג"ק שלו ח"ג ע' קמד ואילך. סה"מ תש"ט ע' 100. נעתק ב"היום יום" יא תשרי). וראה ד"ה באתי לגני וד"ה ויהי בשלח תשכ"א (תו"מ סה"מ באתי לגני ח"ב ע' שפו ואילך. ע' שצו ואילך. ע' תה ואילך). 65) ספרי – הובא בפרדס שער לב (שער הכוונה) פ"ב. 66) ואתחנן ד, ז. 67) שו"ת הריב"ש סקנ"ז. הובא בשרש מצות התפלה פ"ח. 68) ספ"ז. 69) ישע"י ס, ב. 70) ראה בית יוסף לטור יו"ד סרמ"ח. 71) סה"מ תרל"ו ח"ב ע' רפט. תרע"ח ע' קכא. תרצ"ט ע' 191. ובכ"מ. 72) תו"א משפטים עה, א. ועוד.

התוועדויות

בס"ד. משיחות שבת פרשת בא, ג' שבט ה'תשר"מ.

– בענין ההשתדלות בהדפסת ספר התניא בכל עיר ועיירה שיש בה יהודים –

- 1 א. אחד הטעמים להתוועדות בשבת זו היא – בואם של אורחים הכי חשובים שהביאו עמם ספרי
2 תניא שנדפסו על-ידי השתדלותם במקומות שונים¹ (במירון ובעוד כמה מקומות).
- 3 שהרי ידוע גודל הענין דהכנסת אורחים בכלל – "גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה"²,
4 ועל-אחת-כמה-וכמה – אורחים הכי חשובים, אלו שהשתדלו בגופם ובממונם, ובודאי – בנשמתם, בנוגע
5 להדפסת ספרי תניא אלה.
- 6 ומובן העילוי כאשר מקשרים את הענין ד"הכנסת אורחים" עם התוועדות חסידית – כידוע פתגם
7 כ"ק מורי-וחמי אדמו"ר (בעל ההילולא דיו"ד שבת) בשם אדמו"ר הזקן³ שבכוחה של התוועדות לפעול
8 יותר מפעולתו של מלאך מיכאל, מפני גודל הנחת-רוח למעלה כאשר הקב"ה רואה שבניו הם באחדות
9 כו'.
- 10 ב. ויש לקשר את הענין דהדפסת ספרי תניא עם שבת זו – מצד כמה ענינים. ובהקדים:
11 הדפסת ספרי התניא בכל מקום שבו דרים בני ישראל, תוכנה – הפצת המעיינות חוצה: מעיינותיו
12 של הבעל-שם-טוב, תורת החסידות הכללית, כפי שנמשכים ומתגלים באופן ד"יתפרנסון מיניה"⁴ בתורת
13 חסידות חב"ד, ולכל לראש – בספר התניא, היסוד⁵ ותורה-שבכתב⁶ דחסידות חב"ד – נדפסים ב"חוצה",
14 בכל מקום ומקום שבו דרים בני ישראל.
- 15 ולזה קשר מיוחד עם כ"ק מו"ח אדמו"ר בעל ההילולא דעשירי בשבט – שהרי נוסף לזה שבעל
16 ההילולא הוא ממלא מקומו של אדמו"ר הזקן, פעל הוא (בעל ההילולא) את הענין דהפצת המעיינות
17 (כולל ובפרט ספר התניא) באופן הכי רחב, כידוע ומפורסם.
- 18 וזוהי השייכות המיוחדת לשבת זו – מפני שייכותה ליום ההילולא דעשירי בשבט:
19 (א) ההסתלקות-הילולא דכ"ק מו"ח אדמו"ר היתה – בימי השבוע ופרשת השבוע – ביום שבת קודש
20 פרשת בא, כידוע.
- 21 (ב) עשירי בשבט – יום ההסתלקות וההילולא בימי החודש (עיקר הענין דיום ההילולא, ככרוב
22 המועדים שקביעותם על-פי ימי החודש) – מתברך משבת זו, שהרי משבת זו מתברכין כולהו יומין
23 דשבוע הבא⁷, כולל יום השבת – עשירי בשבט (בקביעות שנה זו).
- 24 (ג) כל שבתות השנה קשורות זו בזו (שלכן נקראות כולן "שבת בראשית"). וכמבואר בדרושי חסידות⁸
25 (החל מדרושי בעל התניא), שבכל שבת מסתיים סדר זמנים (ונפעלת עליה לבחינה שלמעלה מהזמן),

(6) מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר – נדפס בספר קיצורים והערות לתניא ע' קיח ואילך. אגרות קודש שלו ח"ד ע' רסא ואילך. וראה שם ח"ה ע' צ.
(7) זח"ב סג, ב. פח, א.
(8) לקו"ת שה"ש כה, א. אוה"ת במדבר דרושי שבועות ע' פה ואילך. שם ברכה ע' א'תצ ואילך. ד"ה ויהי ביום השמיני תש"ד. ובכ"מ.

(1) ע"פ הבקשה בשיחת יום ג' פ' ויגש, אור לו' דחנוכה סי"ד.
(2) שבת קדו, א. שבועות לה, ב.
(3) "התמים" חוב' ב' ע' עא (פג, ב) ואילך. קובץ מכתבים אהל יוסף יצחק ע' 198. שיחת אחש"פ תרצ"ה (נדפסה בסה"מ תשי"א ע' 243).
(4) ראה תקו"ז ת"ו בסופו. מק"מ בהקדמתו לזהר. כסא מלך לתקו"ז שם.
(5) ראה תורת שלום ס"ע 114.

- 1 ולאחרי כן מתחיל סדר זמנים חדש. ובלשון הרשב"א⁹: שבעת ימי ההיקף. ונמצא, ששבת זו קשורה –
 2 ועד שנעשית דבר אחד (בכמה ענינים עיקריים) עם שבת הבאה, עשירי בשבט.
- 3 ג. קשר נוסף בין הדפסת ספרי התניא (כללות הענין והפצת המעיינות חוצה, ובפרט ספר התניא)
 4 לשבת זו – מודגש בשיעור חומש היומי (כידוע תורת אדמו"ר הזקן¹⁰ שצריכים לחיות עם הזמן – פרשת
 5 השבוע והיום), משביעי עד חותם פרשת בא. שכן, בשיעור חומש זה ישנו לימוד והוראה הקשורה עם
 6 חסידות חב"ד ונשיאי חב"ד, ובמיוחד – עם ספר התניא:
- 7 התוכן והנקודה הכללית דשיעור חומש היומי הוא – ענין התפילין, שהרי בשיעור חומש זה כתובות
 8 הפרשיות הראשונות [על-פי תורה¹¹, ובמילא – ראשונות גם במעלה¹²] שבתפילין.
- 9 ויש לומר שבענין התפילין מודגש ענינה של תורת חסידות חב"ד – שמזה מובן גם בנוגע לנשיאי
 10 חב"ד, עד לכ"ק מו"ח אדמו"ר, בעל ההילולא דעשירי בשבט, כדלקמן.
- 11 ד. ענינה של חסידות חב"ד – מבואר בספר התניא, תורה-שבכתב דחסידות חב"ד (כנ"ל).
 12 וב"דף-השער" – כותב אדמו"ר הזקן: "מיוסד על פסוק¹³ כי קרוב אליך הדבר מאד בפין ובלבבך
 13 לעשותו, לבאר היטב איך הוא קרוב מאד, בדרך ארוכה וקצרה בעזרת ה' יתברך".
- 14 ביאור הענין:
- 15 "הדבר" – לשון יחיד – קאי על "המצוה הזאת" (שנאמרה לפני-זה¹⁴). כללות כל המצוות¹⁵, שנקודתן
 16 ותוכנן – צוותא וחיבור¹⁶ של היהודי המקיים את המצוות עם הקב"ה, מצוה המצוות. וזהו הפירוש
 17 ד"קרוב גו' הדבר גו' בפין ובלבבך לעשותו", היינו, ש"הדבר" ("המצוה הזאת") נמשך ובא בכל ג'
 18 הענינים דמחשבה ("בלבבך") דיבור ("בפין") ומעשה ("לעשותו"), ובוזה גופא – לא רק כפי שכל אחד
 19 מהם הוא בפני עצמו, אלא כפי שהם כולם ביחד, כדלקמן.
- 20 וענין זה (ש"הדבר" בא "בפין ובלבבך לעשותו" ביחד) מודגש (בעיקר) במצות תפילין. ובהקדים:
 21 ידוע מה שכתב ה'בית חדש'¹⁷ שישנם ג' מצוות – מצות ציצית, מצות תפילין ומצות סוכה – שבהם
 22 הכוונה היא חלק מקיום מעשה המצוה, ולכן "לא קיים את המצוה כתיקונה אם לא יכוין אותה הכוונה".
 23 כלומר: בכל המצוות העיקר הוא מעשה המצוה, ואם כיון את כל הכוונות ולא עשה את המצוה
 24 בפועל לא יצא ידי-חובתו. ולאידך, "עשה מצוה ולא כיון לבו יצא ידי-חובתו בדיעבד כו' לבד כו'¹⁸
 25 [ואף שתפילה וכן מצוה¹⁸ בלא כוונה כגוף בלא נשמה¹⁹ – הרי גוף המצוה ישנו] – אבל בג' מצוות
 26 אלו הכוונה היא חלק מחובת קיום (גוף) המצוה.
- 27 ונמצא, ש"הדבר גו' בפין ובלבבך לעשותו" (ההתאחדות דמחשבה דיבור ומעשה ביחד, בענין אחד)
 28 הוא – בעיקר – בג' מצוות אלו:

(לט, א). אבל ידוע שמצות התשובה היא בכל מצות התורה, ולא
 עוד אלא שתשובה מעלה את האדם לדרגה שאפילו צד"ג אין
 יכולים לעמוד שם. ובמילא מעלה גם את המצוות שלו. – ועוד
 וג"ז עיקר: ראה כלי יקר שם (בפירוש הראשון) דקאי "על כל
 מצוות התורה". וכ"ה באוה"ח שם. [ולהעיר שכן משמע גם
 בפרש"י שם פסוק י"ב וי"ד]. וכ"ה גם בהמשך תרס"ו ע' שמז.
 ובכ"מ.
 16 לקו"ת בחוקתי מה, ג. ובכ"מ.
 17 לטור א"ח הל' סוכה (ר"ס תרכה). ועד"ז בב"ח להל'
 ציצית (או"ח ס"ח) ולהל' תפילין (שם סכ"ה). וכן הוא בשו"ע
 ובשו"ע אדה"ז שם.
 18 ראה תניא פל"ח.
 19 של"ה רמט, ב. תניא שם.

9 בשו"ת ח"א סי' ט.
 10 "היום יום" ב' חשוך. ס' השיחות תש"ב ע' 29 ואילך.
 11 ראה מכילתא סוף פרשתנו. מנחות לד, ב. טושו"ע (ושו"ע
 אדה"ז) חאו"ח ר"ס לב.
 12 ובל' הגמרא (סנהדרין מט, ב. ועוד) משום דאקדמי קרא
 כו'. ובוח"ג (רסב, א"ב) כתהאריז"ל ובחסידות (דרושי התפילין
 – בס' הכוונות, פע"ח, סידור ועוד) – דקדש והי' כי יביאך –
 חו"ב, ושמע והי' אם שמוע – (חו"ג ד)דעת. ואכ"מ.
 13 נצבים ל, יד.
 14 שם, יא.
 15 ברמב"ן שם ד"המצוה הזאת" קאי על מצות התשובה.
 ונת' בארוכה בלקו"ת ע"ה (נצבים מה, ג. עיי"ש). וכ"ה באוה"ח
 נצבים (ע' ארלד ואילך). ספהמ"צ להצ"צ מצות וידוי ותשובה

1 בכל שאר המצוות שבהן הכוונה היא דבר נוסף על עצם קיום המצוה – הנה גם כאשר קיום המצוה
2 הוא במעשה דיבור ומחשבה (מעשה המצוה, ברכת המצוה, וכוונת המצוה²⁰), הרי כל אחד מהם הוא
3 ענין בפני עצמו, והראיה – שקיום המצוה יכול להיות גם ללא כוונת המצוות²¹; מה שאין כן בג' מצוות
4 אלו שהכוונה היא חלק מקיום המצוה – הרי ג' הענינים "בפיך ובלבבך לעשותו" מתאחדים יחד, ובאופן
5 שכולם הם חלק מ"הדבר" (המצוה) גופא.

6 בסגנון אחר קצת:

7 בהתאחדות של ג' הענינים "בפיך ובלבבך לעשותו" ב"הדבר" לשון יחיד – כמה דרגות: כפי שהוא
8 בכללות המצוות – מצוות שבמעשה, מצוות שבדיבור, ומצוות שבמחשבה, שתוכן כולם הוא דבר אחד
9 ("הדבר" לשון יחיד) – צוותא וחיבור; כפי שהוא במצוה אחת – מעשה המצוה, ברכת המצוה, וכוונת
10 המצוה²⁰; וכפי שהוא בג' מצוות אלו – שכולם הם חלק מהמצוה גופא.

11 ה. והנה, בג' מצוות אלו עצמן – ישנו עילוי מיוחד במצות תפילין:

12 מצות סוכה היא פעם אחת בשנה בלבד – במשך שבעת ימי חג הסוכות.

13 מצות ציצית, למרות היותה בכל ימי השנה – הרי אינה חובת גברא אלא חובת מנא (הלבוש)²²,
14 היינו, שכאשר לובש טלית שיש בה ד' כנפות אזי חייב להטיל בה ציצית, אבל אינו חייב להשתדל להשיג
15 טלית בת ד' כנפות כדי שיתחייב בציצית.

16 אבל מצות תפילין – חובת גברא היא בכל יום ויום מימות החול²³, שהרי יהודי חייב להשיג תפילין
17 ולהניחם מדי יום ביומו.

18 ונמצא, שבג' המצוות שבהם בא "הדבר" "בפיך ובלבבך לעשותו" ביחד – ישנו עילוי מיוחד במצות
19 התפילין, להיותה חובת גברא בכל ימות השנה כולה.

20 עוד נקודה בזה:

21 צרכי האדם נחלקים לג' סוגים כלליים – בית, לבוש, ומזון²⁴. ויש לומר שג' מצוות הנ"ל הם כנגד
22 ג' ענינים אלו: מצות סוכה – בית (אלא – בית עראי), מצות ציצית – לבוש, ואילו מצות תפילין –
23 "חובת גברא" – עצם מציאותו של האדם, דם ובשר כבשרו²⁵, בדוגמת ענין המזון.

24 ו. על-פי-זה מובנת השייכות המיוחדת דענין התפילין עם תורת חסידות חב"ד – ספר התניא, ובמילא
25 – עם נשיאי חב"ד:

26 תורת חסידות חב"ד ענינה – ביאור הענין ד"קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו, לבאר
27 היטב איך הוא קרוב מאד".

28 וזהו הקשר המיוחד למצות תפילין – שבה מודגש ביותר "הדבר גו' בפיך ובלבבך לעשותו", היינו,
29 ש"הדבר" בא "בפיך ובלבבך לעשותו" כפי שהם ביחד.

שהלשון הוא שויו"ט לאו זמן תפילין (ויתרה מזה בתיב"ע בא יג, יו"ד) – אדם שמאיוזה סיבה שתהי' חילל (ע"ד – כהן חלל) השויו"ט. המחוייב הוא באות דתפילין – במאי דשקו"ט בזה בשו"ת אמרי יושר ח"ב סתקמ"ט. הצ"צ למו"ק פ"ג מ"ד. – נזכר בלקו"ש ח"ז ע' 288 הערה 25.
24 ראה לקו"ת ברכה צח, ד ואילך. מים רבים תרלו בתחלתו. ועוד.

25 לשון התניא פ"ה (ט, ב). ולהעיר שגם בזה מודגשת השייכות המיוחדת לתפילין לחסידות חב"ד – שהרי החידוש דחסידות חב"ד הוא (כנ"ל ס"ב) שגילוי החסידות הי' באופן ד"יתפרנסון", בהבנה והשגה. וכמבואר בתניא שם ש"דיעת התורה והשגתה . . נעשה מזון לנפש כו", דם ובשר כבשרו.

20 כמבואר באוה"ת יתרו ע' תקלו. וראה לקו"ת ר"פ פינחס.

21 וכן הוא בנוגע לברכת המצוות – ועד שיש מצוות שאין מברכים עליהם (ראה אנציק' תלמודית ע' ברכת המצוות ע' תקט ואילך וש"נ). ואדרבה, במצות צדקה – הדגשה שלא לברך עלי', וא' הטעמים לזה – כדי שלא לעכב את קיום המצוה אפילו לרגע א' (וראה שו"ע יו"ד ר"ס רמז).

22 מנחות מא, א. טושו"ע (ודאדה"ז) א"ח ס"ט. סכ"ד ס"א.

23 וי"ל דגם בשבת ויו"ט לא חסר (האות ד) מצות תפילין, כי "הן (השבתות וימים טובים) גופן אות" – מנחות לו, ב. טושו"ע ודאדה"ז שם סל"א ס"א. – ובכל אופן צ"ע – אף

1 ליתר ביאור: תורת חסידות חב"ד דורשת שתוכן ענין התפילין – קיום המצוה "בפיך ובלבבך
2 לעשותו" ביחד – יומשך בגילויי בכל המצוות [על-דרך מאמר רבותינו ז"ל²⁶ "הוקשה כל התורה כולה
3 לתפילין" – שענין התפילין חודר ונמשך גם בכל המצוות], היינו, שקיום כל מצוה ומצוה יהיה באופן
4 שתחדור בכל כחות האדם, הן בכח המחשבה, הן בכח הדיבור, והן בכח המעשה, ועד שכולם נעשים
5 למציאות אחת – מציאות המצוה.

6 וזהו הקשר המיוחד דשיעור חומש היומי עם הדפסת ספרי התניא ועם יום ההילולא – מכיון שבשיעור
7 חומש היומי מדובר אודות מצות תפילין, מצוה שיש לה קשר מיוחד עם התוכן דספר התניא – תורת
8 חסידות חב"ד, ועל-ידי-זה – עם נשיאי חב"ד, עד לכ"ק מו"ח אדמו"ר – בעל ההילולא דעשירי בשבט.

9 ז. כללות הענין דהפצת המעיינות חוצה [הקשור הן עם הדפסת ספרי התניא, והן עם יום ההילולא
10 דעשירי בשבט (כנ"ל סעיף ב)] מרומז גם בכללות פרשת השבוע, וכן בשיעור תהלים דשבת זו – יום
11 ג' דחודש שבט:

12 הנקודה הכללית דפרשת השבוע היא – סיפור יציאת מצרים בפועל. וענין זה קשור גם עם הגאולה
13 העתידה – שהרי "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"²⁷.

14 וענין זה (הגאולה העתידה) מופיע גם בשיעור תהלים דיום זה: סיום הקאפיטל²⁸ הראשון
15 דשיעור-תהלים זה – "מגדיל ישועות מלכו ועושה חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד עולם"²⁹, ובסיום
16 השיעור תהלים: "כי לה' המלוכה ומושל בגוים"³⁰.

17 וזהו הקשר עם הענין דהפצת המעיינות חוצה – שהרי זוהי ההכנה לביאת משיח צדקנו, קא אתי מר
18 דא מלכא משיחא³¹.

19 ויש להוסיף ביאור בקשר הענינים – הדפסת ספר התניא (הפצת המעיינות חוצה) עם פרשת השבוע
20 ושיעור חומש:

21 הן בפרשת השבוע והן בשיעור תהלים מדובר אודות ענין של גאולה ממצב בלתי רצוי: בפרשת
22 השבוע – גאולה מגלות מצרים, ובשיעור תהלים "ביום הציל ה' אותו מכף כל אויביו ומיד שאול"³².

23 וזהו הקשר עם הפצת המעיינות חוצה (הדפסת ספרי התניא) – כידוע³³ שעיקר הענין ד"פוצו
24 מעינותיך חוצה" התחיל לאחר המאסר והגאולה די"ט כסלו.

25 [ולהעיר – שסיבת המאסר בדרך הטבע באה (לא על-ידי "אויביו" – גוים, אלא) על-ידי יהודים –
26 על-דרך מה שכתוב בשיעור תהלים: "מיד שאול", שזהו גרוע יותר מאשר "אויביו" (גוים), מכיון ששאול
27 "רודפו יותר מכולם"³⁴.

28 – חסו-שלום וחסו-שלום לומר שיהודי הנ"ל (שעל-ידו היה המאסר) יש לו שייכות או אפילו איזה
29 שהוא דמיון לשאול, כי אם שהיה רודפו יותר].

30 זאת ועוד:

31 בגאולת מצרים ישנה הדגשה מיוחדת שהנסים והנפלאות היו "בקרוב הארץ" דוקא – "והפליתי ביום
32 ההוא את ארץ גושן גו' למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ"³⁵, היינו, ההמשכה דמעלה מעלה – למטה

קה"ת) בתחלתו. ובכ"מ.

(26 קידושין לה, א.

(32 יח, א.

(27 מיכה ז, טו.

(33 תורת שלום ס"ע 112 ואילך.

(28 כן הוא לשון הצ"צ בכ"מ (ראה יהל אור ע' כט. ועוד).

(34 פרש"י עה"פ.

(29 יח, נא.

(35 וארא ח, יח.

(30 כב, כט.

(31 אגה"ק הידועה דהבעש"ט – נדפסה (גם) בכש"ט (הוצאת

מטה. וכן הוא בשיעור תהלים: "זרע יעבדנו יוספר"³⁶ לאד' לדור יבואו ויגידו צדקתו לעם נולד כי עשה"³⁷ 1
 – היינו, ש"צדקתו" (נפלאות) באה למטה מטה עד לענין של עשיה, "כי עשה". 2
 וזהו גם כללות הענין דהפצת המעיינות חוצה – המשכת וגילוי דרגא הכי עליונה שבתורה (מעיינות 3
 המים – אין מים אלא תורה³⁸ – פנימיות התורה) בארץ התחתונה – עולם העשיה, ועד ל"חוצה". 4
 [ולהעיר – שגם הגאולה די"ט כסלו (התחלת עיקר הענין דהפצת המעיינות חוצה) היתה באופן 5
 ש"הפליא והגדיל ה' לעשות בארץ. . בעיני כל השרים וכל העמים. . ואמרו על זאת כי אם מאת ה' 6
 היתה זאת היא נפלאות בעינינו"³⁹, כלומר, ענינים של נפלאות המתגלים למטה מטה "בעיני כל השרים 7
 וכל העמים כו"']. 8
 וענין זה מתבטא באופן מיוחד בהדפסת ספרי התניא בכל מקום ומקום – שהרי הדפסה היא ענין של 9
 עשיה בפועל ("כי עשה"), ובכל מקום ומקום – "חוצה". 10

* * *

ח. בהמשך להמדובר אודות הדפסת ספרי התניא – כדאי להבהיר כמה פרטים בנוגע לפועל (דברים 11
 פשוטים, שלכן יש לקוות שבוודאי נעשו): 12
 מכיון שכוונת הדפסת ספרי התניא היא שיהיה הענין דהפצת המעיינות חוצה – הרי מובן ופשוט 13
 שאין להסתפק בהדפסת ספרי התניא בלבד, אלא בכל מקום ומקום שבו מדפיסים את ספר התניא, יש 14
 להשתדל שילמדו בו מיד לאחרי ההדפסה. 15
 ומובן שכל זה שייך גם לאותם מקומות שבהם נעשית מלאכת הדפוס בלבד, ואילו מלאכת הכריכה 16
 נעשית במקום אחר (בהתאם לתנאי המקום וכיוצא בזה) – שהרי הלימוד בספר התניא יכול להיות תיכף 17
 ומיד לאחרי ההדפסה – עוד לפני הכריכה. ולהעיר – שהתחלת הלימוד בספר התניא בזמנו של אדמו"ר 18
 הזקן היתה מתוך "קונטרסים" (כמבואר בהקדמה לספר התניא), ורק אחר-כך הובאו לבית הדפוס 19
 והוציאוהו לאור בתוך ספר מכורך⁴⁰. 20
 ובנוגע לפרק וענין שבו תהיה התחלת הלימוד בספר התניא – יתחילו במקום שלבו חפץ⁴¹, וכאשר 21
 ישנו קהל – "בריצי רוב המנין"⁴². 22

(38) ב"ק יז, א. וש"נ. וראה תניא פ"ד (ח, ב).
 (39) לשון אדה"ז באגרת שלו הידועה – אגרות קודש אדמו"ר
 הזקן סל"ח (ע' צו ואילך).
 (40) עפ"מ"כ בסימום שם "שלא להדפיס קונטרסים הנ"ל לא
 על ידי עצמן ולא על ידי גירא דילהון בלתי רשות הנקובים" –
 שזוהי הוראה ברורה מבעל התניא, שהוא גם בעל השו"ע,
 בכל פעם שיש החשש שכותבו שם –
 בטוחני אשר בטח לא ידפיסו בני" את ספר התניא "לא על
 ידי עצמן ולא על ידי גירא דילהון בלתי רשות הנקובים" –
 בענינו, הנהלת "קה"ת" ובאי-כוחה "משך חמש שנים מיום כלות
 הדפוס" דספר התניא ע"י קה"ת בפעם האחרונה,
 וע"פ סיום וחותם כ"ק רבינו אדמו"ר הזקן שם – ולשומעים
 יונעם ותבוא ברכת טוב.
 (41) ראה ע"ז יט, א.
 (42) ע"ד מ"ש אדה"ז בנוגע לתפלה – באגה"ק ס"א, ובסיום
 וחותם דספר התניא.

(36) להעיר, ש"יוספר" [וכן "אספרה שמך לאחי" בפסוק כגן
 הוא (גם) מלשון ספיר. ויש לומר שזהו ע"ד מ"ש "ותחת רגליו
 כמעשה לבנת הספיר" (משפטים כד, י) – שהלבנים דשעבוד
 מצרים נהפכו ל"ספיר", ועד ש"היו לפניו" (פרש"י שם) –
 אתהפכא חשוכא לנהורא* (להעיר גם מתו"א עה, ג. אוה"ת
 שמות ע' כד ואילך).
 ועפ"ז: קשר נוסף דשיעור תהלים היומי עם הענין דיצי"מ
 שבפרשתנו – כי גם יצי"מ היתה באופן דאתהפכא, "גם אתה תתן
 בידינו גו'" (פרשתנו י, כה): וגם עם הדפסת התניא – כי: (א)
 בהמשך ל"ויראו את אלקי ישראל ותחת רגליו. . הספיר" כתיב
 "ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו", והרי חסידות חב"ד ענינה –
 גילוי פנימיות התורה ("ויחזו את האלקים") באופן ד"יתפרנסון"
 ("ויאכלו וישתו"). (ב) הדפסת ספרי התניא בכל מקום ומקום
 ענינה להפוך את ה"חוצה", כדלקמן (סי"ב) בפנים.
 וראה אוה"ת שם: "לבנת הספיר הוא היכל יוסף הצדיק. . כי
 ביוסף נאמר יוסף הוי' לי בן אחר כו".
 (37) כב, לא-לב.

(* להעיר מראב"ע שם (פסוק כג): אספרה כנגד אספר כל עצמותיו.)

- 1 והעיקר – שהלימוד צריך להיות בהתאם לרצונו של אדמו"ר הזקן – לימוד המביא לידי מעשה,
 2 וכפתגם הידוע של בעל ההילולא: לא רק שהוא לומד בספר התניא, אלא שספר התניא מלמד אותו כיצד
 3 להתנהג בחיי היום-יום.
- 4 ואם ישנם מקומות שלא למדו בספר התניא מיד לאחרי ההדפסה (מאיזה סיבה שתהיה) – יש להשתדל
 5 לשוב ולחזור למקום זה (על-כל-פנים – אחד מהמשתדלים בהדפסה) כדי ללמוד (ביחד עם תושבי
 6 המקום) בספר התניא, ואדרבה – באופן ד"כפליים לתושיה"⁴³.
- 7 ט. נוסף לזה:
- 8 בכל מקום ומקום שבו מדפיסים את ספר התניא – יש להשאיר במקום מספר חשוב של טופסים
 9 שנדפסו במקום זה, בבת-הכנסת, אצל הרב, מנהיג הקהילה, עסקן ציבורי וכיוצא בזה, שכן, פעולה כזו
 10 היא השתדלות נוספת שתושבי המקום יוכלו ללמוד בעצמם בספר התניא בכל עת מצוא, גם לאחרי
 11 שהמשתדלים בהדפסת התניא במקום זה יחזרו למקומם.
- 12 והוא-הדין לאותם מקומות שבהם נעשית רק מלאכת הדפוס, ואילו מלאכת הכריכה נעשית במקום
 13 אחר – שלאחרי הכריכה יחזירו למקום ההדפסה מספר חשוב של טופסים, כדי להשאירם במקום הנ"ל,
 14 בהתאם להאמור לעיל.
- 15 ובענין זה – מעלה מיוחדת כאשר משאירים בכל מקום ומקום את טופסי התניא שנדפסו במקום זה
 16 דוקא:
- 17 כאשר אחד מתושבי המקום פותח את ספר התניא, ומגלה – להפתעתו – שספר תניא זה נדפס במקום
 18 זה, מהווה עובדה זו התעוררות נוספת שהלימוד בספר התניא שייך אליו, שכן ספר זה נדפס במקומו⁴⁴,
 19 בד' אמות שלו⁴⁵, כלומר, שהמקום עצמו דורש ותובע שיש ללמוד בספר התניא.
- 20 ומצוה גוררת מצוה⁴⁶ – היינו, שהלימוד בספר התניא יביא שהלומדים יתנהגו בהתאם למה שכתוב
 21 בפנים הספר, נוסף לזה – שהלימוד בספר התניא יביא להוספה בלימוד התורה בכלל (כמבואר בתניא
 22 גודל הענין).
- 23 ובפרט – שלהיותו חלק בתורה, הרי זה קשור עם כל התורה כולה, שהרי העצם כשאתה תופס בחלקך
 24 אתה תופס בכולו⁴⁷, כידוע שלמרות הריבוי שבתורה, "ששים המה מלכות ושמונים פלגשים ועלמות אין
 25 מספר"⁴⁸, "ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים"⁴⁹ – הרי כל התורה כולה היא "תורה אחת", נקודה אחת⁵⁰.
- 26 י. ויהי-רצון שלאחרי התחלת פעולה זו (הדפסת ספרי התניא בכל מקום מושבותיהם של בני ישראל)
 27 – שנעשתה כבר על-ידי כמה וכמה, ובהצלחה למעלה מן המשוער (בכמות ובאיכות) – הנה מהם יראו
 28 וכן יעשו, להדפיס ספרי תניא בכל מקום ומקום שבו דרים בני ישראל (שעדיין לא הדפיסו שם את ספר
 29 התניא).
- 30 ויש מעלה בזה מה שאין בזה:
- 31 אלו שהיו הראשונים בהדפסת ספרי תניא בהתאם להצעה-בקשה הנ"ל – יש להם המעלה והזכות
 32 הגדולה שהם "פתחו"⁵¹ דרך זו, באופן ד"כל התחלות קשות"⁵²,

(50) להעיר מהפס"ד (רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ח) ד"האומר שאין התורה מעם ה' אפילו פסוק אחד אפילו תיבה אחת אם אמר משה אמרו מפי עצמו הרי זה כופר בתורה. וכן הכופר בפירושה והוא תורה שבעל פה כו"ב.

(51) ראה סה"מ תרע"ה ע' רפג. ועוד.
 (52) מכילתא ופרש"י עה"פ יתרו יט, ה.

(43) איוב יא, ו. שמו"ר ר"פ מו.
 (44) להעיר מסוטה מז, א: חן מקום על יושביו.
 (45) להעיר – ד"העיר כולה כד' אמות" (עירובין ס, סע"ב).
 (46) אבות פ"ד מ"ב.
 (47) כש"ט (הוצאת קה"ת) הוספות סקט"ז. וש"נ.
 (48) שה"ש י, ח ושהש"ר שם.
 (49) איוב יא, ט.

1 וכל אחד מאלו שימשיכו בעקבותיהם – יחיד או קבוצה יחידה – הנה אף שאין לו את הענין ד"כל
 2 התחלות קשות" (ביחד עם העילוי שבדבר), מפני שכבר נעשתה פתיחת הדרך על-ידי הראשונים, הרי
 3 לאידך – יש לו מעלה שביכלתו לפעול יותר מן הראשונים, כמשל הננס (יחיד) העומד על-גבי הענק
 4 (רבים)⁵³, דמכיון שפעולתו באה (לא בתור ענין בפני עצמו, כי אם) בהמשך ובהוספה לפעולתם של
 5 הראשונים, הרי יש לו את הכחות של כל אלו שקדמו לו, ולכן ביכלתו לפעול עוד יותר.
 6 [ויש לומר שזהו על-דרך הביאור בנוגע לדור דעקבתא דמשיחא⁵⁴ – שיש בו ב' קצוות: "עקבתא"
 7 – בחינת עקב, דור האחרון, "אכשור דרא" (בתמיה)⁵⁵; ולאידך – "עקבתא דמשיחא", היינו, שהם יזכו
 8 להביא את המשיח, ועד שהם שומעים כבר את פעמי עקבי המשיח! ויש לומר שהא תליא: מכיון
 9 שדור זה בא (לא בכח עצמו, כי אם) בהמשך ובהוספה לכל הדורות שלפני-זה – הרי עקב זה הוא
 10 בדוגמת ננס העומד על-גבי הענק, ולכן, יש להם את כל הכחות כו].
 11 יא. בהמשך להנ"ל – אתן משקה לאחד שנוסע לאחרי השבת כדי להדפיס ספרי תניא בכמה וכמה
 12 מקומות. ויהירצון אשר על-פי תורת אדמו"ר הזקן⁵⁶ בנוגע ל"יום שכולו משקה" – יעזור הדבר
 13 שהפעולה תהיה בהצלחה, ובאופן דלכתחילה אריבער.
 14 ולהעיר – שאף-על-פי שהדיבור אודותיו בפרהסיא יכול לכאורה לגרום חסו-שלום ל"עינא בישא"
 15 (מצד אלו שעונים צרה כו' מצד קנאת סופרים וכיוצא בזה) – הרי כאשר מדובר אודות ענין של תורה,
 16 הפצת התורה, לא שייך בזה "עינא בישא", על-דרך ובדוגמת דגים⁵⁷, ואדרבה: כאשר מנסים לפגוע
 17 ("מ'טשעפעט זיך") בענין של תורה והפצתה – אזי נפעל הענין ד"וידגו לרוב בקרב הארץ"⁵⁸, שבוזה ב'
 18 הפכים בבת אחת: "בקרב הארץ" (ששם אינו מקומם של דגים) – "וידגו" ובאופן ד"לרוב", כברכת יוסף
 19 (שמו הראשון של בעל ההילולא), מזלו דחודש שבט⁵⁹. וכמו שכתוב⁶⁰ "כאשר יענו אותו [אפילו דבר
 20 הכי קל – עיקום האף בלבד – "אפם כי עז"⁶¹ – אין הדבר נמשך כלל, ואדרבה] כן ירבה וכן יפרוץ".
 21 וכמו כן אלו שמתכוננים ומקבלים על עצמם להדפיס ספרי תניא בכמה וכמה מקומות [אלו שיכולים
 22 בדרך הטבע להתחייב על כך, מה-שאינ-כן אם לאו – אין להתחייב אפילו "בלי נדר"] – יגשו גם הם
 23 לקבל משקה, מבלי להתבייש או להתפעל ממה שיאמרו הבריות, או מפני שמחזי כיוהרא.
 24 ובוודאי תקויים הבטחת בעל ההילולא – שבנוגע לענינים השייכים לנשיאותו⁶², הנה כאשר "עמדו
 25 הכן כולכם"⁶³, אזי זוכים לקבלת כל הברכות – בענינים הכלליים ובענינים הפרטיים – ברכותיו של
 26 הקב"ה על-ידי "עבדיו הנביאים"⁶⁴, רבותינו נשיאינו – חכם עדיף מנביא⁶⁵ – שבכל דור ודור,
 27 אתפשטותא דמשה שבכל דרא ודרא⁶⁶, כולל ובפרט – אדמו"ר הזקן, ובעל ההילולא נשיא דורנו.
 28 יב. ויהירצון שענין זה – שתוכנו הפצת המעיינות חוצה – יהיה בהצלחה רבה ומופלגה, ובאופן
 29 שלא זו בלבד שאין מתפעלים מה"חוצה", אלא אדרבה: מהפכים את ה"חוצה", "בקרב הארץ" –

(53) ראה שבלי הלקט בראש הספר (בשם רבי ישעי' מטראני).
 (54) ראה אה"ת ריש פ' עקב. שם ס"ע תצא. ריש ע' תקד.
 (55) יבמות לט, ב (ובפרש"י). וש"נ.
 (56) המשך וככה תרל"ז פמ"ו.
 (57) ברכות כ, א. וש"נ.
 (58) ויחי מח, טז.
 (59) ראה לקו"ש חכ"א ע' 360. שיחת ש"פ שמות תשמ"ג ס"א
 ואלך. ש"פ וארא תשד"מ ס"א.
 (60) שמות א, יב.
 (61) ויחי מט, ז.
 (62) דבן (יחיד) דמלך אין צריך משיחה (רמב"ם הל' כלי
 המקדש פ"א הי"א. הל' מלכים ספ"א) – ונעשה נשיא ביום ב'
 ניסן.
 (63) מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר מכ"ו אייר תרח"צ (נדפס
 בהקדמה לקונטרס צ"ו בתחלתו – סה"מ קונטרסים ח"ב שצו, ב.
 אגרות קודש שלו ח"ד ע' רעט).
 (64) עמוס ג, ז.
 (65) ב"ב יב, א.
 (66) תקו"ז תס"ט (קיד, א). אגה"ק בסוף הביאור לסי' ז"ך.

- 1 לקדושה, שעל-ידי-זה נפעל יתרון האור מן החושך⁶⁷, שזוהי גם עבודת "יוסף" (בעל ההילולא) –
 2 כמבואר בכמה מקומות⁶⁸ בפירוש "יוסף ה' לי בן אחר"⁶⁹, שעושים מ"אחר" – "בן"⁷⁰.
- 3 וביחד עם זה – נעשית העבודה מתוך שחוק וצחוק דקדושה – "יצחק"⁷¹ (שמו השני – אבל גם כן
 4 בלשון הקודש – של בעל ההילולא),
- 5 ומזה באים לקיום היעוד "אז ימלא שחוק פינור"⁷² – כאשר בקרוב ממש, "קרוב מאד" ממש, יהיה
 6 "קרוב אליך הדבר מאד" – "דבר ה' זה הקץ"⁷³, גאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו,
 7 שלימות העם, "בנערינו ובזקנינו גו' בכנינו ובבנותינו"⁷⁴, ביחד עם שלימות התורה ומצוותיה, ובאופן
 8 כזה הולכים לארצנו הקדושה – שלימות הארץ,
- 9 ועד לשלימות באופן ד"ירחיב ה' אלקיך את גבולך"⁷⁵ – הן בנוגע לשלימות הארץ, הן "ירחיב" בנוגע
 10 לשלימות התורה – פנימיות התורה, תורתו של משיח⁷⁶, והן "ירחיב" בנוגע לשלימות העם – "פרו ורבו
 11 ומלאו את הארץ וכבשוה"⁷⁷,
- 12 במהרה בימינו ממש,
- 13 וכל זה – מתוך שמחה וטוב לבב.
- 14 [כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן בקבוק משקה לר' ש. א. שיחי' (בקשר להדפסת ספרי תניא בבראזיל),
 15 לר' שד"ב פ. שיחי' (להדפסת ספרי תניא באיטליא), ולר' י. ה. שיחי' (בבלגיא).]
- 16 אחר-כך התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "ופרצת". ואחר-כך צוה להשי"ץ שי' לנגן "יהי רצון כו'
 17 שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך"].

תהי' "ארוכה", ועי"ז נעשית ה"דרך קצרה" – קצרה עוד יותר,
 בתמצית ועומק ופנימיות יותר.
 (71) ובתהלים (קה, ט) "ישחק" בשי"ן.
 (72) תהלים קכו, ב.
 (73) שבת קלח, ב.
 (74) פרשתנו י, ט.
 (75) ראה יב, כ. שופטים יט, ח.
 (76) ראה קה"ר עה"פ יא, ח. עיי"ש.
 (77) בראשית א, כח.

(67) ל' הכתוב – קהלת ב, יג.
 (68) אוה"ת ויצא רכ, איב. ויחי שפו, א ואילך. דש, א ואילך.
 ועוד.
 (69) ויצא ל, כד.
 (70) ויש לקשר זה עם מ"ש ב"דף השער" דספר התניא "לבאר
 . . בדרך ארוכה וקצרה" – דלכאורה צ"ע: אם יכול להגיע
 ל"מקומו" "בדרך קצרה" – מהי ההוספה "בדרך ארוכה"? וי"ל
 שזוהי ההוספה דיתרון האור מן החושך, שמהפכים המדידות
 והגבלות וענינים המבלבלים להליכה בדרך זו (הגורמים שהדרך

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום חמישי עמ' 1

- 1 שטח הרג את קרובותיהם. ואף שנתנו טעם לכך ששיקרו, הרגו
 2 חכמים את בנו).
 3
 4 אֶת פְּנֵי שְׂנֵאמֵר (ויקרא כד יד) 'ורגמו אותו, ממש בלא כסותו.
 5 אמנם מפני הצניעות האיש מְכַסֵּין אוֹתוֹ בחתיכת בגד מְלַפְּנֵיו כנגד
 6 ערוותו, וְהָאִשָּׁה מְלַפְּנֵיהָ וּמְאֲחֲרֶיהָ כנגד ערוותה, דְּכָרִי רַבִּי יְהוּדָה.
 7 וְחֻמֵּים אִמְרִים, הָאִישׁ נִסְקַל עֲרוֹם וְאִין הָאִשָּׁה נִסְקַלַת עֲרוּמָה,
 8 אלא לובשת חלוק אחד דק שמכסה את כולה.

משנה

- 3 הָיָה הַנִּסְקָל רְחוּק מִבֵּית הַתְּפִלָּה אַרְבַּע אַמּוֹת, הָיוּ מְפָשְׂטִין אוֹתוֹ

בס"ד. שיחת שבת פרשת בא, ג' שבט ה'תשד"מ.

בלתי מוגה

א. שבת זו שייכת ליום ההילולא דכ"ק מורי וחמי אדמו"ר (בעשירי בשבט) – מצד כמה וכמה ענינים, כדלקמן.

לכל לראש – מצד פרשת השבוע. שבת פרשת בא, שהרי ההסתלקות היתה ביום השבת-קודש פרשת בא.

ואף-על-פי שרוב הענינים (ימים-טובים ומועדים וכיוצא בזה) נקבעים על-פי ימי החודש, וההסתלקות היתה בעשירי בשבט – הרי דובר כבר כמה פעמים בארוכה שיש להתחשב גם עם הקביעות ביחס לימי השבוע ופרשת השבוע.

כלומר: כל דבר החוזר וניעור מדי שנה בשנה, עיקרו, אמנם, בבוא הקביעות המתאימה מצד ימי החודש, אבל גם הקביעות בימי השבוע ופרשת השבוע שייכת לחזרת והתעוררות ענין זה. ובענינו: עיקר הענין דיום ההילולא (בכל שנה ושנה) הוא בעשירי בשבט, אבל ביחד עם זה – גם הקביעות דימי השבוע ופרשת השבוע שייכת ליום ההילולא, ולכן, בבוא שבת פרשת בא מדי שנה בשנה, חוזר וניעור ענין ההילולא מצד הקביעות דימי השבוע ופרשת השבוע.

ב. נוסף על השייכות ליום ההילולא מצד פרשת השבוע, הרי זו השבת שממנה מתברך יום ההילולא, כידוע שמיום השבת מתברכין כולהו יומין – כל ימי השבוע הבא, כולל יום השבת, שבו חל יום ההילולא דעשירי בשבט (בקביעות שנה זו), שגם הוא מתברך מהשבת שלפניו – שבת זו.

דהנה, המשכת הברכה מיום השבת לימי השבוע היא – בפשטות – לכל ימי השבוע ("כולהו יומין"), שבעת ימי השבוע. ששת ימי המעשה, ויום השבת. שהרי לא מסתבר לומר שהמשכת הברכה היא על ימי החול בלבד, ואילו ביום השבת חסרה המשכת ברכה זו – דבר מוזר לגמרי!

ואף שיש לומר שהמשכת הברכה מיום השבת ("מינינה מתברכין כולהו יומין") היא "כשרגא בטיהרא" לגבי המשכת הברכה שביום השבת עצמו, עליו נאמר "ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו", היינו, שיום השבת אינו זקוק להמשכת הברכה מיום השבת שלפניו – הנה:

לכל לראש – צריך עיון וברור האם המשכת הברכה מיום השבת לימי השבוע היא אמנם "כשרגא בטיהרא" לגבי המשכת הברכה דיום השבת עצמו, אם לאו, שהרי יש מקום לומר שיש בזה מעלה מיוחדת כו'.

ואפילו אם נאמר שענין זה הוא אמנם "כשרגא בטיהרא" – הרי "שרגא" ו"טיהרא" הם ב' ענינים בפני-עצמם, היינו, שגם ב"טיהרא" ישנה המציאות ד"שרגא", ובענינו: גם כאשר ישנה המשכת הברכה דיום השבת עצמו – "טיהרא", אין זה מבטל חס-ושלום את המשכת הברכה דיום השבת שלפניו, אף שברכה זו היא "כשרגא בטיהרא".

ליתר ביאור: "שרגא בטיהרא מאי אהני" – הרי זה ביחס לתועלת הדבר, היינו, הנאה מגילוי האור כו', שכן "בכלל מאתיים מנה"; אבל ביחס לעצם הענין, שלמעלה מענין ההנאה שבו [עצם ענין המצוות – "מצוות לאו ליהנות ניתנו"] – ישנו הגילוי ד"שרגא" בכל התוקף.

ולכן, מסתבר ופשוט לומר שגם ביום השבת ישנה המשכת הברכה מיום השבת שלפניו, ובענינו – שיום השבת דעשירי בשבט (בקביעות שנה זו) מתברך מיום השבת שלפניו – שבת זו.

- 1 ובפרט על-פי המבואר בכמה וכמה מקומות – הן בנגלה דתורה ועל-אחת-כמה-וכמה בתורת
 2 החסידות – גודל מעלת ענין הברכה, שמזה מובן, שנוסף על המשכת הברכה דיום השבת מצד עצמה,
 3 יש ענין גם בהמשכת ברכה נוספת מיום השבת שלפניו.
- 4 ומצינו דוגמתו בכמה וכמה ענינים – שנוסף על המשכת הברכה מהקב"ה בעצמו, שורש ומקור כל
 5 הברכות, ישנה המשכת ברכה נוספת מענין פרטי. ולדוגמא – בענין זה עצמו – המשכת הברכה מיום
 6 השבת לימי השבוע, יום ראשון וכו':
- 7 יום ראשון מצד עצמו מקבל חיותו מהקב"ה בעצמו – מקור כל הברכות, ואף-על-פי-כן, רצונו של
 8 הקב"ה הוא שיום ראשון יקבל ברכה נוספת מיום השבת. ונוסף לזה – המשכת ברכה משבת מברכים
 9 החודש, שאז מברכים את "ראש חודש", ועל-ידו – את כל ימי החודש, בשישה לשונות של ברכה כו',
 10 ועד להמשכת הברכה בראש-השנה על כל ימי השנה. וכל זה – כאמור – נוסף על המשכת הברכה שיש
 11 לכל יום פרטי מהקב"ה בעצמו, מקור ושורש כל הברכות.
- 12 ועל-דרך-זה מובן בעניננו – שנוסף על המשכת הברכה שמקבל יום השבת מהקב"ה בעצמו, כמו
 13 שכתוב "ויברך אלקים את יום השביעי גו'", ישנה גם המשכת הברכה מיום השבת שלפניו. ונמצא, שיום
 14 ההילולא שחל ביום השבת הבא עלינו לטובה – מתברך משבת זו.
- 15 ג. ענין נוסף המקשר שבת זו עם השבת דיום ההילולא (מלבד המשכת הברכה) – הקשר והשייכות
 16 שבין כל שבתות השנה, כידוע שכל שבתות השנה שייכים זה לזה, ועד שבנוגע לכמה ענינים עיקריים
 17 נחשבים כל השבתות לענין אחד.
- 18 וענין זה (הקשר דכל שבתות השנה) מודגש ביותר ביחס לענין הזמן – כידוע שכללות ענין הזמן
 19 מתחלק לשבעה ימים, ובלשון הרשב"א: שבעת ימי ההיקף, ולאחרי יום השבת (סיום ההיקף) מתחדש
 20 כללות ענין הזמן, כמבואר בדרושי חסידות [החל מדרושי אדמו"ר הזקן ב'לקוטי תורה' (שיר השירים
 21 כה, א), עד לדרושי בעל ההילולא (דיבור-המתחיל ויהי ביום השמיני תש"ד)] מה שאנו מונין תמיד יום
 22 ראשון יום שני וכו', אף שכבר עברו רבבות ימים מששת ימי בראשית עד עתה – לפי שהן ימי ההיקף
 23 שתורין חלילה, ולכן, "כל יום א' הוא ממש יום ראשון כמו יום א' של ששת ימי בראשית שנתחדש
 24 הזמן מלמעלה מהזמן כו'".
- 25 ונמצא, שכל שבת הוא בדוגמת שבת בראשית, כמו שכתוב בתפלת השבת: "זכר למעשה בראשית",
 26 ולכן אומרים בכל שבת "מזמור שיר ליום השבת" – "על שם ששבת" (ראש השנה לא, א). וכמבואר
 27 במדרשי רבותינו ז"ל (מדרש תהלים צב. ועוד) שמזמור זה אמרו אדם הראשון בשבת הראשונה דששת
 28 ימי בראשית.
- 29 ונמצא, ששבת זו קשורה ועד שנעשית דבר אחד (בכמה ענינים עיקריים) עם השבת הבאה, השבת
 30 דיום ההילולא (עשירי בשבט).
- 31 ד. נוסף לזה – מודגש הקשר ליום ההילולא גם בשיעור חומש היומי [כתורת אדמו"ר הזקן שצריכים
 32 לחיות עם הזמן – פרשת השבוע והיום], משביעי עד סוף פרשת בא:
- 33 שיעור חומש היומי הוא – ענין התפילין, ב' פרשיות הראשונות על-פי תורה [שהרי "צריך לכתבן
 34 כסדר שהן כתובות בתורה, לכתוב תחילה פרשת קדש ואחר-כך והיה כי יביאך כו'"] (שולחן-ערוך
 35 ודאדמו"ר הזקן אורח חיים ריש סימן לב), שלכן הן הראשונות גם במעלה*.
- 36 ויש לומר שבענין התפילין מודגש ענינה של תורת חסידות חב"ד – שמזה מובן גם בנוגע לנשיאי
 37 חב"ד, עד לכ"ק מו"ח אדמו"ר, בעל ההילולא דעשירי בשבט:

(* ובלשון הגמרא (סנהדרין מט. ב. ועוד) משום דאקדמי קרא כו' ובוח"ג (רסב. א"ב) כהאר"ז"ל ובחסידות (דרושי התפילין – בס' הכוונות. פנ"ח, סידור ועוד) – דקדש והי' כי יביאך – חו"ב. ושמע והי' אם שמוע – (חו"ג ד)דעת ואכ"מ.

ענינה של חסידות חב"ד – אינו דורש עיון וחיפוש כו', מכיון שמפורש הדבר בספר התניא,¹
 תורה-שבכתב דתורת חסידות חב"ד, שענינו – על-פי מה שכתב אדמו"ר הזקן בהקדמה לספרו –
 "תשובות על שאלות רבות אשר שואלין בעצה . . לשית עצות בנפשם בעבודת ה'", שרשם אדמו"ר הזקן
 "בקונטרסים אלו הנקראים בשם לקוטי אמרים".²

והנה, בספר התניא עצמו ישנם ריבוי ענינים, שהרי בחלקו הראשון ישנם ג"ן פרקים, מלבד שאר
 החלקים דספר התניא; אמנם, התוכן הכללי דספר התניא מתבטא ב"דף-השער": "מיוסד על פסוק כי
 קרוב אליך הדבר מאוד בפין ובלבבך לעשותו לבאר היטב איך הוא קרוב מאד, בדרך ארוכה וקצרה
 בעזרת ה' יתברך".³

וענין זה – "הדבר גו' בפין ובלבבך לעשותו" – מודגש במיוחד במצות תפילין, כדלקמן.⁴
 ה. "הדבר" – לשון יחיד – קאי על "המצוה הזאת" (שנאמרה לפני-זה), כללות כל המצוות, שנקודתן
 ותוכנן – דבר אחד, צוותא וחיבור של היהודי המקיים את המצוות עם הקב"ה, מצוה המצוות.
 וזהו הפירוש "כי קרוב אליך הדבר מאד בפין ובלבבך לעשותו" – שעניני התורה ומצוותיה ("הדבר")
 צריכים להתבטא בכל ג' הענינים דמחשבה דיבור ומעשה: "בפין" – דיבור, "בלבבך" – מחשבה,
 ו"לעשותו" – מעשה בפועל.⁵

כלומר: כללות המצוות ("הדבר") הם במעשה דיבור ומחשבה – כידוע שיש מצוות מעשיות, שעיקרן
 – מעשה בפועל; יש מצוות שעיקרם בדיבור – כמו מצות התפילה וכיוצא-בזה; ויש מצוות שעיקרם
 במחשבה ("בלבבך") – כמו אהבת ה' ויראת ה', אהבת ישראל וכיוצא-בזה.⁶

ויש להוסיף בזה, שהפירוש ד"הדבר" (לשון יחיד) גו' בפין ובלבבך לעשותו" – שג' הענינים דמחשבה
 דיבור ומעשה נכללים ב"הדבר" לשון יחיד – הוא לא רק בכללות המצוות (שרק תוכנם הוא דבר אחד,
 צוותא וחיבור), אלא שבכל מצוה גופא ישנם ג' הענינים דמחשבה דיבור ומעשה:⁷

מצוות מעשיות – אף שעיקרן מעשה בפועל ("המעשה הוא העיקר"), וכמבואר בתניא (ריש פרק
 ל"ח) שאם כיוון את כל הכוונות ולא עשה את המעשה בפועל חסור-שלום, לא יצא ידי-חובת קיום המצוה
 – מכל-מקום, צריך להיות גם הענין דכוונת המצוה – מחשבה, וכן ענין הדיבור – ברכת המצוות;
 במצוות התלויות בדיבור ישנו גם ענין המעשה – עקימת שפתי, וכן ענין המחשבה – כוונת המצוה;
 ובמצוות התלויות במחשבה ישנו גם ענין הדיבור והמעשה – כמבואר ב'אגרת הקודש' (סימן י"ט) שיש
 עשיה שבמחשבה, דיבור שבמחשבה, ומחשבה שבמחשבה.⁸

ונמצא, שלא זו בלבד שבכללות המצוות ("הדבר") ישנם ג' הענינים ד"בפין ובלבבך לעשותו", אלא
 כן הוא גם בכל מצוה פרטית – "הדבר" לשון יחיד.⁹

אמנם, מכיון שעיקר המצוה היא באחד מג' הענינים דמעשה, דיבור או מחשבה, ורק שלימות והידור
 המצוה היא כאשר ישנה גם ההתכללות דשאר ב' הענינים – הרי ההתאחדות דג' ענינים הנ"ל ("בפין
 ובלבבך לעשותו") ב"הדבר" אינה עדיין באופן שהם נעשים דבר אחד ממש, שהרי אפשר לחלק ביניהם:
 אחד מהם הוא עיקר המצוה, והשאר – שלימות והידור המצוה.¹⁰

אבל ישנן ג' מצוות, שבהם מתאחדים כל ג' הענינים ד"בפין ובלבבך לעשותו" (מעשה, דיבור
 ומחשבה) ביחד ממש – שכולם חלק מקיום המצוה עצמה (לא רק בתור שלימות והידור כו'), והם –
 תפילין, ציצית, וסוכה:¹¹

בג' מצוות אלו מצינו חיוב מיוחד של כוונה בעת קיום המצוה, כמו שכתב הטור (אורח-חיים סימן
 ח) בנוגע למצות ציצית: "ויכוין בהתעטפו שצונו המקום להתעטף כדי שזכור כל מצוותיו כו'", וכן
 במצות תפילין: "ויכוין בהנחתן כו'" (שם סימן כה), וכן במצות סוכה – שמאריך לבאר את פרטי הכוונה
 דמצות סוכה (שם סימן תרכה, וב'בית-חדש').¹²

1 וכתב ה'בית-חדש' (שם סימן ח): "מה שהכריח לרבינו להורות דבעי שיכוין בהתעטפו, וכן בהלכות
2 תפילין ובהלכות סוכה, נראה, דלפי שכתוב בפרשת ציצית למען תזכרו וגו', ובתפילין והיה לך לאות
3 וגו' למען תהיה תורת ה' בפין וגו', ובסוכה למען ידעו דורותיכם גו', יורה כי עיקר המצוה וקיומה
4 תלויה בכוונתה, שיכוין בשעת קיום המצוה, מה-שאין-כן שאר המצוות דיוצא ידי-חובתם אף-על-פי
5 שלא יכוין בה כו'".

6 כלומר: בכל שאר המצוות יוצאים ידי-חובת קיום המצוה על-ידי קיומה במעשה בפועל בלבד, ללא
7 כוונת המצוה. ואף שמצוה בלי כוונה היא כגוף בלי נשמה – הרי גוף (ועיקר) המצוה ישנו בשלימותו
8 על-ידי המעשה בפועל; אבל בג' מצוות אלו – "לא קיים המצוה כתיקונה אם לא יכוין אותה הכוונה"
9 (בית-חדש אורח-חיים סימן תרכה), היינו, שהכוונה היא חלק מגוף המצוה עצמה, ולא רק כוונה
10 שמוסיפה חיות ונשמה בגוף המצוה (כבשאר המצוות).

11 וכן הוא בנוגע לענין הדיבור – שבמצוות אלו מוכרחת להיות "ברכת המצוות", דלא כאותן המצוות
12 שאין מברכים עליהן, ואדרבה – במצוות הצדקה יש הדגשה מיוחדת שאין לברך עליה, כדי שלא לעכב
13 את קיום המצוה בפועל ממש – "פתוח תפתח" ו"נתון תתן" – אפילו לרגע אחד בלבד.

14 ומכיון שבמצוות אלו (ציצית, תפילין, וסוכה) נחשבים ג' הענינים דמעשה דיבור ומחשבה – "בפין
15 ובלבך לעשותו" – בתור חלק מקיום המצוה עצמה, נמצא, שבמצוות אלו מודגש ביותר ש"הדבר" בא
16 "בפין ובלבך לעשותו" ביחד ממש.

17 ו. והנה, בין ג' מצוות אלו עצמם – ישנו עילוי מיוחד במצוות תפילין:

18 מצוות סוכה היא פעם אחת בשנה בלבד – במשך שבעת ימי חג הסוכות.

19 מצוות ציצית, למרות היותה בכל ימי השנה – הרי אינה חובת גברא אלא חובת טלית, היינו, שכאשר
20 לובש טלית שיש בה ד' כנפות אזי חייב להטיל בה ציצית, אבל אינו חייב להשתדל להשיג טלית בת
21 ד' כנפות כדי שיתחייב בציצית, ורק "בזמן דאיכא ריתחא ענשינן" על שלא השתדל בזה (מנחות מא,
22 א).

23 אבל מצוות תפילין – חובת גברא היא, היינו. שיהודי חייב להשיג תפילין ולהניחם מדי יום ביומו.
24 ובנוגע לשבת ויום-טוב שבהם אין מניחים תפילין – הרי טעם הדבר הוא מפני ש"הן גופא אות" (מנחות
25 לו, ב. טור ושולחן-ערוך (ודאדמו"ר הזקן) אורח-חיים ריש סימן ל"א), היינו, שהענין ד"לאות על ידך
26 גו'" שבתפילין נפעל מצד עצם ענין השבת ויום-טוב*.

27 ונמצא, שבג' המצוות שבהם בא "הדבר" "בפין ובלבך לעשותו" ביחד – ישנו עילוי מיוחד במצוות
28 התפילין, להיותה חובת גברא בכל ימות השנה כולה. ויש להוסיף בזה:

29 ידוע שצרכי האדם נחלקים לג' סוגים כלליים – בית, לבוש, ומזון: בית – מקיף הרחוק, לבוש –
30 מקיף הקרוב, ומזון – שנעשה דם ובשר כבשרו.

31 וכן הוא ברוחניות הענינים – בג' מצוות הנ"ל:

32 מצוות סוכה – בית, שהרי בחג הסוכות ביתו הוא בדירת עראי (סוכה); מצוות ציצית – חובת טלית,
33 ענין הלבוש; ואילו מצוות תפילין – "חובת גברא" – עצם מציאותו של האדם, דם ובשר כבשרו, בדוגמת
34 ענין המזון.

(* ובכל אופן צ"ע – אף שהלשון הוא שויו"ט לאו זמן תפילין (ויתרה מזה בתיב"ע בא יג. יו"ד) – אדם שמאיזה סיבה שתהי' חילל (ע"ד כהן
חילל) השויו"ט, המחוייב הוא באות דתפילין – במאי דשקר"ט בזה בשו"ת אמרי יושר ח"ב סקמ"ט. הצ"צ למו"ק פ"ג מ"ד. – נזכר בלק"ש ח"ז
ע' 288 הערה 25.

- ז. על-פי-זה מובנת השייכות המיוחדת דענין התפילין עם תורת חסידות חב"ד, ובמילא – עם נשיאי חב"ד:
- תורת חסידות חב"ד ענינה – ביאור הענין ד"קרוב אליך הדבר מאד בפין ובלבבך לעשותו, לבאר היטב איך הוא קרוב מאד".
- וזהו הקשר המיוחד למצות תפילין – שבה מודגש ביותר "הדבר גו' בפין ובלבבך לעשותו", היינו, ש"הדבר" בא "בפין ובלבבך לעשותו" כפי שהם ביחד.
- ליתר ביאור: תורת חסידות חב"ד דורשת שתוכן ענין התפילין – קיום המצוה "בפין ובלבבך לעשותו" ביחד – יומשך בגילוי בכל המצוות [על-דרך מאמר רבותינו ז"ל "הוקשה כל התורה כולה לתפילין" – שענין התפילין חודר ונמשך גם בכל המצוות], היינו, שקיום כל מצוה ומצוה הוא באופן שתחדור בכל כחות האדם. הן כחה המחשבה, הן כחה הדיבור והן כחה המעשה, ועד שכולם נעשים למציאות אחת – מציאות המצוה.
- וזהו הקשר המיוחד דשיעור חומש היומי עם יום ההילולא – מכיון שבשיעור חומש היומי מדובר אודות מצות תפילין, מצוה שיש לה קשר מיוחד עם תורת חסידות חב"ד, ועל-ידי-זה – עם נשיאי חב"ד, עד לכ"ק מו"ח אדמו"ר – בעל ההילולא דעשירי בשבט.
- ח. נוסף על כל האמור לעיל אודות השייכות המיוחדת דשבת זו עם יום ההילולא [הן מצד הקביעות דימי השבוע ופרשת השבוע, הן מפני שממנה מתברך יום ההילולא, הן מפני הקשר דכל שבתות השנה, והן מפני שיעור חומש היומי] – שזוהי הסיבה לעריכת התוועדות בשבת זו, ישנה סיבה נוספת להתוועדות בשבת זו – לכבודם של האורחים הרבים, וביניהם – אורחים הכי חשובים, שהגיעו לקראת יום ההילולא.
- כל אחד מהאורחים ראוי לקבלת-פנים מיוחדת – בהתאם למאמר רבותינו ז"ל "גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכניה" (שבת קכז, ב),
- ובמיוחד – אורחים הכי חשובים, שהביאו עמהם כמה וכמה ספרי תניא שנדפסו לאחרונה בכמה וכמה עיירות ומושבות בני ישראל, במירון ובעוד מקומות, והשתדלו בזה ביגיעה רבה, בממונם, בגופם ובוודאי – בנשמתם, והצליחו בזה (בכמות ובאיכות) למעלה מן המשוער – להדפיס במשך זמן קצר בכמה וכמה מקומות, ובוודאי ימשיכו לעסוק בזה ביתר שאת וביתר עוז, ומהם יראו וכן יעשו – להדפיס את ספר התניא בכל המקומות שבהם דרים בני ישראל שלעת-עתה עדיין לא הדפיסו שם את ספר התניא.
- ט. ויהי-רצון אשר בהתוועדות זו תקויים הבטחתו של אדמו"ר הזקן – שנתגלתה ונתפרסמה על-ידי בעל ההילולא – שבכוחה של התוועדות חסידית לפעול יותר מפעולתו של מלאך מיכאל, שְׁרָם של ישראל, כפי שמבאר את טעם הדבר – על-פי משל מאב המסתכל בארחות חיי ילדיו והתנהגותם הטובה באהבה באחזה בשלום ובריעות, מתוך אהבת ישראל ואחדות ישראל, שעל-ידי-זה מתמלא עונג ונחת-רוח ומקיים משאלותיהם כו' (קובץ מכתבים לתהלים עמוד 199).
- ופעולתה של התוועדות זו תהיה בנוגע להמוזכר לעיל אודות הנקודה העיקרית דספר התניא – "קרוב אליך הדבר מאד בפין ובלבבך לעשותו",
- ומ"הדבר" הזה ("קרוב גו' הדבר גו'") נזכה בקרוב ממש – "קרוב מאד" ממש – ל"דבר ה' זה הקץ" (שבת קלח, ב).
- ובאופן ד"בפין ובלבבך לעשותו", היינו, לא רק בדיבור ובמחשבה ("בפין ובלבבך"), אלא גם – ובעיקר – במעשה בפועל כפשוטו ("לעשותו"),
- בגאולה האמיתית והשלמה על-ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

* * *

- 1 י. נוסף על האמור לעיל, ישנה הוראה ולימוד משיעור תהלים החדשי [כפי שנקבע עוד בזמנו של
2 אדמו"ר הזקן, ונתפרסם בתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר בעל ההילולא] דשבת פרשת בא בקביעות שנה זו –
3 יום ג' דחודש שבט:
- 4 התחלת שיעור תהלים דיום ג' בחודש היא – שירת דוד, "אשר דבר לה' את דברי השירה הזאת ביום
5 הציל ה' אותו מכף כל אויביו ומיד שאול", ותוכנה – שירה לה' על נסים ונפלאות, עד לסיום הענין –
6 "מגדיל ישועות מלכו ועושה חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד עולם", דקאי על הגאולה העתידה על-ידי
7 דוד מלכא משיחא.
- 8 וסיום שיעור תהלים דיום זה – "כי להוי' המלוכה ומושל בגוים גו' זרע יעבדנו יסופר לאד' לדוד
9 יבואו ויגידו צדקתו לעם נולד כי עשה", היינו, שכל עניני הנסים ונפלאות (המדוברים לפני-זה) יסופרו
10 לדורות הבאים, ובהדגשה "כי עשה" – שנסים ונפלאות אלו נמשכים ומתגלים למטה מטה, באופן של
11 עשיה דוקא.
- 12 יא. ויש לקשר ענין זה עם פרשת השבוע:
- 13 הנקודה הכללית דפרשת השבוע היא – סיפור יציאת מצרים, שהרי בפרשתנו מופיע לראשונה הסיפור
14 דיציאת מצרים בפועל: בפרשת שמות ובפרשת וארא – נאמרה ההבטחה אודות יציאת מצרים, "כי ביד
15 חזקה ישלחם גו'", "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים וגו'"; בפרשת בשלח מדובר אודות פרטי
16 הענינים שהיו ביציאת מצרים; ואילו בפרשתנו – מסופר אודות עצם המאורע דיציאת מצרים.
- 17 והנה, כללות הענין דיציאת מצרים היה מתוך נסים ונפלאות, וכמודגש הענין ד"והפלה ה'", "אשר
18 יפלה ה'", וכיוצא בזה – כמה וכמה פעמים בקשר ליציאת מצרים, ובאופן שנפלאות אלו נמשכו בגלוי
19 למטה מטה, ובלשון הכתוב: "בקרוב הארץ".
- 20 וזהו הקשר עם השיעור-תהלים דיום ג' בחודש – שגם בו מדובר אודות נסים ונפלאות הנמשכים
21 למטה מטה עד לענין של עשיה, "כי עשה".
- 22 ונוסף לזה:
- 23 כללות הענין דיציאת מצרים קשור גם עם הגאולה העתידה, כמו שכתוב "כימי צאתך מארץ מצרים
24 אראנו נפלאות", כפירוש הפשוט [מלבד הפירוש הפנימי שהנסיים דלעתיד-לבוא יהיו באופן של
25 "נפלאות" בערך לנסים דיציאת מצרים] – שלעתיד-לבוא יהיו "נפלאות" כשם שהיו ב"ימי צאתך מארץ
26 מצרים".
- 27 וזהו הקשר עם שיעור תהלים היומי – "מגדיל ישועות מלכו ועושה חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד
28 עולם", דקאי על הגאולה העתידה על-ידי דוד מלכא משיחא.
- 29 יב. האמור לעיל קשור גם עם הדפסת ספר התניא בכל מקום ומקום:
- 30 הדפסת ספר התניא בכל מקום ומקום, ענינה – הפצת המעיינות חוצה, היינו, שהענינים הכי נעלים
31 שבתורה (מעיינות המים – אין מים אלא תורה) – "נפלאות", נמשכים ובאים עד ל"חוצה", "בקרוב
32 הארץ".
- 33 והקשר עם השיעור-תהלים – כידוע שעיקר הענין דהפצת המעיינות חוצה היה לאחרי המאסר
34 והגאולה, שאז היה הענין ד"הציל ה' אותו גו' מיד שאול", שהרי סיבת המאסר בדרך הטבע באה (לא
35 על-ידי "אויביו" – גוים, אלא) על-ידי יהודים – "מיד שאול", שזהו גרוע יותר מאשר "אויביו" (גוים),
36 מכיון ששאול "רודפו יותר מכולם" (פירוש רש"י על הפסוק). – חסו-שלום וחסו-שלום לומר שיהודי
37 הנ"ל (שעל-ידו היה המאסר) יש לו שייכות או אפילו איזה שהוא דמיון לשאול, כי אם שהיה רודפו
38 יותר.

1 וגם: הגאולה די"ט כסלו היתה באופן ש"הפליא והגדיל ה' לעשות בארץ. . בעיני כל השרים וכל
 2 העמים. . ואמרו על זאת כי אם מאת ה' היתה זאת היא נפלאות בעינינו" (כמו שכתב אדמו"ר הזקן
 3 במכתבו), כלומר, ענינים של נפלאות המתגלים למטה מטה "בעיני כל השרים וכל העמים כו'".
 4 ויש להוסיף בזה:
 5 עצם הענין שספר התניא בא באופן של דפוס, משמעותו – גילוי ענין של "נפלאות" (דתורה) באופן
 6 של עשיה, "כי עשה". ובפרט כאשר ההדפסה נעשית גם במקומות הכי רחוקים (גם במובן הרוחני) –
 7 "בקרב הארץ".
 8 וענין זה קשור גם עם הגאולה העתידה [כ"מי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" – פרשת השבוע,
 9 "מגדיל ישועות מלכו ועושה חסד למשיחו גו'" – שיעור תהלים היומי], מכיון שעל-ידי הפצת המעיינות
 10 חוצה – תוכן הענין דהדפסת ספרי תניא בכל מקום ומקום – אזי קא אתי מר דא מלכא משיחא.
 11 יג. ענין נוסף בהדפסת ספרי התניא בכל מקום ומקום – הענין דאתהפכא חשוכא לנהורא:
 12 לא זו בלבד שהמעיינות דפנימיות התורה (ספר התניא) מגיעים עד ל"חוצה" בתכלית, אלא עוד זאת,
 13 שמקום ה"חוצה" עצמו מתהפך לקדושה, עד שבו מדפיסים את ספרי התניא – אתהפכא חשוכא לנהורא.
 14 וזוהי ההכנה למעמד ומצב דלעתיד-לבוא, כאשר אתי מר דא מלכא משיחא – שאז יהיה הענין
 15 דאתהפכא בתכלית השלימות.
 16 ולכן, העבודה דסוף זמן הגלות צריכה להיות לא רק באופן דאתכפיא, אלא גם באופן דאתהפכא
 17 [על-דרך המדובר לעיל בארוכה (שיחת עשרה בטבת סעיף ג ואילך) בפירוש הפסוק "בנימין זאב יטרף
 18 וגו'"] – מכיון שזוהי ההכנה המתאימה לגאולה העתידה.
 19 וגם ענין זה (אתהפכא חשוכא לנהורא) מצינו בפרשת השבוע, ובשיעור תהלים החדשי:
 20 בפרשת השבוע נאמר: "גם אתה תתן בדינו זבחים ועולות גו'", היינו, שפרעה עצמו מסייע לבני
 21 ישראל – אתהפכא חשוכא לנהורא.
 22 וכן בשיעור תהלים – שבתחילה מדובר אודות מצב שדרושה הצלה "מכף כל אויביו וגו'", ובסיומו
 23 – "מגדיל ישועות מלכו ועושה חסד למשיחו גו'", "כי לה' המלוכה ומושל בגוים גו'", ובאופן ד"יבואו
 24 ויגידו צדקתו גו' כי עשה".
 25 וענין זה מרומז גם בפסוק "זרע יעבדנו יסופר גו'":
 26 "יסופר" – הוא מלשון "ספיר", כמו "השמים מספרים" [שנאמר באותו שיעור תהלים, וזהו גם
 27 התחלת המזמורים שאומרים בתפילת יום השבת], שפירושו – כמו שכתוב בזהר (קלו, ב) "מאי מספרים
 28 דנהרין ונציצין כו'", כמו אבן ספיר, כמבואר בארוכה ב'סידור' וב'פירוש המלות' לאדמו"ר האמצעי
 29 (במקומו). וזהו הענין דאתהפכא – שעושים מ"אבן" דבר המאיר.
 30 וענין זה קשור גם עם מה שכתוב בענין המרכבה העליונה "ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר"
 31 (משפטים כד, י), שבזה מודגש הענין דאתהפכא – שהרי "לבנת הספיר" קשורה עם שעבוד מצרים
 32 במעשה לבנים (פירוש רש"י על הפסוק), ולבנים אלו היו לפניו – במרכבה העליונה.
 33 וזהו הקשר עם הדפסת ספרי התניא – גילוי פנימיות התורה באופן ד"יפוצו מעינותיך חוצה" בכל
 34 מקום ומקום, ובאופן ד"יתפרנסון" – הבנה והשגה דתורת חסידות חב"ד, על-דרך ובדוגמת ראיית מעשה
 35 מרכבה ("ויחזו את האלקים") באופן ד"ויאכלו וישתו" – "יתפרנסון".
 36 יד. בהמשך להמדובר אודות הדפסת ספרי התניא – כדאי להבהיר כמה ענינים, אשר למרות היותם
 37 דברים פשוטים, שלכן יש לקוות שבוודאי נעשו, מכל-מקום, מוטב לעורר אודותם – בהתאם למאמר
 38 רבותינו ז"ל שחוזרים ומזרזים בשעת מעשה:

- 1 מכיון שכוונת הדפסת ספרי התניא היא שיהיה הענין דהפצת המעיינות חוצה – הרי מובן ופשוט
 2 שאין להסתפק בהדפסת ספרי התניא בלבד, אלא בכל מקום ומקום שבו מדפיסים את ספר התניא, יש
 3 להשתדל שילמדו בו מיד לאחרי ההדפסה.
- 4 ומובן שכל זה שייך גם לאותם מקומות שבהם נעשית מלאכת הדפוס בלבד, ואילו מלאכת הכריכה
 5 נעשית במקום אחר (בהתאם לתנאי המקום וכיוצא בזה) – שהרי הלימוד בספר התניא יכול להיות תיכף
 6 ומיד לאחרי ההדפסה – עוד לפני הכריכה. ולהעיר – שהתחלת הלימוד בספר התניא בזמנו של אדמו"ר
 7 הזקן היתה מתוך "קונטרסים" (כמבואר בהקדמה לספר התניא), ורק אחר-כך הובאו לבית הדפוס כדי
 8 להוציאו לאור בתוך ספר מכורך*.
- 9 ובנוגע לענין שבו תהיה התחלת הלימוד – יתחילו במקום שלבו חפץ, וכאשר ישנו קהל – "בריצי
 10 רוב המנין" (כלשונו של אדמו"ר הזקן בסיום ספר התניא).
- 11 והעיקר – שהלימוד צריך להיות בהתאם לרצונו של אדמו"ר הזקן – לימוד המביא לידי מעשה,
 12 וכפתגם הידוע של בעל ההילולא: לא רק שהוא לומד בספר התניא, אלא שספר התניא מלמד אותו כיצד
 13 להתנהג בחיי היום-יום.
- 14 ואם ישנם מקומות שלא למדו בספר התניא מיד לאחרי ההדפסה (מאיזה סיבה שתהיה) – יש להשתדל
 15 לשוב ולחזור למקום זה (על-כל-פנים – אחד מהמשתדלים בהדפסה) כדי ללמוד בספר התניא.
- 16 טו. נוסף לזה:
- 17 בכל מקום ומקום שבו מדפיסים את ספר התניא – יש להשאיר במקום מספר חשוב של טופסים
 18 שנדפסו במקום זה, בבתי-הכנסת, אצל הרב, מנהיגי הקהילה וכיוצא בזה. שכן, פעולה כזו היא השתדלות
 19 נוספת מצדם תושבי המקום יוכלו ללמוד בעצמם בספר התניא בכל עת מצוא, גם לאחרי שהמשתדלים
 20 בהדפסת התניא במקום זה יחזרו למקומם.
- 21 והוא-הדין לאותם מקומות שבהם נעשית רק מלאכת הדפוס, ואילו מלאכת הכריכה נעשית במקום
 22 אחר – שלאחרי הכריכה יחזירו למקום ההדפסה מספר חשוב של טופסים, כדי להשאירם במקום הנ"ל,
 23 בהתאם להאמור לעיל.
- 24 ובענין זה – מעלה מיוחדת כאשר משאירים בכל מקום ומקום את טופסי התניא שנדפסו במקום זה
 25 דוקא:
- 26 כאשר אחד מתושבי המקום פותח את ספר התניא, ומגלה – להפתעתו – שספר תניא זה נדפס במקום
 27 זה, הרי נוסף על הענין ד"חן מקום על יושביו" (סוטה מז, א), מהווה עובדה זו התעוררות מיוחדת
 28 שעליו ללמוד בספר התניא, שכן ספר זה נדפס במקומו, בד' אמות שלו. ולהעיר – ד"העיר כולה כד'
 29 אמות" (עירובין ס, סוף עמוד ב).
- 30 ובפשטות: בידעו שספר התניא נדפס במקומו – הרי זו הוראה שהמקום עצמו תובע שבתור
 31 תושב-המקום עליו ללמוד בספר התניא, שכן ספר התניא נדפס במקום זה; מה-שאיין-כן כאשר ספר
 32 התניא נדפס במקום אחר, עד למקום הכי קדוש כו'.
- 33 ומצוה גוררת מצוה – היינו, שהלימוד בספר התניא יביא שהלומדים יתנהגו בהתאם למה שכתוב
 34 בפנים הספר, נוסף לזה – שהלימוד בספר התניא יביא להוספה בלימוד התורה בכלל (כמבואר בתניא
 35 גודל הענין).

(* עפמ"כ בסיומו שם "שלא להדפיס קונטרסים הנ"ל לא על ידי עצמן ולא על ידי גירא דילהון בלתי רשות הנקובים" –
 שוה"י הוראה ברורה מבעל התניא. שהוא גם בעל השו"ע. בכל פעם שיש החשש שכותבו שם –
 בטוחני אשר בטח לא ידפיסו בני" את ספר התניא "לא על ידי עצמן ולא על ידי גירא דילהון בלתי רשות הנקובים" – בענינו, הנהלת "קה"ת"
 ובא-יכוחה "משך חמש שנים מיום כלות הדפוס" דספר התניא ע"י קה"ת בפעם האחרונה.
 וע"פ סיום וחותם כ"ק רבינו אדמו"ר הזקן שם – ולשומעים יונעם ותבא ברכת טוב.

ובפרט – שלהיותו חלק בתורה, הרי זה קשור עם כל התורה כולה, שהרי העצם כשאתה תופס בחלקך
אתה תופס ככולו, כידוע שלמרות הריבוי שבתורה, "ששים המה מלכות גו' ועלמות אין מספר", "ארוכה
מארץ מדה ורחבה מני ים" – הרי כל התורה כולה היא "תורה אחת", ובלשון הידוע: נקודה אחת*.
טז. והנה, לאחרי התחלת פעולה זו (הדפסת ספרי התניא בכל מקום מושבותיהם של בני ישראל)
שנעשתה כבר על-ידי כמה וכמה – אזי נקל יותר לכל הבאים אחריהם להמשיך בפעולה זו בשאר
המקומות, מכיון שכבר נעשתה ה"פתיחה" וסלילת-הדרך לענין זה.
ויש בזה מה שאין בזה: אצל המתחילים – ישנו העילוי המיוחד דפתיחת הדרך באופן ד"כל התחלות
קשות", ואצל הממשיכים בעקבותיהם – ישנו העילוי שפעולתם נעשית באופן של ננס (יחיד) העומד
על-גבי הענק (רבים), שהרי פעולתם של הממשיכים אינה רק באופן שהם מאמצים לעצמם את קו
הפעולה של קודמיהם, אלא פעולתם באה בתור המשך ושלב נוסף לפעולה של קודמיהם, כך שיש להם
את כל הכחות של קודמיהם, ובכוחם לפעול עוד יותר!
ועל-דרך המדובר כמה פעמים אודות המעלה המיוחדת של דורנו זה, דרא דעקבתא דמשיחא –
להיותו כננס העומד על-גבי הענק. ובהקדים:
התואר "עקבתא דמשיחא" מורה על ב' ענינים הפכיים (לכאורה): מצד אחד – הרי זה "עקב" בלבד,
למטה מהראש ולמטה מהלב וכל שאר חלקי הגוף, עד לבחינה הכי תחתונה שברגל, ובלשון הידוע:
"אכשור דרא" (בתמיה); ולאידך – בדור זה דוקא תבוא הגאולה, ועד שזמן זה עצמו נקרא כבר "עקבתא
דמשיחא" – מפני שכבר מרגישים ושומעים את פעמי עקבי המשיח! ביאת משיח צדקנו היא קרובה כל
כך, עד שכבר שומעים את צעדי עקביו של משיח! ...
ויש לומר שהא בהא תליא: מכיון שדור זה הוא ה"עקב", הדור האחרון שבא לאחרי ובהמשך לכל
הדורות שלפניו – יש לו את כל הכחות של הדורות הקודמים, בדוגמת ננס העומד על-גבי הענק, ולכן,
דוקא דור זה זוכה לגאולה, ובאופן שכבר שומעים את עקבתא דמשיחא.
ובדוגמת העקב כפשוטו – שעם היותו למטה מכל שאר חלקי הגוף, הרי עליו עומד הגוף כולו, כולל
הלב והראש, ויתירה מזו: כאשר הראש צריך להתעלות וללכת מחיל אל חיל – נעשה הדבר על-ידי
העקב שברגל, שהוא המוליך את הגוף והראש, וטעם הדבר – להיותו לאחרי ובהמשך לכל חלקי הגוף.
אמנם, ה"עקב" צריך להיות מודע לעובדה שאינו אלא "עקב" בלבד, ולכן הולך הוא ומכריז שאין
זה "כחי ועוצם ידי", אלא להיותו לאחרי ובהמשך לשאר חלקי הגוף המעולים ממנו, ועל-ידי-זה –
נעשה הוא זה שמעמיד ומוליך את הגוף.
ועל-דרך-זה בנוגע לדרא דעקבתא דמשיחא – שידוע ומכיר בעובדה ש"אכשור דרא" בתמיה, ומעלתו
אינה אלא להיותו לאחרי ובהמשך לדורות שלפניו, וכתוצאה מזה – עומד הוא (הננס, "עקב") על-גבי
הענק, ומביא את הגאולה העתידה בפועל ובגלוי.
יז. האמור לעיל שדורנו זה, דרא דעקבתא דמשיחא, בא בהמשך לפעולת הדורות שלפניו, כננס
על-גבי הענק – מהווה ביאור והסבר נוסף על דברי השל"ה (רנא, א ואילך) שהוזכרו בהתוועדות הקודמת
(שיחת שבת פרשת וארא סעיף י) אודות קיום בקשות התפילה:
על השאלה היתכן שבני ישראל מבקשים בתפילתם על הגאולה ועדיין לא נענו – מקדים השל"ה
לבאר שקיום המצות-עשה דתפילה "רישומה למעלה והשכר שמור כו'", ועוד ועיקר – שהקב"ה אכן
"עושה מדוגמת הבקשה וממינה, כי בכל יום ויום יש גאולה... עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו".

(* להעיר מהפס"ד (רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ח) ד"האומר שאין התורה מעם ה' אפילו פסוק אחד אפילו תיבה אחת אם אמר משה אמרו מפי עצמו הרי זה כופר בתורה. וכן הכופר בפרושה והוא תורה שבעל פה כו'.

1 ויש להוסיף בזה – ובהקדים:

2 אדמו"ר הזקן מבאר ב'אגרת התשובה' (פרק יא) שכאשר יהודי מבקש אצל הקב"ה בקשה מסויימת
3 בברכה – בודאי שבקשה זו מתקיימת "בלי שום ספק וספק ספיקא בעולם . . (ש)הרי ספק ברכות להקל
4 משום חשש ברכה לבטלה". ועל-פי-זה – בהכרח לומר שאכן מתקיימת בקשת ותפלת בני ישראל אודות
5 ענין הגאולה.

6 ופירוש הדברים בעניננו – שבוודאי מקבל הקב"ה את תפילותיהם ובקשותיהם של כל בני ישראל
7 שבכל הדורות על הגאולה, וכתוצאה מזה – תהיה הגאולה במהרה בימינו ממש! כלומר: תפילותיהם
8 של כל בני ישראל שבמשך כל הדורות אודות ענין הגאולה – מצטרפות זו לזו, עד שסוף-כל-סוף פועלות
9 הן את פעולתן שתהיה הגאולה כפשוטה (לא רק ברוחניות הענינים כו'), ונמצא, שהגאולה כפשוטה אכן
10 נפעלת על-ידי בקשות התפילה שבכל הדורות, כי אילו היתה חסרה תפילה אחת – אזי היתה הגאולה
11 מתעכבת חסו-שלום עוד רגע אחד! ...

12 יח. והנה, אם בדורות שלפנינו היו צריכים להמתין עד לעבודה ופעולה של דורנו זה – הרי בימינו
13 אלו לא נותר עוד על מה להמתין, שהרי נמצאים כבר בעקבתא דמשיחא ממש, מכיון שזהו "אחרית
14 הימים", אחרית כפשוטו!

15 ומכיון שכן, הרי על-ידי התפילה 'נאו' – פועלים ביאת משיח 'נאו', "נאו" כפשוטו, ללא כל
16 פירושים!

17 דהנה, אפילו בזמן הגמרא נאמר שכבר "כלו כל הקיצין" (סנהדרין צז, ב), ועל-אחת-כמה-וכמה בדורו
18 של אדמו"ר האמצעי, שכתב בספרו שערי תשובה שלאחרי גזירות ת"ח ות"ט וכו' – כבר יצאו בני ישראל
19 ידי-חובת הענין ד"חבלי משיח",

20 ועל-אחת-כמה-וכמה לאחרי שבעל ההילולא פירסם את הענין ד"לאלתר לגאולה", ומה שאמרו
21 רבותינו ז"ל "אין הדבר תלוי אלא בתשובה" – הרי ביחד עם הענין ד"לאלתר לגאולה" היה כבר הענין
22 ד"לאלתר לתשובה"!

23 אלא שבינתיים "האבן זיך אריינגעמישט" אלו שמתנגדים לדוד מלכא משיחא – על-דרך האמור לעיל
24 (סעיף יב) אודות "שאל", ופשיטא שאין הכוונה לענין ד"משיח ה'" שנאמר בשאל – חסו-שלום לומר
25 כן, אלא הכוונה להתנגדותו לדוד המלך, שזוהי ההתנגדות לדוד מלכא משיחא! ... זהו הענין היחיד (של
26 שאל) שיש בהם!

27 ועליהם נוספו גם ד' הכתות דחנפנים כו' (סוטה מב, א), שסופם – כמאמר רבותינו ז"ל (שם מא,
28 סוף עמוד ב) "כל המחניף כו' סוף נופל בידו", היינו, לא רק ירידה ממדרגתו, שנעשה כפוף אליו כו',
29 אלא שנעשה "נופל" – תכלית הירידה, ובאופן שכל מציאותו היא "בידו" – ברשותו (פירוש רש"י חוקת
30 כא, כו) של זה שהחניף לו, היינו, שכל מציאותו אינה אלא כ"עבד כנעני" – לא כעבד עברי, עליו נאמר
31 הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו, אלא כעבד כנעני, ולא רק כעבד כנעני, בכ"ף הדמיון, אלא עבד
32 כנעני ממש! ועד שהוא עצמו אינו מרגיש בכך – נדמה לו שהוא מציאות לעצמו, הוא עושה ופועל
33 וכו', אבל האמת היא שאינו אלא עבד כנעני ממש!

34 ומכיון שמיهودי לא נוטלים את ענין הבחירה – התעכבה הגאולה עד לימינו אלו!! אמנם, ברוב
35 חסדיו של הקב"ה – בודאי יהיה הענין ד"הציל ה' גו' מכף כל אויביו ומיד שאל", ובמהרה בימינו
36 ממש – ביאת דוד מלכא משיחא.

37 וגם כאשר נמצאים ברגעים האחרונים דסוף זמן הגלות – יקויים מה שכתוב בפרשתנו "ולכל בני
38 ישראל היה אור במושבותם", "אור" שעל-ידו ראו בני ישראל את כל מה שנעשה בבתייהם של המצריים,
39 כלי כסף וכלי זהב וכו', כך שכאשר "היו שואלין מהן", לקיים מה שנאמר "ושאלה אשה משכנתה גו'
40 כלי כסף וכלי זהב", "והיו (המצריים) אומרים אין בידינו כלום, אומר לו (היהודי) אני ראיתו ובמקום

1 פלוני הוא" (פירוש רש"י פרשתנו י, כב), ועל-ידי-זה נפעל הענין ד"ונצלחתם את מצרים", כמצולה שאין
 2 בה דגים !

3 יט. מענין לענין – מהווה האמור לעיל לימוד והוראה בנוגע לפעולה שנפעלת על-ידי העמידה
 4 האיטנה של יהודי באופן המתאים ל"גאון יעקב":

5 למרות שהמצריים בודאי לא הסתייגו מאמירת דבר שקר... ואם-כן, יכלו להמשיך ולטעון "אין בידינו
 6 כלום" – מכל-מקום, רואים בפועל שכאשר יהודי פנה אליהם בתוקף המתאים, "גאון יעקב", באמרו
 7 "אני ראיתי ובמקום פלוני הוא", לא נותרה להם ברירה אלא להכנע ולתת ליהודי כל מה שמבקש.

8 ומזה מובן לאידך, עד כמה מושללת ומופרכת לגמרי ההנהגה ההפכית – להכנע בפני הגוי, לוותר
 9 ולהחזיר לו ענינים שונים, עד לענינים שבהם תלוי – בדרך הטבע – בטחונם של בני ישראל, כפי
 10 שהתנהגו בימינו אלו – שהחזירו למצרים שטחים אסטרטגיים, שדות נפט וכו' וכו', ענינים הקשורים
 11 עם פיקוח-נפש ממש, ולאחרי ככלות הכל – משלים את עצמם שבזה מתבטא "גאון יעקב",
 12 רחמנא-ליצלן !

13 לדאבונו, נתנסו כבר בני ישראל בכל המצבים. ונסיון זה צריך להקנות להם ידע כיצד עליהם להתנהג
 14 על כל צרה שלא תבוא.

15 ואכן, בימי הביניים – לא תקום פעמיים צרה – נוסו ב' השיטות במעשה בפועל, הן השיטה של
 16 כניעה וויתור לגויים תמורת הבטחות, והן השיטה של עמידה בתוקף, ב"גאון יעקב":

17 היו עשרות מקרים בכמה וכמה מקומות שבהם פנו אומות העולם ליהודים והבטיחו להם חגיגות
 18 שלא יאונה להם כל רע, לא תיפול אחת משערות ראשם ארצה, וזאת – בתנאי שימסרו את הנשק שלהם,
 19 כדי להראות שאין להם שום כוונות בלתי-רצויות, ולהביע בכך את אימונם המלא בהבטחות והערבויות
 20 שנותנים להם אומות העולם.

21 ובנוגע לפועל: באותם מקרים שבהם נכנעו ומסרו את הנשק כו' על סמך ה"הבטחות" – הנה לא זו
 22 בלבד שההבטחות לא קויימו כלל וכלל, הרי בכניעה זו הפסידו את כל הנשק שבעזרתו היו מסוגלים –
 23 על-פי דרך הטבע – להגן על עצמם; ואילו באותם מקומות שבהם עמדו בתוקף ד"גאון יעקב" – הנה
 24 אפילו כאשר הדבר לא הסתיים בנצחון כו', היו כמה וכמה שהצליחו להנצל, ובכלל – העמידה בתוקף
 25 היתה "נקמה בגוים", וזאת – לא מפני שיהודים להוטים לעשות נקמה בגוים, אלא כדי שהדבר יועיל
 26 ליהודים הנמצאים במקום אחר, כי כאשר יראו שנעמדים בתוקף ואוחזים בכלי נשק וכו' – ירתיע הדבר
 27 אותם מכאן ולהבא.

28 וכאמור – ב' שיטות אלו נוסו כבר בעבר, ולא רק פעם אחת, אלא כמה וכמה פעמים, ובכל המקרים
 29 היו התוצאות באופן האמור.

30 ולאחרי הנסיון המר הזה – ממשיכים ללכת בשיטה של כניעה וויתורים כו', וכאמור – החזירו
 31 למצרים את שדות הנפט, שטחים אסטרטגיים וכו' וכו', וזאת – תמורת "הבטחות" בעלמא, שכיום רואים
 32 כבר את ערכן ושוויין !

33 מדוע אינם מוכנים בשום אופן ללמוד מנסיונות העבר !? מדוע ממשיכים באותה שיטה שכבר הוכיחה
 34 את גודל הסכנה שהיא טומנת בחובה !? וזאת – אפילו לאחרי שנוכחו לדעת ששיטה זו גרמה למאות
 35 קרבנות ה'ינקום-דם, אשר אפילו נפש אחת מישראל היא עולם מלא ! !

36 האם בשביל "עקשנות" שלא להודות על טעויות העבר – ההליכה בשיטה של כניעה וויתורים –
 37 צריכים להמשיך לסכן את בטחונם של בני ישראל !?

38 אצל "מקולקלים שבאומות" לא מצינו הנהגה כזו ! אפילו אומות העולם עצמם השתוממו לראות
 39 שיהודים מתנהגים כן ! מעולם לא העלו על דעתם אפשרות כזו – שיתנו למצרים את הדברים החיוניים
 40 ביותר לבטחונם של בני ישראל ! ומה גם – שיעשו זאת מתוך חגיגות ואיחולי מזל-טוב ! !

- כ. ישנם הטוענים שעל-ידי הסכם-השלום עם מצרים (תמורת הוויתורים על כל עניני בטחון) נמנעה שפיכות-דמים נוספת. – טענה זו היא טשטוש מוחלט של המצב האמיתי, כי ההיפך הוא הנכון:
- אם לא היו מחזירים למצרים את שדות הנפט וכו' וכו' – לא היתה מצרים מסוגלת לעודד ולתמוך את פעולותיהם של המחבלים, הן תמיכה באותם מחבלים שחודרים משטחה לשטח של ארץ-ישראל, והן תמיכה בשאר המחבלים, אם על-ידי משלוחי כסף ונשק, או על-ידי קבלת-פנים חמה לראש המחבלים מתוך חיבוקים ונשיקות!... וכל זה – כתוצאה מהתעצמותה של מצרים בעקבות כל הוויתורים של בני ישראל!
- כלומר: לא זו בלבד שהסכם-השלום לא מנע שפיכות-דמים, אלא אדרבה – בעקבות הסכם-השלום שהביא להתעצמותה של מצרים, גבר כחם של המחבלים, דבר שהביא למאות קרבנות ה'ינקום-דמם, ורק בחסדי ה' לא היה מספרם גדול עוד יותר! – אוי ואבוי לנחמה כזו – שהרי אפילו נפש אחת מישראל היא עולם מלא!
- לא צריכים להיות פוליטיקאי מוצלח כדי להבין את גודל הסכנה של כניעה וויתורים, ובפרט כאשר רואים את תוצאות הדברים בפועל ממש – הן בדורות הקודמים, והן בדורנו זה – אותו מצב של "שבעים זאבים" הנמצאים מסביב ל"כבשה אחת" – "עם אחד", אשר למרות היותו "מפוזר ומפורד בין העמים" הרי הוא "עם אחד", שענין זה קאי על כל בני ישראל שבכל הדורות, שהרי "ציבור אינו מת".
- וכאמור – למרות כל הנ"ל ממשיכים בדרך זו, וכוונתי – לא רק לדברים שהיו בשנים שעברו, אלא לדברים שנעשו בשנה זו עצמה, שנת תשד"מ (או תשמ"ד), אשר למרות שעברו חדשים ספורים בלבד, הספיקו במשך זמן קצר זה לעשות כמה וכמה דברים בלתי-רצויים בדרך הנ"ל!
- כא. מניין נובעת, איפוא, הסיבה לעקשנות כזו? – גם על כך ישנה הוראה ולימוד מסיפור יציאת מצרים:
- אודות יציאת מצרים נאמר – "כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו" (סוף פרשת שמות). ולכאורה תמוה: לשם מה היה צורך שפרעה יגרש את בני ישראל ממצרים – הרי בהיותם במצרים היו בני ישראל במצב של גלות, עבודת פרך וכו', ובוודאי רצו בעצמם לצאת מגלות מצרים!?
- אלא מאי – היו יהודים כאלו שהיו שקועים כל כך בגלות וגוי'שקייט, עד שחשבו שהגלות הוא דבר טוב, ולכן, היה הכרח שפרעה יגרשם מגלות מצרים.
- וכן הוא בעניננו: ישנם יהודים שרגש-הנחיתות שלהם כלפי גוים וגוי'שקייט הוא גדול כל כך, עד שאינם מסוגלים להשתחרר מרגש הכניעה והנחיתות כלפי הגוי! ועד כדי כך – שנדמה להם שזהו דבר טוב, בזה מתבטא אצלם "גאון יעקב", רחמנא-ליצלן!
- בקדושה קיים המושג של אתהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למיתקא, היינו, לא רק דבר שהוא מלכתחילה אור ומתוק, אלא עילוי גדול יותר – שהחושך עצמו נהפך לאור, והדבר המר עצמו נהפך למתוק. ומכיון שכן, טוען ה'לעומת-זה', שיתנו לו גם מעין זה, כדי שיוכל להיות ענין הבחירה. וזוהי הסיבה לכך שקיים לא רק מצב של חושך ומרירות, אלא יתירה מזו – "שמים חושך לאור ומר למתוק" (ישעיה ה, כ): על מצב של חושך – אומרים שזהו אור, ועל דבר הכי מר – אומרים שזהו דבר מתוק, כך שמחשיבים את מצב הגלות לדבר טוב!
- ואין להאריך בדבר המצער והמבהיל כו', ובפרט שסוף-כל-סוף בודאי יערה עליהם רוח ממרום, וישובו מדרכם וכו'.
- כב. והיה-רצון שבקרוב ממש נזכה לענין דאתהפכא לאמיתתו – אתהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למיתקא, ובפשטות – ביטול כל הענינים הבלתי-רצויים, ואדרבה – הפיכתם לקדושה.

1 וזוכים לשלימות העם, "בנערינו ובזקנינו ובבנותינו", "קהל גדול", ביחד עם שלימות התורה,
 2 כולל – הענין דגיוור כהלכה, וביחד עם שלימות הארץ,
 3 ובפשטות – שבקרוב ממש יוצאים כל בני ישראל מהגלות, ובאופן דאתהפכא – "גם אתה תתן בידינו
 4 זבחים גו'", היינו, שפרעה עצמו מסייע לבני ישראל לצאת מהגלות,
 5 וכולם יחדיו באים לארצנו הקדושה, "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית
 6 שנה", לירושלים עיר הקודש ולבית המקדש השלישי,
 7 במהרה בימינו ממש, ובאופן ד"ארו עם ענני שמיא".

* * *

8 כג. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל ויהי בעצם היום הזה גו'.

* * *

9 כד. בנוגע ללימוד ענין בפירוש רש"י ובהערות אדוני-אבי-מורי-ורבי – צריכים עוד לבאר את הענינים
 10 השייכים לפירוש רש"י והערות אדוני-אבי-מורי-ורבי דשבוע שעבר (שבת פרשת וארא), ועוד ענינים
 11 שלא נתבארו די-צרכן בהתוועדות הנ"ל: אבל לכל לראש – בנוגע לפירוש רש"י בפרשת השבוע, וכן
 12 בהערות אדוני-אבי-מורי-ורבי על הזהר דפרשתנו.

13 בקשר למכת בכורות שאודותיה מסופר בפרשתנו (יא, ז) – נאמר: "ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב
 14 לשונו גו' למען תדעון אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל".

וצריך להבין:

15
 16 (א) מה נשתנה מכת בכורות מכל שאר המכות שבה יש צורך בנס מיוחד ש"לכל בני ישראל לא
 17 יחרץ כלב לשונו" – מהי הקא-סלקא-דעתא שבמכה זו דוקא עלולים הכלבים לנבוח על בני-ישראל,
 18 שלכן זקוקים להדגיש שיהיה נס ש"לכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו"? ובכלל – כלבים מאן דכר
 19 שמייהו, מה הקשר דכלבים למכת בכורות?! כלבים שייכים אולי למכת ערוב, אבל לא למכת בכורות!

20 בפירוש דעת זקנים מבעלי-התוספות איתא: "אף-על-גב דאמרינן כלבים צועקים מלאך המות בא
 21 לעיר, ואם-כן דין היה לצעק בשעת מכת בכורות, אפילו הכי ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו".
 22 אבל – פירוש זה אינו על-פי פשוטו של מקרא, ומה גם שרש"י אפילו אינו מרמז על זה.

23 (ב) מהו הביאור בהמשך הפסוק "ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו גו' למען תדעון אשר יפלה
 24 ה' בין מצרים ובין ישראל" – וכי בכך ש"לא יחרץ כלב לשונו" מתבטאת ההבדלה שבין מצרים ובין
 25 ישראל ("אשר יפלה ה' גו'") יותר מאשר על-ידי מכת בכורות עצמה, "ומת כל בכור בארץ מצרים גו'"
 26 (מה-שאינ-כן בכורי ישראל), "והיתה צעקה גדולה בכל ארץ מצרים אשר כמוהו לא נהיתה וכמוהו לא
 27 תוסיף"?

28 (ג) הלשון הרגיל ביחס לכלבים הוא – נביחה, כמו שכתוב בישיעה (נו, י) "כלבים אלמים לא יוכלו
 29 לנבוח". וראה תרגום אונקלוס כאן: "למנבח". ועל-פי-זה – מדוע נאמר כאן "לא יחרץ", לשון שאינו
 30 רגיל ביחס לכלבים, ולא בלשון הרגיל – "לא ינבח"?

31 ורש"י אינו מתעכב לבאר שאלות אלו, וזאת – למרות היותן שאלות שמתעוררות בלימוד פשטות
 32 הכתובים!

33 מצינו בפירוש רש"י שמבאר את הפירוש דתיבת "יחרץ" – שאין זו נביחה סתם, אלא "לשון שנון
 34 כו'", באופן של חריפות וכו', אבל – אינו מבאר את הטעם לכך שאין זו נביחה רגילה, אלא "יחרץ".

- 1 בסגנון אחר: אדרבה – על-פי פירוש רש"י שאין זו נביחה סתם, אלא באופן של חריפות, תגדל יותר
 2 הקושיא דלעיל: מהי הקא-סלקא-דעתא שבעת מכת בכורות תהיה נביחת כלבים – ולא נביחה סתם, אלא
 3 באופן של חריפות – על בני ישראל, ומה שייכותה של נביחה חריפה זו לענין ד"למען תדעון גו"
 4 שבמכת בכורות?! גם צריך להבין: מדוע מעתיק רש"י מהפסוק גם את התיבות "לא (יחרץ) כלב לשונו"
 5 – הרי אינו מבאר אלא תיבת "יחרץ" בלבד?
 6 לכאורה, היה מקום לומר שרש"י מביא (גם) תיבות אלו בהתאם לפסוק הראשון שבהמשך פירושו
 7 – "לא חרץ לבני ישראל לאיש את לשונו", שבפסוק זה מופיעים התיבות "לא חרץ גו' לשונו". אבל –
 8 ענין זה גופא (שרש"י מביא פסוק זה) דורש ביאור:
 9 מלשון רש"י "אומר אני שהוא לשון שינון כו", וכן לא חרץ גו' אז תחרץ וכו'" – מובן, שאין כוונתו
 10 להביא ראיה מפסוקים אלו, אלא על-פי פירושו כאן, מדעת עצמו ("אומר אני") – מפרש גם את שאר
 11 הפסוקים ("וכן לא חרץ וכו").
 12 ולכאורה תמוה: הרי אין דרכו של רש"י (וכן כל מפרש, בחומש, במשנה וכו') לפרש ולבאר במקום
 13 זה את כל שאר המקומות שבהם מופיע לשון זה בפסוקים שלאחרי פסוק זה (בספר יהושע וכיוצא בזה)?
 14 ובפרט – להוסיף כאן (בדיבור-המתחיל) בהתאם לפסוק שבספר יהושע!
 15 כה. בהערות אדוני-אבי-מורי-ורבי על הזהר דפרשתנו (לקוטי לוי-יצחק עמוד נט) מובא מאמר הזהר
 16 (מ, ב) "סיהרא . . מתברכא משמשא . . מתנהרא מן שמשא . . אתנהרא מיובלא".
 17 ומבאר אאמו"ר: "בשמשא נקט ב' לשונות, מתברכא מתנהרא, וביובלא נקט לשון אחד, אתנהרא.
 18 והיינו, משמשא דזעיר-אנפין יש ב' המשכות למלכות, א' בבחינת פנימי ב' בבחינת מקיף, ועל-דרך
 19 שארה וכסותה, ומיובלא דינה יש המשכה אחת למלכות, רק בבחינת מקיף . . ברכה הוא המשכה
 20 בפנימיות ואור הוא בחינת מקיף וכו".
 21 וכמדובר כמה פעמים שאאמו"ר לא ביאר את פרטי הענינים בעבודת ה' – מהי ההוראה שיש ללמוד
 22 מהמבואר בזהר אודות הענין דסיהרא בנוגע לעבודת האדם לקונו, ובפרט לאור העובדה שבני ישראל
 23 דומין ללבנה, וכפי שיתבאר לקמן.

* * *

כו. כאן המקום לבאר ענין בהמשך למאמר דשבת שעברה – דיבור-המתחיל הוא אהרן ומשה גו':
 נתבאר במאמר הנ"ל שבקשר להוצאת בני ישראל ממצרים נאמר "הוא אהרן ומשה אשר אמר ה'
 להם הוציאו את בני ישראל מארץ מצרים", אהרן לפני משה. ובקשר לדיבור עם פרעה מלך מצרים,
 נאמר "הם המדברים אל פרעה מלך מצרים גו' הוא משה ואהרן", משה לפני אהרן – מפני שבענין
 הוצאת בני ישראל ממצרים, אהרן הוא העיקר. ובענין הדיבור עם פרעה, משה הוא העיקר, כמבואר שם
 בארוכה.

ובהמשך המאמר נתבאר גם הענין דהקדמת אב לאם בכיבוד, והקדמת אם לאב כמורא – שזהו ענין
 של שינוי הטבע, לפי שהבן ירא את אביו יותר מאמו, ומכבד את אמו יותר מאביו, ונתבאר שזהו כל
 ענין החסידות – לשנות טבע מדותיו.

ושאלו על זה: האם ענין זה הובא רק בתור דוגמא לסדר של אהרן ומשה או משה ואהרן, שאף
 ששניהם שקולים, מכל-מקום, יש טעם וסיבה להקדמת אחד מהם; או שזהו ביאור נוסף – שהקדמת
 משה לאהרן בדיבור לפרעה, והקדמת אהרן למשה ביציאת מצרים, היא באופן של שינוי הטבע דקדושה,
 כי מצד טבע דקדושה שייך הדיבור לאהרן (ולא למשה, שהיה כבוד פה), והוצאת בני ישראל ממצרים
 – למשה.

- 1 והמענה לזה (נוסף על המענה שכבר נכתב בענין זה) – שאין מקום לענין של שינוי הטבע כו' כאשר
 2 מדובר אודות ציווי של הקב"ה, כמובן בפשטות שכאשר הקב"ה מצוה למשה לעשות כך ולאחר כך –
 3 הנה כל שינוי בדבר פירושו שינוי במילוי שליחותו וציוויו של הקב"ה חס-ושלום!
- 4 כזו. כאן המקום להשלים את הביאור בענין מכת צפרדע – שלא נתבאר בשבוע שעבר, מפני קוצר
 5 הזמן.
- 6 ובהקדים – טעם נוסף מדוע לא נתבאר ענין זה בשבוע שעבר – כדי לבחון ולראות האם ינסו להתייגע
 7 ולמצוא את ביאור הענין, לאחר שבפעם הקודמת היתה תרעומת על כך שלמרות שנשארה שאלה – לא
 8 ניסה אף אחד למצוא את התירוץ.
- 9 ואכן, בפעם זו הדפיסו ב"קובצים" כמה וכמה תירוצים, אבל – באופן של "אתהפכא": בפעם הקודמת
 10 – לא ניסו כלל לתרץ, ובפעם הזו – תירצו כל מיני תירוצים, וביניהם – שלא מענין השאלה!
- 11 השאלה בהתועדות הנ"ל לא היתה מדוע הודיע משה רבינו לפרעה ש"רק ביאור תשארנה" – ענין
 12 זה מובן בפשטות, כי לולי הודעה זו היה פרעה טוען: הרי משה אמר לו "התפאר עלי גו' להכרית
 13 הצפרדעים גו' וסרו הצפרדעים גו'", ולפועל נשאר צפרדעים! ולכן הוצרך משה רבינו להודיעו שביטול
 14 המכה יהיה מלכתחילה באופן ש"ביאור תשארנה". אלא השאלה היא על עצם הענין – מדוע אמנם היה
 15 ביטול מכת צפרדע באופן ש"ביאור תשארנה", שלא כבכל שאר המכות שנתבטלו לגמרי ולא נשאר מהם
 16 מאומה. וגם: מדוע נכפל הדבר ב' פעמים.
- 17 כמו כן היו כמה וכמה תירוצים המיוסדים על-פי המבואר במדרשי חכמינו ז"ל, בפירוש האור-החיים
 18 הקדוש, ועוד. אבל – מכיון שהמדובר אודות לימוד פשוטו של מקרא, מובן, שהביאור צריך להיות
 19 באופן המובן לבן-חמש למקרא, שעדיין לא למד מדרשי חכמינו ז"ל, פירוש האור-החיים הקדוש, וכיוצא
 20 בזה.
- 21 כת. בין התירוצים שנדפסו ב"קובצים", היה גם פירוש שהוא היפך פשוטו של מקרא, כדלקמן. וכאן
 22 – הטענה היא כלפי ה"מערכת", שענינה – לא רק להגיש את כל מה שהגיע לידם, אלא לערוך את
 23 הדברים כשולחן הערוך ומוכן לאכול, ואף-על-פי-כן, הדפיסו פירוש שהוא היפך פשוטו של מקרא.
- 24 תוכן התירוץ הוא: מכיון שהצפרדעים יכולים לשמש גם בתור דבר המועיל, שהרי המצריים יכולים
 25 לאכול צפרדעים [ויתכן שגם לבני ישראל היה מותר לאכול צפרדעים לפני מתן תורה], לכן ביטול מכת
 26 צפרדע היה באופן שנתבטלה רק המכה – הדבר המזיק, "ועלו ובאו בבייתך וגו'", אבל "ביאור תשארנה"
 27 – כי אין צורך לעשות נס כדי לבטל דבר המועיל (אכילת הצפרדעים).
- 28 אבל – תירוץ זה הוא היפך פשוטו של מקרא, כי:
- 29 (א) בביטול מכת צפרדע נאמר: "וימותו הצפרדעים מן הבתים ומן החצרות ומן השדות ויצברו אותם
 30 חמרים חמרים ותבאש הארץ". ולכאורה: אם המצריים יכלו להשתמש בצפרדעים לצורך מאכל – מהו
 31 העונש במיתת הצפרדעים עד ש"ותבאש הארץ", הרי יכלו לאכלם, לאסוף את כל הצפרדעים שמתו,
 32 להכניסם במקרר... [מפני שהאקלים במצרים הוא חם], וליהנות מאכילתם?!
- 33 ומזה שמיתת הצפרדעים גרמה לכך ש"ותבאש הארץ" – מוכח בפשוטו של מקרא, שצפרדעים אלו
 34 לא היו ראויים למאכל אדם.
- 35 (ב) במכת ארבה נאמר "לא נשאר ארבה אחד בכל גבול מצרים" (פרשתנו י, יט), ובפירוש רש"י: "אף
 36 המלוחים שמלחו מהם", היינו, שנעשה נס מיוחד שלא ישארו "אף המלוחים" (מאותם שהמיתו המצריים
 37 ומלחו לצורך אכילה), כדי שהמצריים לא יוכלו ליהנות מהם. ועל-פי-זה – סברתו של המתרץ הנ"ל
 38 (שצפרדעים הם דבר המועיל, להיותם ראויים לאכילה) היא טעם שלא ישארו צפרדעים גם ביאור, כדי
 39 שהמצריים לא יוכלו ליהנות מהם.

- 1 ומזה מוכח – כאמור – שצפרדעים הנ"ל לא היו ראויים למאכל אדם.
- 2 כט. כמו כן היה תירוץ נוסף שגם הוא אינו מתאים עם פשוטו של מקרא:
- 3 במכת דם (וארא ז, יז) מפרש רש"י: "לפי שאין גשמים יורדים במצרים ונילוס עולה ומשקה את
- 4 הארץ ומצרים עובדים לנילוס, לפיכך הלקה את יראתם ואחר-כך הלקה אותם". וזהו התוכן של ב' המכות
- 5 הראשונות – דם וצפרדע – שהיו קשורות עם היאור [הנה אנכי מכה במטה גו' על המים אשר ביאור
- 6 ונהפכו לדם], "ושרץ היאור צפרדעים" – "הלקה את יראתם".
- 7 ועל-פי-זה רצו לתרץ מה שכתוב "רק ביאור תשארנה" – שבכך נשאר הענין ד"הלקה את יראתם"
- 8 במשך כל המכות, מכיון שנשארו צפרדעים ביאור.
- 9 אמנם, פירוש זה אינו מתאים עם פשוטו של מקרא – שהרי רש"י מדגיש "הלקה את יראתם, ואחר-כך
- 10 הלקה אותם", כלומר, שהענין ד"הלקה את יראתם" היה רק בתחילה, ואילו אחר-כך – "הלקה אותם",
- 11 ולא את "יראתם".
- 12 ל. והביאור בזה:
- 13 דובר כמה פעמים שכאשר ישנו קושי בפשוטו של מקרא שרש"י אינו מבארו – בהכרח לומר שענין
- 14 זה מובן מאליו, או על-פי פירושו לפני-זה.
- 15 ובענינו – מובן הדבר על-פי דברי רש"י בפסוקים שלאחר-יזה, כדלקמן, וזאת – מכיון שכל הקושיא
- 16 (מדוע נשתנתה מכת צפרדע מכל שאר המכות) מתעוררת רק לאחרי שלומדים את שאר המכות, כי רק
- 17 אז מבחינים בשינוי שבין מכת צפרדע שלא נתבטלה לגמרי ("רק ביאור תשארנה") לכל שאר המכות
- 18 שנתבטלו לגמרי.
- 19 בפירושו אודות מכת ערוב (ח, יז) – כותב רש"י: "ויש טעם בדבר באגדה בכל מכה ומכה למה זו
- 20 ולמה זו, בטכסיסי מלחמות מלכים בא עליהם, כסדר מלכות כשצרה על עיר, בתחלה מקלקל מעיינותיה,
- 21 ואחר-כך תוקעין עליהן ומריעין בשופרות ליראם ולבהלם, וכן הצפרדעים מקרקרים והומים וכו', כדאיתא
- 22 במדרש רבי תנחומא".
- 23 [מובן, שאף שענין זה מובא מ"אגדה", "מדרש רבי תנחומא" – מכל-מקום, מכיון שרש"י מביאו
- 24 בפירושו, הרי זה שייך לדרך הלימוד דפשוטו של מקרא].
- 25 והנה, בנוגע לטעם דמכת צפרדע – כותב רש"י ב' לשונות: "ליראם ולבהלם".
- 26 ויש לבאר החילוק שביניהם: הבהלה ("לבהלם") היא – בעת המכה עצמה, כמובן בפשטות שהעובדה
- 27 שצפרדעים מקרקרים והומים בכל גבול מצרים, "בביתך גו' ובית עבדיך וגו'" – גורמת לענין של בהלה.
- 28 אבל היראה – שפחות חמורה מבהלה, מדבר הרחוק כו' – שייכת גם לאחרי סיום המכה בפועל, כאשר
- 29 נשארת "מזכרת" מהמכה (אבל לא באופן המביא לידי בהלה ממש – כבעת המכה עצמה), והיראה היא
- 30 – שהמכה לא תחזור שנית.
- 31 דוגמא לדבר: "וכל בני ישראל ישמעו וייראו" – יראה ממה שעלול לקרות אם יעשו דבר בלתי-רצוי,
- 32 הנפעלת על-ידי-זה שמראים שישנה אפשרות לתת עונש.
- 33 דוגמא מוחשית יותר – בחייו של הבן-חמש למקרא: ב"חדר" על-גבי הקיר תלוי "שוט"
- 34 ("קאנטשיק"), וכאשר הילד רואה את ה"שוט" – הרי זה פועל עליו יראה, שלא יחלום באמצע הלימוד...
- 35 כדי שלא ייענש על-ידי ה"שוט". וענין זה נפעל על-ידי ראיית ה"שוט" בלבד, ואדרבה – כאשר מכים
- 36 אותו, אינו יכול ללמוד!
- 37 כלומר: העונש עצמו מביא לידי בהלה, ואילו הידיעה שקיימת אפשרות לעונש זה (על-ידי שמראים
- 38 לו דבר המזכיר אודות העונש) – מביאה לידי יראה, ועל-ידי-זה ימנע מעשיית דברים שעלולים להביא
- 39 לידי עונש.

1 ועל-פי-זה מובן מה שכתוב "רק ביאור תשארנה" – כדי שגם לאחר ביטול המכה עצמה (וכתוצאה
2 ממנה – הבהלה), ישאר על-כל-פנים ענין היראה, שזה נפעל על-ידי השארת צפרדעים ביאור – לא
3 באופן שהם מזיקים וגורמים לבהלה (כבמכה עצמה), כי אם בתור זכרון שקיימת אפשרות של מכה,
4 שעל-ידי-זה נפעל ענין היראה מכאן ולהבא.

5 לא. ליתר ביאור – דלכאורה, מהו הצורך להשאיר "זכרון" מהמכה הקודמת, כאשר מתכוונים להביא
6 מכה חדשה? ולאידך – אם קיים צורך כזה, מדוע לא מצינו כן בכל שאר המכות?
7 והביאור בזה – שאין הכוונה לזכרון מהמכה עצמה, כי אם זכרון על התוכן המיוחד שבמכה זו,
8 כדלקמן, שענין זה מודגש בכך ש"ביאור תשארנה":

9 כאשר משה ואהרן אמרו לפרעה "כה אמר ה' . . . שלח את עמי" – ענה פרעה "לא ידעתי את ה' וגם
10 את ישראל לא אשלח", בהסתמכו על היאור שהיה ה'עבודה-זרה' של מצרים ("נלוס עולה ומשקה את
11 הארץ ומצרים עובדים לנילוס"). ולכן, כדי שהתראותיו של משה והמכות עצמן יפעלו פעולתן – שפרעה
12 ידע ויכיר שמאת ה' היתה זאת (ולכן עליו לציית לדבריו של משה "כה אמר ה' . . . שלח את עמי") –
13 היה צורך להזכיר לו באופן תמידי שה"יאור" (עליו שם מבטחו) אינו יכול להושיעו, מפני שאין לו דעה
14 כלל, ואינו אלא כגרזן ביד החוצב בו – על-פי רצון ה'.

15 וענין זה נפעל על-ידי-זה ש"ביאור תשארנה":

16 התהוות הצפרדעים היתה מן היאור – כמו שכתוב "ושרץ היאור צפרדעים". כלומר, שהיאור עצמו
17 (ה'עבודה-זרה' של מצרים) הכה אותם בצפרדעים. ולכן, גם לאחר שנתבטלה מכת צפרדע הדגיש משה
18 "רק ביאור תשארנה" – כדי שבכל פעם שפרעה הולך ליאור [כדרכו, כמו שכתוב "הנה יוצא המימה"]
19 יהיו לנגד עיניו הצפרדעים – דבר שיזכיר לו תמיד שה'עבודה-זרה' שלו אינו יכול להושיעו מאומה,
20 כנ"ל.

21 וכאמור – המכה עצמה, וכן הבהלה הנגרמת מקקורם והמייתם של הצפרדעים – נתבטלה בכך
22 ש"וימותו הצפרדעים מן הבתים וגו'"; אבל היראה מה' (תוכן וכוונת המכה) – נשארה על-ידי-זה
23 שרואים את הצפרדעים ביאור, לזכרון אודות מכת הצפרדע, שבה מודגש וניכר כחו של ה', כנ"ל.

24 ומטעם זה נשארו הצפרדעים ביאור דוקא – כי בכך מודגש העדר כחו של היאור, מה-שאינ-כן אילו
25 היה פרעה רואה צפרדע המקפצת על הארץ, שאז לא מודגשת השייכות אל היאור, ה'עבודה-זרה' של
26 מצרים.

27 ועל-פי-זה מובן גם מדוע נאמר "רק ביאור תשארנה" ב' פעמים – להורות על תוקף והדגשת הדבר,
28 על-דרך מה שכתוב "ועל השנות החלום גו' פעמיים", מכיון שענין זה נוגע ביותר לצורך פעולת כל
29 שאר המכות, שהרי רק כאשר ישנה היראה מה', אזי ישנו סיכוי שהמכה תפעל פעולתה – לשכנע את
30 פרעה לציית לציווי ה' לשלוח את בני ישראל ממצרים.

31 לב. אבל עדיין צריך להבין:

32 הרי גם מכת דם (מכה הראשונה) היתה ביאור, ואם-כן, היה יכול להיות ענין היראה מה' (על-ידי
33 הדגשת העדר כחו של היאור) בכך שהקב"ה ישאיר חלק מסויים מן היאור שמימי ישארו דם, כך שלא
34 תהיה מכה – מכיון שיוכלו לשתות את מי היאור, אבל ישאר "זכרון" מהמכה שתביא לידי יראה מה'
35 מכאן ולהבא, ומדוע היה ענין זה במכת צפרדע דוקא!?

36 והביאור בזה:

37 החילוק שבין דם לצפרדע הוא – שדם אינו דבר המזיק (כי-אם שאינו ראוי לשתיה), מה-שאינ-כן
38 צפרדע – היא דבר המזיק.

- 1 וזהו החידוש שבמכת צפרדע לגבי מכת דם – שלא זו בלבד שהיאור שהיה משקה את ארצם ושותים
2 את מימיו (שלכן עבדו אותו) נהפך לדם, ושוב אינם יכולים ליהנות ממנו, אלא יתירה מזו: היאור עצמו
3 מכה אותם, "ושרץ היאור צפרדעים ועלו ובאו בביתך גו' ובבית עבדיך וגו'".
- 4 בסגנון אחר קצת: גם במכת דם רואים אמנם שהיאור אינו תלוי בדעת עצמו (אלוה), אלא בדעת
5 אחרים, והראיה – שנהפך לדם על-פי רצונו של ה'; אבל במכת צפרדע רואים חידוש גדול יותר –
6 המביא לידי יראה מה' – שה' יכול לעשות שהיאור עצמו יכה את מצרים (שעובדים לו).
- 7 ולכן היה הענין ד"ביאור תשארנה" במכת צפרדע דוקא (ולא במכת דם) – מכיון שבצפרדע מודגש
8 יותר ענין היראה מה', כנ"ל.
- 9 לג. אמנם, תלמיד ממולח יכול עדיין לשאול:
- 10 הרי גם מכת דם – מכה הראשונה – היתה יכולה להיות באופן שהיאור עצמו יהפך להיות דבר המזיק
11 ומכה את מצרים (ולא רק שלא יוכלו ליהנות ממימיו)?!
- 12 כלומר: כשם שביכלתו של הקב"ה להפוך את מי היאור לדם, הרי בהיותו "כל יכול", ביכלתו בודאי
13 להפוך את מי היאור למים המזיקים לבריאותו של אדם (כפי שידוע הבן-חמש למקרא שקיימים סוגי
14 נוזלים המהווים סכנה לבריאותו של אדם) – ואם-כן, מדוע לא היתה המכה הראשונה באופן שהיראה
15 מה' תהיה גדולה יותר – על-ידי-זה שמי היאור (יראתם של מצרים) יהפכו לדבר המזיק?!
- 16 קושייתו אינה מדוע לא הקדים הקב"ה מכת צפרדע למכת דם – שכן, רש"י מפרש ש"בטכסיסי
17 מלחמות מלכים בא עליהם. . בתחלה מקלקל מעיינותיה (מכת דם), ואחר-כך תוקעין עליהם כו'" (מכת
18 צפרדע); אלא קושייתו היא – מדוע לא היתה מכת דם (הראשונה) עצמה באופן שתפעל יראה גדולה
19 יותר, על-ידי-זה שהיאור עצמו יהפך לדבר המזיק ומכה את מצרים.
- 20 והביאור בזה – מובן בפשטות אצל בן חמש למקרא:
- 21 כאשר צריכים להעניש מישהו – הרי הסדר הוא שבתחילה נותנים עונש קל, ורק כאשר רואים שעונש
22 זה לא מועיל – אזי נותנים עונש כבד יותר.
- 23 וכפי שמבין הבן-חמש למקרא מדוע לא התחיל הקב"ה במכת בכורות, דלכאורה, מהו הצורך להקדים
24 ט' מכות, ורק אחר-כך לתת את המכה הכי קשה, מכת בכורות, הרי יכולים להתחיל מיד במכה הכי
25 קשה, שבוודאי תפעל את פעולתה – אלא מובן בפשטות שהסדר הרגיל בכגון דא הוא: מן הקל אל
26 הכבד.
- 27 ועל-דרך-זה מובן בנוגע למכות דם וצפרדע – שסדרן מן הקל אל הכבד: לכל לראש – מכת דם,
28 הפיכת היאור מדבר המועיל לדבר שאין בו תועלת; ורק כאשר מכה זו לא מועילה, אזי באה מכה קשה
29 יותר – הפיכת היאור עצמו לדבר המזיק ומכה את מצרים, על-ידי מכת צפרדע.
- 30 ויש להאריך בכל זה, ותן לחכם ויחכם עוד.
- 31 לד. (כ"ק אדמו"ר שליט"א חי"ק, ואמר:) הטעם לכך ש"תן לחכם ויחכם עוד" הוא – דממה-נפשך:
32 אם הוא "חכם" – אין צורך לבאר לו יותר, מכיון שיבין מעצמו; ואם אינו "חכם" – הרי גם המשך
33 ואריכות הביאור הוא ללא תועלת!
- 34 ומכיון שכל ישראל בחזקת כשרות – הרי בודאי כל אחד ואחד הוא בדרגת "חכם", להיותו שייך
35 ל"עם חכם ונבון", ומכיון שנברא בתור "חכם" – כמאמר רבותינו ז"ל (נדה טז, ב) שלפני לידתו מכריז
36 המלאך אם יהיה חכם או כו' – שוב אינו יכול לשנות זאת!
- 37 מובן ופשוט שלא לוקחים ממנו את ענין הבחירה, ולכן, בנוגע למעשה בפועל יכול להתנהג,
38 חסו-שלום, כפי שמתנהג טפס הכי גדול; אבל מצד עצם מציאותו – "חכם" הוא.

ומכיון שכן, אינו יכול לתרץ את עצמו בכך שאינו חכם וכו' ולעשות עצמו כמי שאינו מבין
 ("תם'עוואטע") מה רוצים ממנו וכו' – מכיון שהמציאות אינה כן, וכידוע הפתגם של אדמו"ר מהר"ש:
 את הקב"ה בודאי אי אפשר לרמות, את אלו שנמצאים מסביבו – גם קשה לרמות, אלא מאי – לרמות
 את עצמו, מהו איפוא ה"קונץ" לרמות טפש?! ...
 לה. בהמשך להאמור שבוודאי נמצא כל אחד ואחד בדרגת "חכם", הנה בהתאם לפתגם הידוע שחסיד
 הוא חכם, ולכן אינו דוחה למחר מה שיכול לעשות היום – בודאי יזדרז כל אחד ואחד לעסוק בכל
 ההכנות המתאימות לקראת יום ההילולא, באופן מסודר וכו'.
 וכמדובר כמה פעמים שבהתאם לגודל העילוי שבדבר – באופן כזה צריכה להיות ההכנה לקראתו,
 ועל-דרך "הכנה רבה" לסעודת שבת ויום-טוב – מפני גודל חשיבותה, מה-שאיין-כן בסעודת חול, שאינה
 דורשת הכנה (ריש ביצה).
 ויהי-רצון שכל ענינים אלו יהיו בהצלחה רבה ומפולגה, ובאופן של הרחבה.

* * *

לו. הביאור בהערות אדוני-אבי-מורי-ורבי על הזהר דפרשת וארא – בענין "אתה שלום וביתך שלום
 וכל אשר לך שלום":
 הדרשה בפסוק "אתה שלום וגו'" נאמרה בקשר לתורתו של רבי שמעון בן יוחאי, וזהו הקשר עם
 ענין השלום – כי ענינו של רבי שמעון בן יוחאי הוא החיבור דנגלה דתורה עם פנימיות התורה, על-דרך
 ענין השלום המחבר ב' הפכים כו'.
 ובענין זה (תורתו של רבי שמעון בן יוחאי) – ג' דרגות: תורתו של רבי שמעון בן יוחאי עצמו –
 "אתה שלום", תורתם של תלמידיו – "ביתך שלום", והתורה שנלמדת על-ידי תלמידי תלמידיו, גידולי
 גידולין, כמבואר ב'אור התורה' (בהר עמוד תר"א) שזוהו על-דרך ענין הספיחים שנשארים מהזריעה כו',
 על-דרך רוחא דשבק בה כו' – "וכל אשר לך שלום".
 וזוהי ההוראה בנוגע לפועל – בקשר להפצת פנימיות התורה, תורתו של רבי שמעון בן יוחאי, כפי
 שנתגלתה ונתבארה על-ידי אדמו"ר הזקן בתורת חסידות חב"ד:
 נוסף על לימוד תורתו של אדמו"ר הזקן בעצמו – "אתה שלום", ונוסף על לימוד תורתו על-ידי
 תלמידיו – "ביתך שלום", ישנו גם הענין ד"כל אשר לך שלום" – הפצת פנימיות התורה על-ידי תלמידי
 תלמידיו וכו', באופן של גידולי גידולין כו', עד לדורנו זה – דור השביעי, השמיני כו'.
 וענין זה היה כבר בזמנו של אדמו"ר הזקן – שהרי לאחרי שמיעת התורה מפיו, שמעו פעם נוספת
 מפי תלמידיו, ונוסף לזה תבע אדמו"ר הזקן שיכתבו את התורות ויפיצו אותם בקונטרסים וכיוצא בזה,
 שעל-ידי-זה נפעלת ההפצה באופן של גידולי גידולין כו'.
 וזוהי ההוראה בנוגע לפועל – שהענין דהפצת המעיינות חוצה צריך להיות בכל ג' אופנים הנ"ל.
 לז. ביאור ההוראה הנלמדת מביאור אאמו"ר בזהר דפרשתנו:
 ב' ההמשכות משמשא דזעיר-אנפין, א' בבחינת פנימי, ב' בבחינת מקיף – הם כנגד ב' הדרגות
 דממלא-כל-עלמין (פנימי) וסובב-כל-עלמין (מקיף), וההמשכה מ'יובלא דבינה' – היא כנגד הבחינה
 שלמעלה מממלא-כל-עלמין וסובב-כל-עלמין גם יחד – עצמותו ומהותו.
 ועל-דרך המבואר בדרושי חסידות אודות ג' הענינים דמלכיות זכרונות ושופרות – שמלכיות וזכרונות
 הם כנגד ממלא וסובב, ושופרות (יובלא דבינה) – כנגד הבחינה שלמעלה משניהם.
 וענינם בעבודת האדם – ג' אופני העבודה דסור מרע, עשה טוב [כולל] – פירוש הבעל-שם-טוב בזה,
 שמהרע עצמו עושים טוב – סור מרע ועשה ממנו טוב, והבחינה השלישית – בקש שלום ורדפהו.

- 1 וג' ענינים אלו הם גם כנגד ג' הענינים דמחשבה דיבור ומעשה – "בפיך ובלבבך לעשותו".
- 2 וזוהי ההוראה בנוגע לפועל – שישנה נתינת כח מלמעלה על כל אופני העבודה, ומכיון ש"לא ברא
- 3 הקב"ה בעולמו דבר אחד לבטלה" – בהכרח לנצל כחות אלו במילואן ובשלימותן, שהרי לולי זאת –
- 4 גורמים בלבול בסדרי הבריאה, כמדובר כמה פעמים.
- 5 לח. בהמשך להמדובר לעיל אודות הדפסת ספרי התניא בכל מקום ומקום שבו דרים יהודים – אתן
- 6 משקה לאחד שנוסע לאחרי השבת כדי להדפיס ספרי תניא בכמה וכמה מקומות. ויהי-רצון אשר על-פי
- 7 תורת אדמו"ר הזקן (המשך וככה תרל"ז פרק מ"ו) בנוגע ל"יום שכולו משקה" – יעזור הדבר שהפעולה
- 8 תהיה בהצלחה, ובאופן דלכתחילה אריבער.
- 9 ולהעיר – שאף-על-פי שהדיבור אודותיו בפרהסיא יכול לגרום חס-ושלום ל"עינא בישא" (מפני אלו
- 10 שענים צרה כו' מצד קנאת סופרים וכיוצא בזה) – הרי כאשר מדובר אודות ענין של תורה, הפצת התורה,
- 11 לא שייך בזה "עינא בישא", ואדרבה: כאשר מנסים לפגוע ("מ'טשעפעט זיך") בענין של תורה והפצתה
- 12 – אזי נפעל הענין ד"וידגו לרוב בקרב הארץ" [שבזה ב' הפכים בבת אחת: "בקרוב הארץ" (ששם אינו
- 13 מקומם של דגים) – "וידגו" ובאופן ד"לרוב"], כברכת יוסף (שמו הראשון של בעל ההילולא), מזלו
- 14 דחודש שבט. וכמו שכתוב "כאשר יענו אותו [אפילו דבר הכי קל – עיקום האף בלבד – "אפם כי עז"
- 15 – אין הדבר נמשך, ואדרבה] כן ירבה וכן יפרוץ".
- 16 וכמו כן אלו שמתכוננים ומקבלים על עצמם להדפיס ספרי תניא בכמה וכמה מקומות [אלו שיכולים
- 17 בדרך הטבע להתחייב על כך, מה-שאין-כן אם לאו – אין להתחייב אפילו "בלי נדר"] – יגשו גם הם
- 18 לקבל משקה, מבלי להתבייש או להתפעל ממה שיאמרו הבריות, או מפני שמחזי כיוהרא.
- 19 ובוודאי תקויים הבטחת בעל ההילולא – שבנוגע לענינים השייכים לנשיאותו, הנה כאשר "עמדו הכן
- 20 כולכם", אזי זוכים לקבלת כל הברכות – בענינים הכלליים ובענינים הפרטיים – ברכותיו של הקב"ה
- 21 על-ידי "עבדיו הנביאים", רבותינו נשיאינו – חכם עדיף מנביא – שבכל דור ודור, אתפשטותא דמשה
- 22 שבכל דרא ודרא, כולל ובפרט – אדמו"ר הזקן, ובעל ההילולא נשיא דורנו.
- 23 ויהי-רצון שענין זה – שתוכנו הפצת המעיינות חוצה – יהיה בהצלחה רבה ומופלגה, ובאופן שלא
- 24 זו בלבד שאין מתפעלים מה"חוצה", אלא אדרבה: מהפכים את ה"חוצה", "בקרוב הארץ", לקדושה,
- 25 שעל-ידי-זה נפעל יתרון האור מן החושך [על-דרך האמור בענין "כאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ",
- 26 "וידגו לרוב בקרב הארץ"], והרי זהו גם אופן העבודה של "יוסף" – בעל ההילולא – "יוסף ה' לי בן
- 27 אחר", שעושים מ"אחר" – "בן".
- 28 [ויש לקשר זה עם מה שכתוב ב"דף השער" דספר התניא "לבאר . . בדרך ארוכה וקצרה" – דלכאורה
- 29 צריך-עיון: אם יכול להגיע ל"מקומו" "בדרך קצרה" – מהי ההוספה "בדרך ארוכה"?
- 30 ויש לומר שזוהי ההוספה דיתרון האור מן החושך, שמהפכים המדידות וההגבלות וענינים המבלבלים
- 31 להליכה בדרך זו (הגורמים שהדרך תהיה "ארוכה"), ועל-ידי-זה נעשית ה"דרך קצרה" – קצרה עוד יותר,
- 32 בתמצית ועומק ופנימיות יותר].
- 33 וביחד עם זה – נעשית העבודה מתוך שחוק וצחוק דקדושה – "יצחקק" (שמו השני – אבל גם כן
- 34 בלשון הקודש – של בעל ההילולא),
- 35 ומזה באים לקיום היעוד "אז ימלא שחוק פינו" – בגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו,
- 36 באופן דשלימות העם, "בנערינו ובזקנינו ובבנותינו", ביחס עם שלימות התורה ומצוותיה,
- 37 ובאופן כזה הולכים לארצנו הקדושה – שלימות הארץ,

(*) ובתהלים (קה. ט) "ישחק" בשי"ן.

1 ועד לשלימות באופן ד"כי ירחיב ה' אלקיך את גבולך" – הן בנוגע לשלימות הארץ, הן "ירחיב"
 2 בנוגע לשלימות התורה – פנימיות התורה, תורתו של משיח, והן "ירחיב" בנוגע לשלימות העם – "פרו
 3 ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה",
 4 במהרה בימינו ממש, ומתוך שמחה וטוב לבב,
 5 כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן בקבוק משקה לר' שבתי הלפרין שיחי' – בקשר להדפסת ספרי תניא
 6 כבראזיל, לר' שלום דובער פרידמן שיחי' – באיטליא, ולר' יעקב הולצמן שיחי' – בבלגיא.
 7 לאחרי נתינת המשקה – התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "ופרצת". ואחר-כך צוה לה'שליח-ציבור'
 8 שי' לנגן "יהי רצון כו' שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך".

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שישי עמ' ב

1 'ואמר' ולא אילמין שאינם יכולים
 2 לומר, 'בגנו זה' ולא סומין, שכיון שאינם יכולים לראות את בנם
 3 אינם יכולים להראות באצבעם עליו, 'איננו שומע בקולנו' ולא
 4 הרשין שאינם שומעים מה משיב להם ואינם יודעים אם שמע
 5 תוכחתם או לא. ובפשטות מאי טעמא – מהו הטעם שדרשו כן,
 6 לאו – האם לא משום דבעינן קרא כדכתיב.
 7 דוחה רב אשי: לא – אין ממשנה זו ראייה, שאני התם דבוליה קרא
 8 יתיבא הוא – שונה הפסוק בבן סורר ומורה, שכולו מיותר הוא,
 9 שהרי היתה יכולה התורה לכתוב 'והוציאוהו אל שער העיר
 10 התיא וסקלוהו, ולכן נדרש כך, אבל הפסוק יד העדים אינו
 11 מיותר.

12 מביאה הגמרא הוכחה לנידון האם צריך לקיים את הפסוק דווקא
 13 כפי שכתוב: תא שמע, שנינו בברייתא להלן (ק"ב) לענין עיר
 14 הנידחת, נאמר (דברים יג ז) 'את כל שללה תקבץ אל תוף רחבה',
 15 ואם אין לה רחוב שאי אפשר לקיים בה את דברי הפסוק, אין
 16 נעשית עיר הנדחת, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר, אם אין
 17 לה רחוב, עושין לה רחוב. ולכאורה עד כאן לא פליגי, אלא אמר
 18 סבר – רבי ישמעאל סובר, רחובה דמעיקרא בעינן – צריך שיהיה
 19 בה אותו רחוב שהיה בזמן שעבדו, ופר סבר – ורבי עקיבא סובר,
 20 רחובה דהשתא נמי כדמעיקרא דמי – אם יעשו עכשיו רחוב, הרי
 21 זה כמו שהיה לה רחוב מעולם, ומתקיים בזה הפסוק, אכל דבוליה
 22 עלמא בעינן קרא כדכתיב – אבל בעיקר הדין שצריך לקיים את
 23 הפסוק דווקא כפי שכתוב, דהיינו שיהיה לעיר הנדחת רחוב, בזה
 24 לא נחלקו.

25 מטיקה הגמרא: תנאי היא – נידון זה שנוי במחלוקת תנאים, דתנן
 26 בנגעים (פ"ד מט), לגבי מצורע שנאמר בו (ויקרא יד יז) 'ולקח הכהן
 27 מדם האשם ונתן הכהן על תנוף און המטהר הימנית ועל בהן ידו
 28 הימנית ועל בהן רגלו הימנית, אין לו בהן יד או שאין לו בהן רגל
 29 או שאין לו און ימנית, אין לו מטהר עולמית לפי שאי אפשר לקיים
 30 בו את הפסוק, רבי אליעזר אומר, נותן על מקומו – נותן על מקום
 31 הבהן והאון, ויוצא בזה ידי חובתו, רבי שמעון אומר, נותן על בהן
 32 ועל און שמאלו, ויוצא. דהיינו שרבי אליעזר ורבי שמעון לא
 33 מצריכים קרא כדכתיב, ותנא קמא הצריך קרא כדכתיב.
 34 נמצא שדינו של שמואל שנוי במחלוקת תנאים.

משנה

35 כל הנסקלין על ידי בית דין, נתלן אחר מיתתם על עץ, דברי רבי

36 איליעזר. והכמים אומרים, אינו נתלה אלא המנדה – מברך את ה'
 37 והעובד עבודה זרה.
 38 האיש תולין אותו כשפניו כלפי העם, כדי לייראם, והאשה כשפניה
 39 כלפי העין, דברי רבי אליעזר. והכמים אומרים, האיש נתלה ואין
 40 האשה נתלית כלל. אמר (להן) [להם] רבי אליעזר, והלא שמעון בן
 41 שמעון נתלה בשמים באשקלון. אמרו לו, אין ראייה משם, שהרי שמונים
 42 נשים נתלה ביום אחד, ואין דנין אפילו שנים ביום אחד, אלא ודאי
 43 מחמת הוראת שעה עשה זאת, אף שמן הדין אין תולים נשים.

גמרא

44 שנינו במשנה מחלוקת אם תולים את כל הנסקלים, הגמרא
 45 מביאה ברייתא לבאר זאת: תנו רבנן, נאמר בפסוק (דברים כא כב)
 46 'וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומת, ותלית אתו על עץ, וכול
 47 כל המונחין על ידי בית דין נתליו, תלמוד לומר בפסוק שאחריו
 48 (שם כג) 'לא תלין נבלתו על העץ וגו', כי קללת אלהים תלוי, הרי
 49 שהפסוק עוסק במקלל ומברך את ה', ויש לדרוש, מה מקלל זה
 50 שמיתו כסקילה, נתלה, אף כל שמיתו כסקילה נתלה, אך
 51 המומתים בשאר מיתות אינם נתלים, דברי רבי אליעזר. והכמים
 52 אומרים, יש לדרוש כך, מה מקלל זה ששפך דם, נתלה, אף כל
 53 ששפך דם, והיינו עובד עבודה זרה, נתלה, אך שאר הנסקלים
 54 אינם נתלים.

55 מבררת הגמרא: קמאי קא מיפליגי – באיזה סברא נחלקו רבי
 56 אליעזר ורבנן.

57 משיבה הגמרא: רבנן דרשי בכל התורה כולה, בדרך כללי ופרטי,
 58 רבי אליעזר דריש בכל התורה כולה, בדרך ריבוי ומיעוטי, ויש
 59 חילוק בין אופני הדרשות, שכשדורשים כלל ופרט, הפרט מפרש
 60 את הכלל, ולכן אין בכלל אלא מה שבפרט, אך כשדורשים ריבוי
 61 ומיעוט, אין המיעוט פירושו של הריבוי, אלא ממעט שלא הכל
 62 בכלל הריבוי, אלא רק הדומה למה שהתפרש אחריו.
 63 ומפרשת הגמרא: רבנן דרשי בכל התורה בדרך כללי ופרטי, ולכן
 64 מה שנאמר 'והומת ותלית' זה כלל, שכולל את כל המומתים
 65 שדינם להיתלות, ומה שנאמר 'כי קללת', זה פרט, שאין תולים
 66 אלא את המברך את ה', אי הווי מקריב להקדי – אם היו הכלל
 67 והפרט כתובים קרוב זה לזה, אמרינן – היינו אומרים, אין בכלל
 68 אלא מה ששפך דם, אין כולל בכלל הסתום, אלא מה שפירט
 69 הכתוב בהמשך, (הני) [הני] – מברך את ה', אין – אכן נתלה, אך
 70 מידי אחרניא – שאר חייבי מיתות אחרים, ואפילו עובדי עבודה
 71 זרה, לא – אינם נתלים,

בס"ד. שיחת ש"פ בשלח, יו"ד שבט, ה'תשל"ד.

בלתי מוגה

- 1 א. בנוגע לענין יום הילולא של צדיק – ישנם שני מקורות:
- 2 מקור א', ששייך במיוחד להתוועדות זו – המאמר שבעל ההילולא הוציא לאור ליום הסתלקותו, ד"ה
- 3 באתי לגני אחותי כלה¹, שבו מביא את מאמר המדרש² "לגני לגנוני, למקום שהי' עיקרי בתחלה, דעיקר
- 4 שכינה בתחתונים היתה", וענין זה (המשכת השכינה למטה) פועלים צדיקים ע"י עבודתם (כפי שממשיך:
- 5 "ואח"כ עמדו שבעה צדיקים וכו'"), כמ"ש³ "צדיקים יירשו ארץ וישכנו לעד עלי", שמשכינים (היינו
- 6 ממשיכים) בחי' שוכן עד מרום וקדוש, שיהי' בגילוי למטה.
- 7 אמנם, ענין זה נעשה ע"י עבודת הצדיקים בכל יום ויום, דכיון ש"כל יומא ויומא עביד עבדתי"⁴,
- 8 הרי ע"י עבודתם בכל יום ממשיכים גילוי אלקות בעוה"ז התחתון; ואין זה החידוש של יום ההילולא.
- 9 אך על זה ישנו מקור הב' – המבואר בענין יום ההסתלקות באגה"ק סי' ז"ך וביאורו לרבינו הזקן,
- 10 – שבעל ההילולא הוא ממלא מקומו, וכידוע⁵ בדיוק הלשון "ממלא מקום" (דכיון שזהו לשון
- 11 בתושבע"פ⁶, הרי זה בודאי בדיוק), שהוא ממלא את כל המקום של זה שהי' לפניו. וע"פ מ"ש הרמב"ם⁷
- 12 שמקום ברוחניות (שזהו עיקר ענין המקום) הו"ע המעלה ומדריגה, הרי מובן, שנמצא באותה מעלה
- 13 ומדריגה של זה שממלא את מקומו –
- 14 שאז נעשה העלאת מ"ן מכל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו, בחיים חיותו בעלמא
- 15 דין, שמתעלים בעילוי נפלא עד לשרש ומקור הכי עליון (כמבואר גם בסידור של אדמו"ר האמצעי⁸
- 16 בנוגע לעליות נפלאות ביותר שהיו בהסתלקות של הרשב"י), וכל זה נמשך בגילוי למטה [כמובן
- 17 מהסתלקות רשב"י ביום ל"ג בעומר שנקרא יום שמחתו (כדאיתא בכתבי האריז"ל⁹), ונעשה יום שמחה
- 18 למטה (כמבואר בפוסקים¹⁰)], ואדרבה: הגילוי שלאחר ההסתלקות הוא באופן של יתרון לגבי הגילוי
- 19 בחיים חיותו בעלמא דין, כי, בשעה שהנשמה מלוכשת בגוף, הרי אפילו גוף של צדיק (במכ"ש מבחי'
- 20 הנפש והרוח כו') מגביל את הנשמה (כידוע השיחה¹¹ בנוגע לאברהם אבינו, שמצד הגוף הי' יכול להיות
- 21 הענין ד"ויצחק גו"¹²), משא"כ לאחר ההסתלקות אזי הגילוי הוא ללא הגבלות כלל.
- 22 ובבוא יום ההילולא בכל שנה, הנה "הימים האלה נזכרים ונעשים"¹³, והיינו, שכאשר "נזכרים" כדבעי
- 23 (וע"ד הפתגם שאמר בעל ההילולא כמ"פ, שלא די בשמיעה סתם, אלא צריך "דערה ערן"¹⁴), אזי "נעשים"
- 24 עוה"פ כל הענינים והגילויים שהיו בפעם הראשונה, ויתירה מזה: ע"פ הכלל והציווי "מעלין בקודש"¹⁵,
- 25 מובן, שכל ענין שחוזר ונשנה פעם נוספת נעשה בפועל בתוספת עילוי, כך, שביום ההילולא בשנה זו
- 26 יש תוספת עילוי לגבי שנה שעברה (כשם שבשנה שעברה הי' תוספת עילוי לגבי השנה שלפני, וכן
- 27 הלאה), ובפרט שבשנה זו חל יום ההילולא בשבת.

ספה"ע פ"ז. מ"ח מס' אייר וסיון פ"א מ"רז.
 (10) ראה אג"ק ח"ב ע' ריב הערה ד"ה ויום שמחתו. וש"נ.
 (11) "התמים" ח"ב ע' עא. קובץ מכתבים לתהלים ע' 197.
 ולאח"ז באג"ק אדמו"ר מהרי"צ ח"י ע' תנד ואילך.
 (12) לך לך יו, יז.
 (13) אסתר ט, כח. וראה רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.
 (14) ראה סה"ש תש"ח ע' 225. וש"נ.
 (15) ברכות כח, א. וש"נ.

(1) סה"מ תש"י ע' 111 ואילך.
 (2) ראה שהש"ר רפ"ה. וש"נ.
 (3) תהלים לז, כט.
 (4) זהר ח"א רה, סע"א. ח"ג צד, ריש ע"ב.
 (5) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ע ע' 121. וש"נ.
 (6) כתובות קג, ב.
 (7) ה'ל' יסוה"ת פ"ב ה"ן. מו"נ ח"א פ"ח.
 (8) עם דא"ח – שער הל"ג בעומר דש, סע"ב [תמו, א] ואילך.
 (9) ראה שער הכוונות ענין ספה"ע דרוש יב. פע"ח שער

- ב. וענין זה קשור גם עם פרשת השבוע, ובפרט מצד הקביעות דיום ההילולא בשבת, שבו נמצאים כל ימי השבוע באופן ד"ויכולו"¹⁶, שזוהי תכלית השלימות, הן בנוגע לענין הכליון באופן של העלאה מלמטה למעלה, והן בנוגע לענין התענוג באופן של המשכה מלמעלה למטה:
- בפרשת השבוע מסופר אודות היציאה ממצרים באופן ש"בני ישראל יוצאים ביד רמה"¹⁷, כפירוש רש"י: "בגבורה גבוהה ומפורסמת".
- ובהקדים – שענין זה נאמר בנוגע לכל בני, כולל אלו שברגע שלפנ"ז (בהיותם במצרים) היו במעמד ומצב בלתי-רצוי כל כך עד שהקב"ה הוצרך להוציאם משם באופן ש"לא עיכבן .. כהרף עין"¹⁸, כי, אילו היו נשארים שם עוד "הרף עין", אזי היו נשקעים ח"ו בשער הנו"ן של היפך הטהרה והקדושה (כמבואר בכתבי האריז"ל והובא בפ"י החיד"א¹⁹), ואעפ"כ, הנה לא זו בלבד שגם אותם הוציא הקב"ה ממצרים, כמ"ש בפ' בא²⁰ "ויהי בעצם היום הזה (כיון שהגיע הקץ לא עיכבם המקום כהרף עין)¹⁸ הוציא ה' את בני ישראל מארץ מצרים", אלא כהחידוש שבפרשתנו זאת, שגם "בני ישראל (עצמם, מבלי הבט על מעמדם ומצבם) יוצאים ביד רמה".
- והענין בזה, שהיציאה ממצרים היא באופן של עליו גדול ביותר – "גבורה גבוהה", ובאופן שנמשך בגילוי למטה – "מפורסמת", בפירסום ובגלוי בכל העולם.
- ויש להוסיף בכיארור השייכות ליום ההילולא – ע"פ פירוש התרגום "בריש גלי":
- איתא בספרים²¹ ש"בריש" ר"ת רבי שמעון בן יוחאי. והשייכות לענין היציאה מהגלות ("יוצאים ביד רמה", "בריש גלי") – ע"פ מ"ש בזהר²² (והובא באגה"ק²³) "בהאי חיבורא דילך .. יפקון ב' מן גלותא כו".
- ובענין זה מוסיפים חסידים²⁴, ש"בריש" הוא גם הר"ת של שמו של בעל ההילולא בצירוף שם אביו, כידוע עד כמה היו קשורים ומאוחדים כו', באופן ש"אחד באחד יגשו"²⁵, באותה נקודה כו'.
- ג. ומזה מובן, שכאשר באים ביחד שני הענינים, יום ההילולא ושבת פ' בשלח, אזי ניתוסף תוקף וחיזוק בכל האמור לעיל.
- והנקודה העיקרית בזה – שכיון שרועי ישראל "לא יפרדו מעל צאן מרעיתם"²⁶, נמשכת פעולתו והשפעתו של בעל ההילולא על תלמידיו ("לבניך אלו התלמידים"²⁷) וכל ההולכים באורחותיו, להתנהג כמותו, שכאשר פוגשים יהודי פועלים עליו לילך באורחותיו כו'.
- ועי"ז פועלים שיהיו "בני ישראל יוצאים ביד רמה", שיוצאים מהגלות, הן מהגלות הפנימי והן מהגלות החיצוני והגשמי, והולכים לקבל פני משיח צדקנו.
- ואז יאמרו השירה העשירית²⁸, כמרומז גם בפרשת השבוע²⁹: "אז ישיר גו'", "שר לא נאמר אלא ישיר, מכאן לתחיית המתים מן התורה"³⁰, כאשר יקויים היעוד³¹ "הקיצו ורננו שוכני עפר", בקרוב ממש.

* * *

- (16) בראשית ב, א. וראה אה"ת עה"פ (כרך א – מב, ב ואילך. כרך ג – קח, א ואילך).
- (17) יד, ח.
- (18) מכילתא ופרש"י בא יב, מא.
- (19) בספרו שמחת הרגל על הגש"פ (פיסקא עבדים היינו).
- (20) הובא בהגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' ל. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות חמ"ו ריש ע' 307. וש"נ.
- (21) שם, נא.
- (22) דגל מחנה אפרים עה"פ. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות חל"ו ס"ע 80. וש"נ.
- (23) ח"ג קכד, ב (ברע"מ).
- (24) ראה גם שיחת יו"ד שבט תשי"ב בסופה (לקו"ש ח"ג ע' 874).
- (25) איוב מא, ח.
- (26) אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"א ע' קמא.
- (27) ספרי ופרש"י ואתחנן ו, ז.
- (28) מכילתא פרשתנו טו, א. נתחומא שם יו"ד. ועוד.
- (29) טו, א.
- (30) סנהדרין צא, ב. הובא בפרש"י עה"פ.
- (31) ישעי' כו, יט.

- 1 ד. האמור לעיל אודות הענין ד"בני ישראל יוצאים ביד רמה", הוא רק פרט אחד מכו"כ ענינים,
2 פרטים ופרטי פרטים שישנם בפרשת השבוע.
- 3 וכדי למצוא את הנקודה הכללית של הפרשה – הנה ע"פ הידוע אודות תורת הבעש"ט³² (מיוסד על
4 דברי האריזו"ל³³), שהובאה גם באור תורה להרב המגיד³⁴, ונתבארה ע"י רבינו הזקן בשער היחוד
5 והאמונה³⁵, ש"שמו אשר יקראו לו בלשון הקודש הוא כלי לחיות כו"ו שמהוה ומחי' ומקיים את הדבר
6 הנקרא בשם זה, מובן, ששם הפרשה – ובנדו"ד: "בשלח" – מורה על התוכן והנקודה העיקרית של כל
7 הפרשה.
- 8 והרי שמות הפרשיות נתקבלו אצל כל בני" בכל מקום שהם, ועד שנימנו בסידורו של ר' סעדי' גאון,
9 וכן בסדר תפלות שבספר יד החזקה להרמב"ם, ומשמעות סגנון הדברים, שאינם שמות שנתחדשו
10 בימיהם, אלא בשמות אלו נקראו הפרשיות משנים קדמוניות, כך, שזהו "מנהג ישראל תורה הוא"³⁶
11 משנים קדמוניות.
- 12 ולהעיר, שכיון שכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש ניתן למשה מסיני³⁷, הי' די בכך שתלמיד ותיק
13 כמו הרס"ג או הרמב"ם חידש שמות אלו; אבל ניתוסף יותר בזה כשישנו גם הענין ד"שאל אביך
14 ויגדך"³⁸, שזהו ענין שהי' כבר בדור שלפנ"ז, ואפילו כמה דורות לפני"ז – "זקניך ויאמרו לך"³⁸.
- 15 ה. ולכאורה אינו מובן מדוע נקראת הפרשה בשם "בשלח":
- 16 הפירוש הפשוט ד"בשלח" – שפרעה שלח את בני" ממצרים – הוא סיפור היפך שבחם של ישראל,
17 שמצד עצמם היו ביניהם כאלו שלא רצו לצאת ממצרים, ולכן הי' צורך שפרעה "ישלחם .. יגרשם
18 מארצו"³⁹, "כשלחו .. גרש יגרש אתכם"⁴⁰.
- 19 והגע עצמך:
- 20 בפרשה זו יש כמה ענינים נעלים, ועד לענין של שירת הים, שבה אמרו כל בני" (אפילו תינוקות,
21 ו"אפילו עוברין שבמעזי אמן"⁴¹) "זה אל"י"⁴², "מראה באצבעו ואומר זה"⁴³, ועד שראתה שפחה (שכל
22 זכותה אינה אלא שהיא שפחה של ישראל) על הים מה שלא ראה יחזקאל ושאר הנביאים כו"⁴³, ומזה
23 מובן, שבני" עמדו אז בדרגה נעלית ביותר.
- 24 ואעפ"כ, שמה של פרשה זו – שמבטא את התוכן והנקודה הכללית של כל הפרשה – הוא "בשלח"
25 (ואף שיש שקורין את השבת בשם "שבת שירה"⁴⁴, הרי שם הפרשה הוא "בשלח"), שזהו ענין שמורה
26 לכאורה על היפך שבחן של ישראל!
- 27 ועכצ"ל, שלאמיתו של דבר מבטא השם "בשלח" ענין שיש בו שבחן של ישראל, באופן המובן גם
28 לפי הפירוש הפשוט – שהרי מדובר אודות שם של פרשה בתושב"כ, ששייכת לכל אחד מישראל, אפילו
29 מי שלא ידע מאי קאמר⁴⁵.
- 30 ומה ששבח זה מתבטא בלשון שמשממע לתרי אפי, בלשון שיכול להתפרש לכאורה באופן שהוא
31 היפך שבחן של ישראל – הרי זה גופא הוכחה שזהו שבח גדול ביותר, שלכן מתבטא דוקא בתיבה

(38) האזינו לב, ז.

(39) ס"פ שמות.

(40) בא יא, א.

(41) ברכות נ, א. וש"נ.

(42) טו, ב.

(43) ראה מכילתא ופרשי" עה"פ.

(44) ראה גם שיחת ש"פ בשלח, שבת שירה דאשתקד ס"ב ואילך (תורת מנחם – התועדויות חע"א ע' 141 ואילך). וש"נ.

(45) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב הי"ב. וש"נ.

(32) כש"ט סק"ד.

(33) ראה שער הגלגולים הקדמה כג. שער מרז"ל בסופו.

עמה"מ ש"א ספ"ד.

(34) בראשית ס"ד.

(35) פ"א.

(36) ראה תוד"ה נפסל – מנחות כ, ב. מהרי"ל – הובא

ברמ"א יו"ד ששע"ו ס"ד. מנהגים ישנים מדורא ע' 153. שר"ע אדה"ז אור"ח סוסק"פ. סתל"ב ס"א. סתנ"ב ס"ד. סתצ"ד סט"ז. ועוד.

(37) נסמן בלקו"ש חי"ט ע' 252.

שיכולה להורות על ענין הפכי, להורות שגם במקום שיש קס"ד על היפך שבחן של ישראל, הנה גם שם
 רואים את מעלתן של ישראל (ע"ד שמבאר רבינו הזקן בלקו"ת⁴⁶ מה שמצינו בגמרא⁴⁷ בנוגע להנהגת
 התנאים שלפעמים בירכו בנוסח שמורה לכאורה על היפך הברכה, וכששאלו היתכן, הראו, שדוקא בענין
 ולשון זה ישנם ברכות נעלות ביותר – שדוקא מצד גודל מעלת ברכה זו, אינה יכולה לבוא למטה אלא
 בלשון שמורה לכאורה על היפך הברכה).

ו. ויובן בהקדים ביאור כללות הענין ד"בשלח פרעה את העם" – דלכאורה אינו מובן כלל: איך
 נעשה אצל פרעה שינוי מן הקצה אל הקצה?!

והגע עצמך:

פרעה טען "לא ידעתי את ה' וגם את ישראל לא אשלח"⁴⁸. ואפילו לאחרי שמשוה רבינו הראה אותות
 ומופתים כו', לא הסכים פרעה לשלח את בני, לאחרי שבמשך כמה דורות (מאתיים ועשר שנים) היו
 משועבדים באופן שאפילו עבד אחד לא הי' יכול לברוח כו'⁴⁹.

ולפתע נעשה מעמד ומצב ד"בשלח פרעה את העם", שלא זו בלבד שהסכים שיצאו לחירות, אלא
 הוא בעצמו שלח אותם; היכן שהי' יהודי שנדמה לפרעה שאינו רוצה לצאת ממצרים, לא הניח לו פרעה
 להשאר במצרים, אלא שלחו ממצרים!

אך הענין הוא – שכיון שנעשה שינוי במעמדם ומצבם של בני, הרי זה פעל שינוי גם במעמדו
 ומצבו של פרעה.

ובהקדים – שבנוגע לשינוי שנעשה אצל בני, לא מדובר אודות שינוי ממעמד ומצב של היפך
 הקדושה ח"ו, אלא אודות עליות בקדושה גופא (שהרי בקדושה עצמה יש ריבוי עליות בעילוי אחר
 עילוי), שנתעלו לדרגא נעלית ביותר, ועד לאופן של הילוך, שמורה על עלי' שבאין ערוך, כמדובר לעיל⁵⁰
 שזוהי מעלת בני שדוקא אצלם שייך ענין ההליכה – "והלכת בדרכיו"⁵¹, שהו"ע של עלי' שלא בערך.

ועלי' כזו היא נעלית יותר משינוי מן הקצה אל הקצה, כי: שינוי מן הקצה אל הקצה, פירושו, שזהו
 ענין שיש בו ב' קצוות, למעלה ולמטה, ובמילא מובן, שהקצה העליון יש לו איזו שייכות לקצה התחתון
 [וע"ד המבואר בחסידות⁵² בפ"י הכתוב⁵³ "מי יקום יעקב כי קטן הוא", שקאי על כל סדר ההשתלשלות
 מן הקצה אל הקצה, שלאחרי כל העליות הרי זה עדיין בבחי' קטנות, כיון שהקצה העליון יש לו שייכות
 עדיין לקצה התחתון]; משא"כ ענין ההליכה מורה על עלי' שבאין ערוך, שניתק לגמרי מדרגתו הקודמת,
 ונמצא במעמד ומצב אחר לגמרי, שאין לו שייכות כלל (באיזה אופן שיהי') למעמד ומצב הקודם.

וע"י השינוי של בני באופן של עלי' שבאין ערוך, נפעל גם אצל פרעה שינוי מן הקצה אל הקצה
 – ממעמד ומצב ש"את ישראל לא אשלח" למעמד ומצב ד"בשלח פרעה את העם".

וענין זה מורה על גודל הפלאת מעלת בני, שלא זו בלבד שהיו בתכלית השלימות בעבודת עצמם,
 אלא עוד זאת, שפעלו גם בעולם, ולא רק באופן של אתכפיא, או אפילו באופן של אתהפכא, שהעולם
 יסייע בענין של יצי"מ, אלא יתירה מזה, שהעולם יוסיף בענין של יצי"מ – שזהו הענין ד"בשלח פרעה
 את העם", שעיי"ז ניתוסף ענין עמוק יותר בגאולת מצרים שלא הי' ביציאת בני מצד עצמם.

וע"ד המבואר⁵⁴ בענין "משכני אחריו נרוצה גו"⁵⁵, שעיי"ז שנפש האלקית מבררת את נפש הבהמית
 באופן שנעשה "נרוצה" לשון רבים, נה"א יחד עם נה"ב, אזי ניתוסף עליו בנה"א – שמקבלת את ענין

(51) תבוא כח, ט.

(52) ראה תו"א וישב כט, סע"ד.

(53) עמוס ז, ב"ה.

(54) ראה לקו"ת ויקרא ב, סע"ג ואילך. ובכ"מ.

(55) שה"ש א, ד.

(46) בחוקתי מח, ב.

(47) מו"ק ט, ב.

(48) שמות ה, ב.

(49) פרש"י יתרו יח, ט.

(50) שיחת ש"פ וארא ס"ה (תורת מנחם – התוועדיות חע"ה

ע' 67). וש"נ.

1 המרוצה ("שטורעם") שמצד נה"ב, שהרי נה"א מצד עצמה, להיותה "חלק אלקה ממעל ממש" 56, אין
 2 בה ענין של מרוצה, כיון שאין מה להרעיש ("ס'איז ניטאָ וואָס צו שטורעמען"...) ; ודוקא בירידתה
 3 למטה להתלבש בנה"ב ובגוף גשמי, שזהו ענין של העלם והסתר כו']ועד שאפילו אצל צדיק הגוף
 4 מעלים כו' (כנ"ל ס"א)], הנה ע"י עבודת הנשמה בבירור הגוף ונה"ב, ניתוסף אצלה ענין המרוצה שמצד
 5 נה"ב – "נרוצה" לשון רבים, שגם נה"א תרוץ עם ה"שטורעם" של נה"ב, שזהו הענין ד"בכל מאדך" 57
 6 – בלי גבול.

7 ז. וזהו החידוש של "בשלח" (שמה של הפרשה כולה) גם לגבי שירת הים שבה נאמר "זה א-לי"
 8 באופן ש"מראה באצבעו ואומר זה" (שזהו רק פרט בענינה של פרשת בשלח) – כיון שאפילו הענין
 9 ד"זה א-לי" הוא עדיין באופן של הגבלה, ואילו הענין ד"בשלח" הוא באופן של בלי גבול.

10 וכפי שרואים בפשטות שהענין ד"בשלח" הי' ללא הגבלות – שהרי יצאו ממצרים באופן ש"וינצלו
 11 את מצרים" 58, בקחתם עמהם "כלי כסף וכלי זהב ושמלות", לאחר שישעו "כדבר משה" 59, "שאמר להם
 12 במצרים וישאלו" 60 איש מאת רעהו גו", והרי פרעה ידע מזה, ואעפ"כ שלח את בני ממצרים.

13 ומזה באו אח"כ לענין של קריעת ים סוף, ולכניסת בני ישראל, "ארץ טובה ורחבה" 61, והיינו,
 14 שאע"פ שבאותה שעה לא ידע פרעה מזה, מ"מ, הענין ד"בשלח פרעה את העם" הי' ההתחלה שבה
 15 נכלל כל המשך הענינים שלאח"ז, כך, שזהו ענין שלא היו בו הגבלות כלל.

16 ועד שגם השלימות ד"יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים" 62, למעלה מכל ענין של עליות (כולל
 17 גם הילוך ועלי' שבאין ערוך) 63 – מתחילה מהענין ד"בשלח".

18 ח. וההוראה מזה:

19 אין להסתפק בכך שיהודי עומד בתכלית השלימות בעבודתו עם עצמו, וגם פועל בבירור העולם
 20 באופן של אתכפיא ועד לאתהפכא (שהעולם מסייע כו'), אלא דורשים ממנו שעבודתו בבירור העולם
 21 תהי' באופן שתוסיף תוקף ורעש ("שטורעם") ותעורר כחות עמוקים יותר בעבודת ה', שלא היו אצלו
 22 לולי עבודתו בעולם.

23 וענין זה צ"ל בעבודת כל יום ויום – שלכתחילה ישנו הענין ד"קשוט עצמך" 64, ע"י עבודת התפלה,
 24 ו"מבית הכנסת לבית המדרש" 65 – לימוד התורה, ואח"כ ישנו הענין ד"הנהג בהן מנהג דרך ארץ" 66,
 25 שזוהי ההתעסקות בבירור העולם, שצריכה להיות באופן שע"י ניתוסף עליו גדול יותר כו' 67.

26 וע"י עבודת בני" באופן שפועלים את הענין ד"בשלח", באים לגאולה העתידה, שתהי' בדוגמת יצי"מ
 27 אבל באופן נעלה יותר, כדאיתא במדרש 68 שבעת שירת הים (לאחרי יצי"מ) אמרו בני" "זה א-לי" פעם
 28 אחת, ואילו לעתיד לבוא יאמרו ב"פ זה, כמ"ש 69 "ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה גו' זה הוי' קוינו
 29 לו נגילה ונשמחה בישועתו", בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

30 * * *

31 ט. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה באתי לגני אחותי כלה.

32 * * *

(63) ראה המשך תרס"ו ע' יב. סה"מ תרע"ח ע' תטו. וש"נ.
 (64) ב"מ קז, סע"ב. וש"נ.
 (65) ברכות בסופה. וש"נ.
 (66) שם לה, ב.
 (67) חסר קצת (המו"ל).
 (68) שמו"ר ספכ"ג.
 (69) ישעי' כה, ט.

(56) תניא רפ"ב.
 (57) ואתחנן ו, ה.
 (58) בא יב, לו.
 (59) שם, לה ובפרש"י.
 (60) שם יא, ב.
 (61) שמות ג, ח.
 (62) תמיד בסופה.

1 י. הביאור בפירוש רש"י על הפסוק⁷⁰ "בתת ה' לכם בערב בשר לאכול ולחם בבוקר לשבוע", "בשר
2 לאכול, ולא לשובע, למדה תורה דרך ארץ⁷¹ שאין אוכלין בשר לשובע. ומה ראה להוריד לחם בבקר
3 ובשר בערב, לפי שהלחם שאלו כהוגן, שאי אפשר לו לאדם בלא לחם, אבל בשר שאלו שלא כהוגן,
4 שהרבה בהמות היו להם, ועוד שהי' אפשר להם בלא בשר, לפיכך נתן להם בשעת טורח, שלא כהוגן",
5 והשינויים מפירושו בפסוק שלפנ"ז⁷², "ערב .. בשר יתן .. כי שלא כהוגן שאלתם אותו ומכרס מלאה
6 וכו"⁷³,

7 – שהחילוק בפירושי רש"י הנ"ל הוא בהתאם לחילוק בתוכן הכתובים: בפסוק⁷⁴ "ויאמר משה ואהרן
8 (שתפקידם להדריך את בני" בדרך הישר⁷⁵) גו' ערב וידעתם גו' ובוקר וראיתם גו'", מדובר אודות הנהגת
9 בני" לבוא בתלונות על ה' (שאף שהתלונה מורה על מצב רוחני הדורש תיקון, מודגשת בתוכן התלונה
10 האמונה בה' שהוא "זן ומפרנס לכל", ולכן מבקשים ותובעים ממנו כו'⁷⁶); ואילו בפסוק⁷⁰ "ויאמר משה
11 (רועה ישראל, שצריך לספק את צרכיהם⁷⁷) בתת ה' לכם בערב בשר לאכול ולחם בבוקר לשבוע", מדובר
12 אודות האופן שהקב"ה יספק את צרכיהם –

13 הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס⁷⁸ בלקו"ש חט"ז ע' 161 ואילך.
14 יא. בהערות על הזהר מתעכב אדמו"ר על מאמר הזהר⁷⁹ על הפסוק⁸⁰ "ויוציאך בפניו בכחו הגדול
15 ממצרים", "מאי בפניו אלין אבהתא", ומבאר⁸¹: "פנים מספרו ע"ב ס"ג מ"ה שהם חג"ת, הג' אבות,
16 פנים הוא הדכורא, חג"ת, ואחור הוא הנוקבא כו'".

17 וכמדובר כמ"פ שאדמו"ר כתב הענינים בקיצור, בסמכו ששאר הפרטים יבינו לבד. ובנוגע לעניננו,
18 מבאר רק את השייכות של האבות עם ענין הפנים, אבל אינו מבאר מהי השייכות של יצי"מ אל האבות,
19 ובוזה גופא – לבחי' הפנים שבאבות.

20 וכפי שיתבאר לקמן.

21 * * *

22 יב. בהמשך להמדובר לעיל (ס"י) בנוגע ללחם ובשר, הנה אע"פ ש"בשר שאלו שלא כהוגן", מ"מ,
23 כיון שבפועל נתן הקב"ה – שהוא תכלית ומקור הטוב – גם בשר, הרי מובן שהשפעת הבשר מלמעלה
24 (כמו כל ההשפעות שמלמעלה) כולה טוב (גם אם הסיבה לכך היתה באופן ש"שאלו שלא כהוגן").

70 התפלה, הולך לעסקיו, בידעו שרצונו של הקב"ה שיהודי יעשה כלי בדרך הטבע, משא"כ לפני התפלה, שלא נמשכה עדיין ברכת ה'. וכפי שמבין גם בן חמש למקרא, שאין מקום לתפור כיס, לפני שיש מה ליתן בתוכו (ראה גם תורת מנחם – התוועדיות חמ"ו ע' 165. וש"נ).

71 וכיון ש"זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים" (לשון הכתוב – תשא לב, א), הנה כשחסר להם איזה דבר, פונים אליו, לפי שהוא קיבל על עצמו האחריות להוציאם ממצרים ולהוליכם במדבר כו' (אלא שכאשר משה רוצה – יכול ליתן מים ע"י מרים, וענני הכבוד ע"י אהרן). ועד שאפילו ענינים שאינם שייכים למדרגתו של משה, כמו בשר, שמשא טען: "מאין לי בשר" (בהעלותך יא, יג) – גם הם צריכים לבוא על ידו (ראה סה"מ קונטרסים ח"ב שלג, ב. וראה גם תורת מנחם – התוועדיות חע"ג ריש ע' 36. וש"נ).

72 בשילוב שיחת ש"פ בשלח תשכ"ו.

73 ח"ב נג, סע"א.

74 ואתחנן ד, לו.

75 לקוטי לוי"צ הערות לזח"ב ע' סא.

70 פרשתנו טז, ח.
71 היינו, שאין זה ענין של דרך ארץ סתם, מצד "מה יאמרו הבריות" וכיו"ב, אלא "דרך ארץ" ש"למדה תורה", שאע"פ שצריך להיות שבע (כי הרעב מפריע לעבודת ה' (ראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג)), צריכה להיות השביעה מדברים המוכרחים, כמו לחם, ולא מדברים ערבים וענייני מותרות, כמו בשר.

72 שם, ז.

73 כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר, שפירוש רש"י זה מלא קושיות כרימון.

74 שם ר"ז.

75 ולדוגמא: "הוי מתלמידיו של אהרן כו' אוהב את הבריות ומקרבן לתורה" (אבות פ"א מ"ב).

76 וכמודגש בסדר היום, שלכל ראש צריך יהודי להתפלל להקב"ה ולבקש ממנו כל הענינים – "חונן הדעת" ו"מברך השנים" וכיו"ב, ורק לאח"ז הולך לעסוק בעניני הפרנסה ("הנהג בהן מנהג דרך ארץ"), כיון שמונה אצלו שענין הפרנסה אינו באופן ד"כחי ועוצם ידי" (עקב ח, יז), אלא "ברכת ה' היא תעשיר" (משלי י"ד, כב), ולכן, רק לאחר המשכת ברכת ה' ע"י

- 1 ובפרט שלדעת רש"י⁸² התחילה ירידת השליו בזמן קדוש – ביום השבת, ובשבת גופא, בזמן המנחה,
 2 כך, שבנ"י אכלוהו בסעודה שלישית או בסעודת מלוה מלכה (סעודתא דדוד מלכא משיחא⁸³), הרי מובן
 3 ששליו הו"ע נעלה ביותר בקדושה.
- 4 וכפי שמבאר רבינו הזקן בלקו"ת⁸⁴ [בנוגע לשליו שנאמר בפ' בהעלותך⁸⁵, ומזה מובן גם בנוגע לשליו
 5 שבפרשתנו⁸⁶] "ענין השליו שהיו עופות שמנים מאד" (כדברי רש"י בפרשתנו⁸⁶: "מין עוף ושמן מאד")
 6 – שנמשך ונתפשט בבשר ענין השמן שהוא בחי' חכמה, שהו"ע הביטול כו' (כמבואר בתניא⁸⁷ בענין
 7 הביטול "שהוא לבדו הוא ואין זולתו וזו היא מדרגת החכמה").
- 8 ולהעיר גם מדברי הרגצ'ובי⁸⁸, שבנ"י ביקשו שליו, לפי שרצו בשר כמו של אדה"ר שבהיותו בג"ע
 9 "היו מלאכי השרת צולין לו בשר כו'" (כדברי הגמרא במסכת סנהדרין⁸⁹).
- 10 ונקודת הענין – שכל דבר שנברא בעולם הוא בשביל תועלת וענין טוב, וכפי שמצינו במדרש⁹⁰ בנוגע
 11 לזהב שהו"ע של מותרות: "לא הי' העולם ראוי להשתמש בזהב, ולמה נברא, בשביל ביהמ"ק". ועד"ז
 12 בנוגע לבשר, שכוונת בריאתו כדי שישתמשו בו בשביל מצות עונג שבת ויו"ט, שכדי לקיימה יש צורך
 13 בדגים ובשר דוקא, ולא סתם בשר, אלא בשר שמן⁹¹, וכן עבור קרבן פסח, כמ"ש⁹² "ואכלו את הבשר
 14 .. צלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו"; ועד"ז גם בימות החול – כמבואר בתניא⁹³ ש"אוכל בשרא
 15 שמינא דתורא ושותה יין מבושם להרחיב דעתו לה' ולתורתו".
- 16 ואע"פ ש"עם הארץ אסור לאכול בשר"⁹⁴, הרי זה רק בגלל היותו במעמד ומצב בלתי-רצוי, "שלא
 17 כהוגן", אבל כשמתקנים מעמד ומצב זה, שאכילת הבשר תהי' (לא לשם תאוה, אלא) "לשם שמים",
 18 אזי יכול (וצריך) לאכול בשר אפילו בימות החול כמו בשבת, שהרי "תלמיד חכם איקרי שבת"⁹⁵.
- 19 ומה ש"הי' אפשר להם בלא בשר" – הרי זה רק בדורות שלפנ"ז, שהיו יכולים להתקיים עם לחם
 20 בלבד, אבל בזמנינו, כיון שאכילת בשר מוסיפה בכריאות הגוף, והרי "היות הגוף בריא ושלם מדרכי
 21 (עבודת) ה' הוא" (כמ"ש הרמב"ם⁹⁶), יש צורך גם באכילת בשר, אלא שצריך להזהר שלא לאכול לשם
 22 תאוה, אלא בשביל התועלת בעניני קדושה כו'.
- 23 יג. ענין זה שייך במיוחד לנשי ישראל – בשתיים: (א) הכנת הבשר, ע"י שרי' מליחה והדחה, ואח"כ
 24 הבישול כו' – נעשית ע"י האשה. (ב) תפקיד האשה – בהיותה "עקרת הבית"⁹⁷ – לחנך את הילדים
 25 (ובפרט בהיותם בגיל ש"צריך לאמו"⁹⁸, שאז עיקר החינוך הוא בידה) שכאשר יגדלו (לא יהיו במעמד
 26 ומצב של עם הארץ שאסור לאכול בשר, אלא) יהיו תלמידי חכמים שיכולים לאכול בשר.
- 27 ושייך במיוחד לזמן זה – הן מצד פרשת בשלח, שבה מפטירים בשירת דבורה דוקא (אע"פ שבפרשה
 28 מסופר הן אודות שירת משה ובני ישראל ושירת מרים ונשי ישראל)⁹⁹, שבה נזכרת דבורה בתור "אם
 29 בישראל"¹⁰⁰, ואילו ברק בן אבינועם הוא רק טפל; והן מצד יום ההילולא, כידוע עד כמה הי' בעל
 30 ההילולא להוט ("זיך געקאָכט") שהי' חינוך הכשר לכל אחד ואחת (גם בנות)¹⁰¹, לא רק בנוגע לאל"ף

(82) ראה לקו"ש הנ"ל (שבפנים) ע' 170.

(83) סידור האריז"ל ככוונת הברלה ומוצ"ש. פע"ח שער השבת ספכ"ד.

(84) בהעלותך לא, סע"ד ואילך.

(85) יא, לא ואילך.

(86) טז, יג.

(87) פל"ה בהגהה.

(88) צפע"נ עה"ת פרשתנו שם, ה. בהעלותך שם, ד.

(89) נט, ב.

(90) ב"ר פט"ז, ב. שמו"ר רפל"ה.

(91) ראה רמב"ם הל' שבת פ"ל ה"ז.

(92) בא יב, ח.

(93) פ"ז.

(94) פסחים מט, ב.

(95) זח"ג כט, א.

(96) הל' דעות רפ"ד (ראה תורת מנחם – התוועדויות חע"א

ע' 188. וש"נ).

(97) ראה ב"ר פע"א, ב. זח"א קנד, א. אוה"ת נ"ך ח"ב ע' ע

תתצא. ע' תתנח ואילך.

(98) ראה עירובין פב, א"ב. וש"נ.

(99) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חס"ז ע' 131. וש"נ.

(100) ס' שופטים ה, ז (ובפ"י הרלב"ג).

(101) ראה תורת מנחם – התוועדויות חס"ט ע' 236. וש"נ.

וראה גם שם חע"ד ע' 317. וש"נ.

1 בי"ת, אלא גם בנוגע לשלימות הלימוד, ועד שתהי' אצלן גדלות בלימוד התורה, כפי שמבאר בעל
 2 ההילולא בשיחת י"ג שבט (היאָרצייט של אמו הרבנית) תש"ד¹⁰² ("ויהי בשלושים שנה"¹⁰³) אודות מעלת
 3 נשי ובנות בית הרב, ועד שאירע פעם ענין של הלכה שאצל האנשים הי' ספק, ואילו האשה אמרה מיד
 4 את הפס"ד.

5 יד. ובגלל זה יש אצלי חביבות מיוחדת לכל המוסדות שנקראים על שם אמי – בית חנה, גן חנה,
 6 פּרדס חנה וכיו"ב.

7 וכיון שבערב יום ההילולא רכשו בנין חדש שמיועד לחינוך בנות ישראל¹⁰⁴ – הנה יה"ר שיהי' זה
 8 בנין עדי עד, על יסודי התורה,

9 – והיינו, שאע"פ שהעצים והאבנים נמצאים בחו"ל, הרי ידוע שבביאת משיח "עתידין בתי כנסיות
 10 ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל"¹⁰⁵, ועד"ז בנוגע לבנין זה, שכיון שקשור עם ענין של
 11 תומ"צ, יקבע גם הוא בא"י, ובמילא יהי' בנין עדי עד –

12 ובבנין זה יעניקו את החינוך הראוי, ועד שיפעלו לשנות את כל התלמידות שיגיעו לשם, ולהעמיד
 13 מהן "צבאות השם", שילכו לקבל פני משיח צדקנו, "בבנינו ובבנותינו"¹⁰⁶ – כולל התלמידות עצמן,
 14 שיאמרו עליהן "ראו גידולים שגדלתי".

15 ויה"ר שבקרוב ממש יצטרכו לרכוש עוד בנין ועוד בנין, כיון שהבנין הקודם יהי' מלא עד אפס מקום.
 16 ואשרי חלקם של כל אלו שהשתתפו או שישתתפו בזה בגופם בממונם ובתורתם (ללמדם ולהסבירם
 17 עניני יהדות), וישפיעו על אחרים שגם הם ישתתפו בזה.

18 וכדי שכל זה יהי' בשמחה – יקחו את המשקה והמזונות כדי לחלק לכל המשתתפים בזה.
 19 וכאמור, שכולם ישתתפו בזה, עד שבקרוב ממש יבוא משיח, ואז לא יהיו זקוקים להתעסקותו של
 20 פלוני או אלמוני, כיון שמשיח יקח את כל הענינים על שכמו, וכולם ירוצו אחריו בשמחה ובטוב לבב.
 21 [כ"ק אדמו"ר שליט"א מזג משקה להר"ר אברהם פרשן (שעסק בקניית הבנין), וכן להר"ר שני"ז
 22 לבקובסקי, ונתן לו קנקן יי"ש והמזונות למסור לזוגתו (מהנהלת "מכון חנה").
 23 אח"כ צוה לנגן ניגון שמחה].

* * *

24 טו. בנוגע לביאור בזהר בענין השייכות של האבות ליצי"מ:

25 ידוע המבואר בתו"א¹⁰⁷ שמצרים הו"ע מיצר הגרון, שהוא המבדיל ומפסיק בין המוחין למדות, שלא
 26 יומשך מהמוחין להתגלות במדות שבלב. וענין זה נעשה ע"י פרעה, אותיות העורף¹⁰⁸, בחי' אחור, היפך
 27 בחי' פנים, ובפרט ע"י ג' שרי פרעה, שר המשקים שר האופים ושר הטבחים, שהם קנה ושט וורידין
 28 שבמיצר הגרון, חג"ת דלעו"ז, שהם המונעים ומעכבים המשכת המוחין במדות¹⁰⁹.

29 ומזה מובן שיציאת מצרים קשורה עם התגלות בחי' האבות, חג"ת דקדושה, שנעשה ע"י גילוי בחי'
 30 הפנים (היפך בחי' האחור, העורף דפרעה), שעיי"ז מתבטל המניעה והעיכוב שבמיצר הגרון (מצרים),
 31 ונעשה המשכת המוחין שיתגלו במדות שבלב.
 32

105 מגילה כט, א.

106 בא יו"ד, ט.

107 וארא נח, ב. יתרו עא, ד. הוספות לפ' ויחי קב, ג.
 ובכ"מ.

108 ל"ת להאריז"ל ר"פ וישב ושמות. ועוד.

109 ראה סה"מ תרנ"ט ע' קסד ואילך. תש"ד ע' 92 ואילך.

102 סה"ש תש"ד ע' 63 ואילך. וראה גם תורת מנחם –
 התועדויות הע"ד שם.

103 יחזקאל א, א. וראה תורת מנחם – התועדויות ח"כ ע'
 108. וש"נ.

104 עבור המוסד "מכון חנה" (ראה גם שיחת ט"ו בשבט
 ס"ח (תורת מנחם – התועדויות ח"ע ע' 184 ואילך). וש"נ).

- 1 טז. וכאן המקום להזכיר (בקיצור עכ"פ) אודות הענין שמדברים אודותיו כמה שנים – הענין של
2 "מיהו יהודי":
- 3 ישנם הטוענים: מה מרעישים כ"כ על ענין זה – בה בשעה שמדובר אודות רישום בלבד, שאינו
4 משנה את עצם הענין.
- 5 אך על זה באה ההוראה ממ"ש בסיום הפרשה¹¹⁰: "ויבוא עמלק וילחם עם ישראל", כידוע שענינו
6 של עמלק הוא "אשר קרך"¹¹¹, והיינו, שאינו מונע יהודי מקיום התומ"צ (שבודאי לא ישמע אליו כו'),
7 אלא רק מקרר אותו כו'.
- 8 ובהמשך לזה באה פרשת יתרו – הפרשה של מתן תורה, וכמדובר פעם¹¹² שזהו דבר פלא שהפרשה
9 של מ"ת נקראת ע"ש יתרו, אך הענין הוא, שיתרו נתגייר כהלכה, והרי אמרו רז"ל¹¹³ "לא הגלה הקב"ה
10 את ישראל כו' אלא כדי שיתוספו עליהם גרים" (שזהו כללות ענין בירור ניצוצות הקדושה שבעולם¹¹⁴),
11 כיון שעיי"ז נעשה הוספה ויתרון כו', ובלשון חז"ל¹¹³: "כלום אדם זורע סאה אלא כדי להכניס כמה
12 כורין" – שזהו העילוי דאתהפכא חשוכא לנהורא¹¹⁵, כיתרון האור מן החושך¹¹⁶, ולכן באים עיי"ז למ"ת
13 (כמרוז גם בשם "יתרו" – ע"ש "שיתר פרשה אחת בתורה"¹¹⁷).
- 14 וכפי שאומרים בקאפיטל ע"ב בתהלים¹¹⁸: "וירד מים עד ים גו' ואויביו עפר ילחכו", שזהו באופן
15 של אתכפיא, ואח"כ נעשה הענין דאתהפכא – "מלכי שבא וסבא אשר יקריבו"¹¹⁹, ברצון.
- 16 ועד שזוכים לביאת המשיח (לאחרי שריפת השיריים של כתלי הגלות, כלשון בעל ההילולא¹²⁰),
17 שילמד תורה את כל העם כולו¹²¹ (שהרי אע"פ שלא יהי' מתן תורה עוה"פ¹²², מ"מ, "תורה חדשה מאתי
18 תצא"¹²³), בקרוב ממש.
- 19 [לאחרי תפלת מנחה התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "ניעט ניעט ניקאוואָ".]

(110) יז, ח.	(118) ח"ט.
(111) תצא כה, יז ובפרש"י.	(119) שם, יו"ד.
(112) ראה גם תורת מנחם – התועודיות חנ"ט ע' 192. וש"נ.	(120) אג"ק ח"ו ע' שעב (נעתק ב"היום יום" בתחלתו).
(113) פסחים פז, ב.	(121) ראה רמב"ם הל' תשובה ספ"ט. ועוד. לקו"ת צו יז, א.
(114) ראה תו"א ר"פ לך לך. תו"ח חיי שרה קכא, סע"ב ואילך. ובכ"מ.	ובכ"מ.
(115) זח"א ד, א.	(122) ראה סה"מ תר"ם ח"א ע' קעט. ע' רפד. תרמ"א ע' תיב.
(116) קהלת ב, יג.	תרמ"ז ע' פז. תרנ"ו ע' שנו. המשך תרס"ו ע' כג [לב]. ע' תקמו
(117) שמור"ר פכ"ז, ח. הובא בפרש"י ר"פ יתרו. בהעלותך	[תשיט]. תער"ב פקע"ט (ח"א ע' שסו [ח"ב ע' תקב]). סה"מ
יו"ד, כט.	עטר"ת ע' רצא. תרפ"ה ע' קצט. תש"ט ע' 57. ועוד.
	(123) ישע"י נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

בענייני קדושה נצטוונו להעלות בקודש, ושלא להסתפק כלל
בהישגים שבעבר ואפילו בהווה
ממכתב ז' טבת, תש"כ

לקוטי שיחות

פרשת בא

כרך כא, ב

מתורגם ללשון הקודש

21 הדבר וגזירת הכתוב⁸ – "על-פי שני עדים .. יקום דבר"⁹,
 22 וכפי שמסביר הרמב"ם¹⁰, ש"נצטוינו לחתוך את הדין
 23 על-פי שני עדים כשרים ואף-על-פי שאפשר שיעידו
 24 שקר...".
 25 וכך גם מן הצד השני: קרובים פסולים לעדות אף
 26 כאשר אין שום חשש שישקרו, משום שתוקפה של עדות
 27 איננה רק מצד הבירור ההגיוני של הדברים באמצעותה,
 28 אלא יש לכך תוקף של דין תורה, אשר התורה לא נתנה
 29 לקרובים.
 30 אך משום שלצורך קביעת החודש אין הכרח בתוקף של
 31 עדות, ודי בבירור שלפי החישוב – אשר משום כך "עכשיו
 32 שאין מקדשין על פי הראיה .. אנו סומכין על החשבון"
 33 – לפיכך, נדרש גם בעדות החודש, לדעת רבי שמעון, רק
 34 הבירור שעל ידי העדות. ולכן, במקרה שאין חשש שמא
 35 ישקר – כבעניננו, כאשר "אינם נוגעים בדבר"¹¹ – הרי אז
 36 גם קרובים כשרים לעדות.

ב.

דין קירבה לגבי גרים

37 לפי הסבר זה אפשר לתרץ קושיה נוספת שניתן לשאול
 38 לפי דעת רבי שמעון:
 39 ההלכה היא, ש"גרים .. אין להם קרובה אפילו שני
 40 אחים .. שנתגירו מעידים זה לזה, דגר שנתגיר כקטן
 41 שנולד דמי"¹². ואם כך, אם תמצא לומר¹³ שבעת יציאת

א.

עדותם של קרובים בעדות החודש

1 בקשר לעדות החודש ישנה מחלוקת¹ בין רבי שמעון
 2 לבין חכמים: רבי שמעון סובר ש"אב ובנו וכל הקרובין
 3 כשרים לעדות החודש" – משום שנאמר בתורה² "ויאמר
 4 ה' אל משה ואל אהרן .. החודש הזה לכם", כלומר³:
 5 עדות זו תהא כשרה בכם – משה ואהרן, שהיו אחים.
 6 אך חכמים סוברים שקרובים פסולים לעדות החודש,
 7 והמשמעות של הפסוק הנ"ל היא³ ש"עדות זו תהא מסורה
 8 לכם" – שבית דין מקבל את העדות ומקדש את החודש.
 9 כ"ק אדמו"ר מהר"ש⁴ מסביר את טעמו של רבי שמעון
 10 לכך שעדות החודש שונה מכל העדויות⁵: כיוון שגם ללא
 11 העדות יודע בית דין מתי ראש חודש לפי החישוב, כפי
 12 שכיום, "עכשיו שאין מקדשין על פי הראיה .. אנו סומכין
 13 על החשבון". ולכן, העדות איננה באופן ש"בלעדם לא היו
 14 יודעין כלל", ולפיכך כשרים גם קרובים לעדות זו.
 15 יש להבין: פסילת קרובים לעדות אינה משום החשש
 16 שמא ישקרו, אלא "גזירת מלך הוא"⁷. ואם כך, מדוע חל
 17 בכך שינוי כאשר בית דין יודעים לפי החישוב את
 18 אמיתותה של העדות?
 19 ויש לומר, שההסבר לכך הוא:
 20 עדות איננה רק בירור הגיוני, אלא זהו דין וסיכום

(11) ד"ה החודש שם. – במג"ח (מצוה ד סק"ג) מביא כמה אופנים שאפ"ל נוגע בדבר (ופסול לעדות קדה"ח). וי"ל שהכוונה בהמאמר, שסתם עדות החודש "אינם נוגעים בדבר" (מאחר שאין זו עדות "בדבר הנוגע לחבירו"); אבל באופנים שבמג"ח שם שכן נוגע בדבר, קרובים פסולים (אף לדעת ר"ש). ודוחק. – וי"ל (עכ"פ בחלק מהאופנים הנ"ל?) דכיון שעיקר העדות בנוגע לראיית הלבנה אין דינם משתנה ע"ז שלאח"ז יהיו נוגעים בדבר נ"ד דעדות גטין וקידושין א"צ דרישה וחקירה אע"פ שאח"כ יבוא לדיני נפשות (ב"י בבד"ה חו"מ ס"ל. ועוד). ואכ"מ.

(12) טוש"ע חו"מ שם ס"א. מיבמות כב, א. רמב"ם הל' עדות פ"ג ה"ב.
 (13) כהסוגיא דיבמות (מו, א"ב) ובכ"מ – בנוגע למ"ת וההתחלה ביצי"מ. – ואין להקשות מירושתם א"י מאברהם, מענין כהנים ולויים וחלוקה לשבטים בכלל – שהרי כ"ז ה" ע"פ הדבור מפורש. והאמירה

(1) ר"ה כב, א.
 (2) פרשתנו יב, א"ב.
 (3) ר"ה שם (ובירושלמי שם פ"א ה"ו) הובא רק טעמא דר"ש).
 (4) ד"ה החודש הזה תרכ"ו פ"ה (סה"מ תרכ"ו ע' מדרמה). וראה גם אוה"ת פרשתנו ריש ע' רעז. – וראה לקמן הערה 11.
 (5) ומתורצת עפ"ד קושיית הפנ"י (ר"ה שם) אמאי לא ילפינן מעדות החודש דקרובים כשרים גם בדיני ממונות.
 (6) להעיר מביאור הצפע"נ לרמב"ם (ריש הל' קדה"ח) בדעת ר"ש, ע"ש.
 (7) ב"ב קנט, א. רמב"ם הל' עדות ספ"ג. שו"ע חו"מ ס"ג ס"י.
 (8) ראה צפע"נ לרמב"ם הל' יסוה"ת פ"ד.
 (9) שופטים יט, טו.
 (10) הל' יסוה"ת שם. שם פ"ח סה"ב. וראה הל' סנהדרין פכ"ד סה"א.

ובין כך לחשב את זמן מולד הלכנה לפי החישוב המיוחד 22
 לכך²¹, ואף יותר מכך: בין כך ובין כך סומכים על חישוב 23
 זה, אפילו כאשר מקדשים על פי הראיה²², שהרי כאשר 24
 "ידעו בחשבון שאינו נראה ובאו עדים והעידו שנראה .. 25
 אין סומכים על דבריהם"²³ – ואם כך מדוע יש צורך בעדי 26
 ראיה²⁴?

מכך מובן, שהתורה רוצה להוסיף על ענין החשבון. 28
 ולכן סוברים חכמים, שהתורה רוצה להוסיף, שקביעת 29
 ראשי חדשים לא תהיה לפי חישוב ובירור הגיוני בלבד, 30
 אלא שיהא לו תוקף של דין עדות, אשר "על פי שני עדים 31
 .. יקום דבר". 32

ד.

קידוש החודש לפי שני אופנים

אך לפי זה אין מובן מצד שני: 33
 כיון שמקדשים לפי הראיה של שני עדים כשרים אשר 34
 "על פי שני עדים .. יקום דבר", במה שונה קידוש החודש, 35
 שבו אין סומכים על העדות ועל החקירות והדרישות 36
 בלבד, אלא עורכים גם חישוב, ואם העדות אינה תואמת 37
 לחישוב הרי אז "אין סומכין על דבריהם"? 38
 ויש לומר שהסבר לכך, לפי פנימיות הענינים הוא: 39
 בכל אחד משני האופנים הללו – "עדי ראיה" 40
 ו"חשבון", יש מעלה שאינה קיימת אצל השני. ובקביעת 41
 ראש חודש, שהוא ענין כללי ויסודי בתורה ומצוותיה יש 42

מצרים¹⁴ נחשבו ישראל לגרים¹⁵, אין מובן: מהי ההוכחה 1
 מכך ש"עדות זו תהא כשרה בכס" לענין קרובים לאחר 2
 מתן תורה, והרי הדברים נאמרו למשה ואהרן, שחל עליהם 3
 דין של גרים¹⁶? 4
 אך לפי האמור לעיל אפשר לומר: "גרים .. אין להם 5
 קרובה .. מעידים זה לזה", משום שפסילת קרובים לעדות 6
 היא גזירת הכתוב, ולא משום קירוב הדעת שביניהם, וכיון 7
 שעל גרים לא חל דין של קרובים, אין הם נכללים בפסול 8
 זה. 9
 אך כאשר מדובר אודות עדות שהיא רק בירור הגיוני, 10
 הרי הפגם של קרובים בסוג זה של עדות הוא משום קירוב 11
 הדעת שיש ביניהם. שקירוב הדעת בין אחים קיים גם בין 12
 אחים שהתגיירו, כפי שרואים במציאות¹⁷, ניתן ללמוד 13
 מכך שמשה ואהרן היו כשרים לעדות, גם לגבי קרובים 14
 שלאחר מתן תורה¹⁸. 15

ג.

תוקף של דין עדות לקידוש החודש

אך ההלכה נקבעת כדעת חכמים, שקרובים פסולים 16
 לעדות¹⁹. מכך מובן, שגם בקידוש החודש יש צורך בדין 17
 עדות. 18
 ויש לבאר את סברתם: 19
 מעצם הדבר שהתורה צייתה שיש צורך בעדי ראיה – 20
 "כזה ראה וקדש"²⁰ – ולכאורה: אם בית דין צריך בין כך 21

ישיבו לאהליהם – ה"ז דבור שקידושין הקודמין בתוקפן.

(14) ולפני זה – באמירת החודש גוי. כדמשמע מהמדרש (הובא
 בפרש"י ר"פ בראשית) דהחודש גוי היא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל.
 שהכוונה בזה שהיא מצוה ראשונה שנתנה להם לא בתור ב"נ, כ"א בתור
 ישראל. משא"כ גדה"נ ומילה. – וראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 7.
 (15) וגם לדעת ר' יהושע (יבמות שם) שהיתה טבילה (לפני מ"ת),
 הרי אז (בעת יצי"מ) נפקי מתורת ערל ע"י המילה* (והנשים ע"י טבילה)
 – תו"י שם ד"ה ורבי יהושע. וראה תו"י שם (לתוס' סד"ה כי פליגי) –
 דלרע"ק צ"ל שטבלו ביצי"מ דאל"כ איך אכלו הפסח. וראה לקו"ש
 [המתורגם] ח"ה ע' 130 הערה 26. – ולהעיר מנבואת יחזקאל (קאפי'
 (=פרק) טז) שיצי"מ היא לידת עם ישראל.
 (16) אבל עיין גו"א ויגש (מו, ט), שב שמעתתא בהקדמה, בית האוצר
 (להר"י ענגל) כלל א' אות כב, וכלי חמדה עה"ת פ' ויגש – שבגירות
 דמ"ת לא אמרינן דקטן שגולד דמי. וראה גם צפע"נ לסנהדרין פב, א
 (גם לענין משה ואהרן).
 ולהמבואר בפנים צ"ל דהדוגמא (שו"ע חו"מ שם ס"י) "ואפי' משה
 ואהרן אינם כשרים להעיד זה לזה" – אין הכוונה בזה למשה ואהרן ממש
 שלא היו כשרים להעיד זל"ז, כ"א שאפילו אנשים נאמנים כמשה ואהרן
 אינם כשרים להעיד זל"ז. ולכאורה על כרחך צריך לפרש כן בגמ' (ב"ב

קנט, א) "משה ואהרן לחותנם כו", שהרי חותן משה בודאי הי' גר
 (ובחים קטז, א. רש"י ר"פ יתרו. ועוד) ומותר להעיד לו. ועצ"ע.
 (17) להעיר ממדולל דגירור עד עשרה דרי לא תבוי ארמאה באפי'
 (רש"י יתרו יח, ט. מסנה' צד, א).
 (18) מאחר שבעדות זו אין חשש שהקורבה תביא לירי שקר (כנ"ל
 סוס"א והערה 11).
 (19) רמב"ם הל' קדה"ח רפ"ב. ולהעיר מח" הצ"צ על הש"ס ר"ה
 שם.
 (20) ר"ה כ, א. רש"י פרשתנו עה"פ. ועוד.
 (21) ראה רמב"ם הל' קדה"ח פ"א ה"ו ואילך. שם פ"ב ה"ד ואילך.
 שם פ"ה ואילך.
 (22) רמב"ם פ"א שם. וראה בארוכה שם פ"ח שגם בזמן שמקדשין
 ע"פ הרא"י כשא"א ע"י ראי' סומכין על החשבון לחוד.
 (23) לשון ה"מפרש" לרמב"ם פ"א שם. וראה גם תויו"ט ר"ה פ"ב
 מ"ו (קרוב לסופו).
 ולדעת הרס"ג, הרי עיקר הקביעות היא (רק) ע"פ החשבון ורק
 להוציא מדעת הצדוקים תקנו עדי רא"י (ראה בארוכה תו"ש פרשתנו כרך
 י"ג פ"ג).
 (24) קקשיית התויו"ט שם.

(* ראה תוד"ה דכתיב (כריתות ט. א) דגם אותם שהיו נימולים לפני יצי"מ. מעיקרא כשמלו עצמן מזו ליכנס בבית המקדש כו'.

26 ולכן "גדולים... ממעשה שמים וארץ", בדומה למאמר
 27 חז"ל³⁵ ש"גדול היה נס אחרון יותר מן הראשון" משום
 28 ש"מן שמיא³⁶ מיהב יהבי מישקל לא שקלי" (=לתת
 29 נותנים, אך לקחת אין לוקחים) - הנס של הפיכת דבר
 30 ל"אין" - "מישקל" - גדול מן הנס של "מיהב יהבי" -
 31 יצירת דבר מאין ליש.

32 וזהו הרמז בפסוק "החודש הזה לכם":
 33 "חודש" מלשון חידוש³⁷. הכח של ה"חידוש" ניתן
 34 לישראל. "לכם"³⁸, שעל ידי התורה והמצוות הם הופכים
 35 את העולם ל"דירה לו יתברך".

ו.

"טובים השנים מן האחד"

36 בכך יובנו גם דברי המדרש על הפסוק³⁹ "טובים
 37 השנים מן האחד", בקשר לפרשת החודש, וכך נאמר
 38 במדרש⁴⁰: "טובה פרשה שנאמרה על פי שנים מפרשה
 39 שנאמרה ביחיד, בשנים שנאמר ויאמר ה' אל משה ואל
 40 אהרן בארץ מצרים לאמר החודש הזה לכם..." ואין מובן:

41 יש פרשיות רבות בתורה שנאמרו על ידי הקדוש -
 42 ברוך הוא "אל משה ואל אהרן"⁴¹, ומדוע, אפוא, מציין
 43 המדרש דוקא פרשה זו של "החודש..."⁴²?

44 ההסבר לכך הוא⁴³: "החודש" - מלשון חידוש -
 45 מבחיר את המטרה הכללית של כל התורה ומצוותיה,
 46 כדלעיל. וכיוון שה"חידוש" של התורה והמצוות הוא
 47 בשני עיניים כללים, שאחד מהם קשור למשה והשני -
 48 לאהרן, כדלהלן - לכן מודגש דוקא בפרשה זו הקשר
 49 לשניהם, ומשום כך אומר המדרש דוקא על פרשה זו
 50 "טובים השנים מן האחד".

1 צורך בשתי המעלות, כדלהלן, ולכן "אין אנו סומכין אלא
 2 על שניהם כאחד הראיה והחשבון"²⁵.

ה.

"החודש הזה" - חידוש בבריאה

3 כדי להבין זאת יש להקדים ולהסביר את המאמר
 4 הידוע²⁶ על הפסוק "החודש הזה לכם": "לא היה צריך
 5 להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם", וכפי
 6 שמסביר רש"י²⁷ "שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה
 7 ישראל".

8 ולכאורה, אין מובן²⁸: מדוע "החודש הזה לכם" היא
 9 "מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל"²⁹. והרי, לכאורה,
 10 היתה המצווה הראשונה צריכה להיות "אנכי ה' אלקיך",
 11 קבלת עול מלכות שמים³⁰, שהיא ההתחלה והיסוד לקיום
 12 כל המצוות³¹?

13 ההסבר לכך הוא:

14 "אנכי ה' אלקיך" הוא היסוד וההתחלה של כל
 15 המצוות לגבי קיום המצוות בפועל - כדי שהאדם יקיים
 16 את המצוות כראוי, הוא זקוק תחילה לקבלת עול מלכות
 17 שמים.

18 "החודש הזה לכם" - היא המטרה והתכלית של התורה
 19 והמצוות, ולכן היא מבוארת ומובאת כהקדמה לכל
 20 המצוות, כמצוה ראשונה³²:

21 תכלית התורה והמצוות היא, שישאל יגרמו ל"חידוש"
 22 בבריאה. כפי שידוע ההסבר בפנימיות התורה³³ של מאמר
 23 חז"ל³⁴ "גדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ"
 24 - כי מעשה שמים וארץ הוא בריאה יש מאין, אך מעשה
 25 צדיקים הוא ביטול היש אל האין,

(25) לשון ה"מפרש" שם. ועד"ז בתויו"ט שם. וראה מנ"ח שם סק"א.
 (26) פרש"י ר"פ בראשית. יל"ש פרשתנו עה"פ. והוא ממדרש
 תנחומא (באבער) בראשית יא.
 (27) שם.
 (28) ראה גם לקו"ש חט"ז [המתורגם] ס"ע 517 ואילך.
 (29) דבפסח מצרים לא ה' נוגע (לדעת) הקביעות בחודש, כ"א
 שבעוד עשר ימים יקחו שה גוי ובעוד י"ד יום ישטוהו גוי.
 (30) ראה מכילתא יתרו כ, ג.
 (31) ראה מכילתא שם. ברכות רפ"ב.
 (32) להעיר מלקו"ש ח"י ס"ע 8 ואילך.
 (33) ראה בכ"ז ד"ה גדולים מעשה צדיקים תרפ"ה פ"ז (בסה"מ
 תרפ"א ובהוספות לסה"מ קונטרסים ח"ב - תסב, סע"א ואילך).
 (34) כתובות ה, א.
 (35) תענית כה, א.

(36) כ"ה בב"ח שם.
 (37) ראה ראב"ע כאן. ועוד.
 (38) ראה ד"ה החודש שם פ"ג.
 (39) קהלת ד, ט.
 (40) קה"ר עה"פ.
 (41) "י"ג דברות נאמרו בתורה למשה ולאהרן" (תו"כ ורש"י ר"פ
 ויקרא. במדבר"ר פ"ד, יט. וראה ספרי ס"פ נשא).
 (42) ודווקא לומר שנקט פרשה זו לדוגמא (מפני שהיא פרשה ראשונה
 שנאמרה לשניהם) ולא - ע"ד התחלת כמה מרו"ל כיו"ב: טובות פרשיות
 שנאמרו ע"פ שנים כו'. ובפרט שהיא מהפרשיות שנתמעט אהרן (מכילתא
 כאן. וראה במקומות שנשמנו בהערה הקודמת).
 (43) בהבא לקמן (ס"ר"ז) ראה גם ד"ה החודש הזה שם פ"ח (בסגנון
 אחר). וראה אזה"ת פרשתנו ויש ע' רעז (ובהגהות לשם - אזה"ת שם
 כרך ח ע' בתתקיא"ב). אזה"ת נ"ך (כרך ב) לקהלת עה"פ.

23 והמצוות לגבי ההשפעה בעולם – כך הוא מביע את
24 השפעת התורה והמצוות בישראל.

25 ישראל מושווים ללבנה, למאור הקטן⁵⁰, כנאמר⁵¹ "מי
26 יקום יעקב כי קטן הוא". וחידוש הלבנה וגידולה מצביעים
27 על החידוש והעליה של ישראל, על-ידי התורה והמצוות,
28 מקטנות לגדלות.

29 עלייתם של ישראל נחלקת לשני סוגים:
30 (א) העבודה מצד הכוחות הפנימיים של האדם, שזוהי
31 העבודה שלפי טעם ודעת. מעלת העבודה זו היא
32 הפנימיות, שהיא מקיפה את כל מציאות האדם – שכלו,
33 מדותיו וכדומה עובדים את הקדוש-ברוך-הוא.

34 (ב) העבודה מצד הכחות המקיפים של הנשמה ומצד
35 עצם הנשמה – המתבטאת בהתבטלות לרצון עליון,
36 למעלה מטעם ודעת.

37 זהו גם הטעם הפנימי לכך שראש חודש נקבע על ידי
38 שני הענינים ביחד – הן עדי ראייה והן חישוב – איחוד
39 שתי המעלות ביחד⁵²:

40 יש כאן ענין של ראייה, הנעלית מהבנה והשגה שכלית,
41 על ידי עדות, הנותנת תוקף של תורה מצד גזירת הכתוב
42 – ביטול שלמעלה מטעם ודעת,
43 יחד עם זאת יש כאן "התאמה" ל"חישוב", שהוא על
44 פי טעם ודעת – ההתבטלות שלמעלה מטעם ודעת
45 "נמשכת" וחודרת אל הפנימיות.

(משיחות ש"פ תוריע, פ' החודש תשי"ז,
ש"פ וארא תשט"ו)

ז.

"חידוש" – מלמעלה ומלמטה

1 כבר הוסבר מספר פעמים, שהביטוי⁴⁴ "דירה לו יתברך
2 בתחתונים" כולל שני ענינים כלליים:

3 (א) מצד ה"תחתונים" – שצריך לעשותם ראויים להיות
4 דירה לה' יתברך.

5 (ב) מצד למעלה – המשמעות של "דירה לו יתברך"
6 היא שטעמוותו של ה' מתגלית דוקא למטה, כפי שאדם,
7 להבדיל, נמצא בדירתו בכל עצמותו⁴⁵.

8 שני ענינים הללו הם "חידוש"⁴⁶, כי כדי ש"תחתונים"
9 יהיו ראויים להיות דירה לה' יתברך, הכרחי ביטול היש
10 לאין. והמשכת העצמות למטה היא ענין של חידוש, כי
11 התהוות האין ליש היא רק מהארת האלקות – "בדבר ה'
12 שמים נעשו"⁴⁷, ורק על ידי העבודה של ביטול היש לאין
13 נוצר חידוש ו"ממשיכים" את עצמותו יתברך למטה.

14 וזוהי הסיבה לכך שדוקא על פרשה זו מוסב לפי
15 המדרש הפסוק "טובים השנים מן האחד" – כי בפרשה
16 זו, שבה מתבטאת תכלית התורה והמצוות מודגשים שני
17 ענינים הללו: הן משה – "שושבינא דמלכא"⁴⁸, המביאה
18 לידי המשכת אלקות מלמעלה למטה, ונותן כח ל"חידוש"
19 של המשכת העצמות למטה. והן אהרן – "שושבינא
20 דמטרוניתא"⁴⁸, העלאה ממטה למעלה – הנותן את הכח
21 להעלות את ה"תחתונים"⁴⁹.

ה.

חידוש הלבנה – עליית ישראל

22 כשם ש"החודש הזה לכם" מביע את תכלית התורה

על פי שנים) לגבי כל הפרשיות שבהתורה (שנאמרו ע"י משה לבד) הוא כמעלת ימיה"מ לגבי מ"ת, שבמ"ת היתה רק ירידת העליון למטה אף שעדיין לא נודרך התחתון, משא"כ לימיה"מ שתייה גם הזדככות התחתון.

(50) ראה ב"ר פ"ו, ג. סוכה כט, א. ועוד.

(51) עמוס ז, ב. ה. וראה חולין ס, ב ובחדא"ג שם.

(52) וי"ל שהוא ע"ד ב' הענינים דלעיל (סעיף ז) בנוגע לעולם – כי העבודה מצד ראי' היא בדרך מלמעלמ"ט, ורשכל (וכוחות פנימיים) – מלמטלמ"ע.

(44) תניא רפ"ו. ע"פ תנחומא נשא טז. ועוד.

(45) המשך תרס"ו ס"ע ג. ובכ"מ.

(46) ראה בכ"ז ד"ה גדולים מעשה צדיקים שם. וראה גם סד"ה תקעו תרס"ז (בהמשך תרס"ו). לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 22 ואילך. ח"ב ע' 74 ואילך.

(47) תהלים לג, ו.

(48) זח"ג כ, א (ברע"מ). ועוד. וראה ס' הליקוטים (צ"צ) ע' משה

(ע' א'תקע ואילך), ס' הערכים חב"ד ע' אהרן ע' כז ואילך (וש"נ).

(49) והגהות הצ"צ (הנ"ל הערה 43) שהעילוי בפרשה זו (שנאמרה

לקוטי שיחות

פרשת בא

כרך כא, ג

מתורגם ללשון הקודש

18 שמן הפסוק "זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים" לומדים שמצות זכירת יציאת מצרים קיימת גם בינו לבין עצמו – אף כאשר אין בן ששואל¹¹. ועל כך מוסיף הרמב"ם כהוכחה "רוצה לומר... כמו שאמר זכור את יום השבת", שכשם שחובת זכירת יום השבת חלה גם על האדם בינו לבין עצמו כך גם "זכור את היום הזה".

24 לפי זה נראה, לכאורה, שזוהי כוונתו גם בספר הי"ד החזקה" בהשוואתו בין המצוה "זכור את היום הזה" לבין "זכור את יום השבת" – שהאדם חייב גם בינו לבין עצמו, כפי שמובן לכאורה מהמשך דבריו: "ומנין שבליל חמשה עשר, תלמוד לומר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה... מונחים לפניך. ואף על פי שאין לו בן, אפילו חכמים"¹². ובפשטות הכוונה היא, שהמקור להלכה "ואף-על-פי שאין לו בן" היא מן הפסוק "זכור את היום הזה", שבו אין מוזכר "בן" וכדומה.

ג.

ההשוואה לשבת – לשם מה?

33 אך קשה לומר שזוהי כוונתו היחידה של הרמב"ם בהוסיפו "כמו שנאמר זכור את יום השבת", כי מלשון הפסוק עצמו "זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים" – וכדלעיל, שאין מוזכר בו "בן" ואף לא "אחרים" –

א.

"זכור את היום הזה"

1 על מצות סיפור יציאת מצרים בליל פסח אומר הרמב"ם¹: "מצות עשה של תורה לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים בליל חמשה עשר בניסן שנאמר² זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים, כמו שנאמר³ זכור את יום השבת".

6 שואלים מפרשי הרמב"ם: (א) מהי כוונת הרמב"ם באמרו "כמו שנאמר זכור את יום השבת" מה חסר בציווי "זכור את היום הזה", כך שזקוקים ללמוד אותו מן ההשוואה עם "זכור את יום השבת"? (ב) אם בכל זאת יש צורך בהשוואה עם הזכירה של שבת – מהו המקור לכך?⁴

ב.

"זכור" – גם בינו לבין עצמו

11 בספר המצוות⁵ אומר הרמב"ם: "ולשון⁶ המכילתא: מכלל שנאמר כי ישאלך בנך⁸, יכול אם ישאלך בנך אתה מגיד לו כו', תלמוד לומר והגדת לבנך⁹, אף-על-פי שאינו שואלך, אין לי אלא בזמן שיש לו בן, בינו לבין עצמו בינו לבין אחרים מנין, תלמוד לומר ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה". ומוסיף הרמב"ם "רוצה לומר שהוא ציוה לזכרו כמו שאמר זכור את יום השבת"¹⁰. כלומר,

(7) והוא במכילתא דרשב"י לפנינו עה"פ.

(8) פרשתנו שם, יד.

(9) פרשתנו שם, ח.

(10) כ"ה בסהמ"צ לפנינו, ובהוצאות הר"ח העליר ור"י קאפח הובאה גם תיבת "לקדשו" מהכתוב, והלשון שם הוא בשינויים קלים.

(11) וכן פי' במנ"ח מצוה כא בתחלתה בפ"י דברי הרמב"ם*. וראה קרית ספר לרמב"ם שם.

(12) אבל להעיר מרמב"ם הוצאת פרענקל שם, שבכת"י תימן "מונחים לפניך" הוא סיום ההלכה, ו"אף על פי שאין לו בן" מתחילה הלכה בפ"ע.

(1) הלי' חמץ ומצה רפ"ז.

(2) פרשתנו יג, ג.

(3) יתרו כ, ח.

(4) במ"מ לרמב"ם שם: זה מבואר במכילתא ומבואר ג"כ בערבי פסחים (דף קטז). אבל במכילתא לפנינו ליתא (וראה לקמן בפנים). ובערבי פסחים (ק"ו, ב) לא בא לימוד יצי"מ משבת בגז"ש דזכור, אלא להיפך – גז"ש דזכור ללמוד שבת מיצי"מ, ש"צריך לזכור יצי"מ בקידוש היום כתיב הכא למען תזכור את יום וכתוב התם זכור את יום השבת לקדשו", וכמו שהקשה ביד איתן לרמב"ם שם.

(5) מ"ע קנו.

(6) הובא גם במגדל עוז לרמב"ם. וראה לקמן סעי' ד.

(* אלא שבמנ"ח שם – דמפסוק והגדת הו"א דוקא אם יש לו בן או אחר עמו לספר. אבל אם הוא ביחדי אינו מצוה. ע"כ הביא הפסוק דזכור דגם בפ"ע מצוה להזכיר. ובסהמ"צ שם ממכילתא "בינו לבין עצמו בינו לבין אחרים מנין ת"ל ויאמר משה כו' זכור כו'.

הפסוק "זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים" שיש 24
מצות עשה מיוחדת לספר ביציאת מצרים באותו יום שבו 25
ארע הדבר, בנוסף לחובה של זכירת יציאת מצרים בכל 26
השנה¹³, הנלמדת¹⁴ מן הפסוק "למען תזכור את יום צאתך 27
מארץ מצרים כל ימי חיך"¹⁵, ולכן הוא מביא את 28
ההוכחה¹⁶ "כמו שנאמר זכור את יום השבת" – ששם 29
מדובר על הזכירה ביום זה עצמו¹⁷. 30

ולאחר מכן ממשיך הרמב"ם ואומר¹⁸ "ומנין שבליל 31
חמשה עשר" – כיו¹⁹ מהלימוד מתוך הפסוק "זכור את 32
היום הזה אשר יצאתם ממצרים" ניתן היה לחשוב 33
שהמצוה חלה מיד בכניסת החג²⁰ או²¹ אף מבעוד יום²², 34
ולכן ממשיך הרמב"ם ומביא את הפסוק "והגדת לבנך 35
ביום ההוא לאמר בעבור זה, בשעה שיש מצה ומרור 36
מונחים לפניך" – שחובת ההגדה חלה "בליל חמשה 37
עשר". 38

אך אין די בכך, כי [בנוסף לכך שההכרח לגבי השבת 39
עצמה שהזכירה צריכה להיות ביום השבת עצמו נלמד, 40
לכאורה, מן המילה "לקדשו"²³ הכתובה לאחר "זכור את 41
יום השבת"²⁴ – ואילו רק זאת היתה כוונת הרמב"ם, היה 42
עליו לטעם²⁵ גם את המילה "לקדשו"²⁶ – הרי בנוסף לכך] 43
אין מובן לפי הסבר זה: 44

כדי ללמוד מצות עשה מיוחדת זו, לא היה לרמב"ם 45
שום צורך להביא את הלימוד שנאמר "זכור את היום הזה 46
אשר יצאתם ממצרים", ולאחר מכן צורך להוסיף את 47
ההוכחה "כמו שנאמר זכור את יום השבת". שהרי, את 48
הפסוק שממנו לומדים את החובה בליל חמשה עשר בניסן 49

1 מובן, שחובת הזכירה חלה גם בינו לבין עצמו. כפי
2 שרואים בדברי המכילתא עצמה, ששם אין מובא הפסוק
3 "זכור את יום השבת".

4 בספר המצוות ניתן אמנם להבין מדוע צריך הרמב"ם
5 לציין את זכירת שבת – כי לימוד הזכירה של יציאת
6 מצרים מן הפסוק "זכור..." מובא כתוספת, אך התחלת
7 הלימוד ועיקרו מובא שם (וכן במכילתא המצוטטת שם)
8 מן הפסוק ("כי ישאלך בנך" ו"והגדת לבנך"¹³, לכן עליו
9 להדגיש שהפסוק "זכור את היום הזה" מדבר על זכירה
10 שאינה קשורה ל"כי ישאלך בנך" ול"הגדת לבנך", אלא
11 כזכירת שבת, שגם בינו לבין עצמו חלה החובה של זכירת
12 יציאת מצרים.

13 אך בספר היד החזקה, המקור היחיד לחובת הסיפור
14 ביציאת מצרים הוא מן הפסוק "זכור את היום הזה" –
15 ואם כך, מדוע יעלה על דעתנו לחשוב שכוונת הפסוק היא
16 דוקא כשיש בן, ומדוע יש צורך בהוכחה מזכירת שבת
17 שהכוונה היא גם "בינו לבין עצמו".

ד.

חובת הזכירה ביום זה עצמו

18 בעל "מגדל עוז" מביא את דברי המכילתא הנ"ל,
19 ומוסיף: וכתב רבי משה ז"ל בספר המצוות שלו, שהוא
20 ציוה בזכירתו בזמנו (זכור את היום הזה, רצה לומר שהוא
21 ציוה לזכרו) כאמרו זכור את יום השבת, עד כאן לשונו.
22 לפי זה יש לומר, שזוהי גם משמעותה של ההלכה
23 שהובאה לעיל, בספר היד החזקה: הרמב"ם לומד מן

21) ואולי י"ל (גם) להיפך, שמהכתוב "זכור את היום הזה" הי' אפשר לומר, שמקיימו גם ביום ט"ו ניסן, ובפרט שביום היתה היציאה, ולכן הוצרך להוסיף "ומנין (שרק) בליל ט"ו כו".

22) כמו בקידוש היום שכתב הרמב"ם (הל' שבת שם הי"א) יש לו לאדם לקדש על הכוס ערב שבת מבעוד יום.. שמצות זכירה לאמרה כו'. 23) ראה רמב"ם הל' שבת רפכ"ט. וראה גבורות ה' שם מה שהקשה בדברי הרמב"ם.

24) ולהעיר דובר את יום השבת גופא, פירושוהו בכ"מ שמצוה לזכור בכל ימי השבוע (ראה מכילתא, רשי' ורמב"ן עה"פ יתרו שם. ועוד).

25) להעיר שברמב"ם (הוצאה הנ"ל) הביא מכת"ו ודפוס א' ברמב"ם, שנוספה תיבת "לקדשו". וראה לעיל הערה 10 הגי' בסהמ"צ גם תיבת "לקדשו".

26) ועפ"ז מובן הדוחק בפי' האור שמח לרמב"ם שם שכוונת הרמב"ם: כמו שמן התורה לקדש ומדברי סופרים לזכור על היין וכי לית לי' יין מקדש אריפתא, כן הוא כאן מצוה מן התורה לזכור הנסים ולספר אותם ורבנן תקנו על היין וכי לית לי' יין ואמר ההגדה על הפת כמוש"כ בפרק ח' הי"ב –

כי לפ"ז הו"ל להעתיק גם תיבת "לקדשו", שמזה הוא (כל) הלימוד.

13) וכלשונו שם: "והכתוב שבא על הציווי הזה הוא אמרו והגדת לבנך ביום ההוא ובא הפירוש כו", ועד"ז במנין המצות שבריש ספר היד הביא רק הכתוב והגדת לבנך.

*13) אבל לא נמנה כמצוה בפ"ע במנין המצות. וראה צ"ח ברכות יב, א (ד"ה מזכירין). מנ"ח שם. ועוד.

14) רמב"ם הל' ק"ש פ"א ה"ג. 15) ראה טז, ג.

16) שהרי לדעת רשי' (פרשתנו עה"פ) למדין מהכתוב זכור את היום הזה ש"מזכירין יצי"מ בכל יום". וראה בהנסמן בהערה הבאה.

17) וכן מפרש בגבורות ה' למהר"ל פ"ב.

18) ולהעיר מהלשון בגבורות ה' שם, שכתב "ושם פירושו זכור את יום השבת לקדשו בשבת עצמו כשהשבת נכנס וכך יש לפרש זכור את היום הזה, היינו בניסוח חג המצות יש לזכור את היום". וצע"ק, וראה לקמן הערה 20, 22.

19) וכן מוכח לכאורה להגירסא בהרמב"ם (הוצאה הנ"ל): ומנין שבבבליה.

20) כלשון הרמב"ם הל' שבת רפכ"ט: וצריך לזכרהו בכניסתו. וראה הגהות בני בנימין לרמב"ם הל' חו"מ כאן.

השבת": בפסוק "זכור את היום הזה אשר יצאתם
ממצרים" אין נאמר במפורש ובהדגשה שהזכירה בליל
פסח צריכה להיות באופן של "לספר בנסים ונפלאות...".
לכן מדגיש הרמב"ם, שהמשמעות של "זכור" כאן היא
"כמו שנאמר זכור את יום השבת" שזכירת שבת היא זכר
למעשה בראשית, כנאמר³² בהמשך לזכור את יום השבת
"כי ששת ימים עשה ה'...", ונאמר³³ במדרש הנ"ל:
"כשם .. לזכור את יום השבת זכר למעשה בראשית .. כך
היו זוכרים הנסים...".

1.

מצות שבת – חיוב או שלילה

ביתר עמקות יש לומר, שהשוואה ל"זכור את יום
השבת" – לא זו בלבד שהיא מהווה מקור לחובה "לספר
בנסים ונפלאות...", אלא היא מהווה גם הקדמה להלכות
שבהמשך הפרק.
כדי להבין זאת יש להקדים ולצטט את דברי הרמב"ם
בתחילת הלכות שבת: "שביתה בשביעי ממלאכה מצות
עשה, שנאמר³⁴ וביום השביעי תשבות, וכל העושה בו
מלאכה ביטל מצות עשה ועבר על לא תעשה..." כלומר,
שבמצות שבת יש שני ענינים – הן ענין של שלילה, לא
תעשה – איסור מלאכה; והן ענין חיובי, עשה – לשבות.
מכך שהרמב"ם פותח את הלכות שבת במצות העשה,
למרות שרוב הלכות שבת עוסקות ב"לא תעשה" שבה –
בפרטי ל"ט המלאכות, אבות המלאכות ותולדותיהם וכו',
מובן, שהעיקר בשמירת שבת איננה הצד השלילי של העדר
מלאכה, אלא הצד החיובי – "העשה מנוחה, ולא ביטול
מלאכה"³⁵. ומכך נובעת תוצאה מעשית גם להלכה, כפי
שמבאר זאת הגאון הרוגוטשובי³⁶.

2.

השבת כמעשה בראשית ובמתן תורה

יש לומר, ששני הצדדים הללו במצות השבת –

1 הוא מביא מיד לאחר מכן "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר
2 בעבור זה?"

ה.

יש לספר על הנסים, ולא רק לזכור את היציאה ממצרים
ונראה לומר, שהמקור של דברי הרמב"ם הוא ב"שמות
4 רכה"²⁷ בפרשתנו, כדברי מפרשים אחרים²⁸, ששם משווים
5 בין זכירת יציאת מצרים לבין הזכירה של שבת, וכך נאמר
6 שם: הזהר לישראל כשם שבראתי את העולם ואמרת להם
7 לישראל לזכור את יום השבת זכר למעשה בראשית
8 שנאמר זכור את יום השבת, כך היו זוכרים הנסים שעשיתי
9 לכם במצרים וזכרו ליום שיצאתם משם, שנאמר זכור את
10 היום הזה אשר יצאתם ממצרים.

11 אך יש להבין: הרי ספר היד החזקה הוא ספר הלכות
12 ואין ענינו לצטט סתם דרשות חז"ל – מהי, איפוא, ההלכה
13 בענין הסיפור ביציאת מצרים הנלמדת מהשוואה זו?

14 ההסבר לכך הוא²⁸: בהלכה לגבי זכירת יציאת מצרים
15 מתכוון הרמב"ם לבאר את ההבדל שבין החובה של זכירת
16 יציאת מצרים בליל חמשה עשר בניסן לבין מצות הזכירה
17 במשך השנה כולה:

18 התוספת במצוה שבלייל חמשה עשר בניסן איננה רק
19 בכך שבמשך כל השנה המצוה היא "להזכיר יציאת
20 מצרים"²⁹, די בזכירה בלבד, ואילו בט"ו בניסן המצוה היא
21 "לספר"³⁰ – באריכות כו'³¹, אלא יש הבדל מהותי לגבי
22 עצם המצוה – הזכירה:

23 בכל ימות השנה מספיק "להזכיר יציאת מצרים" – די
24 לזכור שבני ישראל יצאו משעבוד מצרים, אך בליל פסח
25 המצוה היא "לספר בנסים ונפלאות..." – יש לספר על
26 הנסים והנפלאות שעשה הקדוש-ברוך-הוא בהוציאו את
27 ישראל ממצרים.

28 ואת זאת לומדים מן השוואה ל"זכור את יום

(27) פי"ט, ז.

(28) יד איתן לרמב"ם שם.

(28*) ראה עוד ביאור – שיחת יום ב' דחגה"ש תשמ"ה.

(29) לשון הרמב"ם הלי' ק"ש שם.

(30) ועד"ז הוא לשון הרמב"ם בהמצות בהכותרת דהלי' חו"מ "לספר
ביציאת מצרים מאותו הלילה" (וכ"ה לשון אדה"ז ריש הלי' פסח). ועד"ז
במנין המצות בריש ספר היד ובסהמ"צ שם.

(31) כמ"ש בהגדת מעשה נסים (לבעל חו"ד) בפתיחה. שבת פסח.
סי' מהר"ד. מלבי"ם פרשתנו יג, ח. וראה מנ"ח שם (וראה הגש"פ
קה"ת) פי' מצוה עלינו לספר כו' (בהוצאות תשל"ג ואילך – ע' טו).

וכן משמע דעת אדה"ז שהמצוה בהגדה וסיפור בליל פסח הוא

ליעובא, מדהקשה על תירוץ הרי"ף (הובא באבודרהם) בזה שאין
מברכים על סיפור יצי"מ ("שיצא בברכת הקידוש שנוכר בו יצי"מ")
ותירוץ הרשב"א – הובא באבודרהם שם – ("להיות כי מספיקה זכירה
כל דהו"), כי בליל פסח הרי צ"ל הגדה וסיפור (הובא בהגש"פ קה"ת)
(שם).

(32) יתרו שם, יא.

(33) ועפ"ז מתורצת האריכות במדרש זה.

(34) משפטים כג, יב.

(35) לי' הצפע"נ הלי' שבת רפכ"א.

(36) שם. וברפ"א מהלי' שבת. וראה שו"ת צפע"נ דרוינסק ח"ב סכ"ג.
וראה "לאור ההלכה" (להרש"י זו"ן) ע' ריג ואילך.

29 (א) ביטול השעבוד של האדון, העבד יוצא מרשותו
 30 ומבעלותו. (ב) העובדה שהעבד קונה את עצמו והופך לבן
 31 חורין⁴⁵.

32 שני ענינים אלו שונים זה מזה לחלוטין, כפי שאנו
 33 רואים ביציאתו של העבד ביובל, ששני צדדים אלו
 34 מתרחשים בזמנים שונים, כלשון הרמב"ם⁴⁶: "מראש
 35 השנה עד יום הכפורים לא היו עבדים נפטרים לבתיהן ולא
 36 משתעבדין לאדוניהן .. כיון שהגיע יום הכפורים תקעו
 37 בית דין בשופר ונפטרו עבדים לבתיהן".

38 ואת זאת מבאר ומחדש הרמב"ם, שכשם שבזכירת
 39 השבת אין הצד השלילי שבה, העדר המלאכה, העיקר,
 40 אלא העיקר הוא הצד החיובי שבה, המנוחה – כך גם
 41 החובה שבסיפור יציאת מצרים אינה כל כך לגבי הצד
 42 השלילי, יציאת בני ישראל מעבדותו ומרשותו של פרעה,
 43 אלא העיקר הוא הצד החיובי – הפיכתם לבני חורין.

44 וכפי שמדגיש זאת הרמב"ם מיד בהלכה השניה,
 45 שאפילו בסיפור על יציאת מצרים בדרגה הנמוכה
 46 והפשוטה ביותר, כפי שמספרים זאת לבן "קטן או טפש"
 47 – שכאשר "אומר לו, בני, כולנו היינו עבדים כמו שפחה
 48 זו או עבד זה במצרים", אין הוא מסיים בקצרה, כפי שהיה
 49 מתאים, לכאורה, לומר ל"קטן או טפש" ש"ובלילה הזה
 50 יצאנו משם", וכדומה, אלא – "ובלילה הזה פדה אותנו
 51 הקדוש-ברוך-הוא ויוציאנו לחירות", ובכך לא מודגשת רק
 52 היציאה ממצרים – פדה אותנו – אלא גם מדגישים
 53 שהקדוש-ברוך-הוא⁴⁷ הפך אותנו לבני חורין.

54 ומכך יוצא, כפי שממשיך הרמב"ם ואומר⁴⁸, ש"חייב
 55 אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה
 56 משעבוד מצרים" באופן של "כאילו אתה בעצמך היית
 57 עבד ויצאת לחירות ונפדית" – נעשו בני חורין – "ולפיכך
 58 כשסועד אדם בלילה הזה .. מיסב דרך חירות", ההתנהגות
 59 בלילה זו צריכה להיות כבן חורין – "דרך חירות"⁴⁹.

1 השלילה והחיוב – נלמדים משתי הפרשיות והפסוקים
 2 העוסקים בענין השבת:

3 (א) במעשה בראשית – "וישבות ביום השביעי מכל
 4 מלאכתו אשר עשה ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש
 5 אותו כי בו שבת מכל מלאכתו"³⁷ – ביום זה היתה שבתה
 6 והעדר מלאכה.

7 (ב) במתן תורה – לאחר: זכור את יום השבת"³²
 8 ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים ואת
 9 כל אשר בם וינח ביום השביעי על כן ברך ה' את יום
 10 השבת ויקדשהו" – היחודיות של השבת אינה רק בכך
 11 שביום זה הסתיים מעשה בראשית, הענין של "ששת ימים
 12 עשה ה'" "וישבות .. מכל מלאכתו", אלא יותר מכך משום
 13 "וינח ביום השביעי"³⁸.

14 ובהתאם לכך הוא החידוש ב"זכור את יום השבת",
 15 זכירת שבת³⁹: מהותה היא הצד החיובי שבשבת – לא רק
 16 להזכיר שיום זה שונה מכל הימים⁴⁰ בהיותו מושבת
 17 ממלאכה, אלא גם להזכיר את הצד החיובי שבו – "וינח
 18 ביום השביעי", כדברי חז"ל⁴¹ ש"היה העולם חסר מנוחה,
 19 באת שבת באת מנוחה"⁴².

20 וזה מתבטא בזכירת שבת, כדברי הרמב"ם⁴³: זכרהו
 21 זכירת שבת וקידשו.

ח.

הצד החיובי שביציאת מצרים

22 לפי זה יש לומר שזוהי גם כוונת הרמב"ם בהשוואתו
 23 בין זכירת יציאת מצרים לבין זכירת שבת, שגם בסיפור
 24 יציאת מצרים העיקר הוא הצד החיובי.

25 ההסבר לכך הוא: ביציאת מצרים התחדשו אצל בני
 26 ישראל שני דברים⁴⁴: (א) ביטול ויציאה משעבוד ומרשות
 27 מצרים. (ב) היותם לבני חורין, ברשות עצמם.

28 כפי שקיימים שני צדדים אלו בשחרורו של כל עבד:

(44) ראה גם לקו"ש ח"ב ע' 47.
 (45) ראה גיטין לח, ב. נב, א. ולהעיר מצפ"ע הל' מתנות עניים פ"ט
 הי"ט. ועוד.
 (46) הל' שמיטה ויובל פ"י הי"ד.
 (47) כההדגשה "פדה אותנו הקב"ה ויוציאנו לחירות" – ולא "יצאנו
 מעבדות לחירות" וכיו"ב – כי המצוה לספר ביצי"מ היא לא (רק) מה
 שיצאנו ממצרים, כ"א (בעיקר) "לספר בנסים ונפלאות כו" (של הקב"ה),
 כנ"ל סעיף ה.
 (48) הי"ד.
 (49) וממשיך שם בהלכה ז (ויאלף) ע"ד חיוב ד' כוסות, ששייך לענין

(37) בראשית ב, ב"ג.
 (38) ולהעיר מפרש"י יתרו שם "כביכול הכתיב בעצמו מנוחה".
 (39) להעיר משאלתות בתחלתו. נחחומא בראשית ב. וראה נמוקי
 מהרא"י לרמב"ם הל' שבת רפכ"ט.
 (40) להעיר מלשון הרמב"ם בסה"מ צ"מ ע"ק: נזכיר בם .. וקדוש
 היום ומנעלתו והבדלו משאר הימים הקודמים ממנו והבאים אחריו.
 (41) פרש"י בראשית ב, ב. פרש"י מגילה ט, א ד"ה ויכל (וראה ב"ר
 פ"י, ט). הובא בצפ"ע הנ"ל הערה 35.
 (42) ולהעיר מרא"ם וגו"א בפרש"י בראשית שם.
 (43) הל' שבת רפכ"ט.

(* ברמב"ם הוצאה הנ"ל הובא שכ"ה גירסת א' הדפוסים. ובכמה כת"י הגירסא "פדה אותנו הקב"ה) ויצאנו לחירות". אבל בכל הדפוסים ושאר כת"י הוא כלפנינו.

ט.

"חוזק יד" - למען הצד החיובי

21 הוכחה בלבד בשבילנו, כדי שאנו נדע זאת עלינו ללמוד
22 מענין אחר - למרות זאת, מצד שלימות התורה, ודיוקא
23 המוחלט בכל פרטיה, הרי בפנימיות הענינים⁵⁷ הענין
24 המלמד אינו רק מלמד על הדבר הנלמד, אלא הוא הסיבה
25 או הגורם של הענין הנלמד עצמו, או לפחות של גילוי
26 והמשכתו אליו.

27 בענינו רואים זאת בצורה גלויה⁵⁸, כי דו"ע⁵⁹ שבדברי
28 הרמב"ם בספריו מצויים גם ענינים של פנימיות התורה,
29 אם כי הם אינם מופיעים שם בגלוי, אלא ברמז
30 ובהסתרה⁶⁰.

31 מוסבר בתורת החסידות⁶¹ ששני ענינים אלו במצות
32 השבת - השביתה ממלאכה (כי בו שבת מכל מלאכתו)
33 והשביתה של המנוחה בצד החיובי (וינח ביום השביעי)
34 - הם שתי דרגות של שבת: שבת של הלילה (ובסעודה
35 שבת - הסעודה הראשונה), ושבת של היום (הסעודה
36 השניה):

37 מהותה הכללית של השבת הוא העונג - וקראת לשבת
38 עונג⁶² - ובתענוג יש שתי דרגות: התענוג מן השביתה
39 ממלאכה, כלומר - כפי שהדבר אצל האדם למטה -
40 שכחותיו, אשר "נמשכו" ונצטמצמו בעשיה ובמלאכה,
41 חוזרים למקורם בנפש, וגורמים לתענוג. אך תענוג זה
42 עדיין קשור למלאכה, שהאדם "שב אל עצמו" מעמלו, וכן
43 זהו תענוג מסויים הקשור לעשיה מסויימת בלבד -
44 לשביתה ממנה.

1 ויש לומר, שגם את זאת לומד הרמב"ם מן המדרש
2 שהובא לעיל - מסיים דברי המדרש "זכור את היום הזה
3 אשר יצאתם ממצרים, למה, כי בחוזק יד הוציאך ה'
4 ממצרים".

5 הצורך ב"חוזק יד" - פעולה מיוחדת של הקדוש-
6 ברוך הוא ביציאת מצרים (נסים ונפלאות וכו'), אינו כל
7 כך לשם הצד השלילי - היציאה משעבוד מצרים - שהרי
8 הגזירה נקבעה מלכתחילה "ועבדום וענו אותם ארבע
9 מאות שנה"⁵⁰, ומיד כשהסתיימו "ארבע מאות שנה", היו
10 בני ישראל צריכים בני"א לצאת משעבוד מצרים - אלא
11 לצורך הצד החיובי, כדי להפוך את עם ישראל לעם מיוחד
12 - בני חורין. כל זמן היותם עם (וזאת - לעולם, עם עולם)
13 הרי הם בני חורין⁵¹.

14 וכפי שמדגיש זאת הרמב"ם בהמשך הפרק⁵², ש"צריך
15 .. לסיים בשבח", וזאת על ידי ש"מסיים בדת האמת
16 שקרבנו המקום לו והבדילנו מן האומות"⁵³, וקרבונו
17 ליחודו⁵⁴, וכן .. מסיים בנסים ובנפלאות שנעשה לנו
18 ובחירותינו⁵⁵.

י.

ענין המלמד על משנהו - גורם לו

19 כבר הוסבר פעמים רבות⁵⁶, שכאשר לומדים על ענין
20 אחד ממשנהו, הרי למרות שלכאורה, הלימוד מהווה

55 להעיר שי"ג ברמב"ם (הובא ברמב"ם הוצאה הנ"ל) "בחירותינו" (בלי וא"י). ולהעיר מנוסחת הרמב"ם בהגדה שלו פסקא לפיכך: למי שעשה לנו .. הנסים האלו והוציאנו מעבדות לחירות ומשעבוד לגאולה. 56 ראה גם לקו"ש ח"ה [המתורגם] ע' 241. ח"ו [המתורגם] ע' 27. 57 ראה עד"ז דרמ"צ (כב, ב) בנוגע למצות אכילת מצה ושאר המצות שבענין זכירת יצי"מ, שזה שעי" מצות אלו "תקבע בלבבינו האמונה" מפני שיצי"מ הוא "אות ומופת גמור בחידוש העולם כו" (חינוך מצוה כא) - הוא לפי שבפנימיות הענינים, המצה וכן אמירת ההגדה כו' יש בהם עצמם כח לחזק את האמונה.

58 להעיר גם על הצד השווה דשבת וזכירת יצי"מ, דשניהם ענינים לקבוע האמונה בחידוש העולם (ראה מו"נ ח"ב פל"א. חינוך שם, מצוה לא"ב. רמב"ן ואתחנן ה, טו. וראה אברבנאל למו"נ שם).

59 ראה ספר השיחות הש"ת ע' 41 ובהערה שם לקו"ש ח"ג [המתורגם] ע' 20 ובהערה שם.

60 לדוגמא - הידוע (שה"ג להחיד"א מע' רמב"ם) דברי ר' דוד הנגיד (נכד הרמב"ם): כי משנה תורה שחיבר זקנו הרמב"ם מתחיל בשם המפורש יסוד היסודות ועמוד החכמות.

61 בכל הבא לקמן ראה בארוכה לקו"ת בהר מב, ג ואילך. סידור קפ"א ואילך. שער האמונה פט"ו ואילך. המשך תרס"ו ע' תקמג ואילך. המשך תער"ב ח"ב ד"ה ראה אנכי (ע' א'ק) ומאמרים שלאחריו. ובכ"מ. 62 ישעי' נח, יג.

החירות (ראה שם ה"ט). וראה בארוכה לקו"ש ח"א שיחה א' לפ' וארא. חל"א ע' 55 ואילך.

50 לך טו, יג. וראה פרש"י שם. פרש"י פרשתנו יב, מ. וברש"י שם, מא (ממכילתא): כיון שהגיע הקץ לא עכבן המקום כהרף עין.

51 וראה גבורות ה' פס"א דבגאולת מצרים קבלו בני" מעלה עצמית דבני חורין ואין המקרה דגלות שלאח"ז מבטל זה כלל (וראה שם פנ"ב). ועיין זח"ב מ, א. וראה הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים (קה"ת, תשמ"ו ושלאח"ז) ע' קפח. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 93 והערה 74 בפ"י מש"א בהגדה "אילו לא הוציא הקב"ה כו' משועבדים היינו כו'".

52 ה"ד.

53 עפ"י יומתק זה שהרמב"ם מקדים "מתחיל ומספר שבתחלה היו אבותינו .. כופרים .. ומסיים בדת האמת שקרבנו כו'". ואח"כ כותב "ונן מתחיל ומודיע שעבדים היינו כו' ומסיים בנסים ובנפלאות כו' - דלכאורה, הרי בהגדה מקדימים (גם לנוסח הרמב"ם) אמירת "עבדים היינו" לאמירת "מתחלה עונו" היו אבותינו" (וראה אבודרהם פ"י עבדים היינו. הגש"פ קה"ת שם (ע' יד)) - כי עיקר הענין דסיפור ביצי"מ דבני נעשו בני חורין, הוא בזה "שקרבנו המקום לו והבדילנו מהאומות וקרבונו ליחודו".

54 ראה רבינו מנוח לרמב"ם שם: ויצי"מ חזקה אמונת השם והשאירה אותנו לדורות בראותם שינוי הטבע בנפלאות ההם. - ועפ"ז יובן יומתק הקשר דב' הענינים שברמב"ם שם.

19 ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים .. שנאמר זכור את היום
 20 הזה" הוא "כמו שנאמר זכור את יום השבת". כלומר,
 21 הענין החיובי של "לספר בנסים ונפלאות" של יציאת
 22 מצרים נובע מ"זכור את יום השבת" – מהענין החיובי של
 23 שבת ומנוחה כשלעצמו, שבהיותו בדרגה הנעלית לחלוטין
 24 מן העולם הוא יורד לעולם באופן של נס ופלא – לא נסים
 25 המלוכשים בטבע.
 26 ומעצם הענין הזה נעשתה חירותם של ישראל
 27 מושלמת באופן שמאז אין הם יכולים יותר להיות
 28 עבדים⁶⁵.
 29 כי הגאולה נובעת מדרגת השבת, עלמא דחירו⁶⁶,
 30 ומשום כך הורמו ישראל לחלוטין מעל למיצרים
 31 ולמגבלות של סדר ההשתלשלות⁶⁷.
 32 והשלמות בכך תגשם בגאולה העתידה בקרוב ממש,
 33 שתהיה חירות וגאולה אמיתית ושלמות בגלוי, ואף נסים
 34 ונפלאות בגלוי, "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו
 35 נפלאות"⁶⁸, ובמיוחד ביום שכולו שבת ומנוחה לחיי
 36 העולמים⁶⁹.
 (משיחת אחרון של פסח תשמ"ח)

1 דרגה גבוהה יותר של תענוג הוא התענוג הקשור
 2 למנוחה בעצם, הבא לאחר התענוג של השביתה ממלאכה.
 3 אז מתגלה עצם התענוג הנעלה מקשר אל פרטי עשיית
 4 המלאכה או אל המלאכה בכלל.
 5 ואלה הן שתי הדרגות של "זכור" ו"שמור"⁶³: שמור
 6 היא דרגה של "לנוקבא" הקשורה לשבת של הלילה,
 7 ובאופן כללי באלקות זוהי הדרגה של אור הממלא כל
 8 עלמין, הקשור לעולם – אשר בששת ימי החול האור
 9 בעולם מצטמצם, כביכול, ובליל שבת, בעת השביתה
 10 ממלאכה, אז "בטל הלבוש" והוא מאיר בגלוי.
 11 ואילו "זכור לדכורא" – הדרגה של יום השבת –
 12 הגילוי של האור הסובב כל עלמין, הנעלה מהתחלקות
 13 ומהתלבשות בעשיה ובמלאכה – מנוחה בעצם.
 14 ולכן אנו מוצאים שמכל הימים טובים רק פסח
 15 נקרא במפורש "שבת"⁶⁴. כי הנסים והנפלאות הנעלים
 16 לגמרי מן הטבע בגאולת מצרים קשורים לדרגה נעלית
 17 זו של השבת.
 18 ועל כך מוסבר ברמב"ם, שהענין של "לספר בנסים

(67) תו"א שם.

(68) ראה שער האמונה שם פט"ז.

(69) ראה יהל אור לתהלים עה"פ מזמור שיר ליום השבת ובמילואים שם.

(63) ראה גם תו"א עא, ג ואילך.

(64) שער האמונה שם. וראה לקו"ת אמור לו, ב.

(65) ראה גבורות ה' דלעיל הערה 51.

(66) ראה לקו"ת שם, ג. ר"ה ס, ב. וש"י.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שני עמ' א

20 חורבן הבית, נמצא שהארבעים שנה האחרונות של רבן יוחנן בן
 21 זכאי היו לאחר שכבר גלתה הסנהדרין מלשכת הגזית, ולא יתכן
 22 שרבן יוחנן בן זכאי דן דיני נפשות, אם כן אין לומר שהוא 'בן
 23 זכאי' המוזכר במשנתנו.
 24 אומרת הגמרא: אלא על כרחך הכוונה במשנתנו לרבן זכאי
 25 דעלמא – כלומר אדם אחר ששמו בן זכאי, ולא לרבן יוחנן בן
 26 זכאי. מוסיפה הגמרא: הָכִי נָמִי מְסַתְפְּרָא, דְּאִי סְלֵקָא דַּעְתָּהּ רַבִּין
 27 יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, וְיִהְיֶה קֶשֶׁה, וְכִי קָרִי לִיה רַבִּי – וְכִי הִיא רַבִּי יְהוּדָה
 28 הַנְּשִׂיא וּמְסַדֵּר הַמִּשְׁנִיאוֹת קוֹרֵא לוֹ 'בֶּן זַכַּאי', וְהֵלֵא אִין זֶה לְשׁוֹן
 29 כְּבוֹד, אֵלֵא הִיא צְרִיךְ לְקַרְוֵא לוֹ רַבִּין.
 30 מקשה הגמרא: וְהִתְנַיָּא מַעֲשֵׂה וְכַדֵּךְ רַבִּין יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי בְּעוֹקְצֵי
 31 תְּאַנְיִים – כלומר שמפורש בברייתא שמעשה זה היה עם רבן יוחנן
 32 בן זכאי, ולא עם בן זכאי אחר.
 33 מסיקה הגמרא: אלא תלמיד היושב לפני רבו הנה – עדיין רבן
 34 יוחנן בן זכאי לא היה דיין אלא רק היה יושב לפני רבותיו
 35 הדיינים, ובשעת הדין אמר מילתא – אמר שאפשר לחקור
 36 בעוקצי התאנים ומסתבר להו מעמייה – ודבריו היו מסתברים
 37 לדיינים,

1 זכאי ודביקות פקדיות משווי ליה – הוא משה, שכשם שסתירה
 2 בחקירות מבטלת את העדות אפילו בשאלת 'איזה מקום' שאינה
 3 נוגעת לעצם המעשה, כך גם בבדיקות כל סתירה מבטלת את
 4 העדות, אבל רב חסדא אמר את דבריו בשיטת חכמים הסוברים
 5 שבדיקות אינם כחקירות.
 6 מבררת הגמרא: מאן – מיהו בן זכאי המוזכר במשנתנו. אילמא
 7 רבן יוחנן בן זכאי, מי הוה פסנהדרין – האם הוא היה בסנהדרין
 8 בזמן שדנו הסנהדרין דיני נפשות, והתניא – והרי שנינו בברייתא
 9 שכל שנותיו של רבן יוחנן בן זכאי היו מאה ועשרים שנה, ומתוכם,
 10 ארבעים שנה עסק בפסקי דין ו'בסחוריהו' ארבעים שנה למד,
 11 וארבעים שנה לימד והיינו שרק בארבעים שנה האחרונות של
 12 חייו היה דיין ומורה הוראות, ותניא ארבעים שנה קודם חורבן
 13 הבית גלתה סנהדרין מלשכת הגזית, וישבה לה במקום בירושלים
 14 ששמו הנות, ואמר רבי יצחק בר אבדימי, הברייתא מספרת
 15 שהסנהדרין גלתה כדי לומר שמאז לא דנו דיני נפשות. שואלת
 16 הגמרא: דיני קנסות סלקא דעתך, והרי דיני קנסות אפשר לדון
 17 בכל מקום, ובלבד שיהיו דיינים סמוכין, אלא ללמד שלא דנו דיני
 18 נפשות, והנן – ושנינו במשנה משחרב בית המקדש התקין רבן
 19 יוחנן בן זכאי, וממשהו זה משמע שרבן יוחנן בן זכאי היה חי בזמן

ילקוט לוי יצחק על התורה

הוא מספר ר"ב⁵ חס"ד⁶. והתרגום מיר"א דכי"א הוא מספר⁷ פו"ר, מספר⁸ כ"י חפ"ץ חס"ד⁹ עם ו' דתיבת ורב חסד¹⁰. ושניהם¹¹ יחד, כ"י חפ"ץ חס"ד, ור"ב חס"ד,

(5) רב חסד: הוא תיקון השישי. ראה בפרי עץ חיים שער (יב) הסליחות פרק ד (ראה לקמן הטבלא בסי' צא), דמבאר סדר הי"ג מדות הרחמים (כי תשא לד, ו) והוא: א) "אל", ב) "רחום", ג) "וחנון", ד) "ארך", ה) "אפים", ו) "ורב חסד", ז) "ואמת", ח) "נצר חסד" וכו' עיי"ש. מובא בסידור בסדר תשליך.

(6) רב חסד: ראה לקוטי תורה פ' נשא כה, ג וז"ל: הנה כדי להיות המתקת הדינין וביטולן צ"ל ע"י המשכה מבחי' חסד דאריך אנפין שהוא למעלה מעלה מהחסד דז"א, שהחסד דז"א נק' חסד עולם וע"ז נאמר ולך אד' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו דהיינו לפי ערך מעשה בני אדם וכפי האתעדל"ת כך הוא האתעדל"ע וההמשכה מחסד זה וע"כ נק' חסד עולם שהוא בגבול ומדה. וע"כ שם מוצאים המקטרגים מקום לקטרג כו' לעורר מדת הדין,

אבל בחי' חסד דאריך אנפין הוא חסד עילאה ונק' רב חסד לפי שמואיר ומתפשט מבחי' א"ס בלי גבול ומדה [עיי' באגה"ק סי' יז"ד ע"פ חסדי ה'] ושם אין אתעדל"ת מגיע כלל כ"א החסד יורד ונמשך בתמידות מצד עצמו כי חפץ חסד הוא וע"כ ע"י המשכה מבחי' חסד זה מתבטלים כל הדינים ואין הקטרוגים תופסים מקום כלל (ועמ"ש ע"פ ולא אבה הוי' אלקיך לשמוע אל בלעם) עיי"ש.

(7) אסתר ג, ז. "הפיל פור הוא הגורל לפני המן". ומרמו, ש"מירא" (251) + "דכי"א" (35) = 286, וכן פו"ר הוא במספר 286. ראה עוד רמזים בזה בילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב סי' צד. חלק ד סי' ס – חודש אדר (ב). חלק ה סי' לט.
(8) כ"י (30) + חפ"ץ (178) + חס"ד (72) + האות ו' של "ורב חסד" (6) = 286, כמספר פו"ר.

נמצא, ש"מרדכי" + "מירא דכי"א" (פו"ר) בגי' "כי חפץ חסד ורב חסד". (9) התיקון. פירוש: במיכה (ז, יח-כ) כתוב י"ג תיקונים והם כנגד הי"ג מדות הרחמים דמשה, וכנ"ל הערה 5 התיקון הששי דמשה הוא "ורב חסד", ובמיכה הוא כך: א) "מי אל כמוך", ב) "נשא עון", ג) "ועובר על פשע", ד) "לשארית נחלתו", ה) "לא החזיק לעד אפו", ו) "כי חפץ חסד הוא" וגו'. והתיקון "כי חפץ חסד" מתלבש בהתיקון "ורב חסד".

ראה הציוור לקמן סי' צט. כאן בהערה 18.
(10) "כי התיקון כי חפץ חסד מתלבש בהתיקון ורב חסד, זקן בתוך זקן כנ"ל" (לקוט לוי יצחק כאן). ראה הביאור בילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ד סי' ס – חודש אדר (ב). קבט הערה 50.
(11) כ"י (30) + חפ"ץ (178) + חס"ד (72) + ור"ב (208) + חס"ד (72) = 560. וכן ב' פעמים פ"ר (280 × 2) = 560.

והיינו התיקונים "כי חפץ חסד", "ורב חסד" ממתיקים הב' פעמים

שמות ל', כג – ואתה קח לך בשמים ראש מר דרוור
חמש מאות וקנמן בשם מחציתו חמשים ומאתים
וקנה בשם חמשים ומאתים

נו

ביאור מאהז"ל (חולין קלט, ב) "מרדכי מן התורה מנין,
דכתיב מר דרוור ומתרגמינן מירא דכי"א – מרדכי" +
מיר"א דכי"א בגימטריא "ורב חסד – כי חפץ חסד",
המתקת כל הגבורות

מרדכי מן התורה מנין דכתיב (כי תשא ל, כג) מר* דרוור
ומתרגמינן מירא דכי"א.

חולין קלט, ב

מנין, לגדולת מרדכי. מר דרוור, וקרי לוי ראש לבשמים
לצדיקים ואנשי כנסת הגדולה.

רש"י

מרדכי הוא תרגומו של מר דרוור, מיר"א דכי"א,²
כדרז"ל, דרו"ר מספרו³ ב' פעמים אד"ר. ושמו מרדכי⁴

(* ל' הפסוק הוא: "ואתה קח לך בשמים ראש מר דרוור וגו'. ובתרגום
אונילוס: נָאֵת סָב לָךְ בּוֹסְמִין רִישָׁא מִירָא דְכִי"א.

(1) בסמינן זה יבוארו "שבע" שאלות ודיוקים על המאהז"ל, והם:

א) מהו הקשר ל"מרדכי" עם "מר דרוור"?

ב) מהו הקשר ל"מרדכי" עם התרגום "מירא דכי"א"?

ג) שמו אשר יקראו לו בלה"ק זהו תוכנו (תניא) – שער היחוד והאמונה
פ"א), מהו הרמז ותוכן שם "מרדכי"?

ד) למה יש שני חודשים של "אדר" דוקא?

ה) מהו הרמז דחג פורים בא ממ"ש (אסתר ג, ז) "הפיל פור"?

ו) בהמשך לשאלה ה, אם השם של החג הוא על שם ה"פור", א"כ יש
להבין למה נק' החג בשם "פורים" לשון רבים?

ז) מהו הרמז בהשאלה לשונות "מחה אמהה" (בשלא יז, יד), "תמחה"
(כי תצא כה, יט)?

2) ראה עוד בזה לעיל סי' נד. נה. לקמן סי' נו.

3) דרו"ר בגי' 410, וכן ב' פעמים אד"ר (205 × 2) = 410. ראה גם
לעיל סי' נה.

4) מרדכי בגי' 274, וכן ר"ב (202) + חס"ד (72) = 274. ראה הביאור
בהערות 6, 18.

ומזה נעשה מחיית עמלק, שהם¹⁴ מח"ה אמוח"ה תמח"ה, מספר ב' פעמים¹⁵ פ"ר. והוא בן¹⁶ תמנ"ע פלגש דאליפו, שהיא ב' פעמים¹⁷ פ"ר גבורות קשות דקליפה. . והיינו מה שאיבודם מחייתם ונפילתם הוא ע"י התיקון כי חפץ חסד ורב חסד¹⁸, שהם ב' פעמים פ"ר, פרים כנ"ל¹⁹.

לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על פסוקי תנ"ך ומאחז"ל עמוד צט

מספרם פרפ"ר²², ב' פעמים פ"ר, זהו פרים¹³ לשון רבים ב' פעמים פ"ר.

"פר".

(12) פרפ"ר, ב' פעמים פ"ר. פירוש: תיבת "פר" מרמז על ענין הגבורות, הן מצד ה"פירוש" של האותיות, והן מצד ה"גימטריא", וכמו"ש בלקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד ק: "טבע הגבורות להתפרד זה מזה, כי פירוד הוא מצד הגבורות, כמו"ש במאורי אור מע' פרד עיי"ש. מנצפ"ך* שהם הה' גבורות מספרם פ"ר, שפירושו פירור, דהיינו התחלקות ופירור".

ראה גם תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ס ע' רכו: "פר" בגי' "גבורה דין".

ושם עמוד קלא, מציין למ"ש בפרי עץ חיים שער חזרת העמידה סמוך לסוף פ"ז, שמפרש הפסוק באיוב (טז, יב) "שָׁלוֹ הֵייתָ וְנִפְרָקְנִי", ופי' במצודת דוד וז"ל: שלו, [איוב אמר] יושב הייתי בשלוח, ופתאום עשה אותי לפרורים. עיי"ש.

וזהו מ"ש (ישעי' כד, יט) "פור התפוררה הארץ" [ופרש"י: פור התפוררה. לשון פירורין. ובמצודת דוד: פור התפוררה. ענין הרצון לחתיכות רבות כמו (תהלים עד, יג) אתה פוררת. עיי"ש].

וכן הלשון "פרפר ומת" (ראה איכה רבה פרשה ב, טז. רמב"ם הלכות רוצח ושמירת נפש פרק ג הלכה ט. פרק ט הלכה יא). ראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד קלד. ועוד.

(13)* מנצפ"ך. פירוש: האותיות "מנצפ"ך הן מיוחדות, בסוג בפני עצמן, משאר כל האותיות דהאל"ף ב"ת, דשאר כל האותיות באות בראש התיבה, באמצע, או בסוף, משא"כ האותיות "מנצפ"ך – היינו האותיות הסופיות "ם, ן, ך, ם, ן, ך, ם" באות הן רק בסוף התיבה.

וראה במאורי אור ערך מנצפ"ך וז"ל: "מנצפ"ך הם ה' גבורות, ולכן הם באים בסוף התיבה לתת גבול ומדה, כי כן טבע הגבורות". ובלקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד שמו וז"ל: "מדה וגבול הם מצד הגבורות, וכמו ה' אותיות מנצפ"ך הבאים בסוף התיבה, שעד פה תבוא ולא יותר, וכל מדה וגבול מצד הגבורות".

(הכוונה, שחג ה"פורים" הוא כמו "פר" בלשון רבים – "פרים").

(14) בשלח יז, יד: "ויאמר ה' אל משה כתב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע כי מחה אמהה את זכר עמלק מתחת השמים". כי תצא כה, יט – "תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח".

(15) היינו: מח"ה (בגי' 53) + אמוח"ה (54) + תמח"ה (453) = 560, וכן ב' פעמים פ"ר (280 x 2) = 560.

(16) וישלח לו, יב. "ותמנע היתה פילגש לאליפו בן עשו ותלד לאליפו את עמלק". והקן מזרע עמלק כמו"ש (אסתר ג, א) "המן בן המדתא האנגי", ואג בא מעמלק כמו"ש (בלק כד, ז) "וירם מאנג מלכו", וכמו"ש (שמואל-א טו, ח) "ויתפש את אג מלך עמלק". ראה תרגום ותרגום שני לאסתר ג, א. ראה לעיל סי' נה. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב סי' צד.

(17) "תמנע" בגי' 560, וכן ב' פעמים פ"ר כנ"ל. (ראה לקוטי תורה מהאריז"ל פרשת שופטים מצות לא ירבה לו נשים).

(18) ראה לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על פסוקי תנ"ך ומאחז"ל ע' קפב וז"ל: ומרדכי יכול להמתיק כל הדינין דקטנות שזהו הנס דפורים, הוא מפני שמרדכי מספרו רב חסד שהוא התיקון השישי ורב חסד דדיקנא (כמו"ש במ"ח מס' אדר פ"ב משנה ב' עיי"ש) שהוא הממתיק כל דיני אלקים, וכמו"ש אלקים ברב חסדך. ולכאורה שם אלקים הוא דינין, ואיך הוא ברב חסדך. אך הפירוש הוא שע"י בחי' ורב חסד נמתקין כל הדינין דשם אלקים וכו', והוא הממתיק את התיקון דאפים שהוא גבורות ודינים כמו"ש בקול ברמה בביאור האידרא רבה בביאור התיקונים בתיקון הו' עיי"ש. ובפרי עץ חיים שער הסליחות. עיי"ש.

(19) ראה המשך הביאור בילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ה סי' לט.

אגרות קודש

ב"ה, ט' טבת, תשי"ח

ברוקלין.

שלום וברכה!

...במ"ש אודות מורונקול, - לפעמים רבות בא זה מהתרגשות הניערווין ומאופי המאכלים,

ותיקון קצת בשתי הנקודות מביא לשינוי לטוב תומ"י, ויתיעץ גם בזה עם הרופא ששאל בעצתו.

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

לבקש משיח בכל השפות

יש לבטא את הצפיה והגעגועים למשיח גם באנגלית, ובכל שפה שאפשר להגיד זאת. שכן (א) כה ידע כל העולם כלו שבני ישראל רוצים משיח עכשו. (ב) ישנם יהודים שמסבות שונות ומשנות שפה זו קרובה אליהם יותר מלשון הקדש. ומכיון שאין זמן להמתין עד שיחזור לשפתו האמתית, לשון הקדש, שהרי צריכים את משיח עכשו - אין בררה אלא להכריז ולצעק זאת בשפתו: "ווי וואנט משיח נאו!"

(שיחת ח"י אלול תשמ"ב)

להרגיש שמביאים את הגאולה

כאשר יהודי לומד תורה או מקיים מצוה - הוא צריך להיות מודע להשפעה ולפעולה של עבודתו זו. צריך שיהיה מרגיש בו שזוהי "זריעה" שתביא את ה"צמיחה", את ביאת המשיח.

יתכן שאדם יודע שעבודתו יכולה להביא את הגאולה, אך אין זה שיה אלו, לעבודתו. ובשני אפנים: א. אין הוא לומד תורה ומקיים מצוות בשביל להביא את הגאולה; ב. לא אכפת לו אם הגאולה תהיה בזמן מאחר יותר, או בדור אחר חס ושלום, די לו בכך שהוא "זורע" את הגאולה.

האמת היא, שעבודת הגלות צריכה להיות חדורה בצפיה ובגעגועים תמידיים לגאולה. בקיום התורה והמצוות שלו צריך יהודי להרגיש, שהוא מביא וממחר את הגאולה.

(לקוטי שיחות חכ"ב, עמ' 76)

האם דוקא אנחנו ראויים?

טוב וקדשה הם דברים נצחיים, וכאשר יהודי מקיים מצוה הרי "יחוד זה למעלה הוא נצחי לעולם ועד" (תנ"ך פרק כ"ה). מה שאין כן רע אינו מציאות אמיתית, שכן כל ענינו הוא העלם והסתר בלבד, וכאשר אדם נענש על חטאו (דבר המנקה את הפגם שנעשה על ידי החטא) או ששב בתשובה - מתבטל הרע.

מובן, אם כן, שבדורנו זה קיים הטוב של כל הדורות

לחיות עם משיח

כל מעשיו ועבודתו של אדם, הן העבודה עם עצמו והן העבודה עם הזולת, צריכים להיות חדורים ונעשים לשם מטרה ותכלית אחת: לפעל את תכלית השלמות של ימות המשיח, שהיא - "גלוי אור אין סוף ברוך הוא בעולם הזה הגשמי" (תנ"ך פרק ל"ז).

ואף על פי שאדם עוסק בעבודה זו פעמים רבות, "כל זמן משך הגלות", מכל מקום, עליו לעשות זאת בחיות עצומה, כאלו שומע בפעם הראשונה, שעבודה זו פועלת תכלית השלמות של ימות המשיח, שאז הוא עובד את עבודתו בכל תקף החיות שמצד "יחידה" שבנפש, מכיון שהוא "חי עם משיח".

(ספר השיחות תשמ"ח ח"ב, עמ' 514)

גאולה תוך כדי הגלות

כאשר אדם מתבונן בכך שתקף ומיד תבוא הגאולה - לא יפריעו לו קשיי וחשכת הגלות מלעבד עבודתו מתוך שמחה וטיוב לבב. ואז תהיה עבודתו משלמת, הינו תוך כדי "גאולה" מכל מונע ומעכב, מעין ודגמת הגאולה העתידה, בבחינת "עולמך תראה בחייה".

ומובן שעבודה משלמת זו אינה בסתירה כלל לצפיה, בקשה ותביעה מקרב ולב עמוק לגאולה העתידה, שהרי שלמות זו אינה בערה כלל וכלל לשלמות שתהיה בגאולה העתידה (הן לגבי מצוות שלא נתן לקימן עכשו, והן לגבי מצוות שקימן גם בזמן הזה).

(לקוטי שיחות חכ"ט עמ' 275)

אנו רוצים משיח עכשו

יהודי צריך לרצות ולבקש את הגאולה, ובקשה זו עצמה (והתבוננות בנושא הגאולה) נותנת לו סיוע ועידוד רב בעבודת הבורא. כשאומרים ליהודי ש"הנה הנה משיח בא", או "אנו רוצים משיח עכשו" - הרי זה פועל זרז והוספה בעבודת ה', וזהירות יתרה יותר שלא יהיה בידו שום דבר שיעכב חס ושלום את ביאת המשיח.

(לקוטי שיחות ח"ב, עמ' 234)

יְרִידָה צָרָה עֲלֶיךָ, יְתְרוֹן הָאֹר מִן הַחֶשֶׁךְ כִּי) - הֵם רַק
מִצַּד שֶׁכֵּל וְהִבְנָה, מֵה שְׁאִין פֶּן מִצַּד רִגְשׁ הַלֵּב, הִנֵּה
מִצַּד מְרִירוֹת הַגְּלוּת - לֹא מִתְקַבֵּל שׁוֹם בְּאוֹר שֶׁכֵּלִי.

וְלָכֵן, גַּם לְאַחֲרֵי הַבְּאוּרִים וְהַהֶסְבְּרִים הָאֲמוּרִים
- מְבַקְשִׁים וְצוֹעֲקִים בְּתַפְלָה שֶׁהַגְּלוּת תִּתְבַּטֵּל כְּכֹר
וְתִבּוֹא הַגְּאֻלָּה.

(שיחת ש"פ נצבים תשמ"א)

שֶׁקָדְמוּ לָנוּ. וְלָכֵן נִזְכָּה דוֹקָא עֲכָשׁוּ לְבִיאַת הַמְּשִׁיחַ
בְּקָרוֹב, אֲף שֶׁלְּקְאוּרָה לֹא "אֲכָשׁוּר דָּרָא" [=הַדּוֹר אֵינּוּ
רְאוּי].

(לקוטי שיחות ח"א, עמ' 245)

שֶׁכֵּל לְחֹד וְרִגְשׁ לְחֹד

כָּל הַבְּאוּרִים וְהַהֶסְבְּרִים לְגַבֵּי מַעְלַת הַגְּלוּת (זוּהִי

אגרות קודש

ב"ה, ז' טבת, תשי"ח
ברוקלין.

הווי"ח אי"א נו"נ מלאכתו מלאכת שמים
מוי"ה אהרן שמואל שי

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מנר החמישי, בו כותב אשר חפץ ה' בידו הצליח לסדר תי"ת במחנן
הט' ואשר משתדל להגדילה, בכמות, ז.א. במספר התלמידים, וגם באיכות, רמת הלימודים.

ויהי רצון שיהי' זה בהצלחה מופלגה, ובפרט שזהו ענין חיוני בימינו אלה בכלל ובאה"ק
תי"ו בפרט, וא"כ הרי זכות הרבים מסייעתו.

ובמדתו של הקב"ה שהיא מדה כנגד מדה אלא שכ"פ ככה, ימלא השי"ת משאלות לבבם
לטובה שהוא וזוגתו שיחיו יגדלו את כל ילידיהם שיחיו לתורה ולחופה ולמעשים טובים מתוך
הרחבה אמיתית.

בברכה לבשו"ט.

נ.ב.

במ"ש אודות היחס לאלו אשר הוריהם עדיין אינם שומרי תורה ומצוה, פשוט שאין
לדחות אותם, ואדרבה, ובהשתדלות המתאימה הנה סו"ס מצליחים לא רק לקרב הילדים לתורה
ולמצותי' אלא להשפיע על ידם גם על ההורים וכל ב"ב וכנראה במוחש.

חומש יומי

פרשת בא

~ יום ראשון כ"ו טבת ~

א ויאמר יי למשה עול לנת פרעה ארי אגא יקרית נת לכה ונת לפא דעבדוהי בדיל לשואה אתי אלין ביניהון:

י (א) ויאמר יהוה אל-משה בא אל-פרעה כִּי-אֲנִי הַכְּבַדְתִּי אֶת-לְבוֹ וְאֶת-לֵב עַבְדָּיו לְמַעַן שְׁתִּי אֶתְנִי אֵלָה בְּקִרְבוֹ:

כ"י ~ ויאמר ה' אל-משה בא אל-פרעה • והתרה בו • שתי • שימי, שאשית אני.

ב ובדיל דתשמעי קדם כרף ובר כרף נת נסין די עבדית במצרים ונת אתומי די שניתי בהון ותדעון ארי אגא יי:

(ב) וּלְמַעַן תִּסְפַּר בְּאָזְנִי בְּנֶדְ וּבֶן-בְּנֶדְ אֵת אֲשֶׁר הִתְעַלְלִיתִי בְּמִצְרַיִם וְאֶת-אֶתְנִי אֲשֶׁר-שָׂמִיתִי בָּם וַיְדַעְתֶּם כִּי-אֲנִי יְהוָה:

גן, ה'יה לו לכתב עוללתי — כמו: (איכה א) "ועולל למו פאשר עוללת לי", "אשר עולל לי".

כ"י ~ התעללתי • שחקתי, כמו: (במדבר כב) "כי התעללת בי", (שמואל א ה) "הלוא פאשר התעלל בהם", האמור במצרים. ואינו לשון פועל ומעללים — שאם

ג ואתא משה ואהרן לנת פרעה ויאמרו לה כדנן אמר יי אלהא דיהודאי עד אמתי מסרב את לאתכנעא מן קדמי שלח עמי ויפלוחון קדמי:

(ג) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל-פְּרֹעֹה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה-אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים עַד-מָתִי מֵאֲנֶתְ לַעֲנֹת מִפְּנֵי שְׁלַח עַמִּי וַיַּעֲבְדֵנִי:

כ"י ~ לענת • כתרנומו: לאתכנעא, והוא מגזרת עני, מאנת להיות עני ושפל מפני.

ד ארי אם סריב את לשלחא נת עמי הא אגא מיתי מקר גובא בתחומך:

(ד) כִּי אִם-מָאֵן אֶתָּה לְשַׁלַּח אֶת-עַמִּי הַנְּנִי מִבְּיַא מֶחַר אַרְבַּה בְּגִבְלֶךָ:

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

העבריים, עד מתי תסרב להכנע בין נדי (מפני), שחרר את עמי לעבד אותי. (ד) כי אתה, אם תסרב לשחרר את עמי, הריני מביא לפני הגן החמה ארבה בתחום שליטתך.

הפיתי כלח במצריים, ומגפותי — אשר שמתי אותן בהם, ונדעו כי הנני בורא העולם. (ג) ונכנסו משה ואהרן אל פרעה ואמרו לו: כזאת אמר ה', אלהי

(א) ודבר ה' אל משה: הכנס אל פרעה כי אני כבר חזקתי את לבו ואת לבבות שרי צבאו כדי שאשים את מכותי בהם. (ב) ולמען תספר לבנד ולכן בנד כי

~ נקודות משיחות קודש ~

בכל מצב יכולים לשוב בתשובה

משפט הבחירה "להחזיק" ולשוב בתשובה. ועל-דרך זה יש לומר בנוגע לפרעה, שהפונה בזה ש"הכבדתי את לבו" הוא שמלמעלה הקשו עליו לשוב בתשובה, אבל לא לקחו ממנו את משפט הבחירה, ועדין היה יכול "להחזיק" ולשוב בתשובה ולשלם את בני ישראל, ועל זה הוא נענש. ומזה הוראה נפלאה אלינו, שאם בנוגע לפרעה שהיה רשע גמור, אומרת לנו התורה שהיה בלתי לשוב בתשובה, על-אחת-פניה-וכמה אחד מבני ישראל שיש לו נשמה קדושה ש"אפילו בשעת החטא היתה באמנה אמו ותברך" (תניא סוף פירק כד) שבכל מצב שיהיה, ביכלתו לשוב בתשובה ולהתקרב להקב"ה.

(על-פי 'לקוטי שיחות' כרך ו, עמוד 65 - מותר 'לקראת שבת')

בתחלת פרשתנו הובאו דברי משה אל פרעה בשליחותו של הקב"ה "כי אם מאן אתה לשלם את עמי, הנני מביא מחר ארבה בגבלך" (י. ד). וירועה הקושניא, דברי כתוב לפני זה "אני הכבדתי את לבו", שהטעם שמאן פרעה לשלם את בני ישראל הוא מבין שהקב"ה חזק את לבו, ואם-כן מדוע נענש בארבה מטעם שמאן לשלם, הרי זה לא היה בבחירתו? ויש לתרץ על-פי מה שכתב רבנו הגדול נשמתו-עין באגרת התשובה (פרק יא) שאף מי שנאמר עליו "אין מספיקין בידו לעשות תשובה" (יומא פה, ב במשנה), הנה "אם חסד ונתחזק ונתגבר על יצרו ועשה תשובה מקבלין תשובתו". דהיינו, דאף מי שמלמעלה מקבדים עליו התשובה, מפל-מקום עדין יש לו

הַיְחַפֵּא ית עין שמשא דארעא ולא יכול למחזי ית ארעא ויכול ית שאר שזבתא דאשתאר לכון מן ברדא ויכול ית כל אילנא דאצמח לכון מן חקלא :

(ה) וּכְסֶה אֶת-עֵין הָאָרֶץ וְלֹא יוּכַל לִרְאֹת אֶת-הָאָרֶץ וְאָכַל אֶת-יֵתֶר הַפְּלִטָה הַנִּשְׁאָרֶת לָכֶם מִן-הַבֶּרֶךְ וְאָכַל אֶת-כָּל-הָעֵץ הַצֹּמַח לָכֶם מִן-הַשָּׂדֶה :

כ"ט • את עין הארץ • את מראה הארץ. ולא יוכל וגו' • הוֹאֵה לראות את הארץ, ולשון קצרה דבר.

וְיִמְלִין בְּתִיד וּבְתִי כָל עֲבָדֶיךָ וּבְתִי כָל מִצְרַיִם דִּי לֹא חִזּוּ אֲבָהֶתְךָ וְאֲבָהֶתְךָ מִיּוֹמָא דְמַהוּיָהוֹן עַל אֲרַעָא עַד יוֹמָא דְדִין וְיִתְפְּנִי וְיִנְפַק מִן קַדָּם פְּרַעָה :

(1) וּמָלְאוּ בְתִיד וּבְתִי כָל-עַבְדֶּיךָ וּבְתִי כָל-מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא-רָאוּ אֲבֹתֶיךָ וְאֲבֹת אֲבֹתֶיךָ מִיּוֹם הַיּוֹתֵם עַל-הָאָדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפֶּן וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרַעָה :

וְיִאֲמְרוּ עַבְדֵי פְרַעָה אֵלָיו עַד-מָתִי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ שֶׁלַח אֶת-הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲבְדוּ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם הַטֶּרֶם תִּדַע כִּי אֲבָדָה מִצְרַיִם :

(1) וַיִּאֲמְרוּ עַבְדֵי פְרַעָה אֵלָיו עַד-מָתִי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ שֶׁלַח אֶת-הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲבְדוּ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם הַטֶּרֶם תִּדַע כִּי אֲבָדָה מִצְרַיִם :

כ"ט • הַטֶּרֶם תִּדַע • העוד לא ידעת כי אבדה מצרים?.

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

(1) וְאֲמָרוּ לוֹ, שְׂרֵי הַצָּבָא, לְפְרַעָה: עַד כַּמָּה יִהְיֶה זֶה לָנוּ כְּחֻבֵל עַל הַצְּנָאָר? שְׁחַרְר אֶת הָעַם, וַיַּעֲבְדוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיהֶם. הַטֶּרֶם תִּצְפֶּה שְׂמִצְרַיִם אֲבָדָה?

צָבָאךָ וּבְתִי שְׂאָר הַמִּצְרַיִים, מֵה שְׂלַח רָאוּ בְדוּמָה לוֹ אֲבוֹתֶיךָ וְאֲבֹת אֲבוֹתֶיךָ מֵאִז הַיּוֹתֵם עַל הָאָדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה. אֲחֵרֵי זֹאת פָּנָה לְדַרְכוֹ וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרַעָה.

(ה) וּכְסֶה אֶת עֵין הָאָרֶץ וְאֵף לֹא אֶחָד יוּכַל לְהִבִּיט בָּהּ, וַיֹּאכַל אֶת שְׂאֵרֵי הַפְּלִטָה אֲשֶׁר נִשְׁאַרָה לָכֶם מִן הַבֶּרֶךְ, וַיֹּאכַל אֶת כָּל הָעֵצִים הַצּוֹמְחִים לָכֶם בַּמִּדְבָּר. (1) אֲזַי יִמְלְאוּ מִמֶּנּוּ בְתִיד וּבְתִי שְׂרֵי

ח ואתומב ית משה ונת אהרן לנת פרעה
וַאֲמַר לְהוֹן אֲזִילוּ פְּלַחוּ קְדָם יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִן
יָמֵן דְּאֲזִילוּ:

(ח) וַיֹּשֶׁב אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־פְּרֹעֹה וַיֹּאמְרוּ
אֲלֵהֶם לְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וּמִי
הַהֲלָכִים:

ט"ז • וַיֹּשֶׁב • הוֹשִׁבוּ עַל־יְדֵי שְׁלִיחַ שֶׁשָּׁלְחוּ אַחֲרֵיהֶם, וְהִשִּׁיבוּם אֶל פְּרֹעֹה.

ט וַאֲמַר מֹשֶׁה בְּעוֹלָמְנָא וּבְסַבְנָא גִזִּיל בְּכַנְנָא
וּבְכַנְתְּנָא בְּעַנְנָא וּבְתוֹרְנָא גִזִּיל אַרְי חַגָּא קְדָם
יְיָ לְנָא:

(ט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּנַעֲרֵינוּ וּבְזַקְנֵינוּ גִלְדָּךְ בְּכַנְיֵנוּ
וּבְכַנְתֵּנוּ בְּצַאנְנוּ וּבְבַקְרֵנוּ גִלְדָּךְ כִּי חַג־יְהוָה לָנוּ:

י וַאֲמַר לְהוֹן יְהִי כֵן מִימְרָא דִּי בְּסַעֲדֻכוֹן פִּד
אֲשֵׁלַח יִתְכוֹן וְיִת טְפִלְכוֹן חִזּוּ אַרְי כִּישָׂא
דְּאִתּוֹן סְבִירִין לְמַעַבְדַּ לְקַבֵּל אִפִּיכוֹן
לְאִסְתַּחֲרָא:

(י) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יְהִי כֵן יְהוָה עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח
אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְכֶם רְאוּ כִּי רָעָה נִגַּד פְּנִיכֶם:

בְּתַפְלָתוֹ: (לְקַמֵּן לֵב) "לְמָה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר בְּרָעָה
הוֹצִיאָם"? זוֹ הִיא שְׂאֵמֶר לָהֶם: "רְאוּ כִּי רָעָה נִגַּד
פְּנִיכֶם", מִיָּד: "וַיִּצְחָק ה' עַל הָרָעָה" וְהַפָּךְ אֶת הַדָּם
לְדָם מִיֵּלָה שְׁמַל יְהוֹשֻׁעַ אוֹתָם, וְזֶהוּ שְׁנֵאָמַר: (יְהוֹשֻׁעַ
ח) "הַיּוֹם גִּלּוֹתִי אֶת חֲרַפְתּוֹ מִצְרַיִם מֵעַלֵיכֶם", שֶׁהִיוּ
אוֹמְרִים לָכֶם: דָּם אָנוּ רוֹאִין עַלֵיכֶם בַּמִּדְבָּר.

ט"ח • כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְגו' • אִף כִּי אֲשַׁלַּח גַּם
אֶת הַצֹּאן וְאֶת הַבָּקָר, כַּאֲשֶׁר אָמַרְתֶּם. רְאוּ כִּי רָעָה
נִגַּד פְּנִיכֶם • כְּתַרְגוּמוֹ. וּמִדְרַשׁ אַגְדָּה שְׂמַעְתִּי:
כּוֹכַב אֶחָד יֵשׁ שְׁשֵׁמוֹ 'רָעָה', אָמַר לָהֶם פְּרֹעֹה: רוֹאֵה
אָנִי בְּאִיצְטַגְנִינֹת שְׁלִי, אוֹתוֹ כּוֹכַב עוֹלָה לְקִרְאֵתְכֶם
בַּמִּדְבָּר, וְהוּא סִימֵן דָּם וְהִרְיָגָה. וּכְשֶׁחֲטָאוּ יִשְׂרָאֵל
בְּעַגְלָה וּבַקֶּשֶׁת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְהִרְגֵם, אָמַר מֹשֶׁה

יא לֹא כֵן אֲזִילוּ קַצֵּן גְּבַרְיָא וּפְלַחוּ קְדָם יְיָ
אַרְי יְתֵה אִתּוֹן פְּעֵן וְתִרְיָד יְתֵהוֹן מִן קְדָם
פְּרֹעֹה:

(יא) לֹא כֵן לְכוּ נָא הַגְּבָרִים וְעִבְדוּ אֶת־יְהוָה כִּי אִתְּהוּ
אַתֶּם מִבְּקָשִׁים וַיִּגְרַשׁ אֹתָם מֵאֶת פְּנֵי פְּרֹעֹה: ס

לאֵלֵהֵינוּ, וְאִין דְּרָךְ הַטָּף לְזַבְחָת. וַיִּגְרַשׁ אֹתָם • הָרִי
זֶה לְשׁוֹן קַצֵּר, וְלֹא פִרַשׁ מִי הַמְּגַרֵּשׁ.

ט"ט • לֹא כֵן • כַּאֲשֶׁר אָמַרְתֶּם לְהוֹלִיךְ הַטָּף עִמָּכֶם,
אֲלֹא "לְכוּ הַגְּבָרִים וְעִבְדוּ אֶת ה'". כִּי אִתְּהוּ אֹתָם
מִבְּקָשִׁים • (אוֹתָהּ עֲבוּדָה) בְּקִשְׁתֶּם עַד הַנָּה: נִזְבַּחְתָּה

~ יום שני כ"ז טבת ~

יב וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲרִים יִדְךָ עַל אֲרֻעָא
דְּמִצְרַיִם וַיְתִי גּוֹבָא וַיִּסַּק עַל אֲרֻעָא דְּמִצְרַיִם
וַיַּכּוּל יֵת כָּל עַסְבָּא דְּאֲרֻעָא יֵת כָּל דִּי אֲשָׂא
בְּרִדָּא:

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטְהַ יְדִיךָ עַל־אֲרִי
מִצְרַיִם בְּאַרְבֶּה וַיַּעַל עַל־אֲרִי מִצְרַיִם וַיֹּאכַל אֶת־
כָּל־עֵשֶׂב הָאֲרִי אֶת כָּל־אֲשֶׁר הִשְׂאִיר הַבְּרָד:

ט"י • בְּאַרְבֶּה • בְּשִׁבִיל מַפֵּת הָאֲרֻבָּה.

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

(יא) כִּף אִי אֶפְשָׁר, אֲלֹא יִלְכוּ הַגְּבָרִים
שְׂבַכְסֶם וְעִבְדוּ אֶת ה' כִּי זֹאת הַנֶּכֶס
מִבְּקָשִׁים לְמַעֲשֶׂה, וַיִּגְרַשׁ אוֹתָם מִבֵּין
יְדֵי (מִלְפָּנֵי) פְּרֹעֹה.
(יב) וַאֲמַר ה' לְמֹשֶׁה: הוֹשֵׁט קִדְמָה

וּבַבְּקָרְנוּ נִצָּא לְדִרְךָ כִּי חֲגוּ שֵׁל ה'
לָנוּ.
(י) אָמַר לָהֶם: יְהִי כֵן, ה' עִמָּכֶם.
כַּאֲשֶׁר אֲשַׁחֲרַר אֶתְכֶם וְאֶת טַפְכֶם הַנֵּה
אָנִי רוֹאֵה אֶת הָרַע מוֹל פְּנִיכֶם.

(ח) וּלְכָךְ הִחְזִרוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל
פְּרֹעֹה, וַאֲמַר לָהֶם: צֵאוּ לְדִרְךָ, עִבְדוּ
אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם. מִי וּמִי הַהוֹלָכִים?
(ט) אָמַר מֹשֶׁה: בְּנַעֲרֵינוּ וּבְזַקְנֵינוּ
נִצָּא לְדִרְךָ; בְּכַנְיֵנוּ וּבְכַנְתֵּנוּ; בְּצַאנְנוּ

יג וַיֹּאמְרוּ מֹשֶׁה ית חֲטָרָה על ארְעָא דְּמִצְרַיִם
וַיֵּן דְּבַר רוּחַ קְדוּמָא בְּאַרְעָא פֿל יוֹמָא הַהוּא
וְכַל לִילֵיא צִפְרָא הָהּ רוּחַ קְדוּמָא נָטַל ית
גוֹבָא :

יג) וַיִּט מֹשֶׁה אֶת־מִפְתָּהוֹ עַל־אַרְץ מִצְרַיִם וַיְהִי־הָהָּ נֶהַג
רוּח־קְדוּיִם בְּאַרְץ פְּלִתְיוֹם הַהוּא וְכָל־הַלַּיְלָה
הִבְקֵר הָיָה וְרוּחַ הַקְּדוּיִם נָשָׂא אֶת־הָאֲרָבָה:

כ"ט - וְרוּחַ הַקְּדוּיִם • רוּחַ מְזַרְחֵית נָשָׂא אֶת הָאֲרָבָה, לְפִי שְׂבָא פֿנְגֵּדוֹ, שְׂמִצְרַיִם בְּדְרוּמֵית מִעְרֵבֵית הָיְתָה,
כְּמוֹ שְׂמִפְרָשׁ בְּמָקוֹם אַחֵר.

יד וְסָלִיק גוֹבָא על פֿל ארְעָא דְּמִצְרַיִם וְשָׂרָא
בְּכָל תַּחוּם מִצְרַיִם תְּקִיף לְחֵדָא קְדוּמוּהֵי לֹא
הָיָה בְּן גוֹבָא דְּכּוּתָהּ וּבִתְרוּהֵי לֹא יְהִי בְּן:

יד) וַיַּעַל הָאֲרָבָה על פֿל־אַרְץ מִצְרַיִם וַיִּנַּח בְּכָל
גְבוּל מִצְרַיִם פֿבְּד מְאֹד לְפָנָיו לֹא־הָיָה בֵּן אֲרָבָה
כְּמוֹהוֹ וְאַחֲרָיו לֹא יְהִי־בֵּן:

על־יְדֵי מִינִין הִרְבֵּה שְׁהִיּוּ יַחַד: אֲרָבָה, יָלַק, חֶסֶל,
גָּזַם, אָכַל שֵׁל מֹשֶׁה לֹא הָיָה אֶלָּא שֵׁל מִיִּן אֶחָד (כֶּף
גְּרַסַת רַבִּי אֶלְיָהוּ מְזַרְחֵי), וְכְמוֹהוֹ לֹא הָיָה וְלֹא יְהִיָּה.

כ"ט - וְאַחֲרָיו לֹא יְהִי־בֵּן • וְאוֹתוֹ שְׁהִיָּה בִּימֵי
יִואֵל, שְׂנַאֲמַר: (יִואֵל ב) "כְּמוֹהוֹ לֹא נִהְיָה מִן־הָעוֹלָם",
לְמַדְנֵו שְׁהִיָּה פֿבְּד מִשָּׁל מֹשֶׁה, [פִּי שֵׁל יִואֵל הִנֵּה]

טו וַחֲפָא ית עֵינ שְׂמִשָּׂא דְּכָל ארְעָא וְחִשׁוּכַת
אַרְעָא וְאָכַל ית פֿל עֶסְבָּא דְּאַרְעָא וְיָת פֿל
פִּירֵי אֵילָנָא דִּי אֲשָׂאָר בְּרֵדָא וְלֹא אֲשָׂתָאָר
פֿל יְרוּקָא בְּאֵילָנָא וּבְעֶסְבָּא דְּחַקְלָא בְּכָל
אַרְעָא דְּמִצְרַיִם:

טו) וַיִּכֶם אֶת־עֵינ פֿל־הָאֲרָץ וַתַּחֲשׂוּךְ הָאֲרָץ וַיֹּאכַל
אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאֲרָץ וְאֵת כָּל־פְּרֵי הָעֵץ אֲשֶׁר הוֹתִיר
הִבְרַד וְלֹא־נֹתֵר כָּל־יִרְק בְּעֵץ וּבְעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּכָל־
אַרְץ מִצְרַיִם:

כ"ט - פֿל יִרְק • עֲלָה יִרְק, וִירְדוּרָא בְּלַעֲזָא.

טז וַיֹּאחֲזֵי פֿרַעָה לְמַקְרֵי לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן
וַאֲמַר חֲבִית קְדָם יִי אֱלֹהֵיכֹן וּלְכוּן:

טז) וַיִּמְהַר פֿרַעָה לְקַרְא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר
חֲטֹאתִי לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֶם:

יז וְכַעַן שְׂבוּק פֿעַן לְחֻבוּי בְּרַם זִמְנָא הָדָא
וְצִלוּ קְדָם יִי אֱלֹהֵיכֹן וַיַּעֲדֵי מַנִּי לְחוּד ית
מוֹתָא הַדִּין:

יז) וְעַתָּה שָׂא נָא חֲטֹאתִי אִךְ הַפַּעַם וְהַעֲתִירוּ
לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְיִסַּר מַעֲלֵי רַק אֶת־הַמּוֹת הַזֶּה:

יח וַיִּפַּק מִלּוֹת פֿרַעָה וְצִלֵי קְדָם יִי:

יח) וַיֵּצֵא מֵעַם פֿרַעָה וַיַּעֲתֵר אֶל־יְהוָה:

פֿירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית־יהודית

אָת יָדָךְ על אַרְץ מִצְרַיִם בְּסַפַת
הָאֲרָבָה, אַזִּי יַעֲלָה על אַרְץ מִצְרַיִם
וַיֹּאכַל אֶת כָּל עֵשֶׂבָה, אֶת כָּל אֲשֶׁר
הַשָּׂאִיר הִבְרַד.
יג) וְהוֹשִׁיט מֹשֶׁה אֶת מִשְׁהוֹ על אַרְץ
מִצְרַיִם, וְנִהַג ה' רוּחַ תְּרַרִית נוֹשֶׁבַת
בְּאַרְץ לְמִשְׁךְ אוֹתוֹ הַיּוֹם וְהִלְלָהּ
שְׂלֵאֲתַרְיֵו, וְכַאֲשֶׁר הִגִּיעַ עֲלוֹת הַשַּׁחַר,
לְפָנֵי הַגִּץ הַחֲמָה, נָשָׂא הַרוּחַ

הַתְּרַרִית הַנוֹשֶׁבַת אֶת הָאֲרָבָה.
יד) וּלְכָךְ עֲלָה הָאֲרָבָה בְּכָל אַרְץ
מִצְרַיִם וְהַתְּבַיֵּית בְּכָל תַּחֲוּמָה. עֲצוּם
מְאֹד אֲשֶׁר לֹא הָיָה לְפָנָיו אֲרָבָה דּוּמָה
לוֹ, וְאַחֲרָיו לֹא יְהִיָּה פְּזוּה.
טז) וְכַךְ כִּסָּה אֶת עֵינ כָּל הָאֲרָץ עַד
שְׁהַחֲשׂוּךְ, וְאָכַל כָּל עֵשֶׂבָה וְכָל פְּרֵי
עֲצִיָּה אֲשֶׁר הַשָּׂאִיר הִבְרַד, וְלֹא נָשָׂאָר
דְּבַר מִן הַיִּרְק בְּעֲצִיָּם וּבְעֵשֶׂבֵי הַמִּדְבָּר

אֲשֶׁר בְּכָל אַרְץ מִצְרַיִם.
טז) אַחֲרֵי זֹאת מְהַר פֿרַעָה וְקַרְא
לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַאֲמַר: כִּבְר חֲטֹאתִי
לְה' אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֶם.
יז) וְכַעַת הָיוּ מוֹכְנִים לְסַבֵּל אֶת עוֹנֵי
זֹאת הַפַּעַם, וְהַעֲתִירוּ אֵל ה' אֱלֹהֵיכֶם
שְׂיִסִּירוּ מַעֲלֵי אֶת הַמּוֹת הַמְחַלֵּט הַזֶּה.
יח) וְכַאֲשֶׁר יָצָא (מִשְׁה) מֵאַצְלוֹ הַעֲתִיר
אֵל ה'.

(יט) וַיִּהְיֶה כִּי יִהְיֶה רֹחַ הַצָּפוֹן וַיִּשְׂא אֶת הָאָרֶבָה וַיִּתְקַעְהוּ יְמֵה סוּף לֹא נִשְׂאָר אַרְבֶּה אֶחָד בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם:

יט וַיִּהְיֶה כִּי יִהְיֶה רֹחַ הַצָּפוֹן וַיִּשְׂא אֶת הָאָרֶבָה וַיִּתְקַעְהוּ יְמֵה סוּף לֹא נִשְׂאָר אַרְבֶּה אֶחָד בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם: (צפניה ב) "יושביו את גובה ורמהו לימא דסוף לא אשתאר גובה חד בכל תחום מצרים:

ועד ים פלשתיים, ממזרח למערב, שים פלשתיים במערב הים, שנאמר בפלשתיים: (צפניה ב) "יושביו חבל הים, גוי כרתים". לא נשאר ארבה אחד. אף המלוחים ששלחו מהם (שמות רבה).

כ"י רוח ים • רוח מערבי. ימה סוף • אומר אני, שים סוף היה מקצתו במערב כנגד כל רוח דרומית וגם במזרח של ארץ ישראל. לפיכך, רוח ים תקעו לארבה בימה סוף כנגדו. וכן מצינו לענין תחומין, שהוא פונה לצד מזרח, שנאמר: (לקמן כז) "מים סוף

(כ) וַיִּחַזַק יְהוָה אֶת־לֵב פְּרָעָה וְלֹא שָׁלַח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ

כ וַיִּחַזַק יְהוָה אֶת־לֵב פְּרָעָה וְלֹא שָׁלַח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ

(כא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטְהַר יְרֵד עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֲשֹׁךְ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּמַּשׁ חֲשֵׁךְ:

כא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטְהַר יְרֵד עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֲשֹׁךְ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּתַר דִּיעָדֵי קָבַל לִילִיא:

ואונקלוס תרגם לשון הסרה, כמו "לא גמיש", בתר דיעדי קבל ליליא, כשיגיע סמוך לאור היום, אבל אין הדבור מישב על ה"ו של "וימש", לפי שהוא כתוב אחר "ויהי חשך". ומדרש אגדה פותרו, לשון (דברים כח) "ממשש בצחקים", שהיה כפול ומכפל ועב עד שהיה בו ממש.

כ"י וימש חשך • ויחשיך עליהם חשך יותר מחשכו של לילה, וחשך של לילה יאמיש ויחשיך עוד. וימש • כמו וימשש. יש לנו תבות הרבה חסרות אל"ף, לפי שאין הברת האל"ף נפרת פל"כף, אין הפתוב מקפיד על חסרונה, כגון: (ישעיה ג) "לא יהל שם ערבי" – כמו לא יאהל, – לא יטה אהלו, וכן: (שמואל ב כב) "ותזרני חיל", כמו ותזרני.

(כב) וַיַּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֲשֹׁךְ־אֶפְלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשַׁת יָמִים:

כב וַיַּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֲשֹׁךְ־אֶפְלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשַׁת יָמִים:

אפלה כדי שלא יראו מצרים במפלתם ויאמרו: אף הם לוקין כמונו. ועוד שחפשו ישראל וראו את פליהם, וכשיצאו והיו שואלין מהן והיו אומרים: אין בנדינו כלום, אומר לו: אני ראיתו בביתך ובמקום פלוני הוא. שלשת ימים • שלוש של ימים, טרציני"א בלע"ו, וכן "שבעת ימים" בכל מקום, שטייני"א של ימים.

כ"י ויהי חשך אפלה וגו' שלשת ימים • חשך של אפל, ש"לא ראו איש את אחיו" אותן ג' ימים (בשמות רבה), ועוד שלשת ימים אחרים חשך מכפל על זה ש"לא קמו איש מתחתיו", יושב אין יכול לעמד, ועומד אין יכול לישוב (שמות רבה. ע"ש). ולמה הביא עליהם חשך? שהיו בישראל באותו הדור רשעים, ולא היו רוצים לצאת, ומתו בשלשת ימי

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

(יט) אַזִּי הִפָּךְ ה' רוח מערבית חזקה מאד, אשר נשאה את הארבה והעבירה אותו אל ים סוף. לא נשאר ארבה אחד בכל ארץ מצרים.

(כ) אַזִּי חִזַּק ה' אֶת לֵב פְּרָעָה, וְלֹא

שחרר את בני ישראל. (כא) וַיֹּאמֶר ה' לְמֹשֶׁה: הוֹשֵׁט קְדִימָה אֶת יָדְךָ לְכוּן הַשָּׁמַיִם, וְהָיָה חֲשֹׁךְ בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם לְאַחַר שִׁתְּפוּגַג

חשך הלילה. (כב) והושיט משה את ידו לכוון השמים, והיה חשך אטום בכל ארץ מצרים שלשה ימים.

~ נקודות משיחות קודש ~

קיום המצות בדרך הטבע

(ראה מצפה איתן על תוד"ה חטין סנהדרין ט, ב. כלי חמדה פ' ויקהל לה, כז-כח).
 ועל-פי-זה גם הצווי ד' "ונצלתם את מצרים", היו צריכים לקיים בדרך הטבע.
 ולכן מפרש רש"י שפדי שקיים הצווי לא יהיה בדרך גס, הנה לא רק עצם קיום המצוה ("ונצלתם את מצרים") היה בדרך הטבע, אלא גם ההכנה לקיום המצוה (חפוש פלי הזקב של המצרים) הנה בדרך הטבע ולא באופן נסי.

ויהי חשף-אפלה בכל-ארץ מצרים (י, כב) ולמה הביא עליהם חשף. . שחפשו ישראל וראו את כליהם וכשצאו והיו שואלים מהן והיו אומרים אין בנדינו כלום, אמר לו אני ראיתי בבייתך ובמקום פלוני הוא (רש"י).
 מלשון רש"י "שחפשו ישראל" משמע שאינו מפרש כפרוש שהובא בתנחומא (פרשתנו ג) ש"היה מאיר לישראל ומראה להן כל פלי כסף וזהב וכו'", ומפרש שבני ישראל היו צריכים לחפש את פלי הזקב וכו', וצריך ביאור טעם השנוי.
 ויש לבאר זה, והנה צווי הקב"ה נתנו "לצרף כהן את הכרית", ולכן הדין שצווי הקב"ה צריך לקיים בדברים טבעיים ולא במעשה נסים, בכדי שהמצות יהיו בדברים שהם מגדרי העולם

(ע"פ לקו"ש כרך ה', עמ' 80 ואילך,
 כרך לא עמ' 48 ואילך - מתוך 'לקראת טבת')

כג לא חזו אנש ית אחוהי ולא קמו אנש מתחותיהי תלתא יומין ולכל בני ישראל היה נהורא במוחבנהון:

לֹא-רָאוּ אִישׁ אֶת-אָחִיו וְלֹא-קָמוּ אִישׁ מִתַּחַתָּיו שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְלְכָל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אֹר בְּמֹושַׁבְתָּם:

~ יום שלישי כ"ח טבת ~

כד ויקרא פרעה למשה ואמר אזילו פלחו קדם יי לחוד ענכון ותורכון שבוקו אף טפלכון זייל עמכון:

(כד) ויקרא פרעה אל משה ויאמר לכו עבדו את יהוה רק צאנכם ובקרכם יצג גם טפכם ילך עמכם: כש"י יצג • זה מצג במקומו.

כה ויאמר משה אף את תמסר בידנא נכסת קדשיו ועלון ונעבד קדם יי אלהנא:

(כה) ויאמר משה גם-אתה תתן בידנו זבחים ועלת ועשינו ליהוה אלהינו: כש"י גם אתה תתן • לא דרך ש'מקננו ילך עמנו", אלא "גם אתה תתן".

כו ואף בערנא זייל עמנא לא תשתאר מדעם ארי מנה אנחנא נסבין למפלח קדם יי אלהנא ואנחנא לית אנחנא ידעין מה נפלח קדם יי עד מיחנא תמן:

(כו) וגם-מקננו ילך עמנו לא תשאר פרסה פי ממנו נקח לעבד את-יהוה אלהינו ואנחנו לא-נרע מה נעבד את-יהוה עד-באנו שמה:

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערכות-יהודית

תתן לנו זבחים ועולות, נקריב אותם לך אלהינו.
 (כו) וגם מקננו ילך עמנו, לא ישאר ממנו פרסה פי ממנו נקח לעבד את

לדרך, עבדו את ה', אף צאנכם ובקרכם עזבו, וטפכם יצא לדרך אתכם.
 (כה) אמר לו משה: לא, אלא אתה

לא ראה אדם את חברו ולא קם אדם ממקומו שלשה ימים, ולכלל בני ישראל היה אור במגוריהם.
 (כד) וקרא פרעה למשה ואמר: צאו

שיעור יומי ליום שלישי כ"ח טבת ושנים מקרא ואחד תרגום - יא - פרשת בא
 כ"ט • פְּרָשָׁה • פְּרַסְתָּ רֶגֶל, פְּלַנְטָא בְּלַע"ז. לֹא גִדַע מַה נַעֲבֹד • כִּמְהָ תִכְבַּד הָעֶבְרֹדָה. שְׁמָא יִשְׁאַל יוֹתֵר מִמָּה
 שְׂיֵשׁ בְּיַדֵּינוּ.

כו) וַיְחִיזֶנּוּ יְהוָה אֶת־לֵב פְּרַעֲהַ וְלֹא אָבָה לְשַׁלְּחֵם:
 כו וַתִּתְקַף יי ית לבא דפרעה ולא אבה לשלחיהוהוּן:

כז) וַיֹּאמְרוּ־לוֹ פְּרַעֲהַ לֵךְ מֵעַלֵי הַשָּׁמֶר לֵךְ אֶל־תֶּסֶף
 רְאוֹת פָּנָי כִּי בַיּוֹם רִאתָךְ פָּנָי תָּמוֹת:
 כז וַאֲמַר לָהּ פְּרַעֲהַ אֵיזֵל מֵעַלְי אֶסְתַּמֵּר לֵךְ לֹא תוֹסִיף לְמַחְזִי אִפִּי אֲרִי בְיוֹמָא דְתַחְזִי אִפִּי תָמוֹת:

כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בֵּן דְּבַרְתָּ לֹא־אֶסַּף עוֹד רְאוֹת פְּנִיךָ:
 כט וַאֲמַר מֹשֶׁה יְאוֹת מְלִילְתָא לֹא אוֹסִיף עוֹד לְמַחְזִי אִפִּיךָ:

כ"ט • בֵּן דְּבַרְתָּ • יָפָה דְּבַרְתָּ, וּבְזַמְנֵנוּ דְּבַרְתָּ. אָמַת, שְׁלֵא אוֹסִיף עוֹד רְאוֹת פְּנִיךָ (שמות רבה).

יא (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עוֹד נִגַע אֶחָד אָבִיָּא
 עַל־פְּרַעֲהַ וְעַל־מִצְרַיִם אַחֲרַיִכֶם יִשְׁלַח אֶתְכֶם מִזֶּה
 בְּשַׁלְּחֹוּ בְּלֶה גֵרִישׁ יִגְרַשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה:
 כ"ט • פְּלָה • "גְּמִירָא". "פְּלָה", קְלִיל. בְּלַכֶּם יִשְׁלַח.

ב) דְּבַרְנָא בְּאוּנֵי הָעַם וַיִּשְׁאָלוּ אִישׁ מֵאֵת רַעְיוֹ
 וְאִשָּׁה מֵאֵת רַעְיוֹתָהּ כְּלִי־כֶסֶף וְכִלְי זָהָב:
 ב מְלִיל קַעֲזַן קָדַם עֲמָא וְשְׂאִילוּ גְבַר מִן חֲבֵרָה וְאֶתְתָא מִן חֲבֵרְתָהּ מִנִּין דְּכֶסֶף וּמִנִּין דְּדָהָב:

~ נקודות משיחות קודש ~

רכוש גדול כמתנה או כתשלום

כבוד על-ידי נתינת מתנה וכיוצא בזה, ולמה הצרכו בני ישראל לבקש ולשאל את הרכוש מהמצרים?
 וגו' לומר על פי מה דאיתא בסנהדרין (צא, א) "פעם אחת באו בני מצרים... אמרו... תנו לנו כסף וזהב שנשלחם ממנו, אמר גביהא בן פסיסא... תנו לנו שכר עבודה של ששים רבוא ששעבדחם במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה... ולא מצאו תשובה", והינו, שבני ישראל קבלו את הרכוש כתשלום שכר על שעבודם למצרים.

דברנא באוני העם וישאלו איש מ' מאת רעהו וגו'... ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים כלי-כסף וגו' וינצלו את-מצרים: (פרשתנו יא, ב ואילך)
 וגו' לענין, דאם הפגנה ב' וינצלו את מצרים" היתה כדי לקיים ההבטחה לאברהם אבינו בכרית בין הבתרים ש' ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", למה עשה הקב"ה שבני ישראל יקבלו את ה"רכוש גדול" על-ידי שאילה ובקשה מהמצרים, דלכאורה הנה מתאים יותר אם המצרים היו נותנים להם את זה בדרך

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערכת-יהודית

ה' אלהינו, ואנחנו לא גידע פמה שיעור עבודתנו אותו עד אשר נגיע לשם.
 כז) אזי חזק ה' את לבו, ולא רצה לשחררם.
 כח) אמר לו פרעה: לך מעלי, הנהר לך לבל תוסיף לראות את פני! כי ביום שתראה את פני - תוצא להורג. (כט) אמר לו משה: בן אמרת, לא אחזור פעם נוספת לראות את פניך. (ס) ואמר ה' למשה: נותר רק גנע אחד שאותו אשים על פרעה ועל

המצרים. אחרי זה ישחרר אתכם מן המקום הזה, ובעת שישחרר רבבותיכם - יגרש אתכם מפה. (ב) צו את העם כי ישתדלו לקבל מתנה, האיש מחברו והאשה מחברתה - כלי כסף וכלי זהב.

(שְׁמַעֲנֵה לָהֶם שִׁכְרָה, מִצַּד הַדִּין) וְאַזְ רְאוּ הַכֹּל, שְׂנֵה הַגִּיעַ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי הָיוּ רְאוּיִים וְזָכָאִים לָזֶה כְּתוּבָה, וְלֹא בְּדֶרֶךְ מִתְנַה. וק"ל.
(ע"פ לקו"ש כרך כא עמ' 12 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

וְעַל-פִּי-זֶה אִם הַמְצָרִים הָיוּ נוֹתְנִים לָהֶם אֶת זֶה מִצַּד עֲצָמָם, הָיוּ יְכוּלִים לְחֻשָׁב שְׂנֵה הָיָה בֶק בְּדֶרֶךְ מִתְנַה וְלֹא כְּתוּבָה שִׁכְרָה (שְׁחִיבִים לְשֵׁלֶם לָהֶם), וְלָכֵן עָשָׂה הַקְּב"ה שֶׁהַמְצָרִים יִתְנוּ אֶת הַרְכוּשׁ בֶק כְּתוּבָה מִהַשָּׂאֵלָה וְהַ"תְּבִיעָה" שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

צְדִיקָה, אֲבָרְהָם: "וְעַבְדוֹם וְעַנּוּ אוֹתָם" קִיָּם בָּהֶם, "וְאַחֲרֵי כֵן יִצְאוּ בְּרֻכּוֹשׁ גְּדוֹל" לֹא קִיָּם בָּהֶם.

כ"ט • דְּבַר-נָא (ברכות ז) אֵין 'נָא' אֶלָּא לְשׁוֹן בְּקָשָׁה. בְּבִקְשָׁה מִמֶּךָ, הַזְהִירָם עַל כֶּךָ, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ אוֹתוֹ

ג ויהיב יי ית עמא לרחמין בעיני מצרים אף גברא משה רב לחדא בארעא דמצרים בעיני עבדי פרעה ובעיני עמא:

(ג) וַיִּתֵּן יְהוָה אֶת-חַן הָעַם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם גַּם הָאִישׁ מִשָּׁה גְּדוֹל מְאֹד בְּאַרְצָן מִצְרַיִם עַבְדֵי-פְרַעֲה וּבְעֵינֵי הָעַם: ם

~ יום רביעי כ"ט טבת ~

ד ויאמר משה כדן אמר יי כפלאות ליליא אנא מתגלי בגו מצרים:

(ד) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר יְהוָה כַּחֲצֵת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם:

כְּמוֹ כַּבְחָצוֹת הַלַּיְלָה, וְאָמְרוּ שְׂאֵמֶר מֹשֶׁה: 'כַּחֲצוֹת', דְּמִשְׁמַע סְמוּךְ לוֹ, אוֹ לְפָנָיו אוֹ לְאַחֲרָיו, וְלֹא אָמַר בַּחֲצוֹת, שְׂמָא? יָטַעוּ אֲצַטְנִינִי פְרַעֲה וַיֹּאמְרוּ: מֹשֶׁה בְּדַאי הוּא, אֲכַל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יוֹדַע עֲתִיו וּרְנַעֲיו, אָמַר: 'כַּחֲצוֹת'.

כ"ט • וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר ה' • בְּעַמְדוֹ לְפָנֵי פְרַעֲה גְּאֵמְרָה לוֹ נְבוּאָה זוֹ, שֶׁהָרִי מִשְׂיָצָא מִלְּפָנָיו לֹא הוֹסִיף רְאוֹת פָּנָיו. כַּחֲצֵת הַלַּיְלָה • כַּהֲחַלֵּק הַלַּיְלָה. כַּחֲצוֹת, כְּמוֹ: (מַלְכִים א יט) "כַּעֲלוֹת", (תַּחֲלִים קכד) "בַּחֲרוֹת אָפֶם בְּנוֹ", זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ, לִישְׁבוּ עַל אֲפָנָיו, שְׂאֵין 'חֲצוֹת' שֵׁם דְּבַר שֶׁל חֲצִי. וּרְבוּתֵינוּ דְּרִשׁוּ: (ברכות ז)

ה וימות כל בכור מצרים מבכור אחר פרעה הישב על-כסאו עד בכור השפחה אשר הרחיים וכל בכור בהמה:

(ה) וַיָּמוּת כָּל-בְּכוֹר בְּאַרְצָן מִצְרַיִם מִבְּכוֹר אַחֲרֵי הַיִּשָּׁב עַל-כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשִּׁפְחָה אֲשֶׁר הָרַחִיִּים וְכֹל בְּכוֹר בְּהֵמָה:

הָיָה בְּכֻלָּל, וְלָמָּה לָקוּ בְּנֵי הַשִּׁפְחוֹת? שְׂאֵף הֵם הָיוּ מִשְׁעַבְדִּים בָּהֶם וּשְׂמִחִים בְּצַרְתָּם. וְכֹל בְּכוֹר בְּהֵמָה • לְפִי שֶׁהָיוּ עוֹבְדִין לָהּ. וּפְשָׁתְהוּ שֶׁבְּרוּךְ-הוּא הוּא נִפְרַע מִן הָאֵמָה, נִפְרַע מֵאֱלֹהֵיהָ (מְכִילֵתֵא).

כ"ט • עַד בְּכוֹר הַשִּׁבִּי • לָמָּה לָקוּ הַשִּׁבּוּיִים? כְּדִי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: וְרֵאתָם תְּבַעַה עַל-כּוֹנֵם, וְהִבִּיאָה פְּרַעֲנוֹת עַל מִצְרַיִם. מִבְּכוֹר פְּרַעֲה וְגו' עַד בְּכוֹר הַשִּׁפְחָה • כֹּל הַפְּחוּתִים מִבְּכוֹר פְּרַעֲה וְחֻשׁוּבִים מִבְּכוֹר הַשִּׁפְחָה

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

מבכורו של פרעה היושב על כסאו עד בכורה של האמה אשר אחרי הרחיים, וכלל בכורותיהם של הבהמות.

(ד) ויאמר משה: כן אמר ה', בערף בחצי הלילה אני מתגלה בארץ מצרים.
(ה) וימות כל בכור בארץ מצרים,

(ג) ולכן נתן ה' חן לעם בעיני המצרים, ומשה השליח התעצם מאד בארץ מצרים אצל מנהיגי פרעה ואצל האנשים.

והיתה צעקה גדלה בכל-ארץ מצרים אשר בלמהו לא נהיתה וכמהו לא תסף:

וילכל בני ישראל לא יחרץ-כלב לשנו למאיש ועד-בהמה למען תדעו אשר יפלה יהוה בין מצרים ובין ישראל:

כ"ט - לא יחרץ כלב לשנו • אומר אני, שהוא לשון שנון: לא ישגן, וכן (יהושע י) "לא חרץ לבני ישראל לאיש את לשונו", לא שגן. (שמואל ב ה) "אז תחרץ", תשתגן. (ישעיה מא) "למורג חרוץ", שנון. (משלי כא)

וירדו כל-עבדיך אלה אלי והשתחווי-לי לאמר צא אתה וכל-העם אשר-ברגליך ואחרי-כן אצא ויצא מעם-פרעה בחר-אף: ם

כ"ט - וירדו כל עבדיך • חלק כבוד למלכות, שהרי בסוף, ירד פרעה בעצמו אליו בלילה ואמר: "קומו צאו מתוך עמי", ולא אמר לו משה מתחלה: וירדת אלי והשתחית לי (ובחיים טב) • אשר ברגליך •

ויאמר יהוה אל-משה לא-ישמע אליכם פרעה למען רבות מופתי בארץ מצרים:

כ"ט - למען רבות מופתי • "מופתי" שנים, "רבות" שלשה: מפת בכורות, וקריעת ים-סוף ולנער את מצרים.

ומשה ואהרן עשו את-כל-המופתים האלה לפני פרעה ויחזק יהוה את-לב פרעה ולא-שלה את בני-ישראל מארצו: ם

כ"ט - ומשה ואהרן עשו וגו' • כבר כתב לנו זאת בכל המופתים, ולא שנאה כאן אלא בשביל לסמכה לפרשה שלאחריה.

והתקינה צעקות עצומות בכל ארץ מצרים שלא נמצא בדומה לו, ולא ישוב להיות כמוהו גם כן. (ז) וילכל בני ישראל מאנשיהם ועד בהמותיהם, לא ינבח כלב בפיו מפאת החזק הנמצא מעליו, וזאת כדי שתדעו שיבדיל ה' בין המצרים ובין בני ישראל.

מכם פרעה כדי שיתרבו ראיות המוצקות בארץ מצרים. (י) ומשה ואהרן עשו כל אלה הראיות המוצקות בנוכחות פרעה. אזי חזק ה' את לבו ולא שחרר את בני ישראל מארצו.

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

יב (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר:

א וַאֲמַר יי לְמֹשֶׁה וְלֵאחֲרָיו פֶּאֶרְעָא דְמִצְרַיִם לְמִימְרָא:

בתוך הכפר? תלמוד-לומר: "כצאתי את העיר וגו'", ומה תפלה קלה לא התפלל בתוך הכפר, לפי שהיתה מלאה עבודת כוכבים, דבר חמור כנה, לא כל-שכן?.

כ"ט וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן • בְּשִׁבְלֵי שְׂאֵהָרֹן עֲשֵׂה וְטַרַח בְּמוֹפְתֵי־יָם כְּמֹשֶׁה, חֶלֶק לוֹ כְּבוֹד זֶה בְּמִצְוֵה רֵאשׁוֹנָה, שְׁכַלְלוּ עִם מֹשֶׁה בְּדַבּוּר. בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם • (מכילתא) חוץ לכפר. או אינו אלא

(ב) הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֵם רֵאשׁ חֲדָשִׁים רֵאשׁוֹן הוּא לָכֵם לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה:

ב וַיִּקְרָא הַדִּין לְכוּן רֵישׁ נִרְחִין קְדָמַי הוּא לְכוּן לְנִרְחֵי שְׁתָּא:

ראויה לקדש, והראיה לו באצבע את הלכנה בקיע ואמר לו: כנה ראה וקדש. וכיצד הראה, והלא לא היה מדבר עמו אלא ביום, שנאמר: (לעיל ו) "ויהי ביום דבר ה'", (ויקרא ז) "ביום צוותו", (במדבר טו) "מן היום אשר צוה ה' והלאה?" אלא סמוך לשקיעת החמה נאמרה לו פרשה זו, והראהו עם חשכה.

כ"ט וְהַחֲדָשׁ הַזֶּה • (מכילתא. שמות רבה) הִרְאָהוּ לְכַנָּה בְּחֲדוּשָׁה, וַאֲמַר לוֹ: כְּשֶׁהִי־תָם מִתְחַדָּשׁ, יִהְיֶה לָךְ רֵאשׁ חֲדָשׁ. וְאֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִיַּד פְּשׁוּטוֹ: עַל חֲדָשׁ נִסָּן אָמַר לוֹ: זֶה יִהְיֶה רֵאשׁ לְסֵדֶר מִנְּיַן הַחֲדָשִׁים, שִׁיָּהָא אֵיךְ קְרוּי שְׁנֵי, סִינָן - שְׁלִישִׁי. הַזֶּה • נִתְקַשָּׁה מֹשֶׁה עַל מוֹלַד הַלְכָנָה, בְּאִינוּ שְׁעוֹר תְּרָאָה וְתִהְיֶה

ג מלילו עם כל פגשתא דישראל למימר בפסרא לנרתיא הדין ויסבון להון גבר אמר לבית אבא אמר לביתא:

(ג) דִּבְרוּ אֶל-כָּל-עַדְתֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּעֵשֶׂר לְחֲדָשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֵׁה לְבֵית-אִבְתָּ שֵׁה לְבֵית:

דברו היום, בראש חדר, שיקחוהו בעשור לחדש. הנה • פסח מצרים מקחו "בעשור", ולא פסח דורות (פסחים צו). ששה לבית אבת • (שם) למשפחה אחת. הרי שהיו מרבין, יכול ששה אחד לכלן? תלמוד-לומר: "ששה לבית".

כ"ט וְדִבְרוּ אֶל כָּל עַדְתָּ • (מכילתא) וְכִי אַהֲרֹן מְדַבֵּר, וְהָלֹא כְּבָר נֹאמַר: "אַתָּה תְּדַבֵּר"? - אֵלֹא חוֹלְקִין כְּבוֹד זֶה לָזֶה, וְאוֹמְרִים זֶה לָזֶה: לְמַדְנִי, וְהַדְּבוּר יוֹצֵא מִבֵּין שְׁנֵיהֶם כְּאִלוּ שְׁנֵיהֶם מְדַבְּרִים. דִּבְרוּ אֶל-כָּל-עַדְתֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּעֵשֶׂר לְחֲדָשׁ • (מכילתא)

ד ואם יזעיר ביתא מלאתמנאה על אמרא ויסב הוא ושיבבה דקריב לביתא כמנן נפשתא גבר לפום מיכלה תתמנון על אמרא:

(ד) וְאִם-יִמְעַט הַבַּיִת מֵהֵי־וֹת מֹשֶׁה וְלִקַּח הוּא וְשִׁכְנוֹ הַקָּרִב אֶל-בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נִפְשַׁת אִישׁ לְפִי אֲכָלוּ תִכְסּוּ עַל-הַשָּׂה:

ולהתמעט, "מהיות משה" תמעטו, בעוד הששה קים, בהיותו בחיים, ולא משנשחט (פסחים פט). במכסת • חשבון, וכן: (ויקרא כז) "מכסת הערפק". לפי אכלו • הראוי לאכילה, פרט לחולה וזקן שאינו יכול לאכל פזית • (מכילתא). תכסו • תתמנון.

כ"ט וְאִם יִמְעַט הַבַּיִת מֵהֵי־וֹת מֹשֶׁה • וְאִם יִהְיֶה מוֹעֲצִין מֵהֵי־וֹת מֹשֶׁה אַחַד, שְׂאֵין יְכוֹלִין לְאָכְלוּ וְיָבֵא לִיַּדֵי נוֹתֵר, "וְלִקַּח הוּא וְשִׁכְנוֹ וְגו'", זֶהוּ מִשְׁמַעוֹ לְפִי פְּשׁוּטוֹ. וְעוֹד יֵשׁ בּוֹ מִדְּרַשׁ לְלַמֵּד שְׂאֵחַר שְׁנִמְנוּ עֲלֵיו, יְכוֹלִין לְהַתְּמַעַט וְלִמְשֹׁךְ יְדֵיהֶם הֵימְנוּ וְלִהְיֹנוֹת עַל שֵׁה אַחַר, אִךְ אִם בָּאוּ לִמְשֹׁךְ יְדֵיהֶם

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

- (א) וַאֲמַר ה' לְמֹשֶׁה וְלֵאחֲרָיו בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר.
- (ב) זֶה הַחֲדָשׁ יִהְיֶה לָכֵם רֵאשׁוֹן לְחֲדָשִׁים, תַּחֲלֶה לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה.
- (ג) דִּבְרוּ אֶל עַדְתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַרוּ:
- (ד) וְלָכֵן אִם נִמְעַטוּ יוֹשְׁבֵי הַבַּיִת מִן בְּעֵשֶׂרֵי בּוֹ תִהְיֶה מִיְחַדָּתָהּ לֵה כָּל קְבוּצָה רֵאשׁ טְלָה אַחַד לְבֵתֵי אֲבוֹתָם, רֵאשׁ טְלָה אַחַד לְכָל בֵּית. (ו) וְלָכֵן אִם נִמְעַטוּ יוֹשְׁבֵי הַבַּיִת מִן הַצֶּרֶף לֵרֵאשׁ טְלָה אַחַד, אֲזַי יִקַּח הוּא וְשִׁכְנוֹ הַקָּרִיב אֶל בֵּיתוֹ, בְּהִתְאָם לְמִסְפַּר הַנְּפֻשׁוֹת, כָּל אִישׁ לְפִי שְׁעוֹר מְזוֹנוֹ - תִּשְׁתּוּוּ בִּינֵיהֶם.

ה) **שָׁה תָּמִים זָכַר בֵּין־שָׁנָה יְהִי־לָכֶם מִן־הַכֹּבָשִׁים**
וּמִן־הָעִזִּים תִּקְחוּ:
ה אָמַר שְׁלִים דָּבַר בַּר שְׁתֵּה יְהִי לְכוֹן מִן
אֲמַרְיָא וּמִן עֲזִיָּא תִסְבוּן:

כ"ט • תָּמִים • בְּלֹא מוּם • בֵּין שָׁנָה • כָּל שְׁנַתוֹ קְרוּי
"בֵּין שָׁנָה", כְּלוּמַר שְׁנוּלַד בְּשָׁנָה זוֹ. מִן הַכֹּבָשִׁים
וּמִן הָעִזִּים • או מִזֶּה אוּ מִזֶּה, שְׂאָף עַד קְרוּי שָׁה,
שְׁנַאָמַר: (דברים יד) "וְיָשָׁה עִזִּים".

ו) **וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבַּעַה עָשָׂר יוֹם**
לְחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשַׁחֲטוּ אֹתוֹ כָּל קָהַל עַד־יִשְׂרָאֵל בֵּין
הָעֲרָבִים:
ו וְיִהְיֶה לְכוֹן לְמִטְרָא עַד אַרְבַּעַא עֶסְרָא יוֹמָא
לְיִרְחָא הַדִּין וּיְכַסּוּן יְתֵה כָּל קָהֲלָא כְּנִשְׁתָּא
דְיִשְׂרָאֵל בֵּין שְׁמִשְׂרָא:

כ"ט • וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת • זֶהוּ לְשׁוֹן בְּקוּר,
שְׁטַעוֹן בְּקוּר מִמוּם אַרְבַּעַה יָמִים קָדָם שְׁחִיטָה.
וּמִפְנֵי מַה הַקָּדִים לְקִיחַתוֹ לְשַׁחֲטוֹ אַרְבַּעַה יָמִים,
מַה שְׂלֵא צָוָה כֵּן בְּפֶסַח דּוֹרוֹת? הִנֵּה רַבִּי מִתְיָא בֵּן
חֲרַשׁ אֹמַר: הֲרִי הוּא אֹמַר: (יחזקאל טו) "וְאָעֲבַר עֲלֶיךָ
וְאָרַאךָ וְהִנֵּה עִתָּךְ עֵת דְּדִים", הַגִּיעָה שְׁבוּעָה
שְׁנֹשְׁבַעֲתִי לְאַבְרָהָם שְׂאֲגָאֵל אֶת בְּנָיו, וְלֹא הָיוּ בְיָדָם
מִצּוֹת לְהִתְעַסֵּק בָּהֶם כְּדִי שִׁיגָאֵלוּ, שְׁנַאָמַר: (שם)
"וְאֵת עֶרֶם וְעָרִיָּה", וְנָתַן לָהֶם שְׁתֵּי מִצּוֹת: דָּם פֶּסַח
וְדָם מִיֵּלֶה שְׁמֵלוֹ בְּאֹתוֹ הַלֵּילָה, שְׁנַאָמַר: (שם)
"מִתְבוֹסֶסֶת בְּדָמֶיךָ", בְּשִׁנֵּי דָמִים, וְאוֹמַר: (זכריה ט)
"גַּם־אֵת בְּדָם־בְּרִיתְךָ שְׁלַחְתִּי אֲסִירֶיךָ מִבּוֹר אֵין מִים
בוֹ", וְשָׁהִיו שְׁטוּפִים בְּעִבּוּד־כּוֹכְבִים, אָמַר לָהֶם:
"מִשְׁכוּ וּקְחוּ לָכֶם", "מִשְׁכוּ" יְדִיכֶם מִעִבּוּד־

~ נקודות משיחות קודש ~

יאמרו, הִמָּוּ וְעָרְבּוּ פְתָאוּם וְטָרַד דַּעְתוֹ. וְאָף כָּאֵין: מִפְּנֵי
שְׁבָנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ שְׁטוּפִים בְּאֵלִילִים, לֹא הָיָה דִי בְּפַעֲלָה
חַד־פְּעֻמִּית כְּדִי לְנַתֵּק אוֹתָם מִעִבּוּדֵי זָרָה, אֲלֵא הָיָה צָרִיךְ
בְּאַרְבַּעַה יָמִים שֶׁל יִשׁוּב הַדַּעַת לִפְנֵי פְעֻלָּה זוֹ.
(לקוטי שיחות, כרך טו, עמ' 114)

ז) **וְלָקְחוּ מִן־הָדָם וְנָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וְעַל־**
הַמַּשְׁקוּף עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם:
ז וְיִסְבוּן מִן דָּמָא וְיִתְּנוּן עַל תְּרִין סַפֵּיא וְעַל
שְׁקָפָא עַל בַּתֵּיא דִּיכְלוּן יְתֵה בְּהוּן:

כ"ט • וְלָקְחוּ מִן הָדָם • זו קְבַלַת הָדָם. יְכוּל בִּידָ?
תְּלֻמוּד־לוּמַר: "אֲשֶׁר בְּסָף". הַמְּזוּזוֹת • הֵם

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

ה) וְהִנֵּה הַטְּלָה הָאֶחָד שְׁלָם, זָכַר בֵּין
שָׁנָה, מִזֵּן הַכֹּבָשִׁים וְהָעִזִּים תִּקְחוּ
אוֹתוֹ.
ו) יְהִיָּה שְׁמוּר אֲצֻלְכֶם עַד יוֹם
אֲרַבְּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ הַזֶּה, וְיִזְכְּרוּ
אוֹתוֹ כָּל קְבוּצוֹת עַד־תֵּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בֵּין
שְׁנֵי זְמַנֵּי הַשְּׁקִיעוֹת.
ז) וְיִקְחוּ מִדָּמּוֹ וְיִמְרְחוּ אוֹתוֹ עַל שְׁנֵי
לְחַיֵּי הַדְּלָת וְעַל הַמַּשְׁקוּף, שֶׁל הַבָּתִּים
אֲשֶׁר יֹאכְלוּ אוֹתוֹ בְּתוֹכָם.

יאכלו אתו בהם • ולא על משקוף ומזוזות
שכבית התכן וכבית הכקר, שאין דרין בתוכן.

כשסוגרין אותו, לינט"ל בלע"ז. ולשון שקיפה –
חבטה, כמו: (ויקרא כו) "קול עלה נדף" טרפא
דשקיף, "חבורה" משקופי. על הבתים אשר

ח ויכלון ית בסרא בלילא ההוא טני נור
ופטיר על מררין וכלגה:

(ח) וְאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בְּלֵילָה הַזֶּה צְלִי־אֵשׁ וּמִצּוֹת
עַל־מַרְרִים יֹאכְלֶהוּ:

כ"ט • אַתְּ הַבָּשָׂר • וְלֹא גֵידִים וְעֲצָמוֹת (מכילתא. פסחים פג) • עַל מַרְרִים • כָּל עֹשֶׂב מִרְגֵּל נִקְרָא מְרוֹר, וְצֹמֶה לְאָכֹל
מְרוֹר, זָכַר לְ"וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם".

ט לא תיכלון מנה פד חי ואף לא בשלא
מבשל במי'א אלהן טני נור רישה על
כרעוהי ועל גוה:

(ט) אֶל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נֶאֱמַר וּבִשַׁל מִבֶּשֶׂל בְּמַיִם פִּי
אִם־צְלִי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־כַּרְעֵיו וְעַל־קַרְבּוֹ:

ממנו פי-אם צלי אש". ראשו על כרעיו • צולהו
כלו כאחד עם ראשו ועם כרעיו ועם קרבו, וכני
מעיו נותן לתוכו אחר הדחתן (שם עה). ולשון "על
כרעיו ועל קרבו", כלשון (לקמן יג) "על צבאותם",
כמו בצבאותם – כמות שהן, אף זה כמות שהוא,
כל בשרו משלם.

כ"ט • אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נֶאֱמַר • שְׂאִינוּ צְלוּי כָּל צֶרֶפוֹ,
קוראו 'נא' בלשון ערבי. ובשל מבשל • כל זה
באזהרת "לא תאכלו" (שם פא). בַּמַּיִם • מִנֵּיין לְשֹׂאֵר
מִשְׁקִין? תִּלְמוּד־לוֹמַר: "וּבִשַׁל מִבֶּשֶׂל", מִכָּל־מְקוֹם
(שם). פִּי אִם־צְלִי־אֵשׁ • לְמַעַלְהָ, גִּזַּר עָלָיו בְּמִצְוֹת
עֲשֵׂה, וְכֵאן הוֹסִיף עָלָיו 'לֹא תַעֲשֶׂה', "אַל תֹּאכְלוּ

י ולא תשארוין מנה עד צפרא ודישתאר מנה
עד צפרא בנורא תוקדיון:

(י) וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֶּקֶר וְהַנֶּתֶר מִמֶּנּוּ עַד־
בֶּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ:

ועוד מדרש אחר: למד שאינו נשרף ביום טוב
אלא ממחרת, וכך תדרשנו: והנותר ממנו בבקר
ראשון, עד בקר שני תעמד ותשרפנו.

כ"ט • וְהַנֶּתֶר מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר • מֵהַ תִּלְמוּד־לוֹמַר
"עַד בֶּקֶר" פַּעַם שְׁנַיִם, לִיתֵן בֶּקֶר עַל בֶּקֶר, שֶׁהַבֶּקֶר
מִשְׁמַעוֹ מִשְׁעַת הַגֵּץ הַחֲמֵה, וְכֵן הַכְּתוּב לְהַקְדִּים
שְׂאִסוֹר בְּאֵילָה מַעֲלוֹת הַשֶּׁחֶר, זֶהוּ לְפִי מִשְׁמַעוֹ.

יא וכדין תיכלון יתה תרציכון יהון אסירין
מסניכון ברגליכון וחסריכון בידיכון
ותיכלון יתה בכהילו פסחא הוא קדם יי:

(יא) וְכֹכֶה תֹּאכְלוּ אֹתוֹ מִתְּנִיכֶם חֲגָרִים וְעַלְיֶיכֶם
בְּרִגְלֵיכֶם וּמִקְלַכֶּם בְּיַדְכֶם וְאִכְלַתֶּם אֹתוֹ בַּחֲפוּזִין
פֶּסַח הוּא לַיהוָה:

ישראל מבין בתי מצרים וקופץ ממצרי למצרי,
וישראל אמצעי נמלט, ואתם עשו כל עבודותיו לשם
שמים. (דבר אחר) דרך דלוג וקפיצה, זכר לשמו
שקרוי פסח, וגם פסק"א לשון פסיעה.

כ"ט • מִתְּנִיכֶם חֲגָרִים • מִזְמָנִים לְדָרְךָ. בַּחֲפוּזִין •
לְשׁוֹן בְּהִלָּה וּמְהִירוֹת, כְּמוֹ: (שמואל א כב) "וַיְהִי דוֹר נֶחֱפֵז
לְלַכֵּת", (מלכים ב ז) "אֲשֶׁר הִשְׁלִיכוּ אַרְם בַּחֲפוּזִים". פֶּסַח
הוּא לַה' • הַקְּרֹבֵן הוּא קְרוּי פֶּסַח, עַל שֵׁם
הַדְּלוּג וְהַפְּסִיחָה שֶׁהַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מְדַלֵּג בְּתֵי

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

(ח) וְיֹאכְלוּ אֶת בֶּשָׂרוֹ בְּאוֹתוֹ הַלַּיְלָה. צְלִי אֵשׁ וּמִצָּה עִם מְרוֹר יֹאכְלוּ אֹתוֹ.
(ט) לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ נֶאֱמַר וְלֹא מִבֶּשֶׂל שֶׁהַתְּבַשֵּׁל בְּמַיִם, אֲלֵא צְלוּי עַל הָאֵשׁ –
רֹאשׁוֹ וּכְרַעֵיו וְאִיבָרָיו הַפְּנִימִיִּים.
(י) וְלֹא תִשְׂאִירוּ בְּכֹנֶה דְּבַר מִמֶּנּוּ עַד עֲלוֹת הַשֶּׁחֶר, לְפָנֵי הַגֵּץ הַחֲמֵה, וְלִבְנֵי אִם נוֹתֵר מִמֶּנּוּ דְּבַר עַד עֲלוֹת הַשֶּׁחֶר, לְפָנֵי הַגֵּץ הַחֲמֵה, אֲזִי שְׂרַפּוּ אוֹתוֹ בָּאֵשׁ.
(יא) וְכֹאפֵן הַזֶּה תֹּאכְלוּ אוֹתוֹ: מִתְּנִיכֶם חֲגוּרִים בְּחֻזְקָה וְעַלְיֶיכֶם בְּרִגְלֵיכֶם וּמִקְלוֹת מִשְׁעֻנוֹתֵיכֶם בְּיַדְיֶיכֶם, וְאִכְלוּ אוֹתוֹ בַּחֲפוּזִין. פֶּסַח הוּא לַה'.

~ נקודות משיחות קודש ~

"נְעַלְכֶם" – על הַאָדָם לְעֹזֹר וּלְסֹעֵד לְאֲנָשִׁים שְׂאֵתָם הוּא בָּא בְּמַגָּע. וּבִאֲפֵן כְּלִי יוֹתֵר – לְהַכְנִיס אֱלֻקוֹת וּקְדוּשָׁה בְּכָל סְבִיבָתוֹ. עֲנִין זֶה נִרְמָז בְּ"נְעַלְכֶם", שְׁהָרִי עַל-יְדֵי הַרְגֵל בָּא הַאָדָם בְּמַגָּע עִם הַאָדָמָה.

"מְקַלְכֶם" – אָדָם חֵיב לְהַשְׁפִּיעַ גַּם עַל הַחֵלֶק בְּעוֹלָם שְׂרָחוּק מִמֶּנּוּ, שְׂאִינוּ מְסַגֵּל לְהַגִּיעַ אֵלָיו, שְׁהָרִי "חֵיב אָדָם לֹמֵר בְּשִׁבְלֵי נִבְרָא הָעוֹלָם". דְּבָר זֶה נִרְמָז בְּ"מְקַלְכֶם", שֶׁפֶן אָדָם מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמַקָּל כְּדִי לְהַגִּיעַ לְדָבָר שְׂאִינוּ יְכוּל לְהַגִּיעַ אֵלָיו כְּדָו.

(מכתב-כללי י"א בניסן תשמ"ו - מתוך 'התקשרות')

וְכִּבְהֵאֵלֹהִים אֹתוֹ, מְתַנַּקֶם חַגוּרִים, נְעַלְכֶם בְּרַגְלֵיכֶם, וּמְקַלְכֶם בְּיַדְכֶם (יב, יא)

חֲזִיו שֶׁל אָדָם מִתְחַלְקִים, בְּדָרֵךְ כְּלָל, לְשִׁלוּשָׁה סוּגִים: הַאָדָם עֲצוּמוֹ, קִשְׁרִיו עִם סְבִיבָתוֹ הַקְּרוּבָה, קִשְׁרִיו עִם הַסְּבִיבָה הַרְחוּקָה.

שְׁלוּשָׁה חֲלָקִים אֵלּוּ נִרְמָזִים בְּשִׁלּוּשֵׁת הַפָּרָטִים הָאֲמוּרִים – "מְתַנַּקֶם", "נְעַלְכֶם", "מְקַלְכֶם":

"מְתַנַּקֶם" – אָדָם צָרִיף לְהַגִּיעַ לְחֵרוֹת כְּכֹל הַקְּשׁוֹר בּוֹ-עֲצוּמוֹ. חֵרוֹת זֹו נִרְמָזת בְּ"מְתַנַּקֶם", שֶׁפֶן "הַמְתַּנֵּם" הֵם דְּבָר הַמְעַמִּיד אֶת כָּל הַגּוֹף עִם הָרֹאשׁ הַנִּצָּב וְעוֹמֵד עֲלֵיהֶם.

יב וְאֵתְגַלִּי בְּאַרְעָא דְּמַצְרַיִם בְּלִילְיָא הַרְיִן וְאַקְטוּל כָּל בּוֹכְרָא בְּאַרְעָא דְּמַצְרַיִם מֵאַנְשָׂא וְעַד בְּעִירָא וּבְכָל טַעֲוֹת מַצְרַיִם אַעֲבַד דִּינִין אֲנָא יי:

(יב) וְעִבְרַתִּי בְּאַרְצֵי-מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה וְהַפִּיתִי כָל-בְּכוֹר בְּאַרְצֵי מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד-בְּהֵמָה וּבְכָל-אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעֲשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה:

בְּכַוְרֵיהֶם". מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה • מִי שֶׁהִתְחִיל בְּעִבְרָה תְּחִלָּה, מִמֶּנּוּ מִתְחַלֵּת הַפְּרָעָנוּת. וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם • שֶׁל עֵץ - נִרְקָבָת, וְשֶׁל מִתְכַּת - נִמְסָת וְנִתְכַּת לְאַרְצֵי. אֲעֲשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי ה' • אֲנִי בְּעֲצָמִי וְלֹא עַל-יְדֵי שְׁלִיחַ.

יג וְעִבְרַתִּי • כְּמִלְךָ הַעוֹבֵר מִמְּקוֹם לְמְקוֹם, וּבְהֵעֲבָרָה אַחַת וּבְרַגְעֵ אֶחָד כְּלֵן לֹקִין (מְכִילֵתא). כָּל בְּכוֹר בְּאַרְצֵי מִצְרַיִם • אֵף בְּכוֹרוֹת אַחֵרִים וְהֵם בְּמַצְרַיִם. וּמִנִּין אֵף בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם שֶׁבְּמִקְוֹמוֹת אַחֵרִים? תְּלִמוּד-לֹמֵר: (תְּהִלִּים קלח) "לְמַפָּה מִצְרַיִם

יג וַיְהִי דְּמָא לְכוּן לְאֵת עַל בְּתִיָּא דִּי אֲתוּן תְּמָן וְאַחְזִי יַת דְּמָא וְאַיְחוּס עֲלִיכוּן וְלֹא יְהִי כְכוּן מוֹתָא לְחַבְלָא בְּמַקְטְלֵי בְּאַרְעָא דְּמַצְרַיִם:

(יג) וְהָיָה הַדָּם לְכֶם לְאֵת עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם שָׁם וְרֵאִיתִי אֶת-הַדָּם וּפְסַחְתִּי עֲלֵיכֶם וְלֹא-יְהִיָּה בְּכֶם נִגְף לְמִשְׁחִית בְּהַפְתִּי בְּאַרְצֵי מִצְרַיִם:

הַסְּעִפִּים", וְכֵן כָּל הַפְּסָחִים הוֹלְכִים כְּקוֹפְצִים, וְכֵן "פְּסוּחַ וְהַמְלִיט", מְדַלְּגוּ וּמְמַלְטוּ מִבֵּין הַמוֹמְתִים. וְלֹא-יְהִיָּה בְּכֶם נִגְף • אֲבָל הוֹוָה הוּא בְּמַצְרַיִם. (מְכִילֵתא). הָרִי שֶׁהִיָּה מִצְרֵי כְּבִיתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, יְכוּל יְמַלֵּט? תְּלִמוּד-לֹמֵר: "וְלֹא-יְהִיָּה בְּכֶם נִגְף", אֲבָל הוֹוָה בְּמַצְרֵי שְׁבַבְתִּיכֶם. הָרִי שֶׁהִיָּה יִשְׂרָאֵל כְּבִיתוֹ שֶׁל מִצְרֵי, שׁוֹמֵעַ אֲנִי יִלְקָה כְּמוֹתוֹ? תְּלִמוּד-לֹמֵר: "וְלֹא-יְהִיָּה בְּכֶם נִגְף".

יג וְהָיָה הַדָּם לְכֶם לְאֵת • "לְכֶם לְאוֹת" וְלֹא לְאַחֵרִים לְאוֹת. מִכָּאֵן, שֶׁלֹּא נִתְּנוּ הַדָּם אֶלֶּא מִבְּפִנֵּים. וְרֵאִיתִי אֶת הַדָּם • הַכֹּל גְּלוּי לְפָנָיו, אֶלֶּא אֲמַר הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, נוֹתֵן אֲנִי אֶת עֵינֵי לְרֵאוֹת שְׂאֵתָם עֲסוּקִים בְּמַצּוֹתַי, וּפּוֹסֵחַ אֲנִי עֲלֵיכֶם. וּפְסַחְתִּי • וְחַמְלָתִי, וְדוּמָה לוֹ: (יִשְׁעֵיהָ לֹא) "פְּסוּחַ וְהַמְלִיט". וְאַנִּי אוֹמֵר: כָּל 'פְּסִיחָה', לְשׁוֹן דְּלוּג וְקַפִּיצָה: וּפְסַחְתִּי, מְדַלֵּג הִיָּה מִכְּתֵי יִשְׂרָאֵל לְכְּתֵי מִצְרַיִם, שֶׁהִיוּ שְׁרוּיִים זֶה בְּתוֹךְ זֶה. וְכֵן: (מַלְכִים א יח) "פְּסָחִים עַל-שְׁתֵּי

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

וְאַחְמוּל עֲלֵיכֶם, וְלֹא תִהְיֶה בְּכֶם מִחֲלָה כְּדַבְּקַת מִמִּיתָה בְּעַת שְׂאֵבָה כְּתוֹשְׁבֵי אֲרָץ מִצְרַיִם.

בּוֹרָא הָעוֹלָם הָאֶחָד. (יג) וְלִכְף יְהִיָּה לְכֶם הַדָּם לְסִימָן עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם בְּתוֹכֶם. אֲבִיט עֲלֵיו

(יב) וְאַנִּי אֲתַגַּלֵּה בְּאַרְצֵי מִצְרַיִם בְּאוֹתוֹ לִלְלָה וְאֲמִית כָּל בְּכוֹר שְׁנַמְצָא בְּתוֹכָהּ, מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה, וּבְכָל עַבְדֵי הַמִּצְרַיִם אֲעֲשֶׂה דִּינִים, אֲנִי

~ נקודות משיחות קודש ~

קרוב כל יהודי באשר הוא

ולאחרי המכות שקבלו המצרים, ולאחרי שהזקרו בני ישראל שבלילה זה "לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר" (שם, כב), צדין נמצא הוא בבית של מצרי!
ועם כל זה, "ירד" הקב"ה "בכבודו ובעצמו" (הגדה של פסח, פסקא ויוציאו), עד לביתו של המצרי, להציל גם יהודי זה ולהוציאו ממצרים, והוא מצד חבתו של הקב"ה לכל אחד מישראל.

ומזה לומדים גם בנוגע אלינו, ש"דין לעבד שיהא קרבו" (ברכות נח, ב. ועוד). דכשם שהקב"ה ירד "בכבודו ובעצמו" עד לביתו של מצרי לקרב בן ישראל לתורתו ועבודתו, בן צריך כל אחד לקרב כל יהודי באשר הוא, לדרכי ועבודת הבורא והברך, גם אם לזה צריך "לרדת" ממעמדו ומצבו הנצלה.

(על-פי 'לקוטי שיחות' כרך לו, עמוד 50 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

בנוגע לדם הפסח שנצטוו ישראל לתת על המשקוף, כתוב בפרשתנו "ולא יהיה בכך נגף למשחית בהכותי בארץ מצרים" (יב, יג). ופרש רש"י "הרי שהיה ישראל בביתו של מצרי, שומע אני ילקה כמותו, תלמוד-לומר ולא יהיה בכך נגף".
גיש ללמד הוראה נפלאה מדברים אלו בדרך קרוב בני ישראל לאביהם שבשמים.

דהנה ישנם האומרים, דאף שהם מוכנים לעסק בקרוב בני ישראל לתורה ומצוות, גם אם הם אנשים פשוטים ביותר, הנה זהו רק אם לכל-הפחות יגיעו לבית המדרש, ואז יתעסקו בקרובם. אף עם אנשים כאלו שאינם מגיעים מצד-עצמם לבית המדרש, אינם רוצים להתעסק. שהרי לזה צריך להפסיק את הלימוד, ו"לרדת" למקומות בהם נמצאים אנשים אלו.

ועל זה באה ההוראה מליל הפסח:
דהנה יהודי שנמצא בבית המצרי בלילה הזה, מעמדו ומצבו הרוחניים נמוך מאוד. דלאחר כל מה שעשו להם המצרים,

(יד) והיה היום הזה לכם לזכרון וחתמת אתו חג ליהוה לדרתיכם חקת עולם תחגהו:

יד ויהי יומא הדין לכוון לדוכרנא ותחגון יתה חגא קדם יי לדריוכוון קנים עלם תחגנה:

"ממחרת הפסח יצאו", הרי אומר יום ט"ו בניסן, הוא של יום טוב, שהרי ליל ט"ו אכלו את הפסח ולבקר יצאו (מכילתא). לדרתיכם וגו'. שומע אני, מעוט 'דורות', שנים? תלמוד-לומר: 'חקת עולם תחגהו' (מכילתא).

כשי"א לזכרון • לדורות. וחתמת אתו • (מכילתא) יום שהוא לך לזכרון אתה חוגגו, ועדין לא שמענו אי זהו יום הזכרון? תלמוד-לומר: "זכור את היום הזה אשר יצאתם", למדנו שיום היציאה הוא יום של זכרון. ואיזה יום יצאו? תלמוד-לומר: (במדבר לג)

טו שבועת יומין פטיר תיכלון ברם ביומא קדמאה תבטלון חמיע מפתיוכוון ארי כל דיכול חמיע וישתאי אנשא ההוא מישראל מיומא קדמאה עד יומא שביעאה:

(טו) שבועת ימים מצות תאכלו אף ביום הראשון תשביתו שאר מפתיכם כי לא יאכל חמין ונכרתה הנפש ההוא מישראל מיום הראשון עד-יום השביעי:

בכלל יוצא מן הפלל ללמד, לא ללמד על עצמו בלבד יצא, אלא ללמד על הפלל פלו יצא: מה שביעי רשות, אף ששה רשות. יכול אף לילה הראשון רשות? תלמוד-לומר: "בערב תאכלו מצות", הפתוב קבעו חובה (שם כח). אף ביום הראשון תשביתו שאר • מערב יום טוב, וקרני

כשי"א שבועת ימים • שטיינ"א של ימים. שבועת ימים מצות תאכלו • ובמקום אחר הוא אומר: "ששת ימים תאכל מצות". (פסחים קכ) למד על שביעי של פסח שאינו חובה לאכל מצה, ובלבד שלא יאכל חמין. מניין אף ששה רשות? תלמוד לומר "שבועת ימים", זו מדה בתורה: דבר שהיה

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

(יד) ויהי זה היום - לכם לזכרון, תחגגו בו עליה לרגל לה' לדורותיכם חק. לעולמי עד תחגגו אותו.
(טו) שבועת ימים תאכלו מצות, אף ביום הראשון תשביתו את המחמין מפתיכם, כי כל מי שיאכל חמין מן

ההוא • כשהיא בנפשה ובדעתה, פרט לאנוס. מישראל • שומע אני תפלת מישראל ותלף לה לעם אחר? תלמוד-לומר במקום אחר: "מלפני", בכל מקום שהוא רשותי.

"ראשון" לפי שהוא לפני השבעה. ומצינו מקדש קרוי "ראשון", כמו (אייב טו) "הראשון אדם תולד"? הלפני אדם נולדת? או אינו אלא ראשון של שבעה? תלמוד-לומר: "לא-תשחט על-חמץ", לא תשחט הפסח ועדין חמץ קנים (פכילתא). הנפש

טו וביומא קדמא מפרע קדיש וביומא שביעא מפרע קדיש יהי לכוון פל עיבידא לא יתעבד בהון ברם די מתאכל לכל נפש הוא בלחודיהי יתעבד לכוון:

(טו) וביום הראשון מקרא-קדש וביום השביעי מקרא-קדש יהיה לכם פל-מלאכה לא-יעשה בהם אך אשר יאכל לכל-נפש הוא לבדו יעשה לכם:

שאפשר לעשותן מערב יום-טוב. לכל נפש • אפלו לבהמה. יכול אף לנענעים? תלמוד-לומר: "לכם" (נסתה אחרת: תלמוד-לומר: "אף", חלק)

כ"ט • מקרא קדש • "מקרא", שם דבר. קרא אותו קדש לאכילה ושתיה וכסות (מכילתא). לא יעשה בהם • אפלו על-ידי אחרים. הוא לבדו • (כול אף לנענעים? תלמוד-לומר: "הוא לבדו יעשה לכם", "לכם" ולא לנענעים), הוא ולא משיריו,

• (ביצה כ"ח, ב"ר)

י ותטרוני ית פטירא ארי בכרן יומא הדין אפיקית ית חיליכוני מארעא דמצרים ותטרוני ית יומא הדין לדריכוני קנים עלם:

(יז) ושמרתם את-המצות כי בעצם היום הזה הוצאתי את-צבאותיכם מארץ מצרים ושמרתם את-היום הזה לדורותיכם חקת עולם:

אותה מיד. ושמרתם את היום הזה • ממלאכה. לדורותיכם חקת עולם • לפי שלא נאמר "דורות" ו"חקת עולם" על המלאכה, אלא על החגיגה, לכך חזר ושנאו כאן, שלא תאמר: אזהרת "פל-מלאכה לא-יעשה", לא לדורות נאמרה, אלא לאותו הדור.

כ"ט • ושמרתם את המצות • שלא יבאו לידי חמוץ, מכאן אמרו: תפח, תלטש בצונן. רבי יאשיה אומר: אל תהי קורא "את המצות", אלא "את המצות", כדרך שאין מחמיצין את המצות, כך אין מחמיצין את המצות, אלא אם באה לידך, עשה

יח בניסן פארבעא עסרא יומא לירחא ברמשא תיכלון פטירא עד יומא עסרין יחד לירחא ברמשא:

(יח) בראשון בארבעה עשר יום לה' בערב תאכלו מצת עד יום האחד ועשרים לה' בערב:

כ"ט • עד יום האחד ועשרים • למה נאמר, והלא כבר נאמר: "שבעת ימים"? לפי שנגאמר "ימים", לילות מנין? תלמוד-לומר: "עד יום האחד וגו'".

יט שבעת ימין חמיר לא ישחבב בבתיכוני ארי פל דיכול מחמעא וישחצי אנשא ההיא מפנשתא דישראל בגיורא ובניצבא דארעא:

(יט) שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם פי כל-אכל מחמץ ונכרתה הנפש ההוא מעדת ישראל בגור ובאזרח הארץ:

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערכת-יהודית

הכוכבים. (יט) שבעת ימים לא ימצא חמץ בבתיכם, וכל מי שיאכל מחמץ, יקטע אותו האדם מעדת בית ישראל, מן האדם שאינו מגיני המקום ומן האדם שניחוסו ברור בארץ.

ממש הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים. שמרו את היום הזה לדורותיכם, חק לעולמי עד. (יח) בחודש הראשון ביום ארבעה עשר בו, בצאת הכוכבים, אכלו מצות עד יום אחד ועשרים בו בצאת

(טו) והיום הראשון שם מקדש והיום השביעי שם מקדש יהיו לכם, ולא יעשה בשניהם דבר מן המלאכות, אלא רק אשר יאכל לכל נפש - הוא לבדו יעשה לכם. (יז) ושמרו את המצוה פי ביום זה

שאינו ראוי לאכילה – לא יענש עליו. ואם ענש על השאור ולא ענש על החמץ, הייתי אומר: שאור שהוא מחמץ אחרים, ענש עליו, חמץ שאינו מחמץ אחרים, לא יענש עליו. לכה נאמרו שניהם (מכילתא).
בגור ובאזרח הארץ • לפי שהגס נעשה לישראל, הצריך לרבות את הגורים.

«לא ימצא בכתיכם • מנין לגבולין? תלמוד לומר: "בכל גבולך". מה תלמוד לומר "בכתיכם"? – מה ביתך ברשותך, אף גבולך שבך שותף, יצא חמצו של עובד כוכבים שהוא אצל ישראל ולא קבל עליו אחריות. פי כל-אכל מחמצת • לענש פרת על השאור. והלא כבר ענש על החמץ? אלא שלא תאמר: חמץ שראוי לאכילה – ענש עליו, שאור

(ב) כל-מחמצת לא תאכלו בכל מושבתיכם תאכלו מצות: פ

ראויה להאכל בכל מושבתיכם, פרט למעשר שני וכלות תודה (מכילתא עיין שם) (שאינם ראויים להאכל בכל מושבות, אלא בירושלים).

«מחמצת לא תאכלו • אזהרה על אכילת שאור. כל מחמצת • להביא את הערבתו. בכל מושבתיכם תאכלו מצות • זה בא ללמד שתהא

~ יום חמישי א' שבט ~

כא וקרא משה לכל סבי ישראל ואמר להון אתנגידו וסיבבו לכון (מן בני) ענא לזרעיתכון וכיסו פסחא:

(כא) ויקרא משה לכל-זקני ישראל ויאמר אליהם משכו וקחו לכם צאן למשפחתיכם ושחטו הפסח:

«מי שיש לו צאן, ימשך משלו. וקחו • מי שאין לו, יקח מן השוק. למשפחתיכם • שה לבית אבות.

כב ותסבון אסרת אזובא ותטבולון בדמא דבמנא ותדון לשקפא ולתרין ספיא מן דמא דבמנא ואתון לא תפקון אנש מתרע ביתה עד צפרא:

(כב) ולקחתם אגדת אזוב וטבלתם בדם אשר-בסוף והגעתם אל-המשקוף ואל-שתי המזוזות מן-הדם אשר בסוף ואתם לא תצאו איש מפתח-ביתו עד-בקר:

~ נקודות משיחות קודש ~

”ושמונים פילגשים” - שמונים בריתות (ראה במדב”ר פי”ח).
(אור-התורה שמות כרך א עמ’ שכה - מתוך ‘התקשרות’)

וטבלתם בדם אשר בסוף (יב, כב)
במדבר כן אמרו, ש’דם’ רומז ללמוד התורה.
וסימנך: ‘סף’ רומז ל”ששים המה מלכות”, ששים מסכתות,

(ב) דבר מן המחמץ לא תאכלו, בכל מקומות ישיבתכם אכלו מצות.
(כא) וקרא משה לכל חכמי בני ישראל ואמר להם: הרחיקו לכת ורחו מן המחמץ לא תאכלו, בכל מקומות ישיבתכם אכלו מצות.
(כב) וקחו אגדה מצמח הוצתר וטבלו את קצה בדם אשר בגיגית לפני הנץ החמה.

"מִן־הַדָּם אֲשֶׁר בִּסְף": על כל הנֶעֱשֶׂה, טְבִילָה. וְאַתֶּם לֹא תִצְאוּ וְגו' • מְגִיד שְׂמֵאֲחֵר שְׁנִתְּנָה רְשׁוֹת לַמִּשְׁחִית לְחַבֵּל, אִינוּ מִבְּחִין בֵּין צַדִּיק לְרָשָׁע, וְלִזְלָה רְשׁוֹת לַמַּחְבָּלִים הוּא, שְׁנֵאמַר: (תהלים קד) "בּוֹ תִרְמַשׁ כָּל חַיְתוֹ יַעַר" (מכילתא) •

כִּי־אֲזוּב • מִיֵּן יִרְק שְׂיֵשׁ לוֹ גִבְעוּלִין. אֲגַדְתָּ אֲזוּב • ג' קְלַחִין קְרוּיִין אֲגַדָּה. אֲשֶׁר בִּסְף • בְּכָלִי, כְּמוֹ סְפוֹת כְּסָף. מִן הַדָּם אֲשֶׁר בִּסְף • לְמָה חִזַּר וּשְׁנָאוּ? שְׁלֹא תֵאמַר: טְבִילָה אַחַת לְשֵׁלֶשׁ הַמִּתְנַתּוֹת, לְכַף גֵּאמַר עוֹד "אֲשֶׁר בִּסְף", שְׁתֵּהא כָּל נְתִינָה וְנְתִינָה

כג ויתגלי יי לממחי ית מצרים ויחזי ית דמא על שקפא ועל תרין ספיא ויהוס יי על תרעא ולא ישבוק לחבלא למיעל לבתיכון לממחי:

(כג) וְעָבַר יְהוָה לִנְגַף אֶת־מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וּפָסַח יְהוָה עַל־הַפֶּתַח וְלֹא יָתֵן הַמִּשְׁחִית לְבֹא אֶל־בְּתֻיכֶם לִנְגַף:

כִּי־אֲזוּב • יְחַמְל', וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ 'וְדַלְג'. וְלֹא יָתֵן הַמִּשְׁחִית • וְלֹא יָתֵן לוֹ יְכַלֵּת לְבֹא, כְּמוֹ: (בראשית כא) "וְלֹא נִתְּנוּ אֱלֹהִים לְהִרְעֵ עַמְדִּי".

כד ותשרון ית פתגמא הדין לקים לך ולבניך עד עלם:

(כד) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה לְחֻק־לְךָ וּלְבְנֵיךָ עַד־עוֹלָם:

כה ויהי ארי תעלון לארעא דיתן יי לכוון קמא די מליל ותשרון ית פלהנא הדין:

(כה) וְהָיָה כִּי־תִבְאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יָתֵן יְהוָה לְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַעֲבֹדָה הַזֹּאת:

כו ויהי ארי ימרון לכוון בניכון מה פלהנא הדין לכוון:

כִּי־אֲזוּב • וְהָיָה כִּי תִבְאוּ • תְּלֵה הַכְּתוּב מִצְוָה זוּ בְּבִיאַתְּם לְאֶרֶץ, וְלֹא נִתְחַיְבוּ בַּמִּדְבָּר אֲלֵא פֶסַח אֶחָד שְׁעָשׂוּ

כז ויהי ארי ימרון לכוון בניכון מה פלהנא הדין לכוון:

(כו) וְהָיָה כִּי־יֹאמְרוּ אֵלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מַה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לְכֶם:

כח ויתמרון דבח תיס הוא קדם יי די חס על פתי בני ישראל במצרים כד הוה מחי ית מצראי וית פתנא שזיב וכרע עמא וסגידו:

(כז) וְאָמַרְתֶּם זְבַח־פֶּסַח הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר פָּסַח עַל־בְּתֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנֹגְפוֹ אֶת־מִצְרַיִם וְאֶת־בְּתִינּוֹ הַצִּיל וַיִּקַּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ:

כִּי־אֲזוּב • עַל בְּשׂוֹרַת הַגְּאֻלָּה וּבִיאַת הָאָרֶץ, וּבְשׂוֹרַת הַבְּנִים שִׁיְהִיו לְהֶם.

כח ואזלו ועברו בני ישראל קמא דפקיד יי ית משה ואהרן בן עברו:

(כח) וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בֶּן עֲשׂוֹ: ם

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערכת יהודית

ה' לפי שחמל על בתי בני ישראל במצרים כאשר כלם את המצרים, והציל את בתינו, ולכך כרעו האנשים והשתחויו. (כח) אזי הלכו בני ישראל ועשו כפי שצוה ה' את משה ואהרן, ככה עשו.

(כג) וְעָבַר יְהוָה לִנְגַף אֶת־מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וּפָסַח יְהוָה עַל־הַפֶּתַח וְלֹא יָתֵן הַמִּשְׁחִית לְבֹא אֶל־בְּתֻיכֶם לִנְגַף: (כד) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה לְחֻק־לְךָ וּלְבְנֵיךָ עַד־עוֹלָם: (כה) וְהָיָה כִּי־תִבְאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יָתֵן יְהוָה לְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַעֲבֹדָה הַזֹּאת: (כו) וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֵלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מַה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לְכֶם: (כז) וְאָמַרְתֶּם זְבַח־פֶּסַח הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר פָּסַח עַל־בְּתֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנֹגְפוֹ אֶת־מִצְרַיִם וְאֶת־בְּתִינּוֹ הַצִּיל וַיִּקַּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ: (כח) וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בֶּן עֲשׂוֹ: ם

וְשָׂכַר לַעֲשִׂיהָ. פֶּאֶשֶׁר צָוָה ה' אֶת־מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן •
לְהַגִּיד שִׁבְחֹן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא הִפִּילוּ דָבָר מִכָּל
מִצְוֹת מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן. וּמָהוּ "כֵּן עָשׂוּ"? אֵף מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן
כֵּן עָשׂוּ.

כִּי־יִיָּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ וַגּוֹ • וְכִי כִּבֶּר עָשׂוּ? וְהֵלֵא
מֵרֹאשׁ־חֹדֶשׁ נֶאֱמַר לָהֶם? אֵלֹא מִכִּי־וַיִּשְׁקָבְלוּ עֲלֵיהֶם,
מֵעֲלָה עֲלֵיהֶם הַכְּתוּב כִּאֲלוֹ עָשׂוּ (מכילתא) • וַיָּלְכוּ
וַיַּעֲשׂוּ • אֵף הִהְלִיכָה מִנֵּה הַכְּתוּב, לִיתֵן שֶׁכָּר לְהִלִּיכָה

~ יום שישי ב' שבט ~

כט וְהָיָה בְּפִלְגֹת לַיְלֵיָא וַיִּי קָטַל כָּל בּוֹכְרָא
בְּאַרְעָא דְּמַצְרַיִם מִבּוֹכְרָא דְּפִרְעָה דְּעֵתִיד
לְמִתָּב עַל פְּרִסֵי מְלָכוּתָהּ עַד בּוֹכְרָא דְּשִׁבְעִי
דִּי בְּבֵית אֲסִירֵי וְכָל בּוֹכְרָא דְּבַעֲרָא:

(כט) וַיְהִי | בְּחֻצֵי הַלַּיְלָה וַיְהוּהֶּ הַפֶּה כָּל־בְּכוֹרֵי בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם מִבְּכֹר פִּרְעָה הַיֵּשֵׁב עַל־כֶּסֶף אֲוֹ עַד בְּכוֹר
הַשָּׂבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה:

הַעֲמֻדָתִיךָ, בְּעִבּוֹר הַרְאָתְךָ אֶת־לַחֲיִי, בְּיָם סוּף. עַד
בְּכוֹר הַשָּׂבִי • שֶׁהָיוּ שִׁמְחִין לְאִידֵם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְעוֹד,
שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ: יִרְאָתָנוּ הַבִּיאָה זֶה הַפְּרָעָנוֹת. וּבְכוֹר
הַשְּׁפָחָה בְּכָלֵל הִזָּה, שֶׁהָרִי מִנֵּה מִן הַחֲשׂוֹב שֶׁבְּכָלֵן עַד
הַפְּחוֹת, וּבְכוֹר הַשְּׁפָחָה חֲשׂוֹב מִבְּכוֹר הַשָּׂבִי.

כִּי־יִיָּהּ • כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר וַה', הוּא רַבִּית דִּינּוּ,
שֶׁהָיוּ לְשׁוֹן תּוֹסֶפֶת הוּא, כְּמוֹ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי. הַפֶּה
כָּל בְּכוֹר • אֵף שֶׁל אֵמָה אַחֶרֶת וְהוּא בְּמַצְרַיִם.
מִבְּכוֹר פִּרְעָה • אֵף פִּרְעָה בְּכוֹר הִזָּה, וְנִשְׁתַּמֵּר מִן
הַבְּכוֹרוֹת, וְעֲלִיו הוּא אֹמֵר: (לעיל ט) "בְּעִבּוֹר זֹאת

~ נקודות משיחות קודש ~

לְקַבֵּל תְּהוֹרָה. חֻצֵי הַיּוֹם - הַרְגַע הַמוֹאָר בְּיוֹתֵר בְּיָמָהּ, מִסְּמַל
מִצְבֵּי שְׁבוּ הָאֲדָם מִקֶּף בְּאוֹר הַתּוֹרָה; וְגַם אָדָם זֶה חַיֵּב לְצִאֵת
מִמַּצְרַיִם, וְלַחֲוֹשׁ שֶׁמִּצְבּוֹ הַנוֹכְחִי נִחְשָׁב כְּ'מַצְרַיִם' בְּיַחַס
לְדִרְגוֹת גְּבוּהוֹת יוֹתֵר.

(שיחת "יא ניסן, תשד"ט)

וַיְהִי בְּחֻצֵי הַלַּיְלָה (יב, כט) הַתְּחֵלֶת הַגְּאֻלָּה הַיְהוּהֶּ בְּחֻצֵי הַלַּיְלָה,
וְהַגְּאֻלָּה בְּפִעַל הַיְהוּהֶּ בְּחֻצֵי הַיּוֹם ("בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא ה'
אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם"). חֻצֵי הַלַּיְלָה - הַרְגַע הַחֲשׂוֹף
בְּיוֹתֵר בְּיָמָהּ, מִסְּמַל מִצְבֵּי שְׁבוּ הָאֲדָם שְׁקוּעַ בְּחֲשֻׁכַת הָעוֹלָם;
וְגַם אָדָם זֶה כְּחוֹ 'לְצִאֵת מִמַּצְרַיִם' וְלַעֲלוֹת בְּדֶרֶךְ הַמוֹבִילָה

לִּוְיָקָם פִּרְעָה לַיְלָה הוּא וְכָל־עַבְדָּיו וְכָל־מִצְרַיִם
וְתָהִי צִעֲקָה גְּדוֹלָה בְּמִצְרַיִם כִּי־אֵין בֵּית אֲשֶׁר
אֵין־שֵׁם מֵת:

(ל) וַיָּקָם פִּרְעָה לַיְלָה הוּא וְכָל־עַבְדָּיו וְכָל־מִצְרַיִם
וְתָהִי צִעֲקָה גְּדוֹלָה בְּמִצְרַיִם כִּי־אֵין בֵּית אֲשֶׁר
אֵין־שֵׁם מֵת:

בְּכוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים פט) "אֵף אֲנִי בְּכוֹר אֶתְנַהוּוּ". דָּבָר
אַחֵר: מִצְרַיִם מִזְנוֹת תַּחַת בְּעֲלִיָּהֶם וַיִּוְלְדוֹת מְרֻוֹקִים
פְּנוּיִים, וְהָיוּ לָהֶם בְּכוֹרוֹת הַרְבֵּה. פְּעָמִים, חֲמֹשֶׁה
לְאִשָּׁה אַחַת, כָּל אֶחָד בְּכוֹר לְאִבּוֹ.

כִּי־יִיָּהּ • וַיָּקָם פִּרְעָה • מִמִּשְׁתּוֹ. לַיְלָה • וְלֹא כְּדֶרֶךְ
הַמְּלָכִים בְּשִׁלְשׁ שְׁעוֹת בַּיּוֹם. הוּא • תְּחֵלֶה, וְאַחֲרֵי־
כֵּן עַבְדָּיו, מִלְּמַד שֶׁהָיָה הוּא מַחֲזֵר עַל בְּתֵי עַבְדָּיו
וּמְעַמִּידֵן. כִּי־אֵין בֵּית אֲשֶׁר אֵין־שֵׁם מֵת • יֵשׁ
שֵׁם בְּכוֹר, מֵת. אֵין שֵׁם בְּכוֹר, גְּדוֹל שֶׁבְּבֵית קְרוּי

עֲצוּמוֹת בְּמַצְרַיִם כִּי אֵין בֵּית שְׂאֵין בּו
מֵת.

(כט) וַיְהִי בְּחֻצֵי הַלַּיְלָה, ה' הַרְגַּ כָּל
בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, מִבְּכוֹר פִּרְעָה
הַיּוֹשֵׁב עַל כֶּסֶף אֲוֹ עַד בְּכוֹר הַשָּׂבִי

(לא) וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לַיְלָה וַיֹּאמֶר קוּמוּ צֵאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי גַם־אַתֶּם גַּם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה פְּדֻבְרֵכֶם:

כ"ט • וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לַיְלָה • מְגִיד שְׁהִיָּה מְחֻזָּר עַל פְּתַחֵי הָעִיר, וְצוּעֵק: הֵיכֵן מֹשֶׁה שְׂרוּי? הֵיכֵן אַהֲרֹן שְׂרוּי? • גַּם אַתֶּם • הַגְּבָרִים. גַּם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • הַטָּף. וּלְכוּ עִבְדוּ אֶת ה' פְּדֻבְרֵכֶם •

(לב) גַּם־צִאֲנֻכֶם גַּם־בְּקִרְכֶם קָחוּ פְּאֵשׁ דִּבְרֵתֶם וּלְכוּ וּבְרַכְתֶּם גַּם־אֹתִי:

כ"ט • גַּם צִאֲנֻכֶם גַּם בְּקִרְכֶם קָחוּ • וּמַהוּ "פְּאֵשׁ דִּבְרֵתֶם"? (לעיל ט) "גַּם־אַתָּה תִּתֵּן בְּיַדְנִי זִבְחִים וְעוֹלוֹת". וּבְרַכְתֶּם גַּם אֹתִי • הַתְּפִלָּה עַלֵי שְׁלֵא אָמוֹת, שְׁאֲנֵי בְכוֹר (מכילתא) •

(לג) וַתַּחֲזֹק מִצְרַיִם עַל־הָעַם לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם מִן־הָאָרֶץ כִּי אָמְרוּ פְּלָנוּ מֵתִים:

כ"ט • פְּלָנוּ מֵתִים • אָמְרוּ: לֹא כַגְזַרְתָּ מֹשֶׁה הוּא, שְׁהָרִי אָמַר: "וּמַת כָּל בְּכוֹר", וְכֹאן אֵף הַפְּשׁוּטִים מֵתִים, חֲמֻשָּׁה אוֹ עֶשְׂרֵה בְּבֵית אֶחָד (מכילתא) •

(לד) וַיִּשָּׂא הָעַם אֶת־בִּצְקוֹ טָרֶם יַחְמִץ מִשְׂאֵרֹתָם צָרֹת בְּשִׁמְלֹתָם עַל־שִׁכְמָם:

כ"ט • טָרֶם יַחְמִץ • הַמְּצָרִים לֹא הֵנִיחוּם לְשֵׁהוֹת כְּדֵי חֲמוּץ. מִשְׂאֵרֹתָם • שְׁנֵי מִצֵּה וּמְרוֹר (מכילתא) • עַל שִׁכְמָם • אֵף־עַל־פִּי שְׁבִהּמוֹת הַרְבֵּה הוֹלִיכוּ עִמָּהֶם, מַחְבְּבִים הָיוּ אֶת הַמְּצוֹת (מכילתא) •

(לה) וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כַדְבַר מֹשֶׁה וַיִּשְׂאֲלוּ מִמִּצְרַיִם כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּשְׁמֹלֹת:

כ"ט • כַּדְבַר מֹשֶׁה • שְׂאֵמֵר לָהֶם בְּמִצְרַיִם: (לעיל יא) "וַיִּשְׂאֲלוּ אִישׁ מֵאַת רַעְהוּ". וּשְׁמֹלֹת • אֵף הֵן הָיוּ

(לו) וַיְהִי־נָתַן אֶת־חֵן הָעַם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וַיִּשְׂאֲלוּם וַיִּנְצְלוּ אֶת־מִצְרַיִם: פ

פִּרוּשׁ רס"ג - תַּרְגוּם וְעִיבּוּד מַעֲרֻבֵי־יְהוּדִית

(לא) וַיִּקְרָא פְרַעֲה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן בְּלַיְלָה וַאֲמַר: קוּמוּ צֵאוּ מִבֵּין עַמִּי, שְׁנֵיכֶם וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְצֵאוּ לְדֶרֶךְ. עִבְדוּ אֶת ה' כְּמוֹ שְׂאֵמֵרְתֶּם.

(לב) גַּם צִאֲנֻכֶם וּבְקִרְכֶם קָחוּ כְמוֹ שְׂאֵמֵרְתֶּם וְצֵאוּ לְדֶרֶךְ, וְאוֹתֵי הַזְּכִירִי כְּמִי שְׂנֵאתֶם לְכֶם פְּתוּרוֹן וְעֻזָּר לְכֶם.

(לג) וַתַּחֲזֹק מִצְרַיִם עַל הָעַם לְזָרוּ אֶת שְׁחֻרוֹתָם מִן הָאָרֶץ כִּי אָמְרוּ: פְּלָנוּ מוֹמֵתִים.

(לד) לָכֵן נִשְׂאוּ הָאֲנָשִׁים אֶת בִּצְקָם לְפָנֵי שִׂיעֻשָּׁה חֲמִץ, וְהָיָה בִצְקָם צָרוּר בְּכַבְּדֵיהֶם עַל צִוְּאֵיהֶם.

(לה) וַעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כַּעֲשֵׂה הַיּוֹם הַזֶּה.

כש"כ וַיִּשְׁאַלֹּם • אָף מַה שְּׁלֹא הָיוּ שׁוֹאֲלִים מֵהֶם, הָיוּ נוֹתְנִים לָהֶם: אֲתָה אוֹמֵר אֲחָד, טַל שָׁנִים וְלֶךְ • וַיִּנְצְלוּ • "וְרוֹקִינוּ".

(לז) וַיִּסְעוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמָסִס סַכְתָּה פֶּשֶׁשׁ • מֵאוֹת אֶלֶף רִגְלֵי הַגְּבָרִים לְבַד מִטָּף: לז וַיִּנְטְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמָסִס לְסַכּוֹת כֶּשֶׁת מֵאָה אֶלְפִין רִגְלָאִין גְּבַרְיָא בַר מִטְפְּלָא:

כש"כ מֵרַעְמָסִס סַכְתָּה • מֵאָה וְעֶשְׂרִים מִיל הָיוּ, וּבָאוּ שָׁם לְפִי שַׁעַה, שֶׁנֶּאֱמַר: (לִקְטָן יט) "וְאִשָּׁא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׂרִים". הַגְּבָרִים • מִבְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה.

(לח) וְגַם־עָרַב רַב עָלָה אֶתָּם וַצֹּאן וּבָקָר מִקְנֵה כְּבָד • מֵאֵד: לח וַאֲף נֹכְרָאִין סְגִיאִין סְלִיקוּ עִמְהוֹן וְעָנָא וְתוֹרִין בְּעִירָא סְגִי לְחָדָא:

כש"כ עָרַב רַב • תַּעְרוּבוֹת אֲמוֹת שֶׁל גְּרִים.

(לט) וַיֵּאָפוּ אֶת־הַבָּצֶק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֹנֵת מִצּוֹת כִּי לֹא חֲמֹץ בִּי־גֵרְשׁוֹ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יִכְלוּ לְהִתְמַהֵמֵה וְגַם־צָדָה לֹא־עָשׂוּ לָהֶם: לט וַאֲפוּ יַת לִישָׁא דִּי אֲפִיקוּ מִמִּצְרַיִם גְּרִיזָן פְּשִׁירָן אָרִי לֹא חֲמֵע אָרִי אֲתִרְכוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יִכִּילוּ לְאֲתַעְבְּבָא וַאֲף זִוְדִין לֹא עָבְדוּ לְהוֹן:

כש"כ עֹנֵת מִצּוֹת • תָּרַחַה שֶׁל מִצָּה. בָּצֶק שֶׁלֹּא הִחְמִיץ קָרוֹי מִצָּה. וְגַם צָדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם • לְדַרְךְ. מַגִּיד שֶׁכֶּחֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא אָמְרוּ: הֵיאָךְ נִצָּא לְמַדְבָּר בְּלֹא צָדָה? אֵלֶּא הָאֲמִינוּ וְהִלְכוּ. הוּא

(מ) וּמוֹשֵׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ בַּמִּצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: מ ומוֹתֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי יְתִיבוּ בַּמִּצְרַיִם אַרְבַּע מֵאָה וְתַלְתִּין שָׁנִין:

כש"כ אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ בַּמִּצְרַיִם • אַחַר שָׁאָר הַיְשִׁיבוֹת שֶׁיֵּשְׁבוּ גְרִים, "בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם". שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה • בֵּין הַכֹּל, מִשְׁנוֹלָד יִצְחָק עַד עַכְשָׁו, הָיוּ אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. מִשְׁהִיָּה לוֹ זֶרַע לְאַבְרָהָם, נִחְמָס: "כִּי גֵר יִהְיֶה זֶרַעְךָ", וַיְשַׁלְּשִׁים שָׁנָה הָיוּ מִשְׁנוֹנָה גְּזֵרַת בֵּין הַבְּתָרִים עַד שְׁנוֹלָד יִצְחָק. וְאִי־אֶפְשָׁר לוֹמַר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְבַדָּה, שֶׁהָרִי קָהַת מִן הַבָּאִים עִם יַעֲקֹב הָיָה. צֹא וְחָשַׁב כָּל שְׁנוֹתָיו וְכָל שָׁנוֹת עַמְרָם בְּנוֹ וְשִׁמּוֹנִים שֶׁל מֹשֶׁה, לֹא תִמְצָאֵם כָּל־כָּף. וְעַל־כֵּן הָרַבָּה שָׁנִים הָיוּ לְקָהַת עַד שֶׁלֹּא יָרַד לְמִצְרַיִם, וְהָרַבָּה מִשְׁנוֹת עַמְרָם

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

(לז) אַחֲרֵי זֹאת נִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן עֵינַן שְׁמָס (עַץ הַשֶּׁמֶשׁ / רַעמָסִס) לְסַכּוֹת, כֶּשֶׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רִגְלֵי הַגְּבָרִים, מִלְּבַד הַקְּטָנִים. (לח) וְגַם מֵעַרְבָּבִים רַבִּים עָלוּ אִתָּם, וַצֹּאן וּבָקָר, מִקְנֵה עֲצוּם מֵאֵד. (למ) וְלֶכְךָ אָפוּ אֶת הַבָּצֶק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם מִפְתָּל (בְּדוּמָה לַחֲלוֹת שֶׁבֶת) - מִצָּה. כִּי לֹא תִפַּח מִפְנֵי שֶׁגֵּרְשׁוֹ מִמִּצְרַיִם, וְלֹא הָיָה בִּיכְלָתָם לְחָשַׁב פְּעָמִים עַד כְּדֵי כֶּךָ שֶׁלֹּא עָשׂוּ לָהֶם צָדָה. (מ) וְהָיוּ מְגוּרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר גָּרוּ בְּעַבְדוֹת מִצְרַיִם אַרְבַּע מֵאוֹת וְשָׁלוּשִׁים שָׁנָה.

(מא) וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ כָּל־צְבָאוֹת יְהוָה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:
מא וַיְהִי מִסּוּף אַרְבַּע מֵאָה וּתְלָתַיִן שָׁנִים וַיְהִי בְּכַרְוֹ יוֹמָא הַדִּין נִפְקוּ כָּל חִילָא דִּי מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם:

כ"ט וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָגו', וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה • מַגִּיד שְׂכִינָן שְׁהֵגִיעַ הַקָּז, לֹא עָכָן הַמָּקוֹם כְּהַרְף עֵינַי. בְּט"ו בְּנִיסָן בָּאוּ מֵלֶאכֶי הַשָּׂרָת

אצל אברהם לבשרו, בחמשה עשר בניסן נולד יצחק, ובט"ו בניסן נגזרה גזרת בין הבתרים (מכילתא).

(מב) לֵיל שְׁמַרִים הוּא לַיהוָה לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא־הַלֵּילָה הַזֶּה לַיהוָה שְׁמַרִים לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם: פ
מב לֵילִי נָטִיר הוּא קָדָם יְיָ לְאַפְקוּתֵהוּן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם הוּא לֵילָא הַדִּין קָדָם יְיָ נָטִירִין לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדִרְיֵהוּן:

כ"ט לֵיל שְׁמַרִים • שְׁהֵינָה הַקְדוּשׁ-כְּרוּף־הוּא שׁוֹמֵר וּמְצַפֵּה לוֹ לְקַיֵּם הַבְּטָחָתוֹ לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. הוּא הַלֵּילָה הַזֶּה לַה' • הוּא הַלֵּילָה שְׁאָמַר

לאברהם: בלילה הזה אני גואל את בניך. שמרים לכל-בני ישראל לדורותם. משמר ובא מן המזיקין, כענין שנאמר: "ולא יתן המשחית וגו'".

(מג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח כָּל־בֶּן־נָכָר לֹא־יֹאכַל בּוֹ:
מג וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן דָּא גְזִירַת פֶּסַחָא כָּל בְּרֵי יִשְׂרָאֵל דִּישְׁתַּמֵּד לֹא יִכּוּל בָּהּ:

כ"ט זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח • בִּי"ד בְּנִיסָן נֶאֱמַרָה לָהֶם פְּרֹשֶׁה זֹה. כָּל בֶּן־נָכָר • שְׁנַתְּנֵכֶרוּ מַעֲשֵׂיו לְאֲבִיו

מגואמר יי למשה ולאהרן דא גזירת פסחא כל ברי ישראל דישתמד לא יכול בה.

(מד) וְכָל־עֶבֶד אִישׁ מִקְּנַת־כֶּסֶף וּמִלֶּתֶה אֹתוֹ אָז יֹאכַל בּוֹ:
מד וְכָל עֶבֶד גְּבֵר זְבִינֵי כֶּסֶף וְתַגְזֵר יִתֵּהּ

כ"ט וּמִלֶּתֶה אֹתוֹ אָז יֹאכַל בּוֹ • רְבוּ. (יבמות עא) מַגִּיד שְׂמִילַת עֲבָדָיו מֵעַכְפָּתוֹ מִלְּאָכֵל בְּפֶסַח, דְּכָרִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמֵר: אִין מִילַת עֲבָדָיו מֵעַכְפָּתוֹ

מד וכל עבד גבר זביני כסף ותגזר יתהּ אז יאכל בו.

(מה) תּוֹשָׁב וְשֹׁכֵר לֹא־יֹאכַל בּוֹ:
כ"ט תּוֹשָׁב • זֶה גֵר תּוֹשָׁב. וְשֹׁכֵר • זֶה הָעֹבֵד־כּוֹכְבִים. וּמַה תַּלְמוּד־לוֹמַר, וְהָלָא עֲרֵלִים הֵם, וְנֶאֱמַר

(מו) בְּבֵית אֶחָד יֹאכַל לֹא־תוֹצִיא מִן־הַבַּיִת מִן־הַבֶּשֶׂר חוּצָה וְעֵצִים לֹא תִשְׂבְּרוּ־בּוֹ:
מו בְּחִבּוּרָא תְּדָא יִתְאַכַּל לֹא תִפִּיק מִן בֵּיתָא מִן כֶּסְרָא לְכַרְא וְנִרְמָא לֹא תִתְבְּרוּן בָּהּ:

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

- (מא)** אחר ארבע מאות ושלשים וישראל לדורותם.
- (מב)** ודבר ה' אל משה ואהרן: זה חק הפסח, כל נכרי לא יאכל ממנו.
- (מג)** וכל עבד של אדם, הקנוי בתשלום כסף, הנה מל אותו, אזי יאכל ממנו.
- (מד)** וכל עבד או שכיר - שניהם לא יאכלו ממנו.
- (מו)** בתוך בית מגורים אחד יאכל, לא תוציאו מן הבשר חוצה מהבית, ועצים לא תשברו ממנו.

שְׁהָאוֹכֵל, אוֹכֵל בְּשָׁנֵי מְקוֹמוֹת. לֹא תוֹצִיא מִן הַבַּיִת • מִן הַחֲבוּרָה. וְעַצֶּם לֹא תִשְׁפְּרוּ בוֹ • הָרְאוּי לְאַכִּילָה, כְּגוֹן שֵׁשׁ עָלְיוֹ כְּזֵית בָּשָׂר, יֵשׁ בוֹ מִשּׁוֹם שְׁבִירַת עֶצֶם. אֵין עָלְיוֹ כְּזֵית בָּשָׂר אוֹ מֶח, אֵין בוֹ מִשּׁוֹם שְׁבִירַת עֶצֶם.

כִּי־אֶבְרָת אֶחָד יֵאָכֵל • (מכילתא) בְּחֲבוּרָה אַחַת, שְׁלֹא יַעֲשֶׂה הַנִּמְנִין עָלָיו שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת וַיִּחַלְקוּהוּ. אַתָּה אוֹמֵר בְּחֲבוּרָה אַחַת, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא "בְּבַיִת אֶחָד" כְּמִשְׁמָעוֹ, וְלִלְמַד שְׁאֵם הַתְּחִילוֹ וְהָיוּ אוֹכְלִים בְּחֶצֶר וַיִּרְדּוּ גִשְׁמִים שְׁלֹא יִכְנסוּ לְבַיִת? תִּלְמוּד־לוֹמֵר: "עַל הַבַּתִּים אֲשֶׁר יֵאָכְלוּ אוֹתוֹ בְּהֵם", מִכָּאֵן

מז כל כנשתא דישראל ועבדון יתה:

(מז) כָּל־עַדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ:

שְׁנַמְנוּ עָלָיו לְמִשְׁפַּחוֹת, יְכוֹל אִף 'פֶּסַח דְּרוֹרוֹת' כֵּן? תִּלְמוּד־לוֹמֵר: "כָּל־עַדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ".

כִּי־אֶבְרָת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ • לְמָה נֹאמֵר? לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר בְּפֶסַח מְצָרִים: "שֶׁה לְבַיִת אָבוֹת",

מח וארי תגיר עמו גיורא ונעבד פסחא קדם יי מגור לה כל דכורא וכן וקרוב למעבדה ויהי כנציבא דארעא וכל ערלא לא וכול בה:

(מח) וְכִי־יִגֹּר אֶתְדָּ גֵר וְעָשָׂה פֶּסַח לַיהוָה הַמּוֹל לּוֹ כָּל־זָכָר וְאִזּוֹ יִקְרַב לַעֲשׂוֹתוֹ וְהָיָה כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ וְכָל־עָרֵל לֹא־יֵאָכֵל בוֹ:

לֹא־יֵאָכֵל בוֹ • לְהַבִּיא אֶת שְׁמֹתוֹ אַחֲרֵי מַחְמַת מִילָה, שְׁאֵינוֹ מוֹמֵר לְעַרְלוּת, וְאֵינוֹ נִלְמַד מִ"בֵּן גֵּר לֹא יֵאָכֵל בוֹ".

כִּי־אֶבְרָת יַעֲשֶׂה פֶּסַח • יְכוֹל כָּל הַמִּתְגֵּיר יַעֲשֶׂה פֶּסַח מִיָּד? תִּלְמוּד־לוֹמֵר: "וְהָיָה כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ". מָה אֶזְרַח כְּאֶרְבֶּעָה עָשָׂר, אִף גֵר כְּאֶרְבֶּעָה עָשָׂר. וְכָל־עָרֵל

מט אורייתא חדא יהא לנציבא ולגיורא דיתגירין בניכוון:

(מט) תוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לְאֶזְרַח וְלִגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם:

כִּי־אֶבְרָת אַחַת יִגּוֹ • לְהַשׁוֹת גֵר לְאֶזְרַח, אִף לְשָׂאֵר מִצּוֹת שְׁבִתוֹרָה (מכילתא).

נו ועבדו כל בני ישראל כמא די פקיד יי ת משה ונת אהרן בן עבדו:

(נו) וַיַּעֲשׂוּ כָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־ מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן בֶּן עֲשׂוֹ: ס

נא ויהיה ככון יומא הדין אפיק יי ת בני ישראל מארעא דמצרים על חיליהון:

(נא) וַיְהִי בַעֲצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צְבָאוֹתָם: פ

~ שבת קודש ג' שבט ~

א ומליל יי עם משה למימר:

יג (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

את משה ואהרן, ככה עשו. (נא) וכאשר התממש היום, בעצומו הוציא ה' את בני ישראל מארץ מצרים על צבאותם. (א) אחרי זאת דבר ה' אל משה לאמר.

ממנו. (מט) הלכה אחידה תהיה למי שיחוסו ברור בארץ, ולמי שאינו מבני המקום והצטרף אליכם להיות בתוכם. (ג) ועשו בני ישראל כפי שצוה ה'

(מז) ככה רב עדת בני ישראל עושה. (מח) ואם נכנס נכרי בניכם, ורצה לעשות קרבן פסח לה, אזי ימול כל זכר אשר לו, ורק אז יעשה הפסח כי נהיה על ידי כך כמו זה שיחוסו ברור בארץ. וכל בעל ערלה לא יאכל

(ב) קְדַשְׁלִי כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם בְּבִנְי יִשְׂרָאֵל
בְּאֶדְשׁ קְדָמִי כָּל בּוֹכֵרָא פֶּתַח כָּל וּלְדָא
בְּבִנְי יִשְׂרָאֵל בְּאֶנְשָׁא וּבְכַעֲרָא דִילִי הוּא:
בְּאֶדְשׁ וּבְפִתְחָהּ לִי הוּא:

כ"ט - פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם • שִׁפְתַח אֶת הָרֶחֶם תַּחֲלֶה, כְּמוֹ
(משל יז) "פֶּטֶר מִים רַאשִׁית מְדוּן", וְכֵן (תהלים כב)
"יִפְטִירוּ בְּשִׁפְהָ", יִפְתַּחוּ שִׁפְתֵימָ. לִי הוּא • לְעַצְמִי
קְנִיתִים עַל־יְדֵי שְׁהִפִיתִי בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם.

(ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הַעַם זְכוֹר אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר
יִצְאֲתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים כִּי בַחֲזֶק יָד הוּצִיא
יְהוָה אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֵאָכֵל חֶמֶץ:
ג. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְעַמָּא הוּו דְכִרְיוּן יֵת יוֹמָא
הַדִּין דִּי נִפְקַתוּן מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדוּתָא
אַרִי בְתַקּוּף יְדָא אִפִּיק יֵי יִתְכוּן מִקָּא וְלֹא
יִתְאָכֵל חֶמֶיֶע:

כ"ט - זְכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה • לִמַּד שְׂמֻזְפִּירִין יִצְאֲתָ מִצְרַיִם בְּכָל יוֹם.

(ד) הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב:
ד יוֹמָא דִּין אַתּוּן נִפְקִין בְּיַרְחָא דְאַבִּיבָא:

כ"ט - בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב • וְכִי לֹא הֵינּוּ יוֹדְעִין בְּאִיזְהָ
חֹדֶשׁ יִצְאוּ? אֵלָא כִּף אָמַר לָהֶם: רְאוּ חֹסֵד שְׂגֻמְלַכֶּם
שֶׁהוּצִיא אֶתְכֶם בְּחֹדֶשׁ שֶׁהוּא כִּשְׁר לְצֵאתָ, לֹא חֲמָה
וְלֹא צָנָה וְלֹא גִשְׁמִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהלים סח)
"מוֹצִיא אֲסִירִים בְּכוֹשְׁרוֹת", חֹדֶשׁ שֶׁהוּא כִּשְׁר
לְצֵאתָ.

(ה) וְהָיָה כִּי־יִבְיֹאֵךְ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַפְּנִיעָנִי וְהַחֲתוּי
וְהָאֲמָרִי וְהַחֲתוּי וְהַיְבוּסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לָתֵת
לְךָ אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וּדְבַשׁ וְעַבְדַּת אֶת־הָעֵבֶרֶה
הַזֹּאת בְּחֹדֶשׁ הַזֶּה:
ה. וְהָיָה אֲרִי יַעֲלֶנְךָ יֵי לְאַרְעָא דְכְּנַעֲנָאָה
וְהָאֲמָרִי וְהָחֲתוּי וְהָיְבוּסָאִי דִּי קִיִּים
לְאַבְרָהָם לְמַתָּן לְךָ אֶרְעָא עֲבָדָא חֶלֶב וּדְבַשׁ
וְתַפְלַח יֵת פְּלִחְנָא הַדָּא בְּיַרְחָא הַדִּין:

כ"ט - אֶל אֶרֶץ הַפְּנִיעָנִי וְגו' • וְאֶף־עַל־פִּי שְׁלֹא מָנָה
אֵלָא חֲמִשָּׁה עֶמְמִין, כָּל שִׁבְעָה גוֹיִים בְּמִשְׁמַע,
שִׁבְלָן בְּכָל־כְּנַעֲנֵי הֶם, וְאַחַת מִמִּשְׁפַּחַת כְּנַעַן הִיְתָה
שְׁלֹא נִקְרָא לָהּ שֵׁם אֵלָא כְּנַעֲנִי (תנחומא) • נִשְׁבַּע
לְאַבְרָהָם וְגו' • בְּאֶבְרָהָם הוּא אוֹמֵר: (בראשית טו)
"בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה' אֶת אַבְרָם וְגו'", וּבִיִּצְחָק הוּא
אוֹמֵר: (שם כ) "גִּוּר בְּאֶרֶץ הַזֹּאת וְגו'", וּבִיַּעֲקֹב הוּא
אוֹמֵר: (שם כט) "הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אֶתָּה שׁוֹכֵב עָלֶיהָ וְגו'".
זָבַת חֶלֶב וּדְבַשׁ • חֶלֶב זָב מִן הָעֵזִים, וְהַדְּבַשׁ זָב
מִן הַתְּמָרִים וּמִן הַתְּאֲנִים (מגילה ו).

(ו) שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכַל מִצֵּת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חָג
לַיהוָה:
ו. שְׁבַעַת יוֹמִין תִּיכּוּל מִצֵּת וּבַיּוֹמָא
שְׁבִיעָא חָגָא קְדָם יֵי:

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

(ב) קְדַשׁ לִי כָּל בְּכוֹר, הַיּוֹצֵא רֵאשׁוֹן
לְכָל בְּטוֹן מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מִן הָאֲנָשִׁים
וּמִן הַבְּהֵמוֹת - לִי הֵם.
(ג) וַאֲמַר מֹשֶׁה אֶל הָעָם, זְכְרוּ אֶת
הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יִצְאֲתֶם בּוֹ מִמִּצְרַיִם
מִבֵּית הָעֲבָדוֹת, כִּי בַחֲזֶק יָד הוּצִיא

אַתְכֶם ה' מִן הַמְּקוֹם הַזֶּה, וְלֹא יֵאָכֵל
חֶמֶץ.
(ד) הַיּוֹם אַתֶּם יוֹצְאִים, בְּחֹדֶשׁ מְלִילַת
הַשְּׁעוּרָה.
(ה) וְכַאֲשֶׁר יִכְנִסְךָ ה' אֶל אֶרֶץ
הַכְּנַעֲנִים וְהַחֲתִיִּים וְהָאֲמֹרִיִּים וְהַחֲתִיִּים

(ז) מצות יאכל את שבעת הימים ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאר בכל גבלך:
 ז פטיר יתאכל ית שבעת יומין ולא יתחזי לך חמיע ולא יתחזי לך חמיר בכל יתחומך:

(ח) והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה יהוה לי ביצאתי ממצרים:
 ח ותחזי לבנך ביום ההוא ההוא למימר בדיל דין עבד יי לי במפקי ממצרים:

כ"ט • בעבור זה • בעבור שאקיים מצוותי, כגון: פסח, מצה ומרור הללו. עשה ה' לי • רמז תשובה לכן רשע, לומר: "עשה ה' לי" ולא לך, שאלו היית שם, לא היית פדאי להגאל (מכילתא).

~ נקודות משיחות קודש ~

לא היית פדאי להגאל (יג, ח) ואלו במכילתא נאמר "לא היה נגאל". ויש לבאר, דהנה רק הרשעים שפרכו לצאת ממצרים מתו בעת מפת חשף ולא נגאלו (רש"י לעיל י, כב). מוכן אפוא, שכן רשע זה כן היה נגאל, שהרי הוא מוציא את עצמו מן הכלל רק לגבי קרבן פסח (מצה ומרור), אולם הוא מודה לא היית פדאי להגאל (יג, ח) ואלו במכילתא נאמר "לא היה נגאל". ויש לבאר, דהנה רק הרשעים שפרכו לצאת ממצרים מתו בעת מפת חשף ולא נגאלו (רש"י לעיל י, כב). מוכן אפוא, שכן רשע זה כן היה נגאל, שהרי הוא מוציא את עצמו מן הכלל רק לגבי קרבן פסח (מצה ומרור), אולם הוא מודה

(ט) והיה לך לאות עליך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת יהוה בפיך כי ביד חזקה הוצאת יהוה ממצרים:
 ט ויהי לך לאת על ידך ולזכרנא בין עיניך בדיל תהי אורייתא דיי בפומך ארי בידא תקיפא אפקך יי ממצרים:

כ"ט • ויהי לך לאות • יציאת מצרים תהיה לך לאות. על-יך ולזכרון בין עיניך • רוצה לומר, שתכתב פרשיות הללו ותקשרם בראש ובזרוע. על ידך • על יד שמאל. לפיך, "ידכה" מלא בפרשה שניה (לקמן פסוק טז), לדרש בה, יד שהיא בהה (מכילתא. מנחות לו).

(י) ושמת את החקה הזאת למועדה ימימה: פ
 י ותשר ית קניא דא לזמנה מזמן לזמן:
 כ"ט • מ'ימים ימימה • משנה לשנה (מנחות לו).

(יא) והיה כייבאך יהוה אל-ארץ הפנעני באשר נשבע לך ולאבתיך ונתנה לך:
 יא ויהי ארי גלגך יי לארעא דנענענאי קמא די קיים לך ולאבתיך ונתנה לך:

כ"ט • ויהי כייבאך • יש מרבתינו שלמדו מכאן שלא קדשו בכורות הנולדים במדבר. והאומר שקדשו, מפרש ביאה זו לומר: אם תקימוהו במדבר, תזכו להכנס לארץ ותקימוהו שם (מכילתא).

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

(ז) ויבאך יאכל מצה בשבעת הימים האלה, אל יראה לך חמץ ולא מחמץ בכל תחום שליטתך.
 (ח) והגד לבנך באותו היום לאמר: זה בסבת מה שעשה ה' לי ביצאתי ממצרים.
 (ט) ויהיה לך סימן על ידך וזכרון בין עיניך כדי שתהינה הלכות ה' בפיך כי ביד חזקה הוציאך ה' ממצרים.
 (י) ושמת את החקה הזאת למועדה ימימה: פ
 (יא) והיה כייבאך יהוה אל-ארץ הפנעני באשר נשבע לך ולאבתיך ונתנה לך.

תהא בעיניך כאלו נתנה לך בו ביום, ואל תהי בעיניך כירשת אבות.

נשבע לך • והיכן נשבע לך? (לעיל 1) "והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי וגו'". ונתנה לך • (מכילתא)

יבֹמַעֲבֹר כָּל פֶּתַח וּלְדָא קָדָם יִי וְכָל פֶּתַח וְלֹד בְּעִירָא דִּי יְהִי לָךְ דְּכָרִין תִּקְדֵּשׁ קָדָם יִי:

יב) וְהַעֲבַרְתָּ כָּל־פֶּטֶר־רַחֲם לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר שָׁגֵר בְּהֵמָה אֲשֶׁר לָךְ הַזְּכָרִים לַיהוָה:

זה לא בא אלא ללמד על הנפל, שהרי כבר כתב: "כל פטר רחם". ואם תאמר: אף בכור בהמה טמאה במשמע, בא ופרש במקום אחר: "בבקרך ובצאנך". לשון אחר, יש לפרש: "והעברת כל פטר רחם", בככור אדם - הפתוח אדם - הפתוח מדבר.

כט) וְהַעֲבַרְתָּ • אין "והעברת" אלא לשון הפרשה, וכן הוא אומר: "והעברתם את נחלתו לכתו". שגר בהמה • נפל ששגרתו אמו ושלחתו בלא עתו, ולמדך הפתוח שהוא קדוש בככורה לפטר את הבא אחריו, ואף שאינו נפל, קרוי שגר, כמו שגר אלפיד, אבל

יג) וְכָל פֶּתַח (בִּיכָרָא) דְחִמְרָא תִפְרוֹק בְּאִמְרָא וְאִם לֹא תִפְרוֹק וְתִנְקַפּוּה וְכָל בִּיכָרָא דְאִנְשָׁא בְּבִינְיָה תִפְרוֹק:

יג) וְכָל־פֶּטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֵׁה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וְעִרְפָתוֹ וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָה תִפְדֶּה:

לכהן, ופטר חמור מתר בהנאה, והשה חלין ביד כהן. וערפתו • עורפו בקופיץ מאחוריו והורגו. הוא הפסיד ממונו של כהן, לפיכך הפסיד ממונו וכל בכור אדם בבנייה תפדה • חמש סלעים, פדיונו קצוב במקום אחר.

כט) פֶּטֶר חֲמוֹר • ולא פטר שאר בהמה טמאה, גזרת הפתוח היא, לפי שנמשלו בכורי מצרים לחמורים. ועוד, שסיעו את ישראל ביציאתן ממצרים (שאיין לך אחד מישראל שלא נטל הרבה חמורים) טעונים מפספס ומזהבם של מצרים. תפדה בשוה • נותן שה

יד) ויהי ארי ישאלנה בנה מחר למימר מא דא ומימר לה במקוה דא אפקנא יי ממצרים מבית עבדיהא:

יד) וְהָיָה כִּי־יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבַּיִת עֲבָדִים:

הוא אומר: (דברים 1) "מה העדות והחקים והמשפטים וגו'", הרי זאת שאלת בן חכם. דברה תורה כנגד ארבעה בנים: תם, רשע, ושאינו יודע לשאל, והשואל דרף חכמה.

כט) כִּי יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךָ מָחָר • יש 'מחר' שהוא עכשו ויש 'מחר' שהוא לאחר זמן, כגון זה וכן: (יהושע כב) "מחר יאמרו בניכם לבנינו" דבני גד ובני ראובן. מה זאת • זה תינוק טפש שאינו יודע להעמיק שאלתו, וסוּתָם וְשׂוֹאֵל: "מה זאת". ובמקום אחר

טו) ויהי ארי אקשי פרעה לשלחנותא וקטל יי כל בוכרא בארעא דמצרים מבוכרא דאנשא ועד בוכרא דבעירא על כן אנא דבח קדם יי כל פתח ולדא דכרין וכל בוכרא דבני אפריק:

טו) וְהָיָה כִּי־הִקְשָׁה פְרֹעֹה לְשַׁלְחָנוֹ וַיַּהַרְג יְהוָה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן אֲנִי זֹבַח לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר רַחֲם הַזְּכָרִים וְכָל־בְּכוֹר בְּנֵי אִפְרָיִם:

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

מצרים, מן בכורותיהם של האנשים עד בכורותיהם של הבהמות. על כן אני זובח לה, את כל היוצא ראשונה לכל בטן מבכורותיהן של הבהמות, וכל בכורות בני - אפדים.

מבניך - פדה אותו. (יד) וכאשר ישאל אותך בנה מחר באמרו: מה זאת? אמר לו: בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים מבית העבדות. (טו) וכאשר התקשה פרעה לשחררנו, הרג ה' כל בכור בארץ

(יב) אזי תפריש כל היוצא מן הבטן ראשון לה, וכל ראשית תוצר הבהמות אשר יהיה לך מן הזכרים - לה. (יג) וכל בכורות החמורים תפדה בטלה נקבה, ואם לא תפדה אותו אזי זבח אותו מערפו, וכל בכור זכר

(מז) וְהָיָה לְאוֹת עַל־יְדֹכָהּ וּלְטוֹטְפַת בֵּין עֵינֶיךָ בֵּין עֵינֶיךָ וְהָיָה לְאוֹת עַל־יְדֹכָהּ וּלְטוֹטְפַת בֵּין עֵינֶיךָ בֵּין עֵינֶיךָ אַרְבַּעַת יָדָא אֶפְקָנָא יְיָ מִמְצָרִים: בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמְצָרִים: ססס

דרום, "אל תטיפו", לשון דבור, כמו "ולזכרון בין עיניך", האמורה בפרשה ראשונה, שהרואה אותם קשורים בין העינים, יזכר הגס וינדבר בו:

וְעַל שֵׁם שֶׁהֵם אַרְבַּעַת פְּתִים קְרוּיִין טוֹטְפוֹת, 'טט' בְּכַתְּפֵי שְׁתֵּימָס, 'פֶּת' בְּאַפְרִיקֵי שְׁתֵּימָס. וּמִנְחָם חִבְרוּ עִם "וְהִטָּף אֶל

ק"ה פסוקים, ימנ"ה סימן. חסלת פרשת בא

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רסו - רסח

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

(מז) וְהָיָה לָךְ לְסִימָן עַל יָדְךָ, וְנִרְאָה בְּגִלְיֵי בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ ה' מִמְצָרִים.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שבת קודש עמ' ב

30 אותם לתת, ואם זה משום כבודם, רשאים הם לוותר על כבודם.
31 הגמרא מנסה לפשוט את הספק: תא שמע, נאמר בפסוק (בראשית
32 כג ב), וַיָּבֵא אֲבָרְהָם לְכַפֹּר לְשָׂרָה וְלִבְנוֹתָהּ, והיינו, שהגיע מהר
33 המוריה אחר עקידת יצחק, ומכך שכתוב שבא אברהם, משמע
34 שלא היה שם בפטירתה, והמתינו מלקבורה עד שהגיע אברהם,
35 וְאֵין אֲמַרְת שטעם ההספד משום וְקָרָא דְחֵי (כבוד החיים) הוא, וכי
36 משום וְקָרָא (כבודו) דְאֲבָרְהָם, מִשְׁהוּ לָהּ לְשָׂרָה - עיכבו את
37 קבורתה של שרה, ועל כרחק שזה משום כבוד המת, ולכן המתינו
38 לו. דוחה הגמרא: אף שההספד הוא משום כבוד החיים, שָׂרָה
39 גִּזְרָה נִיחָא לָהּ בְּכַךְ, כִּי הִיכֵי דְמִיַּקְרָה בְּהַ אֲבָרְהָם - כדי שאברהם
40 יתכבד בה.
41 תא שמע, נאמר בפסוק (מלכים א' ד יג) וְיִסְפְּדוּ לוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל וְקָבְרוּ
42 אוֹתוֹ, וְאֵין אֲמַרְת שטעם ההספד משום וְקָרָא דְחֵי (כבוד החיים)
43 הוא, הִנֵּה בְּנֵי וְקָרָא נִיחָהוּ - וכי את בית ירבעם צריך לכבד, הלא
44 רשעים היו. דוחה הגמרא: אף שמשום כבוד החיים הוא, נִיחָא לָהּ
45 לְצַדִּיקָא דְמִיַּקְרֵי בְּהוּ אֵינְשֵׁי - נח להם לצדיקים שמתכבדים בהם
46 כל בני האדם, הן טובים והן רעים, ולכן טוב לו שיספידוהו.
47 תא שמע, נאמר בפסוק (ירמיה טו ד), לֹא יִסְפְּדוּ וְלֹא יִקְבְּרוּ, ואם
48 הספד הוא משום כבוד החיים, הלא יש ביניהם צדיקים, ומדוע
49 לא יספידו את הרשעים. דוחה הגמרא: משום דלא נִיחָא לְצַדִּיקָא
50 דְמִיַּקְרֵי בְּרִשְׁעִיָּא - לא רוצים הצדיקים החיים להתכבד במתים
51 הרשעים, ועל כן נמנע מהרשעים ההספד.
52 תא שמע, נאמר בפסוק (ירמיהו לד ה), וְכִשְׁלוֹם תָּמוֹת, וּבְמִשְׁרָפוֹת
53 אֲבוֹתֶיךָ הַמַּלְכִים הָרְאשׁוֹנִים אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנֶיךָ, כֵּן יִשְׂרָפוּ לָךְ, וְהָיוּ
54 אֲדוֹן יִסְפְּדוּ לָךְ, וְאֵין אֲמַרְת שטעם ההספד משום וְקָרָא דְחֵי (כבוד
55 החיים) הוא, מֵאֵין נִיחָא לָהּ מִיָּנִיה - מה יצא לו מכך שיספידוהו.
56 דוחה הגמרא: הִכֵּי קָאָמַר לִיה - כך אמר לו הנביא, לִיַּקְרֵי בִּיךָ
57 וְיִשְׂרָאֵל כִּי הִיכֵי דְמִיַּקְרֵי בְּאַבְרָהָם - בני ישראל יתכבדו בך, כשם
58 שהתכבדו באבותיך.

1 - איני רוצה כפרה, ואף אם יקבורוהו לא תהא לו כפרה, ואין
2 צריך לקבורו. שואלת הגמרא: מֵאֵין - מה הטעם של קבורה.
3 הגמרא מנסה לפשוט את הספק: תא שמע, מְדַאֲקָבוּר צְרִיבֵין -
4 מכך שקברו את הצדיקים, אברהם יצחק ויעקב, וְאֵין אֲמַרְת שטעם
5 הקבורה הוא משום כְּפָרָה, וכי צְרִיבֵין לְכַפְּרָה צְרִיבֵין. דוחה הגמרא:
6 אֵין - אכן גם צדיקים צריכים כפרה, משום דְכַתְּבִיב (קהלת ז ב) 'אֲדָם
7 אֵין צְרִיבֵין בְּאַרְיָן, אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יִחַמָּא'.
8 תא שמע, נאמר בפסוק (מלכים א' ד יג) בענין אביה בנו של ירבעם,
9 וְיִסְפְּדוּ לוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל וְקָבְרוּ אוֹתוֹ, כִּי זֶה לְבָדוּ יָבֵא וְיִרְבַּעַם אֶל
10 קְבֹרָה, וְאֵין אֲמַרְת שטעם הקבורה הוא כִּי הִיכֵי דְחֵי לִיה כְּפָרָה -
11 כדי שיהיה למת כפרה, הִנֵּה נְמִי לִיַּקְבְּרוּ - שגם את שאר בניו של
12 ירבעם שהיו רשעים יקברו, כִּי הִיכֵי דְחֵי לִיה כְּפָרָה - כדי
13 שיהיה להם כפרה. דוחה הגמרא: רק מֵאֵין - בן זה, דְצְרִיבֵין הוא,
14 תִּיהוּ לִיה כְּפָרָה - ניתנה לו כפרה זו, אך הִנֵּה - שאר בניו הרשעים,
15 לֹא לִיהוּ לִיה כְּפָרָה - אינם זכאים לכפרה.
16 תא שמע, נאמר בפסוק (ירמיה טו ד), לֹא יִסְפְּדוּ וְלֹא יִקְבְּרוּ, ואם
17 משום כפרה הוא, מדוע לא יקברו. דוחה הגמרא: שנענשו דלא
18 תִּיהוּ לִיה כְּפָרָה - שלא תהיה להם כפרת הקבורה, כיון שגם על
19 פתח קברם לא היו חוזרים בתשובה. ולא נפשט כאן הספק.
20 הגמרא מסתפקת בטעם חיוב ההספד על המת: אֵיבְעִיא לָהּ -
21 התפקו בני הישיבה, הַסְפִּידָא - החיוב להספיד את המת, וְקָרָא
22 דְחֵי הָיוּ - האם הוא משום כבוד קרובי המת החיים, או וְקָרָא
23 דְשַׁבְּבֵי הָיוּ - או שזה משום כבוד המת. שואלת הגמרא: לְמֵאֵין
24 נִיחָא מִיָּנִיה - מה ההבדל בין שני הטעמים להלכה. מבארת
25 הגמרא: באופן דְאָמַר קודם מותר, לֹא תִסְפְּדוּ לָהּ הוּא נְכָרָא - אל
26 תספידונו, אם הטעם הוא משום כבודו, שומעים לו, אך אם זה
27 משום כבוד החיים, אין שומעים לו. אֵין נְמִי - ועוד הבדל להלכה
28 ישנו, לגבי לְאֶפְרָיִם מִיִּזְרְשָׁן - להוציא מהזירשים ממון לשכר
29 הספדים כשאינם רוצים לתת, שאם זה משום כבוד המת, כופים

לוח תהלים

יום ראשון, כ"ז טבת < פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק

יום שני, כ"ח טבת < מפרק קכ עד סוף פרק קלד

יום שלישי, כ"ט טבת < מפרק קלה עד סוף פרק קלט

יום רביעי, ל"א טבת < מפרק קמז עד סוף פרק קנ

יום חמישי, א' שבט < פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט

יום שישי, ב' שבט < מפרק י עד סוף פרק יז

שבת קודש, ג' שבט < פרק כ, מפרק יח עד סוף פרק כב

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, ליזכות הרבים, (וראוי ה' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

~ יום ראשון כ"ו טבת ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כב, וזה רמז... עד עמ' 44, באריכות:

אהבת-הלב להתלבש במעשים שהאברים עושים, להיות להם גִּדְפִין – כנפיים, לְהַעֲלוֹתָם. – להעלות את מעשה המצוות למעלה, כמו שאנו רואים במוחש, שבשעה שאדם עושה דבר מתוך אהבה, פועלות אז הידים ב"חיות" שונה ומיוחדת. שכן,

כאמור, כשגילוי הנפש בא לידי הגשמה בצורה כזו שהוא מורגש בלב, הוא יכול להיות אז מורגש גם בכל שאר האברים, ולהכניס "חיות" באברים כשהם עושים את המעשה. אף הַדְחִילו וְרָחִימוּ – היראה והאהבה, שֶׁבְתַבּוּנוֹת מְחוּ וְתַעֲלוּמוֹת לְבוּ הַנּוֹכְרִים-לְעִיל – גָּבְהוּ דְרַבְיָהֶם לְמַעַל מַעַל מִבְּחִינַת הַמַּעֲשֶׂה, וְאִי אֶפְשָׁר לָהֶם – לאהבה ויראה ה"שכליות", לְהַתְלַבֵּשׁ בְּבְחִינַת מַעֲשֵׂה הַמַּצּוֹת, לְהִיּוֹת

לָהֶם – למצוות, בְּחִינַת מוֹחִין וְחַיּוֹת לְהַעֲלוֹתָן לְפָרְחָא לְעִילָא, – להעלותן ("לפרוח") למעלה. שכן, העובדה שהאהבה באה לידי ביטוי במוח בלבד – והמות עדין יותר משאר אברים אחרים – משמעותה, שגילוי הנפש המתגלה במוח, לא התגשם עדיין כל כך, שיוכל להתפשט גם בשאר האברים שאינם עדינים כמו חומר המוח. כמו שאנו רואים במוחש, כשאין לאדם חשק בלב לעשות דבר מסוים, הוא אמנם עושה את הדבר, אלא שזהו מחמת שהוא מבין במוחו שעליו לעשות את המעשה – חסרה אז "חיות" במעשה זה. כך גם ביחס לאהבה ויראה שהן בבחינת "תבונה" בלבד, אין ביכולתן להחדיר ולתת את ה"חיות" הראויה במעשה המצוות, ועל-ידי-זה להעלות את המצוות, אִם לֹא שֶׁהַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ הוּא מְצַרְפֵּן וּמַחְבְּרֵן לְבְחִינַת הַמַּעֲשֶׂה; – וכך יכולות הן לשמש כ"כנפיים" למעשה; וְהֵן – אותן אהבה ויראה שבמוח, נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם "מַחְשְׁבָה טוֹבָה", – הן רק "מחשבה טובה", כִּי אֵינָן דְחִילוּ וְרָחִימוּ – יראה ואהבה, מִמַּשׁ בְּתַתְּגַלּוֹת

וְזֶה – מה שאנו אומרים, שה"תבונה" מתלבשת בתורה ובמצוות ומעלה אותן למעלה, כאילו עסק בהן באהבה שבהתגלות הלב, רָמְזוּ רַז"ל בְּאִמְרָם: "מַחְשְׁבָה טוֹבָה הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ הוּא מְצַרְפָּה לְמַעֲשֶׂה", – לפי הפירוש

הפשוט בלבד, שהדברים אמורים לגבי מי שחשב לעשות מצוה, ובגלל סיבה, שאינה תלויה בו, נמנע ממנו לעשותה, בכל זאת מחשיב הקב"ה כאילו עשה את המצוה – הרי, וְהוּא לִיָּה לְמִימְרָ: – היה עליהם לומר: "מַעַלָּה עָלָיו הַתְּתוּבָה בְּאִלּוּ עֲשָׂאָה". – דברים מפורשים, שהתורה רואה אותו כאילו ביצע מחשבתו בפועל. מדוע, איפוא, השתמשו רבותינו ז"ל בכיטוי "מצרפה למעשה"? כיטוי שמשמעותו שה"מעשה"

קיים, אלא שאין לו שייכות ל"מחשבה", והקב"ה מצרף את שני אלה, המחשבה והמעשה? אִלְּא הֶעֱנִין, – שאכן מתכוונים בכך לרמז על מה שדברנו, כִּי דְחִילוּ וְרָחִימוּ – יראה ואהבה, שֶׁבְתַתְּגַלּוֹת לְבוּ, הֵם הַמַּתְלַבְּשִׁים בְּמַעֲשֵׂה הַמַּצּוֹת לְהַחְיֹתָם לְפָרְחָא לְעִילָא, – להכניס חיות במעשה המצוות, שתעלינה למעלה. וכל כך למה? – כִּי הַלֵּב הוּא גַּם-בֶּן חֲמָרִי, בְּשָׂאֵר אַבְרִים שֶׁהֵם בְּלִי הַמַּעֲשֶׂה, – לכן, כשיש לו אהבה מורגשת בלב, – כלומר, הגילוי של הנפש המתבטא ברגש של אהבה, בא לידי הגשמה במדה כזו, שהוא מורגש ב"חומר" הלב – יכול כבר גילוי נפשי זה, האהבה, להתקבל גם בשאר האברים הגשמיים, ולהכניס בהם חיות, כשהם עושים מה שהלב רוצה. שכן, הלב הוא ה"פנימיות" והחיות של כל שאר האברים, כפי שה"תניא" אומר להלן: אִלְּא שְׂהוּא – הלב, פְּנִימִי וְחַיּוֹת לָהֶם, – לשאר האברים, וְלִכֵּן יָכוֹל לְהַתְלַבֵּשׁ בָּהֶם – מחמת שהלב הוא בעצם קרוב לשאר האברים, ויחד עם זה הוא ה"חיות" שלהם, יכולה

לְבוֹ, בְּיָאם בְּתַבְנוּת מַחוּ וְתַעְלוּמוֹת לְבוֹ בְּנִזְכָּר־לְעִיל. – ומפני שהן מתבטאות במוח, הן נקראות "מחשבה טובה" (מחשבה היא הרי במוח), שהקב"ה "מצרפה למעשה" – למעשה המצוות שהאדם עושה באמצעות מחשבה טובה זו, שיוכלו לעלות למעלה.

ליקוני אמרים

בתבונת מוחו ותעלומות לבו כנ"ל * אך צירוף זה מצרף הקב"ה כדי להעלות מעשה המצוות ועסק התורה הנעשים על ידי מחשבה טובה הנ"ל עד עולם הבריאה מקום עליית

התורה והמצוות הנעשים ע"י דחילו ורחימו שכליים אשר בהתגלו' לבו ממש אבל בלא"ה נמי עולים לעולם היציר' ע"י דחילו ורחימו טבעיים המסותרים בלב כל ישראל בתולדותם כמ"ש לקמן באריכות:

אֲוִתִיּוֹת "בֵּן וּבֵת", שְׁחֵן – "בֵּן" ו"בֵּת" בעבודה, הם: דְּחִילוֹ וְרַחֲמוֹ. – יראה ואהבה. וְלַפְעָמִים תַּבְנוּנָה יוֹרְדָת לְהִיּוֹת מַחִין בְּנוֹקְבָא ד'זְעִיר אַנְפִּין', שְׁחֵן אֲוִתִיּוֹת תַּתְוֶרָה וְהַמְצִוֹת. – ב"בעבודה" זה רומז לאותיות התורה והמצוות. לפי הסדר הרגיל, צריך מ"תבונה" להימשך ל"זעיר אנפין" (המושג הקבלי ל"מדות") – כמו שבאדם נמשך הכל מהשכל למדות – ולאחר מכן זה יכול להימשך ל"מלכות". אך, "לפעמים" הסדר הוא, שמ"בינה" נמשך ישר ל"מלכות" (כלי אמצעות ההעברה דרך "זעיר אנפין"), משמעות הדבר ביחס לעבודתו של האדם, היא: הסדר הנכון צריך להיות באופן כללי, שמהתבוננות תימשך ההבנה ב"מדות", לעורר אהבה ויראה, ומהאהבה והיראה באה ההשפעה לקיום תורה ומצוות. אך, לפעמים הסדר הוא בצורה אחרת, שמ"תבונה" נמשך באופן ישיר ללימוד וקיום התורה והמצוות. וְהַמְשָׁכִיל יִבִּין): – ה"הגהה" שזורה במושגים קבליים, ובהמשך הלימוד ב"תניא" יוסברו ביתר בהירות. להלן מסביר רבנו הזקן, שהחידוש במה שהקב"ה מצרף את המחשבה הטובה שמן ה"תבונה" למעשה המצוות, כדי שמעשי המצוות יוכלו לעלות לעולם הבריאה – הוא עולם ההשגה – בו עולות התורה והמצוות הנובעות מאהבה ויראה, הנוצרות מהתבוננות והשגה בגדולת הקב"ה. ברם, גם בלי צירוף זה, עולות התורה

והמצוות לעולם היצירה – על-ידי האהבה והיראה הטבעיות להקב"ה, המסותרות בלבו של כל אחד מישראל. אֲךְ צְרוּפָה זָה – שלמדנו שהקב"ה מצרף את המחשבה הטובה שמן ה"תבונה" למעשה המצוות, כדי שיעלו למעלה, מְצָרְפָה

תְּקוּוֹתֵינוּ הַבְּרִיָּה הַבְּרִיָּה הַבְּרִיָּה

לְהַעֲלוֹת מַעֲשֵׂה הַמְצִוֹת

וְעֵסֶק תַּתְוֶרָה הַנְּעִשִׂים

עַל-יְדֵי "מַחְשְׁבָה

טוֹבָה" הַנּוֹבְרָת לְעִיל,

– אותה "מחשבה טובה"

הנובעת מן ה"תבונה",

עַד עוֹלָם הַבְּרִיָּה,

מְקוֹם עֲלֵית תַּתְוֶרָה

וְהַמְצִוֹת הַנְּעִשִׂים עַל-

יְדֵי דְחִילוֹ וְרַחֲמוֹ –

יראה ואהבה, שְׁכָלִים

אֲשֶׁר בְּתַתְנִילוֹת לְבוֹ

מְמַשׁ. אֲכַל בְּלֹא-יְהִי

– בלעדי זאת, נָמִי – גם

כֵּן, עוֹלָם – התורה והמצוות, לְעוֹלָם הַיְצִירָה, עַל-יְדֵי

דְּחִילוֹ וְרַחֲמוֹ טַבְעִיִּים – אהבה ויראה טבעיות, הַמְסֻתְרִים

בְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל בְּתוֹלְדוֹתָם, – לכל יהודי יש בטבעו אהבה

ויראה מוסתרות להקב"ה, ובאמצעות אהבה ויראה אלו, עולות

המצוות לעולם היצירה, בְּמִוּ שִׁיתְבָּאָר לְקַמְן בְּאֲרִיכוֹת: –

כמו שיוסבר בפרקים הבאים באריכות, מדוע מעלות האהבה

והיראה הטבעיות, את המצוות לעולם היצירה. על-כּל-פּנים,

מובן שגם מי שאינו יכול ליצור בתוכו אהבה ויראה בהתגלות

הלב, אלא בבחינת ה"תבונה", מספיק לו הדבר, להיות שלם,

על-ידו, בתורה ובמצוות, שגם הן תעלינה למעלה, כמו התורה

והמצוות הנובעות מאהבה ויראה שבהתגלות הלב. בהקשר

למה שלמדנו על אהבת ה' המזרימה "חיות" ומעלה את

התורה והמצוות לעולם נעלה יותר, מן הראוי להוסיף: חסידי

רבנו הזקן התווכחו ביניהם, מה נעלה יותר, אהבת ה' או

אהבת ישראל? נכנסו אל רבנו הזקן ושאלוהו על כך, והוא

אמר להם: ההוכחה לאהבה אמיתית למישהו היא, שאוהבים

גם את מי שהאוב אוהב. הרי הקב"ה אוהב את בני ישראל,

ככתוב: "אהבתי אתכם אמר ה'", וכשאוהבים יהודים, שהם

אהוביו של הקב"ה, זה מוכיח שהאהבה להקב"ה היא

אמיתית. ורבנו הזקן סיים: – "ואהבת לרעך כמוך" היא כלי

ל"ואהבת את ה' אלוקיך".

הגהה

(וכמ"ש בזהר וע"ח דתבונה אותיות ב"ן וב"ת שהן דחילו ורחימו ולפעמים התבונה יורדת להיות מוחין בנוק' דזעיר אנפין שהן אותיות התורה והמצוות והמשכיל יבין):

התורה והמצוות הנעשים ע"י דחילו ורחימו שכליים אשר בהתגלו' לבו ממש אבל בלא"ה נמי עולים לעולם היציר' ע"י דחילו ורחימו טבעיים המסותרים בלב כל ישראל בתולדותם כמ"ש לקמן באריכות:

~ יום שני כ"ז טבת ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 44, פרק יז ובוה יובן... עד עמ' כג, כלי המעשה.

לְהַפֵּךְ לְבוֹ מֵתְאוּוֹת עוֹלָם-הַזֶּה לְאַהֲבַת ה' בְּאַמְתּוֹ, – שכן, מטבעו נוטה הלב לתאוות, וכדי לעזור אהבה להקב"ה, על האדם לשנות את הנטייה המציאותית שבלב, מקיצוניות אחת לקיצוניות קוטבית – מתאוות העולם-הזה לאהבה להקב"ה.

שתי אלה – תאוות העולם-הזה, ואהבת ה', אינן יכולות, בשום אופן, להיות ביחד. כמאמר ה"חובת הלבבות"² שכשם שאש ומים אינם יכולים "לדור" ביחד, כך לא יכולות תאוות העולם-הזה ואהבת ה' להיות ביחד בלב האדם. אנו

רואים, אם כן, שלא "קרוב" ולא קל כל-כך לקבוע בלב האדם אהבת ה' ויראת ה'. וּכְמֵן שְׂפָתוֹב בְּגִמְרָא: "אִטּוּ יִרְאַה מְלֵתָא זּוּמְרָתוּ הִיא?" – וכי היראה (מהקב"ה) היא דבר קטן? על מה שאמר משה רבנו: "מה ה' אלקיך שואל מעמך כִּי-אִם לִירָאה", שואלת הגמרא: "אטו יראה מילתא זוטרתא היא?" – "דמוזה מוכח – דאדרבה, בכל הדורות ואפילו בדורו של משה – אינו קרוב מאד" (לשון כ"ק רבינו), ואם כך הדבר ביחס ליראה וְכִלְ-שֵׁבֶן אֶהְבֶּה. – שכן, קשה יותר להגיע לאהבה מאשר ליראה, שלאהבה בודאי לא כל-כך קל להגיע. הרי, שנוסף לחוש שלנו, יש לנו ראייה גם מהגמרא, שאין הדבר קל כל-כך להגיע ליראת ה' ובמיוחד לאהבת ה'. כיצד, איפוא, אומר הפסוק ש"קרוב מאד" הדבר? וְגַם אֶמְרוּ רַז"ל: "צְדִיקִים – דִּינְקָא – לְבָם בְּרִשׁוּתָם". – לעזור בלבם תמיד אהבת ה' ויראת ה'. ואילו מי שאינו "צדיק" – אין לבו ברשותו, "דמוזה מוכח דלא לביד שאינו קרוב כו', אלא אדרבה אינו שייך רק לצדיקים, שמועטין הן וכו'" (לשון הרבי), כיצד, איפוא, אומר הפסוק, שלכל יהודי, "קרוב מאד", לקיים תורה ומצוות "בלבבך", עם הלב, כלומר: שלבו ברשותו, תחת פיקוחו, להפוך את תאוות העולם-הזה לאהבת ה'? והרי התורה לא ניתנה רק לצדיקים? אֶלָּא דִּי לְעִשְׂוֹתוֹ, – המלה "לעשותו" יש בה משום הסבר על "קרוב מאד בלבבך" – איזה "בלבבך" קרוב מאד? הרי זה אותו "בלבבך" הנוגע ל"לעשותו" בלבד, לקיים מצוות. שכן, בעצם, קשה הסדר בפסוק: "בפיך ובלבבך לעשותו" רומזים, כאמור לעיל, על מחשבה, דיבור ומעשה – אך אין הם מסודרים בפסוק, לא לפי הסדר שמלמעלה למטה, ולא לפי הסדר שמלמטה למעלה.

פְּרָק י"ו. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן כיצד צריך להיות סדר עבודתו של "בינוני": על-ידי התבוננות בגדולת הקב"ה, יעזור בהתגלות בלבו אהבת ה' ויראת ה', וזאת כדי לשלוט ביצירה-הרע. היראה תמנע אותו מלעשות עבירה, והאהבה תניע

אותו לקיים מצוות וללמוד תורה; ואם אין בכוחו לעזור, על-ידי ההתבוננות, אהבה ויראה כאלו, שתהיינה בהתגלות בלבו, אלא רק מוסתרות כמותו ובלבו – גם אז בכוחו, להחזיק אותו במדרגת ה"בינוני", ולהיות זהיר בכל התורה

והמצוות; כן, עולות גם אז התורה והמצוות שלו למעלה, כאילו למד תורה וקיים מצוות באהבה ויראה שבהתגלות הלב. וְכִּזְה – כמה שלמדנו, שגם מי שאין בכוחו לעזור, על-ידי התבוננות, אהבה ויראה רגשיות בלבו, אלא רק אהבה ויראה המתבטאות בתעלומות מוחו ולבו בלבד – בכל זאת יש בכוחו להביאו לזהירות ולשלמות בכל תרי"ג המצוות, להכניס בהן "חיות" ולהעלותן למעלה, יוֹכֵן מַה שְׂפָתוֹב: "כִּי קְרִיב אֵלֶיךָ הַדְּבָר מְאֹד, בְּפִיךָ וּבְלִבְךָ לְעִשְׂוֹתוֹ". – הפסוק אומר, שקל ליהודי לקיים תורה ומצוות בשלושת לבושי: מחשבה, דיבור ומעשה – "בפיך" – בדיבור, "בלבבך" – במחשבה, "לעשותו" – במעשה. ברם, במוכן פנימי ועמוק יותר, אין משמעותה של המילה "לבבך" למחשבה בלבד, אלא גם על ענינו האמיתי של הלב, והוא: אהבה ויראה. שכן, מקומם של רגשות האהבה והיראה וכדומה, הוא בלב. בהתאם לכך, הרי משמעותו של הפסוק היא: קרוב (קל) הדבר לכל יהודי לקיים תורה ומצוות מתוך רגש פנימי של מורא מהקב"ה, ומתוך רגש של אהבה להקב"ה. על כך שואל רבנו הזקן: דִּי לְקִבְאוּרָה, הוּא – בְּלִבְךָ – רגשות הלב באהבה ויראה, נֶגְדַת חוֹשׁ שְׁלֵנוּ – לפיו לא כל-כך קל להגיע לאהבה וליראה מהקב"ה, [וְהַתּוֹרָה הִיא נְצִיחִית], – כל ענין בתורה עומד בתוקפו לנצח ולכל זמן. כלומר: אי אפשר לבוא ולומר שמשך רבנו אמר זאת לבני ישראל שכדור המדבר, שבהיותם דור דעה היה הדבר קל להם להגיע למדרגות אהבה ויראה, ואילו לגבינו אין הדבר קל וקרוב כל כך. אין הדבר כך. שכן, התורה היא נצחית ונאמרה לכל דור, לאו דוקא לדור המדבר, אך, כאמור, במחשך אנו רואים: שְׂאִין "קְרִיב מְאֹד הַדְּבָר"

1. דברים ל, יד. 2. פתיחה לשער האהבה. 3. ברכות לג, ב. מגילה כה, א. 4. דברים י, יב. 5. בראשית רבה לד, י.

עוֹלָם הַמַּעֲשֵׂה הַדּוֹקָא – "היום" רומז על "עולם המעשה" דוקא, העולם הזה, האהבה להקב"ה כשלעצמה איננה הדבר העיקרי. העיקר הוא קיומן המעשי של המצוות. אלא, כדי לקיים מצוות כראוי, מתוך רגש נפשי פנימי, זקוק האדם לאהבת ה'. אך, עיקרו של ה"היום", הוא

"לעשותם", "וּלְמַחֵר" – כלומר לעתיד לבוא, כו" – יקבלו את השכר, כְּמוֹ שֶׁנֶּחֱמָר בְּמָקוֹם אַחֵר. – דרגתה האמיתית של אהבת ה', שהיא כשלעצמה יש בה משום קיבול שכר חלקי, אינה נוגעת כעת, כמו שנוגע עצם המעשה של תורה ומצוות. ולשם כך

מספיקה גם האהבה שבתעלומות המוח והלב. הרי שהמלה "לעשותו" מסבירה את "ובלבבך": איזו אהבה "בלבבך" היא "קרוב מאד" לכל אדם – זוהי האהבה הבאה לידי ביטוי במוחו בלבד, ודי בה להביא לידי "לעשותו"; אהבה כזו יכול לעורר בתוכו, גם מי שאינו מסוגל לעורר אהבה בהתגלות הלב. אהבה זו במוח, תביא כבר את האדם לקיום התורה והמצוות – כפי שיוסבר להלן: **וְהַמֶּחֱ שְׁלִיט בְּמַבְעֵוֹ וְתוֹלְדָתוֹ, עַל חֲלָל הַשְּׂמַאֲלִי שְׂבַלְבֵּב,** – מקומה של הנפש הבהמית והיצר-הרע, משם עלולות להתעורר תאוות, ולאחר מכן – מחשבות רעות, **וְעַל פִּיּוֹ, וְעַל כָּל הַאֲבָרִים שֶׁהֵם בְּלֵי הַמַּעֲשֵׂה.** – המוח שליט עליהם. ומאחר שבמוח, על-כל-פנים, תהיה לו האהבה והרצון ללמוד תורה ולקיים מצוות, וכך ישלוט המוח, לאחר מכן, על התאוה שבלב, ויניע את הפה ואת שאר האברים ללמוד תורה ולקיים מצוות. לפי זה, גם כאשר לבו אינו ברשותו, כפי שזה ב"צדיק", הרי כיון שמוחו ברשותו – ביכולתו להשפיע על הלב ועל שאר האברים,

אם מתחילים במדריגה העליונה יותר, היה צריך להיות הסדר: "בלבבך" (מחשבה), לאחר מכן "בפיך" (דיבור), ולאחר מכן "לעשותו" (מעשה), כי מחשבה היא למעלה מדיבור, ודיבור למעלה ממעשה. ואם מתחילים במדריגה התחתונה, היה צריך להיות הסדר: "לעשותו",

לאחר מכן "בפיך", ולאחר מכן "בלבבך". מדוע, איפוא, מתחיל הפסוק ב"בפיך" – דיבור, וממשיך "בלבבך" – מחשבה, ולאחר מכן "לעשותו" – מעשה? אלא, המלה "לעשותו" נכתבה מיד אחרי "בלבבך" מפני שהיא באה להסביר ולפרש, ש"בלבבך" האמור כאן,

הכוונה לאופן כזה שקשור ל"לעשותו", לקיום המצוות. **רְזִיחָה לְזִמְרָה, הָאֲהָבָה הַמְּבִיאָה לְיָדֵי עֲשִׂית הַמִּצְוֹת בְּלִבְךָ,** – הכוונה לאהבה "שבתעלומות לבו ומוחו", שעליה דיבר בפרק הקודם, במדריגות אהבת ה', אין זו נקראת אהבה. רק שביחס לקיום המצוות היא נקראת "אהבה", מפני שבכוחה להביא לקיום המצוות, **שְׂהִיא "רְעוּתָא דְלִבָּא"** – רצון הלב, **שְׂבִתְעֵלּוּמוֹת לֵב, גַּם כִּי אֵינָה בְּהַתְגַּלוּת לְבוֹ בְּרִשְׁפֵי אִישׁ.** – ובכל זאת גם היא מביאה אותו לקיום המצוות. **וְדָבָר זֶה – לעורר בתוכו אהבה כזו שבתעלומות לבו בלבד, "קְרוֹב מְאֹד" וְנִקְלָ לְכָל אָדָם אֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ מִחַ בְּקִדְקֵדוֹ, כִּי מִחוֹ בְּרִשּׁוֹתוֹ, – גם אם אין לבו ברשותו, ויכול להתבונן בו – במוחו, כְּכֹל אֲשֶׁר יִחְפֹּץ, וְכִשְׂתִּבּוֹנֵן בּוֹ בְּנִדְלָת אֵיזִי־סוּף בְּרוּדֵי-הוּא – מְמִילָא יוֹלֵד, כְּמִחוֹ עַל-בְּלִפְנֵימֵי, – אם לא בלבד, הָאֲהָבָה לְה' לְדָבָקָה בּוֹ – בהקב"ה, בְּקִיּוּם – על-ידי קִיּוּם, מְצוּתָיו וְתוֹרָתוֹ. וְזֶה – העיקר והתכלית של כָּל הָאָדָם, – לקיים מצוות וללמוד תורה, כִּי "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם" בְּתִיבָה, – המצוות ניתנו לעשותן "היום", ש"היום" הוא**

ליקוטי אמרים

המביאה לידי עשיית המצוות בלבד שהיא רעותא דלבא שבתעלומות לב גם כי אינה בהתגלות לבו כרשפי אש ודבר זה קרוב מאד ונקל לכל אדם אשר יש לו מוח בקדקדו כי מוחו ברשותו ויכול להתבונן בו ככל אשר יחפוץ וכשיתבונן בו כגדולת א"ס ב"ה ממילא יוליד במוחו על כל פנים האהבה לה' לדבקה בו בקיום מצותיו ותורתו וזה כל האדם כי היום לעשותם כתיב שהיום הוא עולם המעשה דוקא ולמחר כו' כמ"ש במ"א. והמוח שליט במבועו ותולדתו על חלל השמאלי שבלב ועל פיו ועל כל האברים שהם כלי המעשה

~ יום שלישי כ"ח טבת ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כג, אם לא מי שהוא... עד עמ' 46, במ"א.

ליקוטי אמרים

"שליט על הלב", אלא אדרבה, כְּמִאֲמַר רַז"ל^ה ש"הַרְשָׁעִים הֵם בְּרִשּׁוֹת לָבָם", – אין באפשרותם לשלוט על עצמם,

אם לא מי שהוא רשע באמת כמארו"ל שהרשעים הם ברשות לבם ואין לבם ברשותם כלל וזה עונש על

אם לא מי שהוא רשע באמת, – לא "בינוני" הנקרא "כרשע" (כמוזכר בפרק י"ג), אלא רשע באמת, אצלו אין המוח

6. דברים ז, יא. 7. עירובין כב, א. 8. בראשית רבה לד, יא.

ויראה, בלי שיעשו תשובה על העבר תחלה, לשבר תקליפות, שהם – הקליפות, שנוצרו מהעבירות שלהם, מסך מבריל ומחצה של ברזל המפסקת בינם לאביהם שבשמים, – כיצד, אם כך, ובמה, איפוא, שוברים את

הקליפות? – על-ידי

שבירת לבו ומרירת

נפשו על חטאיו, –

המרירות ושברון הלב –

שוברים את הקליפות.

כמו שכתוב בזהר על

פסוק: "זכחי אלהים

רוח נשברה, לב נשבר

וגו'", – קרבן לשם

אלקים, הוא "רוח

נשברה", כשרוח ה"סטרא

אחרא" נשברה. כיצד

ובמה נשברת רוח

ה"סטרא אחרא"? –

שעל-ידי "לב נשבר" –

נשברה רוח הטמאה דסטרא אחרא [עין שם פירשת

פינתם דף רמ, ופירשת ויקרא דף ח ודף ה עמוד א,

ובפירוש הרמ"ז שם]. – ב"זהר" שם מדובר, שכל הקרבנות

נזכרים בתורה בשייכות לשם הוי', כמו שכתוב תמיד

בקרבנות: "ריח ניחוח להוי'". ואילו בשייכות לשם אלקים –

אינו נזכר שום קרבן. מה, איפוא, משמש כקרבן לשם אלקים?

– שבירת רוח ה"סטרא אחרא"; זאת אומר הפסוק: "זכחי

אלקים – רוח נשברה". הרי, על-כל-פנים, שאכן אין

ה"רשעים" יכולים להתחיל בעבודת ה', מבלי שישברו תחילה

את לבם. והיא – שברון הלב וההתמרמרות על החטאים,

זוהו חרטה על העבר, הם בחינת תשובה תתאה, – תשובה

תחתונה. שתי בחינות בתשובה: "תשובה תתאה" ו"תשובה

עילאה", הבאות לידי ביטוי במילה "תשובה", "תשוב ה'",

החזרת האות ה' משם הוי'; בשם הוי' – שתי ההי"ן: ה'

עילאה (העליונה), הה' הראשונה שאחרי הוי"ד – וה' תתאה,

הה' שאחרי הוא"ו. – "תשובה עילאה" היינו: החזרת ה'

עילאה לוי"ד של שם הוי'; ו"תשובה תתאה" היינו: החזרת

ה' תתאה לוא"ו של שם הוי'. התשובה אודותה מדובר כאן –

היא תשובה תתאה: להעלות ה' תתאה, – של שם הוי',

להקימה מנפילתה שנפלה אל – הקליפות, הנקראות

החיצוניים, שהיא – נפילת ה' תתאה של שם הוי' לידי

החיצונים, סוד גלות השכינה, כמאמר רן"ל¹⁰: "גלו

לאדם – שכינה עמהם", – בתוך הגלות, דחינו – בעבודה

הרוחנית של האדם, הכוונה: בשאדם עושה מעשה "אדם"

– נכשל בעבירות רחמנא-ליצלן, מוריד וממשיך לשם –

כשמתעוררת תאוה בלבם, ואין לבם ברשותם כלל, – אין למוח שום פיקוח והשפעה על לבם. באמור לעיל, יוסבר דבר נוסף: לכאורה קשה, מצד אחד נאמר ש"צדיקים לבם ברשותם", כלומר שרק ה"צדיק" לבו ברשותו, ואילו ה"בינוני", שהוא למטה במדרגה מ"צדיק" – אין לבו ברשותו; ומצד שני נאמר, שדווקא רשעים הם "ברשות לבם". ולפי זה, מי שאינו בכלל של "רשע" – "בינוני" – לבו הוא אכן ברשותו? אלא כפי שהסברנו, יובן הדבר: שלשה אופנים בדבר: ה"צדיקים" – "לבם ברשותם", ובכל עת שהם רוצים להתעורר באהבת ה', הם מתעוררים, מבל

ליקוטי אמרים

גודל ועוצם עונם ולא דברה תורה במתים אלו שבחייהם קרוים מתים כי באמת אי אפשר לרשעים להתחיל לעבור ה' בלי שיעשו תשובה על העבר תחלה לשבר הקליפו' שהם מסך מבריל ומחיצה של ברזל המפסקת בינם לאביהם שבשמים ע"י שבירת לבו ומרירת נפשו על חטאיו כמו"ש בזהר על פסוק זכחי אלהים רוח נשברה לב נשבר וגו' שע"י לב נשבר נשברה רוח הטומאה דס"א [ע"ש פ' פינחס ד' רמ"ו ופ' ויקרא ד' ח' וד' ה' ע"א ובפ"י הרמ"ז שם] והיא בחי' תשובה תתאה להעלות ה' תתאה להקימה מנפילתה שנפלה אל החיצוני' שהוא סוד גלות השכינה כמארז"ל גלו לאדם שכינה עמהם דהיינו כשהאדם עושה מעשה אדם מוריד וממשיך

שיצטרכו להזדקק לכך שהמוח ישפיע על הלב; ה"רשעים" – לא זו בלבד שאין לבם ברשותם, אלא אדרבה: הם ברשות לבם; וה"בינונים" – אמנם אין לבם ברשותם, באותה מדה כפי שזה ב"צדיק", אך המוח משפיע בהם על הלב. הרי שבמדה מסויימת, ב"בינונים", הלב הוא ברשותם, וזאת בכל הקשור להשפעה המעשית במחשבה, דיבור ומעשה. לכן, ב"רשעים" הוא אומר: "אין לבם ברשותם כלל" – גם באמצעות המוח, אין הם יכולים להשפיע על הלב. למדנו שהמוח שליט על הלב בטבע מתולדתו של האדם, אך מדוע אין אנו אומרים כך גם ביחס ל"רשעים", הרי, לכאורה, גם בהם ישנו אותו טבע מתולדתם? – מסביר רבנו הזקן: וזה ענין על ג'ל ועצם עונם. – כעונש על עוונותיהם נלקח מהם כוחו של המוח לשלוט על הלב. ברם, אם כך, נשאלת השאלה: כיצד אפשר לומר בהם שהדבר "קרוב מאד", שגם ל"רשעים" קל הדבר לקיים תורה ומצוות ב"בלבך"? – והתשובה היא: ולא דברה תורה במתים – אלו שבחייהם קרויים מתים. – אין התורה – בה נאמר ש"קרוב אליך וגו'" – מדברת ב"רשעים" שבחייהם נקראים מתים. כ"ק רבינו העיר כאן: "והנה עפנה"ל נדהלב בטבעו רוצה גשמיות ולא אהוי"ר אפי' לא שבתעלמות כו', והרשעים אפי' מוחם ברשות לבם [א"כ 1) א"א בהם עבודת ה' 2) לעולם ח"ו (כי מי יעוררם כו'). ומבאר 1) דבאמת במצבם א"א כו'. אבל 2) בידם לשנות מצבם (טבע הלב ותוקפו) ע"י שבירת לבם כו'". – כי באמת, אי אפשר לרשעים להתחיל לעבד ה' – שמשמעה לקיים תורה ומצוות מתוך רגש הנפש, באהבה

9. תהלים נא, יח. 10. ראה מגילה כט, א.

במקום אחר: – הרי, שעל-ידי תשובה, משתחררת, כביכול, השכינה מגלותה. הניצוץ האלקי שבאדם מתחיל להשפיע בנפשו ובגופו, ורק אז, הוא יכול להתחיל בעבודת ה'. כך הדבר ב"רשע". ואילו במי שאינו רשע, מוחו "שליט על הלב", ולכן אומר הפסוק (שמדבר באלה שאינם רשעים): "כי קרוב אליך הדבר מאד" – קל מאד ליהודי לקיים תורה ומצוות, "בלבבך" – באהבת ה' וביראת ה'.

בפרק זה למדנו אודות הענין של "מוח שליט על הלב", ועל-ידי הרצון שהאדם יוצר בתוכו בהשפעת הבנת מוחו, ביכולתו להתגבר על תאוות לבו. – ראוי להוסיף בקשר לאמור:

הרבי מוהרש"ב נשמתו-רצון מליובאוויטש ביקר פעם ביניה אצל רופא, פרופסור מסויים. שאלו הפרופסור: מהי תורת החסידות? הרבי נשמתו-רצון ענה לו: – תורת החסידות היא, שהמוח יסביר ללב מה עליו לרצות, ועל הלב ליישם בחיים את מה שהמוח מבין. שאלו שוב הפרופסור: כיצד עושים זאת, מוח ולב הם הרי שני עולמות שים גדול מפרדי ביניהם! ענה לו הרבי: – אכן, בכך מתבטאת עבודת האדם, להקים גשר בין שני חלקי עולם אלה, או לכל-הפחות למתוח חוטי טלפון אלקטרוניים ביניהם, כך שהאור שבמוח יגיע ויאיר בלב.

בתוך הקליפות, פְּחִינַת וְנִיצוּץ אֱלֹהוֹת הַמַּחִיָּה אֶת נַפְשׁוֹ רוֹחַ-נְשָׁמָה שְׁלוֹ, – "גלות השכינה" – הניצוץ האלקי שבו הוא בגלות; הגלות מתבטאת בכך שהניצוץ האלקי הרי מחיה את נפשו, רוחו ונשמתו, הַמְלַבָּשִׁים בּוֹ בְּנַפְשׁ הַבְּהִמִית

מִהַקְלִיפָה, שְׂבָלָבוּ שְׂבַחֲלָל הַשְּׂמָאֵלִי, הַמּוֹלֶכֶת בּוֹ – הנפש הבהמית והקליפה שולטות בו, בְּעוֹדוֹ רָשָׁע, – לפני שחזר בתשובה, וּמוֹשְׁלֵת בְּ"עֵיר קְטַנָּה", – הגוף, שְׁלוֹ, – הרי שהנפש, רוח ונשמה

נמצאות בגלות בתוך הקליפה, ויחד איתן ועל-ידן נמצא בגלות גם הניצוץ האלקי המחיה אותן, וְנַפְשׁוֹ רוֹחַ-נְשָׁמָה בְּבוֹשִׁים בְּגוֹלָה אֲצִלָּה. – הנפש, הרוח והנשמה עצמן, לא זו בלבד שהן נמצאות בגלות, הן גם "כבושות" בגלות – מצב של שבי. השבוי לא רק שמאבד את חירותו לעשות פעולותיו הוא, אלא גם כופים עליו לעשות פעולותיו של השונא שבידיו הוא שבוי. ואילו הניצוץ האלקי עצמו נמצא רק בגלות – נעדרת השפעתו הראויה להחיות את הנפש, רוח ונשמה, שתורגש בהן, ועל-ידן בכל הגוף, "חיות" אלקית. וְכַשְׁנֶשְׁבֵּר לְבוֹ בְּקַרְבּוֹ, וְנִשְׁפָּרָה וַיִּתְּ הַטְּמָאָה וְסִטְרָא-אַחֲרָא, וַיִּתְּפָרְדוּ – כוחות הקליפה וה"סטרא אחרא", בו' – ה"א" – האות ה' תתאה של שם הוי", שהיא השכינה, קָמָה מִנְפִילְתָּהּ וְגַם נִצְבָּה, כְּמוֹ שְׁנַתְבָּאָר

~ יום רביעי כ"ט טבת ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 46, פרק יח ולתוספת... עד עמ' כד, גלגולים):

מאד"י) הסבר, כי כדי להתבונן בגדולת הקב"ה, צריך שיהיה לאדם במה להתבונן, צריך שתהיה לו ידיעה בגדולת ה' ולהתבונן בידיעה זו. הוא גם צריך להיות בנוי ומתאים לענין ההתבוננות. כיצד, איפוא, אפשר לומר על כך שזה "קרוב מאד"? – יסביר רבנו הזקן, בפרק שאנו עומדים ללמוד, שגם מי שאין לו ידיעה בגדולת הקב"ה, ואינו שייך לענין ההתבוננות – בכל זאת יכול גם הוא לקיים תורה ומצוות "בלבבך", עם הלב, באהבת ה' וביראת ה'. וזאת, על-ידי ה"אהבה מסותרת" להקב"ה שבלב כל אחד מישראל, שהיא ירושה לכל אחד מישראל מאבותינו. לשם גילוי אהבה זו (הכוללת בתוכה גם יראה) אין האדם זקוק לענין ההתבוננות, אלא – כפי שיסביר להלן – די לו בענין ה"זכרון", שיוכר שקיימת בו אהבה זו. זכרון זה בלבד יביא אותו לקיום התורה והמצוות. על אהבה זו אפשר כבר לומר "קרוב מאד", כי גם מי שאינו שייך לענין ההתבוננות – אפשר לו, באהבה זו, לקיים תורה ומצוות.

פְּרָק יח. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן את הפסוק: "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו", שקרוב הדבר לכל אחד מישראל, לקיים תורה ומצוות, "בלבבך" – באהבת ה' וביראת ה', על-ידי ענין "ההתבוננות", ההתעמקות בגדולת הקב"ה. שכן, ה"מוח" הוא ברשותו של כל אחד מישראל (גם) כשלבנו אינו ברשותו, כפי שזה ב"צדיקים" שלבם ברשותם), וביכולתו להתעמק במוחו בכל מה שהוא רוצה. וכשיתעמק במוחו בגדולת הקב"ה – "יוליד" בתוכו אהבה להקב"ה ויראה ממנו. גם אם מחמת סיבות שונות, אין באפשרותו "ליצור" אהבה ויראה גלויות ומורגשות בלב, אך הוא יכול "ליצור" אותן במוחו ובתעלומות לבו. אהבה ויראה אלו די בהן ל"לעשותו" – להביא אותו לקיום תורה ומצוות. הן גם מתלבשות בתורתו ובמצוותיו, להעלותן למעלה – כאילו למד תורה וקיים מצוות מתוך אהבה ויראה גלויות ומורגשות בלב. ברם, מאחר שאלו הן אהבה ויראה שנוצרו על-ידי "התבוננות" – טעונה המלה "מאד" (שבפסוק): "כי קרוב אליך הדבר

שְׁהִיא יְרֵשָׁה לָנוּ מֵאַבְוֹתֵינוּ. – כל אחד מישראל יש לו בירושה אהבה זו, ואין הוא צריך "ליצור" אותה. אלא, כדי שנבין כיצד אפשר לו לקיים, באהבה זו, תורה ומצוות! במיוחד כשלקיום תורה ומצוות נדרשת גם יראת ה' – ואילו כאן מדובר על אהבה מסותרת בלבד

– מסביר רבנו הזקן עניינה של אהבה זו, כדי שנדע איך לעורר אהבה זו ולהביאה לידי ביטוי בשמירת התורה והמצוות, ואיך כוללת אהבה זו גם יראת ה' – רק שְׁצִירָה לְהַקְדִים וּלְבָאָר תַּחֲלָה פְּאָר הַיֵּטֵב, שְׂרַשׁ אַהֲבָה זו – באיזו בחינה, ובאיזה כוח בנפש, מושרשת אהבה זו, וְעֵינֵינוּ, – מה משמעותה של אהבה זו: ישנה אהבה המתבטאת ביצירת לחץ להתאחד עם הקב"ה, שהנשמה כפי

שהיא מלובשת בגוף שלה תתאחד עם הקב"ה; וישנה אהבה הנושאת בתוכה כמיהה של "כלות הנפש", שהנפש מחפשת להיכלות ולהיכלל בהקב"ה, וכדומה. מהו, איפוא, ה"מבוקש" של האהבה המסותרת? וְאִיךָ הִיא יְרֵשָׁה לָנוּ, – כיצד יורשים אהבה? וְאִיךָ נִבְלָל בָּהּ גַם דְּחִילוֹ. – כיצד נכללת באהבה זו גם יראה? שכן, כפי שלמדנו, כדי להישמר מעבירות, נדרשת הרי גם "יראה", ומאחר שבאהבה (מסותרת) זו אפשר לקיים את כל התורה והמצוות, הרי שהיא כוללת בתוכה גם יראה – ודבר זה עלינו להבין, איך וכיצד כוללת אהבה זו גם יראה? וְהַעֲנֵנוּ, – הוא, כִּי הָאֲבוֹת הֵן הֵן הַמְרַבֵּה, – האבות היו בטלים לגמרי, בכל עצמותם, להקב"ה, כמו "מרכבה" הבטלה ל"רוכב" בה, והיא מונהגת רק לפי רצונו – כך, לא היה לאבות שום רצון אחר מאשר רצונו של הקב"ה, וְעַל בֵּן – ולכן, זְכוּ לְהַמְשִׁיךְ נַפְשֵׁיהֶם לְנִשְׁמַת לְבָנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם עַד עוֹלָם, מַעֲשֵׂר סְפִירוֹת דְּקִדְשָׁה שְׂבָאֲרַבַּע עוֹלָמוֹת אֲצִילוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיתָ, – בגלל עבודתם, זכו האבות, אברהם יצחק ויעקב, שכל מי שהוא מזרעם תהיה לו נשמה קדושה, המורכבת משלוש מדריגות: נפש, רוח ונשמה, הנובעות מעשר הספירות שבארבעת העולמות: אצילות, בריאה, יצירה, עשיה. אך, מאחר שלמעלה, בקדושה עצמה, ישנן כאמור, ארבע מדריגות ועולמות כלליים, ובכל עולם – עשר ספירות, הרי מאיזו מדריגה ומאיזה עולם באות

וּלְתוֹסֶפֶת בְּאוֹר, פְּאָר הַיֵּטֵב, מֵלֵת "מֵאֲד" שְׂבַפְסוֹק: "כִּי קְרוֹב אֵלֶיךָ הַדְּבָר מֵאֲד וְגו'" – משמעות המלה "מֵאֲד" היא, שמֵאֲד קְרוֹב וְקַל לְקִיִּים תוֹרָה וּמִצְוֹת "בלבבך", באהבת ה' ובראת ה'. ברם, לפי מה שהסברנו, שמשמעות "קְרוֹב אֵלֶיךָ

הדבר" היא, שעלידי התבוננות בגדלות הקב"ה, ביכולת האדם "ליצור" בתוכו אהבה ויראה, לפחות בבחינת "תבונה" – טעונים עדיין הדברים הסבר. שכן, אם דרושה לכך התבוננות והתעמקות, הרי שאין זה "קְרוֹב מֵאֲד", צִרִיךָ לִידַע נְאֻמָּה, כִּי אֵף מִי שְׂדַעְתָּ קִצְרָה בִּידֵיעַ ה', – חסרה לו ידיעה והבנה, להתבונן בהן, בגדולתו של הקב"ה, וְאִין לֹא לֵב לְהִבִּין בְּגִדְלַת אִיִּסוֹף בְּרוּךְ־הוּא, – מוחו ולבו אינם מותאמים

כפי שצריך לענין ההתבוננות, שיוכל לְהוֹלִיד מִמֶּנָּה – מההתבוננות, דְּחִילוֹ וְרַחֲמֵינוּ – יראה ואהבה, אֲפִלוּ בְּמֹחוֹ וּתְבוֹנָתוֹ לְבַד – לא זו בלבד שאין באפשרותו לעורר בתוכו אהבה ויראה מורגשות בלב, אלא שאין גם באפשרותו לעורר אהבה ויראה שתבואנה לידי ביטוי במוחו ובתבונתו בלבד, אֲתָעֲלֵפֵי־בֵן קְרוֹב אֵלֶיךָ הַדְּבָר מֵאֲד לְשֹׁמֵר – להישמר מלעבור על איזו מצות-לא-תעשה, שכפי שהוסבר לעיל, זקוק האדם לשם כך, ל"מדה" של יראת ה', וְלַעֲשׂוֹת – לקיים, כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה, וְתִלְמוּד תּוֹרָה בְּנֵגֶד בְּלֹן, – שכן, לשלימות קיומן של מצוות-העשה ולימוד תורה, נדרשת אהבת ה' – הרי שבידו לקיים זאת, כִּפְּסִיו וּבְלִבּוֹ מִמֶּשׁ, – כלומר, לא רק לפי פירושה הגלוי של המלה "בלבבך" – מחשבה, אלא גם לפי מושג האמיתי של המלה "בלבבך" – ביראת ה' ובאהבת ה', בלב ממש, מַעֲמָקָא דְלִבָּא, – מעומק הלב, בְּאֵמֶת לְאֵמֶתוֹ, בְּדִחְלוֹ וְרַחֲמֵינוּ, – ביראה ואהבה. לא באהבה שבבחינת "תבונה", שכשלעצמה אין היא במדריגת אהבה אמיתית, ונקראת בשם אהבה רק ביחס ל"לעשותו", לקיומן של המצוות. ואילו האהבה והיראה, עליהן מדובר כאן, הן אהבת ה' ויראת ה' הנחשבות לכאלו במדריגות של אהבה ויראה. אלא – כיצד אפשר לו ליהודי כזה, שאינו שייך להתבוננות, שתהינה לו אהבת ה' ויראת ה' אמיתיות? – אומר על כך רבנו הזקן: שְׁהִיא "אַהֲבָה מְסֻתֶרֶת" שְׂפֹלֵב בְּלָלוֹת יִשְׂרָאֵל,

מהשניה, ממילא כלולה ב"מלכות" גם "חכמה" של עולם האצילות, **שְׁפָה** – ב"חכמה" של עולם האצילות, **מַאִיר אֹזֶר אֵינ־סוּף בְּרוּךְ-הוּא מִמֶּשׁ, בְּדַבְתֵּיבִי: 'ה' בְּחֻמְהָ יִסַּד אֶרֶץ,** – "ה' בחכמה" – אור אין-סוף מאיר ב"חכמה";

"ב"חכמה יסד ארץ" – "חכמה" מאירה ב"מלכות" הנקראת "ארץ". שכן, "מלכות" כמו "ארץ", כל אחת בענינה, היא המדריגה התחתונה ביותר; ו"כָּלֵם בְּחֻמְהָ עֵשִׂיתִי". – מכאן, ש"חכמה" מאירה ב"עשיה". ו**נִמְצָא, פִּי אֵינ־סוּף בְּרוּךְ-הוּא מְלַבֵּשׁ בְּבַחֲיֵינָה חֻמְהָ שֶׁבְּנַפְשׁ הָאָדָם** – יהיה מי שיהיה מישראל, – בנשמתו של כל אחד מישראל, מאיר אור מהאין-סוף ברוך-הוא.

מדוע הוא מאיר דוקא בבחינת ה"חכמה" שבנשמה – יסביר ה"תניא" להלן. ובחינת ה**חֻמְהָ שְׁפָה**, – שבנפש, עם אֹזֶר אֵינ־סוּף בְּרוּךְ-הוּא מְלַבֵּשׁ בָּהּ, – ב"חכמה", מתפשטת בכל בחינות הנפש בְּלֵה, להחיותה – בחיות אלוקית, מבחינת ראשה עד בחינת רגלה, – מהמדריגה העליונה ביותר שבנפש, הנקראת "ראש" של הנפש, עד למדריגה התחתונה ביותר שבנפש, הנקראת "רגל" של הנפש. בְּדַבְתֵּיבִי: "הַחֻמְהָ תַּחֲיָה בְּעֵלְיָה" – הנפש נקראת "בעליה", היא בעלת כוח החכמה. [ולפעמים ממשכיבים פושעי ישראל – לילדיהם, נשמות גבוהות מאד שְׁחִיו בְּעַמְקֵי הַקְּלִיפּוֹת, – ומפני היות נשמות גבוהות אלו בשבי, ברשות "עמקי הקליפות" – והרי "כלל" בידינו, ש"אין הקב"ה בא בטרוניו עם בריותיו" – אין הקב"ה בא בדרישות מופרות מבריותיו, לא מוציאים מידי הקליפות, שלא ברצונן, דבר שנפל ברשותן; הקליפות לא היו משחררות את הנשמות הגבוהות שנפלו ברשותן, אלא במקרה של זיווג "פושעי ישראל", כי אז, הן מקוות, שאותה נשמה גבוהה, בתור "ילוד" של "פושעי ישראל", תושפע מה"לבושים" הגסים של ההורים, ותהיה כמותם. ואז ינקו הקליפות חיות במדה מרובה יותר, מהנשמה הגבוהה. ברם, בהיותה נשמה גבוהה – היא "שוברת" ופורצת את הלבוש הגס בו הולבשה על-ידי ההורים, ומתעלה למדריגה של "צדיק". כְּמוֹ שֶׁתּוֹבַב בְּסִפְרֵי גִלְגּוּלִים]: הרי, שבמדריגות השונות שבנשמות, קורה שדוקא

ליהודי הנפש, הרוח והנשמה? הרי זה: **לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כְּפִי מְדַרְגָתוֹ וְכִפִּי מַעֲשָׂיו.** – "כפי מדריגתו" – כפי רום שורש נשמתו, "כפי מעשיו" – כפי שהוא "יעבד" ויזכך את עצמו לאחר מכן, כפי שכתוב ב"זוהר" כשאדם הופך את עצמו ל"טוב" – מעניקים לו מלמעלה מדריגה עליונה יותר של נשמה. ו**עַל-כֵּן לְפָנֵים, אֶפְלוּ לְקַל שְׂבָקָלִים וּפּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, נִמְשָׁךְ בְּזוּיָנָם נֶפֶשׁ דְּנַפְשׁ דְּמַלְכוּת דְּעֵשִׂיָה,** – "מלכות" של עולם העשיה. עולם העשיה הוא הרי העולם התחתון ביותר. ובעולם העשיה עצמו, "מלכות" היא הספירה האחרונה בעשר הספירות; וב"מלכות" עצמה, ישנן נפש, רוח ונשמה, והנפש היא האחרונה בין

השלוש; ול"קל שבקלים" או ל"פושעי ישראל", נמשכת "נפש" בלבד. כלומר, נפש הבאה מנפש של "מלכות" של עולם העשיה. היינו: אף ה"יחוד" (הזיווג) הנחות ביותר, מקבל, לפחות, נפש מהמדריגה התחתונה ביותר שבקדושה: **שְׁהִיא מְדַרְגָה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁבְּקַדְשֵׁת הַעֲשִׂיָה. וְאַף-עַל-פִּי כֵן,** – למרות שנפש זו היא מהמדריגה התחתונה, **מַאֲחֵד שְׁהִיא** – הנפש, **מַעֲשֵׂר סְפִירוֹת קְדוּשׁוֹת,** – קיים הרי "כלל", שכל דבר בקדושה הוא בהתכללות, שכל מדריגה כלולה מכל המדריגות, ולכן **הִיא** – גם המדריגה התחתונה ביותר בקדושה של עולם העשיה, **כְּלוּלָה מִכָּל,** – מכל שאר המדריגות והספירות של "עשיה", **גַּם מִחֻמְהָ דְּעֵשִׂיָה,** – שהיא הספירה העליונה ביותר בעולם העשיה, **שְׂבָתוּכָה** – ב"חכמה דעשיה", **מְלַבֵּשֵׁת חֻמְהָ דְּמַלְכוּת דְּאִצִּילוֹת,** – שכן, כפי שיוסבר להלן, בפרק נ"ב, ספירת ה"מלכות" של עולם האצילות, מתלבשת ומאירה בעולם העשיה. ומאחר שב"מלכות" דאצילות כלולות כל עשר הספירות, הרי שעשר הספירות של "מלכות" דאצילות, מתלבשות בעשר הספירות של עולם העשיה: "חכמה" של מלכות דאצילות – ב"חכמה" של עולם העשיה, "בינה" של מלכות דאצילות – ב"בינה" של עולם העשיה, וכך הלאה. הרי – שב"חכמה" של עולם העשיה, מתלבשת "חכמה" של "מלכות" דאצילות: **שְׂבָתוּכָה** – ב"חכמה" של מלכות דאצילות, ישנה חֻמְהָ דְּאִצִּילוֹת, – שכן, עשר הספירות של עולם האצילות, כלולות אחת

ליקוטי אמרים

ואחד כפי מדרגתו וכפי מעשיו ועל כל פנים אפי' לקל שבקלים ופושעי ישראל נמשך בזיווגם נפש דנפש דמלכות דעשיה שהיא מדרגה התחתונה שבקדושת העשיה ואעפ"כ מאחר שהיא מעשר ספירות קדושות היא כלולה מכולן גם מחכמה דעשי' שבתוכה מלוכשת חכמה דמלכות דאצילות שבתוכה חכמה דאצילות שבה מאיר אור א"ס ב"ה ממש כדכתיב ה' בחכמה יסד ארץ וכולם בחכמה עשית ונמצא כי אין סוף ב"ה מלוכש בכח' חכמה שבנפש האדם יהיה מי שיהיה מישראל וכח' החכמה שבה עם אור א"ס ב"ה המלוכש בה מתפשטת בכל בח' הנפש כולה להחיותה מבחי' ראשה עד בח' רגלה כדכתיב החכמה תחיה בעליה [ולפעמים ממשכיבים פושעי ישראל נשמות גבוהות מאד שהיו בעמקי הקליפות כמו"ש בספר גלגולים]:

השלוש; ול"קל שבקלים" או ל"פושעי ישראל", נמשכת "נפש" בלבד. כלומר, נפש הבאה מנפש של "מלכות" של עולם העשיה. היינו: אף ה"יחוד" (הזיווג) הנחות ביותר, מקבל, לפחות, נפש מהמדריגה התחתונה ביותר שבקדושה: **שְׁהִיא מְדַרְגָה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁבְּקַדְשֵׁת הַעֲשִׂיָה. וְאַף-עַל-פִּי כֵן,** – למרות שנפש זו היא מהמדריגה התחתונה, **מַאֲחֵד שְׁהִיא** – הנפש, **מַעֲשֵׂר סְפִירוֹת קְדוּשׁוֹת,** – קיים הרי "כלל", שכל דבר בקדושה הוא בהתכללות, שכל מדריגה כלולה מכל המדריגות, ולכן **הִיא** – גם המדריגה התחתונה ביותר בקדושה של עולם העשיה, **כְּלוּלָה מִכָּל,** – מכל שאר המדריגות והספירות של "עשיה", **גַּם מִחֻמְהָ דְּעֵשִׂיָה,** – שהיא הספירה העליונה ביותר בעולם העשיה, **שְׂבָתוּכָה** – ב"חכמה דעשיה", **מְלַבֵּשֵׁת חֻמְהָ דְּמַלְכוּת דְּאִצִּילוֹת,** – שכן, כפי שיוסבר להלן, בפרק נ"ב, ספירת ה"מלכות" של עולם האצילות, מתלבשת ומאירה בעולם העשיה. ומאחר שב"מלכות" דאצילות כלולות כל עשר הספירות, הרי שעשר הספירות של "מלכות" דאצילות, מתלבשות בעשר הספירות של עולם העשיה: "חכמה" של מלכות דאצילות – ב"חכמה" של עולם העשיה, "בינה" של מלכות דאצילות – ב"בינה" של עולם העשיה, וכך הלאה. הרי – שב"חכמה" של עולם העשיה, מתלבשת "חכמה" של "מלכות" דאצילות: **שְׂבָתוּכָה** – ב"חכמה" של מלכות דאצילות, ישנה חֻמְהָ דְּאִצִּילוֹת, – שכן, עשר הספירות של עולם האצילות, כלולות אחת

2. משלי ג, יט. 3. תהלים קד, כד. 4. קהלת ז, יב. 5. עבודה זרה ג, א.

בהורים "פושעי ישראל", נמשכת נשמה גבוהה כזו. על-כל-פנים, למדנו, שכל יהודי יש בו נשמה של קדושה, ושבתחילת ה"חכמה" של הנשמה "שורה" אור אין-סוף

ברוך-הוא. להלן יוסבר טעמו של דבר, מדוע ההשגחה מאור אין-סוף היא דוקא בבחינת "חכמה" של הנפש – כי "חכמה" היא כוח שלמעלה מ"שכל" ומ"הבנה".

~ יום חמישי א' שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כד, הנה החכמה... עד עמ' כד, ומובן:

אפילו הנשים ועמי הארץ, – אלה שאינם שייכים ל"שכל" ול"הבנה" בגדולת הקב"ה, הם מאמינים בה, שהאמונה היא למעלה מן הדעת וההשגחה, – כוח האמונה "קולט" את מה שה"שכל" וה"הבנה" אינם יכולים להשיג, כי "פתי

יאמין לכל דבר, וערום

יבין וגו'", – הפתי

תופס כל דבר על-ידי

האמונה בו. הרי,

שתפיסתו של דבר שלא

על-ידי הבנתו בשכל, היא

על-ידי אמונה. ברם,

כשמדובר על דבר

שהשכל מסוגל לתפוס,

אלא שהוא, הפתי, אין לו

שכל והוא תופסו

ב"אמונה" – יש בכך

משום חסרון. ואילו

כשמדובר אודות אלקות

שהוא למעלה לגמרי

מ"שכל", אין כל דרך

אחרת "להשיגה", אלא

על-ידי אמונה בלבד. וכך

אומר ה"תניא": ולגבי

הקדושה ברוך-הוא,

שהוא למעלה מן השכל והדעת, ולית מחשבה תפיסא

בית כלל – אין שום מחשבה ושכל המסוגלים להשיגו כלל,

הכל פתיים אצלו ותבדק, – כולנו כפתיים גמורים לגביו,

שהרי ב"שכל" אי אפשר להשיגו, ומן ההכרח להשיגו על-ידי

אמונה שלמעלה מה"שכל", בדתית: "ואני בער ולא

אדע, בהמות תייתי עמך, ואני תמיד עמך וגו'", כלומר:

שבוזה שאני "בער" ו"בהמות" – "אני תמיד עמך". – עם

הקב"ה. ולכן, אפילו קל שבקלים ופושעי ישראל,

מוסרים נפשם על קדשת ה', על הרוב, וסובלים עניוים

קשים שלא לכפור בה' אחר. ואף אם הם בורים

ועמית-הארץ ואין יודעים גדלת ה', וגם במעט שיודעים אין

– בגדולת ה', אין – הם, מתבוננים כלל, – שיהיה מקום

הנה, החכמה היא מקור השכל וההבנה, – ה"שכל" וה"הבנה" נמצאים ב"כוח הבינה", ו"בינה" היא הכוח להבין כל דבר על כל פרטיו. ואילו ה"חכמה" היא מקור ה"שכל" וה"הבנה". והיא – ה"חכמה", למעלה מהבינה שהוא –

ה"בינה", הבנת השכל

והשגחתו, והחכמה היא

למעלה מההבנה

וההשגחה, והיא מקור

להן. וזהו לשון –

משמעות המלה חכמה –

"בית מה", – "חכמה" היא

כוח שממנו נובע ה"שכל",

והיא פועלת בתור "כוח".

ויחד עם כך – היא בבחינת

"מ"ה" – שהיא לשון

שאלה: "מה" היא?, כפי

ששואלים על דבר שלא

משיגים אותו – שהוא מה

שאינו משג ומובן, ואינו

נתפס בהשגחה עדיין,

ולכן מתלבש בה –

ב"חכמה", אור אין-סוף

ברוך-הוא דלית

מחשבה תפיסא ביה

כלל. – שאין מחשבה ושכל שבאפשרותם "לתפוס", להשיג

ולהבין את אור אין-סוף ברוך-הוא. הכוחות המהווים את

ה"שכל" וה"הבנה" אינם בגדר שבהם יתלבש אור אין-סוף

ברוך-הוא, כי "שכל" ו"הבנה" אינם יכולים להשיג את אור

אין-סוף שהוא למעלה מ"הבנה". ואילו "כוח החכמה", מאחר

שכאמור, הוא למעלה מ"שכל" ו"השגחה" – מתלבש בו אור

אין-סוף. לשון כ"ק רבינו: "מההמשך ומהלשון משמע (ואולי

גם מוכח) דמדבר במדר"י אמת. ומפרש כ"ח מ"ה – ג"כ ענין

אחד, – כח שאינו מושג. ונקודת הביאור – דחכ' היא מקור

השכל (ולכן מתפשט בנפש, וכשמתגלה פועל אפי' במחדו"מ

כדלעיל וכדלקמן) אבל זהו מקור שאינו נתפס ונמצא למע' כח

ושאינו מושג, (ולכן הוא"ס מתלבש בו)". ולכן, כל ישראל,

שקלא־וטריא, אלא ההנחה המוחלטת, שאי־אפשר להיות אחרת! – דבר זה אינו נובע מה"שכל". וְהִינּוּ, – זהו מחמת, משום ש'ה' אֶחָד מְאִיר וּמְחִיָּה כָּל הַנְּפֹשׁ, – של יהודי, על־ידי התלבשותו בְּבְחִינַת חֲכֵמָה שְׂבָה, – שבנפש, שְׂהִיא – כוח החכמה, לְמַעְלָה מִן הַדַּעַת

ליקוטי אמרים

וְהַשְּׂכָל הַמְּשֻׁגָּע וּמוֹבָן; – לכן גם באלה שאינם שייכים כלל ל"שכל" ול"הבנה", יש בהם הכוח למסור את נפשם על קידוש השם. בכך, הובהר לנו שורשה של האהבה

המסותרת: היא מושרשת ב"כוח החכמה" של הנפש, שלמעלה מ"שכל", ובו – ב"כוח החכמה" – מלוכב אור אין־סוף ברוך־הוא. משם נובע בכל יהודי כוח האמונה ומסירות הנפש.

לומר שמסירות נפשם נובעת מהבנתם בגדולת הקב"ה, וְאִין מוֹסְרִים נַפְשָׁם מִחֲמַת דַּעַת וְהַתְּבוּנָנוּת בְּה' כָּלְל, אֶלָּא בְּלִי שׁוּם דַּעַת וְהַתְּבוּנָנוּת, – הם מוכנים תמיד למסור את נפשם, רק כְּאֵלוּ הוּא דְכָר שְׂאֵי אֶפְשָׁר כָּלְל לְכַפֵּר בְּה' אֶחָד, בְּלִי שׁוּם טַעַם וּמַעְנָה וּמַעְנָה כָּלְל.

בלי שום מניע וסיבה הגיוניים, כי כל דבר שנובע מן ה"שכל" הוא שקול ומדוד, ויכולה להיות סברא לכאן וסברא לכאן, ואם הנכונות למסירות־נפש היתה

נובעת מן ה"שכל" ומן ה"טעם", היה כאן על־כל־פנים מקום ל"טענות ומענות" בשכל: למסור את הנפש או לא. אך האמת היא, שבמסקנה ההחלטית למסור את הנפש – אין שום

~ יום שישי ב' שבת ~

מורה: שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כד, פרק יט ולתוספת... עד עמ' 48, א"ס ב"ה.

אָדָם. פְּרוּשׁ, שִׁישְׂרָאֵל תְּקָרוּיָם "אָדָם", – כמאמר חכמינו ז"ל²: "אתם קרוים אדם", שבני ישראל הם הנקראים "אדם", נִשְׁמָתָם הִיא, לְמַשָּׁל, כְּאוּר הַנֵּר שְׂמַתְנַעֲנַע תְּמִיד לְמַעְלָה בְּטַבְעוֹ, – וכל כך למה? – מִפְּנֵי שְׂאוּר הָאֵשׁ חַפְּזֵן בְּטַבְעֵה לְפָרֵד מֵהַפְתִּילָה – בה

ליקוטי אמרים

האש מחזיקה את עצמה, וְלִדְבֵק בְּשִׂרְשׁוֹ לְמַעְלָה בְּיִסוּד הָאֵשׁ הַכְּלָלִי שֶׁתַּחַת גִּלְגַּל הִירְחָה, כְּמוֹ שְׂבָתוּב בְּעֵינֵי תַיִים'. – האש שבנר נמשכת בטבעה למעלה, כדי להתאחד עם שורשה,

"יסוד האש", הנמצא למעלה, מתחת לגלגל הלבנה. שכן, ארבעה היסודות: אש, רוח, מים, עפר, מסודרים בצורה כזו, שהיסוד הקל והעדין יותר, מקיף את היסוד הכבד יותר: עפר שהוא היסוד הכבד ביותר – הוא גם התחתון ביותר; מים מבחינת הטבע שלהם, צריכים להיות מעל לעפר ולהקיף את העפר, אלא מחמת חסד ה' בלבד, הרי "לרוקע הארץ על המים"³, נמתח חלק מהעפר מעל למים; רוח היא למעלה מן המים ומקיפה את המים; אש מקיפה את הרוח. כך נמצא יסוד האש הכללי, מתחת לגלגל הירח. וְאִף שְׂעֵל־יְרִיזָה –

פְּרָק יט. בפרק הקודם הוסבר שלכל יהודי "קרוב מאד" לקיים תורה ומצוות באהבת ה' וביראת ה', וזה נובע מהאהבה המסותרת שבלב כל אחד מהם להקב"ה. אהבה זו באה להם בירושה מהאבות, שעל־ידי עבודתם וביטולם להקב"ה,

המשיכו נשמה קדושה לכל יוצאי חלציהם לנצח. בנשמה קדושה זו, בבחינת ה"חכמה" שבה, מלוכב אור אין־סוף ברוך־הוא, ממנו נובעת בכל אחד מישראל אהבה להקב"ה, עד לכדי מסירות נפש על קידוש

השם. בכך הוסבר "שורש" אהבה זו, וכיצד היא באה לנו בירושה. אך, עדיין טעון הסבר: א) "ענין" אהבה זו, במה מתבטאת שאיפתה של אהבה זו. ב) כיצד כוללת בתוכה אהבה זו גם יראה, שצורך בה לקיום תורה ומצוות. ענינים אלה, יובהרו בפרק י"ט אותו אנו עומדים ללמוד, לאחר הסבר נרחב אודות האהבה המסותרת.

וְלִתּוֹסַפֵּת כְּאוּר, – ענין האהבה המסותרת, בשייכות לשני הפרטים האמורים: "ענינה" ו"איך נכלל בה גם דחילו (יראה)", צָרִיף לְכֵאֵר הַיֵּטִב מֵהַ שְׂבָתוּבֵי: "נר ה' נִשְׁמָת

1. משלי כ, כז. 2. יבמות סא, א. 3. תהלים קלו, ו.

מזה לא ישאר כלום. כן לא שייך לומר שתשוקת הנשמה היא להתעלות למדריגה עליונה יותר. שכן, תשוקה למדריגה עליונה יותר, שייכת רק כשבהיותה באותה "מהות" היא מגיעה למדריגה עליונה יותר. כמו: חכם קטן יכול לשאוף

להיעשות חכם גדול. אך להיהפך ל"מהות" אחרת – לא מתאימה לכך "תשוקה" – לא שייך הדבר שאדם ישתוקק להיהפך למלאך, כי זו "מהות" אחרת לגמרי. ומכיון שכך – מדוע, איפוא, תרצה הנשמה לצאת מגופה ולהתאחד בשורשה? – אִתְּעַלְפִּי כִּן זֶה רְצוֹנָה וְחַפְצָה בְּטַבְעָה. – ברם, המושג "טבע" נחשב בדרך כלל לחסרון, אם הדבר הוא

לפי הטבע, חסר כאן הדר ה"שכל" – וכאן הרי מה שהנשמה נמשכת אל הקב"ה בטבע, נחשב ל"מעלה" – לכן, מעיר ה"תניא", מיד, שהמלה "טבע" כאן, משמעה, כל ענין שאינו לפי ה"טעם" וה"שכל", גם כשהדבר הוא למעלה מה"שכל", מציינים אותו במלה "טבע". וְטַבְעֵךְ, – המלה "טבע", זֶה הוּא שֵׁם הַמְּשָׁאֵל לְכָל דָּבָר שֶׁאֵינוּ בְּחִינַת טַעַם וְדַעַת. – כל דבר שאינו נעשה מתוך הגיון ושכל, מתואר בשם "טבע", וְגַם כָּאֵן – ביחס להמשכת הנשמה לשורשה, הַפְּוֹנָה, – בשימוש במלה טבע: שְׂרָצוֹן וְחַפְצֵי זֶה בְּנַפְשׁ – להיות דבוק בשורשה, אֵינוּ בְּחִינַת טַעַם וְדַעַת וְשִׁבְלֵי מִשְׁגֵּי וּמוֹבָן, אֲלֵא לְמַעַל מִהַדְרַת וְשִׁבְלֵי מִשְׁגֵּי וְחִמוּבָן, וְהִיא בְּחִינַת חֲכָמָה שְׂבַנְפֵּשׁ – שלפי מה שהוסבר בפרק הקודם, "חכמה" היא כוח שלמעלה מ"שכל" ו"הבנה", שִׁבְכָה – בחכמה שבנפש, שורה אִוֵר אֵינְסוֹף פְּרוֹךְ הוּא. – ומשום כך, נמשכת הנשמה להתאחד בשורשה, המשכה שלמעלה מה"שכל" וה"הבנה". הרי ש"ענין" האהבה המסותרת הוא – רצונה הפנימי של הנשמה להתאחד עם שורשה, עם הקב"ה. להלן יוסבר מדוע נקראת אהבה זו – "אהבה מסותרת".

על-ידי היתנתקות האש מהפתילה והיתדבקותה בשורשה למעלה, יִכְבֶּה וְלֹא יֵאִיר כְּלוּם לְמַטָּה, וְגַם לְמַעַלָּה בְּשִׂרְשׁוֹ יִתְבַטֵּל אִוֵרוֹ בְּמִצִּיאוֹת בְּשִׂרְשׁוֹ, – שכן, "מציאות" הנר היא הרי כדי להאיר, ובשורשו תבטל מציאות

זו. כי, נר רגיל לעומת נר גדול – מאבד את מציאותו ואינו משמש לשום דבר (למשל: נר דלוק באמצע היום), מכל-שכן שהוא מאבד את מציאותו לגמרי לגבי שורשו. הרי, שאין לומר שמשכיח הנר לשורשו היא כדי שיהיה שם מציאות נעלה יותר. אדרבה, שם תבטל מציאותו לגמרי. והרי קיים כלל ש"כל דבר חפץ בקיומו", ובהתאם

ל"כלל" זה, לא היתה האש שבנר צריכה להימשך ל"שורש", אִתְּעַלְפִּי כִּן בְּכֶךְ הוּא – אור האש, חַפְצֵי בְּטַבְעוֹ. – כלומר, כאילו אור הנר "רוצה" בכך, כמו שאכן אנו רואים ב"נר" שהוא נמשך תמיד לשורשו, כֶּךְ נִשְׁמַת הָאָדָם, וְכֵן בְּחִינַת רוּחַ וְנַפְשׁ, – לאו דוקא במי ש"פועלת" בו המדריגה העליונה יותר של "נשמה", אלא גם באלה שנשמתם היא בבחינת התחתונות יותר, של "רוח" או של "נפש", חַפְצָה וְחַשְׁקָה – של הנשמה, בְּטַבְעָה לְפָרֵד וְלְצִאת מִן הַגּוֹף וְלִדְבֵק בְּשִׂרְשׁוֹהָ וּמְקוֹרָהּ בְּחַי חַיִּים פְּרוֹךְ-הוּא; – הרי הוא ה"חיים" של הנשמה, שענינה – חיות, והנשמה בטבעה רוצה להינתק מגופה ולהתאחד בשורשה, ב"חיי החיים" – הקב"ה. הַגֵּם שֶׁתְּהִיָּה – שם, אֵינוּ וְאִפְסֵי וְתִתְבַטֵּל שֵׁם – בשורשה, בְּמִצִּיאוֹת לְגַמְרֵי, וְלֹא יִשָּׁאֵר מִמֶּנָּה מְאוּמָה מִמְהוּתָהּ וְעִצְמוּתָהּ הָרִאשׁוֹן, – אי אפשר לומר שלא ישאר ממנה מאומה, שהרי אדרבה, מהותה האמיתית של הנשמה היא, כשהיא מתאחדת עם שורשה, לכן אומר רבנו הזקן: "ממהותה ועצמותה הראשון", כפי שהיא בהיותה בגופה – נשמה עם כוחות של "שכל" ו"מדות" וכדומה –

~ שבת קודש ג' שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 48, וזהו כלל... עד עמ' כה, חומא כו'.

שְׂנַקְרָא "קִדְשׁ הַעֲלִיּוֹן", – המלה קודש רומזת על "חכמה", וקדושה היא המשכה מ"קודש" –

ליקוטי אמרים

וזהו כלל בכל סטרא

דקדושה שאינו אלא מה שנמשך מחכמה שנק' קודש

וְזֶהוּ כָּלל בְּכָל סְטָרָא דְקִדְשָׁה, – בצד הקדושה: שְׂאִינוּ אֲלֵא מִה שְׂנַמְשֵׁךְ מִחֲכָמָה,

שגם אז קיימת בהם, בחינת ה"חכמה" שבנפש וה"ביטול" להקב"ה, אך זה אצלם בהעלם ובגלות – כפי שיסביר להלן: **כִּי בְּחִינַת הַחֲכָמָה שֶׁבְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית עִם נִיצוּץ אֱלֹהוֹת מְאֹד אֵין-סוּף בְּרוּךְ-הוּא הַמְלַבֵּשׁ בָּהּ, – בְּכוּחַ הַחֲכָמָה, הֵם בְּבַחֲבִינַת גְּלוּת בְּגוּפָם בְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, מִצַּד הַקְּלִיפָה שֶׁבְּחֻלְלֵי הַשְּׂמָאֵלִי שֶׁבְּלֵב, הַמּוֹלֶכֶת וּמוֹשֶׁלֶת בְּגוּפָם – בְּשַׁעַת מוֹשֶׁלֶת בְּגוּף, הַבְּהֵמִית מוֹשֶׁלֶת בְּגוּף, נִמְצָאִים אַז, בְּחִינַת ה"חכמה" של הנפש האלקית והניצוץ האלקי, בגלות בגוף – בְּסוּד גְּלוּת הַשְּׂכִינָה, בְּנוֹכַח לְעִילָה¹⁰. וְלִכֵּן נִקְרָאת אֲהֵבָה זוֹ בְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית, שְׂרָצוֹנָה וְחִפְצָה לְדַבֵּק בְּה' חַיִּי חַיִּים בְּרוּךְ-הוּא, – נִקְרָאת אֲהֵבָה זוֹ, בְּשֵׁם "אֲהֵבָה מְסֻתֶרֶת", – לְכַאוּרָה: "אֲהֵבָה" הִיא הַרִי רִגֵּשׁ שֶׁבָּא לִידֵי גִילוּי,**

כִּיצַד זֶה תּוֹאֵם לְמָה שֶׁמֵּתָאֲרִים אוֹתָהּ כַּאֲן בְּשֵׁם "אֲהֵבָה מְסוּתֶרֶת"? אֵלָּא בְּהִתְאֵם לְמָה שֶׁיוֹסְבֵר לְהֵלֵן, בָּאֵה "הַסְתֵּרָה" זֶה מֵעֵינַי אַחַר לְגַמְרֵי. הַמְכַסֵּה וּמְסַתֵּר עַל אֲהֵבָה, וְהוּא לְבוּשׁ הַשֶּׁק שֶׁל הַקְּלִיפָה: כִּי הִיא – אֲהֵבָה זוֹ, מְסֻתֶרֶת וּמְכַסֶּה בְּלְבוּשׁ שֶׁק דְּקִלְיָה בְּפוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, וּמְנַמֶּה – מֵהַקְּלִיפָה, נִכְנָס בָּהֶם רוּחַ שְׁמוֹת לְחֻטָּא, כְּמֵאֲמַר רַז"ל¹¹: **אֵין אָדָם חוֹטֵא בּוֹ**. – אֵלָּא אִם כֵּן נִכְנָס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת". "רוּחַ שְׁטוּת" זֶה מֵתְבַטֵּאת, כְּמוֹסְבֵר לְהֵלֵן, בְּכַךְ, שֶׁנִּדְמָה לְאָדָם חוֹטֵא, שֶׁלִּמְרוֹת שֶׁהוּא חוֹטֵא, הוּא נִשְׂאֵר אוֹתוֹ יְהוּדִי, וְאֵין הוּא מְרַגֵּשׁ שֶׁהוּא נִפְרָד בְּכַךְ, חֲלִילָה, מֵהַקְּב"ה. לוֹ הִיָּה חֵשׁ שֶׁעַל-יְדֵי חֻטָּא הוּא נִפְרָד וְנִתְקַן מֵהַקְּב"ה – לֹא הִיָּה חוֹטֵא, מִחַמַּת אֲהֵבָה הַנְּטוּעָה בְּלִבּוֹ לְהַקְּב"ה, שֶׁבְּגִלְלָה הַרִי הִיָּה מוֹסֵר אֵת נַפְשׁוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהִינָתֵק מֵהַקְּב"ה – אֵלָּא "רוּחַ שְׁטוּת" זֶה מִטְּפֶשֶׁת אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יִרְגֵּשׁ בְּהִינָתֵקוֹת מֵהַקְּב"ה הַנְּגַרְמֵת עַל-יְדֵי חֻטָּא.

הַמְשַׁכָּה מ"חכמה". מָה מִשְׁמַעוֹת הַמְשַׁכָּה מ"חכמה"? – יוֹסְבֵר לְהֵלֵן, ש"חכמה" הִיא עֵינֵי ה"ביטול" לְאוֹר אֵין-סוּף בְּרוּךְ-הוּא, לְהַקְּב"ה: "הַמְשַׁכָּה מִחֲכָמָה" פִּירוּשָׁה – הַמְשַׁכָּה בִּיטוּל זֶה לְאֵלְקוֹת, שֶׁאֵז זֶה צַד הַקְּדוּשָׁה. אַךְ, כִּשְׁחֹסֵר

"ביטול" זֶה מֵה"חכמה" – אֵין זֶה קְדוּשָׁה. וְכֵן אֹמֵר רַבְּנֵי הַזֶּקֶן בִּיחָס ל"קוֹדֵשׁ הָעֵלְיוֹן" (חֲכָמָה): **הַבְּטֵל – "קוֹדֵשׁ הָעֵלְיוֹן" (חֲכָמָה) בְּטֵל בְּמִצִּיאוֹת בְּאוֹר אֵין-סוּף בְּרוּךְ-הוּא הַמְלַבֵּשׁ בּוֹ, וְאֵינוֹ דְּבָר בְּפִנֵּי עֵצְמוֹ, בְּנוֹכַח לְעִילָה, וְלִכֵּן נִקְרָא בְּה' מָה". – וְלִכֵּן זֶה נִקְרָא בְּשֵׁם "חֲכָמָה", הַמּוֹרַכְכַת מִשְׁתֵּי הַמְּלִים: "כַּח מָה", כוּחַ שֶׁל מָה, שֶׁל בִּיטוּל. הַרִי שֶׁקְדוּשָׁה הִיא דוֹקָא דְבַר שֵׁשׁ בּוֹ הַמְשַׁכָּה מ"חכמה" – דְבַר שֶׁבְטֵל לְהַקְּב"ה וְאֵינוֹ "מִצִּיאוֹת" לְעֵצְמוֹ כְּלָל, וְהוּא הַפֶּךָ מִמֵּשׁ מִבְּחִינַת הַקְּלִיפָה**

וְסִמְרָא-אֲחֵרָא, שֶׁמְנַמֶּה נְפִשׁוֹת אֲמוֹת הָעוֹלָם דְּעֵבְדִין לְגַרְמִיחוֹ, – הַעוֹשׂוֹת רַק לְמַעַן מִצִּיאוֹתָן הַאֲנוּכִית, וְאֲמַרִין: **"הֵב הַב"5** – וְאוֹמְרוֹת "תֵּן תֵּן" ו"הֲלֵעֵיטְנִי"⁶, – כְּמוֹ שֶׁאֲמַר עֵשׂוֹ: "הֲלֵעֵיטְנִי", לְחִיּוֹת יֵשׁ וְדָבָר בְּפִנֵּי עֵצְמוֹ, – וְלֹא בְטֵל לְאֵלְקוֹת, בְּנוֹכַח לְעִילָה, – שֶׁקְלִיפָה הִיא בְּחִינַת "יֵשׁ" (מִצִּיאוֹת) הַמְנוֹתֶקֶת מֵאֵלְקוֹת, הַפֶּךָ בְּחִינַת הַחֲכָמָה; – שְׁעֵנִיגָה – בִּיטוּל. וְלִכֵּן – אֵלָּה שֶׁמִּצַּד הַקְּלִיפָה, נִקְרָאִים "מֵתִים", כִּי "הַחֲכָמָה תִּתְחַיֶּה"⁸, – אַךְ, דְבַר שֶׁהוּא הֵיפֶךְ ה"חכמה", הוּא גַם הֵיפֶךְ חַיִּים, וּבְתִיבָה: **"יְמוֹתוֹ וְלֹא בְּחֲכָמָה"**; – מִיתָה קְשׁוּרָה בְּמָה שֶׁאֵין בּוֹ עֵינֵי ה"חכמה", וְזֶה אֲמוֹר בִּיחָס לְאוֹמוֹת הָעוֹלָם הַמְקַבְּלוֹת חִיּוֹתָן מֵהַקְּלִיפּוֹת. **וְכֵן הַרְשָׁעִים וּפּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, קָרָם שֶׁבָּאוּ לִידֵי נִסְיוֹן לְקַרְשׁ הַשָּׁם; – שֶׁכֵּן, כִּשְׁהֵם בָּאִים לִידֵי נִסְיוֹן שֶׁל קִידוּשׁ ה', מִתְעוֹרֶרֶת בְּהֵם בְּחִינַת ה"חכמה" שֶׁבְּשִׁנְתָּם, וּמַחִיָּה אֵז אֵת נַפְשָׁם. וְאֵילוֹ שֶׁלֹּא בְּשַׁעַת נִסְיוֹן שֶׁל קִידוּשׁ ה', לְמִרוֹת**

4. פרק ו. 5. משלי ל, טו. 6. בראשית כה, ל. 7. ברכות יח, ב. 8. קהלת ז, יב. 9. איוב ד, כא. 10. פרק יז. 11. סוטה ג, א.

לוח היום יום ...

<p>ה'תש"ג</p> <p>יום ראשון</p> <p>כ"ו טבת</p> <p>שיעורים. חומש: וארא, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי. תניא: פרק יד. והנה . . . 38 לכפור האמת.</p> <p>בְּבִרְכַת "וְלַמְּלֹשִׁינִים" מְפַסְקִים קֶצֶת בֵּין "וּתְמַגֵּר" לְתַבַּת "וְתַכְנִיעַ", מֵתַאִים לְהַכְנִיחָה, אֲשֶׁר "תַּעֲקֹר וְתִשְׁבֵּר וְתַמְגֵּר" הֵם נִגְדָּד ג' קְלָפוֹת שְׁצָרִיכִים הַעֲבֵרָה לְגַמְרִי, "וְתַכְנִיעַ" – לְנִגְדָּד קְלַפַּת נִגְהָ שְׁצָרִיכָה הַכְנָעָה וְיֵשׁ בָּהּ בְּרוּר.</p>	<p>יום ראשון</p> <p>כ"ו טבת</p> <p>שיעורים. חומש: וארא, שני עם פירש"י. תהלים: קכ"קלד. תניא: משא"כ . . . צדיקים כו' ע"ש.</p> <p>רבינו הזקן אמר: אידישע גשמיות איז רוחניות, דער אויבערשטער גיט אונז גשמיות, מיר זאלען דערפון מאַכען רוחניות. אמאל אז עס איז לרגע ניט אזוי, דארפען געבען דעם אויבערשטען אפילו מנחת עני גיט ער א פולע.</p> <p style="text-align: center;">— תרגום —</p> <p>רַבְּנֵנוּ הַזְּקֵן אָמַר: גְּשָׁמִיּוֹת שֶׁל יְהוּדִים הֵיא רֻחְנִיּוֹת. הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא נוֹתֵן לָנוּ גְּשָׁמִיּוֹת, כְּדֵי שֶׁנִּצְוֹר מִמֶּנָּה רֻחְנִיּוֹת. לְעֵתִים, כְּאֲשֶׁר לְרִגַע אֵין הַדְּבָר בֵּן, יֵשׁ לְתַת לְקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא וְלוֹ מִנְחַת עֲנִי, וְהוּא נוֹתֵן בְּשִׁפְעַ.</p>	<p>יום ראשון</p>
<p>ה'תש"ג</p> <p>יום שני</p> <p>כ"ז טבת</p> <p>שיעורים. חומש: וארא, שני עם פירש"י. תהלים: קכ"קלד. תניא: משא"כ . . . צדיקים כו' ע"ש.</p> <p>רבינו הזקן אמר: אידישע גשמיות איז רוחניות, דער אויבערשטער גיט אונז גשמיות, מיר זאלען דערפון מאַכען רוחניות. אמאל אז עס איז לרגע ניט אזוי, דארפען געבען דעם אויבערשטען אפילו מנחת עני גיט ער א פולע.</p> <p style="text-align: center;">— תרגום —</p> <p>רַבְּנֵנוּ הַזְּקֵן אָמַר: גְּשָׁמִיּוֹת שֶׁל יְהוּדִים הֵיא רֻחְנִיּוֹת. הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא נוֹתֵן לָנוּ גְּשָׁמִיּוֹת, כְּדֵי שֶׁנִּצְוֹר מִמֶּנָּה רֻחְנִיּוֹת. לְעֵתִים, כְּאֲשֶׁר לְרִגַע אֵין הַדְּבָר בֵּן, יֵשׁ לְתַת לְקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא וְלוֹ מִנְחַת עֲנִי, וְהוּא נוֹתֵן בְּשִׁפְעַ.</p>	<p>יום שני</p> <p>כ"ז טבת</p> <p>שיעורים. חומש: וארא, שלישי עם פירש"י. תהלים: קלהקלט. תניא: ובוה יובן . . . תהי צדיק.</p> <p>בְּסִפְרֵי הַחֲקִירָה (דֶּרֶךְ אֱמוּנָה) לְהַ"צְמַח צְדָקָה" הַנִּדְפָּס – חֲסָרִים הַרְבֵּה הִגָּהוֹת. הַ"צְמַח צְדָקָה" חֲבָרוּ בִּיחָס עִם נִסְיֵעוֹתָיו לְפִטְרִבּוּרָה, שֶׁשָּׁם הָיָה צָרִיךְ לְעֲנוֹת עַל כְּמָה שְׁאֵלוֹת בְּעֲנִינִים אֱלוֹ.</p>	<p>יום שני</p>
<p>ה'תש"ג</p> <p>יום שלישי</p> <p>כ"ח טבת</p> <p>שיעורים. חומש: וארא, שלישי עם פירש"י. תהלים: קלהקלט. תניא: ובוה יובן . . . תהי צדיק.</p> <p>בְּסִפְרֵי הַחֲקִירָה (דֶּרֶךְ אֱמוּנָה) לְהַ"צְמַח צְדָקָה" הַנִּדְפָּס – חֲסָרִים הַרְבֵּה הִגָּהוֹת. הַ"צְמַח צְדָקָה" חֲבָרוּ בִּיחָס עִם נִסְיֵעוֹתָיו לְפִטְרִבּוּרָה, שֶׁשָּׁם הָיָה צָרִיךְ לְעֲנוֹת עַל כְּמָה שְׁאֵלוֹת בְּעֲנִינִים אֱלוֹ.</p>	<p>יום שלישי</p> <p>כ"ח טבת</p> <p>שיעורים. חומש: וארא, רביעי עם פירש"י. תהלים: קמ"קנ. תניא: פרק טו, ובוה . . . 40 חלל בקרב.</p> <p>אנן פועלי דיממא אנן . יום הוא אור, עבודתנו היא עבודת האור, מאַכען ליכטיג די וועלט באור תורה . ומלבד כי צריכים לעמוד במעמד ומצב טוב</p>	<p>יום שלישי</p>
<p>ה'תש"ג</p> <p>יום רביעי</p> <p>כ"ט טבת</p> <p>שיעורים. חומש: וארא, רביעי עם פירש"י. תהלים: קמ"קנ. תניא: פרק טו, ובוה . . . 40 חלל בקרב.</p> <p>אנן פועלי דיממא אנן . יום הוא אור, עבודתנו היא עבודת האור, מאַכען ליכטיג די וועלט באור תורה . ומלבד כי צריכים לעמוד במעמד ומצב טוב</p>	<p>יום רביעי</p> <p>כ"ט טבת</p> <p>שיעורים. חומש: וארא, רביעי עם פירש"י. תהלים: קמ"קנ. תניא: פרק טו, ובוה . . . 40 חלל בקרב.</p> <p>אנן פועלי דיממא אנן . יום הוא אור, עבודתנו היא עבודת האור, מאַכען ליכטיג די וועלט באור תורה . ומלבד כי צריכים לעמוד במעמד ומצב טוב</p>	<p>יום רביעי</p>

בעזרה בעצמו – אליין דארף מען זיין ווי עס דארף צו זיין – הנה כל העבודה היא לזכות להעמיד תלמידים גרונטיקע מענשען, אשר יהיו מסורים בלבם ודעתם אל הכוונה הפנימית. שאינו מספיק למוד תורה הנגלית וחיוב הקודש בשמירת המצות, כי אם צריכים גם עבודה שבלב.

תרגום

אַןן פּוֹעֲלֵי דִימָמָא אָנן [=אַנו, פּוֹעֲלֵי יוֹם אָנו]. יוֹם הוּא אור, עֲבוֹדַתְנוּ הִיא עֲבוֹדַת הָאור, לְהָאִיר אֶת הָעוֹלָם בְּאור תּוֹרָה. וּמְלַבֵּד פִּי צְרִיכִים לְעַמֵּד בְּמַעֲמַד וּמִצְבָּב טוֹב, בְּעֲזַרַת ה', בְּעֲצֻמוֹ – לְהִיּוֹת בְּעֲצֻמוֹ כְּפִי שְׂצָרִיךְ – הִנֵּה כָּל הָעֲבוֹדָה הִיא לְזוֹכוֹת לְהַעֲמִיד תְּלִמִּידִים אֲנָשִׁים יְסוּדִיִּים, אֲשֶׁר יִהְיוּ מְסוּרִים בְּלִבָּם וּדְעוּתָם אֶל הַכוּנָה הַפְּנִימִית. שְׁאִינוּ מְסַפִּיק לְמוֹד תּוֹרָה הַנְּגַלִּית וְחִיּוּב הַקּוֹדֵשׁ בְּשִׁמְרַת הַמִּצְוֹת, כִּי אִם צְרִיכִים גַּם עֲבוֹדָה שְׁבֻלֵב.

ה'תש"ג

א שבט, ר"ח

יום חמישי

יום חמישי

שיעורים. חומש: וארא, חמישי עם פירש"י.

תהלים: א"ט.

תניא: ובבינוני . . . כא מרגילותו.

אַמִּירַת תְּהִלִּים הָאֲמוּר (בְּכָל יוֹם אַחַר הַתְּפִלָּה) אֵין בְּזַה שׁוֹם הַפְּרֵשׁ בֵּין בְּתֵי כְּנִסְיוֹת שֶׁל אַנְ"שׁ [אַנְשֵׁי שְׁלוֹמְנו, חֲסִידֵי חֶב"ד] שְׂיַחֲיוּ, אוֹ מִתְּפִלְלֵי נֶסַח אֲשַׁכְּנוּ אוֹ נֶסַח פּוֹלִין, ה' עֲלֵיהֶם יַחֲיוּ. וּמִצַּד אֶהְבֵּת יִשְׂרָאֵל... וּבִפְרָט לְגַדֵּל הָעֵנִין שֶׁל אַמִּירַת תְּהִלִּים בְּצַבּוֹר וְכוּנָתָהּ הַפְּנִימִית, הַנּוֹגֵעַ לְכָלל יִשְׂרָאֵל מִמַּשׁ בְּגִשְׁמִיּוֹת, בְּבִנְיַי חַיִּי וּמוֹזוֹנָא, וּבְרוּחֲחַיּוֹת... עֲלֵינוּ לְהִשְׁתַּדֵּל בְּכָל מִינֵי הַשְׁתַּדְּלוֹת אֲשֶׁר יִקְבֹּעַ בְּכָל בְּתֵי הַכְּנֶסֶת מֵאִזָּה נֶסַח שִׁיְהִיהָ.

ה'תש"ג

ב שבט

יום ששי

יום ששי

שיעורים. חומש: וארא, ששי עם פירש"י.

תהלים: י"ז.

תניא: ובזה יובן . . . עבודתו כלל.

אֲמוּר סִיפֵר: הַדְּרוֹשׁ וַאֲרָא גו' וּשְׁמִי ד' גו' הַמְדַבֵּר בְּעֵינֵין כִּי לֹא יִדַּח מִמֶּנּוּ נִדַּח (אֵינוּ הַנְּדַפֵּס בְּתו"א), קִנְיָה לוֹ שֵׁם "דְּעַר פְּרוּמְעַר וַאֲרָא", וְהִי רִגִּיל רְבִינוּ הַזִּקֵּן לַחֲזוֹר אוֹתוֹ אַחַת לְשָׁלֹשׁ שָׁנִים, וּבְכָל פַּעַם וּפַעַם כְּמַעַט שֶׁהִי אוֹמֵר אוֹתוֹ כְּלִשׁוֹנוֹ. וַאֲמַר הַצ"צ: יַעֲדַר מֵאֵל אֵינוֹ גְּעוּוֹעֵן אִם אִם הָאֵת דְּעַר טָאטַע גְּעוּזָאגַט: אִם אִם אֵינוֹ אֵלַע מֵאֵל גְּלִיךְ, אָבַעַר מֵאוּר אֵינוֹ אֵלַע מֵאֵל וּוִי אֵלַע דְּבַר חֲדָשׁ.

תרגום

אַדְנֵי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב] סִפֵּר: הַדְּרוֹשׁ "וַאֲרָא גו' וּשְׁמִי ה'" גו', הַמְדַבֵּר בְּעֵינֵין "כִּי לֹא יִדַּח מִמֶּנּוּ נִדַּח" (אֵינוֹ הַנְּדַפֵּס בְּתוֹרָה אור"), קִנְיָה לוֹ שֵׁם "דְּעַר פְּרוּמְעַר וַאֲרָא", [= "וַאֲרָא" ה'רָא שְׁמִים]. וְהִיא רִגִּיל רְבִינוּ הַזִּקֵּן לַחֲזוֹר אוֹתוֹ אַחַת לְשָׁלֹשׁ שָׁנִים, וּבְכָל פַּעַם וּפַעַם כְּמַעַט שֶׁהִיא אוֹמֵר אוֹתוֹ כְּלִשׁוֹנוֹ. וַאֲמַר הַצ"צ "מֵאֵל אֵינוֹ אֵלַע מֵאֵל גְּלִיךְ, אָבַעַר מֵאוּר אֵינוֹ אֵלַע מֵאֵל וּוִי אֵלַע דְּבַר חֲדָשׁ. הַגִּיב אָבָא: 'אוּר' הוּא תְּמִיד זְהָה, אֵךְ 'מֵאוּר' הוּא בְּכָל פַּעַם כְּדָבָר חֲדָשׁ.

שבת
קודש

שבת

ג שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וזא, שביעי עם פירש"י.

תהלים: יחכב.

תניא: פרק טז. וזה . . . באריכות.

"תורה אור" נדפס לראשונה בשנת תקצ"ז בקאפוסט (בלי ההוספות). ה'צמח צדק' במכתבו מיום ג שבט תקצ"ז כותב: ספר "תורה אור" הנדפס עתה... בו מאמרים רב הדרושים שמשנת תקנ"ו עד סוף תקע"ב, אשר הרבה מהם שם רבנו ו"ל בעצמו עין עיונו עליהם והגיהם, והסכימה דעתו הקדושה להביאם לבית הדפוס. והספר כולל שני חלקים, חלק הראשון על שני חמשי התורה ותנפכה ופורים, גם כמה דרושים לחג השבועות זמן מתן תורתנו בפרשת יתרו, וקצת לפסח בפרשת ויקהל. וחלק השני אם ירצה ה' על ג' חמשי התורה ושיר השירים ומועדים וראש השנה ויום כפור... ושם המחבר נאה לו: שניאור, כמו "ואהבת" בגימטריא ב' פעמים אור. עד כאן לשונו -

לא הספיקו להדפיס רק חלק הראשון, כי על ידי מלשינות סגרה הממשלה כמה מבתי הדפוס העבריים ברוסיה, וביניהם גם בית הדפוס בקאפוסט אשר שם הדפיסו ה'תורה אור'. בשנת תר"ח נדפס חלק ב' ב'זיטאמיר ובשני השם "לקוטי תורה".

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שלישי עמ' א

יאמר כן ואלא על כרחך 'נודקן הדין' פירושו 'חכם דינא'.
 מיישבת הגמרא: אין - כן, שאפילו שהפירוש הוא 'קש דינא' צריך דווקא שהגדול יאמר כן, משום שאינו דומה מתבניש מעצמו למתבניש מאחרים, ומוטב שהגדול יאמר כן ולא הקטן.
 איכא דאמרי - יש אומרים שהקושיא מבריייתא זו היא באופן אחר. אי אמרת בשלמא 'קש דינא', היינו דינא דומה מתבניש מעצמו למתבניש מאחרים, ולכן צריך שדווקא הגדול יאמר כן, אלא אי אמרת 'חכם דינא', יש להקשות, גדול אשפתי משבח נפשיה - וכי מתאים שהגדול ישבח את עצמו ולומר שהחכימו בדין ואין יותר מה לדקדק בדבר, וקבתיב - והלא נאמר (משלי כו א) 'תללך וך ולא פיד', דהיינו שאינו ראוי שאדם יהלל את עצמו. מיישבת הגמרא: שאני מילתא דכי דינא דאגדול רמא - ענייני בית הדין מוטלים על הגדול שבהם, כדתנן (לעיל כט), גמרו את הדקדך - הכריעו את הדין, היו מכניסין אותו, גדול שפדינין אומר איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב, ומכאן שדברי בית הדין מוטלים על הגדול שבהם, ולכן אף שאינו ראוי שאדם ישבח את עצמו, אך בענייני בית הדין ההנהגה שונה, שהכל מוטל על הגדול.

הדרן עלך היו בודקין

1 טובר בדברין, דתניא רבי יוסי אומר, בשם שאין מוסיפין על בית
 2 דין של שבועים ואחד, כך אין מוסיפין על בית דין של עשרים ושלשה.
 3 הגו רבנן, אומרין בדיני ממונות נודקן הדין ואין אומרין בדיני נפשות
 4 נודקן הדין. מבררת הגמרא: מאי - מה הכוונה 'נודקן הדין'.
 5 אילימא - אם תסבור שהכוונה 'קש דינא' כלומר דין זה קשה ויש
 6 לדחותו למחר, איכא מיבעיא ליה - הדין היה צריך להיות הפוך,
 7 שבדיני ממונות לא יהיה אפשר לומר 'נודקן הדין' ולדחותו
 8 למחר, ואילו בדיני נפשות שצריך לעיין בהם יותר, יהיה אפשר
 9 לומר כן.
 10 משיבה הגמרא: אמר רב הונא בר מנחם משמיה דרב אהא קריה דרב
 11 איקא, איפוך - אכן יש להפוך את דברי הבריייתא. רב אשי אמר,
 12 לעולם לא תיפוה, ומאי 'נודקן הדין', 'חכם דינא' - כלומר החכמנו
 13 והעמדנו את הדין יפה, ואין צורך יותר לדקדק בו. ואומרים כן רק
 14 בדיני ממונות, אבל בדיני נפשות אף לאחר שגמרו את הדין אם
 15 מישוהו מוצא זכות, מחזירין את הדין.
 16 מקשה הגמרא: מיתיבי, גדול שפדינין הוא זה שאומר 'נודקן הדין',
 17 אי אמרת בשלמא 'חכם דינא' היינו דאמר גדול - לכן דווקא הגדול
 18 שבדיינים יכול לומר כן, אלא אי אמרת - אבל אם תאמר
 19 שפירושו 'קש דינא', יש להקשות, לא סגי דלא אמר גדול - האם
 20 לא די שלא הגדול יאמר כן, שהרי כאשר הגדול אומר כן בפומי
 21 הוא דקא טיבסיף נפשיה - הרי הוא מבייש את עצמו, שמודה
 22 שאינו יכול להכריע את הדין, ואם כן מדוע צריך שדווקא הגדול

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון כ"ו טבת ~

כלים שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר

והקשה הב"ח (ח"מ סי' עב סק"א):

אם יש עדים שהתובע השאיל או השכיר את הכלי, מדוע אין מבטלים את החזקה, הרי אין חזקה מועילה כנגד עדים? ותירץ: אף שהעדים מעידים שהשאילו או השכירו, הנתבע יכול לטעון שקנה את הכלי, כי כיון שהכלי אינו עשוי להשאיל ולהשכיר, וודאי החזירו מיד ואחר-כך חזר וקנה אותו מבעליו, ואין כאן סתירה לעדות. ואף שהעדים העידו אמת, גם טענתו שקנה אותו מבעליו היא אמת.

והש"ך (שם סק"ג) פירש את דברי הרמב"ם:

אין הכוונה שהעדים העידו שהשאילו לנתבע אלא הכוונה שהשאילו לאדם אחר, ובזה לא איבד המחזיק את חזקתו ויכול הוא לטעון 'קניתי ממנו', כי אין עדים שהשאיל לנתבע, אבל אם אכן יעידו שהשאיל לנתבע, הרי זה מבטל את חזקתו.

הלכות טוען ונטען פרק ה, הלכה י: וכלי שהפסדו מרבה משכרו, וכני אדם מקפידין עליו שלא ישאלו אותו – הרי הוא בחזקת שאינו עשוי להשאיל ולהשכיר, כגון סכין של שחיטה; לפיכך, אפילו פאו עדים שהשאילו או השכירו זה – אין מבטלין בהם חזקתו.

מטלטלים הנמצאים ביד אדם, חזקה שהם שלו, ואם יבוא אחד ויתבע אותו ויאמר 'כלי זה שלי הוא' ויביא עדים שהיו שלו והפקידו אצלו או השאילו – נאמן הנתבע לומר 'מכרתו לי' או 'נתתו לי במתנה' (לעיל ה"א).

אמנם, דברים העשויים להשאיל ולהשכיר ואומר התובע 'השכרתי לך' או 'השאלתי לך', מוציאים אותם מיד המחזיק (לעיל ה"ט). אך כלי שהוא 'בחזקת שאינו עשוי להשאיל ולהשכיר' (כגון סכין של שחיטה), הרי אף אם יעידו עדים שהתובע השאיל או השכיר את הכלי, "אין מבטלין בהן חזקתן" (שאינו עשוי להשאיל ולהשכיר) ואין מוציאים אותו מיד המחזיק.

~ יום שני כ"ז טבת ~

חזקת שלוש שנים בבעלי חיים

השנים – הרי זה נאמן ומעמידן אותו בידו" (שם).

וכתב המגיד משנה' (שם):

לענין בעלי-חיים לא הזכיר הרמב"ם שהמחזיק בהם שלוש שנים נאמן לומר שנמכרו לו, כי לדעתו אין דין חזקת שלוש שנים בבעלי-חיים.

וכן כתב הסמ"ע (ח"מ סי' קלג סק"א) שלדעת הרמב"ם וה'שלחן ערוך' אין דין חזקת שלוש שנים בבעלי-חיים, ורק בעבדים מועילה חזקת שלוש שנים כי הדרך לקנותם על ידי שטר, ואדם נוהר לשמור על שטרו שלוש שנים "והואיל ולא מחה בו בכל אלו השנים, הרי זה נאמן", אבל בעלי-חיים אינם בני שטר ולא שייך בהם הטעם שאדם שומר על שטרו. ולדעת הרשב"ם (בבא בתרא לו, א ד"ה) אף בבעלי-חיים, אם החזיק שלוש שנים והמערער לא מחה בתוך זמן זה, נאמן המחזיק לומר שהם שלו. והרמ"א (ח"מ שם סי"א) הביא דעה זו וכתב הש"ך (שם סק"ג) שזו גם דעת הרמב"ם וה'שלחן ערוך', שבין בעבדים ובין בבעלי-חיים יש דין חזקת שלוש שנים.

הלכות טוען ונטען פרק י, הלכה א: בהמה או הנה שאינה שמונה, אלא מהלכת בכל מקום ורועה – אינה בחזקת זה שתפשה, מאחר שהיא ידועה לבעלים. ביצר? הביא התובע עדים שהבהמה הזאת ידועה לו, וזה התופש טוען: 'אתה נתתה לי', 'אתה מכרתה לי' – אינו נאמן; שאין היותה תחת ידו ראיה – שתהי' היא הבהמה מעצמה, ונכנסה לרשותו.

בעלי-חיים אין בהם דין 'חזקה', ואם יבוא אדם ויתבעם ויביא עדים שהיו שלו והמחזיק טוען שנמכרו לו – אין המחזיק נאמן לומר שקנה אותם, ואין היותם תחת ידו ראיה שהם שלו (לא כמו במטלטלים שחזקה כל מה שתחת יד אדם שלו הוא), כי בעלי-חיים מהלכים בכל מקום ואפשר שהלכו מעצמם ונכנסו ברשותו.

וכן הדין גם בעבדים שיכולים להלך ש"אינם בחזקת זה שהם תחת ידו אלא כיון שהביא הטוען עדים שזה ידוע שהוא עבדו והלה טוען אתה מכרתו לי... אינו נאמן ויחזור העבד לבעליו" (להלן ה"ח), אבל אם המחזיק יביא עדים שהחזיק בעבד שלוש שנים רצופות, "הואיל ולא מחה בו בכל אלו

~ יום שלישי כ"ח טבת ~

תקנות חכמים – גם לגויים?

וכן יש שכתבו, כי אפשר שהמזיק לנכרי בדרך עקיפה (גרמ"י) אינו חייב לשלם, שכן לפי חלק מהשיטות החיוב בזה אינו מעיקר הדין אלא תקנת חכמים, ומאחר שלא עשו תקנות לנכרי, אין צריכים לשלם לו על כך (הר צבי חו"מ סי' קמב בסופו). אך לכאורה יש להקשות על כך מדברי הרמב"ם (בהל' זכיה ומתנה פ"ט ה"י): "שכיב מרע שציוה ליתן לעכו"ם מתנה אין שומעין לו, שזה כמי שציוה לעבור עבירה מנכסיו" (משום שאסור לתת מתנת חנים לגוי). והנה, החיוב לקיים דברי שכיב-מרע אף שלא עשה קנין הוא רק מתקנת חכמים, ומשמע מדברי הרמב"ם שאילולא היה בכך איסור היה הגוי זוכה במתנה, ומוכח לכאורה שתקנות חכמים תקפות גם לגבי גויים! ויש לומר כי כאן אע"פ שהמקבל גוי אך הנותן הוא יהודי, והרי תקנה זו נתקנה לטובת הנותן ולא לטובת המקבל. ולכן אילולא היה בכך איסור היה הגוי זוכה, אולם תקנה שנועדה מלכתחילה לטובת המקבל, אכן אינה תקפה לגבי גויים (נחל יצחק וצפצפי"ג שם).

הלכות טוען ונטען פרק יד, הלכה ה: הגוי – אפילו אכלה כמה שנים, אין אכילתו ראיה; ואם לא הביא שטר – תחור השדה לפעלים בלא שום שבועה; שלא תקנו שבועת הפת אלא לישראל.

הרמב"ם מדגיש כי לא זו בלבד שאכילת הפירות על ידי הגוי אינה מהווה ראיה לטענתו שקנה את השדה מהיהודי, אלא אף אינה מחייבת את בעל-דינו היהודי להישבע כנגדה. וכתב המגיד משנה כי הטעם הוא משום שאין נותנים אימון בגוי ואין מייחסים כל משקל לטענתו, וממילא אינו צריך להישבע שהרי אין חיוב שבועה ללא טענה.

ויש המבארים באופן אחר: מאחר ועיקר שבועה זו (שבועת היסת) היא מתקנת חכמים, אין היא שייכת בגוי, שכן מבואר בגמרא (ב"ק צו, א) שלא תיקנו תקנות בדיני ממונות אלא לישראל ולא לגויים, ולכן גוי שגזל חפץ והשביח אותו, עליו להחזירו כפי שהוא עתה, בשונה מגזלן יהודי שתיקנו חכמים שהשבח יהא שלו כדי לעודדו לשוב בתשובה ולהחזיר (נחל יצחק סי' צא בתחילתו, צפנת פענח – כללי התורה ג, שט).

~ יום רביעי כ"ט טבת ~

האם נפל' יורש ומוריש?

– אמורים בוולד שלא נגמרו סימניו, היינו שאינו "שלם בשערו ובצפרניו", אבל אם נגמרו שערו וצפרניו אינו נפל. וכן כתב הרמב"ם בהלכות מילה (פ"א הי"ג) "מי שנולד בחודש השמיני – אם היה שלם בשערו ובצפרניו הרי זה וולד שלם", ומן התורה הרי הוא וולד בר קיימא. וה'לחם משנה' כתב כי יש לפרש את דברי הרמב"ם שנוחל את אמו אפילו לא כלו חדשיו, באופן שלא ידוע אם כלו חדשיו. אבל אם ידוע שכלו, אינו נוחל ומנחיל. וכן כתב ה'ערוך השולחן' (חו"מ סי' רעו ס"ח), שגם לדעת הרמב"ם, אם ידוע בוודאות שלא כלו חדשיו הרי הוא נפל שאינו יורש ואינו מוריש, אך אם יש ספק האם כלו חדשיו או לא – כיון שרוב הלידות אינן קודם זמנן, מסתבר שגם וולד זה לא נולד קודם זמנו והרי הוא בר קיימא. (וכתבו פוסקי זמננו (ראה שבט הלוי' ח"ג סי' קמא) שבזמן הזה, עם ההתקדמות בדרכי הרפואה – גם הנולדים קודם שכלו חודשי העיבור הם בני קיימא).

הלכות נחלות פרק א, הלכה יג: אם מתה האם תחלה, ואחר כך מת הבן – אפילו היה קטן בן יומיו, ולא פלו לו תרשיו – הואיל ויהיה אחר אמו שעה אחת, ומת, הרי זה נוחל את אמו, ומנחיל אותה הנחלה ל'ורשיו ממשפחת אביו.

הראב"ד השיג וכתב: מי שלא כלו חודשי העיבור הרי הוא נפל' שאינו בר קיימא ואינו יורש ואינו מוריש, ואפילו אם לא ידוע אם כלו או לא כלו חודשיו – אינו יורש, כיון שהוא ספק ושאר האחים יורשים ודאים, ואין ספק מוציא מידי ודאי.

וכן כתב הרשב"א (בתשובות המיוחסות לרמב"ן סי' ח), שאם לא כלו חודשי העיבור אינו יורש. והביא שכן נאמר בתוספתא (שבת פט"ז ה"ד) שהנולד לשמונה חדשים הרי הוא כמת שאינו בר קיימא "ואינו נוחל ואינו מנחיל".

אך לדעת הרמב"ם נפל' שלא כלו חודשיו יורש ומוריש, וביאר המגיד משנה (הל' יבום פ"א ה"ה): דברי הרמב"ם "נולד לפחות מתשעה חדשים הרי הוא כנפל" (הל' רוצח ושמירת נפש פ"ב ה"ו), ולכן אינו יורש ואינו מוריש

~ יום חמישי א' שבט ~

מתנות שלא הורמו – כמי שהורמו

וקיבה', שכן הם ניכרים ומובדלים גם קודם שהופרשו מהבהמה, ולכן הרי הם נחשבים כמופרשים. אבל תרומות ומעשרות שאינם ניכרים ומובדלים מהשאר – אם לא הורמו בחיי האב, אינם 'כמי שהורמו' ואין הבכור נוטל בהם פי שניים.

אך לדעת הרמב"ם אין הבדל בין מתנות הכהונה, וגם בתרומות ומעשרות הדין הוא ש"מתנות שלא הורמו, הרי הן כמי שהורמו" (הל' אישות פ"ה ה"ו).

ולפי"ז תמה ה'מנחת חינוך' (מצוה ת), מדוע רק לענין זרוע ולחיים וקיבה הביא הרמב"ם בהלכה זו שהבכור נוטל פי שניים, ולא ציין שכך הדין גם בשאר מתנות כהונה, והרי לדעתו מתנות שלא הורמו הרי הן כמי שהורמו גם אם אינן ניכרות קודם ההפרשה!

הלכות נחלות פרק ג, הלכה ג: שחט אחד מִמִּפְרֵי אֲבִיו בְּהֵמָה, וְאַחַר כֵּךְ מֵת אֲבִיו – נוטל פי שניים בַּמִּתְנֹת שֶׁל אוֹתָהּ הַבְּהֵמָה.

בכור נוטל פי שניים בירושת אביו רק בנכסים שהיו בחזקת אביו בחייו, ולא בנכסים שהגיעו אליו לאחר מיתתו. ואולם, בכור של כהן שירש מאביו זרוע ולחיים והקיבה (מתנות כהונה משחיטת בהמה) נוטל מהם פי שניים אף אם הבהמה נשחטה בחיי האב והאב מת קודם שהורמו המתנות (שהופרשו מהבהמה) כי "מתנות שלא הורמו – כמי שהורמו דמי" (כבא בתרא קכג, ג).

וכתב ה'מנחת חינוך' (מצוה ת):

לדעת התוספות (שם ד"ה וקסב), דין זה שהבכור נוטל פי שניים במתנות שלא הורמו בחיי אביו הוא רק בזרוע ולחיים

~ יום שישי ב' שבט ~

אין מורידין קרוב לנכסי קטן

מורידים אותו כאפוטרופוס (ראה סמ"ע שם). אך יש חולקים על כך, שהרי מורידים לנכסי הקטן אדם זר ואין חוששים שמא ישתכח ששדה זו היתה של הקטן והוא יטען לבעלות עליה, ורק כאשר הוא שותף עם הקטן באיזו ירושה (כגון שהם בני אותם אם ויורשים את נכסיה בשווה) יש לחשוש שיטען ששדה זו היא מהירושה המשותפת ונפלה לחלקו, אך כשאינו אחיו לא מן האם ולא מן האב ואין להם ירושה משותפת, הרי יצטרך לטעון שהקטן אינו יורש כלל בשדה זו אלא הוא בלבד, ולכך אין חוששים (אמרי מהרש"ח ב"מ שם).

ועוד יש שכתבו, כי מדברי הרמב"ם נראה שאין מורידים אפילו קרוב מצד האם לנכסי הקטן, לא מחשש שיטען שהשדה היתה של האם ולא של אבי הקטן, אלא כלשון הרמב"ם "הרחקה יתירה היא זו", היינו שאמנם במקרה זה אין מקום לחשש, ומכל-מקום כדי שתהא תקנה קבועה, לא חילקו בין את מן האב לאת מן האם וקבעו שלעולם אין אח יורד לנכסי אחיו הקטן, אך אם אינו אחיו כלל, בוודאי אין זה בכלל התקנה (אמרי מהרש"ח שם).

הלכות נחלות פרק ח, הלכה ב: לְעוֹלָם אֵין מוֹרִידִין לְנִכְסֵי קָטָן, אֶפְלוּ קְרוֹב מִחֵמַת אָחִי הָאֵם שְׂאִינָן רְאוּיִין לִירֵשׁ; הַרְחַקָה יִתְרָה הִיא זֶה.

מדוע אין מורידים קרוב זה לנכסי הקטן, והרי אין לו כל צד בירושת נכסי אביו (שכן הקשר ביניהם הוא רק דרך האם) ולא יוכל לטעון לבעלות עליהם?

יש אומרים כי הטעם הוא משום שיכול לטעון שהנכסים היו שייכים לאימו של הקטן, ולאחר שנישאה לבעלה השני (אביו של הקטן) הוא השתמש בהם, כדין בעל האוכל מפירות נכסי אשתו, אולם לאחר שמת הבעל חזרו לרשות האם והקטן ואחיו ירשו אותה יחד, ומפני חשש זה קבעו חכמים כי גם מי שקרוב לקטן מצד האם בלבד לא ירד לנכסי הקטן (ראה רש"י ב"מ לט, ב, סמ"ע חר"מ סי' קפה סקכ"ו).

ולפי זה, לכאורה הוא-הדין גם אם אינם אחים כלל, לא מן האב ולא מן האם, אלא כל אחד מהם נולד מנישואין קודמים של בני הזוג, שהרי גם כאן יש לחשוש שיטען כי הנכסים שהופקד עליהם היו שייכים לאימו ולא לאביו של הקטן, ואכן כן דעת כמה פוסקים כי אף במקרה זה אין

~ שבת קודש ג' שבט ~

לקיחת צדקה ללא ידיעת הבעלים

הטלית מקפידים הבעלים, וכל שכן בהפסד של הוצאת ממון, ולפי דעות אלו צריך להבין בהלכה זו: איך מותר להפסיד את השוטה או החרש ולקחת מממונו לצדקה ללא רשות? ויש לבאר:

כאשר נותנים צדקה מממונו הוא עצמו מקיים בכך מצוה, ולשם כך הוא מסכים אף להוציא ממון, אך כאשר מדובר בסיוע לאחר לקיים מצוה, כגון להתעטף בטליתו וכדומה, אין הוא מסכים אלא כאשר לא נגרם לו מכך שום נזק או הפסד (שער אפרים סי' ב).

וה'חתם סופר' (או"ח סי' ב) מבאר, כי צדקה שונה משאר המצוות, שכן מלבד המעלה של קיום המצוה הרי 'צדקה תציל ממות', ובנתינת צדקה מממונו כאילו קנו לו סם חיים לרפואתו, ולכן בוודאי כל אדם מסכים.

הלכות נחלות פרק יא, הלכה יא: ומי שנשנתתה או שננתתה - בית דין פוסקין עליו צדקה, אם היה ראוי. בטעם הדין, מבאר ה'כסף משנה': 'משום דמסתמא כל אדם ניחא ליה למעבד צדקה מממוניה'. וכן מצינו שמותר להשתמש בחפץ של אדם למטרת מצוה ללא נטילת רשות ממנו, כי מן הסתם הוא מסכים שיקיימו מצוה ברכושו. אך לכמה דעות אין אומרים כן אלא במקום שאין הפסד לבעלים, אך במקום הפסד אין וודאות שיסכים ואסור להשתמש בממונו ללא רשותו. וכן הביא ה'בית יוסף' (או"ח סי' יד) בשם רבינו ירוחם: 'ואותם שלוקחים ציצית בבית הכנסת בלא ידיעת בעליהם מותר... ובלבד שיחזירונו שם מקופל כמו שהיה, שאם לא החזירו מקופל ודאי לא ניחא ליה למאריה. והוי גזוף', הרי שאפילו בהפסד קלוש כגון אי קיפול

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום ראשון עמ' 1

22 שְׂכִיחַת פְּרוּב עֲדֵיוֹת.
23 שנינו במשנה: שהיו שואלים את העדים האם מכירים אתם אותו.
24 הגמרא מביאה ברייתא המרחיבה בזה: תנו רבנן, מכירים אתם
25 אותו, כלומר האם נכרי תרג או ישראל תרג, וכן שואלים, התיריתם
26 בו שאסור לרצוח, קיבל עליו התראתה - האם הוא אמר קודם
27 הגמעה שהוא יודע שזה אסור, התיר עצמו למיתה - האם אמר
28 על מנת להיענש על כך בעונש פלוני אני עושה, האם תמית סמוך
29 להתראה בתוך כדי דיבור - זמן של אמירת שלום עליך רבי, שאם
30 עבר זמן יתכן שכבר שכח את ההתראה. וכשהעידו על העובר
31 עבודה זרה, שואלים את מי עבד, לפעור עבד או למקולים עבד,
32 וכן שואלים כמה עבד בויבות - שחיטה, או בקיפוד - הקטרה, או
33 בנסיוף - שפיתת משקין לכבודה, או בהשתחואה.
34 הגמרא מביאה את המקור לכך שצריך התראה: אמר עולא, מניין
35 להתראה מן התורה, שנאמר (ויקרא כ' ז) 'ואיש אשר יקח את אחותו
36 בת אביו או בת אמו ויראה את ערותה, וצריך ביאור, מדוע
37 מזכירה התורה וראה את ערותה, אטו בראייה תליא מילתא -
38 וכי מחמת הראייה הוא מתחייב, אלא יש לדרוש את הפסוק, עד
39 שיראהו מעצמו של דבר - כלומר שיתרו בו שהיא ערוה ואסורה
40 לו, ואם אינו ענין - אם אין ההתראה נצרכת לברית, שהרי דין
41 שמים הוא, ובשמים ידוע אם הוא היה מזוי,

1 לְדַבְרֵיכֶם שאתם אומרים שלעולם צריך שבע חקירות, מי שָׂפָא
2 וְאָמַר 'אִמְשֵׁי הֲרֵגוּ, וכי אומר לו בְּאִיזוֹ שָׁבוּעַ בְּאִיזוֹ שָׁנָה בְּאִיזוֹ חֹדֶשׁ
3 בְּכַמָּה בְּחֹדֶשׁ, הלא אין צורך בכל השאלות הללו, שהרי במה
4 שאמר 'אמש' כלול כל זה, ואם כן לעולם שישאלו אותו רק
5 באיזה יום ובאיזה שעה, ואם יהיה צורך ישאלו יותר. אָמְרוּ לוֹ -
6 השיבו חכמים לרבי יוסי, לְדַבְרֵיךָ גַם נִיתֵן לְהַקְשׁוֹת מִי שָׂפָא וְאָמַר
7 'עֲבָשְׂיוֹ הֲרֵגוּ, וכי אומר לו בְּאִיזוֹ יוֹם בְּאִיזוֹ שָׁעָה בְּאִיזוֹ מְקוֹם, ואם
8 כן לעולם שישאלו אותו רק מתי היה המעשה. אָלָא בודאי
9 תתריך לנו, שאף על גב דלא צריך את כל השאלות הללו באופן
10 שאמר 'עבשיו הרגו', בכל זאת אם לא אמר שום זמן, רְמִינָן עֲלֵיהּ
11 - מטילים עליו שאלות אלו בְּדַבְרֵי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר שאמר לעיל
12 (בבב) שהיו מוליכים את העדים ממקום למקום כדי להטריח את
13 העדים, אולי מחמת כן יחזרו בהם, ואם כן תָּמָא נְמִי - כך גם אנו
14 נתריך, שאף על גב דלא צריך את כל השאלות באופן שאמר 'אמש
15 הרגו', אך אם לא אמר שום זמן, רְמִינָן עֲלֵיהּ בְּדַבְרֵי שְׁמַעוֹן בֶּן
16 אֶלְעָזָר.
17 הגמרא מביאה מדוע רבי יוסי לא חש לטענת חכמים: וְרַבִּי יוֹסִי
18 סבר, שהחקירות שהעד מחויב כשלא אמר שום זמן, אינם מחמת
19 הסברא של רבי שמעון בן אלעזר, אלא משום שהעדות של 'אמש
20 הֲרֵגוּ' היא דבר שְׂכִיחַת
21 [מצינו] פְּרוּב עֲדֵיוֹת, אבל עדות של 'עבשיו הֲרֵגוּ' היא דבר לא

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון כ"ו טבת ~

הַלְבוֹת מוֹעֵן וְנִמְעָן

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) מבאר דיני הודאה ("אודיטא" בלשון הגמרא), ודין נתחייב ממון או שבועה וציווהו בית דין על כך ואמרו צא תן לו או הישבע לו ויצא וחזר ואמר פרעתי או נשבעתי, ודין טוען וחוזר וטוען טענה אחרת.

א. המורה בפני שנים שיש לפלוני אצלו מנה, ואמר להן בדרך הודנה², לא דרך שיחה, אף על פי שלא אמר: אתם עדי, ואף על פי שאין התובע עמו - הרי זה עדות³. תבעו בדין, אם אמר: לא היו דברים מעולם - אין שומעין לו⁴, ומשלם על פיהם. ואם היה עד אחד - נשבע⁵. הואיל ואמר הדרך הודנה⁶, טען כשפאו אלו העדים ואמר: שלא להשביע את עצמי הודיתי - נאמן ונשבע הסת. ואם כשהודנה בפניהם היה התובע עמו - אינו יכול לטען ולומר: כדי להראות שאיני עשיר הודיתי⁷; אבל אם טען שנתן⁸ - נאמן ונשבע הסת.

(2) כגון, שאמר הריני מודה בפניכם. (3) כשאמר אתם עדי אין אומרים שמה אינם זוכרים כראוי, מפני שזה הטיל עליהם להעיד (ראה פרק ו הלכה ו). (4) ואינו נאמן לומר משטה הייתי כך. (5) לפי הכלל, שכל מקום ששניים מחייבים ממון - אחד מחייבו שבועה (והרז"ה בהמאור הגדול סנהדרין כט. כתב, שעד אחד בהודאה אינו כלום. ראה טור חושן משפט סימן פא). (6) שנינו בסנהדרין שם: "הוא אמר לנו שהוא חייב לפלוני מנה ... לא אמר כלום עד שיאמר: בפנינו הודה לו", ומפרש רבינו שם: "שאמר לנו הווי עלי עדים או אמר לנו דרך הודאה ומסירת עדים". "אמר" - משמע דרך שיחה וסיפור דברים. ומה שאמרו בגמרא שם "מסייע ליה לרב יהודה אמר רב צריך שיאמר אתם עדי". היינו, כשלא אמר הריני מודה בפניכם, אבל דרך הודאה נידון כאתם עדי. וכן כתב הטור בשם רבינו מאיר הלוי. ובכסף משנה מביא הוכחה לדין זה מירושלמי סנהדרין פרק ג (ראה שם). (7) טענת שלא להשביע מתקבלת רק כשהודה שלא בפני התובע, אבל לא כשתבעו והודה. בתוספות שם דיבור המתחיל כך, הוכיחו זאת ממה שאמרו בבבא בתרא (קעה). אין אדם משטה בשעת מיתה, ומשום כך אם הודה בשעת מיתה מחוייבים היורשים לשלם, וקשה למה אין אומרים שלא להשביע את בניו כך. ומבארים בתוספות שם שהמדובר כשתבעו. (בכסף משנה סוף הלכה ו מעיר שרבינו סותר דברי עצמו בפרק הקודם הלכה ח: "וכן האומר לחבירו בפני עדים: מנה לי בידך - ואמר לו: הן וכו' אבל אם טען ואמר משטה הייתי בו וכו'")

או שלא להשביע את עצמי נתכוונתי - פטור ונשבע היסת". ומיישב בדוחק, שדין שלא להשביע לא נאמר על בבא "וכן האומר" ונמשכת רק לטוען משטה או "לא היו דברים מעולם" בלבד). (8) פרעתי.

ב. כל המודה בפני שנים - אינו יכול לחזור ולומר: משטה הייתי בו, ואין צריך לומר אם הודה בפני שלשה¹⁰, אבל מחייבין אותו לתן בהודנת פיו. שפל האומר בדרך הודנה - הרי זה פאומר: אתם עדי. אבל אין פותחין¹¹, אלא אם פן אמר להם: כתבו וחתמו ותנו לנו¹². וצריכין להמליך בו¹³, כמו שבארנו¹⁴. וכן אם הודה בבית דין אחר ששלחו לו, כמו שיתבאר¹⁵ - הרי אלו פותחין. והוא שיהיו בית דין מכירין¹⁶ את שניהם¹⁷, כדי שלא יערימו שניהם לחיב איש אחר.

(9) נתבאר בהלכה הקודמת. (10) שלושה הם כבית דין. (11) שטר הודאה. (12) שם כט: (13) אחר שכתבו צריכים לשאול שנית את הלווה אם למסור. (14) בפרק י"א מהלכות מלוה ולווה הלכה א. (15) בהלכה הבאה. (16) משנה בבא בתרא קסז: (17) המלוה והלווה. לא נתברר מה אפשר להערים כשאין מכירים את המלוה. ראה מה שכתבנו בזה בהלכות מלוה ולווה פרק כ"ד הלכה ג.

ג. בית דין¹⁸ של שלשה שהיו יושבין מעצמן במקום הקבוע להן, וכא התובע וקבל לפניהם¹⁹, ושלחו שליח אצל הנתבע, וכא והודה בפניהם - הרי אלו פותחין ונותנין לבעל דינו. אבל אם לא היו קבועין ולא שלחו לו, אפלו קבץ אותן והושיב השלשה והודה בפניהן ואמר להן: הווי עלי דינין, וכא אחר כך התובע ואמר: כתבו לי הודתי - אין פותחין²⁰; שפא יתן לו²¹ ונמצא זה תובע אותו בשטר²². במה דברים אמורים? במטלטלין; אבל²³ אם הודה בקרקעות²⁴, אפלו בפני שנים, אף על פי שלא קנו מידו ולא אמר להם: כתבו ותנו - הרי אלו פותחין ונותנין; שאין פאן לחש שפא יתן לו ונמצא תובעו פעם שניה²⁵.

(18) סנהדרין שם. (19) התלונן שהלווה לפלוני כסף ואינו משלם. (20) כמר בר רב אשי שם. וכן פסק הרי"ף שם והוסיף, שזו היא גם דעת רב האי גאון. וכן כתבו בתוספות שם דיבור המתחיל מר בשם רבינו חננאל. (בפירושו של רבינו חננאל הנדפס בגמרות שלנו כתוב: "ולית הלכתא כמר בר רב אשי (ואין הלכה כמר בר רב אשי)" ובהגהה שם: "ואולי טעות סופר היא, וצריך להיות וקיימא לן כמר בר רב אשי"). (21) שמה ישלם לו הלווה שלא בעדים. (22) ולא יהיה הלווה נאמן לטעון פרעתי, אבל כשהודה בפני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שבועת התורה, כגון מודה במקצת, משביעים אותו הית שנשבע שבועת התורה. וכן דעת הרמב"ן והרשב"א. וכתב עוד שם שכל זה נאמר בנשבעים ונפטרים, אבל נשבעים ונטולים - צריכים להביא ראייה שנשבעו. (43) מבואר בתחילת ההערה הקודמת.

ו. שְׁנַיִם⁴⁴ שָׂבְאוּ לְדִין, וְנִתְחַיַּב הָאָחַד לְשָׁנִי, וְאָמְרוּ לוֹ⁴⁵: צֵא וְתֵן לוֹ, וְיִצְא, וְחָזַר וְאָמַר: פְּרַעְתִּי, וְעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שְׂלֵא פְרָעוּ⁴⁶ - הַחֲזֹק בְּפָרֶן לְאוֹתוֹ מִמּוֹזָן⁴⁷. אָמְרוּ לוֹ: חַיֵּב אַתָּה לְתֵן לוֹ⁴⁸, וְיִצְא, וְחָזַר וְאָמַר: פְּרַעְתִּי, וְעֵדִים מְעִידִין אוֹתוֹ שְׂלֵא פְרָעוּ - לֹא הַחֲזֹק בְּפָרֶן; שְׂוֵה נִשְׁמַט מִהֶן⁴⁹ עַד שֶׁיִּחְקְרוּ דִינוֹ⁵⁰. לְפִיכָף, אִם חָזַר פָּעַם אַחֲרַת וְטָעַן שֶׁפְּרָעוּ זֶה הַמּוֹזָן שֶׁנִּתְחַיַּב בוֹ בְּפָנֵיהֶם, וְלֹא הָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁמְכַחֲשִׁין אוֹתוֹ פָּעַם שְׁנֵינָה - הָרִי זֶה נִשְׂבַּע הַסֵּת שֶׁפְּרָעוּ, וְנִפְטָר. לְפִיכָף הָיוּ בְּקִיָּאֵי הַדַּעַת שֶׁבִּסְפָּרָד, כְּשִׁינִידָה הַלְוֵה אוֹ פְּשִׁיתְחַיֵּב שְׁבוּעָה בְּבֵית דִּין, אוֹמֵר לוֹ בְּפָנֵי בֵּית דִּין: הָיוּ עָלַי עֵדִים שְׂלֵא יִפְרַעְנִי אוֹ שְׂלֵא יִשְׂבַּע לִי אֶלָּא בְּפָנֵי עֵדִים⁵¹.

(44) גמרא שם. (45) בית הדין לנתבע. (46) מעידים, שלא זוה ידם מתחת יד התובע או הנתבע ולא ראו שפרע. (47) ואינו נאמן לומר פרעתי אחר שנתחייבתי שנית על ידי בית דין. (48) הודיעוהו את הדין ולא אמרו כלשון ציווי: תן לו. (49) כוונתו להשתמט ולדחות את הפירעון לפי שעה. (50) ימשיכו לעסוק במשפט זה, הואיל ולא הטילו עליו צו החלטי, ואולי יזכוהו. (51) רבינו לשיטתו (בהלכות מלוה ולווה פרק ט"ו הלכה א), שאפילו לאחר מתן מעות מועיל תנאו של המלוה, שלא יפרע אלא בעדים (ראה הערות שם).

ז. מִי שֶׁהוֹדָה⁵² בְּבֵית דִּין: שְׂאֲנִי חַיֵּב לְזֶה הַתּוֹבֵעַ מִנֶּה, וְאַחַר כֵּן אָמַר: נִזְכַּרְתִּי שֶׁפְּרַעְתִּי לוֹ חוֹבוֹ זֶה שֶׁהוֹדֵיתִי בוֹ, וְהָרִי עֵדִים - הָרִי זֶה עֵדוֹת מוֹעֵלֶת וְעוֹשֵׂין עַל פִּיהֶם⁵³; שֶׁהָרִי לֹא הִכְחִישׁ עֲדוּי⁵⁴, וְאִינוּ כְּאוֹמֵר: לֹא לְוִיתִי מְעוֹלָם⁵⁵.

(52) לא נמצא מקור מפורש בגמרא לדין זה, וסברת עצמו היא (מגיד משנה). (53) ואין אנו אומרים בזה הודאת בעל דין כמאה עדים דמי. (54) שהרי חזר בו לפני שהעידו העדים. (55) ובאו עדים שלוה ופרע שאמרנו בפרק הקודם הלכה ו, שהאומר לא לוויית כאומר לא פרעתי וחייב לשלם. [רבים ראו בדין זה סתירה לדברי עצמו (בפרק י"ד מהלכות מלוה ולווה הלכה ד) באומר פרעתי מחצה ועדים מעידים שפרעו כולו, שפסק שם שיישבע כמודה במקצת, ולמה לא יחזור בו ויטעון פרעתי כולו כדברי העדים? בשלמא כשהכחיש ואמר לא היו דברים מעולם - אינו נאמן לומר פרעתי משום שהחזק כפרן (ראה פרק ו הלכה ו) אבל כשטוען פרעתי מחצה הרי לא החזק כפרן? במגיד משנה מתרין, שם המדובר כשהלוה עומד בטענתו, שפרע רק מחצה].

בית דין, יש להודאה זו תוקף שטר ואפילו לא יכתבו אינו נאמן לטעון פרעתי, ולפיכך אין הלוה מפסיד כלום על ידי הכתיבה. (23) שם. (24) היה מוחזק בקרקע והודה לתובע שקרקע זה הוא רכושו של התובע (רש"י שם). (25) שהרי תבעו חלקת שדה מסויימת.

ד. שֵׁטֶר הוֹדְיָה²⁶ שְׂעִצָא²⁷, וְלֹא הָיָה כְּתוּב בוֹ: אָמַר לְנוּ כְּתוּבוּ וְחַתְמוּ וְתָנוּ לוֹ - הָרִי זֶה כֶּשֶׁר; שֶׁחֲזָקָה הִיא, שְׂאֵלֹו לֹא אָמַר לָהֶם: כְּתוּבוּ וְחַתְמוּ וְתָנוּ - לֹא הָיוּ נוֹתְנִין. הָיָה כְּתוּב בְּשֵׁטֶר: הוֹדָה פְּלוֹנִי בְּפָנֵינוּ בֵּית דִּין, אִם אֵין כְּתוּב בוֹ שֶׁהָיוּ שְׂלֵשָׁה, אוֹ דְרָבִים שֶׁשׂוּמְעִין מִכָּלֶן²⁸ שֶׁהָיוּ שְׂלֵשָׁה - חוֹשְׁשִׁין שְׂמָא שְׁנַיִם הָיוּ, וְטָעוּ וְדָמּוּ שֶׁהוֹדְיָה בְּשָׁנִים הוֹדְיָה בְּבֵית דִּין²⁹, וְלִפְיָכָף אֵין דְּנִין בוֹ דִּין שֵׁטֶר³⁰.

(26) שם. (27) מתחת יד המלוה וכתוב בו שההודאה הייתה בפני בית דין. (28) שיש להבין מהם. (29) במסקנא שם (ל): "חיישינן לבית דין טועין". (30) אין גובים בו הלקוחות ונאמן הלוה לטעון - פרעתי.

ה. כְּבָר בְּאַרְנָו³¹, שֶׁהוֹדְיָה בְּבֵית דִּין אוֹ עֵדוֹת בְּבֵית דִּין - כְּמַלְוֵה הַתּוֹבֵעַ בְּשֵׁטֶר³², וְלִפְיָכָף כּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין לְבַעַל דִּינוֹ³³. בְּמָה דְרָבִים אָמּוּרִים? בְּשְׂלֵא קָבַל אֶת הַדִּין עַד שֶׁשְׁלַחוּ וְהִכְיִאוּהוּ, כְּמוֹ שְׂבֵאַרְנָו³⁴; אֶבֶל שְׁנַיִם שְׂבֵאוּ לְדִין, וְתִבַּע אָחַד מִהֶן אֶת חֲבֵרוֹ וְאָמַר: מִנֶּה לִי בִידֶךָ, וְאָמַר לוֹ הַנִּתְבַּע: הֵן יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי, בֵּין שְׂאֲמָרוּ הַדְּנִינִין: חַיֵּב אַתָּה לְתֵן לוֹ³⁵, בֵּין שְׂאֲמָרוּ: צֵא תֵן לוֹ, וְיִצְא³⁶ וְאָמַר: פְּרַעְתִּי³⁷ - נֶאֱמָן³⁸, וְיִשְׂבַּע הַסֵּת שֶׁפְּרָעוּ. לְפִיכָף, אִם הַתּוֹבֵעַ חָזַר לְדִנְיָם³⁹ וְאָמַר: כְּתוּבוּ לִי הוֹדְיָתִי - אֵין כּוֹתְבִין לוֹ, שְׂמָא פְרָעוּ⁴⁰. וְכִן⁴¹ מִי שֶׁנִּתְחַיַּב שְׁבוּעָה בְּבֵית דִּין, וְיִצְא וְאָמַר: נִשְׂבַּעְתִּי - נֶאֱמָן, וְאִין מְשִׁבְעִין אוֹתוֹ שֶׁנִּשְׂבַּע⁴². הָיוּ הָעֵדִים⁴³ מְעִידִין אוֹתוֹ שְׂלֵא נִשְׂבַּע - הַחֲזֹק בְּפָרֶן לְאוֹתָהּ שְׁבוּעָה, וְאִינוּ נֶאֱמָן לְעוֹלָם לִזְכַּר נִשְׂבַּעְתִּי, עַד שִׁינִידָה לוֹ בַּעַל דִּינוֹ אוֹ יְבִיא עֵדִים שֶׁנִּשְׂבַּע בְּפָנֵיהֶם.

(31) בפרק י"א מהלכות מלוה ולווה הלכה א. (32) גובה מן הלקוחות ואין הלוה נאמן לומר פרעתי. (33) למלוה, שהרי השטר אינו מוסף למלוה זכות יתירה. (34) בהלכה ג. (35) הודיעו לו את הדין, אבל לא ציוו עליו בפירוש לשלם. (36) וקיבל עליו את הדין (רי"ף). (37) אחר שחוייבתי בבית הדין. (38) כרב זביד בבבא מציעא יז. (39) ואין הנתבע עימו. (40) וכן פסק הרי"ף כאן. (41) בגמרא שם אמר רב יוחנן: "היה חייב לחבירו שבועה בבית דין ואמר נשבעתי, והעדים מעידים אותו שלא נשבע, וחזר ואמר נשבעתי (אחר שהוכחש על ידי העדים) - הוחזק כפרן לאותה שבועה וחייב להישבע (בפני עדים). במימרא זו דייק הרי"ף (בהלכותיו שם) שאם לא הוחזק כפרן לאותה שבועה - נאמן. (42) בנימוקי יוסף כאן כתב בשם רב האי גאון שהמדובר במחוייב שבועת היסת, אבל במחוייב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

6) המחזיק בחפץ. 7) שוויו של המשכון. 8) בפ"ג מהל' מלוה ולווה ה"ג, שהמחזיק במשכון נשבע כעין של תורה, ונוטל ב'מיגו' שיכול לטעון: לקוח הוא בידי. ולמה אין פוטרים אותו משבועה חמורה ב'מיגו' זה עצמו וישבע היט? ביאר רבינו שם שאין אומרים 'מיגו' לפטור משבועה אלא לפטרו מממון, היינו מהחזרת המשכון.

ג. במה דברים אמורים? בדברים שאינן עשויין להשאיל ולהשפיר, כגון בגדים ופרות וכלי תשמיש הבית ודברים של סחורה וכיוצא בהן; אבל דברים העשויין להשאיל ולהשפיר, אף על פי שהן תחת ידו של זה, ואף על פי שלא השאילו פלי זה ולא השפירו לו בעדים - הרי הן בחזקת בעליהן¹⁰. כיצד? ראובן שהיה לו פלי העשוי להשאיל ולהשפיר, ויש לו עדים שהוא ידוע לו, והרי אותו הפלי תחת יד שמעון, וראובן טוען שהוא שאול או שכור, ושמעון טוען: אתה מכרתו לי, אתה נתתו לי במתנה, אתה משפנתו בידי - אינו נאמן¹¹; אלא ראובן נוטל פליו, ונשבע הסת על טענת שמעון. ואפלו מת שמעון - הרי ראובן נוטל פליו¹². והורו הגאונים: שישבע הסת¹³, שטוענין ליהורש.

9) שם. 10) כדעת הרי"ף שם ב'שער השביעי', והסתמך על מה ששלח רב הונא בר אבין (גמרא שם): "דברים העשויין להשאיל ולהשכיר ואמר לקוחין הן בידי - אינו נאמן". 11) שהרי העדים מעידים שהם של התובע, ואין לסמוך על החזקה האמורה בראש הלכה זו, מפני שמתקבלת על הדעת טענתו של התובע שהשאיל או השכיר. ומה שאמרו (בבא-בבא מה): "אומן אין לו חזקה" אבל אחר יש לו חזקה, מדובר כשאין לתובע עדים שראו כלי זה ביד הנתבע, ולפיכך נאמן ב'מיגו' שיכול לטעון להד"ם (הגהות מיימוניות כאן אות א). 12) שם: "רבה אפיק מיתמא זוגא דסרבאלא וספרא דאגדתא (הוציא מידי יתומים זוג מספרים של עושי סרבל (ראה ה"י) וספר אגדה) בדברים העשויים להשאיל ולהשכיר". 13) אף-על-פי שאין הירוש טוען לקוחים הם בידי המוריש. לקמן פ"ט ה"ה כותב רבינו, שאין דעתו נוטה לזה (ראה שם).

ד. במה דברים אמורים?¹⁴ כשהיה פלי זה נראה ועומד¹⁵ ביד שמעון; אבל אם ראובן טוען ואמר לשמעון: פלי פלוגי יש לי פינדה ושכור הוא, הוציאו אלי, והרי יש לי עדים שהוא ידוע לי, ואמר לו שמעון: אתה מכרתו לי, אתה נתתו לי במתנה - נאמן, ונשבע שמעון הסת ונפטר. מתוך ששיכול לומר: לא היו דברים מעולם¹⁶ ואין בידי פלום¹⁷, נאמן לומר: שישנו אצלי ואתה מכרתו לי.

14) בבא-בבא מה: 15) ראו עדים אותו עכשיו. 16) לא שאלתי ולא שכרתי. 17) שאלתי והחזרתי. לקמן פ"ט ה"ב כתב רבינו בפירושו, שאפילו אומן נאמן לטעון קניתי, ב'מיגו' של החזרתי.

ח. יש⁵⁶ לטוען⁵⁷ בבית דין לחזור ולטען טענה אחרת להכחיש הטענה הראשונה, וסומכין על טענתו האחרונה. ואף על פי שלא נתן אמתלא⁵⁸ לטענה הראשונה⁵⁹. ואף על פי שיש אמתלא בבית דין וחזר - יש לו לחזור ולטען ולהפך כל הטענות שירצה, עד שיבואו עדים. אבל מאחר שיבואו עדים ויכחישו טענתו האחרונה שפמך עליה - אינו יכול להשיאו⁶⁰ לטענה אחרת, אלא אם כן נתן אמתלא לטענה שפמך עליה⁶¹, ויש במשמעה⁶² כמו שהשיא בזאת הטענה האחרת. והוא שלא יצא מבית דין; אבל אם יצא מבית דין - אינו יכול לחזור ולטען אחר שבאו עדים; שפמך אנשים רעים למדוהו טענות של שקר⁶³. וכן כל פיוצא בזה.

56) רשאי. 57) כבא בתרא לא. 58) הסבר למה טען תחילה טענה אחרת. [=אמתלא - אמת לא]. 59) בגמרא שם המדובר כשנתן אמתלא. וברי"ף שם כתב בפירושו: "והוא דיהיב אמתלא לטענתיה". אולם רבינו מפרש, שאין צורך באמתלא, אלא כשבאו עדים והכחישו טענתו הראשונה כמו במעשה שהובא בגמרא שם, אבל כל זמן שלא הוכחה טענתו הראשונה על ידי עדים יכול לחזור בו מטענתו. וכתב בנימוקי יוסף שם, ששיטת רבינו וזה עם דעת רבו הרי"מ מיגאש, שכל ההגבלות שנאמרו בגמרא שם, נאמרו רק כשהוכחה טענתו על ידי עדים. 60) פירושו, להפנותו (ראה משנה עבודה זרה כט: "השיאו לדבר אחר" ותוספות שם לד: דיבור המתחיל השיאו). 61) כרי"ף שהבאנו למעלה. 62) של הטענה הקודמת. במעשה בגמרא שם טען אחד שדה זו של אבותי היא, וכאו עדים שהיא רכושם של אבות בעל דינו, ופירש הראשון, שהתכוון לומר: אני בטוח כל כך בבעלותי על שדה זו כאילו ירשתי אותה מאבותי. 63) גמרא שם.

פרק שמיני

1) מבאר דיני חזקה במטלטלין העשויים להשאיל ולהשכיר ושאינם עשויים לכך.

א. כל המטלטלין² בחזקת זה שהן תחת ידו, אף על פי שהביא התובע עדים שהמטלטלין הללו ידועין לו³. כיצד? כגד זה או פלי זה שפינדה או שבתוך ביתך שלי הוא, או הפקדתיהו אצלך או השאלתיהו⁴ לך, והרי העדים שהן יודעין אותו מקדם ברשותי, והנתבע אומר: לא פי, אלא אתה מכרתו לי או נתתו לי במתנה - הרי זה הנתבע נשבע הסת ונפטר⁵.

2) שבועות מז: 3) ידוע הדבר שהם שלו. 4) או טען השאלתיהו. 5) בהלכות הבאות תבארנה כמה הגבלות לדין זה.

ב. טען⁶ שהוא משכון בידי - יכול לטען עד פדי דמיו⁷, ונשבע בנקיטת חפץ ונוטל, כמו שבארנו⁸.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בשבעת היסת הקלה, ב'מיגו' שיכול לטעון: לקוחים בידי. נתבארה כבר כמה פעמים שיטת רבינו, שאין אומרים 'מיגו' לפטור משבועה אלא לפטור מממון.

ז. מי שהיו בידו³⁰ דברים העשויין להשאיל ולהשפיר, אף על פי שהודה ואמר לו: יודע אני שהם שלי³¹, אבל פלוני מקרם לי או נתנם לי במתנה - אין מוציאין אותן מידו³². אפלו הביא זה עדים שהיו ידועין לו. שאדם עשוי למכור את פלוני³³.

30) בהלכה זו מדובר, כשלא יצא לו שם גניבה, והתובע אינו טוען השאלתים או השכרתים לך, אלא נגנבו. ואפילו טוען השאלתים לאדם אחר, הרי זה כטוען גנובים, שהמוכר כלי שאול בידו - כאילו גנבו. 31) שהיו שלך. 32) נתבאר למעלה, שאחזוקי אינשי בגנבי - לא מחזיקינן. 33) מלשונו משמע, שכל אדם עשוי למכור כלי, ובכל הדינים שבפרק זה לא הבדיל אף פעם בין אדם העשוי למכור כלי ובין אדם שאינו עשוי לכך, אולם בשבועות מו: בדין יצא וכלים טמונים תחת כנפיו, הבדילו בין שני אלה. וכן פסק רבינו (לקמן פ"ט ה"ג). וקשה להסביר למה לא אמרו הבדל זה בדינים שבפרק שלפנינו (ראה ראב"ד ומגיד-משנה).

ח. טען זה עליו ואמר: שאני השפירתי לך או השאלתי לך³⁴ - מוציאין אותן מידו³⁵. ואם היו מדברים שאינן עשויין להשאיל ולהשפיר - הרי זה³⁶ נשבע הסת שלא השאל לו ולא השפיר לו, אלא מפלוני לקח, ויעמיד פלוני בידו³⁷.

34) הלכה זו היא המשך ההלכה שלפניה, ומדובר בדברים העשויים להשאיל ולהשכיר, והנתבע מודה שהכלים היו של התובע - וטוען שקנאם מאדם אחר. 35) זה פשוט, וכל-שכן הוא, מטוען: ממך קניתם שבהלכה ג. 36) הנתבע. 37) כמו בטוען אתה מכרתם לי.

ט. אל תטעה בין דברים העשויין להשאיל ולהשפיר לדברים שדרבן להשאיל ולהשפיר³⁸, כמו שטענו רבים וגדולים. שכל הדברים ראויין להשאיל ודרבן להשאיל, אפלו חלוקו של אדם ומצעו ומטתו ראויין להשאיל; אבל דברים העשויין להשאיל ולהשפיר הם הפלים שבגני אותה מדינה עושין אותן מתחלת עשייתן כדי להשאילן ולהשפירן ולטל שכתבן³⁹, והרי הן לבעליהן. כמו קרקע, שאוכל פרוותיה והגוף קיים, כך אלו הפלים עקר עשייתן כדי להנות בשכתבן. פגון היורות הגדולות של נחשת שמבשלין בהן בבית המשתאות, וכגון פלי נחשת הטוח בזהב ששוכרין אותו לפלה להתקשט בו. שעשית אלו הפלים אינן למכירת עצמן, ולא להשתמש בהן בעל הבית בביתו, אלא להשאילן לאחרים כדי להנות פנגדן,

ה. אין¹⁸ כל הדברים האלו אמורים אלא שהיה בעל הפלי טוען: אני הפקדתי אצלך או השאלתיהו אצלך; אבל אם טען: שפלי זה היה שלי ונגנב או אבד או נגזל, והביא עדים שהוא ידוע לו, וזה שתחת ידו אומר: איני יודע¹⁹, אבל אחרים מכרוהו לי או נתנוהו לי במתנה, אף על פי שהוא מדברים שעשויין להשאיל ולהשפיר - מעמידין אותו ביד זה שהוא בידו²⁰, ואינו נשבע פלל, שהרי אין לו טוען²¹.

18) משנה בבא-קמא קיד: 19) אם נגנבו ממך כלים אלה. 20) ואפילו אם התובע טוען השאלתים או השכרתים לאחר והוא מכרם לך, ואפילו כשאינו עשוי למכור כלי. ונימוק העיקרי של דין זה מבואר ברי"ף שבועות ראש פ"ז בשער הששי: "אחזוקי אינשי בגנבי - לא מחזיקינן (אין אנן מחזיקים אנשים כגנבים)", וכל זמן שאין הוכחה שיד גנב באמצע - אין מקבלים טענת גניבה. 21) טענתו של התובע אינה נוגעת לזה שהכלים בידו, שהרי הוא מודה שלא השאילם ולא השכירם לו, וטענת גניבה אינה מתקבלת (ראה מגיד-משנה ולחם-משנה).

ו. יצא לבעלים הראשונים חזקה מכליהן שנגנבו²² - ישבע זה²³ בנקיטת הפצין²⁴ כמה הוציא ויטל²⁵, ויחזר הפלי לבעלים הראשונים, כמו שבארנו בהלכות גנבה²⁶. טען: אתה מכרתו לי או נתתו לי במתנה, אף על פי שיצא לו שם גנבה, אם לא היה מדברים העשויין להשאיל ולהשפיר²⁷ - הרי זה נשבע הסת, ויעמד הפלי בידו. מפאן אתה למד לכל מי שיש לו מטלטלין בידו, אף על פי שיכול לומר: שלקוחיין הן בדי, וישבע הסת ופטר, אם אמר²⁸: שלך הן, אבל חייב אתה לי כך וכך - ישבע בנקיטת הפצין²⁹ ואחר כך? טל, כדין כל הנשבעין ונטלין.

22) ידוע הדבר שנגנבו כלים של התובע, והנתבע טוען: אדם אחר מכר לי הכלים שאתה תובע אותם. 23) הנתבע. 24) ככל נשבע ונטל. 25) התובע יחזיר לו הדמים שהוציא. 26) פ"ה ה"ב. 27) ואפילו כשאינו עשוי למכור כלי. רבינו מדיגש כאן את ההבדל בין טוען מפלוני קניתי, לבין טוען: אתה מכרת לי. בטענת קניה מאחרים, יחזיר לתובע את הכלים ויקבל חזרה הדמים ששילם, שהרי ידוע הדבר שנגנבו כלים מהתובע, ומתקבל על הדעת שזה קנה מיד הגנב, ואולי לא ידע שהכלים גנובים. אבל כשטוען אתה מכרת לי, ואף-על-פי שהתובע אינו רגיל למכור כלי - הרי זה נאמן. (מגיד-משנה). [מדברי רבינו משמע, שבדברים העשויים להשאיל ולהשכיר - אינו נאמן לומר מכרת לי, כשזה טוען: נגנבו. ויש לעיין בזה, מה הוא ההבדל בין עשויים לבין אינם עשויים, כשהתובע טוען: גנובים? (ראה למעלה הערה יט בלא יצא שם גניבה). ואולי התובע נאמן ב'מיגו', שיכול לטעון: השאלתי או השכרתי לך. וצ"ע]. 28) לא טען כך, אלא אמר. 29) ואינו נפטר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אוחזין בטלית או רוכבים על גבי בהמה, וכל אחד טוען שהם שלו.

א. האמון² - אין לו חזקה בפלים שפתח ידו. אָחַד פְּלִים הָעֲשׂוּיִים לְהִשְׁאִיל וּלְהִשְׁכִּיר וְאֶחָד שְׂאָר פְּלִים³. פִּיצַד? רָאָה כְּלִי פְּדֵי הָאֱמֹן, וְהִבִּיא עֲדִים שֶׁהָן יוֹדְעִין שֶׁהַכְּלִי זֶה שְׁלוֹ, וְהוּא טוֹעֵן וְאוֹמֵר: לְמַקְּן נִתְּתִיו לָךְ, וְהָאֱמֹן אוֹמֵר: לֹא בָּא לְיָדִי אֶלָּא בְּמִכְרָה אוֹ מִתְּנָה, אוֹ שִׁטְעַן: אִתָּה נִתְּתוּ לִי, אִתָּה מִכְרָתוֹ לִי אַחֵר שֶׁבָּא לְיָדִי לְתַקְּנוֹ, אָף עַל פִּי שֶׁמְסָרוֹ לוֹ שְׂלֹא בְּעֲדִים - בְּעַל הַכְּלִי נֶאֱמַן⁴, וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיַּד הָאֱמֹן, וְיִשְׁבַּע בְּעַל הַבֵּית הַסֵּת עַל טַעֲנָתוֹ. וְיִשׁ גְּאוּנִים⁵ שֶׁדָּנוּ: אָף עַל פִּי שְׂלֹא הִבִּיא בְּעַל הַבֵּית עֲדִים שֶׁזֶה הַכְּלִי שְׁלוֹ, הוּאֵל וְרָאָה כְּלִי בְּיַד הָאֱמֹן, וְהָרִי הָאֱמֹן מוֹדָה לוֹ שֶׁהָיָה שְׁלוֹ וּמְכָרוֹ לוֹ - נֶאֱמַן⁶. אָבֵל אִם אָמַר: לֹא הָיוּ דְבָרִים מְעוּלָם⁷, וְשָׁלִי הוּא הַכְּלִי - נֶאֱמַן הָאֱמֹן וְנִשְׁבַּע הַסֵּת. וְאִם הִבִּיא בְּעַל הַבֵּית עֲדִים שֶׁהַכְּלִי הַזֶּה יָדוּעַ לוֹ - אֵין הָאֱמֹן נֶאֱמַן. וְדִין⁸ פְּלֵא הוּא בְּעֵינָיו⁹.

(2) משנה בבבא בתרא מב. וסוגיית הגמרא שם מה ומו. (3) שהרי גם כלים כאלה נמסרים לידי האומן תיקון. (4) כמו בעשויים להשאיל ולהשכיר בשאינו אומן (למעלה פ"ח ה"ג). ודווקא כשהביא עדים שכלים אלה הם שלו, אבל כשאין לו עדים שהכלי שלו - האומן נאמן לומר אתה מכרתו לי, ב'מיגו' שיכול לטעון הכלי הזה שלי הוא ולא קיבלתיו בכלל מידך. [על-פי דעת רבו הר"י מיגוש]. (5) הרי"ף בהלכותיו בבבא בתרא שם. (6) בעל הכלי, שאין אומן נאמן אפילו ב'מיגו', כשהוא מודה שהכלי בא לידו מהתובע. (7) לא מסרת לידי בכלל את הכלי הזה. (8) שבעל הכלי נאמן אפילו כשלא הביא עדים שהכלי שלו. (9) למה לא נאמן לאומן ב'מיגו' של טענת להד"ם. כשהתובע מביא עדים שהכלי הוא שלו - מעמידים אותו בחזקת בעליו הראשונים, כמו בעשויים להשאיל ולהשכיר בשאינו אומן, ששלח רב הונא בר אבין שמוציאים מידו, משום שיש שני נימוקים לזכותו של בעל הכלי: א. ברור שהכלי היה שלו; ב. עשוי להשאיל ולהשכיר, והרי באומן כל דבר נידון כעשוי להשאיל ולהשכיר, אבל כשאין עדים שהכלי הוא של התובע, אין לומר שהכלי בחזקתו, ומשום זה יש להאמין לאומן ב'מיגו'.

ב. לֹא רָאָה הַכְּלִי בְּיַד הָאֱמֹן, אֶלָּא טַעֵן וְאוֹמֵר: כְּלִי פְּלוּנִי נִתְּתִיו לוֹ לְתַקְּן, וְהָאֱמֹן אוֹמֵר: חֲזַרְתָּ וּמְכַרְתָּ אוֹ נִתְּתוֹ לִי - הָאֱמֹן נִשְׁבַּע הַסֵּת וְנִפְטָר, מִתּוֹךְ שִׁיכּוּל לֹמַר: לֹא הָיוּ דְבָרִים מְעוּלָם¹⁰. וְאֶפְלוּ מְסָרוֹ לְתַקְּן בְּעֲדִים - הָאֱמֹן נֶאֱמַן, מִתּוֹךְ שִׁיכּוּל לֹמַר: הִחְזַרְתִּי; שֶׁהַמְּפָקִיד אֶצֶל חֶבְרוֹ בְּעֲדִים - אֵינוֹ צָרִיף לְהִחְזִיר לוֹ בְּעֲדִים¹¹. לְפִיכֶן נִשְׁבַּע הָאֱמֹן הַסֵּת וְנִפְטָר, וְאֵין מְחִיבִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא הַכְּלִי. וְאִם הוֹצִיא, הוּאֵל וְנִרְאָה - הָרִי בְּעַל הַבֵּית מְבִיא עֲדִים שֶׁהוּא שְׁלוֹ

או להשפירין ולטל שְׂכָרָן. וְכֵן אִם הָיָה לְאָדָם מְשֻׁאָר הַפְּלִים, וְיִשׁ לוֹ עֲדִים שֶׁהוּא מְשֻׁפִּירוֹ תְּמִיד וּמוֹצִיאֵלוֹ, וְהַחֲזִק לוֹ שֶׁהוּא לְהִשְׁאִיל וּלְהִשְׁכִּיר - הָרִי הֵן כְּפִלִים הָעֲשׂוּיִין לְהִשְׁאִיל וּלְהִשְׁכִּיר.

(38) אל תחשוב שכוונת המשפט: "עשויים להשאיל ולהשכיר" היא - דרכם להשאיל ולהשכיר. (39) דברי רבינו ברורים, ואינם צריכים ביאור נוסף.

י. וְכִלֵּי שֶׁהִפְסְדוּ מְרַבָּה מְשֻׁכָרוֹ, וְכֵן אָדָם מְקַפִּידִין עֲלֵיוֹ⁴⁰ שְׂלֹא יִשְׁאִילוּהוּ - הָרִי הוּא בְּחֻזְקַת שְׂאִינוֹ עֲשׂוּי לְהִשְׁאִיל וּלְהִשְׁכִּיר, כְּגוֹן סָכִין שֶׁל שְׁחִיטָה. לְפִיכֶן, אֶפְלוּ בָּאוּ בְּגִי אָדָם וְהַעֲדוּ שֶׁהִשְׁאִילוֹ אוֹ הִשְׁפִּירוֹ זֶה⁴¹ - אֵין מְבַטְלִין בְּהֵן חֻזְקָתוֹ⁴², אֶלָּא הָרִי הֵן כְּכֹל הַפְּלִים⁴³. רָאָה לְדַבְּרֵינָנוּ⁴⁴: שֶׁהָרִי רָבָא הוֹצִיא⁴⁵ זֹג שְׁעוֹשִׂין בּוֹ הַסְּרִפְלוֹ⁴⁶ וְסִפְרֵי הַגְּדָה בְּדְבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהִשְׁאִיל וּלְהִשְׁכִּיר⁴⁷, וְלוֹלֵי שֶׁנִּתְּבַרְרָ לוֹ בְּעֲדִים שֶׁהֵן מְדַבְּרִים הָעֲשׂוּיִים לְהִשְׁאִיל לֹא הוֹצִיא מִתַּחַת יְדֵי יְתוּמִים. הָא שְׂאָר הַזּוֹגוֹת וְשְׂאָר הַסְּפָרִים - אֵינָן כְּכֹלֵל דִּין זֶה, אָף עַל פִּי שֶׁהֵן רְאוּיִין לְהִשְׁאִיל וּלְהִשְׁכִּיר. וְדָבָר זֶה עָקָר גְּדוֹל בְּדִין, וְהוּא דָבָר שֶׁל טַעַם שְׂרָאוּי לְסַמֵּךְ עֲלָיו וְלָדוֹן בּוֹ, וְכָרוּר הוּא לְמוֹצֵאֵי דַעַת, וְרְאוּי לְדִין לְשׁוּם אוֹתוֹ לְנַגַּד עֵינָיו וְלֹא יִלּוּ.

(40) בבבא מציעא קטז. אמר רבא, שבני אדם מקפידים שלא להשאיל סכין של שחיטה, משום שהיא נפגמת. (41) כמה פעמים. (42) החזקה שאין משאילים אותם. (43) שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר. (44) זה נמשך לעיקר המשמעות של עשויים להשאיל ולהשכיר שבהלכה הקודמת, ולא לדין הפסד מרובה משכרו. (45) שם. (46) זוג מספריים מיוחד לעשיית סרבול (מלבוש עליון חשוב). (47) לשון הגמרא: "רבא אפיק זוגא דסרבולא וספרא דאגדתא מיתמי, בדברים העשויים להשאיל ולהשכיר". ומזה שהדגישו: "בדברים העשויים להשאיל ולהשכיר" מדייק רבינו, שדברים אלה בדרך כלל אינם כלולים בסוג עשויים להשאיל ולהשכיר, אלא שבמקרה זה ידוע היה לרבא שאביהם דרכו היה להשאיל (ב'תוספות' שבועות מו: פירשו גם כן, שרבא ידע זאת). ומכאן מוכיח רבינו שני הדינים שבהלכה ט: א. דברים הראויים להשאיל ולהשכיר ואינם עשויים לכך לכתחילה - אינם כלולים בסוג "עשויים"; ב. אם יש הוכחה לכך, שבעל הכלים רגיל היה להשאיל כלים אלה, שעליהם נידונים - הרי דינם כ"עשויים". לפי הסבר זה, אין כל צורך לייחס לרבינו גירסא אחרת בסוגיא שלנו כדברי מגיד-משנה.

פְּרָק תְּשִׁיעִי

(1) מבאר דין אומן שאין לו חזקה ודין בני אומן, ודין יוצא מבית חבירו וכלים טמונים תחת כנפיו, ודין אומר אלך ואכרות דקל של פלוני או אוכל פירות שדה, ודין שניים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זֶה צְנוּעַ וְאֵין דְרָף אוֹתָן הַפְּלִים לְהַטְמִינָן תַּחַת הַכְּנָפִים - הָרִי זֶה נִשְׁבַּע הַסֵּת שֶׁהֵן לְקוֹחִין בְּיָדוֹ. וְכֵן אִם יֵצֵא בְּהֵן מְגַלִּין בְּפָנֵי עֲדִים, אָף עַל פִּי שְׁאִין בְּעַל הַבַּיִת עֲשׂוּי לְמַכּוֹר אֶת פְּלִיּוֹ - הָרִי זֶה נִאֶמְנָן לומר: לְקוֹחִין הֵן בְּדִי²³; שְׁמָא נִצְטָרְכוּ לוֹ מְעוֹת וּמְכָר. וּבְלִבְד²⁴ שְׁלֵא יְהִיּוּ מְדַבְּרִים הָעֲשׂוּיִים לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁפִּיר; אֲבָל דְּבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁפִּיר - לְעוֹלָם הֵן בְּחֻזְקַת בְּעִלְיָהּ²⁵, כְּמוֹ שְׁבָאֲרָנוּ. וְאָף עַל פִּי שֶׁהוֹצִיאָן מְגַלִּין, וְאָף עַל פִּי שְׁבַע הַבַּיִת הַזֶּה עֲשׂוּי²⁶ לְמַכּוֹר אֶת פְּלִיּוֹ, הוֹאִיל וַיִּשׁ לֹא עֲדִים שֶׁהֵן הַפְּלִי הָעֲשׂוּי לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁפִּיר בְּלִבְד²⁷ יָדוּעַ הוּא לֹא²⁸ - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיַּד זֶה עַל פְּלִי פְּנִים, עַד שְׁפִיבֵי רְאִיָּה שְׁמָכְרוּ לוֹ אוֹ נִתְּנוּ לוֹ בְּמַתְנָה, בְּדִין קְרָקְעוֹת²⁹.

20) מימרא של רב יהודה, שבועות מו. ויש שם חילופי גירסאות, ורבינו גורס כדבריו כאן. 21) אינו מתבייש לשאת בשוק כלים מגולים. 22) כתב במגיד-משנה בשם הרמב"ן, שדין זה נאמר כשנראה הכלי עכשיו ביד הנתבע, אבל כשלא נראה - נאמן לומר לקוח, ב'מיגו' של החזרתי. 23) שאילו התכוון לכפור, לא היה מגלה אותם לעיני כל. 24) כלומר, בכל המקרים שאמרנו למעלה שהוא נאמן לומר לקוחים הם בידי. 25) על-פי גירסת רב האי גאון ורבינו חננאל שם (מובאת ב'תוספות' שם ד"ה בטוענו): "ובכולהו נמי לא אמר שהוא נאמן אלא בדברים שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר, אבל דברים העשויים להשאיל ולהשכיר - אינו נאמן". פירוש, ואפילו אם ישנם כל הדברים שנאמרו למעלה לטובתו של הנתבע, לא אמרנו שהוא נאמן אלא בדברים שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר, אבל בעשויים אינו נאמן (לרש"י גירסא אחרת, ראה שם). 26) רצוי לגרוס: העשוי. 27) רבינו רומז כאן למה שביאר בפרק הקודם ה"ט, שאינו נקרא עשוי להשאיל ולהשכיר אלא כשנעשה מתחילה לשם כך. 28) ידוע שהוא שלו. [מלשון רבינו כאן: "שזה הכלי", למד המגיד-משנה שהמדובר כשנראה עתה הכלי בידו, כמו שכתבנו למעלה בשמן]. 29) שהם תמיד בחזקת בעליהם הראשונים, כמו שיתבאר לקמן פ"א.

ה. אֶפְלוּ³⁰ מֵת זֶה שֶׁהַפְּלִי תַּחַת יָדוֹ - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיַּד הַיּוֹרֵשׁ בְּלֵא שְׁבוּעָה; שְׁפִינָן שְׁאִין לְאָבִיו לְטַעֲנָן³¹ שֶׁלְקָחוּ אוֹ שֶׁהוּא מְשַׁכֵּן, כִּף אֵין זֶה³² יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ³³. וְאִם טַעַן הַיּוֹרֵשׁ טַעַנַּת וְדָאֵי וְאָמַר: בְּפָנֵי נִתְּנוּ לְאָבִי אוֹ מְכָרוּ לוֹ - הָרִי בְּעַל הַבַּיִת נִשְׁבַּע הַסֵּת, כְּשָׂאָר כָּל הַנְּשַׁבְּעִין³⁴. וּכְכָר בְּאֲרָנוּ³⁵, שִׁישׁ מִי שֶׁהוֹרָה: שִׁישְׁבַע בְּעַל הַבַּיִת הַסֵּת, וְאַחַר כִּף יִחְזִיר פְּלִיּוֹ מִיַּד הַיּוֹרֵשׁ³⁶. וְאֵין דַּעְתִּי נוֹטָה לְזֶה.

30) נתבאר כבר בפרק הקודם ה"ג שמוציאים מיד היורש, וכאן הוסיף "בלא שבועה". 31) טענתו לא תתקבל. 32) היורש. 33) שאין משביעים היסת על טענת 'שמא'.

וְנוֹטְלוֹ, אָף עַל פִּי שְׁמָכְרוּ לוֹ בְּלֵא עֲדִים, כְּמוֹ שְׁבָאֲרָנוּ¹². לְפִיכָף, אִם טַעַן הָאֶמְנָן וְאָמַר: שְׁתִּים קִצְצַתְּ לִי בְּשִׁכְרִי¹³, וּבְעַל הַבַּיִת אוֹמַר: לֹא קִצְצַתִּי לָךְ אֲלֵא אַחַת, אִם הָיָה הַפְּלִי נִרְאָה בְּפָנֵיהֶם¹⁴ - הוֹאִיל וְהָאֶמְנָן אֵין לוֹ בּוֹ חֻזְקָה וְאִינוּ יָכוֹל לְטַעֲנָן שֶׁהוּא לְקוֹחַ בְּיָדוֹ, הָרִי בְּעַל הַבַּיִת נִשְׁבַּע בְּנִקִּיטַת חִפְּזָן עַל הַקִּצְצָה, כְּמוֹ שְׁבָאֲרָנוּ בְּשִׁכְרוֹת¹⁵, וְנוֹתָן; וְאִם אֵין הַפְּלִי נִרְאָה בְּפָנֵיהֶם - הוֹאִיל וְהָאֶמְנָן נִאֶמְנָן לומר: לְקוֹחַ הוּא בְּיָדִי, יָכוֹל לְטַעֲנָן עַד כְּדֵי דְמִיּוֹ, וְנִשְׁבַּע בְּנִקִּיטַת חִפְּזָן וְנוֹטְלֵי, בְּדִרְף כָּל הַנְּשַׁבְּעִין וְנוֹטְלִין, כְּמוֹ שְׁבָאֲרָנוּ¹⁶.

10) כשלא ראה הכלי, הרי אינו יכול להוכיח שכלי שלו נמצא ביד האומן, והרי זה כמו אין עדים שהכלי הוא שלו, אף-על-פי שעדים מעידים שהיה לו כלי כזה שהוא תובע מהאומן, ולפיכך אינו נאמן. 11) וכן פסק רבינו גם במלוה על-פה בעדים (בפ"א מהל' מלוה ולווה ה"א). 12) בהלכה א. 13) הוא מודה שקיבל הכלי לתיקון, וקבעו שכר מלאכה שני דינרים. 14) והוכח שהוא של בעל הבית. 15) פרק יא, הלכה ז, שלא תיקנו חכמים שישבע השכיר ויטול אלא כשבעל הבית טוען פרעתי, אבל לא בטענת רמת השכר. 16) למעלה פ"ח ה"ב.

ג. אֶמְנָן¹⁷ שִׁירַד מְאֶמְנָנוּתוֹ¹⁸, וְכֵן הָאֶמְנָן¹⁹ - הָרִי הֵן כְּשָׂאָר כָּל אֲדָם, וַיִּשׁ לְהֵן חֻזְקָה בְּכָל הַמְּשַׁלְטָלִין, כְּמוֹ שְׁבָאֲרָנוּ.

17) ברייתא בבא-בתרא מו. 18) הפסיק לעסוק באומנותו. 19) מימרא של רבי יוחנן שם. [כתבו ב'תוספות' שם ד"ה ירד, שיורד מאומנותו דינו כשאר כל אדם אפילו בכלים שנמסרו לידו לפני שירד ונשתהו בידו זמן רב, שאין דרכם של בני אדם להשאיר כלים בידי אומן שירד (וכן פסק הרא"ש שם)]. ובבן אומן, מדובר כשטוען טענת עצמו: "מכרת לי", אבל בטוען שירשו מאביו - נידון כאומן (גמרא שם). ובברייתא שם משמע שכן הסמוך על שולחן אביו ועוזר לו באומנותו - דינו כאביו. ותמוה הדבר שרבינו סתם ולא ביאר כלום.

ד. מִי שֶׁנִּכְנַס²⁰ לְבֵיתוֹ שֶׁל חֶבְרוֹ בְּפָנֵי בְּעַל הַבַּיִת, וַיֵּצֵא וּבָלִים טְמוּנִין תַּחַת כְּנָפָיו, וְהָעֲדִים רוֹאִין אוֹתוֹ, וְלֵאחַר זְמַן תִּבְעוּ בְּעַל הַבַּיִת וְאָמַר לוֹ: הַחֲזֵר לִי בָלִים שֶׁהַשְׁאֵלְתִּיךָ, וְהָרִי הָעֲדִים, וְהוּא אוֹמַר: לְקוֹחִין הֵן בְּדִי - אִינוּ נִאֶמְנָן; וְנִשְׁבַּע בְּעַל הַבַּיִת הַסֵּת עַל טַעַנָּתוֹ שֶׁלֵא מְכָרְךָ וְלֹא נִתְּנָן, וַיִּחְזְרוּ בֵּית דִּין הַפְּלִים לְבַעַל הַבַּיִת. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּבַעַל הַבַּיִת שְׁאִינוּ עֲשׂוּי לְמַכּוֹר אֶת פְּלִיּוֹ, וְזֶה שֶׁהוֹצִיא הַפְּלִים תַּחַת כְּנָפָיו אֵין דְּרָכּוֹ לְהַצְנִיעוֹ²¹, וְאוֹתָן הַפְּלִים אֵין דְּרָף בְּגִי אֲדָם לְהַצְנִיעוֹ; לְפִיכָף חֵיב לְהַחְזִיר, לְפִי שֶׁלֵא הַצְנִיעוֹן אֲלֵא לְכַפֵּר בְּהֵן²². אֲבָל בְּעַל הַבַּיִת הָעֲשׂוּי לְמַכּוֹר אֶת פְּלִיּוֹ, אָף עַל פִּי שְׁאִין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ולמה באכילת פירות סומכים על חזקת "אינו מעיז" גם בלי הודעה מוקדמת? הרמב"ן בחידושו (מובא בלחם-משנה כאן) עמד על זה ותיירץ, שאכילת פירות של אחרים במשך זמן רב הוא כאומר אלך ואעשה, ואין אדם מעיז כל-כך. ואינו נאמן אלא על פירות שאכל כבר, מכיון שבעל השדה בא להוציא מידו - מועילה החזקה שאינו מעיז, אבל אינו נאמן מכאן ולהבא. ואם ישאל השואל: אם מדובר בפירות שלקט כבר, הרי אלו מטלטלין שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר - שאין אדם עשוי להשאיל פירות שדותיו (ובפרט לשיטת רבינו למעלה פ"ח ה"ט בהגדרת המונח "עשויים להשאיל ולהשכיר") שהנתבע נאמן לומר לקוחים הם בידי, בלי חזקת אינו מעיז? נבאר לו, שחזקה זו מועילה במקרה שלקט הפירות וטרם הכניסם לרשותו, ולכן אינו מוחזק בהם, ואלמלא חזקת אינו מעיז - לא היינו מאמינים לו ('תוספות' שם ד"ה ואי טעין. וראה 'טור' חו"מ סי' קלז). (42) נימוק זה מבואר בגמרא שם. (43) משלוש שנים ולמעלה, ובעל הקרקע לא מיחה. (44) יתבאר לקמן פי"א ה"ב, שהאוכל פירות שדה שהיא בחזקת אדם אחר במשך שלוש שנים, והיתה לבעל השדה אפשרות למחות ולא מיחה - נאמן אוכל הפירות לטעון: לקוחה היא בידי.

ז. שנים⁴⁵ שהיו אוֹחֲזִין בְּכָלִי אֶחָד, או שהיו רוכבין על גבי בהמה אחת, או שהיה אחד רוכב ואחד מנהיג, או יושבין בצד ערמה של חטים ומנחות בסמטא או בחצר של שניהם⁴⁶, זה אומר: הפל שלי, וזה אומר: הפל שלי - כל אחד משניהן נשבע בנקיטת חפץ שאין לו בזה הדבר פחות מחציו, ויחלקו⁴⁷. ושבועה זו תקנת חכמים היא⁴⁸, כדי שלא יהיה כל אחד תופס פטליתו של חברו ונוטל פלא שבועה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שנים שהיו אוֹחֲזִין בְּכָלִי אֶחָד."

בפנימיות הענין של "שנים אוֹחֲזִין בטלית", התבאר בכמה מקומות בחסידות, ש"טלית" הוא אור מקיף הנמשך על-ידי עשיית המצוות, וכידוע שהמצוות נקראות לבושים, וכאשר שני יהודים מקיימים יחד מצוה אחת, נפעלת המשכת אור מקיף על שניהם, ולכן "זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה", וכל אחד טוען שהוא גרם המשכת וגילוי האור ולכן כל הגילוי והשכר שלו, ועל כך בא הפסק שכל אחד יבוא על שכרו וצריך להבין: א. הלא שלמות העבודה היא שלא על מנת לקבל פרס, ואיך יתכן שיטען "כולה שלי" כדי לקבל את כל השכר? ובפרט שהוא להוט כל כך על השכר שמוכן להביא את עצמו לידי שבועה, והלא צריך להיזהר שלא להישבע אפילו על דבר אמת, כמבואר ברמב"ם.

34) חוץ מאלה שהכמים תיקנו להם במיוחד שבועה כעין של תורה, שנתבאר במקומם. (35) שם. [הראב"ד משיג ואומר, שהתובע מחוייב שבועה בנקיטת חפץ, כדין כל נוטל. ולא אמרו שבועת היסט אלא בנשבע ונפטר. מובן מאליו שכל-שכן כשהנתבע חי וטוען 'ברי'. ובמגיד-משנה שואל: לדעת הראב"ד למה לא נמנה דין זה בשבועות מד: בין הנשבעים ונוטלים?]. (36) נמשך לבבא הקודמת בטענת ספק.

ו. מי שֶׁלָקַח³⁷ קָרְדֵם וְאָמַר: הֲרֵינִי הוֹלֵךְ לְגֹרֶד דָּקְלוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי שֶׁמְכָרוֹ לִי, וְכֵרַת הַדָּקֶל - הֲרֵי זֶה בְּחֻזְקָתוֹ; שְׂאִין אָדָם מֵעַז פָּנָיו וְכֹרֶת אֵילָן שְׂאִינוֹ שְׁלוֹ³⁸. וְאִם טָעַנוּ הַבְּעָלִים שֶׁלֹא מְכָרוּהוּ - נִשְׁבַּע זֶה הַכּוֹרֶת הֶסֶת שֶׁהוּא שְׁלוֹ, וְנִפְטָר³⁹. וְכִיּוֹן שֶׁנִּכְרַת - הֲרֵי הוּא כְּשֶׂאֶר כָּל הַמְטַלְטְלִין. וְכֵן הַיּוֹרֵד⁴⁰ לְשֵׁדָה חִבְרוֹ וְאָכַל פְּרוֹתֶיהָ שָׁנָה אוֹ שְׁנַיִם, וְהַבְּעָלִים טוֹעֲנִין שֶׁזֶה יוֹרֵד שֶׁלֹא בְרֵשׁוֹת וְגִזְלָן הוּא וְאָכַל, וְהַיּוֹרֵד הַעֲדִים שֶׁאָכַל, וְהַיּוֹרֵד אוֹמֵר: בְּרֵשׁוֹתַי יוֹרְדֵתִי לְאָכַל פְּרוֹתֶיהָ - הֲרֵי זֶה הָאוֹכֵל נֶאֱמָן. וְנִשְׁבַּע הֶסֶת עַל פָּנָיו חֻזְקָה הִיא, שְׂאִין אָדָם מֵעַז פָּנָיו וְאוֹכֵל פְּרוֹת שְׂאִינֵן שְׁלוֹ⁴¹. אִף עַל פִּי שֶׁהִקְרַקַע בְּחֻזְקַת בְּעֵלֶיהָ, אֵין הַפְּרוֹת בְּחֻזְקַת הַבְּעָלִים; שְׂאִין אָדָם מוֹכֵר פְּרוֹת שְׁדָהוּ בְּשִׁטָּר כְּדֵי שֶׁנֶּאֱמַר לְזֶה שֶׁאָכַל: הֵבֵא שְׁטָר⁴². וְאֵין צָרִיף לֹאמַר, שְׂאִם אָכַל פְּרוֹתֶיהָ שְׁנַיִם רְבוּת⁴³ - שֶׁמִּתּוֹף שֶׁיְכוּל לֹאמַר: לְקוּחָהּ הִיא בְּיָדִי⁴⁴, נֶאֱמָן לֹאמַר: לְפְרוֹת יוֹרְדֵתִי, וְיִשְׁבַּע הֶסֶת.

37) בבא-בבא לג: (38) גירסת רבינו בגמרא שם: "איזיל ואגזריה לדיקלא דפלניא (אלך ואקצוץ הדקל של פלוני)" וכן גרס הרי"ף בהלכותיו. [רש"י ו'תוספות' שם גורסים "איזיל איגדריה (אלך ואקטוץ)", פירוש אלקט את התמרים שעל הדקל. וכן היא הגירסא בספרים הנדפסים שבידינו]. רבים הקשו על רבינו, מזה שאמרו (בבא-קמא צא): שמי שהרג שור של חבירו או קצץ דקלו, וטען: בעל השור או הדקל אמר לי לעשות זאת, והשור אינו עומד להריגה והדקל אינו עומד לקציעה - אינו נאמן (ורבינו עצמו פסק כך בפ"ז מהלכות חובל ומזיק הי"ג), ולמה פסק כאן שהוא נאמן ולא התנה שהמדובר בעומד לקציעה? והרשב"א (מובא במגיד-משנה כאן) מתרץ, שבנידון כאן, מכיון שהודיע מתחילה שהולך לקצוץ, אנו אומרים שאין אדם מעיז כל-כך לפרסם כוונתו, והיה חושש שמא יודע הדבר לבעל הדקל וימנעהו מלקצוץ. (39) ואם בא בעל הדקל לפני הקציעה, ואומר לא מכרתי - נאמן, משום שדקל המחובר לקרקע דינו כקרקע שעומד בחזקת בעלים, כל זמן שאין הוכחה מוכרעת שמכרוהו (כן משמע מלשונו של רבינו, שאמר "וכרת הדקל"). (40) שם. (41) ולפיכך, אפילו יש עדים שאכל הפירות ואין כאן 'מיגו' של טענת להד"ם - נאמן. [בקציצת דקל אמרנו למעלה בשם הרשב"א שאינו נאמן אלא כשהודיע מתחילה ברבים שהולך לקצוץ,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נשבע שאין לו פחות ממחצית חציו השני ונוטל רביע. ונראה שהוא יכול להסתלק מן השבועה ולוותר לשכנגדו את הרביע. ולדעת הסוברים שמהפכים שבועה כעין של תורה (ראה למעלה פ"א ה"ז) - יכול להפוך את השבועה, וישבע חבירו ויטול כל המחצית.

ט. ה'יו"ט שנים אדוקין בטלית, זה אומר: פלה שלי, וזה אומר: פלה שלי - זה נוטל עד מקום שידו מגעת, וזה נוטל עד מקום שידו מגעת, והשאיר חולקין בשניה אחר שגשבעין⁵³. ויש לכל אחד לגלגל על חבירו⁵⁴, שפלו מה שנטל⁵⁵ - פדין נטל.

52) שם ז. תני רב תחליף בר מערבא. (53) שם, הוסיף רב אבהו: "ובשבועה". ומפרש רבינו שנשבעים על השאר, אבל החלק שבידו נוטל כל אחד בלי שבועה. וכן כתבו בעל הלכות גדולות⁵⁶ ורב האי גאון. [ב'תוספות' שם ד"ה מחוי, כתבו שנשבע גם על מה שבידו, וכן דעת הרא"ש שם וה'טור' חו"מ סי' קלח. ראה ש"ך שם ס"ק ה.]. (54) דיני גלגול שבועה נתבאר למעלה פ"א ה"ב. (55) גם החלק שהיה בידו. ומהו ההבדל בין שבועה לבין גלגול שבועה? שבועה - מטיל בית-הדין עצמו על המושבע, ושבועה מגולגלת היא רק על-פי דרישה מפורשת של בעל-הדין.

י. ה'יה⁵⁶ זה אוהו פחוטין שבשפת הטלית, וזה פחוטין שבשפה האחרת - חולקין פלה בשניה אחר שגשבעין. וכל חלקה האמורה פאן - פדמים, לא שפסידו עצמו של פלי או של טלית או שפסידו הבהמה.

56) בגמרא שם פירשו מה שאמרו במשנה: "זה ישבע וכו' וזה ישבע וכו' ויחלוקו", היינו באוהזים בנימים היוצאים מהטלית.

יא. ה'יה אוהו האחד⁵⁷ את פלה, וזה מתאבק עמו ונהלה פה - הרי זו בחזקת האוהו את פלה.

57) גמרא שם.

יב. פאו שניהם אדוקין פה⁵⁸, ושפטה האחד מיד חברו בפנינו⁵⁹, ושנתק השני, אף על פי שחזר וצנח⁶⁰ - אין מוציאין אותה מידו; פיון ששנתק בתחלה, הרי זה כמורה לו⁶¹. חזר השני⁶² ותקפה מראשון, אף על פי שהראשון (לא) צנח⁶³ מתחלה ועד סוף⁶⁴ - חולקין⁶⁵.

58) בעיא של רבי זירא שם, שלא נפשטה. (59) בפני בית-הדין. (60) לפני שיצאו מבית-הדין. (61) רבי זירא מנמק שם את בעייתו: אפשר לומר ששתיקתו מוכיחה שהודה לטענת חבירו, ואפשר לומר ששנתק משום שחשב שהרי הדיינים עצמם רואים שבאלימות הוציא שכנגדו מידו את החפץ. ופסק רבינו שאין מוציאם מספק מיד המוחזק (בארנו כבר כמה פעמים, שרבינו דן כספק - כל בעיא שלא נפשטה, או מחלוקת שלא נאמר בה הלכה כמי). [במגיד-

ב. מדברי הרמב"ם משמע שמטרת השבועה אינה להפחידו אלא ישבע ויטול, היינו כדי לעשות ביניהם פשרה וחלוקה, וא"כ מדוע שלא לעשות זאת בפשרה ובלא שבועה?

ויש לומר הביאור: "זה אומר אני מצאתיה" אינו בשביל לקבל שכר אלא ש'פרס' כמבואר בחסידות הוא מלשון "פרוסה" היינו צוותא וחיבור עם עצמותו של הקב"ה, ועניין זה נוגע בחיי נפשו האלוקית ממש ואיך יוכל לוותר בעניין זה. ומה שצריך "להסתכן" בעניין של שבועה, אינו נחשב כלל לגבי הצוותא והחיבור עם עצמותו ומהותו ית'.

(על פי י"ן מלכות' ספר משפטים סימן טז מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

45) משנה בבא-מציעא ב. (46) כל אחד מהם יכול לזכות בדברים המונחים במקומות אלה, ולפיכך שניהם נידונים כמוחזקים בחיטים. (47) אבל כשהערימה נמצאת ברשות הרבים - שניהם אינם מוחזקים בה, והדין הוא: מי שיתפוס קודם - יזכה. כך פסק רב נחמן (בבא-בבא-לה). בספינה ששניים טענו כולה שלי. [רש"י בבא-מציעא שם ד"ה במקח וממכר, כתב שלא אמרו יחלוקו אלא כשאפשר לומר ששניהם אמנם רמאים, כגון במציאה שאולי שניהם הגביהו בבת אחת, ולכל אחד נדמה שהוא הקדים בשנייה אחת או בחלק ממנה, וכן במקח וממכר אפשר שהמוכר נטל מעות משניהם, אבל בכגד וכל אחד אומר אני ארגתיו, שבוודאי האחד משקר - כולו יהא מונח עד שיבוא אליהו ויברר את האמת. ונראה שרבינו אינו מבדיל בין זה לזה, ודעתו שגם כשיש רמאי - חולקים (מגיד-משנה, וכן כתב ב'בית יוסף' שם סי' קלח). (48) מימרא של רבי יוחנן, שם ג.

ח. זה אומר⁴⁹: פלה שלי, וזה אומר: חציה שלי⁵⁰ - האומר פלה שלי ישבע שאין לו פה פחות משלשה חלקים, והאומר חציה שלי ישבע שאין לו פה פחות מרביעי⁵¹, וזה נוטל שלשה חלקים, וזה נוטל רביע. מפאן אתה למד לכל הנשבעין לטל, בין שבועה קלה בין שבועה חמורה, שאינו נשבע על מה שטוען, אלא על מה שנטול, אף על פי שטוען יותר.

49) משנה, שם ב. (50) ואם כן, הטיעון הוא על מחצית הכלי או הבהמה. (51) ב'תוספות' שם ד"ה וזה, הקשו: למה נוטל רביע בלבד? נאמין לו שחציה שלו ב'מיגו' שיכול היה לטעון כולה שלי? ותירצו, שאין אומרים 'מיגו' להוציא מיד אחר דבר שהוא מוחזק בו. ובגהות מיימוניות כאן אות ט מביא עוד תירוצו: לא שייך 'מיגו' אלא באותו דבר עצמו שהוא טוען עליו, ואין מאמינים טענה על דבר זה (כגון חציו) ב'מיגו' שהיה יכול לטעון על דבר אחר (חציו השני). [נכתב הרשב"א (מובא במגיד-משנה כאן) שבדבר הניתן להיחלק, כגון חתיכת בד או ערימת חיטים, יכול הטוען כולה שלי ליטול מחציתו בלי שבועה ואחר-כך הוא

~ יום שני כ"ז טבת ~

פָּרָק עֲשִׂירִי

1) מבאר שהגודרות (בעלי חיים שאינם שמורים, אלא הולכים ממקום למקום ורועים) אין להם חזקה, ודין שניים טוענים לבעלות על ספינה.

א. בַּהֶמְהָּ או חִיָּה שְׁאֵינָה שְׁמוּרָה, אֲלֵא מְהֻלְכֵת בְּכָל מְקוֹם וְרוּעָה - אֵינָה בְּחֻזְקָתָהּ זֶה שֶׁתִּפְסָה³, מֵאַחַר שֶׁהִיא יְדוּעָה לְבַעֲלֵים. פִּיּוּצָד? הִבִּיא הַתּוֹבֵעַ עֲדִים שֶׁבַּהֶמְהָּ הַזֹּאת יְדוּעָה ל⁴, וְזֶה הַתּוֹפֵס טוֹעֵן: אֲתָה נִתְתָּה לִי, אֲתָה מְכַרְתָּה לִי - אֵינִי נֹאמֵן; שְׂאִין הַיּוֹתָה תַּחַת יָדוֹ רְאֵיהָ, שֶׁהָרִי הִיא⁵ הִלְכָה מֵעֲצָמָה וְנִכְנְסָה בְּרִשׁוֹתָו. לְפִיכָּה, אִם לֹא הִבִּיא רְאֵיהָ - תַּחֲזוֹר הַבַּהֶמְהָּ לְבַעֲלֵיהָ, וְיִשְׁבַּע הֶסֶת עַל טַעְנָה זוֹ.

2) בבא בתרא לו. 3) מימרא של ריש לקיש: הגודרות (צאן שדרכם ללכת ולחפש לעצמם מזון בכל מקום שימצאו) אין להם חזקה. 4) ידוע הדבר שהיא שלו. 5) שאין לשלול שכך היה. 6) בעל הבהמה.

ב. הִיָּתָה הַבַּהֶמְהָּ שְׁמוּרָה⁷ או מְסוּרָה לְרוּעָה⁸, אָף עַל פִּי שֶׁהִבִּיא זֶה⁹ עֲדִים שֶׁהִיא שְׁלוֹ - הָרִי הִיא בְּחֻזְקָתָהּ זֶה שֶׁהִיא תַּחַת יָדוֹ; וְאִם טַעֵן: אֲתָה מְכַרְתָּה או נִתְתָּה לִי - יִשְׁבַּע הַתּוֹפֵס הֶסֶת שֶׁהִיא שְׁלוֹ וְיִפְטָר¹⁰.

7) דרכו של בעליה לשמור עליה. 8) שמוציא אותה למקום מרעה ומשגיח עליה. 9) שהיא ידועה לו. 10) בגמרא שם במעשה שהיה, שעיוזים הזיקו תבואה של אחרים ובא הניזוק ותפס את העיוזים ותבע תשלום הנזק. ופסק אביו של שמואל, שהוא נאמן לתבוע עד כדי שוויים של העיוזים במיגו שיכול לטעון מכרתם לי. והקשו בגמרא מדברי ריש לקיש שהבאנו למעלה (הלכה א), ותירצו שעיוזים מסורים לרועה. ומכאן, שבבהמה מסורה לרועה יכול המחזיק לטעון אתה מכרתה לי.

ג. לְפִיכָּה, מִי שֶׁתִּפְסַס בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ שֶׁהִיָּתָה שְׁמוּרָה או בִּיד רוּעָה, וְהַבַּעֲלִים טוֹעֲנִין: הִיא יִצְאָת מֵעֲצָמָה וּבָאָה אֲצִלְךָ, או פָּקְדוֹן הִיא בְּיָדְךָ, או שְׂאוּלָה הִיא לְךָ, וְהַתּוֹפֵס אוֹמֵר: פֶּן הוּא, אֵינָה שְׁלִי, אֲבָל אֲתָה חֵיב לִי פֶּן יִכָּה, או אֲתָה מְשַׁנְתָּה בְּיָדִי עַל פֶּן יִכָּה, או הַזְקָתָה אוֹתִי נִזְקָה שֶׁאֲתָה חֵיב לְשַׁלֵּם פֶּן יִכָּה - יִכּוֹל לְטַעֵן עַד פְּדֵי דְמִיָּה, מֵתוֹךְ שֶׁיִּכּוֹל לֹאמֹר: לְקוּחָהּ הִיא בְּיָדִי¹¹. וְיִשְׁבַּע בְּנִקְיִטַת חֲפִיץ¹² וְיִטַּל.

11) נתבאר כמו שכתב בהלכה ו בהלכה ז, ומשמע שמכירה בעדים בלא שטר גם כן נחשבת כמחאה, מהאמור בהלכה הקודמת. 12) בהדינים הקודמים כתב רבינו שנשבע היסט ובנידון כאן הוטל עליו שבועה כעין של תורה. טעמו של

משנה מוסיף עוד נימוק, משום שאמרו שם: "אם-תמציר- לומר אין מוציאים וכו'" ודרכו של רבינו לפסוק כאם- תמציר-לומר. ודבריו תמוהים, שהרי בגמרא שם אמרו גם כן: "אם-תמציר-לומר מוציאים", ובכן אין כל הוכחה משם]. ואם תקפו שלא בפני בית-דין אלא בעדים, נחלקו פוסקים בדבר: הרמב"ן סובר, שלא כל-שכן שאין מוציאים מיד התוקף, שהרי אין כאן הנימוק: הרי הדיינים עצמם רואים. ודעת הרשב"א, שמחוץ לבית-דין לא שייך לומר השתיקה היא כהודאה, משום שאין דרכם של בני אדם לגלות טענותיהם מחוץ לבית-דין. (62) זה ששתק ולבסוף צווח. (63) כך היא גירסת המגיד-משנה. [ויש מוחקים את המלה "לא"]. (64) כלומר, לא צווח כלל. (65) משמיענו, שלא תאמר אין מוציאים מיד השני, כשם שאמרנו אין מוציאים מיד הראשון אפילו כשהשני שתק ולבסוף צווח. וטעמו של דבר, מפני שאפשר לומר: הרי השני הודה לפני כן לראשון כשלא צווח תחילה ואינו יכול לחזור בו. ומפני שיש פנים לכאן ולכאן - נידון בספק השקול. וכתב המגיד-משנה שאפילו צווח השני מתחילה, גם כן מוציאים מידו וחולקים (ראה ש"ך חו"מ שם ס"ק ו). אולם ב'שולחן ערוך' שם הגירסא אפילו צווח (הראשון) מתחילה ועד סוף - חולקים. ומשמיענו, שלא תאמר מכיון שזכה בו הראשון אחר שתקף - אין תקיפתו של השני מועילה כלל, אלא אנו אומרים זה תקף וזה תקף, וחזר הדין כמו שהיה בתחילה. לא ביאר רבינו מה הדין כששתק השני מתחילה ועד סוף ואחר-כך תקף. ויש פנים לכאן ולכאן. [בש"ך שם ס"ק ז מדייק מלשון הגמרא, שבזה ברור שהודה לו, ולפיכך אפילו חזר ותקף - מוציאים מידו. ולפי זה, עלינו להעמיד דברי רבינו כאן בשתק ולבסוף צווח בלבד].

יג. פֶּאֻו שְׁנֵיהֶם⁶⁶ אֲדוּקִין בְּטִלִּית, וְאִמְרָנוּ לָהֶם: צֹאוּ וְחַלְקוּ אֶת דְּמִיָּה, יִצְאוּ וְחֲזְרוּ וְהָרִי הִיא תַּחַת יָד אֶחָד מֵהֶן, זֶה⁶⁷ טוֹעֵן הוֹדָה⁶⁸ וְנִסְתַּלַּק מִמֶּנָּה, וְזֶה טוֹעֵן: שֶׁמְכַרְתִּיו ל⁶⁹, או נִתְגַּבֵּר עָלָיו⁷⁰ וְחֻטְפָה - הַמוֹצִיא מִחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאֵיהָ⁷¹; וְאִם לֹא הִבִּיא רְאֵיהָ - יִשְׁבַּע זֶה שֶׁהִיא שְׁלוֹ וְיִפְטָר. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

66) גמרא שם. 67) המחזיק. 68) השני הודה שהטלית היא שלי. 69) צ"ל השכרתיו. 70) דין זה הוסיף רבינו מדעתו. 71) בטוען השכרתיו, נימקו בגמרא שם, שאנו אומרים לו: לפני כן טענת שבעל דינך הוא גזלן, ועכשיו השכרת לו הטלית שלא בעדים? [רבינו לא ביאר טעמו למה אינו נאמן לומר נתגבר עלי. ודעת ה'תוספות' שם ד"ה אגרת, שהוא נאמן, וכן כתב הרא"ש שם. והרמב"ן והרשב"א (הובאו במגיד-משנה) קיבלו גם כן דעת ה'תוספות', והוסיפו שאינו נאמן לטעון השכרתיו ב'מיגו' של תקפה, משום שזה כ'מיגו' במקום עדים, שאנחנו כעדים שלא השכיר לו מהנימוק שנתבאר למעלה. ומזה יוצא, שאם טען השכרתיה בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים, נאמן ב'מיגו' זה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17) שם לא. מעשה שהיה, ופסק עולא טוען וחזור וטוען ובמסקנא אמרו: הלכתא טוען וחזור וטוען. (18) למעלה פרק ז הלכה ח. (19) שאפשר לפרש כך טענתו הראשונה שהוכחה על ידי העדים. ושם נתבאר, שכל זמן שלא באו עדים והכחישו טענתו האחרונה וגם לא יצא מבית הדין - יכול הוא לחזור ולטעון טענה אחרת ואפילו היא מכחישה לגמרי טענתו הראשונה. וכאן קיצר וסמך על מה שביאר שם.

ו. ספינה²⁰ וְכִיּוֹצֵא בָּהּ שֶׁהָיוּ שְׁנַיִם נִחְלָקִין עֲלֶיהָ, זֶה אֹמֵר: כִּלְהַלְּךָ שְׁלִי, וְזֶה אֹמֵר: כִּלְהַלְּךָ שְׁלִי, וְכֵן לְבֵית דִּין וְאָמְרָה²² אָחָד: תְּפֹסֶה עַד שְׂאֵבֵי עֵדִים²³ - אֵין תּוֹפְסִין אוֹתָהּ²⁴. וְאִם תְּפֹסֶה בֵּית דִּין, וְהִלְךְ וְלֹא מֵצֵא עֵדִים, וְאָמְרָה: הַנִּיחִינָהּ בְּיַמֵּינוּ, וְכָל הַמִּתְגַּבֵּר יִטַּל, כִּפְשֶׁהָ דִינָהּ מִקֶּדֶם - אֵין שׁוֹמְעִין לָהּ²⁵; וְאֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ בֵּית דִּין מִיָּדָן עַד שְׂיָבִיאוּ עֵדִים אוֹ עַד שְׂיִדּוּ זֶה לְזֶה אוֹ יִחְלְקוּ בְּרִצּוֹנָם וּבְשִׁבוּעָה, כְּמוֹ שְׂבִאֲרָנוּ²⁶.

20) שם לד: (21) ואין אחד מהם מוחזק בה. ולקמן בפרק ט"ו הלכה ד יתבאר, שבכל מקום שאין אדם מחזיק בדבר שנטענים עליו - מניחים את הדבר בידיהם "וכל המתגבר ירד בה (בשדה הנטענת) ויהיה האחר המוציא מידו ועליו הראייה" (לשון רבינו שם. וראה מה שכתבנו בזה למעלה פרק ט הלכה ז). [דין זה ידוע בתלמוד ופוסקים כחוק: "כל דאלים - גבר".] (22) להדיינים. (23) כדי שלא יתפוס אותה בינתיים השני, וקשה יהיה להוציאה מידו. (24) ואם הסכימו שניהם - רשאים הדיינים לתפוס (כסף משנה). (25) אפילו שניהם מסכימים ואפילו אם תפסוה בית דין שלא בהסכמת שניהם ושלא כדין תפסו - אין מוציאים מתחת ידם, שכל דבר שבא ליד בית דין - בין ברשות בין שלא ברשות - אין להוציא עד שיתברר הדבר בעדים או בהוכחה אחרת (שם בשם הר"ן). והרא"ש בתשובותיו כלל עז אות א כתב, שהתופס חייב להישבע שכדין תפס, ואינו יכול לטעון הרי זכיתי בזה בתוקף החלטת בית דין, שפסקו: כל דאלים גבר. ונימוקו: הדבר עדיין מוטל בספק, כי בית הדין לא קבע שזה התופס בעליו החוקי של הדבר הנטען, אלא שלא יכול לברר מי הם הבעלים - הניחוחו לפנייהם. (26) למעלה פרק ט הלכה ז בדין שניהם מוחזקים. [לא נתברר לי פירושה של שבועה זו. בכל שלושת המקרים האלה: עדים, הודאה או הסכם הדדי למה מטילים עליהם שבועה. ונראה שהמלה "ובשבועה" נמשכת לבבא האחרונה בלבד וכוונת רבינו, שאם הסכימו שניהם לחלוקה, כדי שלא יישאר ביד בית הדין - מוציא בית הדין לפועל את החלוקה וכל אחד יכול לדרוש שהשני יישבע שלא נטל דבר שאינו שלו].

פְּרָק אַחַר עֶשְׂרִי

1) מבאר דין חזקת קרקעות, ודין המחאה.

א. כָּל הַקְּרָקְעוֹת² הַיְדוּעוֹת לְבַעֲלֵיהֶן, אֵף עַל פִּי שֶׁהָן עָתָה תַּחַת יַד אַחֵרִים - הָרִי הֵן בְּחֻזְקָת בַּעֲלֵיהֶן.

ההבדל ביאר רבינו בפרק י"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ג: כשהוא טוען שהבהמה עצמה היא שלו והוא מוחזק בה - ועליו להישבע וליטול - משביעים אותו כעין של תורה כדין נשבע ונטול.

ד. וְכֵן הַעֲבָדִים¹³ שְׂיִכּוּלִין לְהִלְךְ - אֵינָן בְּחֻזְקַת זֶה שֶׁהָן תַּחַת יְדוֹ. אֲלָא פִּינָן שֶׁהֵבִיא הַטּוֹעֵן עֵדִים שֶׁזֶה יְדוּעָה שֶׁהוּא עַבְדּוֹ, וְהִלְךָ טוֹעֵן: אֶתָּה מְכַרְתּוֹ לִי, אֶתָּה נָתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה - אֵינוֹ נֶאֱמָן; וְיִחְזוֹר הַעֲבָד לְבַעֲלָיו, וְיִשְׁבַּע הַטּוֹעֵן¹⁴ שֶׁלֹּא מְכַר וְלֹא נָתַן. הֵבִיא זֶה הַנְּטָעֵן שֶׁתְּפֹס הַעֲבָד עֵדִים שֶׁיֵּשׁ לְזֶה הַעֲבָד אֲצִלוֹ שְׁלֹשׁ שָׁנִים רְצוּפוֹת מִיּוֹם לְיוֹם, וְהוּא מְשַׁתְּמֵשׁ בּוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁהַעֲבָדִים מְשַׁמְשִׁין אֶת רַבָּן, הוֹאִיל וְלֹא מַחָה בּוֹ בְּכָל אֶלּוֹ הַשָּׁנִים - הָרִי זֶה נֶאֱמָן¹⁵, וּמַעֲמִידִין אוֹתוֹ בְּיָדוֹ אַחַר שֶׁיִּשְׁבַּע הַסֵּת שֶׁלְקָחוֹ מִמֶּנּוּ אוֹ נָתַנוּ לוֹ בְּמַתָּנָה. אֲבָל עַבְדֵּי קֶטָן¹⁶, שְׂאֵינוֹ יָכוֹל לְהִלְךְ עַל רִגְלָיו מִפְּנֵי קִטְנוֹתוֹ - הָרִי הוּא כְּשֶׂאֶר הַמְטַלְטְלִין, וְכָל מִי שֶׁיְהִיָּה בְּרִשׁוֹתוֹ - הָרִי הוּא בְּחֻזְקָתוֹ, וְהַמוֹצֵא מִחֶבְרוֹ עֲלָיו הָרָאָיָה.

13) שם כח. שנינו: והעבדים ... "חזקתן שלוש שנים" ובגמרא שם לו. הקשו מכאן על ריש לקיש שאמר: הגודרות אין להן חזקה (ראה למעלה הלכה א) והרי עבדים דרכם ללכת לכל מקום בלי שמירה? ומפרש רבא: "אין להן חזקה לאלתר, אבל יש להן חזקה אחר שלוש שנים". (14) שבועת היסת. (15) הנתבע נאמן כמו בהחזיק בקרקע שלוש שנים והבעלים לא מיחו, כמו שנתבאר לקמן פרק י"א הלכה ג (ראה הערתנו שם). [מלשון הגמרא משמע, שגם גודרות יש להן חזקה לאחר שלוש שנים (וכן כתב שם הרשב"ם בפירושו, וכן פסק הטור חושן משפט סימן קלח, ראה בית חדש שם). ורבינו לא חילק בבהמה בין לאלתר ובין שלוש שנים. ומזה למד במגיד משנה, שאין לבהמה חזקה לעולם. ומעיר, שלשון המשנה מסייעתו, שהרי לא הזכירה כלל בהמה בין אלה שחזקתם שלוש שנים. הוא מפרש מה שאמר רבא: "אבל יש להן חזקה אחר שלוש שנים" הכוונה לעבדים (בגמרא השתמשו גם בלשון זכר באות נון לרבים)]. (16) שאינו יכול ללכת ממקום למקום. ומשמיענו רבא, שאין חוששים שמה הביאה אותו אימו לביתו של הנתבע והלכה ושכחה אותו.

ה. הַטּוֹעֵן¹⁷ אֶת חֶבְרוֹ וְאָמַר: כִּגְדֵי אוֹ כִּהְמָה אוֹ עַבְדֵּי זֶה שְׂבִיבְךָ שְׁלִי הוּא, אוֹ שְׂאוּל אוֹ גְזוּל, אוֹ הַפְּקָדְתִּי אֲצִלְךָ אוֹ שְׂכוּר לְךָ, וְהַנְּטָעֵן אָמַר: לֹא פִי, אֲלָא זֶה מְמוֹנִי וְיִרְשָׁתִי, וְהֵבִיא הַטּוֹעֵן עֵדִים שֶׁהֵעִידוּ שֶׁהָן יוֹדְעִין שֶׁזֶה הַחֶפֶץ אוֹ הַבְּהֵמָה אוֹ הַבְּהֵמָה יְדוּעָה שֶׁהִיא הֵימָה לְזֶה, חֲזוֹר הַנְּטָעֵן וְאָמַר: כֵּן הָיָה שְׁלִי, אֲבָל אֶתָּה נָתַתּוֹ לִי אוֹ מְכַרְתּוֹ לִי, וְזֶה שְׂאֵמְרָתִי יִרְשָׁתִי - לֹא שִׁירְשָׁתִי מֵאַבּוֹתִי, אֲלָא שֶׁהוּא שְׁלִי כְּאֵלּוֹ יִרְשָׁתוֹ - הָרִי זֶה נֶאֱמָן, וְנִשְׁבַּע הַסֵּת. שְׂכַבְרֵי בְּאֲרָנוּ¹⁸, שֶׁיֵּשׁ לְטוֹעֵן לְחַזֵּר לְטַעֵן דְּבַר הַנְּשַׁמְעֵי.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במתנה ואבד שטרן. (7) וזה נאמר (בתנאי). (8) כתב במגיד-משנה, שיש חולקים וסוברים שאם החזיק בדה שלש שנים אינו צריך להישבע. (ראה 'שולחן ערוך' חו"מ סי' קמ סעיף ב וסמ"ע שם סק"ג). (9) נימוק זה אמרו בגמרא שם. (10) משנה וגמרא שם לח. (11) לא ידעתי שזה אוכל פירות שדה שלי. (12) שמחאה מועילה אפילו שלא בפני המחזיק, כמו שיתבאר לקמן הלכה ה. (13) ואין שיירות הלכות ממדינה זו לזו. (14) שנינו שם: "שלש ארצות לחזקה, יהודה ועבר הירדן והגליל וכו' אינה חזקה עד שיהא עמו במדינה אחת". וביארו בגמרא שם: "בשעת חירום, שנו". פירוש, המדובר במשנה זו כשקיים מצב מלחמתי בין שתי המדינות.

ג. הביא¹⁵ ראובן עדים שהיה שמעון בא בכל שנה ועומד במקום זה שלשים יום או פחות¹⁶ - אומרים לשמעון: מפני מה לא מחית פשפאת? אבדת זכותך¹⁷. טען שמעון ואמר: טרוד הייתי בשוק¹⁸, ולא ידעתי שזה¹⁹ בתוך חצירי²⁰ - הרי זו טענה; שכל שלשים יום יהיה²¹ אדם טרוד בשוק. ואם עמד יותר משלשים יום ולא מחה - אבד את זכותו. ויראה לי, שהדין זה אינו אלא בפסדים, שהעם טרודין בשוקים שלהן.

(15) שם ל. (16) שם מובא מעשה שהיה, שנשתחה במקום שלשים יום בכל שנה. והוסיף רבינו את המילים "או פחות". ולא נתבאר לי מה משמיענו בתוספת זו. (17) ומשום כך אבדת זכותך לערער, והשדה תשאר ביד המחזיק. (18) למכור סחורתו או לקנות סחורה. (19) ראובן. (20) כך פירש הר"ף מה שאמרו שם: בשוקאי הוה טרידנא. ורשב"ם פירש, טרוד הייתי ולא היה לי זמן למחות, וכן פירש רבינו גרשום מאור הגולה. (21) מתקבל על הדעת שיהיה. [נכתב הר"ף בשם רב האי גאון, שהמדובר בשעת חירום, אבל שלא בשעת חירום, אפילו לא בא כלל למדינה שהשדה נמצאת בה - אינו יכול לערער, וכן פסק רבינו בהלכה הקודמת ובכמה מקומות].

ד. ומפני מה²² אין אומרין לראובן: אם אמת הדבר שמכר לך או נתן לך במתנה, למה לא נזהרת בשטר שלך? מפני שאין אדם נזהר בשטרו והולך פל ימיו, וחזקה שאין אדם נזהר בשטר אלא עד שלש שנים, וכיון שרואה שאין אדם ממחה בו - שוב אינו נזהר.

(22) רבא, שם כט.

ה. הרי שמחה²³ שמעון במדינה רחוקה²⁴, מפני מה לא יטען ראובן ויאמר: לא שמעתי שמחה פי פדי שאזהר בשטר? מפני שאומרין לו²⁵: חכרף יש לו חבר²⁶, וחברו יש לו חבר, וחזקה שהגיע אליך הדבר; וכיון שידעת שמחה בך בתוך שלש שנים,

פיצד? ראובן שהיה משתמש בחצר פדרף שהעם משתמשים בחצרותיהן: דר בה, ומשפירה לאחרים, ובונה וסותר, ואחר זמן בא שמעון וטען עליו ואמר לו: חצר זו שפתח ידך שלי היא, ושכורה היא פדרף או שאולה, והשיבו ראובן: שלך היתה, ואתה מכרתה לי או נתתה לי במתנה, אם אין עדים לשמעון שהיתה ידועה לו - נשבע ראובן הפסד³ וינעמד במקומו⁴. אבל אם הביא שמעון עדים שחצר זו שלו היתה - הרי היא בחזקת שמעון, ואומרין לראובן: הבא ראיה שמכרה לך או נתנה לך; ואם לא הביא ראיה - מסלקין אותו ממנה, ומחזירין אותה לשמעון, אף על פי שאין ראובן מודה לשמעון שהיא היתה שלו, שהרי יש עדים לשמעון.

(2) מימרא של רב נחמן (בבא-מציעא קב): "קרקע בחזקת בעליה עומדת". ושנינו בבבא-בבא-בבא (כח): "חזקת הבתים וכו' חזקתן שלש שנים", פירוש, אם החזיק בהם אדם שלוש שנים כפי התנאים המבוארים שם במשנה ובגמרא - הרי הם בחזקתו, אבל בפחות משלוש שנים אין דין חזקה. (3) שיטת רבינו (למעלה פ"ה ה"א), שקרקעות נתמעטו רק משבועת התורה, אבל היסת נשבעים גם על הקרקעות. (4) החצר תישאר בידו. כן כתב הר"ף בהלכותיו שם, ומוכיח זאת מסוגיית הגמרא שם. וגם הרא"ש פסק כמותו.

ב. במה דברים אמורים⁵ שמצריכין ראובן להביא ראיה או יסתלק? בשלא נשתמש בה זמן מרבה; אבל אם הביא עדים שאכל פרות קרקע שלש שנים רציפות, ונהנה בכלה פדרף שנהנין כל אדם פאותה קרקע⁶, והוא⁷ שיהיה אפשר לבעלים הראשונים שידעו בזה שהחזיק ולא מחו בו - מעמידין אותה ביד ראובן, וישבע ראובן הפסד⁸ שמכרה לו שמעון או נתנה לו ויפטר. מפני שאומרים לו לשמעון: אם אמת אתה טוען שלא מכרת ולא נתת, למה היה זה משתמש שנה אחר שנה בקרקעך, ואין לך עליו לא שטר שכירות ולא שטר משכונה, ולא מחית בו⁹.

טען ואמר¹⁰: מפני שלא הגיע אלי הדבר¹¹, שהרי הייתי במדינה רחוקה - אומרים: אי אפשר שלא יגיע לידך הדבר בשלש שנים; וכיון שהגיע לך היה לך למחות בפני עדים¹², ותודיע אותם: שפלוגי גזל אותי ולמחר אתבענו בדין; הואיל ולא מחית, אתה הפסדת על עצמך. לפיכך, אם היתה מלחמה ושבוש דרכים בין המקום שהיה בו ראובן ובין המקום שהיה בו שמעון¹³, אפלו אכלה ראובן עשר שנים - מוציאין אותה מתחת ידו וחוזרת לשמעון, מפני שיכול לומר: לא ידעתי שזה משתמש בקרקעי¹⁴.

(5) משנה וגמרא שם. (6) וטוען שקנה אותה או קיבל אותה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד"ה ולמחר, כתבו בשם ר"י, שאפילו לא סיים כך, אלא אמר פלוני הוא גזלן שאוכל פירות שדי - הרי זו מחאה. וה'טור' שם והרא"ש אביו, פסקו כר"י. [ב'בית יוסף' שם כתב, שאפשר לפרש גם דברי רבינו, כמו שפירשו ה'תוספות' והרא"ש דברי רב זביד, שאמר: "ולמחר נקיטנא ליה בדינא" ופירשו, שלא דווקא אמר, אלא זה כמובן מאליו שיתבענו בדין. ונראה לי להוסיף, שרבינו הוכרח לסיים "ואתבענו בדין" משום שלא הדגיש שזה אוכל פירות שדהו שלא כדין (בגזלנות) אלא אמר: "פלוני שהוא משתמש בחצרי - גזלן הוא". ואפשר לפרש, שרצה למסור בדיוק את מי הוא מחרף, ונתן סימן שהכוונה לאדם המשתמש בחצרו, ולא התכוון כלל לומר שגזל את החצר, ולפיכך אין זו מחאה אם לא אמר "ואתבענו בדין", אבל כשאמר: הוא אוכל פירות שדה שלי בגזלנות - מודה רבינו שזו מחאה.

ח. מְחָאָה³⁵ בְּפָנֵי שְׁנַיִם - מְחָאָה³⁶; וְכוּתְבִין³⁷, אָף עַל פִּי שְׁלֵא אָמַר לָהֶם כְּתוּב³⁸. וְכִינן שְׁמָחָה³⁹ בְּשֵׁנָה רֵאשׁוּנָה - אִינוּ צָרִיף לְחֹזֵר וְלִמְחֹת בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה. אָבָל צָרִיף שְׁלֵא יְהִיָּה בֵּין מְחָאָה לְמְחָאָה שְׁלֵשׁ שָׁנַיִם גְּמֹרוֹת. לְפִיכָף צָרִיף לְמְחֹת בְּסוּף פֶּל שְׁלֵשׁ שָׁנַיִם⁴⁰. וְאִם מְחָה, וְעִמָּד שְׁלֵשׁ שָׁנַיִם גְּמֹרוֹת, וְאַחַר כֵּף מְחָה - אִינָה מְחָאָה.

(35) שם לט - מ. (36) יש לה תוקף מחאה, ואינו צריך למחות בפני שלושה. מחלוקת אמוראים שם בשיטתו של רבי יוחנן, ופסק רבינו כרבא ורב נחמן. (37) העדים כותבים, שלפני מיחה בפלוני ומוסרים את הכתב למוחה, שתהיה בידו הוכחה. (38) בפכ"ג מהל' מלוה ולוה ה"ה, ובפכ"ד ה"א, אמרנו שאין כותבים שטר שלא בפני האדם שהשטר הוא לחובתו, ולמה כותבים מחאה שלא בפני המחזיק? ועוד, מה יועיל הכתב? הרי עדות בכתב אינה עדות? ב'תוספות' שם ד"ה מחאה, ביארו שתקנת חכמים היא לבטל החזקה בכל שהוא, ולהחזיר הקרקע לידי בעליה. ואפשר לתרץ עוד, שלפעמים העדים אינם זוכרים את המחאה, ונזכרים כשוראים את כתב ידם, ובית-דין מקבלים עדות כזו, כמבואר בהלכות עדות פ"ח ה"א וה"ה. [בגמרא שם לח: אמרו בשם שמואל, שמחאה צריכה להיות בפני עדים היכולים להודיע למחזיק, להוציא חולים או זקנים. ורבינו אינו פוסק כמותו, שהרי כתב למעלה ה"ה: "חברך יש לו חבר וכו'", ואין צורך שעדי המחאה עצמם יוכלו למסור לו. ואף-על-פי שכלל בדינו: הלכה כשמואל בדיני ממונות - כאן אין הלכה כמותו, מפני שאמוראים אחרונים חולקים עליו, כמבואר בה"ה (רא"ש שם)]. (39) כרב, שם לט: (40) שם, אמר רבא: הלכתא: צריך למחות בסוף כל שלש ושלש (כבר קפרא). אמנם רבי יוחנן שם פקפק בשמועתו של בר קפרא, אבל לא חלק עליה בפירוש (ראה הגהות מיימוניות כאן אות ח).

ט. הִבִּיא⁴¹ רֵאוּבֵן⁴² עֲדִים, שָׁזָה שְׁמַעוֹן בְּעַל הַשְּׂדֵה קִבֵּץ פְּרוֹת שְׂדֵה זו וְנָתַנָּם לוֹ - תַּעֲמֹד הַשְּׂדֵה בְּיַד רֵאוּבֵן, וְאִפְלוּ טַעַן שְׁשֻׁמְעוֹן מִקְרָה לוֹ אוֹ נָתַן לוֹ

אִם בְּאֵמַת²⁷ הָיָה לָף שְׁטָר וְלֹא נִזְהַרְתָּ בוֹ, אַתָּה הַפְסַדְתָּ עַל עַצְמָךְ.

(23) שם לח: (24) שראובן לא היה בה כלל. (25) שמעון יכול לטעון. (26) וכל אחד מספר לחברו. (27) אם אמת הדבר.

ו. לְפִיכָף²⁸, אִם מְחָה שְׁמַעוֹן בְּפָנֵי עֲדִים וְאָמַר לָהֶם: אֵל תּוֹצִיאֵוּ דָבָר זֶה מִפִּיכֶם - אֵין זֶה מְחָאָה²⁹. אָבָל אִם אָמְרוּ הָעֲדִים מַעֲצָמָן: אֵין דָּבָר זֶה יוֹצֵא מִפִּינוּ - הָרִי גַם זֶה מְחָאָה; שֶׁהַדָּבָר שְׁאֵין אָדָם מְצִיָּה עָלָיו אוֹמְרוֹ שְׁלֵא בְּכֹנְנָה³⁰. וְכֵן אִם צָרָה לְעֲדִים וְאָמַר לָהֶם: אֵל תּוֹדִיעוּהוּ³¹, אוֹ שְׁאָמְרוּ הֵן מַעֲצָמָן: אֵין אָנוּ מוֹדִיעִין אוֹתוֹ³² - גַּם זֶה מְחָאָה הִיא; אָף עַל פִּי שְׁאֵינָן מוֹדִיעִין אוֹתוֹ, מוֹדִיעִין הֵם לְאַחֲרַיִם, וְדָבָר זֶה נִגְיַע אֵלָיו.

(28) משום שאמרנו בהלכה הקודמת, שמחאה שלא בפני המחזיק מועילה, ונימקנו שהמחאה מגיעה לידיעתו על-ידי חבריו. (29) שהרי העדים לא פרסמו את המחאה. (30) אינו שם לב למה שאמר לפני כך שלא יפרסם מה-שאי-כן כשצויוה עליהם המוחה שלא יגלו, שאין דרכו של אדם הגון לגלות דברים שנמסרו לו, וצויו בצדם שלא לגלותם. פסק כרב הונא בר רב יהושע, שם לט. (31) כרב פפא שם, שסגנון זה משמעותו שלא יגלו למחזיק, אבל לאחרים רשאים לגלות. (32) בבא זו מיותרת, שהרי כבר אמרנו, שאפילו אמרו אין דבר זה יוצא מפינו - הרי זו מחאה. [בגמרא שם נאמר דין זה בשם רב פפא, שדעתו היא שגם אם אמרו העדים מעצמם: אין דבר זה יוצא מפינו - אין זו מחאה, משום שהעדים יקיימו הבטחתם, ולפיכך הוצרך לנמק הדין שלפנינו משום שהבטיחו רק שלא יאמרו למחזיק עצמו, אבל לאחרים יאמרו, והרי האחרים יספרו לחבריהם וכן הלאה ויגיע הדבר לאזני המחזיק, אבל לדעת רבינו שפסק כרב הונא בר רב יהושע, שאין אדם שם לב למה שאמר מעצמו בלי שנצטווה על זה מאחרים - הרי דין זה מיותר לגמרי].

ז. מִצִּד הַמְּחָאָה? אוֹמְרָ³³ בְּפָנֵי שְׁנַיִם: פְּלוּנִי שְׁהוּא מְשַׁתְּמֵשׁ בְּחֶצְרִי אוֹ בְּשָׂדֵי גְזֵלָן הוּא, וְלַעֲתִיד אָנִי תוֹבֵעַ אוֹתוֹ בְּדִין. וְכֵן אִם אָמַר לָהֶם: שְׁכוּרָה הִיא בְּיָדוֹ אוֹ מְשֻׁנָּה, וְאִם יִטְעַן עָלַי שְׁמִכְרָתִי אוֹ נִתְתִּי, אָנִי תוֹבֵעַ אוֹתוֹ בְּדִין, וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה - הָרִי זֶה מְחָאָה³⁴. אָף עַל פִּי שְׁלֵא מְחָה בְּמִדְיָנָה זֶה שְׁהַחֲזִיק בָּהּ זֶה. אָבָל אִם אָמַר לָהֵן: פְּלוּנִי שְׁמַשְׁתְּמֵשׁ בְּחֶצְרִי גְזֵלָן הוּא - אֵין זֶה מְחָאָה; שֶׁהָרִי רֵאוּבֵן אוֹמְרָ: שְׁשֻׁמְעָתִי אָמְרָתִי שְׁמָא חֲרַף אוֹתִי בְּלִבְד, וְלְפִיכָף לֹא נִזְהַרְתִּי בְּשֻׁטְרִי.

(33) מימרא של רב זביד, שם לח: (34) מלשונו משמע, שאם לא סיים: "ואתבענו בדין" אין זו מחאה. וכן דעת רבינו חננאל (מובאה ב'טור' שם ס' קמו). וב'תוספות' שם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הכרם". (14) קטף תמרים נקרא גדירה, של ענבים - בצירה, ושל זיתים - מסיקה. (15) ואף-על-פי שטרם עברו שלש שנים. כשמואל שם לו: בדעת חכמים. ופירש רבינו, ששמואל בא לגרוע משלוש שנים, ואמר מספיקים שלושה יבולים. [ויש מפרשים, ששמואל לא בא לגרוע אלא להוסיף, שאם אכל פירות אילנות שאינם עושים פירות כל שנה, ועברו שלש שנים ולקט רק שני יבולים - אין כאן חזקה, אבל בפחות משלוש שנים - מודה לרב שאין זו חזקה, אפילו אכל שלושה יבולים ויותר (ראה רשב"ם שם). והרא"ש וכן ה'טור' חו"מ סי' קמא קיבלו פירוש זה, ובהתאם לכך פסקו שגם בבית הבעל ובשדה אילן אין חזקה בפחות משלוש שנים מיום ליום]. (16) כשנטועים אילנות, משאירים מקום פנוי בין אילן לאילן, כדי שטח יניקה, וכשאין ביניהם שטח פנוי מתאים - מתייבשים מחמת מחסור חמרי מזון. (17) ויעקור אותם. (18) כרבא, שם.

ב. הביא עדים¹⁹ שְׁהִיָּה דְּרַב פְּחָצֵר זֶה שְׁלֹשׁ שָׁנִים או שְׁהִשְׁבִּירָה²⁰ שְׁלֹשׁ שָׁנִים - הָרִי זֶה חֲזָקָה. טַעֲנָן פְּעַל הַחֲצֵר²¹ וְאָמַר: שְׁמָא לֹא שָׁכַן בָּהּ בְּיָוִם וּבְלִילָהּ²², או שְׁמָא אֵלּוּ שְׁהִשְׁבִּירָה לָהֶם לֹא שָׁכְנוּ בָּהּ בְּיָוִם וּבְלִילָהּ - הָרִי זֶה טַעֲנָה; וְאוֹמְרִים לְמַחְזִיק: או תְּבִיא עֵדִים שְׁשָׁנִים אֵלּוּ גְּמֹרוֹת בְּיָוִם וּבְלִילָהּ או הִסְתַּלַּק. אִפְלוּ בְּאוֹ עֵדִים וְאָמְרוּ: לָנוּ הַשְּׁפִיר וְאָנוּ דְּרָנוּ בָּהּ בְּיָוִם וּבְלִילָהּ, וְטַעֲנָן פְּעַל הַשְּׂדֵה וְאָמַר: יְבִיא עֵדִים שְׂדָרוּ בָּהּ בְּיָוִם וּבְלִילָהּ - צְרִיכִין אֵלּוּ הַשׁוֹכְרִין לְהִבִּיא רְאִיָּה²³ שְׂדָרוּ בָּהּ תְּמִיד; שְׂדֵה הַדְּבָר תְּלוּי בָּהֶן, וְאִין תְּלוּי בְּטַעֲנַת הַמַּחְזִיק כְּדִי שְׁיַעֲדוּ לָו²⁴.

(19) שם כט. (20) צ"ל שהשכירה, פירוש הוא השכיר את החצר לאחרים, והם דרו בה שלש שנים. (21) כמר זוטרא, שם. (22) מר זוטרא שם אמר: "ואי טעין ואמר לייתי תרי סהדי לאסהודי ליה דדר ביה תלת שני ביממא ובלילא - טענתיה טענה (בעברית): ואם טעין ואמר יבואו שני עדים ויעידו שדר בה ביום ובלילה - טענתו טענה)". ומפרש רבינו שהכוונה לטענת 'שמא'. [והרשב"ם שם מפרש, שאין מחייבים את המחזיק להביא עדים שדר בחצר גם בלילה, אלא שהמערער טוען טענת 'ברי' שלא דר בלילה, אבל טענת 'שמא' אינה טענה לענין זה. והרא"ש קיבל דעת הרשב"ם, וכן פסק ה'טור' שם סי' קמ]. ואם לא טען - אין בית-דין טוענים לו (ראה ההלכה הבאה). (23) עדותם אינה מספיקה אפילו כשאנים מעוניינים בדבר (בלשון הגמרא: נוגעים בעדותם), כגון שלא שילמו עדיין דמי השכירות ושואלים את הדיינים למי לשלם - למחזיק או למערער, ומכל-שכן כששילמו כבר למחזיק, ואם יזכה המערער בדין יהיה עליהם לשלם לו שנית דמי השכירות ולטרוח לתבוע לדין את המחזיק שיחזיר להם כספם. רבינו מפרש, שמר זוטרא אמר דבריו בקשר לדברי רבא שם, שהשוכרים יכולים להעיד כשלא שילמו עדיין דמי השכירות ואינם נוגעים בעדותם, ועל זה הוסיף מר זוטרא, שאם טען המערער: יביא המחזיק עדים שדר בחצר ביום ובלילה - מקבלים טענתו, משמע שאפילו כשלא שילמו

היום⁴³; שְׁאֵלּוּ לֹא מְכַר או נָתַן, לֹא הָיָה מְשַׁמֵּשׁ אֶת רְאוּבֵן בְּשָׂדֵה זו וְנוֹתֵן לוֹ פְּרוֹתֶיהָ⁴⁴.

(41) מימרא של רב אבא, שם לה: (במגיד-משנה גורס "רבינא"). (42) המחזיק. (43) ולא החזיק שלש שנים. (44) שם.

ל. טַעֲנָן⁴⁵ שְׁמַעוֹן וְאָמַר: אֲמַת הָיָה הַדְּבָר⁴⁶, וּלְפָרוֹת הַוַּרְדִּיתִי⁴⁷, וְשָׁלוּ הָיוּ הַפְּרוֹת, אֲבָל הַגּוֹף⁴⁸ לֹא מְכַרְתִּי - נֶאֱמַן, וְחֹזֵר לְשַׁמְעוֹן; אֵלֶּא אִם פֶּן אֲכַלָּה רְאוּבֵן בְּפָנָיו שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְלֹא מָחָה בוֹ, כְּמוֹ שְׁבַאֲרָנוּ⁴⁹.

(45) כרב זביד, שם. (46) שאני בעצמי עזרתי לראובן לקחת את הפירות. (47) מכרתי או נתתי לו במתנה את הפירות. (48) השדה עצמה. (49) למעלה ה"א וה"ב.

פָּרֵק שָׁנִים עֲשָׂרִי

(1) מבאר דין אכילת שני חזקה וכמה הם שני חזקה. ודין מחזיק בחלק אחד שלא החזיק בכל, ודין אחד החזיק בקרקע ואחד בפירות.

א. שְׁלֹשׁ שָׁנִים² שְׁאֲמַרְנוּ - מִיּוֹם לְיוֹם. אִפְלוּ הָיוּ חֲסֵרִים יוֹם אֶחָד - לֹא הַחֲזִיק, וּמִסְלָקִין אוֹתוֹ מִמְּנָה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים³? בְּקַרְקָעוֹת שֶׁהֵן עוֹשִׂין פְּרוֹת תְּמִיד⁴, כְּגוֹן הַבְּתִים⁵ וְהַחֲצֵרוֹת, וְהַפְּרוֹת וְהַשִּׁחִין וְהַמְּעָרוֹת, וְהַחֲנִיּוֹת וְהַפְּנִדְקוֹת⁶ וְהַמְּרַחְצָאוֹת, וְהַשׁוֹכְכוֹת⁷ וּבְתֵי הַבְּדִין⁸, וְשָׂדֵה בֵּית הַשְּׁלֵחִין שְׁמַשְׁקִין אוֹתָהּ תְּמִיד וְזוֹרְעִין בָּהּ וְנוֹטְעִין, וְהַגְּנוֹת וְהַפְּרָדְסִין⁹, וְכֵן עֲבָדִים מְהַלְכִין, כְּמוֹ שְׁבַאֲרָנוּ¹⁰. אֲבָל שְׂדֵה הַבַּעַל, שֶׁהִיא שׁוֹתָה מִמֵּי גְּשָׁמִים בְּלַבַּד¹¹, וְשָׂדֵה אֵילָן¹² - אֵינָה מִיּוֹם לְיוֹם; אֵלֶּא בֵּין שְׁאֲכָלוּ שְׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת¹³ מִמֵּין אֶחָד - הָרִי אֵלּוּ כְּשֹׁלֵשׁ שָׁנִים. כִּיצַד? הֵיחָת שְׂדֵה תְּמָרִים וְגִדְרוֹת¹⁴ שְׁלֹשׁ גְּדִירוֹת, או שְׂדֵה עֲנָבִים וּבְצַר שְׁלֹשׁ בְּצִירוֹת, או שְׂדֵה יְזִתִים וּמִסַּק שְׁלֹשׁ מְסִיקוֹת - הָרִי אֵלּוּ כְּשֹׁלֵשׁ שָׁנִים¹⁵, וְהַחֲזִיק. וְאִפְלוּ הָיוּ הָאֵילָנוֹת רְצוּפִין וְלֹא הָיָה בִּינֵיהֶן הַרְחָקָה כְּרֵאוּי¹⁶, שְׁהָרִי סוֹפֵן לִיבֵשׁ¹⁷, הוֹאִיל וְאוֹכְלָן שְׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת - הַחֲזִיק¹⁸.

(2) משנה, שם כח. (3) רבינו מונה כאן כמה דברים שלא נמנו במשנה, ונלמדים מן הכלל ששנו: "וכל דבר שהוא עושה פירות תדיר". (4) ולא תקופות מסוימות בלבד. (5) משכנסיים שכר דירה. (6) אכסניות, מלונות. (7) והיונים פרות ורבות וגדלות בהם, ומביאות רווח לבעליהן בכל תקופות השנה. (8) שסוחטים בהם זיתים להוציא שמנם. (9) בכל אלה עסוקים הבעלים במשך כל השנה. (10) למעלה פ"י ה"ד. (11) והבעלים אינם טורחים בה אלא בתקופת חרישה וזריעה בתחילת שנת העבודה ובשעת איסוף היבול. (12) שפירות אילנותיה נקטפים בפרק אחד. (13) שלושה יבולים. פירות האילן נקראים גם כן תבואה, שנאמר (דברים כב): "ותבואת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

32) כדי שלא להכחיש את הקרקע יותר מדי. 33) שדה שלא נזרעה שנה אחת, מוציאה בשנה שאחריה יכול מוגדל. וכתב הרשב"ם, שאפילו במקום שמובירים - אין שנת ההוברת מובאת בחשבון שני החזקה. ובמגיד-משנה מבאר, שגם דעת רבינו כך, ומכאן, שצריך להחזיק בה לא פחות מחמש שנים, ויזרע ראשונה שלישיית וחמישיית (ראה 'טור' שם).

ה. שְׁנֵי שְׁתַּפְּיִין³⁴ שֶׁחֲזִיקוּ בְּשָׂדֶה שֵׁשׁ שָׁנִים, הָאֶחָד אֶכְלָה וְרֵאשׁוֹנָה וְשְׁלִישִׁית וְחֲמִישִׁית, וְהַשְּׁנִי אֶכְלָה שְׁנִיָּה וְרִבִּיעִית וְשִׁשִּׁית - לֹא עֲלָתָה חֲזָקָה לְאֶחָד מֵהֶם; שֶׁהָרִי בְּעַל הַקְּרָקַע אָמַר: בֵּינֵן שְׁלֹא רֵאִיתִי וְלֹא שָׁמַעְתִּי שֶׁחֲזִיק בָּהּ אָדָם אֶחָד שָׁנָה אַחַר שָׁנָה, מִפְּנֵי זֶה לֹא מִחִיתִי³⁵. לְפִיכָף, אִם פָּתְבוּ אֵלָיו הַשְּׁתַּפְּיִין שֶׁטָּר בִּינֵיהֶן שִׁישְׁתַּמְּשׁוּ בָּהּ שָׁנָה אַחַר שָׁנָה - בֵּינֵן שְׁעָבְרוּ שֵׁשׁ שָׁנִים עֲלָתָה לָּהֶן חֲזָקָה³⁶; שֶׁהַשְּׁטָר יֵשׁ לוֹ קוֹל³⁷, וְהוֹאִיל וְלֹא מָחָה - אֶפְדֵּי זְכוּתוֹ. וְהוּא הַדִּין לְעַבְדֵי שֶׁחֲזִיקוּ בּוֹ שָׁנִים, וְנִשְׁתַּמְּשׁוּ בּוֹ שָׁנָה אַחַר שָׁנָה, אִם פָּתְבוּ שֶׁטָּר בִּינֵיהֶן - הָרִי חֲזִיקוֹ.

34) שם עמוד ב, מעשה שהיה. 35) משום שראיתי שאין איש משתמש בה כדרך המחזיקים. בגמרא שם, נימק רבא: השותפים השתמשו בה לסירוגין, כדי שלא יחזיק בה אחד מהם בשלוש שנים רצופות ויטעון קניתי חלק שותפי, וכשם שאין כאן חזקה לשותף נגד חבירו, כך אין זו חזקה לגבי בעל הקרקע. כנראה לא ראה רבינו בזה נימוק משפטי, שהרי השותפים אין להם חזקה זה על זה (ראה משנה, שם מב.) אלא הסבר הגיוני להפיס דעתם של השותפים, ולכן מסר כאן נימוק אחר. ומובן שאינו שולל הסברו ההגיוני של רבא. 36) שם. בגמרא שם, נאמר סתם: "אבל כתיב עיטרא (=שטר) קלא אית ליה". ולא נתבאר אחר כמה שנים הרי זו חזקה. ברשב"ם שם מביא שלש שיטות בדבר: א. לאלתר, אם לא מיחה, משום שבוודאי שמע שנכתב ונחתם שטר שותפות על שדה שלו, והיה לו למחות; שיטה ב: אחר שש (יותר נכון: חמש), כדי ששותף אחד יחזיק שלש שנים, ואלמלא השטר אין כאן חזקה, מכיון שלא החזיק רצופות; שיטה ג - והיא שיטת רבינו, רבינו יונה והרא"ש וה'טור' חו"מ סי' קמ - ששלוש שנים מספיקות. והביאו רבינו מברייטא שם מא: "שלושה לקוחות מצטרפין", ואמר רב - וכולן בשטר (ראה הלכה ו). 37) וידע בעל הקרקע ששותפים הם, ומחזיקים בשדה ברציפות.

ו. אֶכְלָה³⁸ שָׁנָה זֶה הַמְּחִזֵּק וּמְכָרָה, וְאֶכְלָה הַלּוֹקֵחַ שָׁנָה וּמְכָרָה³⁹ לְלוֹקֵחַ שְׁנִי, וְאֶכְלָה שָׁנָה: אִם מְכָרוּ זֶה לְזֶה בְּשִׁטָּר - שְׁלִשְׁתֵּן מִצְטְרְפִין, וְהָרִי זֶה חֲזָקָה, מִפְּנֵי שְׁלֹא מָחָה⁴⁰; וְאִם מְכָרוּ שְׁלֹא בְּשִׁטָּר - אֵינָה חֲזָקָה; שֶׁהַבְּעָלִים הָרֵאשׁוֹנִים אֲמָרִים: בֵּינֵן שְׁלֹא עָמַד בָּהּ אִישׁ אֶחָד שֵׁשׁ שָׁנִים, לֹא הִצְרַכְתִּי לְמַחֲוֹת⁴¹.

38) ברייתא שם, הובאה בהלכה הקודמת. 39) הלוקח.

עדיין, ולפיכך הוסיף רבינו נימוק שכוחו יפה גם כשלא שילמו: "שזה הדבר וכו'". 24) בלחם-משנה ביאר כוונת רבינו, מכיון שהם מעידים מה שהם בעצמם עשו - אין תוקף לעדות זו, ואף-על-פי שאינם מעוניינים אישית בעדותם, שאין אדם מעיד על עצמו, אלא על מעשי אחרים. ומה שכתב רבינו בפט"ו מהלכות עדות ה"ה, ששוכר מעיד לפני ששילם דמי שכירות, המדובר כשמעיד שראה שזה קנה או שרכ, שאינו מעיד על מעשה עצמו, אבל במעיד על החזקה אינו נאמן. [ישנן גירסאות שונות בסוגיא זו ופירושים שונים, שלא כאן המקום לבארם. ראה 'תוספות' שם ד"ה אמר, ו'בית יוסף' חו"מ סי' קמ].

ג. הֵיָהּ²⁵ זֶה הַמְּחִזֵּק או הַעֲדִים שֶׁדָּרוּ בָּהּ מִן הַרוֹכְלִין הַמְּחִזְרִין בְּעִירוֹת וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - טוֹעֲנִין אוֹתוֹ²⁶ לְכַתְחֵלָה, וְכִשְׁבִּיא עַדִי חֲזָקָה, אָמַר לוֹ²⁷: הֲבֵא עֲדִים שֶׁהֵייתִי מְחִזֵּק בָּהּ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמָרִים? בַּחֲצוֹת וּבְתַיִם וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁהֵן עֲשׂוּיֹת לְדוֹר בְּתוֹכָן בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה; אֲבָל הַחֲנִיּוֹת²⁸ שֶׁל תַּגְרִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, שְׁאִין דְּרִין בָּהֶן אֲלֵא בַּיּוֹם - בֵּינֵן שֶׁדָּר בָּהּ שֵׁשׁ שָׁנִים בַּיּוֹם הָרִי זֶה חֲזָקָה.

25) שם עמוד ב, אמרו: "ומודה מר זוטרא ברוכלין המחזרין בעירות". 26) מה שאמרו "ומודה מר זוטרא", מפרש רבינו, שאף-על-פי שאמר שאין בית-דין טוענים לו, מודה הוא ברוכלים, שטוענים לו. וכן פירש רשב"ם שם. [וב'נמוקי יוסף' כתב, שגם רבינו יונה ורבינו נסים מפרשים כך]. וטעמו של דבר, מבואר ברשב"ם: אפשר הדבר, שזה המחזיק יודע שהרוכל דרכו להיות מחוץ לעירו זמן רב ולהתעכב בביתו זמן קצר, ולפיכך הוא מחזיק בבית כשהרוכל הוא מחוץ לעיר ועוזב אותו כשזה בא לעיר, ומשום כך לא הרגיש הרוכל שמישהו מחזיק בביתו. 27) נראה שצ"ל: אמרים לו, היינו הדיינים אמרים למחזיק שצריך להביא עדים שהשתמש ביום ובלילה. 28) שם אמרו: "ומודה רב הונא, בחנותא דמחוזא". פירוש, רב הונא שאמר שצריך להביא עדים שהשתמש שלש שנים ברציפות - מודה בחנויות שעשויות להשתמש בהן בימים בלבד, שמספיקה עדות של שימוש ביום במשך שלש שנים. [ב'תוספות' שם ד"ה ומודה, פירשו שצריך חזקה של שש שנים ביום, ויצטרפו לשלוש שנים שלימות, שלא אמרו שלוש מקוטעות (בלתי שלימות) מספיקות, אלא בלתי רצופות. והסכים לדעתם הראב"ד בהשגותיו כאן].

ד. שֵׁשׁ שָׁנִים²⁹ שְׁאֲמָרְנוּ, צָרִיף שִׁיְהִי רְצוּפּוֹת זֶה אַחַר זֶה. הָרִי שֶׁחֲזִיק בְּשָׂדֶה וְיָרְעָה שָׁנָה וְהוֹבִירָה³⁰ שָׁנָה וְיָרְעָה שָׁנָה וְהוֹבִירָה שָׁנָה, אֶפְלוּ עֲשָׂה בֵּן בְּמָה שָׁנִים³¹ - לֹא הַחֲזִיק. הֵיָהּ דְּרַכְּנָן שֶׁל בְּנֵי אוֹתוֹ הַמְּקוֹם לְהוֹבִירָה³², אִף עַל פִּי שֶׁמְקַצְתָּן זֹרְעִין שָׁנָה אַחַר שָׁנָה וּמְקַצְתָּן זֹרְעִין שָׁנָה וּמוֹבִירִין שָׁנָה - הָרִי זֶה חֲזִיק; שֶׁהָרִי הוּא אָמַר: לֹא הוֹבִירְתִּי אוֹתָהּ אֲלֵא בְּדִי שֶׁתַּעֲשֶׂה הַרְבֵּה בְּשֵׁנַת הַזְרִיעָה³³.

29) שם. 30) לא זרעה. 31) אפילו אם זרעה שלש שנים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

40) ושטר יש לו קול, וידע ששלשתם מכוח אחד באו. (41) ולא ידעתי שזה מכר לזה, והלוקח מכר ללוקח שני. ז. אַכְּלָהּ הָאֵבֶב שָׁנָה, וְהִבֵּן⁴³ שְׁתִּים; הָאֵב שְׁתִּים, וְהִבֵּן שָׁנָה; הָאֵב שָׁנָה, וְהִלְוִיחַ מִן הַבֵּן שָׁנָה - הֲרִי זֶה חֲזָקָה⁴⁴. וְהוּא שְׁלָקַח בְּשֹׁטֵר⁴⁵.

42) ברייתא שם מב. (43) שירש את אביו. (44) רבינו כתב סתם: "והבן", ומשמע בין גדול ובין קטן. ואין בזה סתירה להאמור לקמן (פי"ג ה"ב) שאין חזקה לקטן, משום שכאן התחיל האב לאכול, והכל יודעים שהבן ממשיך כיוורשו של אביו (מגיד-משנה). (45) שבלי שטר לא יצא קול לאותה מכירה, ולא ידע בעל השדה שיש קשר בין המחזיקים בשנתיים הקודמות ובין המחזיק בשנה השלישית.

י. זָרְעָה⁵⁸ וְלֹא הֲרוּיחַ כְּלוּם, אֲלֵא זָרַע פֹּר וְאָסַף פֹּר - לֹא הֲחִזִּיק, שְׁהֲרִי לֹא נִהְנָה.

ח. אַכְּלָהּ בְּפָנֵי הָאֵב⁴⁶, שְׁהָיָה בְּעַל הַשְּׂדֵה, שָׁנָה, וּבְפָנֵי בְנוֹ שְׁתִּים; אוּ בְפָנֵי הָאֵב שְׁתִּים, וּבְפָנֵי הַבֵּן שָׁנָה; אוּ בְפָנֵי הָאֵב שָׁנָה, וּבְפָנֵי בְנוֹ שָׁנָה, וּבְפָנֵי לְוִיחַ מִן הַבֵּן שָׁנָה - הֲרִי זֶה חֲזָקָה⁴⁷. וְהוּא⁴⁸ שְׁמַכְרִי⁴⁹ הַבֵּן זֶה הַשְּׂדֵה בְּכָל שְׁדוּתָיו⁵⁰, שְׁהֲרִי לֹא הִכִּיר הַמְּחִזִּיק שְׁנִמְכְּרָהוּ⁵¹ וּלְפִיכֵךְ לֹא נִזְהַר בְּשֹׁטֵרוֹ; אֲכַל אִם מָכַר הַבֵּן שְׂדֵה זֶה בְּפָנֵי עֲצָמָה - אֵין לָּהּ מַחְאָה גְדוּלָה מִזֹּו⁵².

58) שם.

יא. אַכְּלָהּ⁵⁹ שְׁחַת⁶⁰ - לֹא הֲחִזִּיק⁶¹. וְאִם הָיָה הַמְּקוֹם דִּרְכָן לְזָרַע לְשַׁחַת מִפְּנֵי שְׁדָמִיו וְקָרִי⁶² - הֲרִי זֶה חֲזָקָה.

46) שם. (47) ודווקא כשהבן גדול, אבל אם הוא קטן אין זו חזקה, שהרי אין מחזיקים בנכסי קטן (לקמן פי"ד ה"ז), ואף-על-פי שהתחיל לאכול בחיי האב. ואין זה דומה לדין שבהלכה הקודמת, ושלא חילקנו בין בן גדול לקטן, שהרי שם הקטן הוא המחזיק, ובעל השדה המערער הוא גדול. אמנם רבינו סתם גם כאן ולא חילק בין גדול לקטן, אבל מוכרחים אנו לפרש כמו שפירשנו, שהרי גמרא מפורשת היא (כתובות יז:): משכחת לה (תמצאו אפשרות שלא יהיה נאמן לטעון קניתי את השדה אף-על-פי שהחזיק בה שלש שנים) כשאכלה שתיים בחיי האב ואחת בחיי הבן, וכדרב הונא, דאמר רב הונא: אין מחזיקים בנכסי קטן (ראה מגיד-משנה ולחם-משנה). (48) בתנאי. (49) שם. (50) כלומר, מכר כל שדותיו סתם, ולא פירש שגם שדה זו מכר, והלוקח טוען קניתי גם את זו, ואפילו אם הבן - המוכר מודה. (51) ויכול לטעון לא עלה על דעתי שמכרת שדה זו שקניתי מאביך (ע"פ פירוש רשב"ם שם). [ב'טור' שם סי' קמד כתב, אפילו כשפירש גם שדה זו בין אחרות - לא יצא הקול על שדה זו, ראה ב"ח שם]. (52) כשמכר השדה לאחרים, גילה דעתו שזה מחזיק בה שלא כדין. רבינו לא התנה כאן שמכר בשטר, כמו שכתב בה"ו ובה"ז, ומשמע שמכירה בעדים בלא שטר - גם כן נחשבת כמחאה. וה'טור' שם כתב, שכן פסקו הר"י והרמ"ה, והסברא מסייעת לשיטתם שהרי מחאה בפני שני עדים מועילה ואפילו בלי שטר (מגיד-משנה. ראה כסף-משנה).

59) מימרא של רב יוסף, שם. (60) קצר את התבואה לפני שבשלה, כדי להאכילה לבהמה. (61) סבור היה בעל השדה, שזה מפחד להשתמש בשדה כדרך העולם, מפני שירד לה בגזלנות ולא חשש שיטעון: קניתי, ולפיכך לא מיחה. (62) במקום זה השחת ביוקר. בגמרא שם, נתן רבא דוגמא את מקום מושבו מחוזה, שתושביה היו עשירים ומקיימים הרבה בהמות, ולפיכך המספוא ביוקר.

יב. אַכְּלָהּ⁶³ עֲרָלָה⁶⁴ שְׁבִיעִית⁶⁵ וְכִלְאִים⁶⁶, אָף עַל פִּי שְׁנֵהנָה בַּעֲבָרָה - הֲרִי זֶה חֲזָקָה⁶⁷.

63) ברייתא שם. (64) פירות האילן בשלוש השנים הראשונות לנטיעתן, אסורים באכילה ובהנאה, ונקראים - ערלה, מלשון הכתוב (ויקרא יט, כג): וערלתם ערלתו את פריו. (65) פירות שגדלו בשנת השמיטה והם הפקר, ואין לבעל השדה בהם יותר זכות מלאחרים. (66) תבואה שנוזעה בכרם, נאסרו פירות הגפן והזרעים באכילה ובהנאה. (67) שתי גירסאות בברייתא זו: רשב"ם שם גורס: "אינה חזקה" (וכן נדפס בספרי הגמרא שבידנינו), ורבינו חננאל (מובא ב'תוספות' שם ד"ה הכי) גורס: "הוה חזקה". ברור שרבינו קיבל גירסת רבינו חננאל. ולגירסא זו שני פירושים: ה'תוספות' שם שמפרשים אכילה באיסור אינה חזקה, והמדובר כאן כשאכל הזמורות (ענפים דקים הראויים למאכל בהמה) שמותרים בשנות הערלה. ובכלאים שגם הזמורות אסורים (פסחים כו:), המדובר כשלא הוסיפו הזמורות אחר הזריעה אחד ממאתיים שהיה בהן לפני הזריעה, ובטלה ההוספה, כמבואר בפסחים כה. שכלאי הכרם בטלים במאתיים של היתר, והפירות הוסיפו מאתיים ונאסרו. והדבר טבעי, שיחס ההוספה של הפירות מרובה על יחס הוספת הזמורות. ומשום שכל פירות שדות אלו אסורים, ואין הנאה אחרת בהיתר מאשר הזמורות - אכילתן היא חזקה, ואין זה דומה לאכלה שחת שבהלכה הקודמת, שאפשר להמתין ולאכול התבואה (וכן היא דעת הראב"ד בהשגותיו, וגם ה'טור' שם פסק כמותם). ורבינו מפרש שאכילת איסור היא חזקה. ובמגיד-משנה מסביר שיטתו שדוחק הוא לפרש כלאי הכרם באופן אחר מערלה ושביעית שהמדובר בהן כשכל הזמורות גדלו באיסור. וגם לא נראה בעינינו לומר, שהפירות הוסיפו מאתיים והזמורות לא.

יג. הָיָה הַמְּקוֹם⁶⁸ שְׁהֲחִזִּיק בּוֹ סְלַע אוּ חֲלָמִישׁ⁶⁹,

46) שם. (47) ודווקא כשהבן גדול, אבל אם הוא קטן אין זו חזקה, שהרי אין מחזיקים בנכסי קטן (לקמן פי"ד ה"ז), ואף-על-פי שהתחיל לאכול בחיי האב. ואין זה דומה לדין שבהלכה הקודמת, ושלא חילקנו בין בן גדול לקטן, שהרי שם הקטן הוא המחזיק, ובעל השדה המערער הוא גדול. אמנם רבינו סתם גם כאן ולא חילק בין גדול לקטן, אבל מוכרחים אנו לפרש כמו שפירשנו, שהרי גמרא מפורשת היא (כתובות יז:): משכחת לה (תמצאו אפשרות שלא יהיה נאמן לטעון קניתי את השדה אף-על-פי שהחזיק בה שלש שנים) כשאכלה שתיים בחיי האב ואחת בחיי הבן, וכדרב הונא, דאמר רב הונא: אין מחזיקים בנכסי קטן (ראה מגיד-משנה ולחם-משנה). (48) בתנאי. (49) שם. (50) כלומר, מכר כל שדותיו סתם, ולא פירש שגם שדה זו מכר, והלוקח טוען קניתי גם את זו, ואפילו אם הבן - המוכר מודה. (51) ויכול לטעון לא עלה על דעתי שמכרת שדה זו שקניתי מאביך (ע"פ פירוש רשב"ם שם). [ב'טור' שם סי' קמד כתב, אפילו כשפירש גם שדה זו בין אחרות - לא יצא הקול על שדה זו, ראה ב"ח שם]. (52) כשמכר השדה לאחרים, גילה דעתו שזה מחזיק בה שלא כדין. רבינו לא התנה כאן שמכר בשטר, כמו שכתב בה"ו ובה"ז, ומשמע שמכירה בעדים בלא שטר - גם כן נחשבת כמחאה. וה'טור' שם כתב, שכן פסקו הר"י והרמ"ה, והסברא מסייעת לשיטתם שהרי מחאה בפני שני עדים מועילה ואפילו בלי שטר (מגיד-משנה. ראה כסף-משנה).

ט. נִרְהָה⁵³ שָׁנָה אַחַר שָׁנָה, אֲפִלוּ בְּמָה שָׁנִים, הוּאִיל וְלֹא נִהְנָה בָּהּ - אֵינָה חֲזָקָה⁵⁴. וְכֵן אִם פָּתַח בָּהּ⁵⁵ שְׁבִילֵי הַמַּיִם⁵⁶ וּפְתַח וּשְׁדָד⁵⁷ בְּלִבָּד, הוּאִיל וְלֹא אֲכַל פְּרוֹת - אֵינָה חֲזָקָה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חוץ מאותו בית רבע שלא נהנה בו⁷⁷. אפלו היה חלמיש בתוך השדה⁷⁸, הואיל ולא נשתמש בו כראוי לו⁷⁹ - אין לזה בו חזקה.

(75) מימרא של רבא, שם כט: (76) שטח שזורעים בו רובע הקב תבואה. (77) ואין אנו אומרים ששטח קטן כזה בטל לגבי השדה. ודווקא בבית רובע, אבל שטח פחות ממנו - בטל לגבי השדה, וכאילו החזיק גם בו ('טור' שם סי' קמא). (78) ואינו ראוי לזריעה. (79) כגון לשטיחת פירות וכדומה (ראה למעלה הי"ג).

יז. החזיק⁸⁰ אָחָד בְּאֵילָנוֹת וְאָכַל פְּרוֹתֵיהֶן, וְאָחָד הַחֲזִיק בְּקֶרְקַע וְזָרְעָה וְאָכַל פְּרוֹתֶיהָ, וְכָל אָחָד מִשְׁנֵיהֶם טוֹעֵן: שֶׁהַפֶּל שְׁלִי וְאֲנִי לִקְהָתִיו - זֶה שֶׁהַחֲזִיק בְּאֵילָנוֹת וְאָכַלן שְׁלֹשׁ שָׁנִים - יֵשׁ לוֹ הָאֵילָנוֹת וְקֶרְקַע שְׁצִירֵכִין לוֹ, וְהוּא כְּמִלּוֹא הָאוֹרֶה וְסִלְוֵהוּ⁸¹ חֲצוּהָ⁸² לְכָל אֵילָן וְאֵילָן, וְזֶה שֶׁהַחֲזִיק בְּקֶרְקַע - יֵשׁ לוֹ שְׁאָר הַקֶּרְקַע.

(80) שם לו'. (81) המקום שתופס המלקט את הפירות והסל שבידו. ("אורה" = קוטף תאנים, מוכן שהוא-הדין לכל מיני פירות. רש"י שם פכ: מבאר: אורה - בתאנים; בוצר - בענבים; קוצר - בתבואה; גודר - בתמרים; מוסק - בזיתים; מלקט - בשאר פירות). (82) מחוץ למקום שתופסים הענפים שמלקט מהם הפירות. בגמרא שם, אמר רב פפא: "זה קנה אילנות וחצי קרקע, וזה קנה חצי קרקע", ומפרש רבינו מה שאמר "חצי קרקע" הכוונה כמלא אורה וסלו (וכן פירש רשב"ם שם), משום ששנינו (שם פא.) "קנה שלשה (אילנות) - קנה קרקע", ומפרש רבי יוחנן (שם פב:) כמלא אורה וסלו. בפכ"ד מהלכות מכירה, מחלק רבינו בין מוכר שני אילנות למוכר שלשה: שנים - אין לו קרקע, שלשה - יש לו. וכאן בשני לקוחות, לא חילק בין שנים לשלושה, ונראה שגם בשני אילנות יש לו קרקע. וכן כתב גם רשב"ם שם, ומבאר שבנידון שלפנינו אפילו בשני אילנות קנה קרקע, משום שבשני לקוחות - אומר קונה האילנות לקונה הקרקעות: כשם שלך מוכר בעין יפה, כך גם לי מוכר בעין יפה (סברא זו נאמרה שם לו': גבי עקירת האילנות אחר שיבשו), אבל בדין שבמשנה שמכר האילנות והשאיר הקרקע לעצמו, אנו אומרים "מוכר בעין רעה מוכר", והשאיר לעצמו את כל הקרקע כשמכר שני אילנות, וכשמכר שלושה אילנות, הרי זה כמוכר שדה אילן, ולפיכך קנה קרקע (ראה הלכות מכירה שם).

יח. וְכֵן⁸³ הָאוֹכֵל פֶּל פְּרוֹת אֵילָן⁸⁴ שְׁלֹשׁ שָׁנִים, וְטוֹעֵן עַל בַּעַל הָאֵילָן: אֲתָה מְכַרְתָּ לִּי אֵילָן זֶה וְקֶרְקַעוֹ⁸⁵ - הֲרִי זֶה יֵשׁ לוֹ קֶרְקַע כְּעֵבִי הָאֵילָן⁸⁶ עַד הַתְּהוֹם⁸⁷.

(83) שם לו': ולח. (84) אפילו אילן אחד. (85) מכרת לי בפירוש גם את הקרקע שתחת האילן. (86) ומה ששנינו (שם פא.) שאפילו כשמכר שני אילנות אין לו קרקע כלל, וכשיתייבש האילן אינו יכול לנטוע אחר במקומו אלא נוטל את האילן שקנה - היינו כשקנה אילן סתם, אבל כשהלוקח

שְׁאִינוּ רְאוּי לְזָרְעָה - צָרִיף לְהַנּוֹת בּוֹ בְּדָבָר הָרְאוּי לוֹ, כְּגוֹן שְׁלִשְׁטַח בּוֹ הַפְּרוֹת אוֹ יַעֲמִיד בּוֹ בְּהֵמָה וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם לֹא נִהְנֶה בּוֹ בְּכָל אוֹתָן הַשְּׁלֹשׁ שָׁנִים בְּדָבָר הָרְאוּי לוֹ - לֹא הַחֲזִיק.

(68) שם כט: (69) בגמרא כתוב: "צונמא", פירוש: שדה שאינה ראויה כלל לזריעה. ניונתן בן עוזיאל מתרגם את הכתוב (דברים לב, יג): "ויניקהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור" = כיפין, חלמיש צור = טנינין תקיפין. תרגום זה מלמדנו, שחלמיש משמעותו אדמה קשה מאד. ראה 'ערוך השלם' ערך טנן.

יד. הִיָּה מַעֲמִיד⁷⁰ בְּהֵמָה בְּמָקוֹם מְסֻיָּם⁷¹ מִחֲצַר חֵבְרוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה מְגַדֵּל שָׁם תְּרַנְגוּלִין, אוֹ מַעֲמִיד שָׁם תַּנּוּר וְכִירִים וְרַחִים, אוֹ שָׁנְתָן שָׁם זְבָלוֹ, בֵּין שֶׁהַעֲמִיד שָׁם מְחִיצָה⁷² בֵּין שְׁלֹשׁ הַעֲמִיד, אִם נִשְׁתַּמֵּשׁ בְּדָבָרִים אֵלוֹ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן שְׁלֹשׁ שָׁנִים בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, וְטוֹעֵן עַל בַּעַל הַחֲצַר וְאָמַר: אֲתָה נָתַתָּ לִּי מָקוֹם זֶה אוֹ מְכַרְתָּ לִּי - הֲרִי זֶה חֲזָקָה⁷³.

(70) משנה וגמרא, שם נו'. (71) ולא השתמש בכל החצר. (72) קיר או גדר מבדיל בין החלק שהוא משתמש בו לשאר החצר. (73) במשנה שם, חילקו בין העמיד מחיצה ללא העמיד. וביארו בגמרא שם, שהמדובר כשהמחזיק הוא שותף באותה חצר, ודרכם של שותפים לא להקפיד על תשמישים אלה, ולפיכך אין זו חזקה, ועל העמדת מחיצה מקפידים. ופירש הר"י מיגש שם, שהמדובר בחזקת השימוש, ולא בטוען מכרת או נתת לי מקום זה, ובוזה חילק בין שותפים לאדם זר, שבאדם זר אפילו העמיד מחיצה - אין לו חזקת שימוש, ולשותף יש חזקת שימוש כשהעמיד מחיצה, אבל חזקת שלש שנים בטענת מכירה או נתינה מועילה בין בשותפים ובין באדם זר. ורבינו קיבל פירוש, וכתב בפ"ה מהל' מהלכות שכנים ה"ה: "בחצר חבירו אפילו העמיד בהמתו ועשה לו מחיצה - לא החזיק", והכוונה לחזקת שימוש, וכאן אנו עוסקים בטענת מכירה או נתינה וחזקת שלש שנים, ובוזה אין כל הבדל בין שותפים או לא שותפים, וגם לא בין העמיד מחיצה ללא העמיד - בכל אופן מועילה החזקה. [ורשב"ם שם פירש שהמדובר בטענת מכירה ונתינה. ראה 'טור' שם סי' קמ וב'בית יוסף'].

טו. שְׂדֵהָ⁷⁴ שֶׁהִיא מְקַפֵּת גְּדָר, וְכֹא זֶה שֶׁהַחֲזִיק בָּהּ וְזָרַע חוּץ לְגְּדָר וְנִהְנֶה בְּכָל מָקוֹם שְׁאִינוּ שָׁמוּר, אָף עַל פִּי שְׁאֲכָלוּ שָׁנָה אַחַר שָׁנָה - לֹא עֲלָתָה לוֹ חֲזָקָה. שֶׁהַבְּעָלִים טוֹעֲנִין וְאוֹמְרִין: בֵּינוֹן שְׁרָאִינוּ שְׂזוֹרַע בְּמָקוֹם מְפָקֵר, אֲמַרְנוּ: כָּל מֵה שְׂזוֹרַע - חֵזַת הַשְּׂדֵה תֹאכְלֵנוּ, וְלִפְיֵכָה לֹא מַחֲתִי. וְהוּא הַדִּין לְכָל הַזּוֹרַע מָקוֹם שְׁאִינוּ שָׁמוּר, אֲלֹא רָגַל חֵזָה וְיָד כָּל אָדָם מְצוּיִין בּוֹ.

(74) מימרא של רב יהודה, שם לו'.

טז. אֲכָלָה כְּלֵהָ⁷⁵ חוּץ מִבֵּית רֵבַע⁷⁶ - הַחֲזִיק בְּכֵלָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סאה אחד או משניים - לא קנה אלא מקום שאכל. לדין זה עצמו מודה גם רבינו, כמפורש למעלה בהלכה זו, אף-על-פי שנטה מפירושו. [כתב ב'טור' שם, שאם היו מפוזרים יותר מבית סאה לעשרה אילנות - לא קנה הכל אלא הצריך לאילנות. וכתב עוד בשם רשב"ם, שאם היו נטועים בצפיפות יותר מעשרה אילנות לבית סאה - לא קנה אלא במה שהחזיק. ורבינו מאיר הלוי חולק, ודעתו שאפילו היו צפופים עד ארבע אמות לכל אילן הרי זו חזקה, אבל בפחות מארבע אמות נידונים כעקורים, משום שסופם להתייבש בזמן קצר. ורבינו לא גילה דעתו בדינים אלה].

~ יום שלישי כ"ח טבת ~

פָּרַק שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִי

1) מבאר דין אלה שאין להם חזקה, כגון האומנים והשותפים.

א. וְאֵלוּ² שְׁאִין מְעַמְדִין הַקְּרָקַע בְּיָדוֹן אֶף עַל פִּי שְׁאֲכָלוֹם שְׁלֹשׁ שָׁנִים: הָאֲמִנִין³ וְהָאֲרִיסִין⁴ וְהָאֲפוּטְרוּפִין וְהַשְּׁתֵּפִין, וְהָאִישׁ בְּנֻכְסֵי אִשְׁתּוֹ, וְהָאִשָּׁה בְּנֻכְסֵי בַּעְלָהּ, וּבֶן בְּנֻכְסֵי אָבִיו, וְהָאֵב בְּנֻכְסֵי הַבֵּן.⁵ שְׂכָל אֶחָד מֵאֵלוּ אֵין מְקַפִּידִין זֶה עַל זֶה, לְפִיכָף אֵין אֲכִילְתָן רְאִיָּה אֶף עַל פִּי שְׁלֹא מָחוּ בְּהֵן הַבְּעָלִים. אֲלֹא תַחְזֹר הַקְּרָקַע לְבַעְעָלִים שֶׁהֵבִיאוּ רְאִיָּה שְׁזָאת הַקְּרָקַע יְדוּעָה לְהֵן, וְיִשְׁבַּע הַסֵּת⁶ שְׁלֹא מָכְרוּ וְשְׁלֹא נָתַנוּ, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ⁷.

2) משנה בבא בתרא מב. 3) שמקבלים בניינים לתקנם או בונים בתים שלמים על מגרשים של אחרים בשכר. [רשב"ם מפרש המשנה, במטלטלין שמעמידים אותם בחזקת האדם שהם תחת ידו (דיניה מבוארים למעלה פרק ט). ורבינו גרשום בפירושו הנדפס בגליונות הגמרא שבידינו מפרש גם כן שהמדובר במטלטלין, ומלמדת המשנה, שאפילו היו הכלים בידיהם שלוש שנים אין להם חזקה. ובהגהות מיימוניות כאן אות א, כתב, שרבינו גרשום אינו גורס "האומנים" במשנתנו, ומי שגורס מתכוון לעבד שמסרו רבו לאומן ללמדו אומנות, ועבדים דינם כקרקעות ומכאן שהוא מפרש משנתנו בקרקעות, ולא כהגירסא בספרים שבידינו]. 4) חוכרי שדות על מנת לקבל חלק מהיבול - אחוז מסויים או מידה קבועה. 5) לקמן מבאר רבינו בפרטות דיניהם של כל אלה שמנה כאן. 6) שלא מכר. 7) למעלה פרק ט הלכה א בדין חזקת מטלטלין.

ב. וְכֵן⁸ רְאִישֵׁי גְלִיּוֹת שֶׁל אוֹתוֹ זְמַן⁹ וְהַגְזָלִין וְהַעֹבְדֵי כּוֹכְבִים - אֵין אֲכִילְתָן רְאִיָּה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בְּעֵלֵי זְרָעוֹ.¹⁰ וְכֵן חֲרַשׁ שׁוֹטָה וְקָטָן - אֵין אֲכִילְתָן רְאִיָּה, מִפְּנֵי שְׁאִין לָהֶם טַעְנָה¹¹ כְּדִי שֶׁתַּעֲמֹד הַקְּרָקַע בְּיָדוֹ, אֲלֹא תַחְזֹר לְבַעְעָלִים. וְכֵן הַמְחִזִּיק בְּנֻכְסֵיהֶן¹² - אֵין אֲכִילְתָן רְאִיָּה.

8) שם לו. 9) אותה התקופה שבה אמרו דין זה. 10) אנשים תקיפים ובעל השדה מפחד למחות בהם. [בגמרא

טוען קניתי בשטר גם את הקרקע ואבד שטרי ואכלתי שלוש שנים - הרי זה נאמן וקנה הקרקע. ושאלו בגמרא שם: "מה היה ליה למיעבד?" פירוש: מה יכול לעשות בעל הקרקע שמכר אילן בלא קרקע, כדי לסתור טענת הלוקח אם יבוא אחר שלוש שנים ויטען: קניתי גם הקרקע ויש לי חזקה? ופירשו שם, שהמוכר צריך למחות בפני עדים לפני גמר שלוש שנים ולהצהיר, דעו, שמכרתי את האילן בלבד בלי קרקע. רבינו קיצר ולא פירש שהמדובר כשלא מיחה, כי זה מובן מאילו שמחאה כזו מועילה. 87) ואם ייבש האילן - יטע אחר במקומו, ובעל הקרקע אינו רשאי לחפור כנגד האילן אפילו בעומק רב.

יט. שְׂדֵה אֵילָן⁸⁸ שֶׁהָיוּ בוֹ שְׁלֹשִׁים אֵילָנוֹת בְּתוֹךְ בֵּית שְׁלֹשׁ סָאִין⁸⁹, וְאָכַל עֶשְׂרֵה בְּשָׁנָה רֵאשׁוֹנָה⁹⁰, וְעֶשְׂרֵה בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה, וְעֶשְׂרֵה בְּשָׁנָה שְׁלִישִׁית - הַחֹזֵק בְּכָל. וְהוּא⁹¹ שֶׁהָיוּ עֶשְׂרֵה שְׁאֲכָל מִפְּזוּת בְּכָל בֵּית הַשְּׁלֹשׁ סָאִין⁹², וְלֹא הוֹצִיאוּ שְׁאָר הָאֵילָנוֹת פְּרוֹת; אֲבָל אִם הוֹצִיאוּ שְׁאָר הָאֵילָנוֹת פְּרוֹת וְלֹא אָכְלוּ - לֹא הַחֹזֵק אֲלֵא בְּמָה שְׁאֲכָל⁹³.

88) שם לו: ולז. 89) שטח שזורעים בו שלוש סאים תבואה (השטח המקובל לנטיעת אילנות הוא בית סאה לעשרה אילנות. ראה 'תוספות' שם ד"ה ממטע). 90) שלושה מבית סאה זה, שלושה מזה וארבעה מהשלישי. 91) וזה נאמר (בתנאי). 92) שכל בית סאה הוא שדה שלם בפני עצמו, ולפיכך לא החזיק בבית סאה שלא אכל פירותיו. [כתב הרשב"ם שם בשם רבינו חננאל, שמדובר בבנות שוח (מין תאנים שפירותיהן בשלים שנה שלישית לחניטתם), ואפשר שהאילנות שהוציאו פירות בשנה זו חנטו לפני שנתיים, ובשנה שאחריה אכל פירות שחנטו בשנה שאחרי הקניה, ובשלישית הבשילו הפירות שחנטו בשנת הקניה]. 93) אנו אומרים, משום שהשדה אינה שלו - לא אכל כל הפירות. ובעל הקרקע לא מיחה, משום שראה שזה אינו אוכל כדרך בעל כל השדה (רשב"ם שם).

כ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁹⁴? בְּשְׁאֲכָל הוּא מְקַצֵּת הַפְּרוֹת וּבְזוּזוֹ הָעַם שְׁאָר הַפְּרוֹת⁹⁵; אֲבָל אִם מָנִיחַ פְּרוֹתֵיהֶן עֲלֵיהֶן, הוּאִיל וְאָכַל אֵילָן מְכָאן וְאֵילָן מְכָאן מִכָּל הַשְּׂדֵה - הַחֹזֵק בְּכָל הַשְּׂדֵה, אֶף עַל פִּי שְׁלֹא אָסַף כָּל פְּרוֹתֵיהֶן⁹⁶.

94) שאם לא אכל כל הפירות, לא הוחזק בכל השדה? 95) אין דרכו של בעל השדה להפקיר פירותיו ולתת לאחרים לקטוף אותם. 96) בגמרא שם אמרו: "והוא דבאזי באזוזי". ופירש רבינו, שבזוזו העם את הפירות שלא לקט המחזיק, ובהתאם לפירושו זה, פירש מה שאמרו "והוא", הכוונה: אימתי לא החזיק ככולו? והרשב"ם, וכן הראב"ד מפרשים: אימתי זו חזקה? "דבזו בזוויי" פירוש, כגון שאכלם מפוזרים, שאכל מכל שלושת בתי הסאה, היינו שלושה, שלושה וארבעה (בזיעה = קריעה, בקיעה בארמית. במדרש רבה ויקרא ו, ח: בזע פורפורין דליה, בעברית: קרע לבוש ארגמן שלו), אבל כשאכל כל עשרה האילנות מבית

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כשנטלתי הכול שלוש שנים - למה לא מחית? ומתוך רבי יוחנן: "באריסי בתי אבות". ופירש רבינו כמבואר כאן. (21) פעם ראשונה במשפחתו.

ו. אָרִיס²² שֶׁל בְּתֵי אֲבוֹת שְׁהוּרִיד אָרִיסִין תַּחַת יָדוֹ²³
- יֵשׁ לוֹ חֲזָקָה; שָׁאִין מוֹרִידִין אָרִיסִים אַחֲרֵיהֶם²⁴
לְנִכְסֵי אָדָם וְהוּא שׁוֹתֵק. אָבָל אִם חֵלֵק לְאָרִיסִין
אַחֲרֵיהֶם שְׁהִיו בָּהּ - אִין לוֹ חֲזָקָה; שָׁמָּה מְמַנָּה עַל
הָאָרִיסִין עֲשׂוֹ אוֹתוֹ²⁵. וְאָרִיס²⁶ שְׁיָרַד מֵאָרִיסוֹתוֹ²⁷
וְאָכְלָה שְׁלֹשׁ שָׁנִים מֵאַחַר שְׁיָרַד - הַחֲזִיק²⁸.

(22) מימרא של רב נחמן שם. (23) בגמרא שם: "תחתיו", כלומר, מסר להם את כל האריסות וסילק ידיו מטיפול בשדה. (24) והוא מתעסק גם כן בחלק מן השדה. (25) הבעלים, ונתנו לו רשות להוריד גם אריסים אחרים שיעבדו בהשגחתו ובאחריותו. (26) ברייתא שם מז. (27) הפסיק מלהתעסק באריסות. (28) אפילו כשקיבל באריסות לפני שירד מאריסותו.

ז. הָאֲפוֹטְרוֹפוֹסִין פִּיצַד? בִּין שְׁהִיָּה אֲפוֹטְרוֹפוֹס עַל שְׂדֵה זו בִּין עַל שְׁאָר נִכְסִים, בִּין שְׁמַנּוּ אוֹתָם בֵּית דִּין²⁹ בִּין שְׁמַנָּה אוֹתָם אָבִי יְתוּמִים³⁰, וְגִדְלוּ הִיתוּמִים וְהִנִּיחוּ אוֹתָן³¹, בִּין שְׁמַנָּה אָדָם אֲפוֹטְרוֹפוֹס עַל הוֹצָאתוֹ וְהִכְנָסְתּוֹ, הוֹאִיל וְהֵן מִשְׁתַּמְשִׁין בְּרִשׁוֹת - אִין לְהֵן חֲזָקָה³². עֲבָרוּ הָאֲפוֹטְרוֹפִין מִמְּנוּנָן, וְאָכְלוּ שְׁלֹשׁ שָׁנִים אַחַר שְׁעָבְרוּ - הָרִי זו חֲזָקָה³³.

(29) על נכסי יתומים. (30) כל שכן הוא שמינהו בית דין (מגיד משנה. ונראה כוונתו: שהרי בית דין בודקים יפה מהימנותו של אדם לפני שמוסרים לידו נכסי יתומים ואם אין מאמינים לו כל שכן שאין מאמינים לאפוטרופוס שמונה על ידי אביהם, שאינו בודק כל כך). (31) השאירו את הנכסים בידי האפוטרופוס. (32) לקמן (פרק יד הלכה ז) כותב רבינו: "אין מחזיקים (איש נכרי שאינו אפוטרופוס) אפילו הגדיל ... עד שיאכל שלוש שנים רצופות אחר שיגדיל", ומכאן, שאפוטרופוס שברשות ירד - אין לו חזקה אפילו כשיאכל שלוש שנים אחר שיגדיל, שאם לא כן, מה הוא ההבדל בין אפוטרופוס לשאר בני אדם, ולמה הוצרך כאן לטעם משתמשים ברשות? (מקור דין זה בבבא מציעא לט:); (ראה רש"י שם ולחם משנה כאן) ולקמן פרק י"ד הלכה ז יתבאר עוד, ראה הערותינו שם). (33) בגמרא שם נאמר דין זה לגבי אומנים ואריסים, ומהם למד רבינו לאפוטרופוס.

ח. הַשְּׁתַּפִּין³⁴ פִּיצַד? אִם הִיָּה שְׁתַּף בְּשְׂדֵה זו, וְאִין בָּהּ דִּין חֲלָקָה³⁵, אָף עַל פִּי שְׁאָכַל אֶת פְּלֵה הָאֶחָד מֵהֵן בְּמָה שָׁנִים - הָרִי הִיא בְּחֻזְקַת שְׁנֵיהֶם³⁶. וְאִם יֵשׁ בָּהּ דִּין חֲלָקָה, וְאָכְלָה הָאֶחָד פְּלֵה שְׁנֵי חֲזָקָה - יֵשׁ לוֹ חֲזָקָה³⁷; שְׁהִרִי אוֹמֵר לְשִׁתְּפוּ: אִם בְּאֶמֶת שְׁלֹא מְכַרְתָּ וְלֹא נִתְּתָ, הִיאָךְ אָכְלָתִי אֶת פְּלֵה וְאֶתָּה שׁוֹתֵק וְלֹא מַחִית פֶּלַ שְׁלֹשׁ שָׁנִים? וְכֵן הָאִישׁ³⁸

שם אמרו: הני דבי ריש גלותא לא מחזקי בן ולא מחזיקינן בהו (=אלה מבית ראש הגולה אין להם חזקה בנכסיו ואין לנו חזקה בנכסיהם). הדין הראשון ונימוקו כתב רבינו כאן ודילג לגמרי על הדין השני. והרשב"ם שם מנמק את הדין השני, משום שיש להם הרבה קרקעות ואינם יכולים לעבד את כולם, אינם מקפידים שאחרים יעבדום וישביחום, וכשירצו יוציאום מידי המחזיקים בכוח אף על פי שלא מיחו. (11) טענתם אינה נחשבת כטענת גדול בריא, והרי אמרו: חזקה שאין עימה טענה אינה חזקה. [ובמגיד משנה בשם יש מפרשים מנמק, שחזקה מועילה משום שבעל השדה לא מיחה, ואין מוחים בקטן]. (ראה למעלה פרק י"ב הלכה ז). לא נמצא מקור מפורש בגמרא לדין זה. והרמב"ן והרשב"א חולקים על רבינו וסוברים שחזקת קטן היא חזקה. (12) מימרא של רבא, בבא מציעא לט.

ג. פִּיצַד אִין מְעַמִּידִין אֶת הַקְּרָקַע בְּיָדָן? רְאוּבֵן שְׁאָכַל שְׂדֵה שְׁמַעוֹן שְׁנֵי חֲזָקָה, וְהוּא טָעַן שְׁהִיא לְקוּחָה בְּיָדוֹ, וְהִבִּיא שְׁמַעוֹן עֲדִים שְׁהִיא יְדוּעָה לוֹ, וְכֵן הִבִּיא עֲדִים שְׁרְאוּבֵן יְדוּעָה שְׁהוּא שְׁתַּפּוֹ אוֹ אָרִיסוֹ אוֹ אֲפוֹטְרוֹפוֹסוֹ, וּמִפְּנֵי זֶה לֹא מָחָה - תַּחֲזֹר הַשְּׂדֵה לְשְׁמַעוֹן, וְיִשְׁבַּע הַסֵּת שְׁלֹא מְכַר וְלֹא נִתְּן. וְהוּא הִדִּין לְשְׁאָרָן¹³. אָבָל אִם לֹא הִבִּיא שְׁמַעוֹן רְאִיָּה שְׁרְאוּבֵן הִיָּה שְׁתַּף אוֹ אָרִיס, אֲלֵא רְאוּבֵן הוֹדָה מְעַצְמוֹ וְאָמַר: הֵן הוּא שְׁתַּפִּי וּמְכַר לִי, הוֹאִיל וְאָכַל שְׁנֵי חֲזָקָה, וְיִכּוֹל לֹמַר: לֹא הִיָּה שְׁתַּפִּי מְעוּלָם - הָרִי זֶה נֶאֱמַר¹⁴ פֶּשְׁאָר פֶּלַ אָדָם.

(13) לכל אלה שנמנו למעלה. (14) במיגו, מתוך שיכול היה לטעון אינני שותף שלך.

ד. הָאֲמִנִין פִּיצַד? בְּגוֹן שְׁהִיו בּוֹנִין בָּהּ אוֹ מִתְקַנִּין אוֹתָהּ שָׁנִים רַבּוֹת. יָרְדוּ מֵאֲמִנּוֹתָן¹⁵, אִם אָכְלוּ אוֹתָן שְׁלֹשׁ שָׁנִים מֵאַחַר שְׁיָרְדוּ מֵאֲמִנּוֹתָן - יֵשׁ לְהֵן חֲזָקָה¹⁶.

(15) ברייתא שם מז. (16) אפילו בבית שנמסר לידו לפני שירד מאומנתו (ראה למעלה פרק ט הלכה ג בדין חזקת מטלטלין).

ה. הָאָרִיסִין¹⁷ פִּיצַד? בְּגוֹן שְׁהִיָּה אָרִיס לְאָבִיו¹⁸ שֶׁל בַּעַל הַשְּׂדֵה אוֹ לְאִנְשֵׁי מִשְׁפַּחְתּוֹ; שְׁפִינּוֹן שְׁהוּא אָרִיס שֶׁל בְּתֵי אֲבוֹת¹⁹, אִין מְמַחִין הַבְּעָלִים בְּיָדוֹ²⁰. אָבָל אִם זֶה הוּא שְׁנַעֲשָׂה אָרִיס תַּחֲלָה²¹, הוֹאִיל וְאָכְלָה פְּלֵה שְׁנֵי חֲזָקָה - מְעַמִּידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ; וְאוֹמְרִין לְבְּעָלִים: הִיאָךְ אָכַל שְׁנָה אַחַר שְׁנָה וְלֹא מַחִית בּוֹ.

(17) שם מז: (18) אריס קבוע במשך שנים רבות. (19) משפחות. (20) אין הבעלים מקפידים שיאכל כל הפירות שלוש שנים ואחר כך יאכלו הם שלוש שנים או יותר כפי שהותנה ביניהם. בגמרא שם הקשו, למה אריס אין לו חזקה כשאכל כל הפירות שלוש שנים, הרי יכול הוא לטעון: כשהייתי אריס נטלתי חלק מהפירות. ועכשיו,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(42) משנה שם מב. (43) גמרא שם נא. (44) שהבעל אינו מקפיד כשאשתו נוטלת לזונוניה יותר מזה שקצב לה. (45) משנה שם מב. (46) שאין דרכם להקפיד זה על זה. ורשב"ם שם מפרש, שהם כאפוטרופוסים זה לזה.

ט. ובין 47 שפירש 48 מאביו, ואשה שנתגרשה אפלו ספק גרושין 49 - הרי הן כשאר כל אדם 50.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ובן שפירש מאביו, ואשה שנתגרשה אפלו ספק גרושין - הרי הן כשאר כל אדם".

הקב"ה וישראל נמשלו לאב ובן, שנאמר "בנים אתם לה' אלוקיכם", וכמו כן נמשלו לבעל ואשה כמבואר במדרשי חז"ל רבים המדמים את הקב"ה וישראל לחתן וכלה. ואם נבוא להסביר הלכה זו במשמעותה הרוחנית, יקשה להסביר את הדין שבן בנכסי אביו ואשה בנכסי בעלה אין להם חזקה, והלא כל עבודת ה' קשורה בשכר, הן שכר רוחני בעולם הבא והן שכר גשמי בעולם הזה ("שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה כו' ... וישפיע לנו כל הטובות כו'"). ולא עוד, אלא שתכלית עבודתו של אדם היא שנעשה "שותף לקב"ה במעשה בראשית", ואיך מתאים כל זה עם הדין ש"בן בנכסי אביו אין לו חזקה".

וההסבר הוא: הן אמת שעבודת הבן לאביו היא בלשון הזוהר שהובא בתניא "כברא דאשתדל בתר אבוי ואימי דרחם לון יתיר מגרמי' ונפש' ורוחי' ונשמת' כו' ומסר גרמי' למיתה עלייהו כו'" כלומר תכלית הביטול, וכן הוא גם לגבי "אשה כשרה שעושה רצון בעלה" ואף שהעבודה והביטול הוא יסוד וראשית העבודה, בכל זאת רצונו של הקב"ה הוא שהעבודה תהיה גם באופן החודר את כל מציאותו, היינו שתהיה מציאות האדם עם כל פרטי כוחות נפשו ובכל זאת תהיה מציאותו חדרה באלקות.

וזהו "בן שפירש מאביו ואשה שנתגרשה מבעלה", שמלבד תנועת הביטול ומסירות הנפש, נדרשת מיהודי גם עבודה בכח עצמו, וזו מתאפשרת רק ב"פירוש" או "נתגרשה".

כסדר הזה הוא גם בלימוד התורה שהגם שהיא חכמות ורצונו של הקב"ה, מכלי-מקום תלמוד תורה כרוך בשאלות והבנות שבשכלו של אדם כדי שהתורה תחדור את כל מציאותו. וכן הוא בנוגע ל"אשה ובעלה" היינו עבודת התפילה שכללות עבודת התפילה היא אהבת ה' באופן שאינו מציאות כלל, וכיחד עם זאת צריכה אהבת ה' לחדור את מציאות האדם "בכל לבבך ובכל נפשך" דווקא.

(על פי י"ן מלכות' ספר משפטים סימן יז מתוך רמב"ם "פרס המלך")

שְׂאֵכֶל בְּנֹכְסֵי אִשְׁתּוֹ שְׁנֵי חֻזְקָה, אֵף עַל פִּי שְׁהִתְנָה עִמָּה שְׂאֵיִן לֹא פְרוֹת בְּנֹכְסֵיהָ³⁹, וְאִפְלוּ הִתְנָה עִמָּה כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה שְׂלֵא יִרְשָׁנָה⁴⁰, וְאַחַר כֵּן אָכַל וּבָנָה וְהָרִים⁴¹ וְעָשָׂה כָּל מַה שֶׁעָשָׂה; וְכֵן הָאִשָּׁה⁴² שְׂאֵכֶלָה פְרוֹת בְּנֹכְסֵי בַעְלָהּ וְנִשְׁתַּמְשָׂה בְּהֵן כְּחֻפְצָה בְּמָה שְׁנֵים, אֵף עַל פִּי⁴³ שְׁיַחֲד לָהּ שְׂדֵה בְּמִזְוֹנֵתֶיהָ וְאֵכֶלָה שְׂדוֹת אַחֲרוֹת - אֵין אֵכִילָתָן רְאִיָּה⁴⁴. וְכֵן הֵבִין⁴⁵ שֶׁהוּא סוֹמֵךְ עַל שְׁלַחְנוּ שֶׁל אָבִיו וְנִחְשָׁב בְּכֹלל בְּנֵי בֵיתוֹ, אִם אָכַל נֹכְסֵי אָבִיו שְׁנֵי חֻזְקָה, וְכֵן הָאֵב שְׂאֵכֶל נֹכְסֵי בֵן זֶה שֶׁהוּא סוֹמֵךְ עָלָיו שְׁנֵי חֻזְקָה - אֵין אֵכִילָתָן רְאִיָּה⁴⁶.

(34) בבא בתרא מב: (35) שדה קטנה, שאם יחלקוה לא יהיה כל חלק ראוי לעיבוד רגיל (בפרק א מהלכות שכנים הלכה ד מבאר רבינו שיעורם של קרקעות שונים שאין בהם דין חלוקה, ראה שם). (36) השותף יכול לטעון הסכמתי שאתה תאכל שלוש או ארבע שנים שדה קטנה זו, ואחר כך אני אוכל תקופה דומה, משום שהיכול קטן ולא רצוי לחלקו לשני חלקים. (37) בגמרא שם עמדו על הסתירה שבדברי שמואל, שבמקום אחד אמר שותף אין לו חזקה ובמקום אחר אמר שיש לו חזקה, ותיירץ רבינא, כאן כשיש בה דין חלוקה, וכאן כשאין בה, [בגמרא שם משמע ששמואל לא גרס במשנה: "השותפין"]. מלשונו של רבינו שכתב "ואם יש בה דין חלוקה ואכלה האחד כולה שני חזקה", משמע ששני תנאים כאן: א. שיש בה דין חלוקה; ב. שאכלה כולה, אבל אם אכל חצייה אין זו חזקה, אפילו יש בה דין חלוקה, וכן אם אכלה כולה ואין בה דין חלוקה. [בטור חושן משפט סימן קמט מביא שיטת רבינו חננאל, שרבינא אין כל הבדל בין אכלה כולה לאכלה חצייה, וקובעת רק העובדא אם יש בה דין חלוקה. והרי"ף דעתו כשיטת רבינו שהרי כתב: "בדאית (כשיש) בה דין חלוקה וקא נחית (וירד) לכולה". ראה בית יוסף חושן משפט שם]. (38) משנה שם מב. וגמרא מט. (39) כשלא התנה כך אינו צריך להשמיענו שאין לו חזקה, שהרי הבעל אוכל פירות נכסי האשה מן הדין ואכילתו אינה הוכחה שקנה את השדה. (40) ותנאי זה, אם התנה לפני הנישואין, מועיל, כרב כהנא שם מט. ומשמיענו רבינו, שאף על פי שהסתלק לגמרי מכל זכות שהיא בנכסי אשתו - אין לו חזקה כשאוכל פירות, משום שיכולה לטעון למען שלום בית לא מחיתי. (פרטי דין ויתור הבעל על זכויותיו בנכסי אשתו מבוארים בפרק כ"ג מהלכות אישות. ראה שם וראה סמ"ע חושן משפט סימן קמט סעיף קטן י, יא ויב). (41) לטובת הנכסים, אבל אם הזיק וקלקל את הקרקע, צריכה למחות, כרב שם (נ:): כגון שחפר בשדה בורות שיחין ומערות. ואם לא ימחתה - יש לו חזקה. [במגיד משנה פירש דברי רבינו בקלקל ואף על פי כן אין לו חזקה, ומזה הסיק שרבינו לא פסק כרבא אלא כרב יוסף. אולם אין הוכחה מברית דברי רב יוסף שם, שבחפר בה בורות והזיק אינה צריכה למחות, שהרי אפשר שהוא רק מפרש דבריו של רב באופן אחר, ולמה לנו לקבוע מחלוקת בין הרב והתלמיד (רב יוסף הוא רבו של רבא)].

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הביאו עדים שקנו הנכסים - מוציאים מידם. (7) שאין ראיית הבעל ראייה. (8) הנכסים שהכניסה לבעלה בנדוניא, וקיבל עליו אחריות שאם יפחתו הוא ישלים את ההפסד כשתתגרש, ואם הותירו (יהיה רווח) - הותירו לו. (9) בגמרא שם מט: ונ. נמנו שלש שדות: אחת שכתב לה בכתובתה, ואחת שייחד לה בכתובתה, ואחת שהכניסה לו שום משלה (ויש גורסים: "שהכניס לה שום משלו", וזו גירסת רבינו). ונאמרו פירושים שונים בשלש שדות אלו (ראה רשב"ם ו'תוספות' ד"ה ה"ג). ובין לרשב"ם ובין ל'תוספות', אחת מהשדות היא נכסי צאן ברזל. ורבינו מנה כאן נכסי צאן ברזל, וגם שלש השדות, ויצאו לו ארבע. וכן כתב גם בהלכות אישות פכ"ב ה"ח. ונלא נושאי-כלי רבינו למצוא ביאור מספיק (ראה לחם-משנה שם). ונראה שרבינו מפרש "שכתב לה בכתובתה", היינו שלפני הנישואין כתב בכתובתה שדה מסוימת שתהיה אפותיקי לגבות ממנה את הכתובה העיקרית - מאתיים לבתולה, ומנה לאלמנה וגרושה; "ושייחד לה" היינו אחר הנישואין קבע שדה כאפותיקי לכתובתה, ולא נכתב הדבר בשטר הכתובה (כפירוש הרשב"ם שם); "ושנתן לה בשום משלו" היינו התוספת שהוסיף לה בעלה על ערך הנדוניא שהכניסה לו, ודינה כדין הנדוניא עצמה. ודעת רבינו, שבגמרא נכללו בשדה השלישית נדוניא והתוספת, ושתייהן הן נכסי צאן ברזל, ורבינו עצמו מנה כל אחת לחוד, כדי שלא לטעות לחשוב שהכוונה לתוספת בלבד. ולמה אין המכירה מועילה? נתבאר בגמרא (שם נט), שיכולה לומר: נחת רוח עשיתי לבעלי, למען שלום הבית, ולא התכוונתי להקנות לו. (10) נכסים שלא הכניסה אותם לבעלה, ולא קיבל עליו כל אחריות בנוגע להם - נקראים "נכסי מלוג", מפני שהבעל אוכל פירותיהם (מולג = מורטט - ערוך השלם). (11) פכ"ב ה"ז. וטעם ההבדל הוא: נכסי צאן ברזל הם לגמרי ברשות הבעל והיא תקבל אותם בחזרה רק כשתתגרש, ומשום כך, אם תסרב למכור לו, יאמר: את חושבת על גירושין. אבל נכסי מלוג, גופם שלה גם כשהם נשואים, ולפיכך לא ירגו הבעל כל-כך על סירובה למכור.

ב. פיצד הגזלן¹² אין לו ראייה? פיון שהחזק גזלן על שדה זו¹³, אף על פי שהביא ראייה שהודה הבעל בפני עדים שמכר לו שדה זו ולקח דמים¹⁴, והבעלים אומרים: לא מכרנו לך, אלא מפני היראה הודינו לו - מוציאים את השדה מידו, ואין לו פלוס¹⁵. ואם העידו העדים שבפניהם מנה לו פך וכך - מוציאים את השדה מיד הגזלן¹⁶, ומחזירין לו הבעלים את הדמים, כמו שבארנו בהלכות גזלה¹⁷.

(12) שם מז: (13) מבואר בפרק הקודם הי"א. (14) כלומר, הודה שלקח דמים. (15) אין המוכר מחזיר לו הכסף שהודה בו. (16) משום שמכר שלא מרצונו הטוב אלא מפני היראה - אין מכירתו מכירה. (17) פ"ט הט"ז. רבינו סתם ולא פירש מה הדין כשמכר בשטר, ומסתבר שגם בשטר לא קנה, כדעת שמואל שם נגד דעת רב, לפי הכלל שבידו: הלכה כשמואל בדיני ממונות. [ואולם תמוה הדבר,

(47) שם מז. (48) עזב את בית אביו ואינו מתעסק בנכסיו. שם נב. אמרו: והלכתא חלקו - לא (פירוש: לא אמרו אין לו חזקה). (49) שם מז: כרבי זירא שאמר בשם שמואל: "כל מקום שאמרו חכמים מגורשת ואינה מגורשת (=ספק גירושין) בעלה חייב במזונותיה". (50) בתוספות שם דיבור המתחיל מגורשת כתבו, שהמדובר כשייחד לה שדה למזונותיה והיא אכלה גם משדות אחרות.

י. ראשי גליות⁵¹ שהיו בימי חקמים, לפי שהיה בהן פח לרדות את העם - אין אכילתן ראייה. וכן אחר שהחזיק בנכסיהן, אפלו אכל פמה שנים - אין אכילתו ראייה. לפי שאין ממתין, מפני שידן תקיפה, פל זמן שירצו מסלקין זה ממנה. אכל נשבעין הסת⁵² שלא מכרו ושללא נתנו. ואם הן החזיקו בנכסי אחר, ואמר שלא מכר - נשבע הסת שלא מכר להן ולא נתן להם.

(51) נתבאר בהלכה ב. (52) נתבאר כבר כמה פעמים, שנשבעים היסת בתביעות של קרקעות.

יא. הגזלן פיצד⁵³? מי שהחזק גזלן על שדה זו, או מי שהחזיקו אבותיו⁵⁴ שהן הורגין נפשות על עסקי ממון, אף על פי שאכל שדה זו פמה שנים - לא החזיק, ותחזר שדה לבעלים.

(53) שם מז. אמר רב יוחנן: "כגון שהחזק על שדה זו בגזלנותא" כלומר, אם החזק פעם כגזלן על אותה שדה והוציאה מידו - אין לו לעולם חזקה על אותה שדה (טור שם). (54) אף על פי שהוא עצמו לא החזק בכך. רב חסדא שם: "כגון דבית פלוני שהורגין על עסקי ממון". מובן שאין להם חזקה על שום קרקע בעולם. ופסק רבינו כשניהם - כרב יוחנן וכרב חסדא, וכן כתב הרשב"ם שם: וקיימא לן כתרומיהו (והלכה כשניהם).

פָּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר

(1) מבאר דין אלה שאין אכילתם ראייה אם הביאו עדים שמכרו להם, ודין הגוי שאין אכילתו ראייה, ודין בורח שאין מחזיקים בנכסיו, ודין חזקה בנכסי אשת איש, ודין חזקה שאין עימה טענה, ודין בא מחמת ירושה או טוען קניתי מפלוני שקנה ממך.

א. פל² אלו³ שאין אכילתן ראייה, אם הביאו עדים שמכרו להם הבעלים שדה זו או נתנוה להן במתנה - ראייתן ראייה⁴, חוץ מן הגזלן⁵ והבעל בנכסי אשתו⁶. באי זה נכסים אמרו⁷? בנכסי צאן ברזל⁸, או בשדה שייחד לה בכתבתה⁹, ובשדה שכתב לה בכתבתה, ובשדה שנתן לה בשום משלו; אכל בנכסי מלוג¹⁰ - יש לו ראייה, כמו שבארנו בהלכות אישות¹¹.

(2) בבא בתרא מז: (3) שנמנו בפרק הקודם. (4) ומעמידים השדה בידם, אף-על-פי שלא אכלו שלש שנים. (5) יבואר בהלכה הבאה. (6) שני אלה, אפילו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מועיל. רב שם: "גוי אין לו חזקה אלא בשטר". מובן, שאם יש בידו שטר - נאמן בלי שני חזקה. [למעלה בהלכה ב בדין גולן וסיקריקין, כתבנו בדעת רבינו, שאפילו שטר אינו מועיל, כדעת שמואל, ולכאורה כאן סתירה לדברינו. ונראה שיש לחלק בין אדם הידוע כגולן או אנס, לבין סתם גוי. וסיוע להבדל זה: הרי לא מצאנו ששמואל חולק על רב בדין גוי שהביא שטר]. (30 שם. 31) וטוען: קניתי מן הגוי שאכל שלש שנים, ואמר לי שקנאה ממך. (32) לכל האמור למעלה, כלומר שתחזור בלי שבועה. ולמה אין משיבעים אותו היסט? ביאר במגיד-משנה: הישראל הקונה אינו טוען טענת 'ברי' שהגוי קנה השדה מן המערער, אלא שהגוי אמר לו כך, ורבינו לשיטתו (למעלה פ"א ה"ו) שאין נשבעים על טענת 'שמא'. (33) אפילו אכלה הישראל שלש שנים. וטעמו של דבר, למה אין חזקה מועילה - מבואר ברשב"ם שם, שזו חזקה שאין עמה טענה (ראה לקמן הי"ב), משום שהישראל אינו יודע כיצד הגיע השדה לידי הגוי. ומזה יוצא, שאם טען הלוקח: הגוי מסר לי שטר קנין ממך, ואחר שאכלתי שלש שנים לא נזהרתי בו יותר - נאמן ב'מיגר', שיכול לטעון: ממך קניתי (ראה הלכה הבאה).

ו. טען³⁴ זה הישראל הפא מחמת העובד פוכבים ואמר: בפני לקחה העובד פוכבים שמכר לי מזה הישראל המערער עלי - הרי זה נאמן, וישבע הסת על כך; מתוך שיכול לומר: אני לקחתי ממך והרי אכלתי שני חזקה, וכול לומר: מפלוני לקחתי. שפני לקחה ממך.

(34) כרבא, שם לו.

ז. אין מחזיקין³⁵ בנכסי קטן ואפלו הגדיל³⁶. כיצד? אכלה בפניו כשהוא קטן שנה אחת, ושתים אחר שהגדיל, וטען: אתה מכרת לי, אתה נתת לי - אין זה פלוס, עד שיאכל שלש שנים רצופות אחר שהגדיל³⁷.

(35) בבא-מציעא לט. (36) שם "אמר רבא, שמעמינה מדרב הונא (מזה שאמר רב הונא אין מורידין קרוב כאפטרופוס לנכסי קטן, יש ללמוד) אין מחזיקין בנכסי קטן". פירוש, נימוקו של רב הונא הוא שמא יישכח הדבר שכאפטרופוס ירד, ויטען: בירושה באו לידי, ומכאן דייק רבא שבאפטרופוס שאינו קרוב, אין מה לחשוש, ולמה? הלא אחר שלש שנים יכול לטעון קניתי מהמוריש ואכלתי שני חזקה? אלא ודאי אין מחזיקים בנכסי קטן. רבינו (למעלה פי"ג ה"ז) נימק למה אפטרופוס אין לו חזקה, משום שירד ברשות. ולפי"ז קשה: כיצד הסיק רבא מדברי רב הונא שאין מחזיקים בנכסי קטן כלל, אפילו אדם שאינו אפטרופוס על נכסיו? הרי רב הונא עוסק בדניי אפטרופוס? בלחם-משנה שם מבאר, שלדעת רבינו הוכחתו של רבא היא כך: מדברי רב הונא, אנו לומדים שני דברים: א. שחוששים לרמאות בנכסי קטן; ב. קטן אינו מכיר בנכסי אביו ואינו יודע למחות. ומכאן שאין מחזיקים בנכסי קטן אפילו מי שלא ירד ברשות בית-דין, שהרי בכל

שלא פירש רבינו, שאם כתב בשטר שקיבל על עצמו אחריות - המכירה קיימת, כמו שאמר שמואל שם? ואולי דעת רבינו, ששמואל לא אמר שבשטר המכר קיים אלא בסיקריקין (אדם אנס, שבעל השדה נתנה או מכרה לו כדי שלא יהרגנו), אבל בהוחזק בגולנות על שדה זו - גם אחריות אינה מועילה (לחם-משנה). וראה מה שחילק רבינו בהלכות גזילה שם הט"ז, בין גולן לבין אנסוהו למכור (תליוהו וזבין)].

ג. בן האמן¹⁸ וכן האריס וכן האפטרופוס שאכלו שדה זו שני חזקה: אם טענו שהפעלים מכרו להן או נתנו להן - יש להן חזקה; ואם טענו שהיא ירשה להן מאביהם שאכלה שני חזקה - אין להן חזקה¹⁹. ואם הביאו עדים, שהודו הפעלים לאביהן שמכרוה להן או נתנה - מעמידין את השדה בידן²⁰.

(18) מימרא של רבי יוחנן, שם מז. (19) בגמרא שם אמרו: "אי אתו בטענתא דאבוהון, הנך נמי לא (אם באו בטענה של אביהם, אפילו אלה - בן אומן ואריס ואפטרופוס - גם-כן אין להם חזקה)". (20) רבינו גורס בגמרא (שם) "דקאמרי עדים: בפנינו הודה לו", וכן גירסת הרי"ף בהלכותיו. וב'תוספות' שם ד"ה כגון, דחו גירסא זו, שהרי אם יש עדים שהודה לו, גם אומן עצמו וכן אריס ואפטרופוס נאמנים. ועוד, כשהודה - גם בלי חזקה נאמנים. וכדי להימלט מקושיות אלו, גורס רבינו-תם: "כגון דקאמר בפנינו הודה" כלומר, הבן טוען: בפני הודו הבעלים לאבינו, ונאמן ב'מיגר' שיכול היה לטעון: אני קניתי ממך, והרי יש עדים שאכל שני חזקה.

ד. בן הגולן²¹, אף על פי שהביא ראיה שהודו הבעלים לאביו שמכר - אינה ראיה, כמו שבארנו²². אבל²³ בן הגולן, אפלו בא בטענת אביו - יש לו חזקה²⁴; בא בטענת אביו אביו²⁵ - אין לו חזקה.

(21) שם, המשך המימרא של רבי יוחנן, ומדובר כשטען שירשה מאביו, אבל כשטען אני קניתי ממך - נאמן, כמו בן אריס. (22) בהלכה הקודמת. (23) שם. (24) שהרי אביו אינו גולן, ולא מפני היראה הודה לו. (25) ירושה היא בידו מאבי אביו שקנה אותה.

ה. העובד פוכבים²⁶, אפלו אכלה פמה שנים²⁷ - אין אכילתו ראיה²⁸; ואם לא הביא שטר - תחזור השדה לבעלים²⁹ בלא שום שבועה, שלא תקנו שבועת הסת אלא לישראל. וישראל³⁰ הפא מחמת העובד פוכבים³¹ - הרי הוא פועל פוכבים³² שאין אכילתו ראיה³³.

(26) שם לה: (27) וטוען: קניתי השדה מבעליה. (28) שתם גוי הוא אלם, והישראל מפחד למחות. [ויש לעיין בזה, מה הדין במדינת ישראל או אפילו במדינות דמוקרטיות, שהחוק מגן על כל אדם]. (29) אבל שטר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ביאר דבריהם, שאם יצא הקול לפני גמר שלש שנים, הוא מבטל את החזקה, שמכיון שיצא קול, היה על המחזיק לשמור את שטרו, ואם לא שמר - גרם הפסד לעצמו, אבל כשיצא הקול אחר שאכלה שלש שנים בחיי האב - אין מוציאים את השדה מידו. ולפי ביאורו, אפשר לומר שהרמב"ם אינו חולק על רב האי גאון, ודבריו כאן ובהלכה הבאה (ראה שם) נאמרו כשיצא הקול אחר שאכלה שלש שנים בחיי האב. [45] יגיעו לגיל שלש-עשרה ויביאו סימני בגרות. ומה שאמרנו בפכ"ט מהל' מכירה ה"ז, שאינו יכול למכור קרקע שירש עד גיל עשרים, היינו להוצאתו, אבל לפירעון חובות - מוכר (רשב"ם שם). ויש להוסיף עוד: כאן בית-דין מוכרים ולא הוא עצמו, ומה שאמרו: אין בית-דין נזקקים לנכסי יתומים קטנים (לגבות מהם חוב אביהם) הכוונה לקטנים ממש, למטה משלש-עשרה. [46] יזמינם לבית-דין ויתבע את כל חובו.

ט. אַכְּלָה שְׁנֵי חֲזָקָה בְּחַיֵּי אָבִיהֶן⁴⁷ - מִתּוֹךְ שְׁיָכוּל לֹמַר: לְקִיּוּחָהּ הִיא בְּיַדִּי מֵאָבִיהֶן, נֶאֱמַר לֹמַר: חוֹב יֵשׁ לִי עַל אָבִיהֶן, וְגוֹבָה אוֹתוֹ מִן הַפְּרוֹת⁴⁸. וְגוֹבָהוּ שְׁלֹא בְּשִׁבְעָה⁴⁹, מִתּוֹךְ שְׁיָכוּל לֹמַר: שְׁלִי הֵן.

[47] וטוען: משכון הם בידי. [48] אפילו אם יצא קול (ראה ראב"ד ומגיד-משנה). [49] למעלה פ"ח ה"ב גבי מטלטלין הידועים שהם של התובע, והנתבע טוען משכון הם בידי, כתב רבינו שנוטל בשבועה בנקיטת חפץ, ולמה כתב כאן "שלא בשבועה"? הראב"ד השיג כך על רבינו. ובמגיד-משנה מיישב, שאין לדמות קרקע למטלטלין, משום שמדין תורה אין נשבעים על הקרקעות, וחכמים תיקנו שבועת היסת, וכבר נתבאר דעת רבינו, שאין נשבעים היסת על טענת 'שמו', וכאן אין היתומים טוענים טענת 'ברי'.

י. בּוֹרַח⁵⁰ שֶׁפָּרַח מִחֲמַת סִפְנֵת נַפְשׁוֹת⁵¹, כְּגוֹן שֶׁהָיָה הַמְּלִיךְ מְבַקֵּשׁ לְהַמִּיתוֹ - אֵין מִחְזִיקִין בְּנִכְסָיו. אֶפְלוּ אֶבֶל הַמִּחְזִיק בְּמָה שָׁנִים וְטָעַן שֶׁלֶקַח - אֵין אֲכִילָתוֹ רְאִיָּה. וְאֵין אוֹמְרִים לְבַעַל הַשְּׂדֵה: לְמָה לֹא מַחִיתָ? מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְתַעֶסֶק בְּנַפְשׁוֹ. אֶבֶל הַבּוֹרַח מִחֲמַת מְמוֹן - הָרִי הוּא פְּכָל אָדָם⁵², וְאִם לֹא מַחָה - מִחְזִיקִין בְּנִכְסָיו.

[50] שם לח: אמר רבא: "הלכתא - אין מחזיקין בנכסי בורח". [51] כל התעניינותו נתונה להציל את נפשו ומפחד למחות, פן על-ידי מחאתו יודע למלך מקום מחבואו. [52] כשחיייו אינם בסכנה - אינו חושש למחות, שסומך הוא שלא ירדפו אחריו, שהרי נושיו יודעים שאין בידו כסף, ורוצה להשתמט עד שיוכל לפרוע (רשב"ם שם).

יא. מִחְזִיקִין⁵³ בְּנִכְסֵי אֵשֶׁת אִישׁ. פִּיּוֹד? אַכְּלָה מִקְצֵת שְׁנֵי חֲזָקָה בְּחַיֵּי הַבַּעַל וְשִׁלְשׁ שָׁנִים אַחַר מִיתַת הַבַּעַל, וְטָעַן וְאָמַר: מִכְרַתָּה לִי אֶת וּבְעַלְיָךְ - מִעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ; מִתּוֹךְ שְׁיָכוּל לֹמַר: מִמֶּנּוּ לְקַחְתִּיהָ אַחַר מוֹת בְּעַלְיָךְ, שֶׁהָיָה אַכְּלָה שְׁנֵי חֲזָקָה אַחַר מִיתַת הַבַּעַל וְלֹא מַחָת בּוֹ. אֶבֶל אִם אַכְּלָה בְּחַיֵּי

אדם ישנם שני תנאים אלה המבטלים את החזקה (כן פירשו גם ב'תוספות' שם ד"ה שמע-מיה). ולמעלה (שם) ביארנו למה נימק רבינו "מפני שירד ברשות", ראה שם. [37] הר"י מיגש, רבו של רבינו, מפרש מה שאמר רבא שם "ואפילו הגדיל" - אפילו השלים שנות החזקה אחר שהגדיל, מכיון שלא אכלה בפניו שלש שנים כשהוא גדול - אינה חזקה, אבל כשאכלה שלש שנים אחר שהגדיל הרי זו חזקה, שאנו אומרים, שבוודאי חקר הבן איפה נכסי אביו, ונודע לו ששדה זו היא של אביו והיה לו למחות. ורשב"ם שם פירש, שאפילו אכלה שלש שנים אחר שהגדיל - אין זו חזקה, מכיון שירד לשדה זו בקטנותו של הבן - לא נודע לו, ששדה זו של אביו היתה. וכן כתב הראב"ד בהשגותיו כאן, והסכימו לדעתו הרמב"ן והרשב"א והרא"ש שם. [ב'טור' חו"מ סי' קמט, מביא דעת רב האי גאון בתשובה, שאם טען המחזיק שקנאה מאביו והחזיק בה זמן מסויים כשהבן היה קטן ואחר-כך החזיק בה שלש שנים אחר שהגדיל - אין זו חזקה, משום שירד לה בקטנותו, אבל כשטען קניתי מהבן את השדה והחזקתי בה שלש שנים - הרי זו חזקה, אף-על-פי שירד לה בקטנותו בחיי אביו, שמכיון שמכר את השדה - הוכיח שידע שהוא של אביו (ראה 'פרישה' שם אות כג, וסמ"ע שו"ע שם ס"ק כט).

ח. מִי שֶׁהִחְזִיק³⁸ בְּנִכְסֵי קָטָן שָׁנִים רַבּוֹת³⁹, וְטָעַן וְאָמַר: מִשְׁפּוֹנָה הֵן בְּיָדִי, וְיֵשׁ לִי חוֹבָה עֲלֵיהֶן כֶּף וְכֶף, הוֹאִיל וְאֵלוּ רָצָה אָמַר: לְקוֹחִים הֵן בְּיָדִי⁴⁰ - נֶאֱמַר, שֶׁהָיָה אֵינָה מְחֻזָּקֶת שֶׁהָיָה לְאָבִיו שֶׁל זֶה⁴¹; וְהָרִי זֶה גוֹבָה מִשְׁבַּחָה⁴² מֵה שֶׁטָּעַן, וְתַחֲזוֹר לְיְתוּמִים. אֶבֶל אִם יֵצֵא עֲלֵיהָ קוֹל שֶׁהָיָה שֶׁל יְתוּמִים⁴³ - אֵינוּ נֶאֱמַר, שֶׁהָרִי אֵין מִחְזִיקִין בְּנִכְסֵי קָטָן⁴⁴; וְתַחֲזוֹר הַשְּׂדֵה וְכָל הַפְּרוֹת שֶׁאֶבֶל לְיְתוּמִים, עַד שֶׁיִּגְדֵּל⁴⁵ וְיַעֲשֶׂה עִמָּהּ דִּין⁴⁶.

[38] בבא-בתרא לב: ולג. מעשה ברבא בר שרשום. [39] אפילו לא החזיק שלש שנים בחיי אביו (על-פי פירושו של הר"י מיגש שם). [40] מאביו. [41] נתבאר למעלה (פי"א ה"א) שבקרקע שאינה ידועה שהיא של המערער, נאמן המחזיק לומר לקוחה היא ממך. למעלה בפרק יב מהל' מלוה ולווה ה"ז נתבאר, שאפילו אכלה שני חזקה אין מוציאים השדה מידי יתומים קטנים, משום שאין מקבלים עדים שלא בפני בעל-דין, וקטנים - כשלא בפניהם הם, ואין בזה ניגוד להאמור כאן, כי שם המדובר כשהשדה בחזקת היתומים, אבל כשאינה ידועה כלל שהיא של אביהם, וזה מחזיק בה - אין אנו צריכים לעדי חזקה, ואפילו לא לטענת חזקה. [42] מפירותיה, כפי שהותנה בינו ובין המוריש. ונראה שנוטל בלא שבועה (ראה לקמן ה"ט). [43] ולא אכלה שני חזקה בחיי האב. [44] ומכיון שאין לו חזקת שלש שנים, ערער הקול את חזקתו כמחזיק בשדה, אבל חזקת שלש שנים אין הקול מבטל. [נראה] שהגותו כאן חולק על רבינו, וסובר שהקול מבטל אפילו חזקת שלש שנים. וכן כתב רשב"ם בפירושו שם. וב'טור' חו"מ סי' קמט, כתב שזאת היא גם דעת רב האי גאון, ורבינו יונה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הביא ראיה שנגרף בה אביו⁶⁴ - אינה פלוס⁶⁵, שמה בא לבקר אותה ולא קנאה; אלא צריך להביא ראיה שדר אביו בה אפלו יום אחד.

(62) משנה, שם מא. (63) במשנה, אמרו: "הבא משום ירושה - אינו צריך טענה". פירוש, אינו צריך לברר כיצד הגיעה השדה לידי המוריש. ובגמרא שם עמוד ב, מבאר רבא: "טענה הוא דלא בעי (אינו צריך), אבל ראייה בעי (צריך)". (64) ראו את אביו מסייר באותה שדה. (65) כרבא, שם.

יד. הרי שאכל⁶⁶ שדה זו שנים רבות, ובא המערער ואמר לו: מה לך ולשדה זו? הודה ואמר לו: יודע אני שהיתה שלך, אבל פלוני מכרה לי והוא לקחה ממך⁶⁷, ואמר לו המערער: פלוני שמכר לך גזלן הוא, הואיל והודה שהיא שלו ושלא לקחה ממנו - תחזר השדה וכל הפרות⁶⁸ למערער⁶⁹, אף על פי שאין לזה המערער עדים שהיא שלו⁷⁰. וכן כל פיוצא בנה. הביא זה המחזיק עדים, שפלוני שמכר לו דר בה אפלו יום אחד, או שאמר לו: בפני לקח ממך ואחר כך מכרה לי - מעמידין אותה בידו⁷¹; שהרי יש לו טענה⁷² עם חזקתו, ואלו רצה טען ואמר: ממך לקחתיה, שהרי יש לו שני חזקה⁷³.

(66) שם ל. (67) המוכר אמר לי כך. (68) שאכל המחזיק. (69) מעשה שם, שטען המערער כך ואמר למחזיק: אין אתה בכלל בעל-דין שלו, שהרי הנך מודה שהשדה שלי ולא קנית אותה ממני, ואם-כן מה היא זכותך נגדי? לך ותבע לדין את המוכר. ואמר רבא: דינא טעין (טוען כדין). (70) הודאת הלוקח היא כמאה עדים - וחזקתו אינה מועילה, משום שהיא חזקה שאין עמה טענה. (71) כמו בדין שבהלכה יג, בבא מחמת ירושה. (72) שהרי טוען: יודע אני שמכרת למוכר שלי. (73) משמע שאם לא אכלה שני חזקה, מוציאים השדה מידו ואף-על-פי שאין למערער עדים שהיא שלו. במגיד-משנה מעיר, שיש חולקים וסוברים שאם אין לו עדים שהיא שלו, מעמידים השדה ביד הלוקח, אפילו כשלא אכלה שלש שנים. ומביא שם מחלוקת פוסקים, אם הלוקח יכול לתבוע מהמוכר שיחזיר לו מעותיו. יש אומרים, שהמוכר יכול לטעון: למה אמרת שידוע לך שהיא שלו? היה לך רק לטעון קנייתה מפלוני, ואם היה התובע אותי לדין, הייתי נאמן לטעון לקחתיה ממך, ב'מיגו' שלא היתה שלך מעולם. ויש אומרים שמחוייב להחזיר לו, משום שביט-דין הוציא מידו השדה. וממשיך וכותב שהרי"ף בהלכותיו פסק כסברא ראשונה. חיפשתי ולא מצאתי כל סמך לדבריו ברי"ף, ומה שכתב "ואי אית ליה פסידא בהאי דאודי ליה - איהו דאפסיד אנפשיה" הכוונה להפסד אחר, כגון שהמוכר עני או אלם וכדומה. ולשונו: ואי אית ליה (ואם יש לו), מוכיח קצת שלא בכל מקרה יש הפסד ללוקח, ואם הכוונה למעותיו - הרי בכל מקרה יש הפסד.

בעלה כמה שנים, ולא אכלה שני חזקה אחר מיתת בעלה - אין לו חזקה⁵⁴.

(53) שם נ: (54) שאין לבעל זכות למכור נכסי אשתו, שהרי אינו זוכה בנכסיה אלא לאכול פירותיהם כל ימי חייו עד שתגרש. ואין זה דומה לאכל מקצת שני חזקה בחיי האב ומקצת בחיי הבן, שאמרנו (למעלה פי"ב ה"ז) הרי זו חזקה; שם אילו אכל שלש שנים בחיי האב היתה החזקה מועילה, וכאן אכילה כזו אינה חזקה ('תוספות' שם ד"ה כגון).

יב. כל חזקה⁵⁵ שאין עמה טענה - אינה חזקה. פיצד? הרי שאכל פרות שדה זו כמה שנים, ובא המערער ואמר לו: מאין לך שדה זו? שלי הוא! השיבו ואמר לו: איני יודע של מי היא, וכיין שלא אמר לי אדם פלוס ירדתי לתוכה - אין זו חזקה, שהרי לא טען שלקחה ולא שנתנה לו ולא שירשה⁵⁶. ואף על פי שלא טען⁵⁷, אין מוציאים אותה מידו עד שיביא זה המערער עדים שהיא שלו. הביא עדים - תחזר לו השדה, ומוציאים מזה כל הפרות שאכל. ואין פותחין⁵⁸ לזה המחזיק תחלה, ואין אומרים: שמה שטר היה לך ואבד, עד שישטען מעצמו⁵⁹; ואם לא טען - יחזיר כל הפרות שאכל. וכן האוכל שני חזקה מחמת שיש שטר בידו, ונמצא השטר בטל⁶⁰ - בטלה החזקה⁶¹, ותחזר השדה עם כל הפרות לבעלים.

(55) משנה וגמרא שם מא. (56) ראה לקמן הי"ד. (57) קנייתה ממך או נתונה לי. (58) כשהביא המערער עדים שהשדה שלו - אין בית-דין פותחים לעורר תשומת לב המחזיק, שיוודע שקנה או קיבל במתנה. (59) משמע, שאפילו טען תחילה: "איני יודע וכו'" יכול הוא לחזור ולטעון קניתי ממך ואבד שטר, ומשום כך טענתי מה שטענתי. [וכן כתב רשב"ם שם, ומנמק, שאין כאן הכחשה ממש של טענתו הקודמת. ולדעת רבינו (למעלה פ"ז ה"ח) אפילו אם הוא מכחיש ממש טענתו הראשונה - הרי זה טוען וחוזר וטוען, כל זמן שלא הוכחש על-ידי עדים ולא יצא מבית-דין]. (60) מאיו סיבה שהיא. (61) תוספתא בבא-בתרא פ"ב ה"א. ב'מנחת ביכורים' שם מנמק שהחזקה מועילה כשטוען: שטר היה לי ואבד, ונאמן משום שאין אדם שומר שטרו יותר משלש שנים, ובנידון שלפנינו, כשהשטר בידו ואין לו תוקף - אין החזקה מועילה.

יג. הבא⁶² מחמת ירשה - צריך להביא ראיה שדר אביו בשדה זו או נשתמש בה אפלו יום אחד⁶³, וכיין שאכלה הוא שלש שנים מחמת אביו - מעמידין אותה בידו. אכל אם לא הביא ראיה שדר בה אביו קלל - תחזר השדה וכל הפרות למערער שיש לו עדים שהיא שלו; שהרי אינו טוען עליו שמכר או נתן לו, ולא נודעה קרקע זו לאבותיו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פָּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר

שנים רצופות (ראה למעלה פי"ב ה"ד). (14) ועל כל שנת אכילה, מעיד רק אחד. בגמרא שם אמרו: "בשנת (בשנה) דקא מסהיד מר, לא מסהיד מר". ב'תוספות' שם ד"ה אלא, כתבו שזה נאמר כשהעדים מכחישים זה את זה, היינו כשהשני אומר: לא אכלה א. ג. ה אלא ב. ד. ו. אבל כשאני מכחישים זה את זה - הרי זו חזקה במקומות שמוכרים, משום ששניהם מעידים שאכלה שני חזקה. ומלשונו של רבינו, שנימק "שבשנה שמעיד בה זה, לא העיד בה זה", יוצא ברור שגם כשאין הכחשה - אין זו חזקה. [וה'טור' שם ס' קמה דחה גם כן שיטת ה'תוספות' מנימוק אחר: שאם תצרך עדות שניהם, יצא מזה שאכלה שלא כמנהג אנשי המקום, שהרי כולם מוכרים והוא אכל רצופות (על-פי שיטתו בסימן קמא, אכלה רצופות במקום שמוכרים - אינה חזקה. ראה שם דעת רבינו ישעיה, ורבינו לא כתב כלום בדיון זה)]. (15) ב'טור' שם כתב שאם אחד מעיד שאכל א. ב. ג. והשני מכחישו ואומר ד. ה. ו. אכל - אינו מחזיר הפירות. וב'לחם-משנה' כאן מנמק, שנאמר לומר: שלי אכלתי ב'מיגו' שיכול לטעון לא אכלתי, ואין זה 'מיגו' נגד עדים, משום שהעדים מכחישים זה את זה, נתבטלה עדותם לגמרי וכאילו אין כאן עדות. ואם נקבל נימוקו, יצא מזה, שגם בעדות לסירוגין בהכחשה אינו מחזיר הפירות. וה'טור' עצמו לא כתב כלום בדיון החזרת הפירות בעדות לסירוגין. ורבינו כתב סתם "מחזיר הפירות", ולא חילק בין בהכחשה ובין שלא בהכחשה. נראה שלא נתקבלה על דעתו סברת ה'לחם-משנה'. ובסמ"ע חו"מ שם סק"ג כתב, שהמדובר כשלא הכחישו זה את זה, אבל בהכחישו אינו מחזיר הפירות. והדוחק מורגש. וצע"ג (ראה לחם-משנה ד"ה שבשנה, ומה שכתבנו על דבריו בהשלמות).

ג. **מִי שֶׁיִּנְרֵד¹⁶ לְשָׂדֶה בְּחִזְקַת שְׁהוּא יוֹרֵשׁ וְאָכַל פְּרוֹתֶיהָ, וְנִמְצָא יוֹרֵשׁ אַחֵר שְׁהוּא קְרוֹב מִמֶּנּוּ וְיָרְאוּ לְיֹרְשָׁה, בֵּין שְׁנִמְצָא בְּעֵדִים בֵּין שְׁהוּדָה לֹא זֶה שֶׁיִּנְרֵד תַּחֲלָה - חַיֵּב לְהַחְזִיר כָּל הַפְּרוֹת שְׁאָכַל¹⁷.**

(16) גמרא שם לג. מעשה שבא לפני רב חסדא. (17) כאביי ורבא, שם. אם נפרש הלכה זו כפשוטה כפי שהיא כתובה לפנינו, קשה להבין מה באה להשמיענו? הלא זה מובן מאליו (בגמרא שם יש כמה גירסאות, ונאמרו בהן כמה פירושים). ונראה שרבינו מפרש כרשב"ם שם, שלא הוברר מתחילה מי קרוב יותר, והחזיק בה האחד מדין "כל דאלים גבר" (ראה הלכה הבאה) ואחר-כך הודה זה שתפסה, שבעל דינו קרוב יותר, ופסק רב חסדא שמחזיר את הקרקע אבל לא הפירות שאכל, משום שאכלם כדין. ואביי ורבא חלקו עליו, ואמרו: מכיון שהודה שהשדה אינה שלו, הרי הודה גם שאכל פירות שאינם שלו, ורבינו קיבל דעתם. ודבריו מתפרשים כך: "מי שירד" פירוש באלימות, "שהוא יורש" ואף-על-פי שגם אחר טען כך, והלשון "שירד" מוכיח שהכוונה לתפוס מעצמו, ולא הורידוהו בית-דין.

ד. **שְׁנַיִם¹⁸ שֶׁהָיוּ עוֹרְרִין עַל הַשְּׂדֶה, זֶה אוֹמֵר שְׁלִי, וְזֶה אוֹמֵר שְׁלִי, וְאֵין לְאֶחָד מֵהֶן רְאִיָּה, אוֹ שֶׁהִבִּיא כָּל אֶחָד מֵהֶם עֵדִים שֶׁהִיא שְׁלוֹ אוֹ שֶׁל אֲבוֹתָיו, אוֹ**

(1) מבאר דין עורר על השדה והמחזיק יש לו שטר וגם אכל שני חזקה, ודין עדי חזקה אימתי מצטרפים לעדות ואימתי אין מצטרפים, ודין זה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי, ודין הלך למדינת הים ואבדה דרך שדהו.

א. **מִי שֶׁעָרַר² עַל שְׂדֶה זוֹ³, וְהִבִּיא עֵדִים שְׁהִיא יְדוּעָה לוֹ, וְהִבִּיא זֶה שֶׁבְּתוֹכָהּ שֶׁטֶר שְׁלֶקְחָה מִמֶּנּוּ, וְהִבִּיא עֵדִים שֶׁאָכַלָּה שְׁנֵי חֲזָקָה⁴ - אוֹמְרִים לוֹ בְּתַחֲלָה: קָיָם שֶׁטֶר⁵. אִם נִתְקַיָּם - הָרִי טוֹב, וְיִדוֹן בְּשֶׁטֶר⁶; וְאִם אֵי אֶפְשָׁר לוֹ לְקַיְמוֹ⁷ - סוֹמְכִין עַל עֵדֵי חֲזָקָה⁸, וְיִשְׁבַּע הַסֵּת⁹ שְׁלֶקְחָה.**

(2) בבא-בתרא קסט: - קע: (3) שנמצאה בידו של אחר. (4) שם קסט: שנינו: "תנו רבנן, הבא לידון בשטר ובחזקה - נידון בשטר, דברי רבי. רבן שמעון בן גמליאל אומר - נידון בחזקה". והאריכו בגמרא שם בפירוש מחלוקת זו, ובמסקנא (שם קע:): "אמר רב גידל אמר רב, הלכה כרבי (זו גירסת ה'רא"ש' שם, ולדברי המגיד-משנה, גם רבינו גורס כך. ובספרים הנדפסים שבידינו הגירסא: הלכה כרשב"ג), ואף רבי לא אמר אלא לברר". ופירושה של מסקנא זו לפי דעת רבנו, יתבאר בהמשך דברינו. (5) מטילים עליו לברר (להוכיח) שיש בידו שטר שחתימות עדיו נתקיימו בבית-דין. (6) ואינו צריך להביא עדי חזקה. (7) כגון שמתו העדים או הלכו למדינות הים, ואין כאן אנשים שמכירים חתימות ידיהם. (8) וכל זמן שלא נתברר שאין אפשרות לקיים החתימות - וכל-שכן כשהתברר שהשטר מזוייף - אין בית-דין נזקקים לחזקה, ומוציאים מידו את השדה (דעת רב האי גאון, הובאה ב'טור' חושן-משפט סי' קמ. ורבינו חננאל מוסיף, שאם טען אחר-כך: אבד השטר - אינו נאמן). (9) נתבארה כבר כמה פעמים דעת רבינו, שהמחזיק שלש שנים - מחוייב שבועת היסת (ראה למעלה פי"א ה"ב).

ב. **עֵדֵי הַחֲזָקָה¹⁰ שֶׁהָעֵיד אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם שְׁאָכַלָּה חֲטִים שְׁנֵי חֲזָקָה, וְהִשְׁנֵי הָעֵיד שְׁאָכַלָּה שְׁעוּרִים - עֵדוּתָן קָיְמָת; שְׁאֵין הָעֵד מְדַקְדָּק בְּזֶה¹¹. הָעֵיד הָאֶחָד¹² שְׁאָכַלָּה זֶה שְׁנָה רִאשׁוֹנָה שְׁלִישִׁית וְרְבִיעִית, וְהִשְׁנֵי מְעִיד שְׁאָכַלָּה שְׁנֵיהָ וְרְבִיעִית וְשִׁשִׁית - אֵין עֵדוּתָן מְצַטְרֶפֶת¹³; שֶׁבְּשְׁנָה שֶׁמְעִיד בָּהּ זֶה לֹא הָעֵיד בָּהּ זֶה¹⁴. וְתַחֲזֹר הַקְּרָקַע וְהַפְּרוֹת¹⁵.**

(10) מימרא של רב יהודה, שם נו: (11) אינו שם לב לזה לקבוע איזה מין תבואה אכל, ואפשר שטעה, ולפיכך אין כאן הכחשה. [ב'תוספות' שם ד"ה אלא, כתבו שאם אחד אומר אכל חטים או שעורים, והשני אומר קטנית אכל - הרי זו הכחשה, שאין אדם טועה בין תבואה לקטנית. ורבינו הביא דברי רב יהודה ככתבם, ולא גילה דעתו בה]. (12) שם. (13) מדובר במקומות שנוהגים לזרוע שנה ולהוביר שנה, שהרי במקומות שזורעים שנה שנה, אפילו אם העידו שניהם שאכלה ראשונה, שלישית וחמישית או שניה רביעית וששית אין כאן חזקה, משום שלא אכל שלש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וּמַעְמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ. וְאִם טָעַן בְּתַחֲלָה וְאָמַר: שֶׁל אֲבוֹתַי וְלֹא שֶׁל אֲבוֹתַיךָ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ בְּטַעֲנָה זוֹ הָאֲחֶרֶת³⁶. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(28 שם לא. ולג: 29) והוכחשה טענת השני. (30 טענתו "של אבותי" הוכחשה על-ידי עדים וכאילו לא טען, ולא ביאר כיצד הגיעה לידו. (31 כמבואר למעלה פ"ד הי"ב. בגמרא שם, אמר רבה, שהמביא עדי חזקה נאמן ב'מיגו' שיכול לטעון קניתי השדה ממך ואכלתיה שני חזקה. חלקו עליו אביו ורבה (שם לג:) ואמרו, שאין מקבלים 'מיגו' במקום עדים. ורבינו פוסק בכל מקום, שאין אומרים 'מיגו' במקום עדים. ב'תוספות' (לא). ד"ה מה לי, הקשו למה אין בית-דין טוענים לבעל החזקה שאבותיו קנו מאבותיו של בעל דינו ואכלו יום אחד, שהרי טוענים ליורש. ותיצו: "של אבותי" משמע שהיו תמיד של אבותיו. ובמגיד-משנה מתרן, שטענה זו מועילה רק כשמביא ראייה שאכלה אבותיו יום אחד, כמבואר למעלה (פ"ד הי"ג), וכאן אין לו ראייה כזו. ותירוץ שני: אין אנו טוענים ליורש אלא כשאינו טוען טענת 'ברי', אבל כשטוען טענת 'ברי' אין טוענים לו טענה אחרת. (32 שם. (33 והביא ראייה שאכלה יום אחד. (34 ביאר למה טען כך, ולא התכוון לשקר. (35 בהגהות מיימוניות רואה כאן סתירה למה שכתב למעלה (פ"ז ה"ז) שטוען וחוזר וטוען אפילו בלי אמתלא. ופליאה היא, שהרי כאן הוכחשה טענתו על-ידי עדים, ושם המדובר כשלא הוכחשה, ראה שם. (36 משום שאין לו אמתלא לבאר טענתו הראשונה.

ז. רְאוּבֵן³⁷ שֶׁהָיָה בְּתוֹךְ שְׂדֵה, וְכָא שִׁמְעוֹן וְעִרְעֵר עָלָיו, וְאָמַר רְאוּבֵן: שְׂדֵה זוֹ מְלוֹי קְנִיתִיָּה וְאֶכְלֵתִי אוֹתָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה, אָמַר לוֹ שִׁמְעוֹן: וְהִלּוּא שְׁטָר זֶה מְקִיָּם בְּיָדִי שְׁאֲנִי לְקַחְתִּיָּה מְלוֹי מֵהַיּוֹם אַרְבַּע שָׁנִים, חֲזַר רְאוּבֵן וְאָמַר: וְכִי פָעַלְהָ עַל דַּעְתְּךָ שֶׁשָּׁלַשׁ שָׁנִים בְּלִבְדִּי יֵשׁ לִי מִשְׁקַנְיִתִּיָּה? שָׁנִים רַבּוֹת יֵשׁ לִי מִשְׁקַנְיִתִּיָּה, וְאֲנִי קְדַמְתִּיָּךְ - הֲרֵי טַעַנְתָּ רְאוּבֵן טַעֲנָה; שְׂאָדָם קוֹרָא לְשָׁנִים רַבּוֹת שְׁנֵי חֲזָקָה³⁸. לְפִיכָךְ, אִם הִבִּיא רְאוּבֵן עֲדִים שְׁאֶכְלָה שְׁבַע שָׁנִים, שֶׁנִּמְצָא שְׂאֶכְלָה שְׁנֵי חֲזָקָה קִדְּם שֶׁלְקַחְתָּה שִׁמְעוֹן - מַעְמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ. אֲבָל אִם אֶכְלָה פְּחוֹת מִשְׁבַּע שָׁנִים³⁹ - תַּחֲזֹר לְשִׁמְעוֹן; שְׂאִין לָךְ מַחְאָה גְדוּלָה מְזוּזָה⁴⁰, שֶׁהָרִי מְכַרְהָ קִדְּם שֶׁהֲחִזִּיק רְאוּבֵן.

(37 שם ל: (38 רשב"ם שם מבאר, שאילו לא היתה דרכם של אנשים לקרוא לשנים רבות שני חזקה, לא היינו מאמינים לו, אפילו אם הביא עדים שאכלה שבע שנים, משום שהוא עצמו מודה שלא אכלה יותר משני חזקה, היינו שלש שנים, והודאת בעל-דין כמאה עדים (וכן כתבו ה'תוספות' שם). ואין כאן חזרה מטענתו הראשונה, שאם יש בכך חזרה אין מקבלים טענתו, משום שטענה הראשונה הוכחשה על-ידי עדי השטר של שמעון המערער. (39 ואם-כן מכרה לוי לשמעון לפני שמלאו שני חזקה של

שֶׁהִבִּיא כָּל אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם עֲדִים שְׁאֶכְלָה שְׁנֵי חֲזָקָה, וְהַשָּׁנִים שֶׁהִעִידוּ בֵּהֶן אֵלוֹ הֵן הַשָּׁנִים עֲצָמָן שֶׁהִעִידוּ בֵּהֶן אֵלּוּ¹⁹ - מְנִיחִין אוֹתָהּ בְּיָדֵיהֶן, וְכָל הַמִּתְגַּבֵּר יָרַד בָּהֶן²⁰, וְהָיָה הָאֲחֵר מוּצִיא מִיָּדוֹ וְעָלָיו הָרְאָיָה. וְאִם בָּא שְׁלִישִׁי וְתִקַּף עָלֵיהֶן²¹ וְיָרַד לְתוֹכָהּ - מְסַלְקִין אוֹתוֹ מִמְּנָה²².

(18 שם לר: (19 שאם לא העידו על אותן שנים עצמן - ברור שמעמידים את השדה ברשותו של זה שאכלה אחרון. (20 כרב נחמן שם, שאמר: "כל דאליים גבר". (21 לפני שירד לה אחד מבעלי הדין. (22 וחוזרים ומניחים אותה לפני השנים. כמסקנתו של רב אשי, שם לה: (ראה רשב"ם), נגד דעת חכמי נהרדעא, שאמרו: גולן של רבים - אין בית-דין מוציאם מידו.

ה. הִבִּיא הָאֶחָד²³ עֲדִים שֶׁהִיא שֶׁל אֲבוֹתָיו וְשְׁאֶכְלָה שְׁנֵי חֲזָקָה וְהָרִי הִיא פִּתַּח יָדוֹ, וְהִבִּיא הָאֲחֵר עֲדִים שְׁאֶכְלָה שְׁנֵי חֲזָקָה וְהָרִי הִיא פִּתַּח יָדוֹ - נִמְצָאת עֲדוֹת הַחֲזָקָה שֶׁל שְׁנֵיהֶם מְכַחֶשֶׁת, מַעְמִידִין אוֹתָהּ בְּיָד זֶה שֶׁהִעִידוּ עָלָיו עֲדֵי הַחֲזָקָה שֶׁהִיא שֶׁל אֲבוֹתָיו, וּמוֹרִידִין אוֹתוֹ לְתוֹכָהּ²⁴. חֲזַר הַשָּׁנִים²⁵ וְהִבִּיא אֵף הוּא עֲדִים שֶׁהִיא שֶׁל אֲבוֹתָיו, שֶׁהָרִי נִמְצָאת גַּם עֲדוֹת זֶה מְכַחֶשֶׁת - חוֹרִין בֵּית דִּין וּמְסַלְקִין מִמְּנָה אֵף הָרְאִישׁוֹן²⁶, וּמְנִיחִין אוֹתָהּ בְּיָד שְׁנֵיהֶם²⁷, וְכָל הַמִּתְגַּבֵּר יָרַד בָּהּ.

(23 שם לא. (24 משום שלא הוכחשה עדותם בענין האבות. פסק כרב נחמן שם, משום שבית-דין עשו מעשה כמותו (רשב"ם). (25 גם זה שם. (26 ואין חוששים שמה ילגלו על הדיינים שמחליטים כך וחוזרים בהם ומחליטים אחרת. כרב אשי (שם לב). שאמר: לזילותא דבי דינא, לא חיישינן. (27 המדובר, כשלא היה אחד מהם מוחזק בה לפני שבאו לבית-דין, ובית-הדין הוריד לה את זה שהביא ראייה שהיא של אבותיו, אבל כשהשני היה מוחזק בה ובית-הדין הוציאוה מידו ונתנה לראשון שהביא עדי אבות, ואחר-כך הביא השני עדי אבות - מחזירים את השדה לידו. וכל-שכן אם הראשון היה מוחזק בה - שאין מסלקים אותו ('טור' שם).

ו. זֶה אוֹמֵר²⁸ שֶׁל אֲבוֹתֵי²⁹, וְזֶה אוֹמֵר שֶׁל אֲבוֹתֵי, זֶה הִבִּיא עֲדִים שֶׁהִיא שֶׁל אֲבוֹתָיו, וְזֶה הִבִּיא עֲדִים שְׁאֶכְלָה שְׁנֵי חֲזָקָה - תַּחֲזֹר לָזֶה שֶׁהִבִּיא עֲדִים שֶׁהִיא שֶׁל אֲבוֹתָיו, וְיַחֲזִיר הַפְּרוֹת שְׂאֶכְלָה; שֶׁהָרִי לֹא טָעַן כְּלוּם³⁰, וְאֵין אֶכְלָתוֹ רְאָיָה, שֶׁכָּל חֲזָקָה שְׂאִין עִמָּה טַעֲנָה עַל הַפְּעֻלִים - אֵינָה כְּלוּם³¹. חֲזַר³² זֶה הַמַּחְזִיק וְאָמַר: כֵּן שֶׁל אֲבוֹתֶיךָ הִיתָה, וְאֵתָה מְכַרְתָּה לִי, וְזֶה שֶׁטַּעַנְתִּי תַּחֲלָה שֶׁהִיא שֶׁל אֲבוֹתֵי - כְּלוּמָר, שְׂאֲנִי סוֹמֵךְ עָלֶיךָ וְהָרִי הִיא שְׁלִי כְּשֶׁל אֲבוֹתֵי, אוֹ שְׂאָמַר: שֶׁל אֲבוֹתֵי שֶׁלְקַחְתָּהּ מֵאֲבוֹתֶיךָ³³ - הֲרֵי זֶה טַעֲנָה נְכוּנָה, שֶׁהָרִי נִתֵּן אֲמַתְלָא³⁴ לְדַבְּרֵי הָרְאִישׁוֹנִים³⁵,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כרבה, בקרקע. וב'תוספות' שם ד"ה והלכתא, מבארים שה'מיגו' מועיל להעמיד הקרקע בחזקת המוחזק בו, ואין אומרים בזה: קרקע בחזקת בעליו הראשונים עומדת. [בגמרא שם, נחלקו רבה ורב יוסף במעשה דומה, בשטר הלוואה. ונפסקה הלכה כרב יוסף שאינו נאמן, משום שמעמידים הכסף בחזקת בעלים (ראה פ"ד מהל' מלוה ולווה ה"ו)].

י. הביא⁴⁹ המערער עדים שזו השדה שלו⁵⁰, וזה שבתוכה טוען: ממך לקחתיה ואכלתייה שני חזקה, והביא עדים שאכלה שני חזקה, טען המערער ואמר: היאך תטען שלקחת ממני היום שלש שנים, ובאתו הזמן לא הייתי במדינה ז' - מצריכין זה שבתוכה להביא ראיה, שזה פלוני שמערער היה עמו במדינה בזמן הזה שטוען שמכר לו בו, אפלו יום אחד, כדי שיהיה אפשר שימכר. ואם לא הביא - מסלקין אותו.

(49) שם כט: מעשה שהיה. (50) הרי"ף בהלכותיו מפרש שהמדובר שם כשהביא עדים שהיא שלו. (51) בגמרא: בשכונני גואי הואי, ופירש הרי"ף: במדינה רחוקה, ורבינו קיבל פירושו. ומסתימת לשונם משמע, שאפילו שלא בשעת חירום ושיבוש דרכים, הדין כך. [נחלקו עליהם הרמב"ן והרשב"א, ושאלו: מכיון שהחזיק שלש שנים ולא מיחה, למה הטילו על המחזיק להביא ראיה? הרי אפשר שבא ליום אחד ומכר, או מכר על-ידי שליח? (רבינו עצמו פסק למעלה בפ"א ה"ב, שאומרים לבעל הקרקע: אי-אפשר שלא הגיעה אליך במשך שלש שנים ידועה שזה מחזיק בשדך). ומתוך קושיא זו פירשו, שהמדובר בגמרא בשעת מלחמה או שיבוש דרכים, ובמקרה כזה אין חזקה מועילה, וכן דעת הרא"ש שם, וה'טור' חו"מ סי' קמ"ן].

יא. מי שהלך⁵² למדינת הים ואבדה דרך שדהו⁵³, בין שהיה ארבע השדות המקיפות אותה לארבעה אנשים⁵⁴, בין שהיו הארבע שדות קנויות מאחד⁵⁵ - הרי כל אחד מהן דוחהו ואומר: שמא דרך שלך על חברי הוא. לפיכך יקנה לו דרך במאה מנה⁵⁶ או יפדה באויר. וכן אם היו ארבע השדות לאיש אחד שקנה אותן מארבעה⁵⁷ - אין לו עליו דרך; שהרי אומר לו: עתה אם אחזיר לך כל אחד שטר - אין אתה יכול לעבר על אחד מהן, ואני קניתי מכל אחד מהן כל זכות שיש לו⁵⁸. אכל אם היה בעל ארבע שדות המקיפות איש אחד, והוא בעל המצר שלה מתחלה ועד סוף - הרי זה אומר לו: מכל מקום דרכי עליך; וילך לו בקצרה באי זו שדה שירצה בעל השדה. וכן כל פיוצא בזה. ואם החזיק בדרך ואומר: זו היא דרכי⁵⁹ - אין מסלקין אותו ממנה⁶⁰ אלא בראיה ברורה⁶¹.

(52) משנה וגמרא כתובות קט: (53) השכנים החזיקו בה, ואינו יודע מי. (54) לפני שהלך למדינת הים, ולא עברו

(ראובן. 40) מהמכירה לאחרים. ברא"ש שם שאל: מה הועילה המחאה, והרי כשמכר לאחרים אינו יכול לחזור בו ממחאתו ולהפסיד ללוקח. שאלה שניה (ראה למעלה פי"א ה"ח) ולמה צריך שבע שנים? והוא משיב: טעמו של דבר שצריך למחות בסוף כל שלש שנים - הוא, משום ששתיקתו מתפרשת כחזרה מהמחאה, והרי כשמכר לאחרים אינו יכול לחזור בו ממחאתו ולהפסיד ללוקח. ושאל עוד: למה צריך להביא עדים על כל שבע השנים? אפילו כשהביא עדים על שלש שנים האחרונות בלבד יהיה נאמן לטעון שקנאה לפני המערער, ב'מיגו' שיכול לטעון קניתי ממך ואכלתי בפניך שלש שנים ולא מחית? ותירץ, שאין כאן 'מיגו', משום שבשעה שטען: מלוי קניתי, לא ידע עדיין שביד המערער יש שטר קנין, וחשש שמא יתבע המוכר החזרת הקרקע, והחזקה לא תועיל, משום שאין עמה טענה לגבי המוכר, שהרי טען שמשמעון קנאה (ראה למעלה פי"ד הי"ד). ונראה שגם ה'תוספות' שם לא. ד"ה אבל, התכוונו לכך (ראה פלפולא חריפתא אות פ, ומגיד-משנה כאן). ונודעין לא נתברר לי הענין כל צרכו, שהרי אם יתבענו המוכר, יוכל ראובן לטעון: בפני קנאה שמעון ממך, ויהיה נאמן, כמו שאמר רב בשם רב חיאי (שם מא:) וצ"ע].

ח. זה אומר של אבותי והביא עדים, וזה אומר של אבותי ואין לו עדים - תחזור לזה שהביא עדים⁴¹. ומוציאין מזה כל פרות שהודה בהן שאכלן, אף על פי שאין עליו עדים שאכל; שהרי הוא אומר שמחמת אבותיו אכל, והרי העדים שהיה של אבותיו של זה הטוען⁴². וכן כל פיוצא בזה.

(41) בבא זו לא הוצרכה לעצמה, שהרי כל-שכן היא מהדין שבהלכה ו, ונכתבה כהקדמה לבבא הבאה. (42) ומשום זה אינו נאמן לומר: שלי אכלתי, ב'מיגו' שלא אכלתי.

ט. הביא⁴³ המערער עדים שזו השדה שלו, וזה שבתוכה טוען: ממך לקחתיה והרי שטר, והוציא שטר מקדם⁴⁴, טען המערער שהוא מזנף, והודה בעל השטר ואמר: פן הוא⁴⁵, אכל היה לי שטר פשר ואבד, ולקחתי זה שבירי כדי לאים עליו שיודה שמכר לי באמת, הואיל ואלו רצה היה אומר⁴⁶ בשטר, שהרי מקדם הוא - הרי זה נאמן⁴⁷, ואין מוציאין את השדה מתחת ידו⁴⁸, וישבע הסת.

(43) שם לב: מעשה שהיה. (44) שם כתוב סתם: "והא שטרא", ורבינו מפרש שטר מקויים. (45) והזיוף עלה יפה, וטעו העדים וחשבו שאלו חתימותיהם. (46) צ"ל: עומד (כת"י תימן). פירוש, היה ממשיך להסתמך על השטר. (47) ב'מיגו'. (48) בגמרא שם, נחלקו רבה ורב יוסף בזה: רבה אומר - נאמן ב'מיגו', ורב יוסף אומר - אינו נאמן. וברשב"ם פירש טעמו של רב יוסף שזה כ'מיגו' במקום עדים, שהרי הודה בעצמו שהשטר מזוייף והודאת בעל-דין כמאה עדים, ולא אמרו 'מיגו' אלא במקום ששתי הטענות יכולות להיות אמת. ורבה לא קיבל סברא זו. ונפסקה שם הלכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וזוהו "ראובן שמכר לשמעון" שראובן, בגלל היותו בדרגה נעלית יותר - ראייה - משפיע לשמעון שבבחינת שמיעה. ובנוסף לזה צריך לפעול את קיום השטר, שעניין זה נעשה על ידי המשכה מבחינה שלמעלה משניהם - "לוי מעדי השטר". ואע"פ שלוי הוא בחינה נעלית יותר, הרי מצד הבחירה אפשר לנצל זאת באופן בלתי רצוי ח"ו "בא לוי לערער".

ועל זה פוסק הרמב"ם "אין שומעין לו" היינו שלא רק שלא מקבלים דבריו אלא שגם מלכתחילה אין שומעין לו ואין משגיחין כו' שהרי אם אתה מצד שורשך ומקורך העדת על המכר, כיצד תבוא לערער.

וממשיך בהלכה שאח"כ שגם אם עדותו אינה מתייחסת ישירות לבעלות על השדה, גם אז מאבד זכותו לערער עליה. וביאור ההלכה בפנימיות, שמוכר וקונה מורה על הקב"ה וישראל, שהקב"ה מוכר לישראל את כל העולם כולו בזכות עבודתם, כולל סדר השתלשלות כדי שיעשו ממנו דירה לו יתברך בתחוננים, ואם יבוא מישהו לערער על המכירה ולומר שמעמדו ומצבו של הקונה (שמעון) אינו כדבעי, הרי ש"אין שומעין לו ואין משגיחין כו'" שכן דבר ברור הוא שישראל הם בעלי הבית על העולם ועל כל סדר השתלשלות, כי קנהו על-ידי עבודתם במסירות נפש במשך כל הדורות, וכל העולם כולו לא נברא אלא בשביל ישראל.

(על פי "ין מלכות" ספר משפטים סימן יח מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(2) משנה כתובת קט. (3) במשנה שם נחלקו אדמון וחכמים בדין זה. אדמון אומר: "יכול הוא שיאמר: השני נוח לי הראשון קשה הימנו" (פירוש, נוח לי להתדיין עם הלוקח ולהוציא מידו, והגולן הוא אלם וקשה להוציא מידו). וחכמים אומרים: איבד את זכותו". והלכה כחכמים. (4) במשנה: "עשאה סימן לאחר איבד את זכותו". ונראה שרבינו מפרש: "עשאה" ראובן המוכר עשה שדה זו, "סימן לאחר", היינו, מכר שדה אחרת לשמעון וכתב בשטר מצד פלוני גובלת שדה שלי, ולוי חתום על השטר, ואחר זמן בא ומערער. וכן פירש רש"י שם. ובתוספות שם דיבור המתחיל עשאה כתבו: "משמע מתוך הלשון דאעורר קאי" פירוש, שהמערער עצמו מכר שדה אחרת וכתב בשטר: מצד פלוני שדה של ראובן - אינו יכול לערער עליה. [במגיד משנה מפרש, שרבינו קיבל פירושם של התוספות, ומתוך כך נחקק לתרץ למה לא הביא כלל את דברי המשנה. וקשה להבין מה דחקו לפירוש זה, שהתוספות עצמן מפקפקים קצת בנכונותו ומביאים ראיה לפירוש רש"י מן הירושלמי]. ובהו - בין לפירושו של רש"י ובין לפירושם של התוספות - גם אדמון מודה שאיבד את זכותו, שהרי אין כאן מקום לטענה: השני נוח לי וכו'.

ב. טען העד ואמר: תלם אהד הוא שעשיתי סימן ולא פל השדה, ואותו התלם הסמוך למצר בלבד

לידי אחרים. (55) ארבעה אנשים קנו מאחד ארבע השדות המקיפות. (56) בכל מחיר שידרשו ממנו. (57) שהיו בעלי השדות לפני שהלך למדינת הים. (58) וגם הזכות שהיתה להם לדחות אותו. (59) אני מכיר אותה. (60) אין בעל השדות יכול להכריחו לקבל דרך אחרת. (61) במגיד משנה מפרש שהמדובר כשהחזיק בה שלש שנים. ובכסף משנה דחה פירושו וכתב, שאם החזיק בה וטוען: הכרתיה - אין מוציאים אותה מידו, משום שדרכו היא בשדותיו. דין זה נמשך לבבא האחרונה בלבד.

~ יום רביעי כ"ט טבת ~

פְּרָק שִׁשָּׁה עָשָׂר

(1) מבאר דין עורר על השדה והוא חתום כעד על שטר המכר, עשאה סימן גבול לאחר, ודין עורר על השדה ואחר הביא עד שאכלה שני חזקה וטען המערער בגזל אכלת או הביא שני עדים שאכלה שנתיים, וכלל שם איסור לטעון טענת שקר לעוות הדין, כמו שאמרה תורה: "מדבר שקר תרחק".

א. ראובן? שמכר לשמעון שדה, והיה לוי מעדי השטר, ובא לוי לערער על השדה ולטען שראובן גזל אותה ממנו - אין שומעין לו, ואין משגיחין על ראיות שביא על אותה שדה, והרי אבד פל זכותו; שאומרים לו: היאך תעיד על המכר ותבוא ותערער. וכן? אם העיד לוי בשטר שקתוב בו: השדה פלוני של ראובן מצד מזרח או מערב, הואיל ועשה השדה סימן לאחר והעיד בשטר - אבד את זכותו, ואינו יכול לחזור ולערער; שאומרים לו: היאך תעיד בשטר זה שקתוב בו השדה הזאת מצד פלוני ותחזר ותערער עליה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ראובן שמכר לשמעון שדה, והיה לוי מעדי השטר".

במקרה זה, הדין הוא שלוי אינו יכול לומר שראובן גזל אותה ממנו, ובהלכה שאח"כ החידוש גדול יותר שגם אם היה לוי עד בשטר שאינו שטר מכר אלא שכתוב בו שדה פלונית של ראובן בצד מזרח או מערב, גם אז אינו יכול לערער ולומר שנגזלה ממנו.

ויש לבאר שתי ההלכות על-פי פנימיות העניינים: ראובן מורה על העבודה בבחינת ראייה, ושמעון על העבודה שבבחינת שמיעה, אבל לוי מורה על בחינה שלמעלה משניהם.

ועל-פי-זה יש לבאר שתי ההלכות: במכירה, שעניינה שינוי והוצאה מרשות לרשות, המוכר הוא בבחינת משפיע ולכן יש בכוחו להעביר הבעלות לאחר, ואילו הקונה בדרגה נמוכה יותר בבחינת מקבל מהמוכר אלא שבמכר ישנה גם עבודתו של הקונה, היינו נתינת הכסף.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. ראובן שערער²⁰ והביא עדים ששדה זו שלו, ושמעון שבתוכה טוען: אתה מכרתה לי ואכלתיה שני חזקה, וראובן אמר: בגזל אכלת, בין שלא היו עדים שאכל כלל, בין שהיה שם עד אחד שאכלה שלש שנים²¹ - אינו חייב להחזיר הפרות שאכל; שהרי הוא אומר: שלי אכלתי, ואין עליו עדים שמחזיקין אותו בפרות, שהרי מעצמו הודה²²; וזה העד שהעיד שאכלה שלש שנים - ליפות פחו של אוכל הוא בא²³, ואלו היה עמו אחר - היתה השדה עומדת בידו²⁴. לפיכך: ישבע ראובן הסת שלא מכר ותחזר לו השדה, וישבע שמעון הסת שאינו חייב לו כלום בפרות שאכל²⁵ ויפטר.

(20 שם ג: 21) ועד אחד מחייב שבועה מן התורה וכאן אינו יכול להישבע, וכלל בדינו: מתוך שאינו יכול להישבע משלם - אף על פי כן אינו חייב להחזיר הפירות. (22 ברשב"ם שם מפרש, שנאמן במיגו שיכול לומר לא אכלתי, ומה שאמרת בתחילה; "אכלתי" - התכוונתי להנאה מועטת מאוד שמספיקה לשם חזקה (וראה למעלה פרק י"ב הלכה כ'). ובטור חושן משפט סימן קמה מנמק: שאם נאמין לו שאכל הפירות אין להוציא מידו הקרקע שהרי החזיק בו (ראה הערות למעלה פרק ט"ו הלכה ב). [בשולחן ערוך שם סעיף ג הביא נימוקו של הטור בלבד, ומזה מסיק הש"ך שם סעיף קטן ב, שאם טען המחזיק קנייתה ואכלתיה שנתיים - צריך להחזיר הפירות, אפילו אין עדים, שהרי אפילו אכל - לא החזיק. ומדברי רבינו לקמן הלכה וכתב: "ואפילו היה עד אחד" יש ללמוד, שאם אין עד כלל אינו חייב להחזיר]. (23) שאם נקבל עדותו יזכה המחזיק גם בקרקע ואין זה מתקבל על הדעת שעדות הבאה לזכותו - תחייבו. (24) ולא שייך כאן הכלל: שכל מקום ששניים מחייבים אותו ממון - אחד מחייבו שבועה, שהרי שניים לא היו מחייבים אותו. (25) אפשר שקנה הפירות ושילם לתובע מחירם, ואפשר שלא אכל כלל, אבל אין משביעים אותו שקנה השדה ומשלו אכל, שאם נשביעו כך, הרי אחד מהם נשבע לשקר. ועוד: אם נקבל טענתו הרי יש להעמיד הקרקע בידו.

ו. היו שני עדים²⁶ מעידים על שמעון שאכלה פחות משני חזקה - יחזיר כל הפרות שאכל. ואפילו היה עד אחד - חייב להחזיר על פיו; שהרי אינו מכחיש העד²⁷, אלא אומר: אמת העיד ואכלתי שתי שנים²⁸ ושלי אכלתי, נמצא מחייב שבועה²⁹ ואינו יכול להשבע, ומשלים³⁰.

(26 שם. 27) כשמכחישו נשבע שבועה של תורה ונפטר. (28) הכוונה, שמודה לעד שאכל שתי שנים, אבל הוא עצמו טוען שאכל יותר (במעשה שהובא בגמרא טען המחזיק שאכל שני חזקה). (29) לפי הכלל שבידינו: כל מקום ששניים מחייבים ממון, אחד מחייבו שבועה (ראה למעלה הלכה ה). (30) פירות שתי השנים, אבל פירות שנה

הוא של ראובן - הרי זו טענה הנשמעת⁶, ויש לו לערער על כל השדה חוץ מאותו התלם⁸. ואין כל הדברים אמורים אלא באחד מעדי השטר שבא לערער; אבל הדין⁹ שקיים השטר¹⁰ - יש לו לערער, מפני שיכול לטען ולומר: לא ידעתי מה היה כתוב בשטר. מפני שיש לדגין לקיים השטר אף על פי שלא קראוהו¹¹, אבל העדים אין חותמין על השטר אלא אם כן קראוהו פלו וידקדקו בו¹².

(5 שם עמוד ב. 6) המתקבלת על הדעת. (7) הזכות. מימרא של רב יוחנן שם. (8) ונותן לו תלם שאפשר לזרוע בו תשעה קבים תבואה, שפחות מזה אינה נקראת "שדה" (מגיד משנה בשם הרמב"ן, וכן כתב גם רבינו יונה ור"ן, הובאו בטור חושן משפט סימן קמז). (9) כאביי שם. (10) שאישר את חתימת העדים. (11) תפקידם הוא רק לבדוק אם החתימות אינן מזויפות. (12) שהרי הם מעידים על כל הכתוב בשטר.

ג. בא שמעון¹³ ונמלך בלוי ואמר לו: הריני קונה שדה פלונית מראובן, ובעצתך אקנה אותה; אמר לו לוי: לך וקנה אותה, טובה היא - יש לו ללוי לערער עליה, ולא אבד זכותו¹⁴; שהרי לא עשה מעשה¹⁵, ויש לו לומר: רצוני היה שתצא מתחת יד ראובן, שהוא אלם, כדי שתתבענה בדין ואקח שדי.

(13) בבא בתרא ל: (14) רבא שם. (15) בגמרא שם מבואר, שחכמים לא אמרו "איבר את זכותו" אלא כשעשה מעשה (חתם על השטר) ובשביל נוחיות אין אדם עושה מעשה, אבל קורה לפעמים, שאדם מוציא דיבור מפיו לשם נוחיות, ולפיכך חכמים מודים בזה לאדמו"ן. [כתב רשב"ם שם, שאפילו אכלה הלוקח שני חזקה מוציא מידו, כשאינו מביא ראייה שהמוכר אכלה יום אחד, משום שזו חזקה שאין עימה טענה, שהרי הלוקח מודה שלא קנאה מיד המערער, וכוחה של חזקה אינה יפה מכוח שטר, ובמקום ששטר (מיד הגולן) אינו מועיל - גם חזקה אינה מועילה (ראה למעלה פרק ט"ו הלכה ו').

ד. ראובן¹⁶ שערער על שמעון, ושמעון אמר: אני יודע מה אתה סת, אלא שדה זו מלוי לקחתיה¹⁷, והרי עדים שאכלתיה שני חזקה, אמר לו ראובן: והלוא עדים יש לי שבערב פאת אלי ואמרתי לי: מכר לי שדה זו - אין זו ראיה; ויש לו לשמעון לומר: רציתי לקנות ממך¹⁸, כדי שלא תערער ולא תטריחני בדין, אף על פי שאיני יודע אם היה שלך או אינה. וכן כל פיוצא פזה. ואם לא טען שמעון טענה זו - אין טוענין לו¹⁹.

(16) שם. (17) והביא עדים שלוי אכלה יום אחד, שאם לא כן - הרי זו חזקה שאין עימה טענה כמו שנתבאר בהלכה הקודמת (רא"ש שם). (18) בדמים מועטים. (19) במעשה שהובא בגמרא שם טען הלוקח עצמו טענה זו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שלישית אינו מחזיר מפני שני הנימוקים שנאמרו בהלכה הקודמת (ראה טור שם). [דין זה, שכל המחוייב שבועה ואינו יכול להישבע - משלם, מבואר כמה פעמים בש"ס וידוע בשם: "נסכא דרב אבא", משום שרב אבא אמר כלל זה (שבועות לב): במעשה שאחד חטף חתיכת כסף מהותכה (בלשון הגמרא: "נסכא") וטען אמנם חטפתי אבל שלי היא, ועד אחד העיד שחטף. ופסק רב אבא שחייב לשלם].

הלכות נחלות

מצות עשה אחת. והיא: דין סדר נחלות. ובאור מצוה זו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) מבאר דין סדר נחלות.

א. סדר נחלות² כִּן הוּא: מִי שְׁמַת³ - יִירְשׁוּהוּ בְּנָיו⁴, וְהֵם קוֹדְמִין לְכָל. וְהַזְּכָרִים קוֹדְמִין לְנָקְבוֹת.

(2) משנה בבא בתרא קטו. (3) בין איש בין אשה. (4) כתוב בתורה (במדבר כז, ח): "איש כי ימות ובן אין לו, והעברתם את נחלתו לבתו", מכאן שבן ובת יורשים את האב, והבן קודם לבת. ירושת האם, למדו בגמרא (שם קיא.) מהכתוב (שם לו, ח): "וכל בת יורשת נחלה ממתות". ובן נלמד בקל-וחומר מבת.

ב. בְּכָל מְקוֹם⁵ אֵין לְנָקְבָה עִם הַזְּכָר יִרְשָׁה⁶. אִם אֵין לוֹ בָּנִים - יִירְשׁוּהוּ אֲבִיו⁷. וְאֵין הָאִם יִרְשֶׁת אֶת בְּנֵיהָ⁸. וְדָבָר זֶה מִפִּי הַקַּבְּלָה⁹.

(5) בין בירושת האב ובין בירושת קרובים אחרים, שדיניהם יבוארו לקמן. (6) כשיש זכר - אין הנקבה יורשת כלום, כשדרגת קירבתה למוריש אינה יותר גבוהה מזו של הזכר. (7) בגמרא שם קח: למדו דין זה מהכתוב (שם יא): "ונתתם את נחלתו לשארו" - ושארו זה אביו, שנאמר (ויקרא יח, יב): "שאר אביך הוא". (8) רבא (שם קט): מבאר: אף-על-פי שכתוב (שם יג): "שאר אמך היא", אין האם יורשת את בניה, משום שהכתוב מסיים: "הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה", ומשפחת האם אינה קרויה משפחה, שנאמר בתורה (שם א, ב): "למשפחותם לבית אבותם". (9) קיבל תלמיד מרבו, ורבו מרבו עד משה רבינו, מפיו של הקדוש-ברוך-הוא. [אמנם, בגמרא שם (קטו.) דרשו זה מן הכתוב, אולם רבינו קורא "דברי קבלה" לכל הדינים שאינם נשמעים מפשוטו של מקרא, אלא נמסר לחכמים לדרוש כך (ראה הקדמת רבינו לפירושו למשנה).]

ג. וְכָל הַקּוֹדֵם¹⁰ בְּנַחֲלָה - יוֹצֵא יִרְכוּ¹¹ קוֹדְמִין¹². לְפִיכָךְ, מִי שְׁמַת, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה: אִם הֵנִיחַ בֶּן - יוֹרֵשׁ הַכֹּל; לֹא נִמְצָא לוֹ בֶּן¹³ בְּעוֹלָם - מְעַיְנִין בְּזַרְעוֹ שֶׁל בֶּן: אִם נִמְצָא לְבָנוֹ זָרַע, בֵּין זָכָרִים בֵּין נְקִיבוֹת, אֲפֵלוּ בַת בַּת בְּנוֹ עַד סוֹף הָעוֹלָם - הִיא תִירֵשׁ אֶת הַכֹּל¹⁴; לֹא נִמְצָא לוֹ זָרַע בֶּן¹⁵ - חוֹזְרִין אֲצֵל הַבַּת. הִיתָה לוֹ בַת - תִירֵשׁ אֶת הַכֹּל; לֹא נִמְצָאת לוֹ בַת בְּעוֹלָם - מְעַיְנִין עַל זָרַע הַבַּת: אִם נִמְצָא לָהּ זָרַע, בֵּין זָכָרִים בֵּין נְקִיבוֹת, עַד סוֹף הָעוֹלָם - הוּא יוֹרֵשׁ הַכֹּל; לֹא נִמְצָא לָהּ זָרַע בַּת - חוֹזְרִת הִירְשָׁה לְאָבִיו¹⁶. לֹא הָיָה אָבִיו קָיָם - מְעַיְנִין עַל זָרַע הָאָב, שֶׁהֵן אַחֵי הַמַּת: נִמְצָא לוֹ אָח אוֹ זָרַע

ז. כָּל הַמְחִיב לְהַחְזִיר הַפְּרוֹת, אִם לֹא הָיָה יְדוּעִין וְאֵין בֵּית דִּין יְכוֹלִין לְשַׁעַר אוֹתָן כְּשַׁעַר הַבַּתִּים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן שְׁהוּא יְדוּעַ, אֲלֹא הָיָה פְרוֹת אֵילָן אוֹ פְרוֹת שָׂדֶה שְׁאֵינָן יְדוּעִין, הוֹאִיל וְאֵין בָּאֵן טַעֲנָה וְדָאִית - יִשְׁלַם מֶה שְׁיֻדָּה בּוֹ שְׁאֲכָלוּ. וּמְחַרְמִין³¹ עַל מִי שְׁאֲכָל יוֹתֵר וְלֹא יִשְׁלַם.

(31) מתקנת הגאונים, ואין מחייבים את הנתבע שבועה, משום שאין נשבעים היסט על טענת שמא. ולזה התכוון רבינו באמרו: הואיל ואין כאן טענה וודאית.

ח. כָּל הַמְחִיזִיר³² קָרַקַע מִתַּחַת יָדוֹ, אִם הִשְׁכִּירָה לְאַחֵרִים כְּשֶׁהָיָה מְחִזִּיק בָּהּ, וְהָיָה הַשּׂוֹכְרִין קְדָמִין - מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ הַשְּׂכָר פְּעַם שְׁנִיָּה וְנוֹתְנִין לְבַעַל הַקָּרַקַע³³, וְחוֹזְרִין וְתוֹבְעִין זֶה שֶׁהִשְׁכִּיר לָהֶם מְקוֹם שְׁאֵינוֹ שָׁלוֹ.

(32) בבא בתרא כט. (33) בגמרא שם אמרו, שהשוכרים מן המחזיק אינם כשרים להעיד שדרו בכית שלוש שנים בשכירות, משום שהם נוגעים בעדותם, שאם יחזור הבית לבעליו הראשונים יחוייבו לשלם להם דמי שכירות פעם שנייה.

ט. אִסוּר לְאָדָם³⁴ לְטַעַן טַעֲנַת שְׁקָר, כְּדִי לְעֹנֵת הַדִּין אוֹ כְּדִי לְעַכְבּוֹ. כִּיצַד? הָיָה נוֹשֵׂה³⁵ בְּחִבְרוֹ מְנָה - לֹא יִטַעֲנֵנוּ מְאֵתִים כְּדִי שְׁיֻדָּה בְּמְנָה וְיִתְחַיֵּב שְׁבוּעָה³⁶. הָיָה נוֹשֵׂה מְנָה³⁷ וְטַעֲנֵנוּ מְאֵתִים³⁸ - לֹא יֵאמַר: אֲכַפֵּר הַכֹּל בְּבֵית דִּין וְאוֹדָה לוֹ בְּמְנָה בִּינִי לְבֵינוֹ כְּדִי שְׁלֹא אֶתְחַיֵּב לוֹ שְׁבוּעָה³⁹.

(34) שבועות לא. (35) יש הבדל בין "נושה" ל"תובע"; "נושה" משמעותו - תביעה אמיתית. ו"תובע", כולל כל סוג תביעה שהיא, - צודקת ובלתי צודקת. (36) ואגלגל עליו טענות אחרות, שאין בית דין משביעים עליהם. (37) והנתבע מוכן לשלם לו המנה. (38) טענת שקר. (39) ויגלגל עלי שבועה ממקום אחר ואפילו לאחר שתקינו חכמים שבועת היסט לכופר הכול ויכול לגלגל, מעדיף אדם להישבע שבועה קלה משבועה חמורה. נימוקים אלה נאמרו בברייתא שם.

י. הָיָה שְׁלִישָׁה⁴⁰ נוֹשִׂין מְנָה בְּאֶחָד, וְכַפֵּר בָּהֶן - לֹא יִהְיֶה אֶחָד תוֹבֵעַ וְשְׁנַיִם מְעִידִים, וְכִשְׁיוֹצִיאֵו מְמַנּוּ יַחְלְקוּ⁴¹. וְעַל דְּבָרִים אֵלוֹ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן הַזְּהִיר הַכְּתוּב וְאָמַר: מִדְּבַר שְׁקָר תִּרְחַק.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לבת, אף ירושה שניה – בן קודם לבת. (20) לשון הגמרא (שם קטו:). והמשמעות: כאדם הממשמש בירידה במקומות שונים, ומחפש למצוא את הרצוי לו. (21) כלומר, עד אחד מבני יעקב. בגמרא שם, שאלו למה לא אמר עד יעקב. והשיב אביי, שמקובל בדינו, שלעולם לא יושמד שבט שלם, ולפיכך לעולם לא תחזור הירושה עד יעקב. (ברשב"ם שם מביא סמך לדברי אביי, מהכתוב (מלאכי ג, 1): "ואתם בני יעקב לא כליתם". (22) כל האמור למטה עד סוף ההלכה, היא תוצאה ישירה וברורה ממה שנתבאר למעלה, ואינו זקוק להבהרה נוספת.

ד. מי שמת²³ והניח בת ובת הבן, ואפלו בת בת הבן עד סוף פקדה דורות - היא קודמת, ותירש הכל, ואין לבת פלוס²⁴. והוא הדין לבת האח עם האחות, ולבת בן אחי אביו עם אחות אביו²⁵. וכן כל פיוצא בהן.

(23) משנה, שם קטו. (24) במשנה: כל יוצאי ירכו של בן קודמים לבת. (25) גם דין זה למדנו מן ההיקש של ירושה שניה לירושה ראשונה, שאמרו בגמרא שם קיג:

ה. מי שהיה²⁶ לו שני בנים, ומתו השני בנים בחייו, והניח הבן האחד שלשה בנים, והניח הבן השני בת אחת, ואחר כך מת הבן - נמצאו שלשת בניו יורשין חצי הנחלה, ובת בנו יורשת החצי; שכל אחד ואחד מהן²⁷ יורש חלק אביו. ועל דרך זו חולקין בני האחים ובני אחי האב עד ראש הדורות²⁸.

(26) משנה, שם קטז: וגמרא שם קיח: (27) לשלושת הבנים, קורא רבינו: "אחד", משום ששלשתם באים מכח אחד. (28) נתבאר בהלכה הקודמת, ששתי הירושות שוות בדיניהן. בברייתא שם, דרשו מה שכתבה תורה גבי בנות צלפחד (במדבר כז, ז): "נתון תתן להם" – זו נחלת אביהן. "בתוך אחי אביהן" – זו נחלת אבי אביהן. יוצא מזה, שחמש בנותיו של צלפחד קיבלו ביחד מירושת חפר אבי אביהן רק חלקו של צלפחד בירושה זו, היינו שני שלישים (כככור לקח פי שנים), או 10 חלקי חמשה עשר, ויצא לכל אחת 2 חמישיות, ואחיו של צלפחד (בגמרא שם אמרו, שאח אחד היה לצלפחד) לקח שליש = 5 חלקי חמשה עשר, ואם מת והניח בת – היתה היא יורשת כל חלקו.

ו. משפחת האם²⁹ אינה קרויה משפחה, ואין ירשה אלא למשפחת האב³⁰. לפיכך: האחים מן האם - אין יורשין זה את זה, ואחין מן האב - יורשין זה את זה. ואחד אחיו שהוא מאביו פלכד³¹ אחיו מאביו ומאמו³².

(29) שם קטו: (30) ואף-על-פי-כן – הבן, וכן הבת כשאין בן, יורש את אמו, כמו שדרשו בברייתא (שם קטז). מן הכתוב (במדבר לו, ח): "וכל בת יורשת נחלה ממתות בני ישראל" – משמע שהיא יורשת שני מתות (מתות=שבטים)

אח - יורש את הכל¹⁷; ואם לאו - חוזרין אצל אחות. נמצאת לו אחות או זרעה - יורש הכל; ואם לא נמצא לו זרע אחים ולא זרע אחות, הואיל ואין לאב זרע - תחזור הירשה לאביו האב¹⁸. לא היה אביו האב קים - מעיניו על זרע של אביו האב, שהן אחי אביו של מת. והזכרים קודמין לנקבות, וזרען של זכרים קודמין לנקבות, כמו שהיה הדין בזרעו של מת עצמו¹⁹. לא נמצאו אחים לאביו, לא הם ולא זרען - תחזור הירשה לאביו אביו האב. ועל הדרך הזאת נחלה ממשמשות והולכת²⁰ עד ראובן²¹. נמצאת אומר²²: הבן קודם לבת, וכל יוצאי ירכו של בן קודמין לבת. והבת קודמת לאביו אביו, וכל יוצאי ירכו קודמין לאביו אביו. ואביו המת קודם לאחי המת, מפני שהם יוצאי ירכו. והאח קודם לאחות, וכל יוצאי ירכו של אח קודמין לאחות. ואחות קודמת לאביו אביו, וכל יוצאי ירכו של מת. לאביו אביו האב קודם לאחי האב של מת. ואחי אביו קודמין לאחות אביו, וכל יוצאי ירכו של אחי אביו קודמין לאחות אביו. ואחות אביו קודמת לאביו אביו של מת, וכן כל יוצאי ירכו של אחות אביו קודמין לאביו אביו. ועל דרך זו הולך ועולה עד ראש הדורות. לפיכך אין לה אדם מישראל שאין לו יורשין.

(10) משנה, שם קטו. (11) כל הדורות המשתלבים מאבותיו – בין זכרים ובין נקבות – נקראים יוצאי ירכו (בספר שמות א, ה אנו קוראים: ויהי כל נפש יוצאי ירך יעקב וכו'). בגמרא שם קח: למדו דין זה מהקרא. (12) לכל הקרובים האחרים, אף על אלה שדרגת קירבתם למוריש גבוהה יותר מדרגתם, ואפילו אם מת הקודם בנחלה, לפני שמת זה שעל ירושתו אנו הנים. והטעם: הקודם בנחלה כאילו ירש בקבר, ויוצאי ירכו יורשים אותו לפי סדר נחלות ביורשים חיים. (13) היה לו בן, ומת בחי אביו. (14) משום שהיא באה מכוח הבן, שהוא קודם לכל. (15) הבן לא השאיר כל זרע אחריו. (16) משנה, שם קטו. (17) ואין אחות המוריש יורשת עם האח, ואפילו לא עם זרע האח, משום שהירושה חזרה לאביו המוריש אפילו כשהוא בקבר, והוא מוריש לבנו שהוא אחי המת, וזרעו קודם לאחותו כמו שנתבאר. (18) אבל כל זמן שקיים יוצא ירך האב של המוריש – אין אביו האב יורש, ומה ששינוי "האב קודם לכל יוצאי ירכו", פירש רמי בר חמא (שם קטז): יוצאי ירכו שלו, אבל אינו קודם ליוצאי ירך בנו שהוא אביו המוריש, משום שהאב המת ירש את בנו, ואחי המת – שהם בניו – קודמים לכל (ראה ה"א). דוגמא: אברהם ויעקב בנכסי עשו – יעקב קודם לאברהם, משום שיצחק ירש את עשו בנו, ויעקב יורש את יצחק. (19) שם קיג: מקיש (משווה) ירושה שניה (כשחזרה ירושה לאב) לירושה ראשונה (כשהבנים יורשים), מה ירושה ראשונה – בן קודם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נְתַפְקָהּ⁵¹. וְשֵׁם בְּאֶרְנוּ, שֶׁהוּא יוֹרֵשׁ אֶת נַכְסֵי אִשְׁתּוֹ שֶׁבָּאוּ לְרִשְׁוֹתָהּ וְהַחֲזִיקוּ⁵², בֵּין נַכְסִים שֶׁהַכְּנִיסָה לוֹ בְּנְדוּנֶיהָ⁵³ בֵּין נַכְסִים שֶׁלֹּא הַכְּנִיסָה לוֹ. וְמִי שֶׁנִּתְגַּרְשָׁה סִפְקָ גְרוּשִׁין וְמִתָּה - אֵין הַבְּעַל יוֹרֵשָׁה⁵⁴.

(48) שם ה"א וה"ב. (49) תיכנס לחופה, אבל מתה כשהיא ארוסה - אינו יורשה. (50) ואינה שולטת בנכסיה למוכרם או ליתנם. (51) אחר הנישואין. (52) שירשה אותם בחייה, אבל אינו יורש את הנכסים שנפלו לה אחר מיתתה (ראה לקמן הי"א). (53) נכתב בכתובתה שהכניסה כך וכך במזומנים או בנכסים אחרים (ראה פט"ז מהל' אישות ה"א וה"ב). (54) בקידושין מה: גבי ספק נישואין - אמר רב, שאם מתה אינה יורשה. ומכאן למד רבינו לספק גירושין (מגיד-משנה).

י. בַּעַל שֶׁנִּשְׂאָ קְטָנָה שְׂאִינָה צְרִיכָה מֵאוּן⁵⁵ - אֵינוּ יוֹרֵשָׁה, שֶׁהִרִי אֵין פְּאֵן שׁוּם אִישׁוֹת. וְכֵן שׁוֹטָה, שֶׁנִּשְׂאָ פְּקָחַת אוּ פְּקָחָה שֶׁנִּשְׂאָ שׁוֹטָה - אֵינוּ יוֹרֵשָׁה, שֶׁהִרִי לֹא תִקְנוּ חֲכָמִים לְהֵן נְשׂוּאִין⁵⁶.

(55) בהלכות אישות פ"ד ה"ז וה"ח נתבאר, שגדול שקידש יתומה קטנה פחותה מבת שתי-עשרה בהסכמתה, יכולה למאן ולומר (בפני שני עדים) איני רוצה בבעלי זה - והנישואין בטלים. כמה דברים אמורים שצריכה למאן, כשהגיעה לגיל של עשר שנים או למעלה משם, ובדקן אותה ומצאו שהיא מבחינה במשמעותם של נישואין, אבל למטה משם אף-על-פי שמבחינה, וכן משם עד עשר ואינה מבחינה - אפילו מאון אינה צריכה וקידושיה אינם חלים כלל. (56) לאחר וקטן תיקנו נישואין, משום שיש בהם קצת דעת. ולא תיקנו לטוטה חסר דעה.

יא. בַּעַל⁵⁷ שֶׁמִּתָּה אִשְׁתּוֹ וְאַחַר כֵּן מֵת אָבִיהָ אוּ אִחֶיהָ אוּ אָחִד מֵן הַמְּוֹרִישִׁין אוֹתָהּ - אֵין הַבְּעַל יוֹרֵשׁ אוֹתָן⁵⁸; אֲלֹא יוֹרֵשׁ אוֹתָן זְרָעָה, אִם הִיָּה לָהּ זְרָע, אוּ תַחֲזוֹר הִרְשָׁה לְמִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ. שְׂאִין הַבְּעַל יוֹרֵשׁ נַכְסֵים הֶרְאוּיִין לְבֹאֵי לְאַחַר מְפָאֵן, אֲלֹא לְנַכְסִים שֶׁכָּבַר בָּאוּ לִירְשָׁה קִדְם שֶׁמִּתָּה.

(57) בבא-בבא קמח: (58) שם: "אמר רב פפא, הלכתא: אין הבעל נוטל בראוי כבמחזק". פירוש, בעל יורש רק הנכסים שאשתו מוחזקת בהם בחייה, ולא אלה הראויים להגיע לרשותה אחר מותה. יורשים אחרים זוכים גם כמה שהמוריש המת היה זוכה אלמלא נפלו לו בחייו (ראה למעלה הי"ב).

יב. וְכֵן⁵⁹ אֵין הַבְּעַל יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהוּא בְּקָבַר, כִּשְׂאָר הַיּוֹרִשִׁין שֶׁל מִשְׁפַּחַת הָאָבִים⁶⁰. פִּינְצֵד? פַּעַל שְׂמַת וְאַחַר כֵּן מִתָּה אִשְׁתּוֹ - אֵין אוֹמְרִין: הוּאֵיל וְהַבְּעַל הִיָּה קוֹדֵם לְכָל אָדָם בִּירְשָׁתָהּ, כֵּן יוֹרְשֵׁי הַבְּעַל יִקְדְּמוּ לְשְׂאָר יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה; אֲלֹא יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה מִמִּשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ הֵם הַיּוֹרְשִׁים אוֹתָהּ, אִם מִתָּה אַחַר בַּעַלָּהּ.

זו שאביה משבט אחד ואמה משבט אחר. וכן נלמד מקל-וחומר מבת. (31) בין... ובין. (32) חולקים בשוה.

ז. כָּל הַקְּרוֹבִינִין³³ בַּעֲבָרָה³⁴ יוֹרְשִׁין בְּפִשְׁרִים. פִּינְצֵד? כְּגוֹן שֶׁהִיָּה לוֹ בֵּן מְמָזֵר אוּ אָח מְמָזֵר - הִרִי אֵלוֹ כִּשְׂאָר בָּנִים וְכִשְׂאָר אֲחִים לְנַחֲלָה³⁵. אֲכַל³⁶ פְּנוּ מִן הַשְּׂפָחָה³⁷ אוּ מִן הַנְּקִרִית - אֵינוּ בֵּן לְדָבָר מִן הַדְּבָרִים, וְאֵינוּ יוֹרֵשׁ כָּלֵל³⁸.

(33) משנה, יבמות כב. וגמרא שם עמוד ב. (34) נולדו מבעילה אסורה. (35) במשנה: "ואחיו הוא לכל דבר", ופירושו בגמרא: "לירשו". (36) במשנה, שם. (37) שפחה כנענית. (38) בגמרא שם כג. למדו מן הכתוב (שמות כא, ה): "האשה וילדיה תהיה לאדוניה", שבנים אלה שנולדו לו מן השפחה - אינם נידונים כבניו. וכן הגויה, למד רבי שמעון בן יוחאי (שם כג.) מן הכתוב (דברים ז, ד): "כי יסיר את בנך מאחרי", ולא כתבה תורה "כי תסיר" (האשה הגויה שנישאה לבנו), מוכח שכונה הנולד לה מישראל אינו קרוי בנך.

ח. הָאִשָּׁה³⁹ אֵינָה יוֹרֵשֶׁת בַּעַלָּהּ כָּלֵל⁴⁰, וְהַבְּעַל יוֹרֵשׁ אֶת כָּל נַכְסֵי אִשְׁתּוֹ מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים⁴¹, וְהוּא קוֹדֵם לְכָלֵל⁴² בִּירְשָׁתָהּ. אִף עַל פִּי שֶׁהִיא אֶסְוֶרָה עֲלוּיָהּ⁴³, כְּגוֹן אֲלִמְנָה לְכַהֵן גְּדוֹל, גְּרוּשָׁה וְחַלְוָצָה לְכַהֵן הַדְּיוּט⁴⁴, וְאִף עַל פִּי שֶׁהִיא קְטָנָה⁴⁵, וְאִף עַל פִּי שֶׁהַבְּעַל חִרְשָׁה⁴⁶ - הוּא יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ⁴⁷.

(39) משנה, שם קח. (40) כשאינה קרובתו הראויה לרשת אותו גם בלי האישות (ראה לקמן פ"ט ה"ג). (41) כרבי אליעזר (בכורות נב:), וכרב (כתובות פח:). [הראב"ד משיג על רבינו, וסובר שירושת הבעל מן התורה. ורוב הקדמונים הסכימו לדעתו. ובכסף-משנה מבאר, שגם רבינו סובר שהיא מן התורה, ומשום שלא נכתבה בתורה בפירוש ולמדוה (ב"ב קיא:); מדרשה, קורא לה דברי סופרים (ראה יד מלאכי, כללי הרמב"ם. וב'שדי חמד' כללי הרמב"ם כתב, שגם כשכותב "מדבריהם" - מתכוון רבינו לפעמים לדינים שנלמדו מדרשה. ראה למעלה סוף ה"ב)]. (42) אפילו לבניה. (43) בין איסורי דרבנן ובין איסורי תורה, שקידושין תופסים בה. (44) שקידושין תופסים בחיבי לאוין, שאין על ביאתן עונש כרת או מיתת בית-דין, אבל חיבי כריתות או מיתה אין קידושין תופסים בהן, ומי שקידשה אינו בעלה כלל, ומובן מאליו שאינו יורשה (תוספתא יבמות פ"ב ה"ג). (45) יתבאר לקמן הי"י. (46) ומן התורה אין קידושי מועילים, וחכמים תיקנו לו קידושין על-ידי רמיזה (ראה הלכות אישות פ"ד ה"ט). (47) שאינה חרשת, והטעם נתבאר בפכ"ב מהלכות אישות, שהיא זיכתה לו נכסיה כשנתרצת להינשא לו, וחרש קונה הדברים שזוכו לו על-ידי אחרים.

ט. כָּבַר בְּאֶרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוֹת⁴⁸, שְׂאִין הַבְּעַל יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ עַד שֶׁתִּפְגַּס בְּרִשׁוֹתוֹ⁴⁹, וְשְׂאִין הַפְּקָחַת יוֹרֵשׁ אֶת הַחֲרָשֶׁת שֶׁנִּשְׂאָתָה כִּשְׂאִי חֲרָשֶׁת⁵⁰, אֲפִלוּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הָעוֹלָם אֲלָא לְאַחַר מִיתַת אָבִיו - הָרִי זֶה נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם.⁹

(5 שם קמב: 6) וכיצד אפשר שהבכור נולד אחר מיתת אביו, ויהיו אחים שנולדו אחריו? פירש רשב"ם שם, כגון שאמו ילדה תאומים והאב מת בין שתי הלידות, או שהיו למוריש שתי נשים. (7) אינו נקרא בכור לנחלה אלא כשאביו יכול להכירו, ובנולד אחר מיתת אביו אין אפשרות כזאת (שם). (8) המצא. (9) מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש בבכורות מו; ופסק כרבי יוחנן.

ג. בְּכוֹר¹⁰ שְׁנִקְרַע¹¹ וְנִמְצָא זָכָר - אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם, וּפְשׁוּט¹² שְׁנִקְרַע וְנִמְצָא זָכָר - אֵינוֹ מִמַּעַט¹³ בְּחֶלֶק בְּכוֹרָה; שְׁנִאָמַר: וְיָלְדוּ לוֹ בָּנִים - עַד שִׁיְהִיָּה בֶן מְשַׁעַת לָדָה.

(10) מימרא של רב אמי, שם קכו: (11) טומטום, שעור הגוף מכסה את איברי המין שלו, ולא ידוע אם הוא זכר או נקבה. (12) שם קמד. (13) יבואר בהלכה הבאה.

ד. פִּיצַד אֵינוֹ מִמַּעַט בְּחֶלֶק בְּכוֹרָה? הָרִי שֶׁהָיָה לוֹ בֶּן בְּכוֹר וּשְׁנֵי פְשׁוּטִים זָוָה הַטְּמֻטוּם¹⁴ שְׁנִקְרַע וְנִמְצָא זָכָר - הַבְּכוֹר נוֹטֵל רִבִּיעַ הַמָּמוֹן בְּחֶלֶק הַבְּכוֹרָה¹⁵, וּכְאֵלוֹ אֵין עֲמֹ אֲלָא שְׁנֵי הַפְּשׁוּטִים בְּלִבָּד, וְחֻצֵי וְרִבִּיעַ הַנְּשֹׂאָר¹⁶ חוֹלְקִין אוֹתוֹ שְׁנֵי הַפְּשׁוּטִין עִם הַנִּקְרַע וְעִם הַבְּכוֹר בְּשָׁוֶה¹⁷.

(14) וביחד ארבעה אחים. אילו היו כולם זכרים ודאי משעת לידה, היו חולקים הנכסים לחמישה חלקים, והבכור היה נוטל שתי חמישיות, כמבואר בהלכה א, ונמצא כל אחד ממעט חלק הבכורה. כשאחד טומטום ונמצא זכר אחר לידתו – אינו ממעט בחלק הבכורה. (15) כאילו היו רק שלשה אחים. (16) היינו, שלשה רבעים. (17) כל אחד נוטל רבע משלשה רבעים, היינו שלשה חלקי ששה עשר.

ה. קָטָן¹⁸ בֶּן יוֹם אֶחָד - מִמַּעַט בְּחֶלֶק בְּכוֹרָה, אֲכָל לֹא הָעֵבֶר¹⁹. וּבֶן שְׁנוֹלָד²⁰ אַחַר מִיתַת אָבִיו - אֵינוֹ מִמַּעַט בְּחֶלֶק בְּכוֹרָה.

(18) שם קמב: (19) כשבאים לחלק לפני לידתו. ואף-על-פי שהוא יורש כשאר האחים – חולקים כמו באח טומטום. (20) שם. לא נתבאר למה כתב רבינו שעובר אינו ממעט, הלא כל-שכן הוא מנולד לאחר מיתת אביו.

ו. בֶּן שְׁנֹסְתַּפְק²¹ לָנוּ אִם הוּא בְּכוֹר אוּ פְשׁוּט, כְּגוֹן שְׁנִתְעָרַב עִם אַחֵר - אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם. וְכִיצַד עוֹשִׂין²²? אִם הַכְּרוֹ²³ וְלִבְסוֹף נִתְעָרְבוּ - כּוֹתְבִין הַרְשָׁאָה²⁴ זֶה לְזֶה²⁵ וְנוֹטְלִין חֶלֶק בְּכוֹרָה עִם אַחֵיהֶם; וְאִם לֹא הַכְּרוּ, כְּגוֹן שֶׁיָּלְדוּ בְּמַחְבוּאָה²⁶ אַחַת - אֵין כּוֹתְבִין הַרְשָׁאָה²⁷, וְאֵין פֶּאֶן חֶלֶק בְּכוֹרָה²⁸.

(21) ברייתא, שם קכו. (22) שם, אמרו בשם רב ינאי.

(59) שם קיד: (60) שנתבאר למעלה בהלכה ב, שהקודם לירושה יורש אותה, גם כשהוא בקבר. ומורישה ליורשו, ואין הקרובים החיים זוכים בה אף-על-פי שהם קרובים למוריש יותר מאלה.

יג. וְכֵן⁶¹ אֵין הֶבֶן יוֹרֵשׁ אֶת אָמוֹ בְּקֶבֶר כְּדִי לְהַנְחִיל לְאָחִיו מֵאָבִיו. פִּיצַד? מִי שְׁמַת וְאַחַר כֶּף מִתָּה אָמוֹ - אֵין אוֹמְרִין: הוֹאִיל וְאֵלוֹ הָיָה הֶבֶן קָבֵם הָיָה קוֹדֵם, אִף יוֹרְשִׁין שֶׁל בֶּן קוֹדְמִין לְיוֹרְשִׁיָּה שֶׁל אִשָּׁה זו, וְנִמְצָאוּ אָחִיו מֵאָבִיו יוֹרְשִׁין אֶת אָמוֹ שֶׁל זֶה אַחַר מוֹתוֹ שֶׁל זֶה⁶²; אֲלָא זֶרַע בְּנָה הוּא שְׂיִירְשָׁנָה, אִם הָיָה לוֹ זֶרַע, וְאִם אֵין לוֹ זֶרַע - תַּחֲזוֹר יִרְשָׁתָהּ לְמִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ. אֲבָל⁶³ אִם מִתָּה הָאִם תַּחֲלָה וְאַחַר כֶּף מִת הֶבֶן, אֲפִלוּ הָיָה קָטָן בֶּן יוֹמוֹ וְלֹא פְלוֹ לוֹ חֲדָשִׁיו⁶⁴, הוֹאִיל וְהָיָה אַחַר אָמוֹ שְׁעָה אַחַת וּמַת - הָרִי זֶה נוֹחַל אֶת אָמוֹ וּמִנְחִיל הַנְּחִלָּה לְיוֹרְשִׁיו מִמִּשְׁפַּחַת אָבִיו⁶⁵.

(61) שם אמרו: כשם שאין הבעל יורש את אשתו בקבר, כך אין הבן יורש את אמו בקבר, כדי להנחיל לאחיו מן האב מאשה אחרת. ושם קנט: למדו זה מגזירה שוה. (62) והוא-הדין שאינו מוריש לאביו, אם נתגרשה אמו. ואם לא נתגרשה – הרי הוא קודם לכל (ראה ה"ח). (63) משנה, נדה מד. "תינוק בן יום אחד... נוהל ומנחיל". (64) שנולד בחודש השמיני להריונה או לפני החודש השביעי, והרי הוא בחזקת נפל (הנולד לשבעה חדשים אינו נידון כנפל). (65) במגיד-משנה מבאר, שרבינו למד דין זה ממה שאמרו בגמרא שם: "בן יום אחד – אין (כן), עובר לא. מאי טעמא? איהו מת ברישא (העובר מת לפני אמו), ומכאן שאם מתה אמו קודם – אפילו נפל מנחיל. והראב"ד השיג על רבינו בלא כלל לו חדשיו (ראה מגיד-משנה).

פָּרָק שְׁנִי

(1) מבאר דין הבכור שנוטל פי שניים.

א. הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּנִכְסֵי אָבִיו, שְׁנִאָמַר: לִתֵּת לוֹ פִּי שְׁנַיִם. פִּיצַד?² הַגֵּיחַ חֲמִישֵׁה בָּנִים, וְאֶחָד מֵהֶן בְּכוֹר - הַבְּכוֹר נוֹטֵל שְׁלִישׁ הַמָּמוֹן³, וְכָל אֶחָד מִהֶאֱרָבְעָה פְשׁוּטִים נוֹטֵל שְׁתוֹת. הַגֵּיחַ תְּשַׁעָה בָּנִים - הָרִי (הָאֶחָד) הַבְּכוֹר נוֹטֵל חֲמִישִׁית⁴, וְכָל אֶחָד מִן הַשְּׁמוֹנָה פְשׁוּטִים נוֹטֵל עֲשִׂירִית. וְכֵן עַל הַחֲלָקָה הַזֹּאת חוֹלְקִין לְעוֹלָם.

(2) ברייתא בבא-בתרא קכב: (3) מחלקים את הנכסים לששה חלקים, והבכור נוטל שני חלקים, וארבעת אחיו כל אחד נוטל שתות, נמצא שהוא נוטל כפליים מכל אחד ואחד. (4) היינו, שתי עשירות.

ב. בְּכוֹר⁵ שְׁנוֹלָד אַחַר מִיתַת אָבִיו⁶ - אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם; שְׁנִאָמַר: וְהָיָה בְיוֹם הַנְּחִילוֹ אֶת בְּנָיו וְגו', כִּי אֶת הַבְּכוֹר בֶּן הַשְּׁנוּאָה יַכִּיר⁷. וְאִם יֵצֵאת פְּדֻחָתוֹ⁸ בְּחַיֵּי אָבִיו, אִף עַל פִּי שְׁלֹא יֵצֵא כָּל רֵאשׁוֹ לְאוּרִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תְּשַׁעָּה⁴² שְׁנֵי אָשׁוּ מֵת - הֵבֵא אַחֲרָיו בְּכֹר לְנַחֲלָה. שְׁזָה שְׁנֵי אָמֵר: רֵאשִׁית אָנוּ, הוּא שְׁלֹא נוֹלָד לוֹ קִדְם לָזָה וְלָד שְׁנֵי אָמֵר חֵי לְאֹוִיר הַעֹלָם. לְפִיכָךְ, בֵּן תְּשַׁעָּה⁴³ שְׁהוֹצִיא רֵב רֵאשׁוּ חֵי - הֵבֵא אַחֲרָיו אֵינוּ בְּכֹר⁴⁴.

(39) משנה, בכורות שם. (40) אשה שהפילה, ואחר ההפלה לדה בן חי. (41) חיי הנפל אינם נידונים כחיים כלל, משום שאינו יכול להתקיים. (42) שנולד אחר תשעה חדשי הריון. (43) שאין עליו תורת נפל, שהרי ראוי הוא לחיות. (44) משום שהקודם לו יצא לאוויר העולם כשהוא חי, והרי הוא כילוד. שנינו שם: "והבא אחר נפלים. . . . ובן תשעה שיצא ראשו מת (הרי זה בכור לנחלה)". משמע, שאם יצא ראשו חי - אין הבא אחריו בכור.

יא. יוצא דפן⁴⁵ והבא אחריו - שניהן אינן בכורים. הֵרֵאשׁוֹן - לְפִי שְׁלֹא נוֹלָד⁴⁶, וְנֵאמֵר: וְיִלְדוּ לוֹ בְּנִים; וְהַשְּׁנִי - שְׁהָרִי קָדְמוֹ אַחֵר.

(45) משנה, שם מז: (46) הוצאת הילד ממעיה באופן מלאכותי - אינה קרויה לידה.

יב. הֵיוּ לוֹ בְּנִים⁴⁷ פְּשָׁהָ עוֹבֵד פּוֹכְבִים וְנִתְגַּיֵר - אֵין לוֹ בְּכֹר לְנַחֲלָה⁴⁸. אֲבָל יִשְׁרָאֵל שְׁהָיָה לוֹ בֵּן מִן הַשְּׁפָחָה וּמִן הַעֹבֵדָת פּוֹכְבִים, וְאֵינוּ קָרוִי בְּנוֹ⁴⁹ - הֵבֵא לוֹ אַחֲרָיו מִן הַיִּשְׂרָאֵלִית בְּכֹר לְנַחֲלָה⁵⁰ וְנוֹטֵל פִּי שְׁנֵים.

(47) שם מז. (48) אלה שנולדו לו לפני הגיור, אינם יורשים כלל אביהם הגר, ואלה שנולדו לאחר שנתגייר - אינם "ראשית אונן". מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש שם, ופסק כרבי יוחנן. (49) נתבאר למעלה פ"א ה"ז. (50) כן משמע מפורטה של המשנה, שם מז. (ראה מגיד-משנה). וביבית יוסף ח"מ סי' רעז ציין כמקור הדין המשנה ביבמות כב, שנינו שם: "ובנו לכל דבר, חזין ממי שיש לו בן מן השפחה ומן הגויה". משמע, שאינו בנו לשום דבר.

יג. הֵיָהּ הֵבֵכֹר⁵¹ מְמֹזֵר - נוֹטֵל פִּי שְׁנֵים; שְׁנֵי אָמֵר: פִּי אֶת הֵבֵכֹר בֵּן הַשְּׁנוּאָה יִפִּיר - זֹו שְׁשֵׁנוּאָה בְּנִשׁוּאָה⁵². וְאֵין צָרִיךְ לוֹמֵר אִם הֵיָהּ בֵּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֵּן חֲלוּצָה⁵³.

(51) שם: "מי שיש לו בן בכל מקום. . . . ובנו לכל דבר". ובגמרא שם עמוד ב, פירשו: לכל דבר - ליורשו, "מכל-מקום - לרבות ממזר". (52) נישואי עבירה. דרשה של רב פפא, שם כג. (53) שילדה מכהן, בן זה אינו ממזר אלא כהונתו מחוללת, ונקרא "כהן חלל". בלחם-משנה מרבה לתמוה על רבינו, שהביא כאן דרשתו של רב פפא, והרי רב פפא למד מדרשה זו שקידושי תופסים בחייבי לאוין (באשה שאסורה על המקדש בלא-תעשה שאין בה כרת) מפני שכתבה תורה: "כי תהיינה לאיש שתי נשים, האחת אהובה והאחת שנואה", ולשון "תהיינה" משמע שיש בה הוויה, היינו קידושי, ויוצא מזה שהבן הבכור האמור כאן

(23) כשנולדו, ידוע היה מי בכור ומי פשוט. (24) יפוי כח לגבות חלק הבכורה. (25) ומי שקיבל יפוי הכוח, בא ותובע: תנו לי חלק הבכורה בשבילי או בשביל אחי. (26) שתי נשיו של המוריש, נחבאו במקום אחד וילדו שם בחושך, ולפני שהכיר בהם אדם - נתערבו. (27) יפוי הכוח לא יועיל כלום. (28) משום שהתורה כתבה "כיר", ופירשו חכמים, שהאב יוכל להכירו בכבור, וזה לא היתה אפשרות להכירו בכבור אף רגע אחד, ולפיכך שניהם דינם כפשוטים.

ז. מִי שְׁהָיוּ²⁹ לוֹ שְׁנֵי בְּנִים, בְּכֹר וּפְשׁוּט, וּמָתוּ שְׁנֵיהֶם בְּחַיּוֹ וְהִנִּיחוּ בְּנִים, הֵבֵכֹר הַנִּיחַ בֵּת³⁰ וְהַפְּשׁוּט הַנִּיחַ בֵּן - הָרִי בֵּן הַפְּשׁוּט יוֹרֵשׁ בְּנִכְסֵי הַזָּקֵן שְׁלִישׁ, שְׁהוּא חֵלֶק אָבִיו³¹, וּבֵת הַבְּכֹר יוֹרֵשֶׁת שְׁנֵי שְׁלִישִׁים, שְׁהוּא חֵלֶק אָבִיהָ. וְכֵן הַדִּין³² בְּבִנֵי הָאֲחִיו³³ וּבְנֵי אָחִי הָאֵב וּבְכָל הַיּוֹרְשִׁין, אִם הָיָה אָבִי אַחַד מִן הַיּוֹרְשִׁים בְּכֹר - נוֹטֵל חֵלֶק בְּכֹרָה שְׁלוֹ זֶה הַיּוֹרֵשׁ מִחֵמָתוֹ.

(29) משנה, שם קטז: (30) וכל-שכן אם הניח בן. (31) שם שנינו: "בנות צלפחד נטלו שלשה חלקים בנחלה (בחלוקת אדמת ארץ ישראל): נחלת חלק אביהן. . . . וחלקן עם אחיו בנכסי חפר (אבי צלפחד), ושהיה (צלפחד) בכור נוטל שני חלקים" (ראה למעלה פ"א סוף ה"ה). (32) נתבאר למעלה הלכה א, שדיני ירושה שניה שווים לדיני ירושה ראשונה. (33) כגון שמת יעקב בלי בנים ואחר-כך מת יצחק, ובאים בני יצחק לירש נכסי יעקב אחיהם, אם היה שם בכור או זרעו - יורשים חלק בכורה בנכסי יעקב. ודין זה פשוט מאוד, שהרי יצחק ירש נכסי יעקב, והוא מוריש אותם לכל בניו בנכסי עצמו. וקשה להבין למה נכתב (ראה לקמן פ"ג ה"א בהערות).

ח. אֵין הֵבֵכֹר³⁴ נוֹטֵל פִּי שְׁנֵים בְּנִכְסֵי הָאֵם. פִּיצֵד? בְּכֹר וּפְשׁוּט שְׁפִרְשׁוּ אִמָּן - חוֹלְקִין בְּשָׁה³⁵, בֵּין שְׁהָיָה בְּכֹר לְנַחֲלָה³⁶ בֵּין שְׁהָיָה פֶטֶר רַחֵם³⁷.

(34) שם קיא: (35) אביו שם דרש: "אשר ימצא לו" (פירוש, כתוב בתורה (שם): לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו) - ולא לה. (36) הבן הראשון של האב. (37) בן ראשון של האם. "פטר רחם" האמור בכל מקום אינו כולל יוצא דופן (שלא יצא דרך הרחם באופן טבעי, בלשון המדוברת - חתן קיסרי). וכאן הכוונה לכל בן ראשון לאמו, בין בלידה טבעית ובין בכלתי טבעית.

ט. בְּכֹר לְנַחֲלָה³⁸ הוּא הַנוֹלָד לְאָב רֵאשׁוֹן, שְׁנֵי אָמֵר: פִּי הוּא רֵאשִׁית אָנוּ. וְאֵין מְשַׁגְּחִין עַל הָאֵם. אֶפְלוּ לָלְדָה בְּמָה בְּנִים, הוּאִיל וְזֶה רֵאשׁוֹן לְאָבִיו - יוֹרֵשׁ פִּי שְׁנֵים.

(38) בכורות מז. וכמה פעמים בבבא-בבא פ"ח.

י. הֵבֵא³⁹ אַחֵר נְפִלִים⁴⁰, אֵף עַל פִּי שְׁנֵי אָשׁוּ רֵאשׁ הַנְּפִל בְּשְׁהוּא חֵי - הֵבֵא אַחֲרָיו בְּכֹר לְנַחֲלָה⁴¹. וְכֵן בֵּן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(70 שם. 71) כשאמר זה בני בכור, התכוון לומר שהוא בכור לאמו. (72) נמשך לפסקא: "אינו נוטל פי שנים".

~ יום חמישי א' שבט ~

פָּרָק שְׁלִישִׁי

1) מבאר דין שהבכור אינו נוטל פי שניים אלא במחזק ולא בראוי ולא בשבח ששבחו נכסים, ודין בכור שמכר קודם חלוקה.

א. אֵין הַבְּכוֹר² נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּנַכְסִים הָרְאוּיִין לְבוֹא לְאַחַר מֵיתַת אָבִיו³, אֶלָּא בְּנַכְסִים הַמְחֻזְקִין לְאָבִיו שֶׁבָּאוּ לְרִשׁוּתוֹ; שְׁנֵאמַר: בְּכָל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ⁴. פֶּיֶצֶד? אֶחָד מִמּוֹרִישֵׁי אָבִיו⁵ שָׁמַת לְאַחַר מֵיתַת אָבִיו - הַבְּכוֹר וְהַפְּשוּט יוֹרְשִׁין בְּאֶחָד. וְכֵן אִם הָיְתָה לְאָבִיו מְלָנָה⁶ אוֹ הָיְתָה לוֹ סְפִינָה בָּיִם - יוֹרְשִׁין בְּאֶחָד⁷.

2) משנה בכורות נא: (3) שיפלו לו בירושה אחר מיתתו. (4) משמע שהם נמצאים ברשותו. (5) מאלה שאביו הוא יורש שלהם. (6) בבא בתרא קכה: "אמר רב פפא הילכתא ... ואין הבכור נוטל פי שניים במלווה". (7) הראב"ד מציין מקור דין ספינה במשנה ערכין (יז), שם המדובר באדם שאמר ערכי עלי (פירוש: אני מתחייב ליתן להקדש דמי שוויי) או ערך פלוני עלי, וקבעה תורה (ויקרא כז) תשלומים קצובים בהתאם לגיל הנערך כשהמערך עשיר, ואם הוא עני - נתן כאשר תשיג ידו כפי הערכת הכהן, ואומרת המשנה: "אפילו אביו מת והניח לו ריבוא או ספינתו ביים ובאה לו בריבואות אין להקדש בה כלום". ומכאן למד רבינו - לפי דברי הראב"ד - שספינה הנמצאת ביים אינה בגדר מוחזקת ולפיכך פסק שאין הבכור נוטל בה פי שניים.

ב. הַנִּיחָה⁸ לָהֶם פָּרָה מְשֻׁפֶּרֶת אוֹ מְחֻפֶּרֶת⁹, אוֹ שֶׁהֵיְתָה רוּעָה בְּאֶפְרָיִם¹⁰, וְיִלְדָה¹¹ - הַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּהּ¹² וּבְיִלְדָהּ פִּי שְׁנַיִם¹³.

8) ברייתא בבא בתרא קכג: (9) מושכרת היינו שבעל הפרה מקבל סכום קבוע, ומוכרת - נוטל אחוז מסויים מההכנסות. (10) מקום מיוחד למרעה. (11) אחר מיתת אביו. (12) כשהשמינה. (13) משום ששבח זה בא מאליו. המדובר כשהשוכר נתן מזונותיה, ואין היתומים נושאים בעול הוצאה שהיא. בברייתא (שם קכד). נחלקו רבי ורבנן בשבח הבא מאליו לאחר מיתת המוריש, רבי אומר: בכור נוטל פי שניים וחכמים אומרים אינו נוטל. ובגמרא מבאר רב פפא, שמשבח הבא מאליו ולא נשתנה שמו של הנכס, כגון דקל דק ונתעבה או שדה שהוצפה ואחר ירידת המים נשארה עליה שכבה של אדמה שמינה וזבל - גם חכמים מודים שנוטל פי שניים. ומשמיענו רבינו שגם מעוברת שילדה אין כאן שינוי (ראה סמ"ע חושן משפט סימן רעה סעיף קטן ו). ובקצות החושן שם סעיף קטן ג מוסר מקור לשיטת רבינו זו, בעבודה זרה מז. גבי בהמה מעוברת

אינו ממזר, כי רבינו עצמו סובר שאין ממזר מחייבי לאוין אלא מחייבי כריתות. ולא מצא יישוב מתקבל על הדעת. [ב'בית יוסף' שם כתב שדין ממזר נלמד מהכתוב (ויקרא יח, ט): "אחותך היא". ובגמרא שם אמרו, שהמדובר באחותו שהיא ממזרת, ומכאן שממזר נחשב כקרוב משפחתי מלא].

י.ד. שְׁלֹשָׁה נְאֻמֵּינִין⁵⁴ עַל הַבְּכוֹר⁵⁵: חִיָּה⁵⁶, וְאָמוֹ, וְאָבִיו. חִיָּה - מִיָּד⁵⁷; שְׁאֵם אִמְרָה: זֶה יֵצֵא רֵאשׁוֹן⁵⁸ - נְאֻמָּתָה. אָמוֹ - כָּל שִׁבְעַת יָמֵי הַלְדָּה נְאֻמָּתָה לְוָמֵר: זֶה הַבְּכוֹר⁵⁹. אָבִיו - לְעוֹלָם⁶⁰. אֶפְלוֹ אָמַר הָאֵב עַל מִי שֶׁלֹּא הִחֲזַק בְּנוֹ פֶּלֶל: הוּא בְּנֵי וּבְכוֹרֵי הוּא - נְאֻמֵּי⁶¹. וְכֵן אִם אָמַר עַל הַמְחֻזְק לְנוֹ שֶׁהוּא בְּכוֹר: אֵינוֹ בְּכוֹר - נְאֻמֵּי⁶².

(54) קידושין עד. (55) להעיד שזהו בכור. (56) מיילדת. (57) סמוך ללידה. (58) ביולדת תאומים. (59) משום שהילד נמצא כל שבעה תחת יד אמו, ואביו לא הספיק עדיין להכירו (רש"י). (60) ברייתא שם: "יכיר" (כתוב בתורה - דברים כא, יז "את הבכור . . . יכיר") - יכירנו לאחרים. מכאן אמר רבי יהודה: נאמן אדם לומר זה בני בכור. (61) שנינו (ב"ב קלד). "האומר זה בני נאמן", ומכיון שנאמן להחזיקו כבנו - נאמן הוא לומר: בכורי הוא ('בית יוסף' שם). (62) כרבי יהודה, שם קכז: [ב'טור' חו"מ סי' רעז מביא מחלוקת בין רשב"ם ורמב"ן בדין זה. דעת רשב"ם שאביו נאמן לומר אינו בכור רק בהחזק בקול, שיצא הקול שזה בכור, אבל כשהעידו עדים שזה בכור, כגון שמכירים אותו מילדותו - אינו נאמן. ודעת רמב"ן שאפילו אם החזק בעדים - נאמן האב לומר אינו בכור. וכשהוא עצמו החזיקו ואמר זה בכורי - אינו נאמן לחזור בו].

טו. הָאֵב⁶³ שֶׁנִּשְׁתַּתְק⁶⁴ - בּוֹדֵקִין אוֹתוֹ⁶⁵ פְּדִרְךָ שְׁבוּדֵיךָ לְגִטְיִין⁶⁶. אִם רָמַז אוֹ פָּתַב שֶׁזֶה בְּנוֹ בְּכוֹר - הֲרִי זֶה נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם.

63) גיטין עא. (64) ניטל ממנו כוח הדיבור. (65) אם שכלו אינו לקוי. (66) מעמידים לו שלוש שאלות - שתיים שיש לענות עליהן: לאו, ואחת שהתשובה הנכונה היא הן, או להיפך: שתיים הן, ואחת לאו (שם ע:).

טז. הַעִידוּ⁶⁷ שְׁנַיִם שֶׁהֵן שְׁמֵעוּ אָבִיו שֶׁל זֶה אוֹמֵר דְּבָרִים פֶּךָ וְכֶף⁶⁸, שֶׁהָרִי אוֹתָן הַדְּבָרִים⁶⁹ יוֹדֵעַ מִפְּלִלְךָ שֶׁזֶה בְּנוֹ בְּכוֹר - הֲרִי זֶה נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם, אֶף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר הָאֵב בְּפִרוּשׁ: זֶה בְּנֵי בְּכוֹרֵי.

67) ב"ב קכו: (68) דברים שאינם נוגעים ישר לענין אם זה הוא הבכור. (69) הסגנון מסובך קצת, וכונתו ברורה: שמכלל אותם הדברים יודע שזה בנו בכורו.

יז. שְׁמֵעוּ⁷⁰ מִן הָאֵב שְׁאֵמַר: זֶה בְּנֵי בְּכוֹר - אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּעֵדוֹת זֹ; שְׁמָא בְּכוֹר לְאָמוֹ הוּא, וְלָזֶה נִתְפָּן הָאֵב⁷¹. עַד שֶׁאִמְרָם⁷²: בְּנֵי בְּכוֹרֵי.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קמא צה: (21) רב פפא בבא בתרא קכד. (22) קנה התבואה לפני שהוציאה שיבולת שהגרגרים גדלים בה. (23) פרי התומר סמוך לנפילת הפריחה. (24) ונשתנה שם הפרי. (25) כשהנהר מצוץ את השדות הסמוכות גורף איתו רפש וטיט ואחר ירידת המים הם נשארים ומשביחים את הקרקע. (26) גמרא שם.

ה. אין הבכור נוטל פי שנים במלוה²⁷, אף על פי שהיא בשטר²⁸, אף על גב שגבו קרקע בחוב אביהם²⁹. היתה לאב מלוה³⁰ ביד הבכור - הרי זה ספק אם נוטל בה פי שנים, הואיל וישנה³¹ תחת ידו, או לא טל, הואיל ומחמת אביו ירשנה ועדין לא באה לידו של אביו. לפיכך יטל ממנה חצי חלק בכורה³².

(27) מסקנת הסוגייה שם קכה: "הילכתא ... ואין הבכור נוטל פי שנים במלווה, בין שגבו קרקע בין שגבו מעות". (28) שגבייתו בטוחה. (29) וקרקעותיו של הלווה משועבדים למלווה בשטר, וכתב הרשב"ם שם קכה: שבמלווה על המשכון נוטל פי שנים משום שבעל חוב קונה משכון, והטור שם כתב, שאפילו משכנו בשעת הלוואתו, שאינו קונה המשכון (ראה בבא מציעא פב.) נוטל, וביאר בפרישה שם טעמו של דבר: מדרשתו של רב יצחק (פסחים לא): שקונה משכון שלא בשעת הלוואה למדנו עד כמה גדול כוחו של שעבוד, ולפיכך אפילו בשעת הלוואה מועיל המשכון שהמלווה יהא נידון כגבוי וכמצוי, וכפל דברי עצמו בקיצור בסמ"ע שם סעיף קטן כ. ובדומה לזה כתבו התוספות בפסחים שם דיבור המתחיל מדרב יצחק גבי בל יראה ובל ימצא. וכן בגיטין לו: דיבור המתחיל שאני גבי שמיטת כספים. וכל זה במטלטלין, אבל בקרקע הממושכן אמרו רב פפא ורב הונא בן רב יהושע (בבא מציעא סז.) "האי משכנתא באתרא דמסלקי ... ואין הבכור נוטל בה פי שנים ובאתרא דלא מסלקי ... ובכור נוטל פי שניים". פירוש, ישנם מקומות שמשכנים קרקע, בתנאי שהמלווה יאכל פירותיו מספר שנים קצוב, ולאחר כך יחזיר הקרקע לבעלים ללא כל תשלום (משכנתא דסורא) או ינכה סכום קצוב לכל זמן קצוב, והלווה משאיר לעצמו זכות לשלם למלווה - לפני גמר התקופה הקצובה מראש - את מותר החוב המגיע לו אחר ניכוי דמי השנים שאכל ולסלקו מן הקרקע (זה נקרא "באתרא דמסלקי") ויש מקומות שאין ללווה זכות זו, אלא הקרקע נשאר ביד המלווה עד סוף הזמן הקצוב (באתרא דלא מסלקי). ומלמדנו רב פפא ורב הונא, שבמקומות המסלקים אין הבכור של המלווה נוטל פי שניים באותו מלווה, ואף על פי שיש קרקע ממושכנת בידי היתומים. וטעמו של דבר: לא היה לאביהם כל זכות בגוף המשכון אלא שעבוד בלבד, אבל במקום שאין מסלקים - הקרקע קננוי לו לזמן. והר"י מיגאש (הובא בטור חושן משפט סימן רעח) מבאר, שאפילו במקומות שאין מסלקים - נוטל רק כשמת אביו לפני זמן פירעון, שאז הקרקע היה קננוי לו, אבל כשהגיע זמן פירעון בחיי אביהם אינו נוטל, משום שפקעה זכותו בגוף המשכון.

שנעשתה בה עבירה (נרבעה על ידי אדם) וילדה, שהוולד אסור להקריבו למזבח, משום שלא חל כל שינוי בגופו: "מעיקרא בהמה וגם עכשיו בהמה שמו, אלא שדלת של רחם אמו הייתה נעולה בפניו). והסתמך רבינו על מקור זה ופסק בפרק א מהלכות גניבה הלכה א, שגנב בהמה מעוברת וילדה - מחזיר הוולד לבעלים, משום שבוולד לא נשתנה כלום, שהרי במקום שיש שינוי פסק שם (הלכה י"ב) שהגנב קנה ואינו מחזיר. ומזה יצא לו (לבעל קצות החושן), שאם נתעברה הבהמה אחר מיתת המוריש - אינו נוטל פי שניים (ראה נתיבות המשפט שם). [הראב"ד משיג על רבינו, שהרי בגמרא שם אמרו, שבריייתא זו רבי אמרה, וחכמים חולקים עליו, ולמה פסק כיחיד נגד רבים? ובמגיד משנה מבאר, שזה שאמרו: "זו דעת רבי" מופרך מדברי רב פפא הנ"ל במסקנא שם, שחכמים מודים שנוטל פי שניים כשאין שינוי בגוף הנכס. וסובר רבינו שבבהמה שילדה אין שינוי, כמבואר למעלה, שאם לא תאמר כן - נמצאים דברי רבינו בהלכה זו סותרים דבריו בהלכה ד: "שבחו מחמת עצמן, נוטל פי שניים". והסמ"ע (שם) קיבל סברה זו. נחלקו הפוסקים האחרונים בדיון דמי השכירות. בסמ"ע שם כתב שנוטל שבח הפיטום והוולד, משמע שבשכירות אינו נוטל, וכן משמע גם מלשון רבינו כאן. כנראה מפני שדמי השכירות הם כמלווה (ראה לחם משנה כאן). ובנתיבות המשפט חושן משפט שם סעיף קטן א מחלק בין דמי השכירות שמלפני מיתת האב ובין אלה המגיעים בעד תקופת השכירות שלאחר מיתתו. הראשונים הם כמלווה ואינו נוטל, והשניים הם שבח הבא מאליו - ונוטל].

ג. שחט¹⁴ אחד ממפירי אביו¹⁵ בהמה, ואחר כך מת אביו - נוטל פי שנים במתנות של אותה בהמה¹⁶.

(14) ברייתא שם, דף קכג, עמוד ב. (15) שהיה רגיל ליתן לאביו הכהן את המתנות שציוותה תורה (דברים יח, ג) לתת לכהנים מכל בהמת חולין שנשחטה, היינו הזורע והלחיים והקיבה. (16) משום שזכה בהם אביו בחייו, בגמרא שם מבואר, שאפילו אם מת טרם שהורמו המתנות (לפני שנחתכו חלקים אלה מגוף הבהמה) משום, שמתנות שלא הורמו דינם כמו שהורמו.

ד. אין הבכור¹⁷ נוטל פי שנים בשבח ששכחו נכסים לאחר מיתת אביו, אלא מעלה אותו השבח בדמים¹⁸ ונותן היתר¹⁹ לפשוט²⁰. והוא שישתנו הנכסים, כגון²¹ פרמל²² שנעשו שבילים, וכפניות²³ שנעשו תקרים²⁴; אבל שבוה מחמת עצמן ולא נשתנו, כגון אילן קטן שגדל ועבה, וארץ שהעלתה שרטון²⁵ - הרי זה נוטל בשבח פי שנים. ואם מחמת הוצאה השביח - אינו נוטל²⁶.

(17) נתבאר באריכות בהלכה הקודמת. (18) אין הפשוט יכול לדרוש קרקע שמחירו כדמי השבח המגיע לו בחלק בכורה בקרקע שנטל הבכור. (19) מחשבים דמי השבח והבכור נוטל חלק בו כאחיו הפשוט ושאר הדמים (היתר) נותן לאחיו. (20) מימרא של רב נחמן בשם שמואל בבא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חלק כפשוט - ויותר. ופירש רב פפי שם, שוויתר על חלק בכורה שבכל הנכסים. (37) דין זה מסקנה ישירה הוא משיטתו שיש לבכור חלק בכורה לפני חלוקה, ולפיכך יכול הוא לוותר עליו כשם שיכול למכור. ורב פפא שאמר בשם רבא שאין לו לפני חלוקה, חולק גם בדין זה ואומר, שאינו יכול לוותר אלא בחלק בכורה מהנכסים שחלקו. (38) שם. (39) שם. (40) משום שבנכסים אלה מיחה כבר כשהיו מחוברים. (41) יין הוא נכס חדש שלא מיחה בו עדיין ומכיון שנטל בו חלק כפשוט ולא מיחה - גילה דעתו שהוא מוותר על הכל. רב אסי שם אמר: בכור שמיחה - מיחה. ומפרש רבה; בענבים ובצרום זיתים ומסקם, אבל דרכום לא. ופירש הר"י מיגאש על פי רבינו חננאל, שהמדובר בדין ויתור וקיבל רבינו פירוש. [הראב"ד כתב: "יש לנו דרך אחרת בכל זה". כנראה הוא קיבל פירושו של הרשב"ם, שרב אסי התכוון לשבח שהשיבחו יתומים (ראה שם)].

ז. מי שייבם⁴² אשת אחיו - הוא יורש פל נכסי אחיו המזוהרים; וכל הראויין לבוא לאחר מפאן - הרי הוא בן פהן בכל האחים⁴³. שהרי בכור קרא אותו⁴⁴ הפתוב⁴⁵, שגאמר: והיה הבכור⁴⁶ אשר תלד יקום על שם אחיו המת ולא ימחה שמו מישראל. וכשם שאינו נוטל ממנו בראוי כבמחזק, כך אינו נוטל בפשח⁴⁷ ששבחו נכסים אחרי מות אביו⁴⁸ משעת מיטה עד שעת חלקתו עם אחיו בנכסי אביו⁴⁹. ואפלו השפיעו נכסים אחר שייבם⁵⁰ וקדם שייחלקו - הרי הוא בפשח פאחד מן האחיין⁵¹. אף על פי שנוטל מן הנכסים אלו שני חלקים, חלקו וחלק אחיו שייבם אשתו, הואיל ומת האב בחיי פלן.

(42) התורה מצווה על אחיו של המת בלי בנים לישא את אלמתו (דברים כה, ה), ונישואין אלה נקראים "ייבום". ביבמות כד. פירשו מה שאמרה תורה (שם, ו) "יקום על שם אחיו המת" הכוונה לנחלה, שהמייבם יורש את כל נכסי המת ואין לשאר אחיו בהם כלום. (43) שם כד: (44) את המייבם. (45) ולפיכך, דינו כבכור שאינו נוטל אלא במוחזק. (46) בגמרא שם, דרשו: "והיה הבכור" - מכאן שמצווה בגדול לייבם, פירוש, הגדול שבאחים צריך לייבם (דרשה זו מוציאה כתוב זה מפשוטו, וכולו נדרש לדינים שונים). (47) משנה בכורות נב. (48) כדין בכור לאביו (ראה למעלה הלכה ד). (49) המייבם יורש כל חלק אחיו המת בנכסי האב, שמת לפני מיתת האב. במשנתנו כתוב סתם: "אין נוטלין בשבח" ומפרש רבינו שהמדובר בנכסי האב שמת לפני מיתת בנו, ובניו לא הספיקו לחלק הירושה עד שמת הבן. ופירושו מוכרח, שהרי נכסי האב המת כולם שלו ואין כאן בעייה של השבח. [במגיד משנה כתב בשם הרמב"ן והרשב"א, שאם מת הבן בחיי האב אין המייבם נוטל חלק אחיו המת בנכסי האב, משום שלא זכה בהם האח והרי הם ראויים ולא מוחזקים והוסיף שגם דעת רבינו כך. ונראה שדייק זאת מסימנה של הלכה זו: "הואיל ומת האב בחיי כולם".] (50) וזכה בנכסיו. (51) מחלוקת אביי ורבא שם ופסק כרבא שהלכה כמותו נגד אביי בכל מקום,

ורבינו כאן לא העיר כלום בדיני משכון לעניין בכור, אולם בהלכות מלווה פרק ז הלכה ד כתב, שאין הבכור נוטל במקום שאין מסלקים. (30) בבא בתרא שם קכו. (31) ברי"ף שם כתב כל השיקול הזה לכאן ולכאן ופסק להלכה: חולקים. ופסק רבינו כמותו, כדרכו. (32) שם אמרו: "במלווה שעימו פלגי". פירוש, במלווה שקיבל הבכור מהאב יחלוק, ובתוספות שם דיבור המתחיל ובמלווה הסבירו, שדין זה הוא תקנת חכמים מיוחדת, אבל בכל מקום אחר נפסקה הלכה שממון המוטל בספק - המוציא מחבירו עליו הראייה.

ו. בכור³³ שמכר חלק בכורה קדם חלקה³⁴ - ממכרו קדם, מפני שיש לבכור חלק בכורה קדם חלקה. לפיכך, אם חלק עם אחיו קדם במקצת נכסים, בין בקרקע בין במטלטלין, ונטל חלק פפשוט³⁵ - ותרו בכל הנכסים³⁶, אינו נוטל בשארן אלא פפשוט³⁷. במה דברים אמורים? בשלא מחה; אבל אם מחה³⁸ באחיו ואמר בפני שנים: ענבים אלו שאני חולק עם אחי בשוה, לא מפני שמחלתי בחלק בכורה - הרי זה מחאה, ולא ותרו בשאר נכסים. ואפלו מחה בענבים³⁹ פשהו מחברים, ובצרום וחלקום בשוה - לא ותרו בשאר נכסים⁴⁰. אבל אם דרכום, וחלק עמהן בשוה ביין, ולא מחה בהן משנעשה יין - ותרו בשאר הנכסים⁴¹. הא למה זה דומה? למי שמחה בענבים וחלק עמהם בשוה בזיתים, שהרי ותרו בכל. וכן כל פיוצא בזה.

(33) שם. (34) שם. נחלקו אמוראים בזה, רב פפא אומר בשם רבא: אין לבכור חלק בכורה לפני חלוקה, פירוש, הבכור זוכה בחלק בכורה שלו בשעת חלוקת נכסי האב בין יורשיו, ולפני חלוקה לא זוכה בחלק בכורה שלו בשעת חלוקת נכסי האב בין יורשיו, ולפני חלוקה לא זכה בו כלל, ולפיכך אינו יכול למכור, ורב פפי אומר בשם רבא, שבחלק בכורה זכה מייד עם מיתת אביו. ונפסקה הלכה שם כרב פפי. וחלקו עליו בתוספות שם עמוד ב דיבור המתחיל לא עשה. ודעתם, שחלק הפשיטות יכולים כל האחים למכור, וכן דעת הר"ן שם ונימק, שהרי אמרו (שם סב): ששותף יכול למכור חלקו בנכסים משותפים, והסכימו לדעתם הטור והבית יוסף שם. ונראה שדעת רבינו כרשב"ם, שהרי כתב: בכור שמכר חלק בכורה וכו' ומשמע שחלק פשיטות אינו יכול למכור. [כתב הרי"ף שם, יש רוצים ללמוד מכאן שבכור נוטל פי שניים במלווה ואף על פי שלא הגיע לידו, כמו שזכה בחלק בכורה טרם שהגיע לידו. ודחה דעתם ואומר, שיש הבדל מכריע בין שני אלה: מלווה אינו מוחזק ביד המוריש והתורה אמרה בכל אשר "יימצא" לו - וזה אינו מצוי, אבל חלק הבכורה היה מצוי בידו, ומכל המצוי בידו הוא מוריש לבכור פי שניים. וברור שרבינו קיבל סברתו, שהרי פסק שאינו נוטל במלווה ואף על פי כן יכול למכור חלק הבכורה לפני חלוקה]. (35) ולא עירער, כמו שיבואר בסמוך. (36) גמרא שם: אמר רב אסי בכור שנטל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אמא פלונית, ודין מי שיש לו בן משפחה ונכרית לעניין ירושה, ודין שירושים בחזקה אף על פי שאין שם עדי ייחוס, ודין אומר זה אחי שאינו נאמן לגבי אחיו הידועים ויטול עימו בחלקו.

א. האומר²: זה בני, או זה אחי³, או זה אחי אבי⁴, או שאר היורשין אותו, אף על פי שהודה באנשים שאינן מחזקין שהן קרוביו - הרי זה נאמן, ויירשנו⁵. בין שאמר קשהוא פריא בין שאמר קשהוא שכיב מרע⁶. אפלו נשתתק וכתב בכתב ידו שזה יורשו - בודקין אותו פדרך שבודקין לגטיין⁷.

(2) משנה בבא-בתרא קלד. (3) מדובר כשאינו לו בנים, והוא אומר שזה אחיו ויורש נכסיו. (4) כשאינו לו בנים ולא אחים. (5) שם שנינו: "זה אחי - אינו נאמן", והכוונה לענין ירושת אביו, ויש לו עוד אחים שאינם מודים שזה אחיהם, אבל בירושת נכסי עצמו נאמן, משום שיכול לתת לו נכסיו במתנה. כך מתבאר שם מתוך סוגיית הגמרא. ברשב"ם שם כתב, שנאמן ב'מיגו' שיכול לתת לו במתנה. ומזה הסיק, שבנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס, ואז אין לו אפשרות לתת אותם במתנה (והמתנה שזיכה לו כשהיה בריא אינה מועילה לנכסים אלה, משום שלא היו אז ברשותו) אינו נאמן לומר זה בני, משום שזכות ההכרה שנלמדה מזה שכתבה תורה "יכיר" - נוגעת רק לחלק בכורה. וכדבריו כתבו גם ה'תוספות' שם ד"ה לירשו. ונראה שדעת רבינו אינה כן, שהרי כתב "בין שכיב מרע", וברור שהכוונה כשאינו לו אפשרות ליתן במתנה, שאם לא כן, מה בין חולה לבריא. וב'טור' חושן-משפט סי' רעט, כתב בפירוש "אפילו כשהוא גוסס". וה'בית יוסף' שם מעיר, שגם דעת רבינו כן. ולא ביארו טעמו של דבר בשאר קרובים, חוץ מבבן שנאמר בו "יכיר", לדעת האומרים שכולל גם בן פשוט. [בלחם-משנה כאן שאל למה נאמן בנכסים שיפלו לו לאחר הצהרתו זו. והשאר בצ"ע. וב'קצות החושן' שם סק"ג מיישב, שנאמן ב'מיגו' שיכול לשעבד עצמו בסכום גדול. והסכים לו ה'נתיבות' שם ס"ק ב]. (6) שוכב חולה ונוטה למות. (7) נתבאר למעלה פ"ב הט"ו.

ב. היינו מחזקין בזה שהוא אחיו או בן דודו, ואמר: אינו אחי ואינו בן הדדי - אינו נאמן. אבל נאמן הוא על מי שהחזק שהוא בנו לומר: אינו בני⁸, ולא יירשנו. ויראה לי: שאפלו היו לבן בנים, אף על פי שאינו נאמן עליו לומר אינו בני לענין יחוס⁹, ואין מחזקין אותו ממזר על פירו¹⁰, נאמן הוא לענין ירשה, ולא יירשנו.

(8) כרבי יהודה, שם קכו: שהתורה האמינה את האב לומר: זה בני או אין זה בני (ראה למעלה שם הי"ד). ומלמדנו רבינו, שלא האמינתו תורה אלא לגבי בן, אבל לא לגבי קרובים אחרים. (9) לפסול אותו לישא בת ישראל. (10) ביבמות מז. מסופר מעשה בגר לפני רבי יהודה, ואמר שנתגייר שלא בבית-דין, ואמר לו רבי יהודה: "נאמן אתה

חוץ לשש הלכות, וזו אינה מהן. וטעמו: כל דיני ירושת המייבם בנכסי האח כדיני בכור בנכסי אביו (ראה למעלה הלכה ד).

ח. פבר פארנו בהלכות שכנים⁵², שהפכור נוטל שני חלקים שלו פאחד במצור⁵³ אחד⁵⁴. אבל היבם⁵⁵ שחלק עם אחיו בנכסי אביו - נוטל חלקו וחלק אחיו בגורלו⁵⁶; ואם עלה גורלו בשני מקומות - נוטל בשני מקומות.

(52) פרק י"ב הלכה ב. (53) בגבול. (54) ואף על פי שיש שם סוגי קרקעות שונים, טובים ורעים, ואין אפשרות לתת לו שני חלקים ביחד, אלא אם כן יקבל הוא רק שדה טובה ואחיו רעה - נוטל הבכור במקום אחד, ושמים שווין ומשלם לאחיו דמים לפי חשבון. והטעם: שני החלקים שהבכור מקבל נידונים כחלק אחד מוגדל. ובשאר שותפים או אחים שבאו לחלוק למדנו שם, שאם חלק אחד טוב וחלק אחד רע - נוטלים בגורל. (55) בבא בתרא יב: (56) ובזה אין דיון בכבור, כדשתו של רבא שם: כתוב בתורה: "והיה הבכור" - הווייתו בכבור ואין חלוקתו בכבור. רש"י שם מנמק: שני החלקים שהיבם מקבל באים משני מורישים, חלק אחד מירושת אביו והשני מירושת אחיו.

ט. שומרת יבם⁵⁷ שמתה, אפלו עשה בה אחד מן האחים מאמר⁵⁸ - משפחת בית אביה יורשין בנכסי מלוג⁵⁹ וחצי נכסי צאן ברזל⁶⁰, ויורשי הפעל יורשין כתבתה⁶¹ עם חצי נכסי צאן ברזל. ויורשי הפעל תיבין פקבורתה, הואיל והן ירשו כתבתה, כמו שבארנו במקומות⁶².

(57) אלמנת האח שמת בלי בנים נקראת "שומרת יבם" מפני שהיא שומרת (מחכה) ליבם שיבוא ויירשנה. (58) מן התורה אין היבם קונה את יבמתו לאשה אלא בביאה, וחכמים תיקנו לה גם קידושי כסף או שטר ונקראים "מאמר", משום שביאה קונה ביבמה בלי כל אמירה, ובכסף או שטר צריך שיאמר הרי את מקודשת וכו' (תוספות יום טוב יבמות פרק ב משנה א). (59) הנכסים שבעלה המת לא קיבל עליו אחריותם, ותיקנו חכמים, שהבעל אוכל פירותיהם - וגופם נשאר ברשות האשה ומשום שמאמר אינו קניין גמור ביבמה - אין היבם יורש אותה. (60) הנכסים ששמו אותם בכתובתה והבעל קיבל עליו אחריותם; אם פחתו - נושא הוא בהפסד, ואם השביחו - השבח שלו. (61) מאתיים של בתולה ומנה של אלמנה וגרושה שהבעל מחוייב לתת לה עם התוספת שכתב לה מרצונו הטוב. (62) בהלכות אישות פרק י"ב הלכה ד. נתבאר שם שהטילו חכמים על הבעל הוצאת קבורת אשתו תחת זכותו לרשת כתובתה.

פרק רביעי'

(1) מבאר דין אמר זה בני או זה אחי, או אמר זה בני וחזר ואמר זה עבדי, ושאלין קורין עבדים ושפחות אבא פלוני או

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַרְיָ זֶה בְּחֻזְקַת עֶבֶד לְכָל דָּבָר, וְאֶחָיו מֵאֲבִיו²⁵ מוֹכְרִין אוֹתוֹ²⁶. וְאִם אֵין לְאָבִיו בֶּן חוּץ מִמֶּנּוּ - אִשָּׁת אָבִיו מִתְנַבְּמָת. וְזֶה הוּא הַדִּין שֶׁיִּרְאָה לִי שֶׁהוּא הוֹלֵךְ עַל עֲקָרֵי הַקְּבֵלָה. וַיֵּשׁ מִי שֶׁלֹּא חָלַק בֵּין כְּשָׂרִים לְשָׂאֵר הָעַם, אֲלֵא לְעִנְיָן שֶׁלֹּא יִמְכְּרוּהוּ אֶחָיו בְּלִבָּד. וַיֵּשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁאֶפְלוּ לְיִוְרְשׁוֹ לֹא נִחְלַק בְּיִשְׂרָאֵל²⁷. וְאֵין רְאוּי לְסַמְךָ עַל דָּבָר זֶה²⁸.

(22) שנינו ביבמות כב. "מי... ובנו לכל דבר, חוץ ממי שיש לו בן מן השפחה ומן הגויה". ובגמרא שם כג. למדו מן התורה שאינם נידונים כבניו אלא כבניה. וברי"ף שם מביא בשם רב נטרונאי גאון, שהמדובר בשפחה של אחרים, אבל בשפחה שלו אנו סומכים על החזקה: שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, ובוודאי שיחררה לפני שבא עליה. וגאון אחר מפפק בדבר, ופסק הרי"ף להלכה: שלענין איסורים הולכים לחומרא, שמה הבן או הבת כשרים, ושמה הם עבדים. ולענין ירושה, אין מוציאים מיד היורשים שהם וודאים. אולם רבינו בפ"ט מהלכות עבדים ה"א כתב בפירושו: "ישראל שבא על שפחה כנענית, אף-על-פי שהיא שפחתו - הרי זה הוולד כנעני לכל דבר". ומבאר במגיד-משנה שהסתמך על המכילתא משפטים פרשה ב, שדרש רבי נתן מן הכתוב (שמות כא, ד), "וילדה לו": "להביא את הרב (האדון) שבא על שפחתו, שילדיה עבדים" (הדרשה מסתמכת על תחילתו של הכתוב: "אם אדוניו יתן לו אשה", וממשיך "וילדה לו"). ומלשון "לכל דבר", אפשר לדיין שגם לענין ירושה דינו כעבד, שהרי בגמרא שם: פירשו מה ששנינו "לכל דבר" גבי ממזר הכוונה ליורשו. וזה בהתאם לשיטתו בפ"י מהלכות גירושין ה"ט, שלא אמרו "חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות", אלא באשתו שגירשה (ראה שם ה"ד). ובא רבינו כאן וביאר מה שסתם שם, וחילק גם כן בין שפחתו לשפחה של אחרים, וצמצם את ההבדל לירושה בלבד, והוסיף עוד הסתייגות כמו שיבואר בסמוך. (23) כדרך שבן אדם מחבב בניו הכשרים ודואג לצרכיהם. (24) במגיד-משנה מבאר: בכל ענינים אחרים, אנו מעמידים חזקת שיפחות של זו נגד חזקת כשרות של אדונה, ונמצא שאין כאן חזקה כלל. אולם לענין ירושה אנו סומכים על ה'מיגו', שיכול הוא לתת לבנו זה במתנה אפילו כל נכסיו. וטעמו של ההבדל בין תלמיד-חכם או אדם כשר להדיוט הוא, שתלמיד-חכם מבחין בין חומרת איסור ביאת שפחה לביאת משוחררת פנויה, ומשום כך חזקה ששיחררה, ההדיוט אינו מבחין בזה - ולמה ישחררה, ולכן נשארה בתוקפה חזקת שיפחות, ו'מיגו' שאמרנו - אין כוחה יפה נגד החזקה (ראה לחם-משנה. אגב מתעוררת גם השאלה: מה דינם של הנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס? ראה למעלה ה"א הערה ד). (25) שהם יורשי אביו. (26) רשאים למוכרו, כמו כל העבדים שנפלו להם בירושה. (27) בין תלמיד-חכם להדיוט. (28) השווה הלכות גירושין שם ה"ט.

ז. פל היורשין²⁹ יורשין בחזקה. פיצד? עדים שהעידו: שזה מחזק לנו שהוא בנו של פלוני או

לפסול את בניך, ואי אתה נאמן לפסול את בני בניך" (לפי גירסת רבינא). וב'תוספות' שם ד"ה ואין, פירשו: נאמן אתה לפסול בניך כשאין לבניך בנים, אבל כשיש להם בנים - אין אתה נאמן אפילו לפסול את הבנים, משום שאין הדבר מתקבל על הדעת שבניו יהיו פסולים, ובני בניו הפסולים - יהיו כשרים. וכדבריהם משמע מלשון רבינו כאן: "שאינו נאמן עליו לומר איני בני". וכן משמע מלשוננו בפט"ו מהלכות איסורי ביאה ה"ו.

ג. האומר¹¹: זה בני, וחזר ואמר: עבדי הוא - אינו נאמן¹². אמר: עבדי, וחזר ואמר: בני, אף על פי שהוא משמשו כעבד - נאמן; שזה שאמר עבדי - פלומר, שהוא לי כעבד. ואם היו קורין לו: עבד בן מאה זוז, וכיוצא בדברים אלו שאין אומרין אותן ביחוד אלא לעבדים - הרי זה אינו נאמן¹³.

(11) מימרא של רבי יוחנן, ב"ב קכז: (12) התורה האמינתו לומר זה בני, וכיון שהגיד - אינו חוזר ומגיד אחרת. (13) כפירושו של רב נחמן בר יצחק, שם.

ד. היה¹⁴ עובר על בית המכס¹⁵, ואמר: בני הוא זה, וחזר אחר כך ואמר: עבדי - נאמן; שלא אמר בני אלא להבדיל מן המכס. אמר בבית המכס: עבדי הוא, וחזר ואמר: בני הוא - אינו נאמן¹⁶.

(14) שם. (15) הגובה מכס מעבדים. (16) מכיון ששילם מכס של עבד, אין הדבר מתקבל על הדעת כלל ששיקר וגרם הפסד לעצמו.

ה. העבדים¹⁷ והשפחות - אין קורין להן: אבא פלוני¹⁸ ואמא פלונית; שלא יבוא מן הדבר תקלה, ונמצא זה הבן¹⁹ נפגם²⁰. לפיכך, אם היו העבדים והשפחות חשובין ביותר, ויש להן קול, וכל הקהל מפירין אותן ואת בני ועבדי אדוניהן, כגון עבדי הנשיא - הרי אלו מתר לקרות להן אבא ואמא²¹.

(17) ברייתא, ברכות טז: (18) המלים "אבא" או "אמא" היו משתמשים כתואר לפני שם העצם. כשם שאומרים היום "מר" או "גברת". (19) שקרא לעבד "אבא". (20) ביחוסו, שהשומעים יחשבו שהוא בנו של העבד. (21) בהמשך הברייתא שם: "ישל רבן גמליאל היו קורים" וכו'. ופירשו בגמרא: "משום דחשיבי".

ו. מי שהיתה²² לו שפחה והוליד ממנה בן והיה נוהג בו מנהג בנים²³, או שאמר: בני הוא ומשחררת היא אמו, אם תלמיד חכם הוא או אדם כשר שהוא פדוק פדוקי מצות - הרי זה יירשנו²⁴. ואף על פי כן אינו נושא בת ישראל עד שיקביא ראיה שגשתחורה אמו ואחר כך ילדה, שהרי החזקה שפחה בפנינו. ואם משאר הדיטות הוא, ואין צריך לומר אם היה מן המפקירין עצמן לקח

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מקום שיש יורש ודאי ויורש ספק - אין לספק כלום. (44) אפילו מנכסים שנפלו לו אחר-כך, שהרי הוא טען: אין זה אחי (גמרא שם קלה).

פֶּרֶק הַחֲמִישִׁי

(1) מבאר דין כלל ביורשים אחד וודאי ואחד ספק, ודין ספק ובני יבם שבאו לחלוק בירושה, ודין יורשים מספק כגון נפל הבית עליו ועל אשתו, עליו ועל אמו, עליו ועל בן בתו או עליו ועל אביו, ואין יודעים מי מת קודם.

א. זֶה הַכֹּלֵל בְּיִוְרָשִׁין: כָּל שְׁנֵי יוְרָשִׁין שְׂאֶחָד מֵהֶן יוֹרֵשׁ וְדָאֵי וְהַשְּׁנֵי סָפֵק - אֵין לְסָפֵק כְּלוּם. וְאִם הָיָה שְׁנֵיהֶם סָפֵק, שְׂמָא זְהוּ הַיּוֹרֵשׁ אוֹ שְׂמָא זְהוּ הַיּוֹרֵשׁ - חוֹלְקִין בְּשִׁוְהָ. לְפִיכָךְ, מִי שְׂמַת וְהִנִּיחַ בֶּן וְטַמְטוּם⁵ אוֹ אֲנַדְרוּגִינוּס⁶ - הָרִי הֵבֵן יוֹרֵשׁ אֶת הַכֹּל⁷; שְׂהַטְמָטוּם וְהַאֲנַדְרוּגִינוּס סָפֵק⁸. הִנִּיחַ בְּנוֹת וְטַמְטוּם וְאֲנַדְרוּגִינוּס - יוֹרְשׁוֹת בְּשִׁוְהָ⁹, וְהָרִי הוּא פְּאֻחַת מִן הַבְּנוֹת.

(2) כל זה נלמד מפרטי הדינים ומקוריהם שיבוארו לקמן.
 (3) ואין ללמוד ממנו לענינים אחרים. (4) ולא אמרו בזה: ממון המוטל בספק - חולקים. (5) אברי המין נמצאים בתוך הגוף, ואין להכיר אם הוא זכר או נקבה. (6) שיש לו אברי הזכרות והנקבות (ביונית "אנדרי" - גבר, "גיני" - נקבה). (7) נתבאר למעלה פ"א ה"ב שאין הבת יורשת כלום כשיש בן. (8) בכרייתא יבמות פג. "אמר רבי יוסי: אנדרוגינוס בריה בפני עצמה היא, ולא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה". ובגמרא (שם פב): למדו מן המשנה, שלדעת חכמים: אנדרוגינוס ספק הוא, ופסק רבינו כמותם. [ב'תוספות' שם פג. כתבו, שגם לדברי רבי יוסי ספק הוא, שספק היה לחכמים אם בריה משונה זו נידונית כזכר או נקבה, ואין לשלול שגם רבינו מפרש כך, ופסק כרבי יוסי, כמו שאמרו שם: אמרי בי רב, הלכה כרבי יוסי. ונראה שלזה התכוון במגיד-משנה באמרו: שדעת רבינו היא דאנדרוגינוס בריה בפני עצמה היא (ראה לחם-משנה). (9) ב'טור' חו"מ סי' רפ כתב, שאם הניח טומטום וכת - נוטל הטומטום שלושה חלקים, והבת חלק אחד. ונימוקו מבואר: חצי הנכסים בוודאי הם שלו, בין אם הוא בן ובין אם הוא בת, ובחצי הנכסים הנשארים - ספק הוא בן ויורש הכול, וספק היא בת וכבר נטל יותר מחלקו, ולפיכך נוטל חצי נכסים אלה. ולא מצאתי נימוק מספיק לשיטת רבינו. [הטעם שכתב ה'בית יוסף' שם, נמקק רק למה טומטום נוטל בכלל חלק בירושה, ולא ירדתי לטוף דעתו כי הרי זה פשוט מאוד אחר שאמרנו שטומטום הוא ספק, ואדרבה, צריך להסביר למה אינו נוטל חצי הנכסים בתוספת חלק בין הבנות במחציתם השנית, כמו שהסביר ה'טור'].

ב. קָבֵר בְּאֶרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוֹת¹⁰ דִּין הַבְּנוֹת עִם הַבְּנִים בְּמִזְנוּתֵיהֶן וּכְפָרְנָתָן. וְשֵׁם בְּאֶרְנוּ, שְׂהַמְזוּנוֹת¹¹ מִתְנָאֵי פְתָבָה¹². בְּזִמְן שְׂהַנְכָסִים מְרִבִּין - אֵין לְבְנוֹת אֶלָּא מְזוּנוֹתֵיהֶן, וְהַבְּנִים יוֹרְשׁוּ הַכֹּל, וְיִתְפָּרְנְסוּ הַבְּנוֹת¹³ בְּעִשׂוֹר נְכָסִים¹⁴ פְּדֵי שְׂיִנְשָׂאוּ בֹ

אָחִיו, אָף עַל פִּי שְׂאִינָן עֲדֵי יְחוּס³⁰ וְלֹא יִדְעוּ אֲמַתַּת הַיְחָסִין - הָרִי אֵלֹו יוֹרְשִׁין בְּעִדּוֹת זֵוִי³¹.

(29) קידושין פ. (30) איני יודע לפרש דבר זה במעידים שזה בנו או אחיו. ונראה שפיסקא זו נמשכת לשאר יורשים, והכוונה: אפילו אינם יודעים למסור בדיוק דרגת הקירבה. ראה ההערה הבאה. (31) ואפילו מעידים סתם: אנו יודעים שפלוני הוא קרוב הראוי לירש את המת, ואינם מעידים שאין אחרים קרובים יותר וקודמים לו בירושה ('בית חדש' חו"מ סי' רפד על-פי המעשה ברב אידי בר אבין שהובא בכבא-בתרא לג.).

ח. יַעֲקֹב³² שְׂמַת וְהִנִּיחַ רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, וְלֹא הִחֲזֹק לוֹ בֶּן אֶלָּא שְׁנֵיהֶם, תְּפַס רְאוּבֵן לְוִי מִן הַשּׁוֹק וְאָמַר: גַּם זֶה אָחִינוּ הוּא, וְשִׁמְעוֹן אָמַר: אֵינִי יוֹדֵעַ³³ - הָרִי שְׂמְעוֹן נוֹטֵל חֲצֵי הַמָּמוֹן³⁴, וְרְאוּבֵן שְׂלִישׁ³⁵, שְׂהָרִי הוֹדָה שֶׁהֵם שְׁלֹשָׁה אָחִין, וְלְוִי נוֹטֵל שְׁתוֹת³⁶ מֵת לְוִי³⁷ - יַחֲזֹר הַשְּׁתוֹת לְרְאוּבֵן³⁸. נָפְלוּ לְלוִי נְכָסִים אַחֲרֵים - יַחֲלְקוּ אוֹתָן רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, שְׂהָרִי רְאוּבֵן מוֹדָה לְשִׁמְעוֹן שְׁלֹוִי זֶה אָחִיהֶן³⁹. הַשְּׁבִיחַ⁴⁰ הַשְּׁתוֹת מְאֵלוֹ⁴¹, וְאַחַר כֵּךְ מֵת לְוִי: אִם שָׁבַח מִגִּיעַ לְפִתְפִּים הוּא, כְּגוֹן עֲנָבִים שְׂהִגִּיעוּ לְהַבְצֹר - הָרִי הַשְּׁבִיחַ הַזֶּה כְּנִכְסִים שֶׁנָּפְלוּ לוֹ מֵאַחֲרֵים, וַיַּחֲלְקוּ בֵּהֶן⁴²; וְאִם עֲדִין לֹא הִגִּיעוּ לְהַבְצֹר - הָרִי הֵן שֶׁל רְאוּבֵן לְבִדּוֹ⁴³. אָמַר שְׂמְעוֹן: אֵין לְוִי זֶה אָחִי, וְנוֹטֵל לְוִי בְּחֵלֶק רְאוּבֵן כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ, וְאַחַר כֵּךְ מֵת לְוִי - לֹא יוֹרֵשׁ שְׂמְעוֹן מִמֶּנּוּ כְּלוּם⁴⁴, אֶלָּא רְאוּבֵן לְבִדּוֹ יוֹרֵשׁ הַשְּׁתוֹת עִם שְׂאָר נְכָסִים אַחֲרֵים שְׂהִנִּיחַ לְוִי. וְהוּא הִדִּין בְּכָל הַיּוֹרְשִׁין שְׂפִירוֹ מִקְצָתָן בְּיִוְרָשִׁין אַחֲרֵים שְׂשֵׁלָא יוֹדוּ מִקְצָתָן.

(32) משנה, שם קלד. (33) אינו מכחיש בהחלט. (34) משום שהוחזקו שני בנים בלבד, והוא אומר ללוי: הבא ראייה שאתה אחי - ותיטול. (35) כפי המגיע לו לפי טענתו. (36) במשנה, שם: "ונוטל עמו בחלקו", פירוש: לוי נוטל חלק שלישי מחלקו של ראובן, שהרי ראובן עצמו הודה שמגיע לו שלישי הנכסים בלבד, ולפיכך נותן ללוי שתות ונשארו לו שתי שתיות. בדין זה, אין הבדל בין אמר שמעון איני יודע ובין שהוא מכחיש. (37) בלי בנים. (38) ואין שמעון יורש כלום, שבין אם לוי אח ובין אינו אח - אין מגיע לו יותר מחצי, וכבר נטל חלקו. (39) דין זה נאמר כשאמר שמעון "איני יודע" אם זה אחי. ובסוף ההלכה יתבאר מה דינם כשהכחיש ואמר אין זה אחי. (40) בעיא של רבא שם, ונשארה בתיקו. (41) מבלי השקעות הוצאות על-ידי לוי. (42) גמרא שם: "בשבח המגיע לכתפים לא תיבעי לך, דכי נכסים שנפלו לו ממקום אחר דמי". (43) דינם כגוף הקרקע (על-פי גירסת הרי"ף והר"י מיגש, בגמרא שם). ואף-על-פי שהבעיא נשארה בתיקו - אין לשמעון כלום, משום שראובן הוא יורש ודאי ושמעון ספק, ונפסקה הלכה (ראה לקמן פ"ה ה"א) שכל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שֶׁלָקַח אָבִיכֶם - אֵין לְזֶה הַסֶּפֶק בְּנִכְסֵי אָבִיהֶן עִמָּהֶן כְּלוּם³⁰, וְאֵין מוֹצִיא מִיָּדוֹ.

(24 שם לז: (25 באיסור. (26 כדין כל ממון המוטל בספק ואין אחד מוחזק בו. (27 המדובר, כשמת היבם לפני שחולקו נכסי אחיו שמת בלי בנים, בינו ובין הספק, וטוען הספק אני בנו של הראשון ויורש את כל הנכסים, ובני היבם טוענים: אחינו אתה, וחלק בינינו את הנכסים בשווה. (28 בגמרא שם אמרו: הכא, אידי ואידי ספק (גם זה וגם זה באים לרשת מספק), פירושו, אע"פ שהספק עצמו – הוא ודאי בנידון כאן, שהרי בין אם הוא בן הראשון ובין אם הוא בן השני, הרי הוא יורש – הוא נידון כספק, משום שאינו יודע מכוח מי הוא בא לירש – אין טענתו ודאית. ולפיכך אין אומרים כאן: אין ספק מוציא מידי ודאי (רש"י שם). ובבית שמואל' אבן-העזר סי' קסג ס"ק ז מנמק שיטתו של רבינו, שבני היבם עומדים במקום אביהם, ואם היה קיים היה נוטל מחצה והם יורשו הוודאיים, והספק אינו ודאי יורשו של היבם. [ב'טור' אבן-העזר שם פסק: שהספק נוטל תחילה החלק שבני היבם מודים לו, והשאר חולקים בשווה]. (29 גמרא שם. (30 כרב אבא בשם רב, שם, שאמר: "קם דינא", פירושו: הדין שפסקו הדיינים לפני החלוקה – הוא קיים, ואין לערער אחר שחולקו נכסי המת, וכשמת היבם הרי זה בא בטענת ספק, ובני היבם הם ודאי ואין ספק מוציא מידי ודאי.

ה. סֶפֶק וְהִיבָם³¹ שֶׁבָאוּ לְחַלֵּק בְּנִכְסֵי הָאָבִיב - הֲרִי הִיבָם יוֹרֵשׁ וְדָאֵי, וְזֶה הַסֶּפֶק: אִם הוּא בֶן הַמֵּת - יֵשׁ לוֹ חֲצֵי הַמָּמוֹן וְלִזְה הִיבָם חֲצֵי, וְאִם הוּא בֶן הִיבָם - אֵין לוֹ כְּלוּם, לְפִיכֶף הִיבָם יוֹרֵשׁ וְיִדְחֶה הַסֶּפֶק³³. הַגִּיחַ הִיבָם שְׁנֵי בָנִים וְדָאֵין³⁴, וְאַחַר כֵּף מֵת הִיבָם³⁵, הֲרִי הַסֶּפֶק אוֹמֵר: אֲנִי בֶן הַמֵּת³⁶, וְיֵשׁ לִי מִחֲצֵה³⁷ וְלְשֵׁנִיכֶם מִחֲצֵה; וְהַשְּׁנַיִם אוֹמְרִים: אֲתָה אַחִינוּ, וּבֶן הִיבָם אֲתָה, וְאֵין לָךְ אֶלָּא שְׁלִישׁ בְּנִכְסֵי הַזָּקֵן; הַחֲצֵי שְׁמוּדָה לָהֶם בּוֹ - נוֹטְלִין, וְהַשְּׁלִישׁ שְׁמוּדִין הֵן לוֹ - נוֹטְלִין, וְהַשְּׁתוּת הַנִּשְׁאָר - חוֹלְקִים אוֹתוֹ בְּשִׁוְהָ³⁸, הוּא נוֹטְלִין חֲצִיו וְשְׁנֵיהֶם חֲצִיו. מֵת הַסֶּפֶק³⁹, הֲרִי הִיבָם אוֹמֵר: שְׁמָא בְּנִי הוּא וְאֲנִי אִירְשֶׁנוּ, וְאָבִי הִיבָם אוֹמֵר: שְׁמָא בֶן בְּנֵי הַמֵּת הוּא וְאֲנִי אִירְשֶׁנוּ⁴⁰ - חוֹלְקִין בְּשִׁוְהָ⁴¹. (מֵת הִיבָם⁴², הַסֶּפֶק אוֹמֵר: בְּנוֹ אֲנִי וְאִירְשֶׁנוּ, וְאָבִי הִיבָם אוֹמֵר: שְׁמָא בֶן בְּנֵי הָאָחִיר אֲתָה, וְזֶה אַחִי אָבִיךָ הוּא וְאֲנִי אִירְשֶׁנוּ - חוֹלְקִין בְּשִׁוְהָ).

(31 שם לח. (32 אביו של היבם. (33 ואפילו אם מת היבם אחר-כך, וטוען הספק: אם אני בנו של הראשון – תנו לי מחצית נכסי הזקן, ואם אני אחיכם – תנו לי חלק שוה בכל נכסי אביכם – אינו נוטל כלום, משום: "קם דינא", וזכה היבם בנכסי הזקן, ובניו יורשים אותו כלמעלה סוף ה"ד (מגיד-משנה). (34 שם. (35 צ"ל אבי היבם, וכן הוא בכת"י תימן. (36 אחי אביכם. (37 בנכסי הזקן.

לְבַעֲלֵיהֶן; וּבְזִמְן שֶׁהִנְכָסִים מוֹעֲטִין¹⁵ - אֵין לְבָנִים כְּלוּם, אֶלָּא הַכֹּל לְמִזוֹן הַבָּנוֹת. לְפִיכֶף, מִי שְׁמָת¹⁶ וְהַגִּיחַ בָּנִים וּבָנוֹת וְטַמְטוּם אוֹ אֲנִדְרוֹגִינוֹס: בְּזִמְן שֶׁהִנְכָסִים מְרַבֵּין - הַבָּנִים יוֹרְשִׁין, וְדוֹחִין הַטַּמְטוּם אֶעֱל הַבָּנוֹת, וְנוֹזֵן כְּמוֹתָן¹⁷; וּבְזִמְן שֶׁהִנְכָסִים מוֹעֲטִין - הַבָּנוֹת דוֹחֹת אֶת הַטַּמְטוּם אֶעֱל הַבָּנִים, וְאוֹמְרוֹת לוֹ: זָכַר אֲתָה, וְאֵין לָךְ עִמָּנוּ מִזוֹנוֹת.

(10 פ"ט מן ה"ז עד סוף הפרק. (11 מזונות הבנות לאחר מיתת אביהן עד שתתבגרנה או תינשאנה. (12 התנאים שנקבעו לזכויות האשה ובניה, כנוספות לכתובה העיקרית. (13 יוענק להן מנכסי הירושה. (14 אחד מעשרה. (15 ואינם מספיקים כדי מזונות הבנות. (16 משנה בבא-בתרא קמ: (17 כרבא, בגמרא שם, בניגוד לדעת אב"י, שפירש שגם הנקבות דוחות אותו ואומרות לו זכר אתה. [ל'טור' שם שיטה אחרת בכל דינים אלה. ראה שם].

ג. מִי שְׁלָא שֶׁהִתָּה¹⁸ אַחַר פְּעֻלָּה שְׁלִישָׁה חֳדָשִׁים¹⁹ וְנִשְׁאֲתָה²⁰, וְיִלְדָה בֶן, וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לְרֵאשׁוֹן²¹ אוֹ בֶן שְׁבַעָה לְאַחֲרוֹן²² - אֵין זֶה הַבֶּן יוֹרֵשׁ אֶת אֲחָד מִשְׁנֵיהֶם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סֶפֶק. וְאִם מֵת הַבֶּן²³ - שְׁגִיחֶן יוֹרְשִׁין אוֹתוֹ, וְחוֹלְקִין בְּשִׁוְהָ, מִפְּנֵי שְׁשִׁנְיָהֶם סֶפֶק, שְׁמָא זֶה אָבִיו אוֹ זֶה אָבִיו.

(18 משנה, יבמות ק: (19 הריון אינו ניכר עד שלושה חדשים מהתחלתו, ולפיכך תיקנו חכמים שאשה שנתאלמנה או נתגרשה – לא תינשא לאחר עד שיעברו שלושה חדשים ויתברר שאינה מעוברת. (20 באיסור, ואין אנו יודעים אם נתעברה לבעלה הראשון. (21 אם הבן הוא מבעלה הראשון, ונולד אחר תשעה חדשי הריון, כגון שלא עברו יותר מתשעה חדשים משנתאלמנה או נתגרשה. (22 כגון שנבעלה לבעלה השני שבעה חדשים לפני לידתו. חז"ל בקיאים היו בטבעי הריון ולידה, וידעו שהנולד בחודש השביעי להריון או לתשעה חדשים – הוא בן קיימא, והנולד לשמונה – נפל. (23 הספק בלי בנים והגיח נכסים.

ד. יִבְמָה²⁴ שְׁלָא שֶׁהִתָּה שְׁלִישָׁה חֳדָשִׁים וְנִתְבַּמְהָ²⁵ בְּתוֹךְ שְׁלִישָׁה חֳדָשִׁים, וְיִלְדָה בֶן, וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לְרֵאשׁוֹן אוֹ בֶן שְׁבַעָה לְאַחֲרוֹן, זֶה הַסֶּפֶק אוֹמֵר: שְׁמָא בֶן הַמֵּת אֲנִי וְאִירֵשׁ אֶת נִכְסֵי אָבִי בְּלֵן, וְאֵין אֲתָה רְאוּי לִיבֵם אוֹתָהּ, שְׁאֵין אֲמִי פֶת יָבוּם; וְהִיבָם אוֹמֵר: שְׁמָא בְּנִי אֲתָה, וְאֲמָךְ רְאוּיָה לִיבֵם, וְאֵין לָךְ בְּנִכְסֵי אַחִי כְּלוּם; הוּאִיל וְגַם זֶה הִיבָם סֶפֶק שְׁמָא יָבֵם הוּא אוֹ אֵינוֹ יָבֵם - חוֹלְקִין בְּשִׁוְהָ²⁶. וְכֵן דִּין זֶה הַסֶּפֶק עִם בְּנֵי הִיבָם בְּנִכְסֵי הַמֵּת²⁷ שְׁנִתְיַבְמָה אֲשֶׁתוֹ: חוֹלְקִין בְּשִׁוְהָ²⁸, הַסֶּפֶק נוֹטֵל מִחֲצֵה וּבְנֵי הִיבָם מִחֲצֵה. מֵת הִיבָם אַחַר שְׁחָלַק עִם זֶה הַסֶּפֶק²⁹, וּבָאוּ בְּנֵי הִיבָם הָרְאוּיִים לִירֵשׁ אָבִיהֶם, אָף עַל פִּי שְׁלִישׁ לְזֶה הַסֶּפֶק לוֹמֵר: אִם אַחִיכֶם אֲנִי, תְּנוּ לִי חֵלֶק בִּירְשָׁה זוֹ; וְאִם אֵינוֹ אַחִיכֶם, הַחֲזִירוּ לִי הַחֲצֵי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נחאלמנה מיעקב, ונפל הבית עליה ועל בנה יחידה יוסף, וטוען ראובן בן יעקב מלאה: רחל מתה תחילה וירשה יוסף, וכשמת יוסף הרי אני - אחיו מאביו - יורשו, ולבן אחי רחל טוען: יוסף מת תחילה, ואני אחיה בן בתואל ירשה, ואין לבני לאה כל זכות ירושה. דוגמא זו מכוונת למקרה שאין לרחל בנים אחרים. וכשיש לה עוד בן בנימין מאיש אחר (לא מיעקב) - טוען בנימין: כולה שלי שירשתי מאמי, משום שבנה יוסף מת תחילה. וראובן טוען: רחל מתה תחילה, וירש בנימין מחצית ויוסף מחצית, וכשאחי יוסף מת, הרי אני - אחיו מאביו - יורשו ולא בנימין. [אפשר לפרש דברי רבינו, שהמדובר כשיש לרחל עוד בן מאיש אחר, שגם יורשי הבן מודים שהוא יורש מחצית, ולפיכך הוא נקרא ודאי, כמו ספק ויבם בנכסי האב (ראה למעלה ה"ח). אבל כשאין לה בן אחר - הרי זה ספק וספק - ויחלוקו. אולם זה מנוגד לדברי אביי שם, שאין חולק עליו. וצ"ע ג].

ז. נפל הבית⁵⁴ עליו ועל בן בתו: אם האב מת תחילה - בן בתו יירשנו, ונמצאו הנכסים של יורשי הבן; ואם בן בתו מת תחילה - אין הבן יורש את אמו בקבר, כמו שבארנו⁵⁵, ונמצאו הנכסים של יורשי האב. לפיכך יחלוקו⁵⁶ יורשי האב עם יורשי בן הבת. וכן אם [נשבה] האב⁵⁷ ומת בן בתו במדינה⁵⁸, או שנשבה הבן⁵⁹ ומת אבי אמו במדינה - יחלקו יורשי האב עם יורשי בן הבת.

(54) ברייתא שם קנט: "אב שנשבה ומת, ובן בתו במדינה וכו'". ומביאה רבינו בסוף הלכה זו. ומשווה רבינו דין נפל הבית לדין נשבה, שאין כל טעם לחלק ביניהם. (55) למעלה פ"א ה"ג. (56) הרשב"א בתשובה, מובא במגיד-משנה כאן מקשה: מכיון שרבינו פסק בהלכה הקודמת, בנפל הבית עליו ועל אמו, שהנכסים בחזקת יורשי האב, היינו חזקת השבט, למה פסק כאן יחלוקו ומוציאים חצי הנכסים מחזקת שבט האב? ולא מצאו תירוץ מספיק. (ואם יתקבל פירושי בהלכה הקודמת שהעמדתו בסוגריים, תבאר יפה גם הלכה זו, שהרי כאן ספק וספק. ואין לשלול בהחלט שרבינו ראה בברייתא זו ניגוד לסברת אביי, ומשום כך דחה אותה. ורבינו גרשום מאור הגולה בפירושו לבבא-בבא-בבא דברי אביי לדין נפל הבית עליו ועל אשתו, ובא לנמק למה הבעל נוטל חצי צאן ברזל, שהם נכסי האשה, ומה שאמר: "הוחזקה נחלה באותו השבט", הכוונה לשבט הבעל שקיבל עליו אחריות מלאה והוחזק בהם. וסברא זו (בלי שינוי הגירסא) נאמרה גם ב'תוספות' שם ד"ה הואיל. ובדין עליו ועל אמו, לא הביא טעמו של אביי, ופירש "בחזקת יורשי האב" שברשות האב היו תחילה, ומתקבל על הדעת שרבינו קיבל גירסא זו. ומה שאמר "הם וודאים" הכוונה, מפני שהנכסים היו בחזקת האב, והם יורשיה. ואם נפרש את המלים "לאותו שבט" כפשוטם, היינו לאחד משבטי בני ישראל הקדמונים, יובנו דברי רבינו בקלות: מכיוון שבימינו - ואפילו בימי המשנה - היה מיזוג מלא של שבטי ישראל, בטל נימוקו של אביי,

(38) מובן שהוא-הדין כשהניח שלושה בנים ויותר. (39) והיבם ואביו קיימים. (40) נתבאר למעלה פ"א ה"ב, שהאב קודם לאחים בירושת הבן. (41) משום ששניהם טוענים טענת ספק. (42) ולא הניח בנים. בספרים שהיו בידי בעל מגיד-משנה אין פיסקא זו כלל. אבל הדין נכון, ונאמר בגמרא שם.

ו. מי שנפל⁴³ הבית עליו ועל אשתו, ואין ידוע אם האשה מתה תחילה⁴⁴, ונמצאו יורשי הבעל יורשיין פל נכסיה, או הבעל מת תחילה, ונמצאו יורשי האשה⁴⁵ יורשיין פל נכסיה - פיצד דינם? מעמידין נכסי מלוג בחזקת יורשי האשה; והפתחה, עקר⁴⁶ והתוספת⁴⁷ - בחזקת יורשי הבעל⁴⁸; וחולקין בנכסי צאן ברזל⁴⁹, יורשי האשה נוטלין חצין יורשי הבעל חצין. אבל אם נפל⁵⁰ הבית עליו ועל אמו⁵¹ - מעמידין נכסי האב בחזקת יורשי האב⁵², שיהם יורשיין ודאין⁵³; אבל יורשי הבן - ספק הם, שאם מת הבן תחילה - אין לאחיו מאביו בנכסי אמן כלום, כמו שבארנו.

(43) משנה בבא-בבא-בבא קנח. (44) וירש בעלה נכסיה, כמבואר למעלה פ"א ה"ח. (45) משום שגוף נכסים אלה נמצאו ברשותה, והבעל זכה רק בפירותיהם בלבד. כבית-הלל במשנתנו שאמרו: "נכסים הנכנסים ויוצאים עמה - בחזקת יורשי האב", פירוש: יורשי אביה. (46) מאתם דינר לבתולה, ומנה לאלמנה ולגרורה. (47) שהוסיף לה בעלה מרצונו. (48) משום שבחיי הבעל לא מגיע לה כלום, הרי הכסף הכתוב בכתובתה בחזקתו, ויורשי נכנסים במקומו (רש"י שם). (49) כפירושו של בר קפרא לדברי בית-הלל במשנתנו שם (ראה למעלה ס"ג ה"ט) בדין שומרת יבם שמתה. (50) משנה וגמרא, שם. (51) אלמנה או גרושה, שאם היא נשואה - בעלה יורשה. וטוענים יורשי הבן, כגון אחיו מאביו ולא מאמו: האם מתה תחילה וירש הבן כל נכסיה, ואחר-כך מת הבן ואני יורשו; ויורשי האב, כגון אחיה מאביה, טוענים: הבן מת תחילה, ואנחנו היורשים היחידים, משום שאין בן יורש אמו בקבר, כדי להנחיל ליורשי, כמבואר למעלה פ"א ה"ג. (52) כרבי עקיבא, שאמר: "הנכסים בחזקתן", כפי שביארו בגמרא רבי אילא ורבי זירא. (53) המלים "יורשים וודאים", מתפרשות כאן אחרת מבכל מקום אחר. שם הכוונה, שבעלי הדינים עצמם הם וודאים באותו מעשה שעליו דנים, ואילו כאן הכוונה לשבט של האב שהוא מוחזק באותם נכסים ואין להוציאם ממנו מספק. וכן מפרש אביי, בגמרא שם: "הואיל והוחזקה נחלה באותו שבט". [ולכ-שכן כשיש לה עוד בן מאיש אחר, והוא יורש ודאי מחצית הנכסים של אמו, ויורשי הבן - אחיו מאביו - תובעים את המחצית השניה, אמנם הרשב"ם שם מחלק בין יש לה בן אחר או לא, אבל המדובר שם לדעת תנא-קמא במשנתנו שאמר: יחלוקו, וגם בזה חולקין עליו ב'תוספות' שם ד"ה יחלוקו. וכן כתב ה'טור' חו"מ סי' רפ: לא-שנא אם היה לה עוד בן מאיש אחר, לא-שנא אין לה]. והנה דוגמא להבהרת הענין: רחל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב. לְפִיכֶ֑ךָ, הָאֹמֵר: אִישׁ פְּלוֹנִי בְּנֵי בְּכוֹרֵי לֹא יִטַּל פִּי שְׁנַיִם, אִישׁ פְּלוֹנִי⁸ בְּנֵי לֹא יִירֶשׁ עִם אָחִיו - לֹא אָמַר כְּלוּם⁹. אִישׁ פְּלוֹנִי יִירֶשְׁנִי בְּמָקוֹם שֵׁשׁ לוֹ בֵּת¹⁰, בְּתֵי תִירֶשְׁנִי בְּמָקוֹם שֵׁשׁ לוֹ בֵּן - לֹא אָמַר כְּלוּם. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֵה¹¹. אֲבָל הָיוּ לוֹ יוֹרְשֵׁי רַבִּים, כְּגוֹן בְּנֵים רַבִּים אוֹ אֲחִים אוֹ בָנוֹת, וְאָמַר כְּשֶׁהוּא שָׂכִיב מְרַע: פְּלוֹנִי אָחִי יִירֶשְׁנִי מִכָּל אֲחֵי¹², אוֹ בְּתֵי פְלוֹנִית תִּירֶשְׁנִי מִכָּל בָּנוֹת¹³ - דְּבָרָיו קִימִין¹⁴, בֵּין שְׂאָמַר עַל פֶּה בֵּין שְׂפָתַי בְּכֶתֶב. אֲבָל אִם אָמַר: פְּלוֹנִי בְּנֵי יִירֶשְׁנִי לְבָדוֹ¹⁵: אִם אָמַר עַל פֶּה - דְּבָרָיו קִימִין; אֲבָל אִם קָתַב כָּל נִכְסָיו לְבָנוֹ - לֹא עָשָׂהוּ אֶלָּא אַפּוֹטְרוֹפּוֹס¹⁶, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוֹ¹⁷.

(7 בבא בתרא שם. 8) שם קל. שאין לו כל זכות לירשו. (9) דיבורו אינו מועיל וכאילו לא אמר כלום. (10) ומכל שכן כשיש לו בן. (11) כל הדומה לזה, כשאומר על מי שאינו יורשו כלל - שיירשנו. (12) הוא היחיד מבין אחיי יירש אותי. (13) ואין לו בנים. (14) כרבי יוחנן בן ברוקה במשנתנו: "אם אמר על מי שראוי לירשו דבריו קיימים", ונפסקה שם הלכה כמותו. וטעמו פירש רבא בגמרא שם: אמר קרא (דברים כא, טז): "והיה ביום הנחילו את בניו" - התורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה. (15) רבינו מחלק בין בן לבין יורשים אחרים. (16) שם קלא: "אמר רב יהודה אמר שמואל הכותב כל נכסיו לבנו הגדול - לא עשהו אלא אפוטרופוס וכו' ואפילו בנו קטן". כלומר, התכוון שבניו יכבדוהו, אבל לא להעבירם מנחלתם. (17) בפרק ו מהלכות זכייה ומתנה הלכה ב והלכה ג. לשון שמואל שם: "הכותב כל נכסיו וכו'" ואפשר להבין שהמדובר בלשון מתנה ורבינו כתב "פלוני בני יירשני", שאם נתן בתורת מתנה דבריו קיימים. וההבדל הזה בבן בין הבנים בין אומר בעל פה ובין כתב, אמרו הרי"ף כאן, ומדגיש שזאת היא "הילכתא בלי טעמא (הלכה שלא נמסר ניוקא)" ומסתמך על הגמרא שם קמד.

ג. אָמַר: פְּלוֹנִי בְּנֵי יִירֶשׁ חֲצֵי נְכָסִי, וְשְׂאָר בְּנֵי חֲצֵי - דְּבָרָיו קִימִין¹⁸. אֲבָל אִם אָמַר: הַבְּכוֹר יִירֶשׁ כְּפֶשׁוּט, אוֹ שְׂאָמַר: לֹא יִירֶשׁ פִּי שְׁנַיִם עִם אָחִיו - לֹא אָמַר כְּלוּם; וְשְׂאָמַר: לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת בֵּן הָאֲהוּבָה עַל פְּנֵי בֵן הַשְּׂנוּאָה הַבְּכוֹר¹⁹, פִּי אֶת הַבְּכוֹר בֵּן הַשְּׂנוּאָה יִפְרֶה.

(18) דין זה פשוט, שהרי אפילו אמר יירש כל נכסיי - דבריו קיימים כמבואר בהלכה הקודמת, ונכתב משום הבבא שלאחריה. (19) חציו הראשון של פסוק זה: "והיה ביום הנחילו את בניו" מלמדנו שהאב רשאי להנחיל את יורשיו כרצונו, כמבואר למעלה הלכה ב, ומסופו של הפסוק למדנו, שזכות זו ניתנה לאב רק בחלק הפשיטות לבדו ולא בחלק הבכורה. [הר"י מיגאש, מובא במגיד משנה כאן, מבאר ששני הדינים האלה: יירש הכל ויירש חצי נכסי דבריו קיימים - נאמרו כשאין בכור בין הבנים; אבל אם יש בכור

ולפיכך הביא נימוק אחר. וגם לפי פירוש זה מתיישבת תמיהתו של הרשב"א, אלא שמתקבל על הדעת שהכוונה לאותה משפחה, ושבט לאו דוקא, ובא רק לרמוז על מה שכתבה תורה (במדבר לו, ז): "ולא תסוב נחלה וגו' ממטה אל מטה", שהרי דין זה עצמו נוהג באותו דור בלבד. ובתשובות הרא"ש כלל פד אות ג (מובא בסוף-משנה כאן) מיישב קושיית הרשב"א, ותמצית דבריו, שבין אם מתה הבת תחילה ובין האב תחילה, הירושה עוברת מתחילה לבת, וממנה או למטה - ליורשי בנה או למעלה - ליורשי אביה. וכבר תמהו עליו רבים, שהרי אם היא מתה תחילה אין הירושה עוברת כלל אליה, משום שאינה יורשת בקבר. ראה 'אבן האזל' שהאריך בזה]. (57) ומת בשביה. (58) ואין ידוע מי מת קודם. (59) ומת בשביה.

ח. נִפְלַע עֲלֵיוֹ⁶⁰ הַבֵּית וְעַל אָבִיו אוֹ שְׂאָר מוֹרִישָׁיו⁶¹, וְעָלִיו⁶² כְּתֶבֶת אִשָּׁה וּבְעָלֵי חוּב, יוֹרְשֵׁי הָאֵב אֹמְרִין: מַת הַבֵּן תַּחֲלָה, וְלֹא הִנִּיחַ כְּלוּם, וְאָבִד הַחוּב⁶³, וּבְעָלֵי חוּבוֹת אֹמְרִים: הָאֵב מַת תַּחֲלָה, וְזָכָה הַבֵּן בִּירֶשְׁתּוֹ, וַיֵּשׁ לָנוּ לְגִבּוֹת מַחֲלָקוֹ - הָרִי הַנְּכָסִים בַּחֲזִקַת הַיּוֹרְשֵׁין⁶⁴, וְעַל הָאִשָּׁה וּבְעָלֵי חוּבוֹת לְהַבִּיא רְאִיָּה⁶⁵, אוֹ יִלְכוּ לָהֶם בְּלֹא כְּלוּם.

(60) משנה, שם קנז. (61) של הבן. (62) על הבן מוטל לשלם. (63) שיורשי האב אינם חייבים לפרוע חובותיו. (64) שהרי הם יורשים ודאי, בין מת הבן קודם ובין מת האב קודם. (65) שהאב מת תחילה.

ט. דִּין אֶלּוֹ⁶⁶ שְׁמֵתוֹ תַּחַת הַמַּפְלָת, אוֹ שְׂטַבְעוֹ בָּיָם, אוֹ שְׁנַפְלוֹ לְאֵשׁ, אוֹ שְׁמֵתוֹ בְּיוֹם אֶחָד וְזֶה בְּמִדְּיָה זוֹ וְהָאֶחָד בְּמִדְּיָה אֶחָרַת - דִּין אֶחָד הוּא; שְׂפָכַל אֵלוֹ וּכְיֹצֵא בְּהָן אֵין יוֹדְעִין מִי הוּא שְׁמַת תַּחֲלָה.

(66) דברים פשוטים ומובנים, וביאור מיותר.

~ יום שישי ב' שבט ~

פֶּרֶק שֵׁשִׁי

(1) מבאר שאין אדם יכול להוריש מי שאינו ראוי לירשו ולא לעקור הירושה מן הירושה.

א. אֵין אָדָם² יְכוּל לְהוֹרִישׁ לְמִי שְׁאִינוֹ רְאוּי לְיָרֶשׁ, וְלֹא לְעַקֵּר³ הַיְרֶשָׁה מִן הַיּוֹרֶשׁ, אִף עַל פִּי שְׂזָה מְמוֹן הוּא⁴. לְפִי שְׂנְאָמַר בְּפֶרֶשׁת נְחֻלוֹת: וְהִיתָה לְבָנִי יִשְׂרָאֵל לְחֶקֶת מִשְׁפָּט - לוֹמַר: שְׂחָקָה זוֹ לֹא נִשְׁתַּתְּהָ⁵ וְאֵין הַתְּנָאי מוֹעִיל בָּהּ. בֵּין שְׂצָוָה וְהוּא בְּרִיא בֵּין שְׂהִיָּה שְׂכִיב מְרַע⁶, בֵּין עַל פֶּה בֵּין בְּכֶתֶב - אֵינוֹ מוֹעִיל.

(2) משנה בבא בתרא קל. (3) משנה שם קכו: (4) וכלל בידינו שבענייני ממון מועיל כל תנאי (כרבי יהודה קידושין יט: ובכמה מקומות). (5) בכתב יד תימן: לא תישתנה. (6) חולה אנוש.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

27) משנה שם, כפי שנתפרשה בגמרא שם קכט. 28) גמרא שם. 29) גם בשלוש שדות אין הברל בין בתחילה או באמצע או בסוף, כפירושו של הר"י מיגאש בבא בתרא שם דבריו ריש לקיש, שנפסקה הלכה כמותו נגד רבי יוחנן בדין זה. 30) כדו שאילת שלום תלמיד לרב: "שלום עליך רבי ומורי", שתוך כדי דיבור הוא כדיבור אחד, ולשון מתנה נמשך לכולם.

ז. **כִּי־צִדִּי?** **אִם הָיָה לְשׁוֹן הַמִּתְּנָה בְּאֲמֵצֵעַ - יֹאמֶר: פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי יִירְשׁוּ שְׂדֵה פְּלוֹנִית וּפְלוֹנִית שְׁנֵתַיִם לָהֶן בְּמִתְּנָה וַיִּירְשׁוּם³². וְאִם הָיָה לְשׁוֹן הַמִּתְּנָה בְּתַחֲלָה - יֹאמֶר: תִּתְּנֵן שְׂדֵה פְּלוֹנִית וּפְלוֹנִית³³ לְפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי וַיִּירְשׁוּם. וְאִם הָיָה לְשׁוֹן הַמִּתְּנָה בְּסוֹף - יֹאמֶר: יִירְשׁ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי שְׂדֵה פְּלוֹנִית וּפְלוֹנִית שְׁנֵתַיִם לָהֶן בְּמִתְּנָה.**

31) נוסח מעורב בשלושתן שנאמר בסוף הלכה ו. 32) לשונו של ריש לקיש שם. 33) דוגמא זו היא בשתי שדות ושני בני אדם והוא הדין לשלושה או יותר.

ח. **יִרְשֶׁת הַבְּעֵל³⁴, אָף עַל פִּי שְׁהִיא מְדַבְּרִיהֶם³⁵, עֲשׂוּ חֲזִיק לְדַבְּרֵיהֶם כְּשֶׁל תּוֹרָה, וְאִין הַתְּנָא³⁶ מוֹעִיל בְּהָ³⁷, אֲלֵא אִם כֵּן הַתְּנָה עִמָּה כְּשֶׁהִיא אַרוּסָה, כְּמוֹ שְׂפִאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוֹת³⁸.**

34) כתובות פג: 35) מדברי חכמים. 36) אם התנה שלא יירשנה. 37) והוא יורש אותה. 38) פרק כ"ג הלכה ב והלכה ו. למעלה פרק א נתבאר כל זה באריכות.

ט. **הַעוֹבֵד כּוֹכְבִים יִירְשׁ³⁹ אֶת אָבִיו דְּבַר תּוֹרָה. אֲבָל שְׂאָר יִרְשׁוּתֵיהֶן - מִנִּיחִין אוֹתוֹ לְפִי מִנְהָגָם.**

39) מימרא של רבא קידושין יז: ולמד זה מדרשתו של חזקיה על הכתוב גבי ישראל שנמכר לגוי (ויקרא כה, ג): "וחי שב עם קונוהו" - ולא עם יורשי קונוהו, פירוש, אם מת אדונו הגוי יצא עבדו הישראלי לחירות ללא כל תשלום ליורש. ומכאן למד רבא, שהבן הגוי יורש נכסים אחרים של אביו. ורבי יוחנן (שם יח.) למד זה מהכתוב (דברים ב, ט) "כי לבני לוט נתתי את ער ירושה" ושם מבואר, שרבא לא קיבל לימודו של רבי יוחנן, משום שאפשר לומר שמפני כבודו של אברהם דודו העניק לו הקב"ה זכות ירושה כיוצא מן הכלל.

י. **וְהַגֵּר⁴⁰ אֵינוֹ יִירְשׁ אֶת אָבִיו הַעוֹבֵד כּוֹכְבִים אֲלֵא מְדַבְּרֵיהֶם⁴¹. תִּקְנוּ לוֹ שְׂפִירֵשׁ כְּשֶׁהִיָּה, שְׂמָא יַחֲזוֹר לְמַרְדּוֹ⁴². וְיִרְאֶה לִּי, שְׁתַּנְאִי מוֹעִיל בִּירְשָׁה זו⁴³, הוֹאִיל וְאִין הַעוֹבֵד כּוֹכְבִים מְחִיב לַעֲמֹד בְּתַקְנַת חֻמְרֵיהֶם⁴⁴. וְאִין הַעוֹבֵד כּוֹכְבִים יִירְשׁ אֶת אָבִיו הַגֵּר, וְלֹא גֵר יִירְשׁ אֶת גֵּר⁴⁵, לֹא מְדַבְּרֵי תּוֹרָה וְלֹא מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים⁴⁶.**

40) שם. 41) מן התורה אינו יורשו, משום ש"גר שנתגייר כקטן שנולד" ונותקה קורבת בשר עם הוריו. 42) כדי

בניהם, ברור, שאינו יכול למעט חלק בכורה, והואיל ובטלה צוואתו לגבי חלק זה, בטלה גם לגבי חלק הפשוטים. והרא"ש והטור (שם) חולקים עליו בחלק הפשוטים ודעתם, שהבכור נוטל כדינו והפשוטים מפסידים לפי חשבון. (ראה לקמן הלכה ד).]

ד. **וְאִם הָיָה בְּרִיא²⁰ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹסִיף וְלֹא לְגַרְעַ, לֹא לְבָכוֹר וְלֹא לְאַחַד מִשְׂאָר הַיּוֹרְשִׁין.**

20) בעייה שלא נפשטה שם קלא. ואין מוציאים מיד היורשים מספק (ר"ף שם). [בטור שם מביא דעת רבינו חננאל שגם בריא יכול לשנות בלשון ירושה (עין שם)].

ה. **בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים²¹? כְּשֶׁאָמַר בְּלְשׁוֹן יִרְשָׁה; אֲבָל אִם נָתַן מִתְּנָה - דְּבָרָיו קִיְמִין. לְפִיכָף, הַמְחַלֵּק נִכְסָיו²² עַל פִּיו לְכַנְיָו²³ כְּשֶׁהוּא שָׁכִיב מֵרַע²⁴, רָבָה לְאַחַד וּמַעַט לְאַחַד, וְהַשְׁוָה לָהֶן הַבְּכוֹר - דְּבָרָיו קִיְמִין²⁵. וְאִם אָמַר מִשׁוּם יִרְשָׁה - לֹא אָמַר כְּלוֹם²⁶.**

21) האמור כאן מכוון גם להלכה א. שאין אדם יכול להוריש למי שאינו ראוי ליורשו וגם להלכה ד בדין בריא. 22) משנה שם קכו: 23) בלשון מתנה. 24) ואינה צריכה קניין, משום שדבריו שכיב מרע "ככתובין וכמסורין דמי". 25) התורה לא צימצמה זכותם של בני אדם - בין בריאים בין חולים - להעניק מתנות בחייהם כרצונם, וקבעה רק סדרי ירושה, שאי אפשר לשנותם כמבואר למעלה הלכה א. 26) לשון המשנה ובר"ן שם מביא כמה פירושים למשנה זו. הרשב"ם מפרש, שהמשנה בשיטת חכמים החולקים על רבי יוחנן בן ברוקה וסוברים שאפילו בראוי ליורשו אינו רשאי לשנות. ויש מי שאומר, שדבריו הכול היא ומה שאמרה "לא אמר כלום" הכוונה להשוות להם הבכור בלבד ובבכור גם רבי יוחנן בן ברוקה מודה, ולזה הסכים רבינו יונה. והפירוש השלישי: דברי הכול היא וגם לגבי פשוטים לא אמר כלום, מפני שבטלה מקצת הצוואה בטלה כולה. וכן היא דעת הר"י מיגאש, שהבאנו למעלה בהערות להלכה ג. וסגנונה של ההלכה שלפנינו מוכיח שרבינו קיבל את דעת רבו הר"י מיגאש.

ו. **כִּתְבִּים²⁷ בֵּין בְּתַחֲלָה בֵּין בְּאֲמֵצֵעַ בֵּין בְּסוֹף מִשׁוּם מִתְּנָה, אָף עַל פִּי שְׁהַזְכִּיר לְשׁוֹן יִרְשָׁה בְּתַחֲלָה וּבְסוֹף - דְּבָרָיו קִיְמִין. כִּי־צִדִּי? תִּתְּנֵן שְׂדֵה פְּלוֹנִית לְפְלוֹנִי בְּנִי וַיִּירְשֶׁנָּה, או שְׂאָמַר: יִירְשֶׁנָּה וְתִתְּנֵן לוֹ וַיִּירְשֶׁנָּה, או יִירְשֶׁנָּה וְתִתְּנֵן לוֹ, הוֹאִיל וַיֵּשׁ שֵׁם לְשׁוֹן מִתְּנָה, אָף עַל פִּי שְׁהַזְכִּיר לְשׁוֹן יִרְשָׁה בְּתַחֲלָה וּבְסוֹף - דְּבָרָיו קִיְמִין. וְכֵן אִם הָיָה שְׁלֹשׁ שְׂדוֹת²⁸ לְשִׁלְשָׁה יוֹרְשִׁין, וְאָמַר: יִירְשׁ פְּלוֹנִי שְׂדֵה פְּלוֹנִית, וְתִתְּנֵן לְפְלוֹנִי שְׂדֵה פְּלוֹנִית, וַיִּירְשׁ פְּלוֹנִי שְׂדֵה פְּלוֹנִית - קָנּוּ, אָף עַל פִּי שְׂדֵה שְׂאָמַר לוֹ בְּלְשׁוֹן יִרְשָׁה אֵינוֹ זֶה שְׂאָמַר לוֹ בְּלְשׁוֹן מִתְּנָה²⁹. וְהוּא שְׂלֵא יִשְׁהָה בֵּין אֲמִירָה לְאֲמִירָה כְּדִי דְבוּר³⁰; אֲבָל אִם שְׁהָה - צָרִיף שְׁהִיא לְשׁוֹן הַמִּתְּנָה מְעַרְבַּב בְּשִׁלְשָׁתָן.**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פָּרָק שְׁבִיעִי

1) מבאר שאין היורשים נוחלים עד שיביאו ראיה שמת מורישם, ודין הורדת קרוב לנכסי שבוי או לנכסי בורה או לנכסי רטושים או נטושין.

א. אין היורשין² נוֹחֲלִין עַד שְׁבִיאוֹ רְאִיָּה בְּרוּרָה שְׁמַת מוֹרִישָׁן. אָבֵל אִם שָׁמְעוּ בּוֹ שְׁמַת, אוֹ שָׁבֵאוּ עוֹבְדֵי פוֹקְבִים מְשִׁיחִין לְפִי תִּמְזֵן, אָף עַל פִּי שְׁמִשְׂאִין אֶת אֲשֶׁתוֹ עַל פִּיהֶם וְנוֹטֵל כְּתַבְתָּהָּ³ - אין היורשין נוֹחֲלִין עַל פִּיהֶם⁴.

2) משנה, יבמות קטז: (3) כבית-שמאי, שהודו להם בית-הלל אחר שחלקו עליהם בתחילה. ונימוקם: רגילים היו לכתוב בכתובה: "כשתינשאי לאחר, תטלי מה שכתוב ליכי", והרי נישאה לאחר. (4) משום שאין מוציאים ממון מחזקתו אלא על-פי שנים, ובנישואי אשה הקילו חכמים, כדי שלא תתעגן, כמו ששינו (יבמות קכב.) "והוחזקו להיות משיאין עד מפי עד, מפי עבר, מפי אשה, מפי שפחה" (ראה הלכה הבאה).

ב. האשה שפאת ואמרה: מת בעלי, אף על פי שהיא נאמנת ותנשא ותטל כתבתה⁵ - אין היורשין נכנסין לנחלה על פיה⁶. אמרה: מת בעלי, ונתקבמה - הרי יבמה נכנס לנחלה על פיה⁷; ושנאמר: יקום על שם אחיו המת, והרי קם.

5) נתבאר בהלכה הקודמת. (6) שם קיז. (7) שנינו שם (מ:): הכונס את יבמתו, זכה בנכסים של אחיו. ובבביתא שם כד. למדו זה מן הכתוב (דברים כה, ז): "יקום על שם אחיו המת" - לנחלה. ובגמרא שם קיז. דרש רב חסדא, אותו הכתוב עצמו: "יקום על שם אחיו המת" - והרי קם. פירוש: הרי ייבם אותה, ולפיכך זכה בכל נכסי המת.

ג. מי שטבע במים שאין להם סוף⁸, ובאו עדים שטבע בפניהם ואבד זכרו⁹, אף על פי שאין משיאין את אשתו לכתחלה¹⁰ - הרי היורשין נוֹחֲלִין עַל פִּיהֶם¹¹. וכן אם באו עדים שראוהו שנפל לגב אריות ונמרים, או שראוהו צלוב והעוף אוכל בו, או שנדקר במלחמה ומת, או שנהרג ולא הפירו פניו אבל היו לו סימנים מבהקין בגופו והפירו אותם¹² - בכל אלו הדברים וכיוצא בהן, אם אבד זכרו אחר כך - יורדין לנחלה בעדות זו, אף על פי שאין משיאין את אשתו. שאני אומר: שלא החמירו בדברים אלו אלא מפני אסור פרת¹³; אבל לענין ממון, אם העידו העדים בדברים שחזקתן למיתה, והעידו שראו אותן הדברים ואבד זכרו, ואמר כך נשמע שמת¹⁴ - הרי אלו נוֹחֲלִין עַל פִּיהֶן. וכנה מעשים בכל יום בכל בתי דינין, ולא שמענו מי שחלק בדבר זה.

8) ברייתא, שם קכא. "נפל למים... וחכמים אומרים: מים

שלא יפסיד את ירושתו. [בתוספות ישנים שם דיבור המתחיל אלא הקשו: מה יועיל אם יחזור בו מגירותו, הלא גר דינו כישראל גמור, שאף על פי שחטא ישראל הוא, ולא יירש? ותיצרו: שאינו בקי בדיני ישראל ויחשוב שיירש]. (43) אם התנה לפני שנתגייר, שלא יירש - אינו יורש. (44) יכול הוא לוותר עליה לפני שנתגייר. נתבאר למעלה הלכה ח שתנאו של הבעל בירושת אשתו אינו מועיל, אף על פי שהיא מדבריהם ולפיכך משמיענו כאן, שבירושת הגר מועיל התנאי מטעם האמור. (45) האב ובנו או שני אחים שנתגיירו. והטעם, נתבאר למעלה: שנותקה קורבת בשר הגויית, ושניהם כאילו נולדו ברגע גיורם. (46) הנימוק שאמרנו בגר שאביו נשאר בגיורתו איננו שייך כאן שהרי אם יחזור לגיורתו גם כן לא יירש את אביו הגר.

יא. כל הנותן⁴⁷ נכסיו לאחרים והניח היורשין, אף על פי שאין היורשין נוֹחֲלִין בְּשׂוּרָה - אין רוח חכמים נוֹחָה הִימָנוּ⁴⁸, וזכו האחרים בכל מה שנתן להן⁴⁹. מדת חסידות היא, שלא יעיד אדם⁵⁰ חסיד בצוואה שמעבירין בו הירשה מן היורש, אפלו מִבֵּן שאינו נוֹחֵג בְּשׂוּרָה לְאָחִיו חָכֵם וְנוֹחֵג בְּשׂוּרָה.

(47) משנה בבא בתרא קלג: (48) "אין לחכמים נחת רוח ממעשי וכו' שכועסים עליו דקא עקר (שעוקר) נחלה דאורייתא" (רש"י שם). פסק חכמים בניגוד לדעת רבן שמעון בן גמליאל שאמר: אם לא היו בנינו נוֹחֲגִין כשורה - זכור לטוב. רבינו מסתמך על הוראתו של שמואל (שם) לרב יהודה תלמידו. (49) נתבאר למעלה הלכה ה. שבלשון מתנה דבריו קיימים. (50) שלא יחתום כעד על צוואה כזו. שמואל הורה כך לרב יהודה.

יב. ישראל⁵¹ שהמירו⁵² - יורש את קרוביו הישראליים פשהיה⁵³. ואם ראו בית דין לאבד את ממונו ולקנסו שלא יירש, פדי שלא לחזק את ידיהם⁵⁴ - הרשות בידן. ואם יש לו בנים בישראל - תנתן ירשת אביהן המומר להן. וכן המנהג תמיד במערב⁵⁵.

51) שם. (52) החליף דתו, השתמד. (53) אף על פי שחטא ישראל הוא. בקידושין שם דרשו שגוי יורש את אביו מהכתוב (שם ה): "כי ירושה לעשיו נתתי את הר שעיר", ודחו לימוד זה משום ש"ישראל מומר שאני". ומכאן שישראל מומר - יורש (את עשיו הגדירו חכמים כישראל מומר). (54) ידי הממירים. (55) בארצות אירופה שהן מערבית למצרים, מקום מגורי רבינו.

יג. צו חכמים⁵⁶, שלא ישנה אדם⁵⁷ בין הבנים בחייו אפלו בדבר מועט, שלא יבואו לידי תחרות וקנאה, פאחי יוסף עם יוסף⁵⁸.

56) שבת י: (57) לא יעדיף. (58) שכתונת הפסים שנתן לו יעקב גרמה לשנאת אחים חריפה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְהַבְּרִיחַ - שְׁמִינְ אֱלוֹ הַקְּרוֹבִים שֶׁהוֹרְדוּ מֵהַ שְׁעָשׂוּ וּמֵהַ שְׁאֲכָלוּ, כְּמִנְהַג כָּל הָאָרִיסִין שֶׁל אוֹתָהּ הַמְּדִינָה. וְלָמָּה לֹא יַעֲמִידוּ בֵּית דִּין אֶפְסֹרֶפּוֹס²³ לְעוֹלָם, בֵּין כְּמִטְלָטְלִים בֵּין כְּפָרְקָעוֹת, עַד שְׁיָבֹאוּ הַבְּעָלִים אוֹ עַד שְׁיִוָּדַע בּוֹדָאֵי שְׁמָתוֹ? לְפִי שְׁאִין בֵּית דִּין חֲבִיבִין לְהַעֲמִיד אֶפְסֹרֶפּוֹס לְגְדוֹלִים שֶׁהֵן כְּגֵי דַעַת²⁴.

(20 שם לט. 21) ולשמור עליהם שלא יחזיקו בהם אחרים שלא כדין. (22) בהלכה שלפנינו, מדובר כשלא שמעו שמת, ולפיכך אין יורשיו זכאים לנחול אלא לעבוד ולקבל חלק מהיבול כפי מנהג המדינה. (23) שאינו נוטל שטר, כמו שמעמידים ליתומים. (24) בגמרא שם: "אפוטרופא לדיקנני (מגודלי זקן) - לא מוקמינן". וטעמו של דבר, מבואר ברש"י שם: שלא ימצאו אנשים שיסכימו לקבל עליהם טורח גדול של טיפול בקרקעות חינם, אלא בשביל יתומים קטנים יקבלו עליהם למען המצוה הרבה; ובמטלטלין, שאין כל טורח בשמירתם, ימצאו אנשים שמקבלים לשמירה, משום שמתכבדים בזה שבית-דין נותנים בהם אימון (על-פי ביאורו של המגיד-משנה). [ב'נמוקי יוסף' מביא מחלוקת ראשונים, במקרה שנמצא אדם שאינו קרוב, ומסכים לקבל על עצמו אפוטרופוס בקרקעות ללא תשלום. דעת הרשב"א שמורידים אותו לקרקעות, ודעת רבינו אהרן הלוי שאין מורידים, שמה יפסיד את הנכסים, אבל קרוב הראוי ליורשו ומקבל חלקו כאריס - לא יפסיד. וכן כתב ה'טור' סי' רפה בשם אביו הרא"ש, והוא מוסיף, שהיורש יכול למחות נגד מינויו של אפוטרופוס].

ו. נִשְׁבְּהָ²⁵ הַשְּׁבִי וּבְרַח הַמְּסָפֵן, וְהִנִּיחַ קָמָה²⁶ לְקַצוֹר²⁷ וְעֲנָבִים לְבָצֵר, תְּמָרִים לְגֵדֵר וְזֵיתִים לְמָסַק - בֵּית דִּין יוֹרְדִים לְנִכְסֵי וּמַעֲמִידִין לָהֶן אֶפְסֹרֶפּוֹס²⁸, וְקוֹצֵר וּבוֹצֵר וְגוֹדֵר וּמוֹסֵק, וּמוֹכֵר הַפְּרוֹת, וּמְנַיֵחִין דְּמִיָּהֶן עִם שְׂאֵר הַמְּטָלְטְלִין בְּבֵית דִּין, וְאַחַר כֵּן מוֹרִידִין הַקְּרוֹב לְנִכְסֵי; שְׂאֵם יָרַד תְּחִלָּה, שְׂמָא יִתְלַשׁ אֱלוֹ הַפְּרוֹת שֶׁהֵן כְּתוּבִין וְיֵאָכֵל אוֹתָן²⁹. וְהוּא הַדִּין בְּחִצְרוֹת וּפְנִדְקוֹת³⁰ וְחֲנִיּוֹת, הַעֲשׂוֹת לְשֹׁכֵר וְאֵינֶן צְרִיכִין עֲבוּדָה וְלֹא טְרַח, וְאֵין אָדָם נוֹתֵן אוֹתָן בְּאָרִיסוֹת³¹ - אֵין מוֹרִידִין לָהֶם יוֹרֵשׁ; שְׁהָרִי גוֹבֵה הַשֹּׁכֵר וְאוֹכֵל. אֲלֹא פִּיצַד עוֹשִׂין? בֵּית דִּין מַעֲמִידִין לָהֶן גַּבְּאֵי, וְיִהְיֶה הַשֹּׁכֵר מְנַח בְּבֵית דִּין עַד שְׁיָבִיא רְאִיָּה שְׁמָת, אוֹ עַד שְׁיָבֹא וְיִטַּל שֹׁכְרוֹ.

(25) מימרא של רב יהודה בשם שמואל (שם). (26) תבואה מחוברת לקרקע. (27) בשלה וראויה לקצור. בעברית יש שמות שונים לקטיפת מינים שונים של גידולי קרקע: קצירה - לתבואה, בצירה - לענבים, מסיקה - לזיתים, גדירה - לתמרים, ואורה - לתאנים. (28) משום שאין בזה טורח. לזמן מרובה, אפשר יהיה למצוא אדם שיעסוק בזה. (29) קרוב יורש, מורה היתר לעצמו. (30) בתי מלון.

שיש להם סוף - אשתו מותרת להינשא, שאין להם סוף - אשתו אסורה". ואביי שם מפרש, מים שיש להם סוף, היינו "שעומד ורואה מארבע רוחותיו", ולפיכך כשהעד ראה שבעלה נפל למים, ושהה יותר מכדי שאדם יכול להימצא במים ולחיות - אשתו מותרת להינשא, ואם אינו רואה מארבע רוחותיו, חוששים שמא עלה מן המים במקום שראיתו של העד אינה מגיעה. (9) לא הגיעה כל ידיעה ממנו ונשתכח. (10) דייק רבינו וכתב "לכתחילה", להודיענו שאם נשאת שלא ברשות בית-דין אין הבעל מחויב לגרשה, כמבואר בפ"ג מהלכות גירושין ה"ט (ראה שם, דיני עדות מיתת הבעל). (11) טעמו יתבאר בסוף הלכה זו. (12) בכל אלו המקרים, אמרו חכמים (שם קב. וקכא.) שאין משיאים את אשתו (ראה הלכות גירושין שם, נימוקי דינים אלה). (13) לאו דווקא "כרת", שהרי ביאת אשת איש עונשה מיתת בית-דין, ונקט "כרת" משום שכל עבירה שחייבים עליה מיתת בית-דין כשיש עדים והתראה - עונשה כרת בידי שמים כשאין עדים או התראה. (14) בבבא ראשונה, חסר הסיים: "ואחר-כך נשמע שמת". וב'בית יוסף' חו"מ סימן רפד (ב'בדק הבית' שלו) כתב שזה לאו דוקא. ונראה שהתכוון לומר שאין זה תנאי נוסף, אלא מסקנה הגיונית מן העדות ומן "אבד זכרו". בהלכה הקודמת, ביאר רבינו שלפעמים משיאין את האשה ואין היורשים נוחלים, וכאן מבאר שלפעמים אין משיאין והיורשים נוחלים. ולא ביאר רבינו כאן אם האשה נוטלת כתובתה משום שזה דבר שבממון, או אינה נוטלת כל זמן שאסור לה להינשא. הראב"ד כאן אומר שאינה נוטלת, מפני "שאין אני קורא בה: כשתנישאי לאחר תיטלי כתובתך" (ראה מגיד-משנה).

ד. שְׁבִי¹⁵ שֶׁנִּשְׁבְּהָ, וְשָׂמְעוּ שְׁמָת, וְיָרְדוּ יוֹרְשֵׁי לַנְּחִלָּה¹⁶ וְחָלְקוּ אוֹתָהּ בִּינֵיהֶם - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדָן. וְכֵן הַבּוֹרַח מִחֲמַת סִפְנָה¹⁷. אֲבָל הַיּוֹצֵא לְדַעַת¹⁸ שְׁשָׂמְעוּ בּוֹ שְׁמָת, וְיָרְדוּ יוֹרְשֵׁי לְנִכְסֵי וְחָלְקוּם - מוֹצִיאִין מִיָּדָן¹⁹, עַד שְׁיָבִיאוּ רְאִיָּה שְׁמָת מוֹרִישָׁן.

(15) בבא-מציעא לח: ולט. (16) לירש גוף הנכסים ולזכות בהם (לא רק כאריסים לקבל חלק הפירות). (17) סכנת הריגה. (18) מרצונו. (19) רש"י שם מבאר ההבדל בין נאנס לצאת ובין יוצא לדעת: במקרה השני, אנו אומרים: מכיון שלא אמר הורידו קרובי לנכסי, נראה שאינו רוצה בכך. אבל כשנשבעה או ברח מפני הסכנה, אפשר שלא הספיק לצוות או שלא שם לב לעניני רכושו (על-פי ביאורו של המגיד-משנה).

ה. שְׁבִי²⁰ שֶׁנִּשְׁבְּהָ וּבּוֹרַח מִחֲמַת סִפְנָה נִפְשׁוֹת - חֲבִיבִין בֵּית דִּין לְהַתְּעַסֵּק בְּנִכְסֵיהֶן²¹. פִּיצַד עוֹשִׂין? כָּל הַמְּטָלְטְלִין יְהִי מִפְּקֻדֵין בְּיַד נְאֻמָּן עַל פִּי בֵּית דִּין, וּמוֹרִידִין לְתוֹף הַקְּרָקָעוֹת קְרוֹבִין הָרְאוּיִין לִיְרֵשָׁה כְּדִי לְעַבֵּד אֶת הַקְּרָקָעוֹת²² וְלְהַתְּעַסֵּק בָּהֶן עַד שְׁיִוָּדַע שְׁמָתוֹ אוֹ עַד שְׁיָבֹאוּ. וְלְכַשְׁיבּוֹא הַשְּׁבִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

31) על-מנת שהמקבל עליו הטיפול, יטול חלק מן ההכנסה. בגמרא שם אמרו שבקרקעות תיקנו חכמים שיטול שכר כאריס, כדי שיעבד את השדה ולא תבור (שדה שאין מעבדים אותה זמן רב - מתקלקלת). ומזה למד רבינו, שבמקום שאין חשש הפסד כזה - לא תיקנו. ולפיכך בכל אלה, שאין הפסד מצוי בהם - אין מורידים יורש בשכר (מגיד-משנה. ראה ה"ז).

ז. ואין מורידין³² הקרוב לעולם אלא לשדות ולגנות וקרמים וכיוצא בהן, שיהיה בהן כאריס³³, כדי שלא יפסדו ונמצאו בורים ונשמים.

פָּרָק שְׁמִינִי

1) מבאר דין שאין מורידין קטן לנכסים אלה, ולא קרוב לנכסי קטן.

א. כִּשְׁמֹרֵיִדִין² קָרוֹב לְנִכְסֵי הַשְּׁבוּי או בֹרֵחַ או לְנִכְסֵי הַיּוֹצֵא לְדַעַת שֶׁשָּׁמְעוּ בוֹ שְׁמַת - לֹא יוֹרֵדוּ קָטָן³, שְׁמָא יַפְסִיד הַנִּכְסִים. וְאִין מוֹרִידִין קָרוֹב לְנִכְסֵי קָטָן, שְׁמָא יִטְעֵן וְיֹאמֶר: זֶה חֵלְקִי הַמַּגִּיעַ לִי בִּירְשָׁתִי. וְאֶפְלוּ קָרוֹב מִחֻמַּת קָרוֹב אֵין מוֹרִידִין. כִּיצַד? הֵיוּ שְׁנֵי אָחִים, אֶחָד גְּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, וְנִשְׁבְּהַ הַקָּטָן⁴ או בָּרַח - אֵין מוֹרִידִין הַגְּדוֹל לְתוֹךְ שְׂדֵהוּ, מִפְּנֵי שֶׁהַקָּטָן אֵינוֹ יְכוּל לְמַחֹת, וְשְׁמָא יַחְזִיק זֶה הָאָח, וְלֹאֲחֵר שְׁנַיִם יֹאמֶר: זֶה חֵלְקִי שֶׁהַגִּיעַ לִי בִּירְשָׁתִי⁵, וּמִחֻמַּת יִרְשָׁה בְּאִתִּי. וְאֶפְלוּ בֶן אָחִיו שֶׁל זֶה הַקָּטָן הַנִּשְׁבְּהַ - אֵין מוֹרִידִין אוֹתוֹ לְנִכְסָיו⁶, שְׁמָא יֹאמֶר: שְׁמִחֻמַּת אָבִי יִרְשָׁתִי חֵלְקִי זֶה.

2) בבא-מציעא לט. (3) מימרא של רב הונא, שם: "אין מורידים קטן לנכסי שבוי, ולא קרוב לנכסי קטן, ולא קרוב מחמת קרוב לנכסי קטן". (4) רבינו מפרש מימרא של רב הונא, בקטן שבוי, משום שכל הסוגיא שם עוסקת בשבוי, אולם להלכה גם רבינו מודה שאין מורידים קרוב אפילו לקטן שאינו שבוי, שהרי הנימוק: "שמא יטעון" כוחו יפה גם בלא שבוי (ראה לחם-משנה). (5) והקטן אינו יודע למחות ולהתדיין עמו. (6) בהגהות מיימוניות אות א, כתב: "צריך-עיון מניין לו זה?" ובלחם-משנה האריך בזה, והוסיף קושיא: למה לא פירש רבינו קרוב מחמת קרוב, שפירשו בגמרא: "באחי דאימא"? (אחי האם שאינם יורשי אבי הקטן, ואף-על-פי-כן יש אפשרות רחוקה שיוכל לטעון: ירשתים. ראה ה"ב). ונראה לי, שהדין שלפנינו אינו ביאור לקרוב מחמת קרוב, אלא הרחבת המונח "קרוב", שהרי בן אחיו הוא יורש ממש כמו אחיו ועומד במקומו, "ואפילו" שכתב רבינו משמעותו - אף-על-פי שאחיו חי - אין מורידין את בנו, שמא ימות אביו ויאמר בנו זה: מחמת אבי ירשתי. ודין קרוב מחמת קרוב, מבאר רבינו בהלכה הבאה (ראה ביאורנו שם). נפירוש פשוט זה מיישר את ההדורים מבלי להיכנס לפירצה הדחוקה של בעל לחם-משנה].

ב. לְעוֹלָם אֵין מוֹרִידִין קָרוֹב לְנִכְסֵי קָטָן, אֶפְלוּ קָרוֹב מִחֻמַּת אָחִי הָאֵם⁷ שְׁאֵינָן רְאוּיִין לִירְשָׁה. הִרְחִיקָה

32) מתבאר מהאמור למעלה. (33) מלשונו משמע, שקרוב מקבל רק חלק אריסות מכל הפירות שאכל, ומחזיר לבעלים - כשיבואו - את מותר דמי הפירות. והראב"ד בהשגותיו חולק, ודעתו שכל מה שאכל הוא שלו, ובפירות שלא נקטפו עד שבאו הבעלים - הוא נוטל חלק אריסות (ראה 'טור' שם).

ח. מִי שֶׁיִּצְאָ³⁴ לְדַעַת וְהֵנִיחַ נִכְסָיו, וְאִין יָדוּעַ לְהִיבֵן הַלֵּף וְלֹא מָה אֲרַע לוֹ - אֵין מוֹרִידִין קָרוֹב לְנִכְסָיו; וְאֵם יָרַד - אֵין³⁵ מְסַלְקִין אוֹתוֹ. וְאֵין בֵּית דִּין צָרִיכִין לְהַטְפִּיל בוֹ וּלְהַעֲמִיד לוֹ אֶפּוֹטְרוֹפּוֹס, לֹא לְקַרְקַע וְלֹא לְמַטְלָטְלִין, שֶׁהָרִי לְדַעַתוֹ יָצָא וְהֵנִיחַ נִכְסָיו³⁶. וְכִיצַד יִהְיֶה דִּין נִכְסֵי זֶה? מִטְּלָטְלִין - יַעֲמִדוּ בְּיַד זֶה שֶׁהֵן תַּחַת יָדוֹ עַד שְׁיָבֹאוּ זֶה וְיִתְבַּע, או עַד שְׁיִמּוֹת וְיִתְבַּעוּ הַיּוֹרְשִׁין.

34) שם לח: "היורד לנכסי רטושין, מוציאין אותן מידו", ופירשו (שם לט.) "רטושין" היינו שבעליהם יצאו מרצונם, ולא מסרו לשום אדם את הטיפול בנכסיהם. (35) ב'בית יוסף' חו"מ שם, כתב שטעות-סופר נפלה כאן, ויש למחוק את התיבה "אין" (וכן היא הגירסא בכת"י תימן). (36) ללא כל השגחה, ולפיכך אין בית-דין מצווים לשמור עליהם.

ט. וְהַקְּרַקְעוֹת: מִי שֶׁהֵנִיחוֹ שְׁכָן³⁷ - אֵין לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ שְׁכָר³⁸. וְשָׂדֶה או כָּרֶם שֶׁהָיָה בְּהֵן אָרִיס - יִשְׁאָרוּ כְּמוֹ שֶׁהֵנִיחוֹ עַד שְׁיָבֹאוּ. וְשָׂדֶה או כָּרֶם שֶׁהֵנִיחֵם בּוֹרִים³⁹ - יִשְׁאָרוּ בּוֹרִים⁴⁰; שֶׁהָרִי הוּא בְּרַצּוֹנוֹ אֵבֵד מְמוֹנוֹ, וְאֵבֵדָה לְדַעַת אֵין אָנוּ מְצוּיִן לְהַחְזִירָה.

37) צ"ל "שוכן" - כת"י תימן. פירוש, אם מי שהוא שוכן בחצירו או בחנותו לפני שיצא לדעתו. (38) אין בית-דין גובה ממנו שכר דירה. (39) בלתי מועבדים. (40) ואף-על-פי שהקרקע ייפסד.

י. שֶׁמְעוּ בּוֹ⁴¹ שְׁמַת - הָרִי בֵּית דִּין מוֹצִיאִין בְּלַ הַמְּטָלְטְלִין וּמְנִיחִין אוֹתָן אֶצֶל נְאָמָן עַל פִּיהָ⁴², וּמוֹרִידִין הַקָּרוֹב לְשָׂדוֹת וְלְכָרְמִים שֶׁיִּהְיֶה בְּהֵן כְּאָרִיס⁴³ עַד שְׁיָבִיאוּ רְאֵיהַ בְּרוּרָה שְׁמַת או עַד שְׁיָבֹאוּ.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

8) גמרא שם. 9) יורשי אבי הקטן כתבו בשטר, כיצד חלקו ביניהם נכסי המוריש, ומתוך כך בטל החשש שמא יאמרו הקרוב: נכסים אלה שאני מטפל בהם - חלקי הם בירושה. 10) שיטה אחת בגמרא שם אומרת, שלבתיים מורידים קרוב, מפני שהשכנים יודעים שבתים אלה הם רכושו של הקטן, מה שאין-כן בקרקעות הנמצאים מחוץ לעיר. ובמסקנא שם אמרו, שאין הברל בין בתים לשדות. 11) ובשטר זה ירשמו בדיוק גבולות שדותיו של הקטן. 12) שם. 13) שהוא יורש חלק אמו בנכסי הזקנה (הסכתא). 14) שנינו בגיטין כח. "המביא גט והניחו (את הבעל) חולה או זקן, נותן לה בחזקת שהוא קיים" ואין חוששים שמא מת, ולמה כאן חוששים למיתה? ב'תוספות' שם ד"ה והניחו (וכן כאן ד"ה דילמא) הסבירו: שלנכסי יתומים חששו יותר, ובעגונה הקילו. ועוד: בשבויה יש לחשוש יותר למיתה, משום עינויי שביה. 15) בכל הנכסים. 16) שמא מתו שתי השבויות, והקטן יורש חצי הנכסים, והבת שלא נשבת - חצי. 17) כרבא, שם, בניגוד לדעת אביו, שמוסרים לבת חצי הנכסים, משום שמורידים קרוב לנכסי שבויה (כלמעה פ"ז ה"ה), ומעמידים אפטרופוס למחציתו של הקטן. 18) כיורשה של אמו. 19) שאין אנו יודעים אם היא חיה או לא. 20) לכל השליש. גם כאן נחלקו אביו ורבא, בהתאם לשיטותיהם בדין הקודם בחצי הנכסים. [כתב הר"ף בהלכותיו (בבבא מציעא אות שלו): איתמר משמיה דרב צמח גאון זצ"ל, מעות (כסף מזומן) קטן, ממנין עליהן אפילו קרוב, דאמרין מעיינין איניש דמעלי ושאפו נכסיה (נחפש ונמצא איש הגון ונכסיו במצב טוב), ולא פלוג רבנן (ולא חילקו חכמינו) בין רחוק לקרוב וכו'. ופסק הר"ף כמותו. וכן יש לדיין מלשונו של רבינו לקמן פ"י סוף ה"ו].

~ שבת קודש ג' שבט ~

פֶּרֶק הַשִּׁיעוּי

1) מבאר דין אחים ששיבחו נכסים שהשבח לאמצע, ודין יורש שהשביח הנכסים ולבא לו אח ממדינה אחרת, ודין אחד מהאחים שמינהו המלך גבאי או סופר, ודין נושא ונותן בבית והיו אונות ושטרות יוצאות על שמו, ודין אחד מן האחים ששטר חוב של אביהם יוצא מתחת ידו ודין נטל מכספי הירושה כסף ללמוד תורה או אומנות, ודין מניח בנים גדולים וקטנים שאין הגדולים מתפרנסים פרנסת הקטנים ולא קטנים ניזונים ממזונות הגדולים, ודין החזרת שושבינות, ודין גדול האחים שלובש מתפוסת הבית, כדי שיהיו דבריו נשמעים.

א. האחיך² שעדין לא חלקו ירשת אביהן, אלא קָלן משתמשין ביחד במה שהניח להן - הרי הן פשתפין לקל דָּבָר. וכן בשאר היורשין - הרי הן שפתפין בנכסי מורישן. וכל שעשאו ונתן פל אַחַד מֵהֶן בקָמוֹן זֶה³ - השָׁכַר לְאִמְצָעָא⁴.

2) משנה בבא בתרא קמד. 3) של הירושה. 4) חולקים בשווה. זה נלמד ממעשה של רב ספרא (שם קמד). שנשא

תָּרָה היא זו. וְאָפְלוּ יֵשׁ בְּיָהֶן⁸ שֵׁטֶר חֲלָקָה⁹ בֵּין בְּבָתִּים¹⁰ בֵּין בְּשָׂדוֹת - לא יִרְדּוּ. וְאָפְלוּ אָמַר: פְּתָבוּ עָלַי שֵׁטֶר אֲרִיסוֹת¹¹ - לא יִרְדּוּ; שָׁמָּא יֵאבְדוּ הַשְּׂטָרוֹת וְיִנְאָרְכוּ הַיָּמִים וְיִטְעֶן וְיֵאמַר שְׂזָה חֲלָק יִרְשָׁה בָּא לֹא (מִחֲמַתָּה או) מִחֲמַת מוֹרִישָׁיו. מִעֲשָׂה¹² בְּאִשָּׁה אַחַת, שְׂהִיו לָהּ שְׁלֹשׁ בָּנוֹת, וְנִשְׁבְּתָה הַזְּקֵנָה היא וּבַת אַחַת, וּמִתָּהּ בַת שְׁנַיָּה וְהַנִּיחָה בֶן קָטָן¹³; וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין מוֹרִידִין זוּ הַבַּת הַנִּשְׁאָרָה לְנָכְסִים - שָׁמָּא מִתָּה הַזְּקֵנָה¹⁴, וְנִמְצָאוּ שְׁלִישׁ נָכְסִים¹⁵ אֱלוּ לְקָטָן, וְאֵין מוֹרִידִין קָרוֹב לְנָכְסֵי קָטָן; וְכֵן אֵין מוֹרִידִין לְזָה הַקָּטָן בְּנָכְסִים - שָׁמָּא עֲרִין הַזְּקֵנָה בְּחַיִּים, וְאֵין מוֹרִידִין קָטָן לְנָכְסֵי שְׂבוּי. אֲלָא כִּיצַד עוֹשִׂין? מִתּוֹךְ שְׂצָרִיךְ לְהַעֲמִיד אֶפּוֹטְרוֹפּוֹס לְחֻצֵי שֵׁל קָטָן¹⁶, מִעֲמִידִין אֶפּוֹטְרוֹפּוֹס עַל כָּל נָכְסֵי הַזְּקֵנָה¹⁷. אַחֲרֵי זֶמֶן שָׁמְעוּ שְׁמִתָּה הַזְּקֵנָה. אָמְרוּ חֲכָמִים: תִּרְדּוּ הַבַּת הַנִּשְׁאָרָה לְשְׁלִישׁ הַנָּכְסִים, שֶׁהוּא חֲלָק יִרְשָׁתָה; וְיִרְדּוּ הַקָּטָן לְשְׁלִישׁ, שֶׁהוּא חֲלָקוֹ מִנְכָסֵי הַזְּקֵנָה¹⁸; וְהַשְּׁלִישׁ שֵׁל בַּת הַשְּׂבוּיָה¹⁹ - מִעֲמִידִין לֹא אֶפּוֹטְרוֹפּוֹס²⁰ מִפְּנֵי חֲלָק הַקָּטָן, שָׁמָּא מִתָּה גַם הַבַּת הַשְּׂבוּיָה, וְיֵשׁ לְזָה הַקָּטָן חֻצֵי הַשְּׁלִישׁ שְׂלָהּ. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

7) רבינו מפרש מה שאמרו שם "אחי מאמא", בקרובים מחמת אחי האם, שאינם ראויים לירש את הנכסים שהיו בחזקת אבי הקטן. תמצית שיטתו של רבינו היא: א. כל מי שראוי לירש את נכסי אבי הקטן במקרים מצויים, כגון בני המת, אחיו ובני אחיו - נכנסים בגדר "קרוב", ועיקר התקנה שלא להוריד קרוב, מנומקת: שלא יאמר אני היורש החוקי של אותם הנכסים; ב. "קרוב מחמת קרוב", פירוש, אדם שאין לו אפשרות של ירושת נכסים אלא במקרה רחוק מן המציאות, שאין אנו רגילים לחוש לו בענינים אחרים, ואף-על-פי-כן אין מורידים אותו. וטעמו של דבר, מבאר רבינו: "הרחקה יתירה היא זו" כלומר, מכיון שהוכרחו לתקן שלא להוריד קרוב - לא נכנסו לחלק בין ראוי לירש במקרים מצויים, ובין אינו ראוי אלא במקרים יוצאים מן הכלל, וכללו בתקנה זו כל מי שיש אפשרות כל שהיא - רובת כוז שבדרך כלל אין בית-דין חוששים לה - לטענת ירושה. וכן פירש ב'טור' חו"מ סי' רפה: "קרוב מחמת קרוב", אם יש בו צד שיכול להחזיק בהן משום ירושה. והגבלה זו - אפשרות ירושה - אין להימלט ממנה, שהרי מוכרחים לקבוע גבול מסויים בין קרוב מחמת קרוב ובין רחוק, שאם לא כן הרי כל ישראל קרובים הם, שכולם צאצאי יעקב אבינו (ונראה שגם רש"י מגביל כך תחומי הקרוב מחמת קרוב). ובזה נתבהרה שיטת רבינו ונסתלקו התמיהות. [ומה שהקשה בלחם-משנה בנגוע ל"אחי מאמא" שבדברי רב הונא בעמוד א, ולמה שאמרו שם בעמוד ב ב"אחי דאמא" לא על רבינו תלונתו - שהרי פסק כמסקנת הגמרא שם - אלא על הגמרא שסותרת לכאורה דברי עצמה. ראה מהר"ם שי"ף שיישב סתירה זו בפשטות].

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בנות. ורשב"ם שם מוסיף עוד דוגמא: כגון שאמר בעלה: תירש אשתי בין הבנים.

ד. מי שִׁירֵשׁ¹⁵ אֶת אָביו, וְהִשְׁבִּית הַנְּכָסִים וְנָטַע וּבָנָה, וְאַחַר כֵּן נִדְעָ שֵׁשׁ לוֹ אַחִין בְּמִדְיָה אַחֲרָת: אִם קִטְנִים הֵן - הִשְׁבַּח לְאִמְצָע¹⁶; וְאִם הֵיוּ גְדוּלִים, הוֹאִיל וְלֹא נִדְעָ שֵׁשׁ לוֹ אַחִין - שָׁמַן לוֹ פְּאָרִיס¹⁷. וְכֵן אֵת שְׂרֵד לְנִכְסֵי קִטְן וְהִשְׁבִּית - אֵין שָׁמַן לוֹ פְּאָרִיס, אֲלָא הִשְׁבַּח לְאִמְצָע, שְׁהָרִי לֹא בְרִשׁוֹת יָרַד.

(15) בבא מציעא לט: רמ. (16) ואינו נוטל חלק כאריס בחלק הירושה של אחיו. כרב חסדא שם במעשה של מרי בר איסק. והטעם, משום שאין מורידים קרוב לנכסי קטן אפילו הוא שבו (ראה למעלה פרק ח הלכה א) ולפיכך נידון כיורד שלא ברשות בית דין, שאין לו כלום, ואף על פי שלא ידע שיש לו אחים ולא שייך לומר: מחל לאחיו. (17) נוטל חלק היבול והשבח בחלקם של אחיו, משום שמורידים קרוב לנכסי שבו או בורח מחמת סכנה מקבל חלק כאריס (ראה למעלה פרק ז הלכה ד) ואחים אלה שיצאו למדינה רחוקה לפני שמת המוריש - בית דין מטפלים בנכסיהם כמו בנכסי שבו, שהרי אינם בגדר יוצא לדעת שהשאירו נכסיהם מבלי לדאוג לטיפול בהם (ראה שם הלכה ח) ולפיכך דנים אותם כיורד ברשות בית דין. וכל זה כשלא ידע שיש לו אחים, אבל כשידע אנו אומרים: מכיוון שלא התנה בפני עדים שלטובת עצמו הוא משקיע כסף או טורח רב, מתקבל על הדעת שמחל. כל הדינים שבהלכה זו הם בשיטת הרי"ף בהלכותיו כאן. [בהשגות הראב"ד כתוב: "ואם ידע מה בכך, הלא מורידין קרוב לנכסי שבו קטן אלא אם כן יצא לדעת ולא ציווה דהיינו רטושין". ברור, שטעות סופר כאן, במקום "קטן" צריך להיות "גדול"].

ה. אֶחָד מִן הָאֲחִין¹⁸ שֶׁלָקַח מְעוֹת וְעָשָׂה בָהֶן סְחוּרָה, אִם הָיָה תַלְמִיד חֶכֶם גְּדוֹל שְׁאִינוּ מְנִיחַ תּוֹרָתוֹ שְׁעָה אַחַת - הָרִי הַשְּׂכָר שֶׁלוֹ¹⁹; שְׁאֵין זֶה מְנִיחַ תּוֹרָתוֹ וּמְתַעֲסֵק לְצַרְךָ אָחִיו²⁰.

(18) מעשה ברב ספרא (בבא בתרא קמד. ראה למעלה הלכה א בהערות). (19) משמע שכל השכר שלו. והרמב"ן הובא במגיד משנה כאן כתב, שרב ספרא לקח חלקו וגם שכר טירחתו בחלק אחיו כפי מנהג המדינה. [בנימוקי יוסף כאן כתב, שעכשיו אין לנו תלמידי חכמים כרב ספרא וכולם נידונים לעניין זה כאנשים פשוטים. ובבית יוסף חושן משפט סימן רפז מביא שיטת הנימוקי יוסף ואומר: "ואין דבריו נראים לי כלל" (ראה דרכי משה שם). (20) לצורך עצמו מוטל עליו לטרוח כמו שאמרו: יפה תורה עם דרך ארץ (סמ"ע שם סעיף קטן יג) אבל לא לצורך אחרים, והרי זה כאילו התנה לצורך עצמו הוא עושה. מכאן יש ללמוד שעיסקא נידונית כטירחה רבה בגופו ממש, שהרי דעת רבינו, שהתנאי מועיל רק בהשקיע כספו או טירחה בגופו ממש (כמו שביארנו למעלה הלכה ב). ואין לומר, שרב ספרא השקיע כסף משלו, שהרי אמרו שם בפירושו: "שבך

ונתן בממון של ירושה משותפת, ובאו הירשים האחרים ותבעו חלקם ופסק רבא, שאדם גדול כרב ספרא שביטל תלמוד תורה והקדיש זמן וטירחה, בוודאי לצרכי פרנסה נחוצים עשה זאת וכאילו התנה בפירוש, שלעצמו הוא עושה, ותנאי כזה מועיל כמבואר במשנתנו. ומכאן, שבאדם שאינו מסוגו של רב ספרא - השכר לא מציע ואינו יכול לטעון: אני טרחתי והרווחתי - ובשבילי טרחתי, שאנו אומרים שהמשיב מחל לירשים האחרים את טירחתו.

ב. הֵיוּ הַיּוֹרְשִׁין גְּדוּלִים וְקִטְנִים, וְהִשְׁבִּיתוּ הַגְּדוּלִים אֶת הַנְּכָסִים - הִשְׁבִּיתוּ לְאִמְצָע. אֲמָרוּ: רְאוּ מַה שֶׁהֵנִיחַ לָנוּ אָבֵא, וְהָרִי אָנוּ עוֹשִׁין וְאוֹכְלִין⁸ - הִשְׁבַּח שֶׁל מְשִׁבִּיח⁹. וְהוּא¹⁰ שֶׁהֵנִיחַ הִשְׁבַּח מַחְמַת הוֹצָאָה שֶׁהוֹצִיא הַמְּשִׁבִּית; אֲבָל שִׁבְחוּ נְכָסִים מַחְמַת עֲצָמָן¹¹ - הִשְׁבַּח לְאִמְצָע.

(5) משנה שם קמג: וכביאורו של רבא בגמרא. (6) והקטנים אינם יכולים להשביח. (7) הגדולים לקטנים לפני שהשביחו. (8) נוטלים את השבח. רשב"ם במשנתנו מבאר, שאפילו לא אמרו בפני בית דין אלא בפני עדים - מועיל התנאי. ובמגיד משנה כאן כתב, שכן משמע גם מלשונו של רבינו, שהרי לא התנה שהאמירה צריכה להיות בפני בית דין. [בירושלמי בבא בתרא פרק ט הלכה ג אמר רבי לא (שם תנא או אמורא): אם אמרו בפני בית דין. וכן כתבו בתוספות בבבלי בשם תוספתא (ראה הגהות הב"ח שם). ויש לתמוה על הרשב"ם והרב המגיד שלא הביאו כלל את דברי הירושלמי. והרא"ש (פרק ט סימן ט) מחלק בין גדולים לקטנים: בקטנים - צריך שיאמרו בפני בית דין, שמא יטרחו בית דין וימצאו אדם שישביח גם בשבילם. אבל בגדולים מספיק תנאי בפני עדים. (9) מפני שהאחרים, שאינם משתתפים בהשבחה, מוחלים. ומה שאמרו (בבבא מציעא כב:): "קטנים אינם בני מחילה" היינו במקום שמפסידים. אבל כאן אינם מפסידים כלום, שהרי אינם יכולים להשביח (תוספות שם דיבור המתחיל ואם. וכן כתב הרא"ש שם). (10) בתנאי. (11) כגון שעלה נהר על גדותיו והציף שדות והעלה עליהן אדמה שמינה או זבל.

ג. וְכֵן¹² אִם הָיְתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל מַת הַיּוֹרְשֵׁת בְּכָלֵל אַחֲיוֹתֶיהָ¹³ אוּ בְּכָלֵל בְּנוֹת דּוּרְיָה¹⁴, וְהִשְׁבִּיתָה הַנְּכָסִים - הִשְׁבַּח לְאִמְצָע. וְאִם אֲמָרָה: רְאוּ מַה שֶׁהֵנִיחַ לִי בְּעַלִי, וְהָרִינִי עוֹשָׂה וְאוֹכְלָת, הִשְׁבִּיתָ הַנְּכָסִים מַחְמַת הוֹצָאָה - הָרִי הִשְׁבַּח שְׁלָה.

(12) במשנתנו: "וכן האשה שהשביחה וכו'" וביארו בגמרא (שם קמד.) שהמדובר באשה יורשת. ורבינו הוסיף דוגמאות. (13) כגון ראובן נשא בת שמעון אחיו ומת ראובן בלי בנים ושמעון מת והניח עוד בנות והן קטנות, הרי אלמנתו של ראובן ואחותיה יורשות את בעלה מכוח אביהן, שהיה יורשו אילמלי היה בחיים. (14) כגון, שהיו לראובן ושמעון עוד אח, או אחים שהם דודיה ומתו והניחו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כשמואל בדיני ממונות, פסק רבינו כאן כרב, משום ששנינו כמותו בברייתא (שם): (32) רב אמר סתם: "עליו להביא ראייה" ופירש רבה (שם): כוונתו, שעליו להביא ראייה שיש לו כסף משלו שאינו מנכסי הירושה, ורב ששת פירש שצריך להביא שטר מקויים בבית דין וסומכים אנו על בית דין שבוודאי בדק את כל הפרטים הנוגעים לתוכן השטר - ונמצאו נכונים. ופסק רבינו כרבה. (33) ברייתא שם. (34) נשואה. (35) לא התכוון לומר שעליה להביא ראייה שאותם השטרות נפלו לה לירושה, אלא מספיקה ראייה שנפלה לה ירושה בכסום מספיק לקניית העבדים ולהלוואות הרשומות בשטרות - כמו באחד מן האחים. בגמרא שם משמע שהברייתא מדברת באשה אלמנה המטפלת בנכסי יתומים. ורבינו משמיענו שגם בנשואה בנכסי בעלה הדין כן. ונראה מדברי הגמרא שם שלא כל שכן הוא מנכסי יתומים. [בפרק כ"ב מהלכות אישות הלכה ל כתב רבינו שהאשה נאמנת לומר במתנה נתנו לי, ובמגיד משנה שם מוסר מקור הדין בירושלמי כתובות פרק ו. ואין בזה ניגוד לדין שלפנינו, משום שהמדובר שם כשאנינה נושאת ונותנת בתוך הבית]. (36) ואין אנו אומרים, מכיוון שבית דין נותן בה אימון ומוסר לידיה נכסי יתומים והרי היא מתגאה בזה - יש להניח שלא תנצל את האימון לרעת היתומים ולפיכך, נאמין לה בלי ראייה. (37) נכסים שהכניסה לבעלה מבית אביה והם חוזרים לידיה אחר מות בעלה. (38) שם.

ח. במה דברים אמורים? באחים ובאלמנה שאין חלוקין בעסתן³⁹; אבל אם היו חלוקין בעסתן⁴⁰ - שפא מעסתו קמין⁴¹, ועל האחין להביא ראיה⁴² שהן משל אמצע⁴³. וכן אם מת זה⁴⁴ הנותן והנשוא בתוך הבית - על האחין להביא ראיה, אף על פי שלא היו חלוקין בעסתן.

(39) אינם חלוקים בשום דבר ואפילו מזונותיהם אוכלים ביחד. (40) כל אחד נוטל לצורך פרנסתו מהירושה המשותפת ומנהל משק בית בפני עצמו. (41) צמצם היוצאות משק הבית שלו וחסך סכום זה. (42) מימרא של רב חסדא שם. (43) מנכסים המשותפים. (44) שם עמוד א אמר שמואל: "מודה לי אבא (רב) שאם מת - על האחין להביא ראייה", וטעמו, שאין היתומים יכולים להביא ראייה משום שאינם בקיאים בעיסקי אביהם. אבל על האח מטילים להביא ראייה ואם אינו מביא - יפסיד (רשב"ם שם). בגמרא שם הקשו על דברי שמואל וסיימו "קשיא" (הקושיא נשארה בתוקפה), ואף על פי כן פסק רבינו חננאל (וכן רבינו כאן) כמותו, וביאר: "נכטינן מרבותי ז"ל כל היכא דאמרה גמרא: תיובתא דפלוגי - תיובתא, בטלו דברי מי שהתיובתא עליו לגמרי, אבל היכא דעלתה בקושיא, כי הך דשמואל, לא בטלו דבריו דאמרינן לא הוה ברידא להון דבטלה שמועה זו לגמרי, אלא דלא אישכתה פירוקא בהאי שעתא" [=כשמימיים בגמרא "תיובתא דפלוגי תיובתא" הכוונה בטלו דבריו, אבל כשמימיים "קשיא" הכוונה - לא מצאנו לפי שעה תירוץ לקושיא זו.

אבוה זוזי שקלינהו עבד בהו עיסקא (הניח אביו זוזים, לקחם ועשה בהם עסק), ולא מצאנו בדברי הפוסקים שהמדובר בהשקעות כסף.

ו. אחד מן האחין²¹ שמונה המלך גבאי²² או סופר שמוכנים ומוציא בממון המלך²³, וכן כל פיוצא פזה מעבודת המלכים: אם מחמת אביהן מנהו, כגון שהיה אביהן ידוע בדבר זה, ואמר²⁴: נעמיד תפתיו בנו פדי לעשות חסד עם היתומים - הפרס שישל וכל השכר שישתכר בעבודה לכל האחין. ואפלו היה חכם ביותר וראוי למנות²⁵. ואם מחמת עצמו מנהו - הרי זה לעצמו²⁶.

(21) ברייתא שם קמדה: המדובר באחים שלא חילקו (בית יוסף שם סימן קעז בבדק הבית). וכן משמע מלשון המשנה: "האחין השותפין". (22) גובה מסים. (23) ומקבל שכר קצוב או חלק מסויים מההכנסות. (24) המלך או שריו. (25) בזכות עצמו. (26) אפילו אם האב שימש גם כן בתפקיד זה, מכיוון שלא בזכות האב נתמנה. [במשנה שם כתוב: "האחין השותפין שנפל אחד מהם לאומנות". ופירושו בגמרא שם: "האי אומנות - לאומנות המלך". ומפירוש זה למד הר"י מיגאש (מובא בטור שם סימן קעז) שבמינוי לאומנות פרטית - הכול לעצמו. ובשם רבינו יונה מובא שם, שאפילו לאומנות המלך נוטל לעצמו רק שכרו כפועל, והשאר חולקים.

ז. אחד מן האחין²⁷ שהיה נושא ונותן בתוך הבית²⁸, וקנה עבדים בשמו לבדו²⁹, הלזה לאחיים והיה שטר החוב בשמו לבדו, ואמר: מעות אלו שהלויתי או שקניתי בהן עבדים אלו שלי לבדי הן, שנפלו לי מבית אבי אמי³⁰, או מציאה מצאתי, או מתנה נתנה לי - עליו להביא ראיה³¹ שנפלה לו ירשה אחרת, או מצא מציאה, או זכה במתנה³². וכן³³ האשה³⁴ שהיתה נושאת ונותנת בתוך הבית, והיו אונות, שהן שטרי ממכר עבדים ושטרי חובות, יוצאות על שמה, ואמרה: שלי הן, שנפלו לי מבית אבותי - עליה להביא ראיה שנפלו לה לירשה³⁵. וכן אלמנה שהיתה נושאת ונותנת בנכסי יתומים, והיו אונות ושטרות יוצאות על שמה, ואמרה: מירשה נפלו לי, או מציאה מצאתי, או מתנה נתנה לי - עליה להביא ראיה³⁶. ואם יש לה נדוניא³⁷, ואמרה: מנדוניתי לקחתי - נאמנת. אבל אם אין לה נדוניא ולא הביאה ראיה³⁸ - הרי הכל בחזקת הירושין.

(27) מחלוקת רב ושמואל שם נב. (28) היה מנהל כל ענייני נכסי הירושה המשותפים. (29) בשטר הקניין כתוב שמו בלבד ואין בו רמז שנקנו בכספי הירושה. (30) והיורשים האחרים הם אחיו מן האב ולא מן האם, ואין להם חלק באותן המעות. (31) כרב. אף על פי שבכל מקום הלכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

56) הקטנים יכולים לעכב שהגדולים לא יתלבשו ויתכסו מנכסים המשותפים, משום שמלבושי גדולים יקרים יותר משל קטנים מאותו הסוג עצמו. 57) דרכם של קטנים לאכול יותר מגדולים. 58) וכל אחד מוציא מחלקו כמה שהוא רוצה. 59) נשים, והוציאו לצרכי חופה וכדומה מנכסי הירושה לפני החלוקה. 60) מנכסי הירושה המשותפים. 61) בחיי האב. 62) שהרי זה מתנה מחיים.

יג. הַשִּׂיא הָאֵבֶב⁶³ אֶת בְּנוֹ וְעֵשָׂה לוֹ מִשְׁתָּהּ, וְהִיתָה הַהוּצָאָה מִשָּׁל אָב, וְנִשְׁתַּלְּחָה שׁוֹשְׁבֵינֹת⁶⁴ לְזֶה הַבֶּן בְּחַיֵּי הָאֵבֶב⁶⁵, פְּשִׂיא חוּזְרֹת⁶⁶ לְאַחַר מִיתַת הָאֵבֶב - חוּזְרֹת לְאִמָּצֵעַ⁶⁷. אָבֵל הוּצִיא הַבֶּן בְּמִשְׁתָּהּ מִשָּׁלוֹ⁶⁸ - אֵינָה חוּזְרֹת אֶלָּא מִחֶלֶק הַבֶּן שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה לוֹ בְּלִבָּד⁶⁹.

63) משנה וברייתא שם קמד: 64) "מנהג פשוט ברוב המדינות, שבזמן שיישא אדם אשה משלחין לו ריעיו ומידועי מעות, כדי שיתחזק בהן על ההוצאה שמוציא באשתו ובאים אותם הריעים והמידועים ששלחו לו, ואוכלין ושותין עם החתן בשבעת ימי המשתה או במקצתן - הכל כמנהג המדינה, ואלו המעות שמשלחין נקראין שושבינות" (לשון רבינו בפרק א מהלכות זכייה ומתנה הלכה א). ובהלכה ב שם מבואר, שהמקבל את השושבינות מחוייב להחזירה לשולח כשישא אשה (ראה שם פרטי דין שושבינות). 65) ומובן, שהאב לקח לעצמו את המעות, משום שהוא הוציא משלו לצרכי סעודות הנישואין. 66) כשהשולח נשא אשה ויש להחזיר לו שושבינות. 67) כל האחים משתתפים בהוצאה זו, משום שעל האב מוטל היה להחזיר, וכל בניו מתחלקים בשווה בנכסיהם ובחובותיהם. 68) ולקח הוא השושבינות לצרכי ההוצאות. 69) שחובת החזרה מוטלת עליו. זה הכלל: מי שקיבל השושבינות צריך להחזיר שושבינות לשולח כשישא אשה.

יד. הָאֵבֶב שֶׁשָּׁלַח⁷⁰ שׁוֹשְׁבֵינֹת בְּשֵׁם אֶחָד מִבְּנָיו, כְּשֶׁתְּחֹזֵר הַשׁוֹשְׁבֵינֹת⁷¹ לְאוֹתוֹ הַבֶּן - הַרִי הִיא שְׁלוֹ⁷². אָבֵל אִם שָׁלְחָה הָאֵבֶב בְּשֵׁם בְּנוֹ סָתֵם, כְּשֶׁתְּחֹזֵר - תְּחֹזֵר לְאִמָּצֵעַ⁷³. וְאִין זֶה שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה לוֹ חֵיב לְהַחְזִירָה⁷⁴ עַד שִׁישְׁמְחוּ עִמּוֹ הַבָּנִים כֻּלָּן; שֶׁהֲרִי כֻּלָּן שׁוֹשְׁבֵינִין, שְׁבִישָׁם כֻּלָּן נִשְׁתַּלְּחָה. לְפִיכָּה, אִם שָׁמַח בְּמִקְצָתוֹ⁷⁵ - מִחְזִיר חֶלֶק זֶה שֶׁשָּׁמַח עִמּוֹ בְּלִבָּד, וְהֲרִי הוּא לְאִמָּצֵעַ.

70) שם. 71) אחר מיתת האב. 72) שעל מנת כן שלח האב השושבינות בשמו. 73) כולם שותפים בשושבינות, וכל מה שיתקבל כתוצאה מהשושבינות שנשלחה - יחלקו בשווה. 74) אם נשאו מקצתם, איננו חייב להחזיר חלקם. [אפשר גם לפרש באופן אחר: אינו חייב להחזיר כל השושבינות אלא החלק המגיע על פי החשבון לאלה שנשאו]. 75) מקצת האחים והוא השתתף בשמחת נישואיהם.

טו. גְּדוֹל הָאֶחָיִין⁷⁶ שֶׁהִיהָ לֹבֵשׁ וּמִתְפָּסָה מִלְּבוּשֵׁין

ט. אֶחָד מִן הָאֶחָיִין⁴⁵ שֶׁשָּׁטַר חוֹב⁴⁶ יוּצָא מִתַּחַת יָדוֹ⁴⁷ - עָלָיו לְהֵבִיא רְאִיָּה שְׂאֵבָיו נִתְּנוּ לוֹ בְּכַתִּיבָה⁴⁸ וּמְסִירָה⁴⁹, אוּ שְׂעֻזָּה לוֹ בּוֹ פְּשִׂיאָה שְׂכִיב מְרַע; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאִיָּה - הַרִי הוּא לְאִמָּצֵעַ.

45) ברייתא שם קעג. 46) של אביהם שהלווה כסף לפלוני. 47) וטוען - אבא נתנו לי במתנה. 48) שכתב לו שטר מתנה על שטר חוב זה. 49) ומסר לו את השטר. בקידושין מז: נחלקו רבי וחכמים בדין הקנאת שטר; רבי אומר: אותיות (שטר שאינו ממון בעין אלא אותיות) ניקנות במסירה וחכמים מצריכים כתיבה ומסירה. ופסק רבינו כחכמים.

י. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁵⁰? בְּאֶחָיִין, מִפְּנֵי שֶׁחֻזְקָתָן שׁוֹמְטִין⁵¹ זֶה מִזֶּה; אָבֵל אַחַר שֶׁטַעַן שָׁנְתָן לוֹ אוּ שֶׁקָּנְהוּ מִבְּעָלָיו - גּוֹבָה בּוֹ⁵², וְאִינוּ צָרִיף לְהֵבִיא רְאִיָּה.

50) בגמרא בבא בתרא שם נחלקו אב"י ורבא באדם אחר (לא אח בין אחים) שהוציא שטר חוב שכתוב בו מלווה אחר, והוא טוען שקנה אותו מהמלווה, אב"י אומר - צריך להביא ראיה ורבא אומר - אינו צריך ופסק רבינו כרבא. 51) מורים היתר לעצמם לקחת מן הירושה המשותפת שלא מדעת אחיהם (נימוקו של רבא שם). 52) בהלכות מכירה (שם) כתב רבינו, שנאמנותו מצומצמת לגבי המלווה שאינו צריך להחזיר לו את השטר, משום שהוא מוחזק בו, אבל הלווה יכול לטעון: אינך בעל הדברים שלי, הבא ראיה שקנית את השטר בכתיבה ומסירה ואשלם לך וכן היא שיטת רבו הר"י מיגאש.

יא. אֶחָד מִן הָאֶחָיִין⁵³ שֶׁנָּטַל מֵאִתּוֹ זֶה לְלַמֵּד תּוֹרָה אוּ לְלַמֵּד אֲמָנוֹת - יְכוּלִין הָאֶחָיִין לֹאמַר לוֹ: אִם אִין אַתָּה אֶצְלָנוּ, אִין לָךְ מְזוֹנוֹת אֶלָּא לְפִי בְּרַפְת הַבֵּית⁵⁴; שְׂאִין הוּצָאת מְזוֹנוֹת הָאֶחָד לְבִדּוֹ כְּהוּצָאת מְזוֹנוֹתָיו בֵּין רַבִּים.

53) ברייתא וגמרא שם קמד: 54) לפי חשבון הוצאות המזונות כשכולנו בבית אחד וניזונים על שולחן אחד, שמזונות משותפים של כמה אנשים עולים פחות מסיכום הוצאות מזונותיהם כשכל אחד ואחד מתפרנס בנפרד (על פי פירושו של רבינו גרשום. ראה תוספות שם דיבור המתחיל ברכת).

יב. מִי שֶׁמָּת⁵⁵ וְהֵנִיחַ בָּנִים גְּדוֹלִים וְקֹטְנִים - אִין הַגְּדוֹלִים מִתְּפָרְנִסִים⁵⁶ פְּרִנְסַת הַקֹּטְנִים, וְלֹא הַקֹּטְנִים מְזוֹנִים מְזוֹנוֹת הַגְּדוֹלִים⁵⁷, אֶלָּא חוֹלְקִים בְּשִׁנְהוּ⁵⁸. וְשְׂאִין⁵⁹ גְּדוֹלִים לְאַחַר מִיתַת אָבִיהֶן - יִשְׂאוּ הַקֹּטְנִים כֹּה מִכָּל הַנְּכָסִים, וְאַחַר כֵּן יִחְלְקוּ. וְשְׂאִין הַגְּדוֹלִים בְּחַיֵּי אָבִיהֶן, וְאַמְרוּ הַקֹּטְנִים לְאַחַר מִיתַת אָבִיהֶן: הַרִי אָנוּ נוֹשְׂאִין⁶⁰ פְּדָרְךָ שֶׁנִּשְׂאָתָם אִתָּם⁶¹ - אִין שׁוֹמְעִין לָךְ, אֶלָּא מֵה שָׁנְתָן⁶² לָהֶם אָבִיהֶם - נִתְּן.

55) משנה שם קלט. כפי שנתפרשה בגמרא שם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַבֵּית¹¹ - אֵין שְׁמִין. וְכֵן מָה שֶׁעַל נְשׁוֹתֵיהֶן, שֶׁכָּבַר זְכוּ בְּהֵן לַעֲצֻמָּן¹². בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים? בְּבִגְדֵי הַלְּ; אֲבָל בְּבִגְדֵי שֶׁבֶת וּמוֹעֵד - שְׁמִין מָה שֶׁעַלֵיהֶן¹³.

9) מימרא של עולא, בבא-קמא יא: (10) הבגדים שהם לובשים, וקנו אותם מנכסי הירושה לפני החלוקה. (11) מרכוש הבית המשותף. וטעמו של דבר, שהאחים מוחלים זה לזה כדי למנוע מהנשים והילדים להתבזות ולבוא לבית-דין לצורך השומא. (12) בתוקף המחילה. (13) ר"ף בבא-קמא שם, ומסר מקורו בירושלמי (קידושין פ"א ה"ד).

ד. מִי שֶׁהֵנִיחַ¹⁴ יְתוּמִים, מְקַצֵּן גְּדוּלִים וּמְקַצֵּן קִטְנִים¹⁵, וְרָצוּ לְחַלֵּק בְּנִכְסֵי אֲבֵיהֶן פְּדֵי שְׂיִטְלוּ הַגְּדוּלִים חֶלְקֵן - מִעֲמִידֵין בֵּית דִּין אֲפּוּטְרוּפוֹס לְקִטְנִים, וּבוֹרֵר לְהֵן חֶלְקֵן הַיָּפֶה. וְאִם הִגְדִּילוּ - אֵינָן יְכוּלִין לְמַחֲוֹת¹⁶, שֶׁהָרִי עַל פִּי בֵּית דִּין חֶלְקוֹ לָהֶם¹⁷. וְאִם טָעוּ בֵּית דִּין בְּשׂוּמָא וּפְחָתוּ שְׁתוּת¹⁸ - יְכוּלִין לְמַחֲוֹת¹⁹, וְחוֹלְקִין חֶלְקָה אַחֲרַת אַחַר שֶׁהִגְדִּילוּ.

14) קידושין מב. (15) בגמרא כתוב סתם: "יתומים שבאו לחלוק". ורבינו מבאר, שמדובר בגדולים וקטנים, שאם כולם גדולים הרי אין בית-דין נזקקים להם כלל, ואם כולם קטנים - חלוקה למה? הלא גם אחר החלוקה יימסרו לידי אפוטרופוס. (16) כרב נחמן, שם. (17) מלשונו זה, מדייק המגיד-משנה שאפוטרופוס אינו רשאי לחלוק על דעת עצמו, אלא על-פי בית-דין. (18) הקטנים קיבלו פחות אחד משהה מהמגיע להם. (19) שנינו בכתובות צט: שום היתומים שפיחתו שתות או הותירו שתות - מכרן בטל (ראה פ"ג מהל' מכירה ה"י).

ה. מִי שֶׁשָּׂמַת וְהֵנִיחַ יוֹרְשֵׁין גְּדוּלִים וְקִטְנִים - צָרִיךְ לְמַנּוֹת אֲפּוּטְרוּפוֹס²⁰ שֶׁיְהִיָּה מְתַעֲסֵק בְּחֶלְקֵן הַקָּטָן²¹ עַד שֶׁיִּגְדִּיל. וְאִם לֹא מָנָה - חֲכִיבֵין בֵּית דִּין לְהַעֲמִיד לְהֵן אֲפּוּטְרוּפוֹס עַד שֶׁיִּגְדִּילוּ; שֶׁבֵּית דִּין הוּא אֲבֵיהֶן שֶׁל יְתוּמִים.

20) כלומר, אדם המצווה מחמת חוליו הקשה, צריך למנות אפוטרופוס. מקור הדברים במשנה, גיטין נב. (21) הראב"ד בהשגותיו מוסיף: "והוא שחלק להם בחייו, שאם לא חלק - יניח הכול ביד הגדולים והם ישיבחו לאמצע וטוב להם". ונראה שגם דעת רבינו כן, שאם הגדולים מסכימים להאריך את השותפות עד שיגדלו הקטנים, ונראה לבית-דין שהגדולים ישיבחו את הנכסים - מניחים את חלק הקטנים בידיהם, כדי שיהנו מן השבח, כמבואר למעלה פ"ט ה"ב (מגיד-משנה). ומה שכתב רבינו למעלה (פ"ט ה"ב) "אין הגדולים מתפרנסים וכו' חולקין בשווה", לא התכוון לחלוקת כל הנכסים, אלא לעשות חשבון כמה הוציאו אלה וכמה אלה, וישלימו אלה לאלה. ו. צָנָה הַמּוֹרִישׁ²² וְאָמַר: יִנְתֵן חֶלְקֵן הַקָּטָן לְקָטָן,

נָאִים, אִם יֵשׁ לְאֲחִים הַנָּאָה מִמֶּנּוּ פְּדֵי שְׂיִהִיו דְבָרָיו וְנִשְׁמָעִין - הָרִי זֶה לּוֹבֵשׁ מִתְּפִיסַת הַבֵּית²⁷.

76) מימרא של רבא, שם קלט. (77) מכספי הירושה המשותפים.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי¹

1) מבאר דין אחים שחלקו ובהם אח ממדינת הים, ודין המצווה תנו דקל לפלוני וחלקי הירושה ולא נתנו, שבטלה החלוקה, ודין אחים שחלקו מה שעליהם, ודין מינוי אפוטרופוס ליתומים קטנים.

א. שְׁנֵי אֲחִים² שֶׁחֶלְקוּ, וְכֹא לָהֶן אֶח מִמְּדִינַת הַיָּם³, וְכֵן שְׁלֹשָׁה אֲחִין שֶׁחֶלְקוּ, וְכֹא בְּעַל חוּב וְנִטְל חֶלְקוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן⁴, אֲפִלוּ נִטְל זֶה קֶרְקַע וְזֶה כֶּסֶפִים⁵ - בְּטָלָה מִתְּחִלָּתָה⁶, וְחוֹזְרִין וְחוֹלְקִין הַשָּׂאָר בְּשִׁוְהָ⁷.

2) מחלוקת רב ושמואל בבבא-בבא-בבא קו: (3) שלא היה ידוע להם בשעה שחלקו. (4) שאביהם עשה שדה זו אפותיקי לבעל-חוב. שאם לא כן, אין בעל-חוב יכול לגבות כל חובו מאחד מן הירושים בלבד, אלא נוטל מכל אחד כפי חלקו בירושה ('טור' חו"מ סי' קעה. ובסמ"ע שם סק"ה מבאר שני מקרים אחרים, שמזכים את בעל החוב לגבות כל חובו מירוש אחד: א. כשכל חובו אינו גדול יותר מדמי שדה אחת (כדי זריעת תשעה קבים תבואה. ראה הלכות שכנים פ"א ה"ד) במקרה כזה אין מכריחים אותו ליטול חצי שדה מזה וחצי שדה מזה, כמו שאין מכריחים שותפים לחלק שטח קרקע קטן; ב. כשחלקו של השני הוא במקום אחר, יכול בעל החוב לומר אינני רוצה בשתי שדות מרוחקות זו מזו. ראה סמ"ע סי' קז ס"ק כא). (5) בבא-קמא ט. (6) כרב, משום שבמסקנא (ב"ב שם) אמרו: והלכתא: בטלה מחלוקת, וכאילו לא חלקו כלל. (7) מחלקים הנכסים לשלושה חלקים, ומטילים גורל ביניהם. [בלקח אחד קרקע והשני כספים, אמרו בבבא-קמא שם בלשון אחרון, שאם גבה קרקע יכול בעל הכספים לטעון: אני נטלתי כספים וקיבלתי עלי אחריות של גניבה, וכנגד זה קיבלת עליך אחריות של גביית חובות - אם יהיו כאלה, מהקרקעות שירשת. ורבינו כאן פסק כלשון ראשון. ונטה כאן מדרכו בכל מקום לפסוק כלשון אחרון, משום שהסוגיא שם עוסקת בכיבור דברי רבי אסי, ואפשר שזה נאמר רק לפי שיטתו בבבא-בבא-בבא (שם) שלא בטלה מחלוקת לגמרי. אבל לפי דעת רב, שנפסקה הלכה כמותו, אין הבדל בין קרקע וקרקע לבין קרקע וכספים].

ב. מִי שֶׁצָנָה⁸ בְּשַׁעַת מִיתוֹ שֶׁיִּתְּנוּ לְפִלוֹנִי דְקָל אוּ שְׂדֵה מְנַכְסִיו, וְחֶלְקוֹ הָאֲחִין וְלֹא נָתְנוּ לְפִלוֹנִי כְּלוּם - הָרִי הַמִּתְּחִלָּתָה בְּטָלָה. וְכִיצֵד עוֹשִׂין? נוֹתְנִין מָה שֶׁצָּנָה מוֹרִישׁוֹ, וְאַחַר כֵּן חוֹזְרִין וְחוֹלְקִין בְּתַחֲלָה.

8) כתובות קט:

ג. הָאֲחִין שֶׁחֶלְקוּ⁹ - שְׁמִין לָהֶן מָה שֶׁעַלֵיהֶן¹⁰; אֲבָל מָה שֶׁעַל בְּנֵיהֶן וּבְנוֹתֵיהֶן, שֶׁקָּנּוּ לָהֶן מִתְּפִיסַת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מנכסי יתומים, וסירב רב נחמן לסלקו, שמא מציאה מצא ונתעשר, ואמר: הביאו ראיה שהוא מפסיד את הנכסים ואסלקו. חלקו עליו דבי רב שילא, ואמרו: אין מסלקים אותו אפילו אם הוא מפסיד. וסובר רבינו שמחלוקת זו אינה אלא במינהו אבי יתומים, שהרי אין זה מתקבל על הדעת שדבי רב שילא יאמרו, שאין בית-דין מסלקים אפוטרופוס שהם עצמם מינוהו בטעות, שחשבו שהוא אדם הגון (ראה ההלכה הקודמת), ונתברר שהוא מפסיד נכסי יתומים. ומזה יוצא שהנידון לפני רב נחמן היה במינהו אבי יתומים, וכשאמר רב נחמן: "שמא מציאה מצא", לא אמר במינהו בית-דין, משום שמציאה היא דבר רחוק קצת מן המציאות, ובית-דין צריכים לשמור על נכסי יתומים ולא להשאירם ביד חשוד, ולפיכך מסלקים אותו אף-על-פי שאין עדות ברורה שמפסיד הנכסים. ובמינהו אבי יתומים אין לסלקו אלא בראיה ברורה שהוא מועל או מפסיד הנכסים (מגיד-משנה), ופסק רבינו כרב נחמן. (29 ר"ף שם. 30) שלא לקח לעצמו כלום מנכסי היתומים, אף-על-פי שנפסקה הלכה (שם נב). כאבא שאול, שאין משיביעים אפוטרופוס שמינהו אבי יתומים (ראה לקמן פ"א ה"ה). (31) אנו אומרים, שאילו ידע האב שיצא לתרבות רעה - לא היה ממנהו. וכתב במגיד-משנה, שאם מינה האב אדם בלתי הגון, אין ב"ד מסלקים אותו, שהרי רצה באפוטרופוס כזה.

ח. קָטָן שֶׁהִגְדִּיל, אֶפְלוּ הִיָּה אוֹכֵל וְשׁוֹתָה יוֹתֵר מִדִּי וּמִפְסִיד, וְהוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ רָעָה - אֵין בֵּית דִּין מוֹנְעִין מִמֶּנּוּ מִמוֹנּוֹ, וְאֵין מַעֲמִידִין לוֹ אֶפְטוֹרופּוֹס.³² אֵלָּא אִם כֵּן צָנָה אָבִיו אוֹ מוֹרִישׁוֹ, שְׁלֵא יִתְּנוּ לוֹ אֵלָּא אִם כֵּן יִהְיֶה כְּשֶׁר וּמַצְלִיחַ, אוֹ שְׁלֵא יִתְּנוּ לוֹ עַד זְמַן מְרָבָה. וְהַשׁוֹטָה וְהַחֲרָשׁ - הֲרִי הֵן כְּקִטְנִים, וּמַעֲמִידִין לָהֶן אֶפְטוֹרופּוֹס.³³

(32) בבא-מציעא לט. אמרו: "אפוטרופא לדיקנני - לא מוקמינן (אין אנו מעמידים אפוטרופוס למגודלי זקן)". (33) בכתובות מת. אמרו: "מי שנשתטה, בית-דין יורדין לנכסיו", ובחרש מציין במגיד-משנה המקור ביבמות ק"ג. אולם שם אמרו רק כשאין דעתו צלולה, וגם זה נשאר בתיקו. ובהלכות מכירה פכ"ט ה"א מבאר רבינו דין חרש שוטה וקטן, ובהלכה ד שם הוא כותב שמעמידים אפוטרופוס לשוטה כמו לקטן, ואילו חרש לא הזכיר, ומשמע שאין מעמידים לו אפוטרופוס. וצ"ע.

פָּרָק אֶחָד עֶשְׂרִי

(1) מבאר דין מעות יתומים למי מוסרין אותם, ודין מי שיש בידו שכר של יתומים ומתיירא שמא יחמין, ודין אפוטרופוס מה יוכל למכור או לקנות לצרכי מצווה ואם פוסקים צדקה מנכסי יתומים.

א. מְעוֹת שֶׁל יְתוּמִים² שֶׁהֵנִיחַ לָהֶן אָבִיהֶן - אֵינָן צָרִיכִין אֶפְטוֹרופּוֹס. אֵלָּא פִּיעַד עוֹשִׂין בְּהֶן? בּוֹדֵקִין עַל מִי שֵׁישׁ לוֹ נְכָסִים שֵׁישׁ לָהֶם אַחֲרֵיהֶן,³ וְיִהְיֶה עֲדִית,⁴ וְיִהְיֶה אִישׁ נֶאֱמָן וְשׁוֹמֵעַ דִּינֵי תוֹרָה וּמַעוֹלָם לֹא קָבַל עָלָיו נְדוּי, וְנוֹתְנִין לוֹ הַמְּעוֹת בְּבֵית דִּין

וּמָה שִׁירְצָה יַעֲשֶׂה בָּהּ - הֲרִשׁוֹת בְּיָדוֹ. וְכֵן אִם מָנָה הַמּוֹרִישׁ אֶפְטוֹרופּוֹס עַל הַקְּטָנִים קָטָן אוֹ אִשָּׁה אוֹ עֶבֶד - הֲרִשׁוֹת בְּיָדוֹ. אֲבָל אֵין בֵּית דִּין מְמַנִּין אֶפְטוֹרופּוֹס לֹא אִשָּׁה וְלֹא עֶבֶד וְלֹא קָטָן וְלֹא עִם הָאָרֶץ,²³ שֶׁהוּא בְּחֻזְקַת חֲשׁוֹד עַל הַעֲבֵרוֹת. אֵלָּא בּוֹדֵקִין²⁴ עַל אָדָם נֶאֱמָן וְאִישׁ חֵיל, וְיוֹדֵעַ לְהַפְּךָ בְּזוֹת הַיְתוּמִים²⁵ וְטוֹעֵן טַעֲנָתָם, וְשֵׁישׁ לוֹ פֶּחַ בַּעֲסָקֵי הָעוֹלָם כְּדִי לְשַׁמֵּר נְכָסִים וְלְהַרְוִיחַ בָּהֶן, וּמַעֲמִידִין אוֹתוֹ עַל הַקְּטָנִים. בֵּין שִׁיחָה רְחוֹק בֵּין שִׁיחָה קְרוֹב לְקָטָן²⁶. אֵלָּא שְׁאֵם הָיָה קְרוֹב - לֹא יֵרֵד לְקַרְקָעוֹת.

(22) ברייתא שם: "אין עושין אפוטרופין נשים ועבדים וקטנים, ואם מינן אבי יתומים - הרשות בידו", ולא כל-שכן שיכול למסור הנכסים לידי היורש הקטן עצמו. תמוה קצת, למה הקדים רבינו דין הקטן עצמו לדין אפוטרופוס המפורש בברייתא, וממנו נלמד דין הקטן עצמו. (23) ברייתא פסחים מט: ברי"ף שם מבאר שישנם שני סוגי עם-הארץ: א. שלא למד מקרא ומשנה, אבל מקיים הוא מצוות ואינו חשוד על גניבה ושבועת שקר; ב. החשוד על אלה. ומה ששינונו שאין ממנים עם-הארץ אפוטרופוס, הכוונה לסוג ב. ובמגיד-משנה כתב שגם דעת רבינו כן. כנראה הוא מפרש מה שכתב רבינו "שהוא בחזקת חשוד על העבירות", הוא ביאור לאיזה סוג של עם-הארץ אמרו שאין ממנים אותו, אולם אפשר לפרש פיסקא זו גם כנימוק: למה אין ממנים אותו? משום שהוא חשוד, וגם גניבת רכוש יתומים בכלל (ראה סמ"ע ס"ר רצ סק"ו). (24) מחזירים אחר אדם מחונן במידות הנמנות למטה. (25) אביי, כתובות קט: (26) נתבאר למעלה פ"ח ה"א וה"ב.

ז. בֵּית דִּין²⁷ שֶׁהֶעֱמִידוּ אֶפְטוֹרופּוֹס, וְשִׁמְעוּ עָלָיו שֶׁהוּא אוֹכֵל וְשׁוֹתָה וּמוֹצִיא הוֹצָאוֹת יִתֵּר מִדְּבַר שִׁחָה אָמוֹד בּוֹ - יֵשׁ לָהֶן לְחוֹשׁ לוֹ שְׁמָא מְנַכְסֵי יְתוּמִים הוּא אוֹכֵל, וּמְסַלְקִין אוֹתוֹ²⁸ וּמַעֲמִידִין אַחֵר. אֲבָל אִם מָנָהוּ אָבִי יְתוּמִים - אֵין מְסַלְקִין אוֹתוֹ, שְׁמָא מְצִיָּאָה מְצָא. אֲבָל אִם בָּאוּ עֵדִים שֶׁהוּא מְפַסֵּד נְכָסֵי יְתוּמִים - מְסַלְקִין אוֹתוֹ. וּכְבֵר הַסְּפִימוּ הַגְּאוּנִים²⁹ שֶׁמְשִׁבִיעִין אוֹתוֹ³⁰, הוֹאִיל וּמְפַסֵּד. וְהוּא הַדִּין לְאֶפְטוֹרופּוֹס שֶׁמָּנָהוּ אָבִי יְתוּמִים, וְהִיתָה שְׁמוּעָתוֹ טוֹבָה, וְהִיָּה יִשָּׁר וְרוֹדֵף מְצוֹת, וְחֲזַר לְהִיֹּת זוֹלֵל וְסוֹבָא וְהוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ הַחֲשָׁד, אוֹ שֶׁפָּרַץ בְּגִדֵּימֵי וּבְאַבְקַת גְּזֵל - בֵּית דִּין חַיְבִים לְסַלֵּק אוֹתוֹ³¹ וְלְהַשְׁבִּיעוֹ, וְלִמְנוֹת לָהֶן אֶפְטוֹרופּוֹס כְּשֶׁר. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ כְּפִי מַה שִׁירְצָה לְדִין, שֶׁפָּל בֵּית דִּין וּבֵית דִּין הוּא אָבִיהֶן שֶׁל יְתוּמִים.

(27) גיטין נב: (28) מעשה, שהודיעו לרב נחמן, שאפוטרופוס על נכסי יתומים מוציא לצרכיו הפרטיים למעלה מהמתאים למצבו החמרי, וחשדו בו שהוא אוכל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עד שִׁמְכֶר - שְׁמָא יִחְמִיז, וְאִם יוֹלִיכוּ לְשׁוֹק - שְׁמָא יֶאֱרְעוּ אֲנִס בְּדֶרֶךְ, הֲרִי זֶה עוֹשֶׂה בּוֹ בְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּשִׁלּוֹ¹⁸. וְכֵן כָּל פְּיֻצָא בְּזָה.

17) שם. (18) כמו שהיה נוהג במקרה כזה בסחורה שלו. במגיד-משנה מבאר, שלא התירו להוביל מטלטלין של יתומים לשוק במקום שיש סכנת אונס, על-מנת להרוויח יותר, אלא כשגם אם יניחם במקומם קיים ספק הפסד, אבל כשבמקומם אין חשש הפסד - אין להכניס נכסי יתומים בסכנה כדי להרוויח.

ד. כְּשִׁמְעֵמִידִין¹⁹ בֵּית דִּין לְהֵן אֶפּוֹטְרוֹפּוֹס, מוֹסְרִין לוֹ כָּל נְכִסֵי הַקָּטָן, הַקְּרָקַע וְהַמְטָלְטְלִין שֶׁלֹא נִמְכְּרוּ. וְהוּא מוֹצִיא וּמְכַנֵּס, וּבּוֹנֵה וְסוֹתֵר וְשׁוֹבֵר, וְנוֹטֵעַ וְזוֹרֵעַ, וְעוֹשֶׂה כְּפִי מַה שִׁיִּצְאָה שָׁהָה טוֹב לִיתּוּמִים. וּמְאִכִּילָן וּמְשַׁקֵּן וְנוֹתֵן לְהֵן כָּל הַהוֹצָאָה כְּפִי הַמָּמוֹן וְכְפִי הָרְאוּי לְהֵן. וְלֹא יְרוּיִם לְהֵן יוֹתֵר מִדִּי²⁰, וְלֹא יִצְמָצֵם עֲלֵיהֶם יֵתֵר מִדִּי.

19) גיטין נב. (20) יותר מזה שרגילים בני אדם במצב חומרי כלשהם להוציא למזונות.

ה. כְּשִׁמְגִדִּילוּ הִיתּוּמִים - נוֹתֵן לְהֵם מָמוֹן מוֹרִישָׁן, וְאִינוּ צָרִיף לַעֲשׂוֹת לְהֵן חֲשׁוֹבוֹת²¹ מַה שֶׁהֲכַנִּיס וְהוֹצִיא, אֲלֵא אוֹמֵר לְהֵן: זֶה הַנְּשֹׂאָר²². וְנִשְׁבַּע בְּנִקְיִטַת חֲפִצָּן²³ שֶׁלֹא גָזַלְן כְּלוּם. בְּמַה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשִׁמְנוּהוּ בֵּית דִּין; אֲבָל אֶפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁמְנוּהוּ אֲבִי יִתּוּמִים וְכֵן שְׁאָר הַמּוֹרִישִׁין - אִינוּ נִשְׁבַּע²⁴ עַל טַעֲנַת סִפְקָא²⁵. יֵשׁ לְאֶפּוֹטְרוֹפּוֹס²⁶ לְלַבֵּשׁ וּלְהַתְּכִיף מְנַכְסֵי יִתּוּמִים, פְּדִי שְׁיָהִי מְכַבֵּד וְיִהְיֶה דְּבָרָיו נִשְׁמָעִין. וְהוּא שְׁיָהִי לִיתּוּמִים הַנָּאָה בְּנִכְסֵיהֶן בְּהִיֹּת דְּבָרָיו נִשְׁמָעִין.

21) מחלוקת רבי ורבן שמעון בן גמליאל שם, ופסק כרבן שמעון בן גמליאל, וכן כתב הר"ף בהלכותיו וביאר בשם גאון, שהכלל המקובל בידנו "הלכה כרבי מחבירו" לא נאמר במקום שהוא חולק על אביו (רשב"ג), הוא אביו של רבי. (22) בבביתא שם כתוב: "וצריך לחשב עמהם באחרונה. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אינו צריך". ודייק מזה 'בעל העיטור' (הובא במגיד-משנה כאן) שלא אמרו "אינו צריך לחשב" אלא באחרונה, אבל בתחילה - כשמוסרים לו בית-דין את הנכסים - מסדרים רשימה מדוייקת של כל הנמסר לידו, וכתבים שתי רשימות דומות, אחת מוסרים לאפוטרופוס והשניה לקרובי הקטן. (23) כשהוא אוחד בידו חפץ של מצוה, כגון תפילין או ספר-תורה. (24) כאבא שאול במשנתנו, שנפסקה הלכה כמותו בגמרא (שם:). וטעמו נתבאר שם: אם נטיל שבועה על אפוטרופוס - יימנעו אנשים מלקבל אפוטרופוסות, אבל כשמינהו בית-דין יש לו הנאה מזה שבית-דין רואים בו אדם הגון ונותנים בו אימון, ולכן יקבל המינוי. וכתב הרמב"ן (מובא במגיד-משנה) שמכוח הנאה זו, דינו כשומר

קָרוֹב לְשֹׁכֵר וְרָחוֹק לְהַפְסֵד⁵, וְנִמְצָאוּ הִיתּוּמִים נִהְיִין מְשֹׁכֵר הַמַּעוֹת. וְכֵן אִם אֵין לוֹ קְרָקַע - יִנְתֵּן לְהֵן מְשֹׁפּוֹן זֶהָב שְׁבוֹר⁶ שְׁאִין בּוֹ סִמְן⁷, וְנוֹטְלִין בֵּית דִּין הַמְשֹׁפּוֹן, וְנוֹתְנִין לוֹ הַמַּעוֹת קָרוֹב לְשֹׁכֵר וְרָחוֹק לְהַפְסֵד. וְלָמָּה לֹא יִקְחוּ מְשֹׁפּוֹן כְּלִים שֶׁל זֶהָב אוֹ חֲלִי⁸ שֶׁל זֶהָב? שְׁמָא שֶׁל אַחֲרִים הוּא, וְיִתְּנוּ סִמְן וְיִטְלוּהוּ אַחַר מוֹתוֹ⁹, אִם יֵדַע הַדִּין שְׁאִין זֶהָ¹⁰ אֲמוּר¹¹. וְכַמָּה יִפְסְקוּ בְּשֹׁכֵר? כְּפִי מַה שִׁיִּרְאוּ הַדִּינִין, אוֹ שְׁלִישׁ הַשֹּׁכֵר אוֹ חֲצִיו. אֲפֹלוּ רְבִיעַ הַשֹּׁכֵר לִיתּוּמִים, אִם רָאוּ שֶׁזוֹ תַּקְנָה לְהֵם - עוֹשִׂין. לֹא מְצָאוּ אֲדָם שִׁתְּנוּ לוֹ הַמַּעוֹת רָחוֹק לְהַפְסֵד וְקָרוֹב לְשֹׁכֵר - הֲרִי אֵלוֹ מוֹצִיאִין מִהֵן מְזוֹנוֹת מַעֲטָ¹², עַד שִׁיִּקְנוּ לְהֵן בְּמַעוֹת קְרָקַע¹³, וְיִמְסְרוּ אוֹתוֹ בְּיַד אֶפּוֹטְרוֹפּוֹס שִׁיַּעֲמִידוֹ לְהֵן.

(2) בבא-מציעא ע. (3) קרקעות. (4) שדות משוכחות. (5) בית-דין מתנים עם מקבל הכסף, שישתף את היתומים בעסק שהסיכויים להרוויח גדולים מסיכויי הפסד. ולמה צריך לתת המעות בבית-דין? משום שעיסקא קרובה לשכר ורחוקה להפסד, יש בה איסור ריבית בדברי חכמים, אבל בית-דין רשאים להפקיר נכסי מקבל הכספים לטובת היתומים, שהפקר בית-דין - הפקר, ואין כאן ריבית (רש"י שם). ועיסקא שיש בה ריבית מן התורה - לא התירו חכמים. (6) לא כלים שלמים. (7) יתבאר בסמוך. (8) מין תכשיט. (9) בגמרא שם, אמרו סתם: "ואתי מריה ויהיב סימנא ושקיל ליה (ויבוא בעליו ויתן סימן ויקח אותו)". ומשמע, שיקח אותו ממקבל כסף היתומים עצמו. ונראה, שהמדובר כשאין עדים שזה הפקיר כלים אלה אצל מקבל כסף היתומים (ראה מגיד-משנה), ונאמן לטעון לקוחים הם בידי, אבל בית-דין אין טוענים טענה זו ליתומים, מכיון שזה נתן סימן מובהק (ראה פ"ו מהל' שאלה ופקדון ה"ד). [בהגהות מיימוניות כאן אות ג, כתב שהמדובר כשהביא עדים. ומסתבר, שלשיטתו הכוונה שיקח את החפץ מהמקבל עצמו]. וב'יתוספות' כאן ד"ה אתא, פירשו כרבינו, שחוששים שמא יבוא בעל הכלים אחר מיתת המקבל. (10) מקבל הכסף. (11) אינו עשיר, ואין מתקבל על הדעת שיש לו כלים יקרים כאלה (ראה דברי רבינו שם). (12) בצמצום, כדי שלא יכלה הקרן בזמן קצר. (13) קרקע מביא הכנסות, והקרן בטוח.

ב. כָּל הַמְטָלְטְלִין¹⁴ שֶׁל יִתּוּמִים - שְׁמִין אוֹתָן וּמוֹכְרִין אוֹתָן בְּבֵית דִּין. וְאִם הָיָה הַשּׁוֹק¹⁵ קָרוֹב לְמִדְיָנָה¹⁶ - מוֹלִיכִין אוֹתָן לְשׁוֹק וּמוֹכְרִין אוֹתָן. וְיִצְטְרְפוּ דְמֵיהֶן עִם הַמַּעוֹת שֶׁל יִתּוּמִים.

14) מימרא של שמואל, בכתובות ק: (15) מקום שמתקבצים בו הרבה סוחרים בימים קבועים, ויש להניח שיתקבל שם מחיר יותר גבוה מאשר במקום מושב בית-הדין. (16) לעיר, שם.

ג. מִי שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ¹⁷ שֹׁכֵר שֶׁל יִתּוּמִים, אִם יִנְיָחוּ פֶּאֶן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַדְּמִים עַל מִנְתָּהּ⁴⁶ שְׂיִצְיָאוּהוּ לְחֵרוֹת, וְאוֹתָן הָאֲחֵרִים הֵן שְׁמֵשְׁחָרִין אוֹתָם.

(40 ברייתא, שם. 41 כנעניים. 42 משום שאין גופם קנוי לאפוטרופוס (רש"י שם). 43 שנתנו לו אחרים על-מנת שאין לרבו רשות בהם, ובמתנה שכזו לא אמרו "מה שקנה עבד קנה רבו". דין זה שנוי שם במחלוקת רבי וחכמים, ופסק רבינו כחכמים, לפי הכלל שבידינו: הלכה כרבי מחבירו ולא מחביריו. 44 כדי להאכיל את היתומים, כלמעלה ה"ו. 45 לאותם האנשים שרוצים לתת הכסף לעבדים שיפדו את עצמם. 46 אין לפרש "על מנת" זה כתנאי; והכוונה היא: כדי שיתקיים רצונם.

ט. הָאֲפּוֹטְרוֹפִין⁴⁷ תּוֹרְמִין וּמַעֲשָׂרִין נְכֹסֵי יְתוּמִים פְּדֵי לְהַאֲכִילָן⁴⁸, שְׂאִין מְאֲכִילִין אֶת הַיְתוּמִים דְּבַר הָאֶסוּר. אֲבָל לֹא יַעֲשׂוּ וְלֹא יִתְרְמוּ פְּדֵי לְהַנִּיחַ פְּרוֹת מִתְקַנְיָן⁴⁹, אֲלָא יִמְכְּרוּ אוֹתָן טָבֵל, וְהוֹרֵצָה לְתַקֵּן - יִתְקַן⁵⁰.

(47 ברייתא, שם נב. 48 אותם הפירות. פירות שלא ניטלו מהם תרומות ומעשרות - אסורים באכילה אפילו לכהנים, ונקראים "טבל". 49 מותרים באכילה. 50 הראב"ד משיג ואומר: "אין הדעת נוחה הימנו, שיהא אפוטרופוס חבר מוכר טבל להכשיל בני אדם בנכסי יתומים". ברור שהוא מפרש דברי רבינו: "ההוצאה לתקן יתקן" שאין לאפוטרופוס לדייק ולמכור רק לחברים שבוודאי יעשו ויתרמו. והוא מפרש שיניח אותם כמו שהם עד שיוכל למכור ברווח מתאים.

י. הָאֲפּוֹטְרוֹפִין⁵¹ עוֹשִׂין לְקַטְנִים לוֹלֵב וְסָבָה וְצִיצִית וְשׂוֹפָר, סֵפֶר תּוֹרָה וּתְפִלִּין וּמְזוּזוֹת וּמְגִלָּה. פְּלָלוּ שֶׁל דְּבַר: כָּל מַצּוֹת עֲשֵׂה שְׂיֵשׁ לָהֶם קְצֵבָה⁵², בֵּין שֶׁהוּא מְדַבְּרֵי תּוֹרָה בֵּין שֶׁהוּא מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים - עוֹשִׂין לָהֶם, אֶף עַל פִּי שְׂאִינָן חִיבִין בְּמַצְוָה מִכָּל אֵלוֹ הַמַּצּוֹת אֲלָא פְּדֵי לְתַקֵּן. אֲבָל אִין פּוֹסְקִין עֲלֵיהֶן צְדָקָה, וְאֶפְלוּ לְפַדְיֵן שְׁבוּיִים, מִפְּנֵי שְׁמַצּוֹת אֵלוֹ אִין לְהֵן קְצֵבָה⁵³.

(51 כל הדינים הנמנים בהלכה זו, נאמרו בברייתא שם. 52 הוצאה חד פעמית, ורמתה ידועה מראש. 53 שהרי תמיד עומדים עניים וצריך לפרנסם. ובתקופת התלמוד שכיחים היו מקרים של פדיון שבוים.

יא. וּמִי שֶׁנִּשְׁתַּטְּהָ⁵⁴ אוּ שֶׁנִּשְׁתַּחֲרַשׁ⁵⁵ - בֵּית דִּין פּוֹסְקִין עָלָיו צְדָקָה⁵⁶, אִם הָיָה רָאוּי.

(54 כתובות מח. 55 רבינו מדמה חרש לשוטה (ראה למעלה סוף פ"י). 56 גובים מנכסיו לצדקה. בגמרא שם: "אמר מר עוקבא, מי שנשתטה בית-דין יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין את אשתו ובניו ובנותיו ודבר אחר". והקשה רבינא מברייתא: מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות - בית-דין יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין את אשתו, אבל לא בניו ובנותיו ולא דבר אחר. ותירצו שם מה שתירצו. ושאלו: מהו דבר אחר? ומפרש רב חסדא: זה

בשכר וחיוב בגניבה ואבידה, וכשמינהו האב פטור אפילו אם פשע ולא שמר כראוי, שאם תחייבו - יימנע מראש מלקבל אפוטרופוס (ראה 'תוספות' שם ד"ה הלכה, שהאריכו בזה). וב'טור' חו"מ סי' רצ כתב, שרב האי גאון פסק כך (במגיד-משנה כאן כתב שרב האי גאון מחייב בפשיעה). 25 אבל כשגדלו היתומים וטוענים 'ברי' שהאפוטרופוס לקח לעצמו מנכסיהם - משביעים אותו (רי"ף שם). 26 שם. מעשה שבאו קרובי יתומים קטנים לפני רב נחמן, והתלוננו על אפוטרופוס של היתומים, שהוא לובש ומתכסה ממעות היתומים, ואמר להם רב נחמן: "כי היכי דלישתמען מיליה (כדי שישתמעו דבריו)", והם הם דברי רבינו כאן.

ו. יֵשׁ לְאֲפּוֹטְרוֹפּוֹס²⁷ לְמַכֵּר בְּהֵמָה וְעֶבְדִים וְשִׁפְחוֹת, שְׂדוֹת וְכֶרְמִים, לְהַאֲכִיל לְיְתוּמִים. אֲבָל אִין מוֹכְרִין וּמַנִּיחִין הַמְּעוֹת²⁸, וְאִין מוֹכְרִין שְׂדוֹת לְקַח עֶבְדִים, וְלֹא עֶבְדִים לְקַח שְׂדוֹת²⁹, שְׂמָא לֹא יַצְלִיחַ³⁰. אֲבָל מוֹכְרִין שְׂדָה לְקַח שְׂוִרִים לְעִבּוֹדַת שְׂדוֹת אַחֲרוֹת³¹, שֶׁהַשְּׂוִרִים הֵן עֶקֶר כָּל נְכֹסֵי שְׂדוֹת³².

(27 ברייתא, שם. 28 שכל אלה אינם נוחים להיגנב כמו כסף בעין, וכן מביאים כבוד לבית אביהם כמשפחה אמידה (רש"י שם). 29 כרבן שמעון בן גמליאל בברייתא, שם. 30 בגמרא שם אמרו: "דילמא (שמא) לא משפיין" ופירש רש"י: "אינם משוקטים, שמא יצא עליהם ערעור (שאינם של המוכר)". ורבינו לא בירר הצלחה זו מה היא. 31 שם, מעשה באפוטרופוס בשכינתו של רבי יהושע בן לוי שעשה כן - ולא מיחה בו. 32 בלי עבודת השוורים לא יצליח היבול. בגמרא שם אמרו שרבי יוסי קרא לשווריו "שדי", משום שבלעדם - השדה נטולת ערך.

ז. אִין הָאֲפּוֹטְרוֹפִין³³ רִשְׁאִין לְמַכֵּר בְּרַחֲקָא³⁴ וְלְגַאֵל³⁵ בְּקְרוֹב³⁶, לְמַכֵּר פְּרָעָה וְלְגַאֵל בִּפְּנֵיהּ, שְׂמָא לֹא יַצְלִיחַ זֶה שְׁקָנּוּ. וְאִין רִשְׁאִין לְדוֹן וְלְחַבֵּב³⁷ עַל מִנְתָּה לְזָכוֹת לְיְתוּמִים³⁸, שְׂמָא לֹא יִזְנוּ וְנִמְצָא הַחֹב קָיָם³⁹.

(33 ברייתא, שם. 34 שדות המרוחקות מן העיר. 35 לקנות. מלשון המקרא (ויקרא כה, לג): "ואשר יגאל מן הלויים". 36 אף-על-פי שיותר נוח לעבד שדה קרובה. 37 אינם רשאים להתדיין בשום תביעה נגד היתומים (לחוב = לחובתם של היתומים). 38 אף-על-פי שהם באים לטעון לזכותם של היתומים. 39 פסק של בית-הדין יחייב את היתומים. ומכיון שאינם רשאים להתדיין, עברו ודנו ונתחייבו - אין זה מחייב את היתומים, שהרי עשו שלא ברשות (על-פי פירושו של המגיד-משנה). ולא נתבאר מה הדין כשזכו האפוטרופוסים. מלשון רש"י משמע שהדין קיים, וכן כתב הראב"ד בהשגותיו כאן. וב'טור' (שם) פסק כמותם. ומהשגתו של הראב"ד נראה, שלמד מדברי רבינו שאם דנו ונתחייבו - הדין קיים.

ח. אִין הָאֲפּוֹטְרוֹפִין⁴⁰ רִשְׁאִין לְהוֹצִיא עֶבְדִים⁴¹ לְחֵרוֹת⁴², אֶפְלוּ לְקַח מִן הָעֶבֶד דְּמִים⁴³ שְׂיֵצֵא לְחֵרוֹת. אֲבָל מוֹכְרִין אוֹתָן⁴⁴ לְאַחֲרִים⁴⁵ וְלוֹקְחִין מֵהֵן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המיוחד שבכל אחד משבעת הרקיעים, ובנוגע לרקיע ששמו "ערבות" אומרת הגמרא "ערבות שבו צדק ומשפט וצדקה... וטל שעתיד הקב"ה להחיות בו את המתים".

ועל-פי-זה מובן מדוע בחר הרמב"ם בפסוק זה, כי תוכנו מתאים לעניין ש"צריך לחשב ולדקדק ביותר ולהזהר מאביהן של אלו היתומים כו", ובוזה מדגיש את גודל הזהירות הנדרשת מהאפסטרופוס בענייניהם של היתומים, מפני הרקיע ששמו "ערבות" ובו צדק ומשפט, וכן "טל שעתיד להחיות בו את המתים" ובכללם הוריהם של יתומים אלו.

ויש להוסיף ולבאר הטעם שציטט הרמב"ם גם את תחילת הפסוק "סולו", הגם שאינו נוגע כל-כך לראיה מ"רוכב ערבות אבי יתומים". ברשימות הצ"צ לתהילים על הפסוק הנ"ל כתב ש"סולו" הוא מלשון מסילה "לעשות לו מסילה כביכול לירד ולהתגלות למטה, על-דרך מה שנאמר "ואמר סולו סולו פנו דרך כו" כי זהו תפקידו של האפסטרופוס לעשות מסילות בלבבם של היתומים בחינוך להנהגה על-פי תורה, שתעשה אצלם דרך סלולה למשך כל ימי חייהם.

(ע"פ "יין מלכות" ספר משפטים סימן כא

מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(57) יושב בשמים.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסִיּוּן

נְגַמְר סֶפֶר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר, בְּעֶזְרַת שְׁדֵי. הִלְכוּתֵי חֲמִשָּׁה, וּפְרָקֵי חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים: הִלְכוּת שְׁכִירוֹת - שְׁלֹשָׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוּת שְׁאֵלָה וּפְקָדוֹן - שְׁמוֹנֶה פְּרָקִים. הִלְכוּת מְלוּה וְלוּהָ - עָשָׂרִים וְשִׁבְעָה פְּרָקִים. הִלְכוּת טוֹעֵן וְנִטְעָן - שֵׁשָׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוּת נַחְלוֹת - אֶחָד עָשָׂר פְּרָקִים.

תכשיט, ורב יוסף אמר: זה צדקה. ואמרו שם (גירסת הרי"ף): "מאן דאמר תכשיט (אין נותנים לאשה) כל-שכן צדקה, ומאן דאמר צדקה אבל תכשיט יחיבין (נותנים לה)". ולפי גירסא זו נחלקו בבירייתא. ותמה הרי"ן שם על רבינו, שפסק בנשתטה ונתחרש שגובים צדקה מנכסיהם, שהרי זה מנוגד לפירושה של רב חסדא ושל רב יוסף, ואע"פ שהם פירשו את הברייתא, מתקבל על הדעת שגם מה שאמר מר עוקבא: "ודבר אחר" מתפרש כך. ונראה שרבינו קיבל גירסת רש"י: "מאן דאמר צדקה כל-שכן תכשיט, ומאן דאמר תכשיט אבל צדקה לא" ומחלוקתם במימרא של מר עוקבא, שאמר נותנים דבר אחר, ופירש רב יוסף: זה צדקה, ופסק כמותו.

יב. אף על פי שאין האפסטרופוס צריך לעשות חשבון, כמו שבארנו, צריך לחשב בינו לבין עצמו לדקדק ולהזהר הרבה מאביהן של אלו היתומים, שהוא רוכב ערבות⁵⁷; שנאמר: סלו לרכב בערבות וגו', אבי יתומים וגו'.

~ נקודות משיחות קודש ~

" . לדקדק ולהזהר הרבה מאביהן של אלו היתומים, שהוא רוכב ערבות; שנאמר: סלו לרכב בערבות וגו', אבי יתומים וגו'."

וצריך להבין:

א. מהפסוק הנ"ל אמנם יש ראייה שה"רוכב בערבות" הוא "אבי יתומים", אבל בפסוק גופא צריך ביאור, מה הקשר בין "רוכב בערבות" ל"אבי יתומים".

ב. מדוע לא הביא הרמב"ם ראייה מפסוקים אחרים בחומש ובנ"ך שלפני הפסוק בתהילים, ובהם נקרא הקב"ה בשמות אחרים שהם מז' שמות שאינן נמחקים, ומדוע הביא דווקא את הפסוק "רוכב בערבות כו". וכידוע בכללי הרמב"ם (יד מלאכי ס"ד) שדרכו של הרמב"ם להביא ראיות מפסוקים שלא הוזכרו בגמרא, אם נראית לו הראיה האחרת בפשטות יותר.

והביאור בזה: בגמרא מסכת חגיגה נתבאר העניין

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

והקיש עליו הזב והניד כלי, ודין כל דבר שנפל מכח הסיטו או מכוח הרעדה, ושאין מרכב ומושב מטמא אלא בנגיעה, ודין הזב והטהור שישבו בספינה או רכבו על החמור, הנדחק ברחיים שהגוי בתוכה.

א. דבר שהיה מחבר² בארץ או מסמר במסמרים: אם היה פחו³ יפה וחקק, והקיש⁴ עליו הזב, ויבעת

~ יום ראשון כ"ו טבת ~

הִלְכוּת מְטַמְּאֵי מְשָׁב וּמוֹשָׁב

פְּרָק תְּשִׁיעִי

(1) יבאר דבר שהיה מחובר בארץ או מסומר במסמרים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18) בזבים פ"ה מ"ג, שנינו: "כל הנושא ונישא על המשכב טהור, חוץ מן האדם". (19) מונח כולל משכב מושב ומרכב. (20) שם מ"ה. (21) כגון שהמדרס והטהור היו על כפי המאזניים והכריע המדרס. ראה פ"ח ה"ו. נתבאר כבר, שמסיט דינו כנושא.

ד. הזב והטהור²² שישבו בספינה קטנה היכולה להמיט באדם אחד²³, או באסדה²⁴, או שרכבו על גבי בהמה²⁵, אף על פי שאין בגדיהן נוגעין זה בזה - הרי בגדי הטהור טמאים מדרס, וטמאתן בספק, שפא דרס²⁶ הזב עליהן. וכן נדה שישבה עם הטהור²⁷ במטה - בגדים טמאין מדרס²⁸, חוץ מפפה שבראשה²⁹. וכן הבגדים שבראש הגסס³⁰ שפספינה טהורין³¹.

22) שם פ"ג מ"א. (23) כשאדם אחד עולה עליה, הוא מטה אותה ונכפפת תחתיו. (24) רפסודה (קורות מחוברות יחד, ומשיטים אותן בנהרות). (25) דרכה של בהמה לכופף את גבה תחת רוכביה. (26) פירוש, שמא הכריע הטהור והגביה את הזב. ראה למעלה פ"ח ה"א וה"ב. (27) צ"ל "הטהורה" (כת"י תימן). (28) שמא דרסה עליהם. (29) של הטהורה, שאין לחשוש שמא דרסה עליה. (30) התורן. (31) מדובר בזב וטהור שישבו בספינה קטנה, שאמרנו למעלה שבגדי הטהור טמאים מדרס מספק, אבל אלה שבראש התורן אין הזב יכול לדרוס עליהם, ולפיכך טהורים. מקור דין זה במשנה שם בראש פרק ד: "רבי יהושע אומר, נדה שישבה עם הטהורה במיטה, כיפה שבראשה טמאה מדרס, ישבה בספינה, כלים שבראש הנס שבספינה טמאין מדרס". וסובר רבינו, שרבי יהושע חולק על המשנה שבפ"ג מ"א, שאינה מטמאת אלא את הבגדים הנמצאים בצידו של הטמא בלבד, אבל לא את הנמצאים במקום גבוה, ופסק כ'סתם משנה' (כסף-משנה).

ה. הנדחק³² ברחים שהעובד פוככים פתוכם³³ או זב³⁴ וכיוצא בו³⁵ - הרי בגדיו טמאין מדרס. באי זה רחים אמרו? ברחים שמונדיין את הקרקע עד שעוקרין את העומד פאן³⁶ ודוחפין אותו ממקומו. ודבר ברור הוא, שטמאה זו בספק, שפא נעקר הטמא³⁷ ודרס על בגדי הטהור.

32) תוספתא, טהרות פ"ו ה"ח. הלכה זו שנויה גם בתוספתא, אהלות פ"ט ה"ג, אבל שם הגירסה "שאינ עוקרים". (33) וחכמים גזרו שגויים מטמאים כזבים. (34) בתוספתא שם, הגירסה: והנדה בתוכה. (35) זבה, נדה וילודת. (36) האדם העומד על יד הריחיים. (37) מכוחו של הנדנדוד.

~ יום שני כ"ז טבת ~

פרק עשירי

1) יבאר עם הארץ אם הוא בחזקת טמא ומה היא טומאתו ועד מתי הוא בחזקה זו, הבא לקבל דברי חברות חוץ מדבר

שהקיש הניד פלי או אכלין ומשקין מפת הפאתו או שהפילן - הרי אלו טהורים; ואם לא היה כחו יפה וחזק אלא מתנגד, והקיש עליו הזב, והפיל או הניד בכח הפאתו פלים או אכלים ומשקין - הרי אלו טמאין, וכאלו הסיטן, שהרי מפתו נפלו⁶. זה הפלל⁷: כל שנפל מפת הסטו - טמא; מפת הרעדה - טהור. ביצד? הקיש על אילן או ספה⁸ שפחן רע, או על סלם מצרי שאינו קבוע במסמר, או על קורה ודלת וכבש שאינם מחפרים בטיט, או שהקיש על הגג⁹ על המנעול¹⁰ והמשוט¹¹, ובשעה שהקיש הפיל אכלין ומשקין או פלים, אפלו הנידן ולא נפלו - הרי אלו טמאים. אבל אם הקיש על אילן או על ספה שפחן יפה, או על סלם מסמר, או על כבש או על דלת או קורה המחפרין בטיט, או על המריש¹², או על התנור, ובשעה שהקיש הניד פלים או אכלין ומשקין, אפלו הפילן - הרי אלו טהורין. וכן כל ביצא באלו.

2) זבים פ"ד מ"ב. (3) של הדבר המחובר ואינו מתנדנד. (4) דפק. (5) מפני שההנדה נגרמה בעקיפין ע"י רעידת הקרקע, וזה נקרא כוח כוחו ואינו מטמא (רש"י עירובין לה, א. ראה פירוש רבינו למשנה שם, ויש להניח שגם הוא התכוון לדברי רש"י). (6) הדפיקה הנידה ישירות את הכלים שלא היו מחוברים יפה. (7) תוספתא, זבים פ"ד ה"ה. (8) ראה למעלה פ"ח הערה כז. (9) יתד התקועה באסקופה אחורי הדלת. (10) של הדלת. (11) של ספינה. כל אלה אינם מחוברים יפה, ודפיקה קלה מרעידה אותם ישירות. (12) קורה עבה שעליה מונחים ראשי קורות הבית.

ב. תנור¹³ שהיתה הפת דבוקה בו, והקיש על התנור ונפל כפר, אפלו היה תרוקמה¹⁴ - הרי זה טהור¹⁵. ואם היה חרס מן התנור מדבק בכפר¹⁶ שנפל, אפלו היה חלין - הרי זה טמא¹⁷.

13) תוספתא, שם. התנורים שבזמניהם היו עשויים כעין סיר חרס גדול, ומסיקים אותם בפנים ואח"כ מדביקים שם את הפת. (14) שמחמירים בטהרתה. (15) מפני שהתנור כבד, לא הונד הככר ישר מן הדפיקה. (16) הגר"א בתוספתא שם, שהחרס היה מודבק בתנור, והזב דפק בחרס זה, וזה לא כפירוש רבינו כאן. (17) במקרה זה, הרי נפל החרס, וביחד עמו גם הככר, מכוח הדפיקה.

ג. אין המשפב¹⁸ או המרכב מטמא פלים או אכלין ומשקין אלא במגע בלבד; אבל אם היו פלים או אכלים ומשקין למעלה מן המדרס¹⁹ או שהיה המדרס למעלה מהן, אפלו לא הפסיק ביניהם אלא ניר, הואיל ולא נגע בהן - הרי אלו טהורין²⁰. וכן אם הסיט²¹ המשפב את הפלים או את האכלים והמשקין - הרי אלו טהורין.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב. הפא לקבל דברי חברות חוץ מדבר אחד מהן - אין מקבלין אותו. ראינוהו שנוהג¹⁴ בצנעה בתוך ביתו¹⁵ - מקבלין אותו ואחר כך מלמדין אותו עסקי טמאה וטהרה; ואם לא ראינוהו שנוהג בצנעה בביתו - מלמדין אותו ואחר כך מקבלין אותו. ומקבלין אותו תחלה לטהרת הידים¹⁶, ואחר כך מקבלין אותו לטהרות¹⁷. ואם אמר: איני מקבל אלא לטהרת הידים¹⁸ - מקבלין אותו. קבל לטהרות ולא לידים - אף לטהרות אין מקבלין אותו. כשמקבלין אותו, חוששין לו¹⁹ כל שלשים יום עד שילמד ויהיה רגיל בטהרות; ואחר שלשים יום משקבל דברי חברות הרי בגדיו טהורין, וכל אכליו ומשקיו טהורין, ונאמן על כל הטהרות, כשאין כל החברים, ואף על פי שאינו תלמיד חכם.

14) מנהגי חבירות. 15) במקום שאנשים מן החוץ אינם מתבוננים במעשיו ואין לחשוד בו שכוונתו לרמות. 16) שיטול ידיו לסעודה לפני נגיעה בתרומה. שסתם ידים הן שניות לטומאה ופוסלות את התרומה. 17) להחזיק כל טהרותיו כטהרות של חברים. 18) מפני שעיקר אכילת חולין בטהרה היא נטילת הידים ואם קיבל עליו נטילתן, הרי לא השאיר דבר שלם. ומה שאמרנו למעלה שאם שייר דבר אחד אין מקבלים אותו, המדובר, כששייר דבר שלם. 19) אין סומכים עליו מפני שטרם התרגל לשמור כהלכה.

ג. תלמידי חכמים הרי הן בחזקת טהרה, נאמנין ואינן צריכין לקבל דברי חברות. אבל משחרב בית המקדש נהגו פהנים סלסול²⁰ בעצמן, שלא יהו מוסרין טהרות אפילו לתלמידי חכמים עד שקבל עליו דברי חברות.

20) מעלה יתירה.

ד. זקן²¹ ויושב בישיבה²² אינו צריך לקבל, שכבר קבל בפעם שישב²³.

21) תלמיד חכם. 22) בישיבת חכמי תורה. 23) שאין מכניסים אדם לישיבה שלא קיבל עליו דברי חבירות ולפיכך אפילו אחר חורבן בית המקדש לא הצריכוהו קבלה.

ה. המקבל דברי חברות - צריך לקבל בפני שלשה חברים. ובניו ובני ביתו אינן צריכין לקבל בפני שלשה, מפני שהוא מלמדן ומרגילן בדרך טהרה. ואשת חבר ובניו ובני ביתו ועבדיו - הרי הן פתורים וחבר שמת - אשתו ובניו ובני ביתו בחזקת חברים עד שיחשדו²⁴.

24) שיפול עליהם חשד מבוסס שאינם זהירים בטהרות.

ו. אשת עם הארץ או בתו שנסאת לחבר, וכן עבדו שנמכר לחבר - הרי אלו צריכין לקבל עליהן דברי חברות כבתחלה²⁵. אבל אשת חבר או בתו שנסאת

אחד, ודין מי הוא הצריך לקבל דברי חבירות. ועם הארץ שקיבל עליו דברי חבירות והיו לו טהרות כשהיה עם הארץ, ודין אם נשאל החבר על טהרותיו, וחבר שנעשה מוכס או גבאי למלך, עם הארץ שקיבל עליו דברי חבירות ונחשד לדבר אחד או חבר שנחשד על הטהרות.

א. עם הארץ², אף על פי שהוא ישראל וישנו בתורה ובמצוות³ - הרי הוא בחזקת טמא, ובגדיו מדרס לטהרות⁴. ואם נגעו בגדיו פאכלין ומשקין - הרי הן טמאין. ואם נגע בכלי חרס מאוירו⁵ - טמאהו. ושורפין את התרומה על מגען, אף על פי שטמאתן בספק⁶. ואינן נאמנין על הטהרות⁷, לפי שאינן בקיאים בדיקדוקי טהרות וטמאות. ולעולם הוא בחזקת זו ואינו נאמן על הטהרות עד שקבל עליו דברי חברות⁸. ומה הן דברי חברות שקבל עליו? שיהא נזהר בטמאות שלא יטמא בהן⁹, ובטהרות שלא יטמא אותם¹⁰, ויזהר בנטילת ידים ובטהרתן, ושלא יקח מעם הארץ דבר לח¹¹, ולא יתארח אצלו¹², ולא יארחו אצלו בכסותו¹³.

2) בתקופת המשנה הגדירו תלמידי חכמים את עצמם כ"חברים" המשתייכים לחברה נאמנה (רבינו בפירושו לדמאי פרק ב משנה ג) והיו מתרחקים מאנשים ריקים מתורה שלא נזהרו ביותר בדקדוקי מצוות שונים, וקראו להם "עם הארץ". 3) מקיים כל המצוות אפילו אותן שנחשדו עליהן עמי הארץ. 4) בחגיגה יח, ב שנינו: "בגדי עם הארץ מדרס לפרושים" (שנזהרים מלאכול חולין שנטמאו, אף על פי שאין בזה כל איסור). ובחולין לה, ב נימקו: שמה ישבה עליהם אשתו נידה. 5) כלומר, מתוכו (ראה למעלה פרק ח הלכה ד). אבל אם נגע בגבו לא טימאהו, שכלי חרס אינו מיטמא מגבו (מצידו החיצון). 6) וכלל בידינו שאין שורפים תרומה וקדשים שנפסלו או נטמאו מספק, בבגדי עם הארץ החמירו. מקור הדין במסכת טהרות פרק ד משנה ה: "על שישה ספיקות שורפים את התרומה וכו' ועל ספק בגדי עם הארץ" פירוש, על בגדי עם הארץ שנגעו וודאי בתרומה ונטמא מספק, שמה ישבה עליהם אשתו נידה. 7) לומר שלא נטמאו. 8) להיזהר בכל הדברים שחבר (תלמיד חכם) נזהר בהם. 9) שלא לצורך. 10) שלא יגע בהן כשהוא טמא. 11) שהוכשר לקבל טומאה ואולי נטמא, אבל אוכל שלא הורטב מעולם אינו מקבל טומאה. ונאמן עם הארץ לומר שפירות אלו לא נתלחחו מעולם. משנה דמאי פרק ב, ג. ושם שנינו שלא ימכור לעם הארץ לח ויבש. ורבינו השמיט דין זה מפני שמשנה זו נוקטת שיטת בית שמאי, שאסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל, אבל דעת בית הלל (שם פרק ו משנה ו) שמתור. ורבינו בפירושו שם כתב: "וזהו משנה אחרונה והלכה כן". וכן פסק בפרק ט"ז מהלכות טומאת אוכלים הלכה ט. 12) שמה יגע בו או בבגדיו ויטמאהו. 13) שלפעמים יושבים עליה ושמה ישבה עליה אשתו נידה, כאמור למעלה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לטומאה אינם מטמאים אחרים מן התורה, אבל אדם וכלים ראשונים מטמאים אוכלין ומשקין מן התורה.

לְעַם הָאָרֶץ, וְכֵן עֲבָדוֹ שֶׁנִּמְכָּר לְעַם הָאָרֶץ - אֵין צְרִיכִין לְקַבֵּל דְּבָרֵי חֲבֵרוֹת כְּבַתְחִלָּה.²⁶

~ יום שלישי כ"ח טבת ~

פָּרָק אַחַד עֶשְׂרִי

1) יבאר הדברים שם הארץ נאמן עליהם, ואם הביא חבית של תרומה ואמר שבתוכי קודש, דין כלי שהיה בתוכי יין או שמן וראינו עם הארץ יושב ומשמרו להוציא ממנו נסכים, המקומות שהם נאמנים על הכלים, וטומאת עם הארץ ברגל מה דינה, טבילת כל כלי המקדש במוצאי יום טוב, ועם הארץ שאמר טהור אני מטומאת מת אם נאמן.

25) בגמרא שם וכן בתוספתא דמאי פרק ב הלכה ב הגירסה "בתחילה" כלומר, לפני שמוסרים להם טהרות צריכים לקבל דברי חבירות, שהרי מעולם לא נזהרו בזה. (26) גם כאן הגירסה בתוספתא ובגמרא: בתחילה. ובתוספתא מסיימת הלכה זו: "הרי הן בחזקתן עד שיחשדו", כמו באשת חבר שמת ובניו ועבדיו.

ז. עַם הָאָרֶץ שֶׁקִּבַּל עָלָיו דְּבָרֵי חֲבֵרוֹת, וְהָיוּ לוֹ טְהוֹרוֹת כְּשֶׁהָיָה עִם הָאָרֶץ, וְאָמַר: אֲנִי יוֹדֵעַ וְדָאֵי שְׂלֵא נִטְמָאוּ, בְּזִמְן שֶׁנִּתְעַסְקוּ בֵּהֶן אַחֲרֵים²⁷ - הָרִי הֵן אֲסוּרוֹת כְּמִקְדָּם²⁸; וְאִם הוּא בְּעִצְמוֹ נִתְעַסַּק בֵּהֶן - הָרִי הֵן מְתוּרוֹת לִי²⁹ וְאֲסוּרוֹת לְכָל אָדָם³⁰. וְנִשְׁאָל הַחֵבֵר עַל טְהוּרָתוֹ וּמוֹרָה בֵּהֶן טְהוּרָה לְעִצְמוֹ, וְאֵין חוֹשְׁדִין אוֹתוֹ כְּכֹף³¹.

א. כָּכָר בְּאֶרְצוֹ², שֶׁעָמִי הָאָרֶץ נֶאֱמָנִים הֵן עַל טְהוּרַת פְּרַת הַחֲטָאֵת. מִפְּנֵי חֲמִרְתָּהּ אֵין מְזַלְזֵלִין בָּהּ. וְכֵן נֶאֱמָנִים הֵן עַל טְהוּרַת יֵין וְשִׁמּוֹן שֶׁל נְסֻכִים³. אִם אָמַר: טְהוֹר הוּא⁴ - הָרִי זֶה בְּחִזְקַת טְהוּרָה⁵. מִפְּנֵי חֲמִרְתוֹ נִזְהָרִין בּוֹ. וְכֵן נֶאֱמָנִים הֵן עַל הַתְּרוּמָה בְּשַׁעַת הַגְּתוּת⁶ וְהַפְּדִים⁷, מִפְּנֵי שֶׁכָּל הָעַם מְטַהְרִין עִצְמָן וְכֹלֵיהֶן פְּדִי לַעֲשׂוֹת יֵינָם וְשִׁמְנָם בְּטְהוּרָה. עֲבָרוּ הַגְּתוּת וְהַפְּדִים - אֵינָן נֶאֱמָנִים.

27) לא חברים והוא סומך על דבריכם שלא נטמאו. 28) אינו יכול לסמוך עליהם. 29) לעצמו נאמן. 30) אינו נאמן להתיר לאחרים טהרות שנגע בהם לפני שקיבל דברי חבירות. 31) שיטהר את הטמא.

ח. חֵבֵר שֶׁנִּשְׁעֲשֶׂה גְּבַאי³² לְמַלְךְ אוֹ מוֹכֵס³³ וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן - דוֹחִין אוֹתוֹ מִחֲבֵרוֹתוֹ. פֶּרֶשׁ מִמְעֲשָׂיו הָרָעִים - הָרִי הוּא פְּכָל אָדָם, וְצָרִיף לְקַבֵּל דְּבָרֵי חֲבֵרוֹת כְּבַתְחִלָּה³⁴.

2) כפי"ג מהלכות פרה הי"ב. 3) יין לנסכו על המזבח ושמן למנחות. 4) לנסכים. 5) משנה חגיגה כד, ב. רש"י שם מפרש, שהמדובר, כשהקדישו לנסכים, וכן משמע גם מלשונו של רבינו בפירושו שם. ויוצא מזה, שאסור לקנות ממנו יין ושמן של חולין לצרכי נסכים. ויש עוד מקום לעיין בד"ן זה. ראה לקמן ה"ד. במשנה שם אמרו, שרק בארץ יהודה נאמנים, אבל לא בשאר חלקי ארץ ישראל (ראה שם בגמרא (כה, א) טעמו של דבר. וראה פירוש רבינו שם, וצ"ע). 6) בזמן דריכת הענבים בגת. 7) כתישת הזיתים בבתי הברד להוציא שמנם.

32) לגבות מסים. 33) גובה מכס. 34) "חזרו לומר, פירש (מגבאותו ומוכסנותו) הרי הוא ככל אדם".

ט. עַם הָאָרֶץ שֶׁקִּבַּל עָלָיו דְּבָרֵי חֲבֵרוֹת וְנִחְשַׁד לְדָבָר אֶחָד - אֵינוֹ חֹשֵׁד אֲלֵא לְאוֹתוֹ דָּבָר. וְכָל הַחֹשֵׁד לְחֵמוֹר - נִחְשַׁד עַל הַקָּל; לְקָל - לֹא נִחְשַׁד לְחֵמוֹר.

ב. כִּהֵן⁸ שֶׁהִבִּיא לוֹ עִם הָאָרֶץ חֲבִית יֵין אוֹ שִׁמּוֹן שֶׁל תְּרוּמָה⁹ - לֹא יִקְבְּלָנָה מִמֶּנּוּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא בְּחִזְקַת טְמָאָה. הַנִּיחָה עִם הָאָרֶץ אֲצִלּוֹ עַד גַּת הַפְּאָה וְהִבִּיאָה לִי¹⁰ - יִקְבְּלָנָה מִמֶּנּוּ, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁהִיא שֶׁל אֲשַׁתְּקָד; שְׂלֵא גָזְרוּ עָלֶיהָ טְמָאָה בְּשַׁעַת הַגְּתוּת וְהַפְּדִים.

י. חֵבֵר שֶׁנִּחְשַׁד³⁵ עַל הַטְּהוּרוֹת, כְּגוֹן שֶׁמְכָר אֲכָלִין טְמָאִין בְּחִזְקַת שֶׁהוּן טְהוּרִין - הָרִי זֶה אֵינוֹ נֶאֱמָן לְעוֹלָם, עַד שִׁיּוֹדֵעַ שֶׁחֲזָר בְּתִשּׁוּבָה גְּמוּרָה³⁶.

8) שם. 9) לא בשעת הגיתות. 10) בשעת הגיתות.

35) רבינו מדמה זה לדין טבח שמכר בשר טריפה ואמר שהוא כשר. 36) רבינו שם מבאר מה היא תשובה גמורה: "שילך למקום שאין מכירים אותו ויחזיר אבידה בדבר חשוב או יוציא טריפה לעצמו (בבהמה שלו) בדבר חשוב".

ג. עִם הָאָרֶץ¹¹ שֶׁנִּשְׁעַל בֵּית פְּדוֹ אוֹ גִתוֹ בְּשַׁעַת שֶׁגְּמָרוּ הָעַם לְדָרְף¹² וְהוֹלִיף אֶת הַמִּפְתָּח מִיַּד לְפָנָיו, אִף עַל פִּי שֶׁשָּׂהָה¹³ כְּמָה יָמִים אַחַר שֶׁעֲבָרוּ הַגְּתוּת - הָרִי הַכֵּהֵן כָּא וּפּוֹתַח בְּפָנָיו וּמִטְבִּיל¹⁴ וְדוֹרְף וְנוֹטֵל תְּרוּמָה בְּטְהוּרָה¹⁵. וְאִם לֹא עָשָׂה כֵן - לֹא יִטַּל תְּרוּמָה מֵעַם הָאָרֶץ אֲלֵא זִיתִים וְעִנְבִים שְׂאִינָן מְכָשְׂרִין¹⁶, שְׂאִינָן מְקַבְּלִין טְמָאָה.

יא. הַחֹשֵׁד עַל הַשְּׂבִיעִית אוֹ עַל הַתְּרוּמָה שֶׁמְכָר לְשֵׁם חֵלִין - הָרִי זֶה חֹשֵׁד עַל הַטְּהוּרוֹת; שֶׁהַחֹשֵׁד עַל דָּבָר שֶׁל תוֹרָה - הָרִי הוּא חֹשֵׁד עַל דְּבָרֵי סוּפְרִים, וְהָאֲכָלִין הַטְּמָאִין אֵין מִטְמָאִין אַחֲרֵים אֲלֵא מִדְּבָרֵיהֶן³⁷, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר. וְכָל הַחֹשֵׁד עַל דָּבָר - נֶאֱמָן לְהַעֲדִי בּוֹ לְאַחֲרֵים וְלָדוֹן בּוֹ לְאַחֲרֵים. חִזְקָה הִיא, שְׂאִין אָדָם חוֹטֵא פְּדִי שִׁיְהֵנוּ בּוֹ אַחֲרֵים.

11) טהרות פ"ט, מ"ד. 12) ואז היה עדיין נאמן על טהרת היין. 13) הכהן. 14) את עם הארץ. 15) אבל אם לא

37) אפילו אוכלים שנגעו באב הטומאה ונעשו ראשון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טבלו ליטול ממנו נסכים". ומפרש רבינו, שלא הקדיש עדיין כלום לנסכים אלא ייחדו לנסכים כשיצטרך לכך (וכן פירשו 'תוספות' שם ד"ה במטהר, ולא כפירוש רש"י) שהרי אם הקדישו נאמן כל השנה. (23) משנה שם כו, א. (24) קטנים. ברייתא שם כו, ב: "נאמנים על כלי חרס גסים לקודש" וכל-שכן על הדקים. ובברייתא אחרת שם אמרו, שעל דקים נאמנים מן המודיעים ולפנים (ראה ה"ו). (25) כר' יוחנן שם. (26) משקין חולין. (27) כלומר, שגזרו עליו טומאת מדרס (למעלה פ"י ה"א). בגמרא שם אמר ר' יוחנן: "אפילו אפיקורסותו בתוכו" ומפרש רבינו - בגדו (ראה רש"י שם). (28) סיום הברייתא הנזכרת. (29) לייצור כלי חרס. (30) ומוכרחים להשתמש בכלים המובאים ברובם בידי עמי הארץ מחוץ לירושלים.

ו. מן המודיעית³¹ ולפנים - נאמנים על כלי חרס³²; מן המודיעית ולחוץ - אינן נאמנים. והמודיעית עצמה³³ - פעמים פלחין ופעמים פלפנים. כיצד? הנה חבר נכנס³⁴ ועם הארץ יוצא³⁵ וכלי חרס פתו - הרי זה נאמן במודיעית לומר שהוא טהור³⁶ לקדש³⁷; הניו שניהן נכנסין³⁸ או שניהן יוצאין³⁹ - אינו נאמן עד שיהא לפנים מן המודיעית.

(31) משנה שם כה, ב. ושם כתוב "המודיעים" (שם עיר רחוקה חמשה עשר מיל מירושלים - פסחים צג, ב). (32) משמע בין גסים ובין דקים, אולם בברייתא שם כתוב: "נאמנים בכלי חרס הדקים". ורש"י מפרש, מפני שכל אדם צריך לכלים קטנים, הקלו בהם וטיהרו מן המודיעים ולפנים, אבל בגסים משתמשים רק אלה המספקים יין לנסכים, ולפיכך טיהרו רק בירושלים עצמה. ודעת הראב"ד כרש"י. ראה כסף-משנה. [החזון-איש כתוב שצ"ל "כלי חרס הדקים", ובטעות נשמטה המלה "הדקים", ורבינו מחלק בין ירושלים עצמה ובין לפנים מן המודיעים, וגסים טהורים רק בירושלים בלבד. וראיה חזקה לדבריו, מאריכות הלשון בהלכה ו, שהיה לו לכתוב בקיצור: מן המודיעים ולפנים - כירושלים. ומוכח מזה שמחולקים בדין כלים גסים]. (33) ברייתא שם. (34) בא מחוץ למודיעים, ונכנס לתוכה על-מנת להמשיך וללכת לירושלים. (35) מצד ירושלים. (36) מפני שהקדר לא יחזור לירושלים, ורצוי הדבר לקנות כליו ולהכניסם לירושלים. (37) אבל לא לתרומה. (38) יכול החבר לחכות עד שיגיעו לפנים מן המודיעים ולקנותם שם. (39) יכול היה לקנותם לפני שנכנסו לעיר, ואם לא עשה כך - אין מתירין לו (כסף-משנה), ונימוק שני: החבר אינו חוזר לירושלים אלא הולך לביתו, ואם כן אינו קונה לצרכי ירושלים, והתירו משום צרכי רבים בירושלים בלבד, וכל-שכן אם קדר נכנס וחבר יוצא.

ז. קדר⁴⁰ שהביא קדרות והניחן לפנים מן המודיעית, וכאן הלוקחין והוא אומר להן שטהורות הן: לקח קדרה ונכנס בה - הרי היא טהורה לקדש אבל לא לתרומה, כמו שבארנו⁴¹;

הביא את המפתח מיד אחר שנגרמה הדריכה - אינו נאמן. פסק כר' יהודה, במשנה טהרות פ"ט, ד. (16) אוכלין אינם מקבלים טומאה אלא אם נתלחחו באחד משבעת המשקין המפורטים במסכת מכשירין פ"ו מ"ד.

ד. הביא לז'¹⁷ עם הארץ חבית של תרומה בשאר ימות השנה ואמר: הפרשתי בתוכה קדש, אפלו רביעית¹⁸ - מתוך שנאמן על טהרת הקדש נאמן על הכל'¹⁹. אפלו בשעת הגתות והפדים, שעמי הארץ נאמנים על התרומה, אינן נאמנים על הכלי הריקם²⁰ לומר שהוא טהור לתרומה. וכן אין נאמנים לעולם על כלי ריקם לומר שהוא טהור לקדש²¹.

(17) משנה חגיגה כד, ב. (18) חלק רביעי מלוג, מחזיק ביצה ומחצה. (19) בתוספות חולין לה, ב ד"ה ואם פירשו, שלא הקדיש רביעית מסוימת אלא אמר: ורביעית שאני עתיד להפריש מחבית זו תהיה קודש. שאם לא כן, כיצד ישתה הכהן את היין, הלא מעורב בו יין של קידוש (ראה תוספות זבחים פח, א ד"ה מן). (20) פירוש, אחר שעירו ממנו את היין, אסור להשתמש בו לטהרות, מפני שהאמינוהו רק על היין עצמו ולא על הכלי. למד זה מגמרא שם כה, ב שאמרו: מלאים דתרומה אינו נאמן. [ורש"י שם מבאר, שהאמינוהו על התרומה משום הפסד הכהנים, אבל בכלים הריקנים אין להם הפסד, ואולי גם רבינו סובר כך]. (21) דקדק רבינו בלשונו, וכתב כאן "כלי ריקם" בלי ה"א הידיעה, כי המדובר בסתם כלי ריקם של עם הארץ, שהוא מעיד על טהרתו. אבל אם הביא יין קודש בכלי, ועירו ממנו את היין, נשאר הכלי בחזקת טהור כל זמן שחבר רואה אותו שלא נטמא. וברש"י שם מבאר, שגנאי הוא לקודש שהכלי שעירוהו ממנו יהיה טמא. ולמעלה בתרומה כתב "הכלי הריקם" בה"א הידיעה, מפני שהמדובר באותו הכלי שהביא בו את התרומה והוא נאמן עליה. עיין שם. ובזה מסולקת תמיהתם של הר"י קורקוס והכסף-משנה על רבינו.

ה. כלי שניה בתוכו יין או שמן וראינו עם הארץ יושב ומשמר פדי להוציא ממנו נסכים - הרי הוא נאמן על טהרת הכלי, ואפלו קדם לגתות ולפדים בשבעים יום²²; אבל קדם לשבעים - אינן נאמנים. במה דברים אמורים? בשאר ארץ ישראל; אבל בירושלים נאמנים²³ על כלי חרס הריקם לומר שהוא טהור לקדש לעולם, בין פלים דקים²⁴ בין פלים גסים, בין מלאין בין ריקנים²⁵ - הרי הוא נאמן על הכלי, אף על פי שהמשקין שבתוכו²⁶ טמאין. אפלו הנה בגדו, שהוא מדרס²⁷, בתוך הכלי - הרי הכלי פחזקת טהרה לקדש. ומפני מה הקלו בהם? מפני שאין עושין כפשוטן²⁹ בירושלים³⁰.

(22) שנינו שם כד, ב "כדי יין וכדי שמן המדומעות, נאמנים עליהן בשעת הגיתות והבדים, וקודם לגיתות שבעים יום" (רגילים היו לטהר את הכלים שבעים יום לפני תקופת הדריכה). ובגמרא (שם כה, ב) אמרו שהמדובר "במטהר את

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תגעו בשלחן, בשעה שמראין אותו לעולי רגלים⁵⁶, כדי שלא יהיה טמא במגעו אחר הרגל, ונמצא צריך טבילה⁵⁷ והערב שמש, ונאמר בלחם הפנים: לפני תמיד⁵⁸. וכל הפלים היו טעונים טבילה והערב שמש, חוץ ממזבח הזהב ומזבח הנחשת⁵⁹, מפני שצפונייהו כבטלין לגביהו⁶⁰.

(54) משנה שם. (55) ראה הלכה הקודמת, ובהערה שם. (56) בגמרא שם עמוד ב: "מלמד שמגביהים אותו ומראים בו לעולי רגלים לחם הפנים, ואומרים להם: ראו חיבתכם לפני המקום, סילוקו כסידורו". פירושו, הלחם היה טרי בשעת סילוקו מן השולחן כמו ביום סידורו על השולחן לפני שבוע ימים, ומראים לעולי רגל את הנס הזה המעיד שישראל חביבים אצל הקדוש-ברוך-הוא ועושה להם נסים. (57) וצריך להוריד ממנו את הלחם. (58) ואסור להסירו מן השולחן לפני השבת הבאה. במשנה שם נאמר: "ואומרים להם הזהרו שלא תגעו בשולחן". ופירשו, לכהנים עמי הארץ אמרו, שהרי ליום וישאלים אסורים בכניסה להיכל שבו עמד השולחן. ורבינו מפרש "להם" לעולי רגל. שהרי כתב "שמראין אותו", וכהנים בלא-הכי רואים אותו כשנכנסים להיכל להשתחוות (ראה 'תוספות' שם). (59) שנעשו מעץ, וכלי עץ העומד בקביעות על מקום אחד ואין מזיזים אותו ממקומו, נקרא "כלי עץ העשוי לנחת" ואינו מקבל טומאה, ואע"פ שהמזבחות היו מצופים מתכת, העץ עיקר, כמו שמסיים רבינו כאן. (60) גמרא שם כז, א.

יב. עם הארץ שאמר⁶¹: טהור אני מטמאת מת, או שאמר: פלי זה טהור מטמאת מת - נאמן⁶², ומטבילין אותו משום טמאת עם הארץ בלבד, וצריך הערב שמש ואינו צריך הזאה. במה דברים אמורים? בששאלו ואמר טהור הוא; אבל הלוקח פלי סתם מרשות עם הארץ - חוששין לו שטמא מת הוא, ומזין עליו שלישי ושביעי בכל הפלים הנמצאים בכל מקום חוץ לירושלים; שלא גזרו טמאה על הפלים הנמצאים בירושלים, כמו שיתבאר⁶³ בטמאת הספקות.

(61) חגיגה כב, ב. (62) לא האמינו אותם בטומאת זיבה, והאמינום בטבילת טומאת מת. ראה גמרא שם. (63) בפ"ג מהלכות אבות הטומאות ה"ד וה"ה.

~ יום רביעי כ"ט טבת ~

פרק שנים עשר

(1) יבאר המפקיד כלי אצל עם הארץ או הנותן כלי לאומן עם הארץ, שחכ כליו בבית המרחץ או הניחם במרחץ, והמוסר מפתח בית לעם הארץ, ודין המניח עם הארץ בתוך ביתו לשומרו, ועם הארץ ששאל מחבר מיטה לישן עליה, ודין חבר שאמר לעם הארץ שמור לי פרה זו שלא תיכנס לבית, גבאי מלכות שנכנסו לתוך הבית למשכן, והגבאים והגנבים שעשו תשובה ואמרו לא נגענו רק בזה, ודין המניח

לקח קדרה ויצא בה חוץ למודיעית - הרי זו טמאה בין לקדש בין לתרומה. אף על פי שהן הם הקדרות והוא הקדר עצמו, אינו נאמן אלא לפנים מן המודיעית.

(40) משנה שם כה, ב. (41) כמה פעמים בפרק זה.

ח. הלוקח⁴² פלי חרס מן הפכשן בכל מקום - הרי אלו טהורין בין לקדש בין לתרומה, ואין אומרים שטמא נגע בהן עם הארץ. ואפילו לקח מן הסדר הראשון⁴³, ואף על פי שהפכשן פתוח וכבר נלקח חציו; שלא גזרו טמאה על פלים שבפכשן⁴⁴.

(42) הלכה זו שנויה במחלוקת תנאים במסכת פרה פ"ה מ"א, אולם בתוספתא שם פ"ה ה"א מסיים: "זו משנה הראשונה, רבותינו אמרו: פותח ונוטל ואינו נמנע, והחבר (גירסת הכסף-משנה "שהחבר") בא אפילו לאחר שלושה ימים ונוטל". ופסק רבינו כרבותינו בתוספתא (ראה כסף-משנה). (43) השורה הראשונה. (44) כל זמן שלא הוצאו ממנו, ולפיכך מותר לחבר להשתמש בכלים שהוא עצמו מוציאם מן הכבשן.

ט. טמאת עם הארץ⁴⁵ ברגל⁴⁶ בטהורה היא חשובה, שכל ישראל חברים הן ברגלים⁴⁷, וכליהם פלם ואכליהם ומשקיהן טהורים ברגל, מפני שהפל מטהרין עצמן ועולים לרגל. לפיכך הן נאמנים כל ימות הרגל בין על הקדש בין על התרומה. משעבר הרגל חזרין לטמאתן.

(45) משנה חגיגה כז, א. (46) בפסח, שבועות וסוכות, והמדובר בירושלים. (47) ר' יהושע בן לוי, דורש שם את הכתוב (שופטים כ, יא): "ויאסף כל איש ישראל אל העיר כאיש אחד חברים" - הכתוב עשאו כולם חברים.

י. הפותח⁴⁸ חבית⁴⁹ ברגל והמתחיל בעסתו⁵⁰ ועבר הרגל - הרי שאר החבית ושאר העסה בהזקת טמאה⁵¹, שהרי נגעו בו עמי הארץ. ואף על פי שלא נגע בה אלא בזמן שהוא פתוח⁵² - אינה טהורה אלא בימי הרגל בלבד⁵³.

(48) משנה שם. (49) חבר שפתח חבית יין למכור בקימעות, והקונים - וביניהם גם עמי הארץ - נוגעים בחבית ובכלים. (50) למכור לכל הבא. (51) פסק כחכמים. (52) כלומר, ברגל. (53) ולאחר הרגל, טמאים למפרע הטהרות שנגע בהם ברגל. ראה הלכה הבאה. בגמרא שם, שאלו אם מותר להניח את החבית לרגל הבא. ובמסקנא אמרו שמותר להניח. ורבינו סתם, ומשמע שאין להניחה. [קשה להבין מה בין זה להלכה ב. ראה כסף-משנה כאן].

יא. אחר הרגל⁵⁴ במוצאי יום טוב היו מטבילין כל הפלים שהיו במקדש, מפני שנגעו בהן עמי הארץ ברגל בשעת הקדש⁵⁵. ולפיכך היו אומרים להן: אל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מתרחץ חלון להניח שם בגדיו. (13) במפתח. (14) ואפי' אם מסרו לבלן, לא יעיו לפתוח ולנגוע בבגדי המתרחצים, שהרי לא מסר לו אלא שמירת מפתח, כמו שאמרנו בהלכה הקודמת, אבל אם לא נעל במפתח, הרי סמך על שמירתו של הבלן שהוא עם-הארץ ולפיכך כליו טמאים. פסק כחכמים במשנה, שם. (15) תוספתא, שם פ"ח ה"ו.

ה. המניח¹⁶ עם הארץ בתוך ביתו לשמרו וישב הוא מרחוק: בזמן שהוא¹⁷ רואה את הנכנסין ואת היוצאין - הרי כל שבפית מן האכלין והמשקין וכלי חרס שאינו מקף צמיד פתיל טמאין¹⁸, אבל המשפכות והמקפכות¹⁹ וכלי חרס המקף צמיד פתיל²⁰ טהורין²¹; ואם אינו רואה לא את הנכנסין ולא את היוצאין - כל שבפית טמא. אפלו הנה כפות או פרות ידים ורגלים²² - הפל טמא, מפני שהן ברשות עם הארץ²³.

(16) שם, מ"ה. (17) השומר. (18) כדן מוסר לעם-הארץ שמירת כליו (ראה ה"ב), ואפילו כלי חרס שאינו מיטמא מגבו, שמה הכניס ידו לתוכו, ומובן שכל-שכן כלי שטף המיטמאים מגבם. (19) שנעשים אב הטומאה, אם ישב עליהם זב וכיוצא בו. (20) מהודק יפה. (21) המשככות והמרככות טהורים מטומאת משכב ומושב, שלא גזרו על עם-הארץ שיטמא טומאה חמורה זו, ואין חוששים שמה נכנסה אשה נדה וישבה עליהם, אבל טמאים משום נגיעת עם-הארץ בכלים האחרים שבבית (ראה הי"ג והערות שם). וכלי חרס מוקפים צמיד פתיל טהורים ממש, מפני שאי אפשר לו לנגוע בתוכם והם אינם מיטמאים מגבם. ואע"פ שהזב מטמא כלי חרס מוקפים צמיד פתיל (ראה למעלה פ"ח ה"ג) טומאת היסט, לא גזרו על עם-הארץ טומאה זו (ראה 'תפארת ישראל' שם 'יכין' אות כא). (22) במשנה כתוב: ואפילו היה 'מובל', פירוש, אדם שמובילים אותו. (23) ולא חילקו חכמים בין אדם שיכול לנגוע לשאינו יכול.

ו. חבירו²⁴ שהיה ישן בביתו של עם הארץ, והיו כלים²⁵ מקפלים ומנחזין תחת ראשו, וסנדלו ורחביתו לפניו - הרי אלו טהורין, מפני שהן בחזקת שמירת בעליהן, ולא יגע בהן עם הארץ, שהרי הוא אומר: עתה יעזר ויביט בי.

(24) תוספתא, טהרות פ"ח ה"ב. (25) של החבר.

ז. עם הארץ²⁶ שישאל מחבר מטה שיישן עליה וישן עליה בתוך ביתו של חבר - אין טמא אלא אותה המטה ועד מקום שהוא יכול לפשט את ידו מאותה המטה ולגעע²⁷.

(26) שם. (27) ואין חוששים שמה ירד מן המיטה ונגע בדברים המרוחקים, מפני שהחבר מסר לרשותו רק את המיטה הזו, ירא הוא לרדת ממנה ולנגוע בכלים המרוחקים.

ח. חבירו²⁸ שאמר לעם הארץ: שמר לי פרה זו שלא תפנס לבית או שלא תשבר את הפלים - הרי הבית

ביתו פתוח ומצאו נעול או איפכא, והדר עם עם הארץ בחצר, קדר שהכניס קדירותיו למכור ויצא לשתות.

א. המפקיד² בלים אצל עם הארץ³ או שנתן קלי לאמן עם הארץ - הרי אלו טמאים טמא מת⁴ וטמאין מדרס. ואם מכירו⁵ שהוא אוכל בתרומה - טהורים מטמא מת⁶ אבל טמאים מדרס, מפני שאשתו נדה יושבת עליהם שלא מדעתו, שהרי אין נזהרין מן הטמאות בבתי עמי הארץ.

(2) טהרות פ"ח מ"ד. (3) תוספתא, שם. (4) ואינם נטהרים עד שיזו עליהם מי אפר פרה אדומה ביום השלישי והשביעי. ומדובר, כשלא אמר שהם טהורים, אבל אם אמר שלא נטמאו - נאמן, כמבואר בסוף הפרק הקודם. (5) הנפקד מכיר את המפקיד, ויודע שהוא כהן ואוכל תרומה. (6) מפני שהנפקד נזהר שלא יטמאו בטומאת מת. ונראה, שאפילו לא אמר כלום, הכלים בחזקת טהרה, שהרי אם אמר שלא נטמאו, אמרנו למעלה שאפילו אם אינו מכירו נאמן. (ויש לתמוה על דברי רבינו בפירושו למשנה הנ"ל שכתב: "והוא נאמן באמרו לא נטמאו במת", ומשמע שאם לא אמר כלום - טמאים. וצ"ע).

ב. המניח⁷ כליו בפני עם הארץ ואמר לו: שמר לי את אלו - הרי אלו טמאין מדרס וטהורין מטמא מת⁸. הניחן על כתפו⁹ - טמאין מדרס וטמא מת. שכח כליו בבית הפנסת - הרי הן טהורין, שאינו רשות עם הארץ גמורה. הניח כליו במרחק וביא ומצאן פמות שהן - טהורין. ומלמדין אותו שלא יעשה פן. הניח גתו ובורו, אף על פי שנקנס לעיר וביא ומצא עם הארץ בצדו - טהורין, מפני שאין לו רשות שפנס.

(7) כל הלכה זו, מקורה בתוספתא שם ה"ז. (8) כך היא גירסת רבינו שם (ראה ראב"ד וכסף-משנה). ומשמע אפילו לא אמר "טהורים הם". ואין זה דומה למפקיד ומוסר לאומן שבהלכה א, מפני ששם מסר את הכלים לרשות עם-הארץ, אבל כאן רק את השמירה הטיל עליו ולא יותר. ואעפ"כ מטמא מדרס, מפני שהם קצת ברשותו. (9) הרי מסרם לרשותו.

ג. המוסר¹⁰ מפתח ביתו לעם הארץ - כל שבפית טהור, שלא מסר לו אלא שמירת המפתח.

(10) משנה, טהרות פ"ז מ"ב.

ד. המניח¹¹ כליו בחלונות של מרחץ¹² ונעל עליהם¹³, אף על פי שנתן המפתח לעם הארץ - כליו טהורין¹⁴. וכן אם חתם על החלון או עשה לו סימן, אפלו מצא החותם מקלקל - הרי פל אלו טהורין¹⁵.

(11) שם, מ"ז. (12) במרחצאות שלהם היו כעין חלונות סתומות מבחוץ, ולהם דלתות מבפנים, והבלן מסר לכל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

43) ואפילו היא של תרומה. מחלוקת רבי עקיבא וחכמים שם, ופסק כרבים.

יב. גִּבְאֵי 44 מְלָכוֹת 45 שְׁנֵינְסוּ לְתוֹךְ הַבֵּית לְמִשְׁפָּן - כָּל שְׂפִיטָת טָמֵא 46. אִם יֵשׁ עִמָּהֶם עוֹבֵד פּוֹכְבִים - נֶאֱמָר לֹא נִגְעָנוּ, מִפְּנֵי שְׂאִימַת הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים עֲלֵיהֶן 47. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? 48 בְּזִמְן שֵׁשׁ שָׁם עֵידִים שְׁנֵינְסוּ אוֹ שֶׁהָיָה הַמִּשְׁכָּן בְּיָדָם; אֲבָל אִם אֲמָרוּ הֵן מְעֻזָּן: נִכְנְסוּ אֲבָל לֹא נִגְעָנוּ - נֶאֱמָרִין, שֶׁהָיָה שְׂאִסְרָא 49 הוּא הָפָה שֶׁהִתִּיר 50.

44) שם, פ"ז מ"ו. (45) גובי מס, ואפילו חברים שביניהם דינים כעמי הארץ (ראה למעלה פ"י ה"ח). (46) מפני שרגילים למשמש כל מה שאפשר למשכן. (47) תוספתא, שם פ"ח ה"ד. במשנה שם מפרש רבינו, שהגבאים מפחדים למשמש כשהגוי עמם, וגם כאן הוא מקיים פירושו זה, אבל קשה מאוד להבין למה מפחדים מפני הגוי (ראה השלמות). (48) נמשך לבבא ראשונה "כל שבבית טמא". (49) שאמר נכנסנו. (50) באמרו לא נגענו, כי אלמלא אמרו לא נכנסנו היו נאמנים. בלשון התלמוד והפוסקים "מיגו" (מתוך, מפני).

יג. הַגְּבָאִים 51 שְׁנֵינְסוּ לְתוֹךְ הַבֵּית - אִין טָמֵא אֲלֵא מְקוֹם רְגְלֵי הַגְּבָאִים 52, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִפְּחָדִין מִלְּבָלֵשׁ אֲלֵא (דְּבָר) שְׁנוֹטְלִין בְּזִמְזִין. וְיָמָּה הֵן מְטַמְאִין בְּמְקוֹם הַלִּיכָתָן? הָאֲקָלִין וְהַמִּשְׁקִין וְכָלֵי חֶרֶס הַפְּתוּחִים 53; אֲבָל הַמִּשְׁכָּבוֹת וְהַמְּרֻכְבוֹת וְכָלֵי חֶרֶס הַמְּקַפִּין צְמִיד פְּתִיל - טְהוּרִין 54. וְאִם יֵשׁ עִמָּהֶן עוֹבֵד פּוֹכְבִים 55 אוֹ אִשָּׁה - הַפֵּל טָמֵא 56.

51) משנה, שם. (52) הרא"ש מפרש: בחדר שממנו גנבו הכל טמא, אבל אין חוששים שמא נכנסו לחדרים אחרים, מפני שהם מפחדים שמא יש שם אדם. (53) והוא הדין בכלי שטף בין פתוחים ובין מוקפים צמיד פתיל. (54) משכבות ומושבבות טהורים מטומאת מדרס. ראה ה"ה ובהערות שם. (55) שטמא מדרבנן כזב. (56) משכבות ומושבבות נעשו אב הטומאה. ואין זה דומה לגנב משכב וישב עליו שאינו מטמא (רבינו בפכ"ד מהל' כלים ה"ז, ומקורו בבבא קמא טו, ב) מפני שכאן לא גנב את המשכב, והתורה מיעטה רק גנבו וגזול, אבל שאינו שלו לא מיעטה (ראה משנה למלך שם, ו'תפארת ישראל' 'בועז' אות ו').

יד. הַגְּבָאִים 57 וְהַגְּבָאִים שֶׁעָשׂוּ תְּשׁוּבָה וְהַחֲזִירוּ מְעֻזָּן, לֹא מִחַמַּת יְרָאָה, וְאֲמָרוּ: לֹא נִגְעָנוּ בְּכָל מָה שֶׁהָיָה בְּבֵית פְּשֻׁנְכְּנִסוּ - הָרִי אֵלּוֹ נֶאֱמָרִים וְאֲפִלוֹ עַל מְקוֹם רְגְלֵיהֶן.

57) משנה וגמרא, חגיגה כו, א.

טו. הַמְּנִיחַ 58 אֵת בֵּיתוֹ פְּתוּחַ וּמְצָאוֹ פְּתוּחַ אוֹ שְׂמֻצָּאוֹ נְעוּל, אֲפִלוֹ הִנִּיחוֹ נְעוּל וּמְצָאוֹ פְּתוּחַ, וְלֹא נִגְנַב מִמֶּנּוּ פְּלוּם - כָּל שְׂפִיטָת טְהוּרָה 59; שְׂאֵנֵי אוֹמֵר: הַגְּבָאִים פְּתוּחוֹ וְנִמְלְכוּ וְהִלְכוּ לָהֶם וְלֹא נִכְנְסוּ.

וְהַפְּלִים טְהוּרִים, שְׂלֵא מְסָר לוֹ אֲלֵא שְׂמִירַת הַפְּרָה. אֲבָל אִם אֲמָר לוֹ: שְׂמֹר לִי בֵּית זֶה שְׂלֵא תִכְנַס בוֹ הַפְּרָה, וְכָלִים אֵלּוֹ שְׂלֵא תִשְׁבְּרֶם - הָרִי הֵן טָמֵאִין 29. (28) תוספתא, שם. (29) מפני שמסר לעם הארץ את שמירתם.

ט. הַמְּנִיחַ 30 עִם הָאָרֶץ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וַיֵּצֵא: הִנִּיחוֹ עַר וּמְצָאוֹ עַר, יֵשׁן וּמְצָאוֹ יֵשׁן, אוֹ שֶׁהִנִּיחוֹ עַר וּמְצָאוֹ יֵשׁן - כָּל שְׂפִיטָת טְהוּרָה 31; הִנִּיחוֹ יֵשׁן וּמְצָאוֹ עַר - כָּל מְקוֹם הַקְּרוֹב מִמֶּנּוּ שֶׁהוּא יָכוֹל לְפָשֵׁט אֵת יָדוֹ וְלָגַע בוֹ טָמֵא 32. וְכֵן הַמְּנִיחַ אֲמָרִין 33 בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - אִין טָמֵא אֲלֵא עַד מְקוֹם שִׁיכּוּלִין לְפָשֵׁט אֵת יָדֵיהֶן וְלָגַע 34, וְאִין אוֹמְרִים: שְׂמֵא עָלוֹ עַל גְּבֵי כֶּסֶף אוֹ עַל סֵלֶם וְנִגְעוּ בְּכָלֵי אוֹ בְּאֲקָלִין הַתְּלוּוִין לְמַעְלָה בְּפִתְלָה 35.

30) משנה, שם פ"ז מ"ב. (31) ואפילו הדברים שיכול לנגוע בהם כשהוא שוכב על מקומו. והטעם, מפני שכבר ראה את הכלים לפני השינה, אינו מעוניין למשמש בהם אחרי שהתעורר. ה'חזון איש' מקשה, מה בין דין זה לדין של מיטה שבה"ז. ראה שם]. ואם הניחו ישן ומצאו ישן אין חוששים שמא התעורר בינתיים ונגע בכלים. (32) יש לחשוש שמא נגע בדברים שלא ראה אותם לפני כן, כדי להתבונן בהם, אבל אין חוששים שמא ירד מן המיטה ונגע בדברים המרוחקים, ופסק כחכמים. (33) שם, מ"ג. (34) כשהם עומדים על הקרקע בכל מקום שבבית, שאומנים אינם עומדים על מקום אחד כמו טוחנת (ראה ה"ו). (35) כחכמים, נגד דעת רבי מאיר.

י. אִשֶׁת חֵבְרָה 36 שֶׁהִנִּיחָה אִשֶׁת עִם הָאָרֶץ טוֹחֶנֶת בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ, אֲפִלוֹ פִּסְקָה 37 הָרַחִים וְאֲפִלוֹ הָיָו שְׂפִיטָתָם 38 - אִין טָמֵא אֲלֵא מְקוֹם שִׁיכּוּלִין לְפָשֵׁט אֵת יָדוֹ וְלָגַע, וְאִין אוֹמְרִין: שְׂמֵא הָאִחַת טוֹחֶנֶת וְהַשְּׂנִיָּה בְּלִשָּׁה כָּל שְׂפִיטָת וְשְׂמֵא נִתְּלָת וְעַלְמָה בְּמְקוֹמוֹת הַגְּבֻחוֹת.

36) שם, מ"ד. (37) הפסיקה את הטחינה, אין חוששין שמא בזמן שלא טחנה הסתובבה בבית הריחיים ומשמשה בכלים. ולפיכך טהורים גם הכלים שיכולה לנגוע בהם מבלי לעלות על כסא, משא"כ באומנים. (38) שתי נשים טוחנות.

יא. הָאִשָּׁה 39 שְׁנֵינְסָה לְהוֹצִיא פֶת לְעֵנִי, יֵצֵאת וּמְצָאתָ 40 עוֹמֵד בְּצַד כְּפֹרוֹתָ 41, אֲפִלוֹ תְּרוּמָה - הָרִי הֵן טְהוּרוֹת, שְׂאִין חֲזָקָתוֹ לָגַע שְׂלֵא בְּרִשׁוֹת. וְכֵן הָאִשָּׁה 42 שִׁיֵּצְאָה וּמְצָאָה אִשֶׁת עִם הָאָרֶץ חוֹתָה גְּחָלִים מִתַּחַת הַקְּדָרָה - הָרִי הַקְּדָרָה טְהוּרָה 43.

39) שם, מ"ט. (40) את עם הארץ שהיה לפני כן במקום מרוחק מן הכיכרות. (41) ששינה את מקומו. (42) שם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(58) משנה, טהרות פ"ח, ד. (59) בנעול ומצאו פתוח, מטמא רבי מאיר, ורבינו פסק כחכמים.

טז. קרדם⁶⁰ שאבד בבית, או שהניחו בזוית זו ובא ומצאו בזוית אחרת - הבית טמא; שאני אומר: אדם טמא נכנס לשם ונטלו.

(60) פסחים י, ב. כתב 'כסף משנה' ששאלו את רבינו, מה בין זה לכיכר של תרומה (במס' נדה ד, א) שהניחו למעלה ומצאו במקום אחר (ואפילו אם דבר טמא מונח למטה ממנו) טהור, שאני אומר טהור נכנס לשם והעביר את הכיכר למקום אחר, כדי שלא יפול על הטמא המונח תחת הדף. והשיב, שבקורדום או אומרים שאדם נכנס ולקח את הקורדום והשתמש בו והחזירו למקומו, ושואל שלא מדעת, דינו כגזולן ואין לתלות שחבר עשה זאת, אבל שם אין דרכו של אדם לקחת כיכר ולהחזירו, ולפיכך אנו תולים שטהור עשה זאת כדי שלא יפול (השאלה ותשובת רבינו, נדפסו במילואן ב'תשובות רבינו', הוצאת פריימן סי' קמט).

יז. הדר⁶¹ עם עם הארץ בחרץ ושכח פלים בחרץ, אפלו חביות מקפות צמיד פתיל או תנור מקף צמיד פתיל - הרי אלו טמאים⁶², עד שיעשה לתנור מחיצה גבוהה עשרה טפחים⁶³, כדי שלא יהא ברשות עם הארץ.

(61) שם פ"ח מ"א. (62) ואין זה דומה לדינים שלמעלה ה"ה וה"ט, שמוקפים צמיד פתיל טהורים, מפני שאין דירתו הקבועה של עם-הארץ ומעיו להסיר את הכיסוי ולהחזירו ולהדביקו. כך מפרש רבינו במשנה, והר"ש שם מפרש מפני שאשתו מסיטתו, ונדה מטמאה בהיסט גם מוקפים צמיד פתיל. ואפילו תנור מחובר שאי-אפשר להסיטו, גזרו עליו טומאה משום שאינו מחובר. וכן פירש גם ה'ברטנורא'. (63) פסק כרבי יוסי.

יח. חבר⁶⁴ שהיתה לו מחיצה או סכה לפני פתחו של עם הארץ, או שהיתה מחיצה או סכה של עם הארץ לפני פתחו של חבר - פלים שבסכה או פלים שבמחיצה טמאים, מפני שיש לעם הארץ בסכה זו או במחיצה זו רשות⁶⁵.

(64) תוספתא, טהרות פ"ט ה"א. (65) להיכנס שם, ושמא נגע בכלים.

יט. חבר⁶⁶ שהיה גגו למעלה מגגו של עם הארץ - הרי זה שוטח שם פלים ומניח טהרות והן בחזקתו, אף על פי שעם הארץ יכול לפשט ידו ולגע⁶⁷. וכן בעובד פוככים אינו חושש לא משום טמאה ולא משום יין נסך⁶⁸. הרי הגגות זה בצד זה או שהיה גגו של עם הארץ למעלה, ושטח החבר פלים או הניח טהרות בגגו - הרי כל מקום שיכול עם הארץ לפשט את ידו ולגע בחזקת טמאה⁶⁹.

כ. שתי חצרות⁷⁰ זו לפני זו, הפנימית של חבר והחיצונה של עם הארץ - חבר מניח שם פלים ושוטח שם פרות אף על פי שיד עם הארץ מגעת לשם, מפני שנתפש עליו פגמב⁷¹.

(70) עבודה זרה, שם. (71) שהרי אין לו רשות להיכנס שם. כא. חצר⁷² החלוקה במסיפס⁷³, וחבר בצד זה ועם הארץ בצד זה - טהרותיו טהורות אף על פי שיד עם הארץ מגעת, מפני שהם ברשות החבר⁷⁴.

(72) שם. (73) מחיצה נמוכה. (74) ועם-הארץ ייתפס כגב כשישיט ידו לשם.

כב. חבר⁷⁵ שנפל דליו לתוך בורו של עם הארץ⁷⁶ והלך להביא במה יעלנו - הרי זה טמא⁷⁷, מפני שהנח ברשות עם הארץ שעה אחת.

(75) טהרות פ"ח מ"ג. (76) ואע"פ שהדלי בתוך הבור ואין עם-הארץ יכול ליגע בו. והטעם, מפני שלא חילקו חכמים וטימאו את כל הכלים שהם ברשות עם-הארץ (רבינו, שם). (77) טומאת מת, וטעון הזאת מי פרה בשלישי ובשביעי (רבינו בפירושו למשנה, שם).

כג. אשת עם הארץ⁷⁸ שנכנסה לתוך ביתו של חבר להוציא בנו או בתו או בהמתו של חבר - פל שבבית טהור, מפני שנכנסה שלא ברשות⁷⁹. קדר חבר⁸⁰ שהכניס קדרותיו למכר וירד לשתות - הרי הפנימיות טהורות והחיצונות טמאות. במה דברים אמורים? בשהניח⁸¹ סמוך לרשות הרבים, מפני שהעובדים והשבים נוגעים בחיצונות בשעת הליכה⁸²; אבל היו רחוקות מרשות הרבים: אם היו כלי אמנותו בידו⁸³ - הפל טמאות, מפני שפלו מוכיחין שהנחו למכר וירד הפל⁸⁴ ממשמשות בהן; אין כלי אמנותו בידו - הפל טהורות, חזקתן שלא נגע בהן אדם⁸⁵. חבר שהניח⁸⁶ אכלין ומשקין על פתח חנותו ונכנס - הרי אלו טמאים, מפני שהעובדים והשבים ממשמשין בהן⁸⁷.

(78) שם, מ"ה. (79) רבינו שם מפרש: "אם נכנסה שלא ברשות אלא להוציא הענין הפלוני וכו' אימת בעל הבית עליה ולא תשלח ידה לדבר". (80) שם פ"ז מ"א. (81) כתובות כד, ב. (82) שלא בכונה. (83) כגון המחק למחוק את המידות. (84) שמעוניינים לקנות. (85) מפני שחושבים שאינם עומדים למכירה, ויזוהרו מלנגוע בהם. (86) תוספתא, טהרות פ"ט ה"ב. (87) מקומם מוכיח שלמכירה הם עומדים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והטבילה אינה מועילה, כגון אם משהו דבוק בבשרו וכדומה.

ג. הפדדין והבוצרים שנמצאת טמאה לפניהן - נאמנין לומר לא נגענו. וכן פתינוקות שלהם¹¹.

(11) נאמנים לומר התינוקות לא נגעו ביין ובשמן.

ד. המטהר את הפדדין והכניסן לבית הכד ונעל עליהן, אם היו שם פלים שנטמאו במדרס - הרי בית הכד פלו טמא, שפא נגעו באותן הפלים¹². ואפלו ראה אותם מקדם נזהרין מאותם הפלים מפני טמאתן - הרי בית הכד טמא, שפא הסיטו¹³ והן מדמין שאין המסיט טמא, שאין עמי הארץ בקיאים בטמאת הסט¹⁴.

(12) ואחר כן נגעו בזיתים ובשמן. (13) הזיוזו אותם ממקומם בלי נגיעה. (14) ולפיכך גם הכלים שבבית הכד טמאים, שמא נגעו בהם לפני שפירשו מהטומאה שאם נגעו בהם אחר שפירשו אינם מטמאים אותם, שהרי הם ראשון לטומאה ואין ראשון מטמא כלים.

ה. היו חמרי¹⁵ ופועליו טוענין טהרות ועוברין לפניו, אף על פי שהפליגו¹⁶ יתר ממיל¹⁷ - הרי אלו טהורות, מפני שהן בחזקת שהיא שומרו, והן מפדדין לגע ואומרים: עכשו יבוא¹⁸, שהרי הוא אחרינו. אבל אם אמר להם: צאו ואני אבוא אחריתם¹⁹ - פיון שנתפסו מעיניו הרי הן טמאות²⁰.

(15) נוהגי חמורים. (16) שהרחיקו. (17) מיל הוא אלפיים אמה ואין בעל הבית יכול לראות אם הם נוגעים. (18) שהרי הוא הולך אחריהם והם אינם יודעים, שמרחק רב כזה מפריד ביניהם (כסף משנה). (19) אחר זמן מה. (20) בטוחים הם שלא יבוא כל כך מהר ואינם מפחדים לנגוע.

ו. חבר שהיה לבוש בחלוק וטוהף בטלית ומלהף, ואמר: בלבי היה לשמור את החלוק והייתי נזהר בו, והסתתי דעתי מן הטלית - הרי החלוק בטהרתו והטלית טמאה, שפא נגע בה עם הארץ. היה סל²¹ על כתפו ומגרפה²² בתוף הסל, ואמר: בלבי היה לשמור את הסל²³, ולשמור את המגרפה מדבר המטמאה²⁴ אבל לא מדבר הפוסלה²⁵ - הסל טהור²⁶, והמגרפה טמאה²⁷, וכל תרומה שפסל פסולה, מפני המגרפה שפוסלת האכלין שפסל. היה משתמש מן החבית בטהרה בחזקת שהיא חלין ואחר כך נמצאת תרומה, אף על פי שהיא טהורה - הרי היא אסורה באכילה, שפא נגע בה טבול יום²⁸, שהוא פוסל בתרומה וטהור בחלין כמו שיתבאר, ואינו דומה משמור תרומה למשמור חלין. ואם אמר: בלבי היה לשמור אפלו מדבר הפוסלה - הרי זו מתרת

~ יום חמישי א' שבט ~

פרק שלשה עשר

(1) יבאר כהן שטיהר כליו לגת זו והניחם לגת הבאה, הרוצה לעשות יינו או שמנו בטהרה באומנים עמי הארץ, הבדדים והבוצרים שנמצאת טומאה לפנייהם אם נאמנים לומר לא נגענו, המטהר הבדדים והכניסם לבית הכד ונעל בפניהם, חמרי ופועליו טעונים טהרות ועברו לפניו והפליגו ממנו, חבר שהיה לבוש חלק וטוהף בטלית ומלהף ואמר בדעתי היה לשמור החלוק ולא הטלית, ודין היה משתמש מן החבית בטהרה בחזקת שהיא חולין ונמצאת תרומה, נתחלפו לה כלים של חול בכלים של שבת ולבשם, חבר שהניח טהרות או כלים ומת, ומי שאמר לו עד אחד נטמאו טהרותיך, ודין היה עושה עמו בטהרות ולאחר זמן אמר לו טהרות שעשיתי עמך נטמאו.

א. פהין² שטיהר כליו לגת זו והניחן לגת הבאה - הרי אלו בחזקתן³; שאין עמי הארץ נוגעין בכלים של כהן זה שהן בתוף גתו, מפני שהוא אוכל טהרות⁴. אבל של ישראל⁵ טמאות, עד שיאמר: בלבי היה לשמור⁶ עם הארץ שפיגנס לגת שלא יגע בכלים.

(2) טהרות פרק ז משנה ז ושם כתוב סתם "המניח" ורבינו מפרש שהמורכב, בכהן המקבל לתוך כליו יין תרומה מעם הארץ והשאר כליו בגיתו של עם הארץ, אולם הר"ש והרא"ש גורסים: "בגוי כליו טהורים". ופירשו שאין חוששים ליין נסך, אבל לטומאה חוששים. (3) בחזקת טהרה. (4) עם הארץ יודע שהכהן אוכל טהרות ויזהר, שלא לנגוע בכליו. (5) חבר. (6) שמת לב ושמרתי.

ב. הרוצה לעשות יינו בטהרה באמנין עמי הארץ - הרי זה מטביל את הבוצרים⁷. וכן אם היה עושה שמן - מטביל את הפדדין⁸. וצריך לעמד על האמנים עד שיטבילו בפניו, שהרי אינן יודעים⁹ הלכות טבילה וחיצצה¹⁰. יצאו חוץ לפתח בית הכד ונפנו אחריו הגדר וחרו - הרי אלו בטהרתן. עד כמה ירחיקו והם טהורין? עד פדי שלא יסתרו מעיניו. אבל אם נסתרו מעיניו - חזרו לטמאתם, עד שיטבילם פעם אחרת ויעריב שמשן.

(7) הקוטפים את הענבים מן הגפנים, שהענבים מקבלים טומאה משעת בצירתם מפני שהוכשרו במשקה היוצא מעצמו מן הענבים. (8) שדורכים את הזיתים בבית הכד ואז כבר הוכשרו, אבל מוסקי (קוטפי) הזיתים אינם צריכים טבילה, שהרי הזיתים לא הוכשרו ומעט המוהל הנסחט בסלים אינו מכשיר. לקמן יתבאר שאוכלין אינם מקבלים טומאה כל זמן שלא הורטבו באחד משבעת המשקין (הלכות טומאת אוכלין פרק א הלכה א). (9) אבל אם היו בקיאים היינו מאמינים להם שטבלו שלא בפני החבר. (10) מה הם הדברים החוצצים בין הטובל ובין המים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּאֲכִילָהּ. נִתְחַלְפוּ לוֹ פְּלִים שֶׁל שֶׁבֶת פְּכָלִים שֶׁל חֵל וּלְבָשָׁן - נִטְמָאוּ, שְׂאֵינוֹ מְשַׁמֵּר פְּלִים שֶׁל חֵל פְּכָלִים שֶׁל שֶׁבֶת²⁹. מְעַשֶׂה בְּשֵׁתֵי נְשִׁים חֲבֵרוֹת שֶׁנִּתְחַלְפוּ לָהֶן פְּלִיָּהֶן בְּבֵית הַמְּרֻחֵץ, וְכֹא מְעַשֶׂה לְפָנֵי חֲכָמִים וְטָמְאוּ הַפְּלִי³⁰. אֶפְלוּ נִפְלָה מְעַפְרָתָהּ³¹ מִמֶּנָּה וְאָמְרָה לְחֶבֶר: תִּנְהַ לִּי, וְיִתְנֶה לָּהּ - נִטְמָאת. גְּזָרָה שְׂמָא יִתְנֶנָּה לָּהּ עִם הָאָרְצִי, אוֹ שְׂלֵא יְהִיָּה הַחֶבֶר מְשַׁמֵּר; שְׂאִין אָדָם מְשַׁמֵּר פְּלִים שְׂאִינָן שְׁלוֹ כְּכִלְיוֹ, אֶלָּא אִם פֶּן הוֹדִיעַ שְׂפִמְךָ עָלָיו.

39) והמדובר, בעושה עימו חנם, אבל אם הוא מקבל שכר נאמן אפילו בפגישה שנייה מפני שהוא מפסיד את שכרו ולפיכך אנו אומרים מתוך שנאמן להפסיד שכרו נאמן גם לטמא את הטהרות, כמו סופר שכתב ספר תורה בשכר ואמר שהקלף לא היה מעובד לשמו והספר פסול.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְסִיעֵץ

~ יום שישי ב' שבט ~

הִלְכוֹת שְׂאֵר אֲבוֹת הַטְּמָאוֹת¹

יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה², וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) דִּין טְמֵאת נְבִלָה. (ב) דִּין טְמֵאת שְׂרָץ. (ג) דִּין טְמֵאת שְׂכַבַת זָרַע. וְעִבּוּדָה זָרָה מִטְּמֵאָה פְּשָׁרִץ, וְטְמֵאתָהּ מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים.

וּבְאֹר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרְקִים אֵלּוּ:

1) רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה סדר טהרות מונה אחד עשר סוגי אב הטומאות, והם: טומאת מת, טומאת חטאת (מים שנתנו עליהם אפר פרה אדומה), חטאות (בספרים שבידינו כתוב "חטאת", וצ"ל "חטאות", והכוונה לחטאות שמוזים דמם בהיכל), טומאת צרעת, זב, זבה, נדה, יולדת, נבילה, שרץ ושכבת זרע. דיניהם של שמונת הראשונים נתבארו בארבע ההלכות הקודמות, ודיני שלושת האב הטומאות הנשארים יתבארו בהלכה זו, ומכאן השם "שאר אבות הטומאות"² (כשאנו קוראים בתורה (ויקרא, יא) נמצא ציוויים רבים, אולם רבינו ב'ספר המצוות' כלל שביעי, מודיע לנו שיטתו במנין המצוות, וקובע שאין למנות את פרטי המצוות כמצוות בפני עצמן, אלא כולן נמנות כמצוה אחת הכוללת דינים הרבה, והשיג על 'בעל הלכות גדולות' שמנה פרטים במספר תרי"ג המצוות. בהתאם לשיטתו זו, יצאו לו כאן רק שלוש מצוות-עשה.

פְּרָק רֵאשׁוֹן

1) יבאר שהנבילה אב מאבות הטומאות, ומה מטמאה, ואי זו היא נבילה. ודין אם שחיטה מועילה בבהמה וחייה טמאה, ואם הנבלות מצטרפות לטמא בכזית. מוח וחלב ודם בהמה טהורה שמתה או חלב בהמה טמאה. חלב הכוי והדברים שאין מטמאין מן הנבילות והבהמות שעורותיהן כבשרן. ודין אם עיבדן או הלך בהם כדי עיבוד או עשה מעשה שבטלם. ודין עד כמה יהיה העור חיבור ועור שיש עליו כזית נבילה. ודין עור שיש עליו שני חצאי זיתים, ובשר נבילה יבש או שהיה סרוח מעיקרו. ודין שיליא וקיבה וחלב של נבילה, ובהמה ששפעה חרות דם, ונבילה שנתערבה בשחוטה.

א. הַנְּבִלָה - אָב² מֵאֲבוֹת הַטְּמָאוֹת. פְּזוּת³ מִבְּשָׂרָהּ מִטְּמֵא אָדָם וְכָלִים בְּמַגְעָ⁵, וְכָלִי חָרָס בְּאִוִיר⁶. וּמִטְּמֵא אֶת הָאָדָם בְּמִשְׂא⁷ לְטְמֵא בְּגָדִים, כְּמִרְכָּב הַזָּבִי⁸. פִּיצַד? אָדָם שֶׁנֶּגַע בְּנְבִלָה - נִטְמָא, וְהָרִי הוּא

21) ובו תאנים. 22) כלי ברזל שמשתמשים בו להפריד את התאנים המודבקות זו בזו. 23) מכל טומאה. 24) פירש בכסף משנה, מדבר הנותן לה כוח טומאה לטמא אוכלין שיפסלו אוכלין אחרים שיגעו בהם. 25) שנותן לה כוח לפסול את הנוגע בה (פסול אינו פוסל אחרים). 26) שהרי שמר עליו מכל דבר טמא. 27) פירוש, לפסול אוכלין אבל לא לטמאם (פירוש זה דחוק, שהרי פתח ב"הפוסלה" וסיים ב"טמאה", אולם לא מצאתי פירוש אחר להלכה זו). 28) טמא שטבל ביום וטרם שקעה השמש, טהור לחולין ופוסל את התרומה והוא שמר רק שמירת חולין. 29) ומכיוון שהיחיד דעתו מהשמירה הדייקנית הרי זה כאילו הסיח דעתו לגמרי משמירה (רש"י שם). 30) מפני שלא שמרה על כליה של השנייה כמו על כליה. ואפשר לפרש שהמדובר, כשלא ירעה האחת אם האחרת היא חבירה ולפיכך לא שמרה כל כך על כליה. 31) סודר שלה. כל דינים אלה הם מעלות יתירות לטהרות.

ז. חֶבֶר שְׂמֵת וְהִנִּיחַ טְהוֹרוֹת³² - הָרִי אֵלּוּ טְהוֹרוֹת³³. הִנִּיחַ פְּלִים - הָרִי הֵן טְמֵאִים³⁴; שְׂאֵנִי אוֹמֵר: שְׂמָא³⁵ נִטְמָאוּ וְהִזָּה עֲלֵיהֶם בְּשְׁלִישֵׁי וְלֹא הִזָּה עֲלֵיהֶן בְּשִׁבְעֵי³⁶, אוֹ שְׂמָא הִזָּה עֲלֵיהֶם בְּשִׁבְעֵי וְעַדִּין לֹא הִטְבִּיל³⁷, אוֹ שְׂמָא לֹא הִזָּה עֲלֵיהֶן בְּשִׁבְעֵי³⁸ כָּל עֶקֶר.

32) אוכלין ומשקין. 33) חבר אינו משהה בביתו אוכלין טמאים, כדי שלא יבוא לידי מכשול. 34) בכלים החמירו מפני שאפשר לטהרם על ידי הזאה וטבילה ולא חילקו בין כלי לכלי ולפיכך טימאו אף כלי חרס, שאין להם טהרה כלל. 35) כל הספיקות הללו נאמרו בתוספתא שם. 36) וטעוניהם הזאה ארבעת הימים הראשונים, שכל אחד הוא ספק שביעי. 37) וטעוניהם טבילה אחר כל ההזאות. 38) המלה בשביעי לכאורה מיותרת.

ח: מִי שְׂאֵמֵר לוֹ עַד אֶחָד: נִטְמָאוּ טְהוֹרוֹתֶיךָ, וְהִלָּה שוֹתֵק - הָרִי זֶה נִטְמָאוּ וְהָרִי הֵן טְמָאוֹת. וְאִם הִכְחִישׁוּ וְאָמְרָ: לֹא נִטְמָאוּ - הָרִי הֵן בְּחֻזְקָתָן, עַד שִׁיעִידוּ וְשִׁנִּים. הִיָּה עוֹשֶׂה עִמּוֹ³⁹ בְּטְהוֹרוֹת אוֹ בְּזִבְחִים, וְלֹאֲחֵר זְמַן מִצְאוּ וְאָמְרָ לוֹ בְּשַׁעֲה שְׂפָגַע בּוֹ: טְהוֹרוֹת שְׂעִישִׁיתִי עִמָּךְ נִטְמָאוּ וְזִבְחִים שְׂעִישִׁיתִי עִמָּךְ נִתְפָּגְלוּ - הָרִי זֶה נִטְמָאוּ. אֲבָל אִם פָּגַע בּוֹ וְלֹא אָמְרָ לוֹ פְּלִים, וְאֲחֵר כָּךְ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יהושע, במשנה חולין לב, א. 19) השחיטה אינה מועילה אפילו לטהר מטומאת משא החמורה. (20) פ"ג הלכה יח.

ג. בהמה טמאה וחייה טמאה אין השחיטה מועלת בה²¹, ואחד השוחטתה או הנוחרתה או החונקתה או שמתה פדרפה - הרי זו נבלה. וכל הנבלות מצטרפות²² לענין טמאה לכזית, אחד טמאות ואחד טהורות²³.

21) משנה שם עב, ב. 22) משנה מעילה א, ב. 23) כחצי זית מטמאה מצטרף עם כחצי זית מטהורה לענין טמאה, אבל אין מצטרפים לחייב מלקות על אכילתם (ראה הלכות מאכלות אסורות פ"ד הלכה יז, והשלמות להלכה יב).

ד. מח הרי הוא פכשור²⁴. ודם הנבלה אינו מטמא²⁵ נבלה, אלא הרי הוא כמשקין טמאים, שאינו מטמא לא אדם ולא פלים²⁶ מן התורה²⁷.

24) חולין קכה, א. 25) עדיות פ"ח מ"א. העיר ר' יהושע בן בתירה על דם נבילות שהוא טהור. 26) כוונת רבינו ברוה, שאינו מטמא מן התורה כלל אפילו בשיעור רביעית הלוג שהוא גדול פי שלושה מכזית. וחזר בו מפירושו למשנה זו (וכן פירש גם הרע"ב שם) שטהור מלטמא בכזית כבשר אבל ברביעית מטמא, מפני שבכרייתא (מנחות קג, ב) נאמרה עדות זו בשם ר' יהושע (בן חנניה) ור' יהושע בן בתירה, והוסיפו מעשה שהיה, שלא טימאו חכמים דם נבילה אפילו בשיעור גדול (ראה 'תוספות יום טוב' בעדויות שם, וראה הלכות טומאת אוכלין פ"י הלכה ג בהשלמות). 27) משמע שמדברנו מטמא כלים כמשקין טמאים. אולם מלשונו בפ"י מטומאת אוכלין ה"ג, משמע שאינו משקה.

ה. חלב²⁸ בהמה טהורה שמתה - טהור. שגאמר: וחלב נבלה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה²⁹ ואכל לא תאכלהו - מי שאסורו משום נבלה וטרפה³⁰. ואם הכשר במשקין המכשירין³¹ - הרי הוא פאכלין טמאין³², ואינו כבשר נבלה. והנוגע בחלב החופה את הפליא קדם הפרשה³³ - הרי זה טמא פנוגע בפליא עצמה, שהרי פמה חויטין נמשקין ממנה³⁴ בחלב. אבל בהמה טמאה והחיה בין טהורה³⁵ בין טמאה - אחד בשרה ואחד חלבה לטמאה, ומטמא אדם וכלים בכזית כבשר הנבלה.

28) פסחים כג. 29) משמע אפילו למלאכת קודש שאסור לטמאו. 30) זה נימוק לטומאת חלב בהמה טמאה שנתבלה, שנאמרה בסוף הלכה זו. 31) אוכלין אינם מקבלים טומאה כל זמן שלא נרטבו באחד משבעת המשקין שמנאם רבינו בפ"א מהלכות טומאת אוכלין הלכה ב בחלב שחוטה אינו צריך הכשר, מפני ששחיתתו מכשירתו. 32) ואפילו אם לא נגע בטומאה, הרי הוא מטמא טומאת אוכלין כראשון לטומאה (רבינו בפירושו, עוקצין פ"ג מ"ט. ראה השלמות). 33) לפני שהפרידו מן הכליה. 34) מן

ראשון לטמאה. ואם נגע בכלים אפלו בשעת מגעו נבלה - הרי הן טהורין. וכן פלים שעליו טהורין. לפי שהוא נלד¹⁰, ואין נלד מטמא פלים. אבל הנושא את הנבלה מטמא פלים בשעת נשיאתו¹¹, שגאמר: והנשא את נבלתם יכבס בגדיו. ואותן הבגדים ראשון לטמאה. ואינו מטמא לא אדם ולא כלי חרס ואפלו בשעת נשיאתו¹², כמו שבארנו במטמאי משקב ומושב¹³.

2) כלים פ"א מ"ב. 3) 'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשת יוד, ה"ו: "למה נאמר (ויקרא יא, מ) האוכל מנבלתה? ליתן שיעור לנוגע ונושא, מה האוכל - כזית, אף הנוגע והנושא כזית" (סתם אכילה - כזית). 4) ולא עצמות - 'תורת כהנים' שם פרק י: "מנבלתם" ולא מן העצמות. 5) כתוב בתורה (שם, כז): כל הנוגע מנבלתם יטמא עד הערב. 6) אם נכנס כזית מן הנבילה לאיריו של כל חרס, נטמא הכלי וכל מה שבתוכו, אף-על-פי שלא נגע בדופניו. כתוב בתורה (שם, לג): "וכל כלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו יטמא", ודרשו ב'תורת כהנים' (שם פרשת ז ה"ה): "מתוכו הוא מטמא ואינו מטמא מאחוריו". 7) אם האדם נשא את הנבילה, אף-על-פי שלא נגע בה, כגון שהיה דבר מבדיל בין גופו ובין הנבילה, שנאמר (שם, כח): "והנושא את נבלתם יכבס בגדיו וטמא עד הערב". 8) שהנוגע בו אינו מטמא בגדים, והנושאו מטמא בגדים. ובוה נבדל מרכב ממשכב וממושב, שגם נגיעתם מטמאה בגדים (ראה הלכות מטמאי משכב ומושב פ"ו הלכה ב). 9) ב'תורת כהנים' (שם פ"ו הלכה ז): "הנוגע יטמא עד הערב", ואין הנוגע מטמא בגדים. 10) הנוגע באב הטומאה נעשה ולד (ראשון לטומאה). 11) ונעשים ראשון לטומאה כמו האדם, אבל כלים שנגע בהם אחרי שפירש מן הטומאה לא נטמאו. וכל זמן שלא פירש מן הטומאה, מטמא כל כלים שהוא נוגע בהם, ולא דוקא בגדים. שם, פרשת ד, ה"ט: מנין לעשות שאר כלים כבגדים? (בתורה כתוב: יכבס בגדיו), תלמוד לומר "טמא" (צ"ל יטמא - הגר"א). 12) שם: "יכול יטמא אדם וכלי חרס? תלמוד לומר בגד, כגד הוא מטמא ואינו מטמא אדם וכלי חרס". 13) פרק 1.

ב. אחד¹⁴ בהמה וחייה, בין המתין פאכליה בין האסורין¹⁵, אם מתו - פלן פשרן מטמא בכזית. ושחיטת בהמה טהורה וחייה טהורה מטהרתן¹⁶ בכל מקום. ואפלו שחט חזין בעזרה וקנזשים בחוץ¹⁷ - הרי אלו טהורין. ואם ארע פסול בשחיטה - הרי זו נבלה¹⁸ ומטמאה במשא¹⁹, כמו שבארנו בהלכות שחיטה²⁰.

14) בין בהמה ובין חיה. 15) בגמרא חולין ע, ב למדו זה מן הכתוב. 16) אפילו אם היא אסורה באכילה ע"י אחד משמונה-עשרה טריפות. שם עב, ב (ראה לקמן ה"ג). 17) שהם אסורים גם בהנאה (זבחים סח, א). 18) כר'

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הכליה, וחוטים אלה בשר הם. (35) שחלבה מותר באכילה כשנשחטה. ו. הפוי³⁶ - חֲלָבוֹ מִטְּמֵא פְּבֻשָׁרוֹ, וְטִמְאַתּוֹ בְּסִפְקָא³⁷. לְפִיכָף אֵין שׁוֹרְפִין עָלָיו תְּרוּמָה וְקִדְשִׁים, וְאֵין חִיבִין כְּרַת עַל טְמֵאָתוֹ וְעַל³⁸ בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ³⁹ אוֹ עַל אֲכִילַת קִדְשֵׁיו⁴⁰.

(36) בברייתא חולין (פ, א) נחלקו תנאים במהותה של בריה זו, יש אומרים שהוא נולד מתיש וצביה (אביו בהמה, ואמו חיה). ור' יוסי אומר בריה בפני עצמה היא, ולא הכריעו בה חכמים אם היא מין חיה או מין בהמה. (37) שמא מין בהמה הוא, שחלבה טהור. (38) צ"ל "על". (39) פירוש, אם נטמא בחלב נבלת כוי ונכנס למקדש, אינו חייב כרת כמו טמא ודאי. (40) קדשי המקדש.

ז. וְאֵלוֹ דְּבָרִים⁴¹ שְׂאִין מִטְּמֵאִין מִן הַנְּבֵלוֹת: הַעֲצָמוֹת, וְהַקְּרָנִים וְהַטְּלָפִים, אֲפֵלוֹ עֲקָרָן הַרְף שְׂאֵם יִתְחַף מִן הַחַי יוֹצֵא דָם, וְהַעוֹר, אֵף עַל פִּי שְׂאִינוֹ מַעֲבָד, וְהָאֵלֶּל⁴² וְהַגִּידִים, וְהַמֶּרְק וְהַתְּבַלִּין שְׂמַתֵּבְשָׁלִין עִמָּה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּזִמְן שְׂפָרְשׁוּ מִן הַנְּבֵלָה; אֲבָל הַנוֹגַע בְּאֶחָד מִכָּל אֵלוֹ כְּשֶׁהֵן מְחַבְּרִין בְּבֶשֶׂר - הֲרִי זֶה טְמֵא⁴³. וְהוּא שְׂיֵהִיָּה בְּבֶשֶׂר פְּזִית, שְׂאִין אֶחָד מִכָּל אֵלוֹ מַצְטָרֵף לְכַזִּית⁴⁴.

(41) משנה חולין קיז, ב. (42) חתיכות קטנות של בשר שנשארו דבוקות בעור אחר הפשתו. (43) שם קיח, א. והטעם, מפני שהם כיד לבשר, שנוטלים אותו והבשר ניטל עמו. (44) שם.

ח. הָאֵלֶּל, בֵּין שְׂפֻלְטָתוֹ חִיָּה⁴⁵ בֵּין שְׂפֻלְטָתוֹ סִכִּין⁴⁶ - אֵינוֹ מַצְטָרֵף לְכַזִּית. וְאֵם פְּנֹסוֹ⁴⁷ וְהִיָּה בּוֹ פְּזִית - מִטְּמֵא⁴⁸.

(45) חיה אכלה את הבשר, והשאיירה חתיכות קטנות דבוקות בעור. (46) כשהפריד בסכין את הבשר מהעור, נפלטו החתיכות מתחת חודו של סכין ונשארו במקומם בעור. (47) כנס את החתיכות הקטנות, והניחן יחד. (48) כרב הונא אליבא דרבי יהודה (שם קכא, א. ראה רבא"ד וכסף-משנה). והמדובר כשכנסו אדם בכוונה, וע"י מעשהו גילה דעתו שלא ביטלו לגבי העור. אבל אם כונס שלא בכוונה, כגון ע"י תינוקות, אינו מטמא (רש"י שם).

ט. וְאֵלוֹ⁴⁹ בְּהֵמוֹת שְׂעוּרוֹתֵיהֶם כְּבֶשֶׂרָם: עוֹר חִזִּיר שֶׁל יֵשׁוּב, וְעוֹר חֲטוּטָרַת הַגָּמֶל הַרְפָּה, וְעוֹר בֵּית הַבִּשְׁת, וְעוֹר הַשְּׁלִילִי⁵⁰, וְעוֹר שְׂתַחַת הָאֵלִיָּה. הֲרִי אֵלוֹ מִטְּמֵאִין מִן הַנְּבֵלָה. וְאֵם עֲבָדָן אוֹ הַלֶּף בְּהֵן⁵¹ כְּדִי עֲבוּדָה⁵² - הֲרִי אֵלוֹ טְהוּרִים. וְאֵם עֲשָׂה בְּהֵן מַעֲשֵׂה שְׂבֻטָּלָן⁵³ - טְהוּרִין אֵף עַל פִּי שְׂלֵא הַלֶּף בְּהֵן כְּדִי עֲבוּדָה. כִּיצַד? אֵזֶן חֲמוֹר שְׂטֻלְאָה⁵⁴ לְכַפִּיתָו - טְהוּרָה. בְּמָה הוּא כְּדִי עֲבוּדָה? אֲרַבְעָה מִלִּין⁵⁵. וְאֵי זֶה הִיא חֲטוּטָרַת רַפָּה? כָּל זִמְן שֶׁלֵא טְעָנָה⁵⁶. הַגִּיעַ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בעיא שלא נפשטה, שטמא מספק. [בגמרא שם משמע, שניצל אינו ראוי לאכילת אדם, אבל ראוי לאכילת כלב, ולפיכך אין מקום לבעיא זו לדעת בר פדא שנבילה שאינה ראויה לגר (לאכילת אדם) אינה מטמאה, ונשאלה לדעת ר' יוחנן, שהיא מטמאה, ופירושו ב'תוספות' שם (וכן גם בפירוש המיוחס (בטעות) לרש"י), שניצל, אע"פ שהוא ראוי לאכילת כלב אין דינו כבשר הנבילה, מפני שהוא כעפר ("עפרא בעלמא"), ושאל השואל, אם ניצל מנבילה כלול גם כן בהלכה שניצל מטמא אע"פ שהוא עפרא בעלמא או לא. ולפי פירושם, קשה להבין כוונת המילה "לפיכך" בדברי רבינו. ונראה שלדעת רבינו ניצל נפסל מאכילת כלב, ונמסרה הלכה שטמא, ושאלו אם גם ניצל של בהמה נכללה בה]. (93) משנה נדה נד, ב. (94) צ"ל כאוכלין. פירוש שאינו מטמא אפילו במגע, ואפילו אוכלין ומשקין.

יד. בשר⁹⁵ נבלה שיהיה סרוח מעקרו ואינו ראוי למאכל אדם - הרי זה טהור; שנאמר: לגר אשר בשעריך תתנונה ואכלה - עד שתהיה תחלתה ראויה לגר.

(95) בכורות כג, ב.

טו. שלי⁹⁶ של נבלה - הרי היא פפרש וקרעי ואינה מטמאה נבלה⁹⁷. ואם חשב עליה לאכילה - מתטמאה טמאת אכלין⁹⁸. הקבה⁹⁹ והחלב¹⁰⁰ של נבלה - טהורין מפלום¹⁰¹.

(96) העור שהעובר מונח בו. (97) משנה חולין עז, א. (98) אם נגעה בטומאה, שהמחשבה עושה אותה אוכל, אבל אין המחשבה מועילה שתטמא טומאת נבילות. (99) פירוש, חלב קרוש שנמצא בקיבת נבילה, אבל עור הקיבה מטמא. (100) חלב צלול שבקיבה. (101) חולין קטז, ב. רבינו קיבל גירסת הרי"ף שם: והילכתא . . . אבל מעמידין בקיבת נבילה וכו'. מאי טעמא? חלב המכונס בה פירשא בעלמא הוא (ראה פ"ד מהלכות מאכלות אסורות הט"ו והי"ט, ומגיד-משנה שם).

טז. בהמה ששפעה¹⁰² חררת דם¹⁰³, אף על פי שנפטר מן הבכורה¹⁰⁴ - אינה מטמאה¹⁰⁵ לא במגע ולא במשא עד שיהיה בה צורת נפל, לפי שהיא בטלה ברב היוצא עמה¹⁰⁶, לפיכך היא טהורה אף על פי שהיתה ראויה לגר¹⁰⁷ אגב אמה¹⁰⁸.

(102) הפילה. (103) חתיכה כעין דם קרוש, ויש בה בשר עובר שנימוק. (104) הוולד שתלד אחר-כך אינו קדוש כבכור, אפילו אם טרם ילדה בכלל (משנה בכורות כא, ב) מפני שאינו פטר רחם. (105) אף-על-פי שהחררה נידונת כוולד לענין בכורה. (106) הדם וגופים אחרים שאינם מגוף הנפל שנימוק (ר' יוחנן שם כב, א). ואם יש בה צורת ולד נפל, הרי אינו מעורב עם הגופים האחרים ואינם מבטלים אותו. (107) למעלה (בהלכה יד) אמרנו, שסרוחה מעיקרה ולא היתה ראויה לגר לפני הפלתה, ומטמאה עד

(70) משנה שם קכד, א. (71) חוט דק. (72) מן העור, והוא נוגע בבשר (רבינו בפירושו. ורש"י מפרש, שיוצא מן הבשר). (73) שכנגד הכזית. (74) והשומר מטמא כבשר עצמו. לא נתבאר דין הנוגע בשער כנגד הציב, ויש פנים לכאן ולכאן. (75) אנו אומרים שביטלו אצל העור. (76) דק מאוד וארוך ורחב, שאם תצרפו יחד יהיה בו כזית (רש"י). (77) שאין דרכו של אדם לטרוח ולכנס שיכבה דקה של בשר ולפיכך בטלו, אבל פלטתו חיה לא ביטלו אדם.

יב. עור⁷⁸ שיש עליו פשיני חצאי זיתים בשר נבלה - העור מבטל⁷⁹, ואינן מטמאין לא במגע ולא במשא⁸⁰; שפל שאינו מטמא מן הנבלה במגע - אינו מטמא במשא⁸¹. אכל שני חצאי זיתים שתחבן בקיסם⁸² - הנושאן טמא⁸³, שהרי נשא פזית, והנוגע טהור, שאין חבורי אדם⁸⁴ חבור⁸⁵. והוא⁸⁶ שיהיה שניהן מרדדין⁸⁷ ודבוקין זה בזה עד שישלטו באחד⁸⁸; אבל אם היה חצי זית זה בפני עצמו וזה בפני עצמו בקיסם אחד, אפלו הולין והביא כל היום פלו - טהור.

(78) משנה שם. (79) כמות קטנה שכזו בטלה לגבי העור. (80) כר' עקיבא, שם. (81) נימוק זה נאמר בברייתא שם עמוד ב בשם ר' עקיבא, ופירושו: אף-על-פי שהוא נושא כזית שלם בבת אחת אינו טמא, מפני שהמגע אינו מטמא ולמה אין המגע מטמא? מפני שאין כאן נגיעה אחת בכזית שלם אלא שתי נגיעות - כל אחת בחצי זית - ושתי נגיעות אינן מצטרפות. (82) הכוונה לכזית שלם שחתכו לשנים, או חתך חצאי זיתים מנתח גדול, ולא באותם החצאים שהיו על העור (ראה שם קכב, בגמרא, רש"י ותוספות ד"ה דאמר). (83) במשנה שם קכד, א: ומודה ר' עקיבא וכו'. (84) חיבור מלאכותי. (85) ודינם כשני חצאים נפרדים. ואפילו אם נגע בשניהם - טהור, מפני ששתי נגיעות הן ואינן מצטרפות, כמבואר למעלה (כסף-משנה. ראה השלמות). (86) בתנאי. זה נמשך לדין נושא, כלומר: אימתי טמא הנושאן? (87) ע"י דפיקות או לחץ חזק. (88) אם יגביה חלק אחד, יעלה השני עמו (ראה השלמות).

יג. בשר⁸⁹ נבלה שנפסד והבאיש ונפסל מלאכל הקלב - טהור⁹⁰. לפיכך, נצל⁹¹ הנבלה - ספק אם מטמא בכזית אם לא⁹². בשר נבלה שניבש⁹³: אם יכול לשרות בפושרין מעת לעת לחזור לח וראוי לקלב - מטמא; ואם לאו - טהור, ואפלו פאכלין⁹⁴ טמאין אינו מטמא.

(89) בכורות כג, א. (90) ואם הוא ראוי לכלב, אע"פ שאינו ראוי לאכילת אדם, מטמא בין במגע ובין במשא. פסק כר' יוחנן שם (כסף-משנה. וראה לקמן פ"ג הי"א ופ"ד הי"ב). (91) בשר שנימוח וקרוש. (92) הלכה למשה מסיני, שכזית ניצל מן המת מטמא כבשר (משנה נזיר מט, ב), ובנבילה בעיא היא (שם נ, א) שלא נפשטה. ופסק רבינו, כדרכו בכל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אֶכְלִין⁸ פֶּלֶזֶם זֶמֶן שֶׁהִיא מִפְּרֻכָּתָהּ. וְאֵיכָר⁹ הַפּוֹרֵשׁ מִן הַמִּפְרָכָתָהּ¹⁰ - אֲסוּר לְבָנֵי נֹחַ כְּפּוֹרֵשׁ מִן הַחֵי¹¹, וּבִשְׂרֵף הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנָּה - כְּפּוֹרֵשׁ מִן הַחֵי. וְכֵן טְהוֹרָה שֶׁנִּפְסְלָה בְּשַׁחֲטָתָהּ וְעַדִּין הִיא מִפְּרֻכָּתָהּ, אוֹ שֶׁחָטָה בָּהּ אֶחָד¹² אוֹ רַב אֶחָד - אֵין לָהּ טְמֵאָה פְּלֵל עַד שְׁתַּמּוּת¹³. חֶלֶק בְּהֵמָה לְשָׁנִים¹⁴ אוֹ שֶׁנִּפְסְלָה¹⁵ יָרֵךְ וְחֶלֶל שְׁלָה¹⁶ - הָרִי זֶה נִבְלָה וּמִטְמֵאָה בְּמִשְׁאֵה וּבְמַגְעַ, אִף עַל פִּי שֶׁהִיא עַדִּין בְּחַיִּים. וְכֵן אִם קָרְעָה מִגִּבְהָ אוֹ שֶׁנִּשְׁבְּרָה מִפְּרֻכָּתָהּ וְרַב בְּשָׂר עֲמָה - הָרִי זֶה כְּנִבְלָה לְכָל דְּבָר¹⁷.

שתיפסל מאכילת כלב (שם כג, ב). (108) כל זמן שהחררה היא במעי אמה אינה נמאסת על האדם אלא עם יציאתה, ואז חלה עליה הטומאה, ואם כן לא נפסלה לאכילה לפני חלות הטומאה.

יו. נבלה שנתערבה בשחטה, אם רב מן השחטה - בטלה הנבלה בשחטה¹⁰⁹, ואין הכל מטמא במגע; אבל אם נשא הכל - נטמא¹¹⁰. שאי אפשר¹¹¹ לשחטה שתחזור נבלה¹¹², אבל הנבלה אפשר שתטהר כשתסרח, לפיכך תבטל.

(109) שם כג, א תני ר' חייא. (110) מפני שהטומאה ישנה כאן במציאות, והוא נשא אותה. ואין זה דומה לחררת דם (בהט"ו) מפני שנימוק הבשר ונתערב עם הגופים הטהורים ואינו בעין (הר"י קורקוס). (111) זהו נימוק לדין מגע. (112) בגמרא נאמר טעם זה לפי דעת ר' יהודה, שמין במינו אינו בטל, וכאן בטל מפני שאינו מין במינו ממש, שזו שחטה, ולעולם לא תהיה נבילה שמתמאה במגע ובמשא (ראה השגת הראב"ד וכסף משנה). והר"י קורקוס (מובא בכסף משנה כאן) מסביר את ההבדל בין מגע למשא. במגע הרי כל חתיכה היא נגיעה בפני עצמה בבשר טהור מפני הביטול ברובו, ואפילו אם נוגע בבת אחת הרי נגיעות אינן מצטרפות, אבל במשא נשיאה אחת היא. ונמה בין זה לשני חצאי זיתים (בהי"ב) שאינו מטמא במשא אלא במרודד, ואין אנו אומרים נשיאה אחת היא? חצי זית אינו מטמא כלל, ושני חצאי זיתים מצטרפים רק כשנישאו ביחד, והתורה אמרה (לפי דרשת עולא הנ"ל), שאם מגביה חלק מהכזית ואין כולו נישא עמו - אין זה נידון כנישאו ביחד, אבל כאן הוא נשא בבת אחת שיעור המטמא, אלא שאין אנו יודעים איזה כזית הוא הטמא ולכן הוא טמא, שהרי נשא כזית שלם בבת אחת, וחסרון ידיעה אינו מועיל לטהרו.

~ שבת קודש ג' שבט ~

פְּרָק שְׁנַיִם

1) יבאר בהמה או חיה טמאה ששחטה או נחרה והיתה מפרכסת אם מטמאה טומאת נבילה. ודין חלק הבהמה לשנים או שניטלה ירך וחלל שלה, ובהמה שמת עוברה במיעיה. בשר או אבר הפורש מבהמה כשהיא חיה. ואם יש שיעור לאיברים. הבשר או האבר המדולדלים בבהמה או חיה שאינם יכולים לחיות. טריפה שנשחטה שחטה כשרה. והשוחט בהמה ומצא בה עובר מת או בן שמונה חי. ודין השוחט את הבהמה ומצא בה בן ט' חי קודם שיהלך על גבי קרקע. טריפה שנשחטה אם מטמאה קודש. ובהמה המקשה לילד והוציא העובר את ידו וחתכה וכו'. ודין שחיתת נכרי וישראל עומד על גביו. וקולית נבלה שניקבה או חישוב לניקבה.

א. בהמה² או חיה טמאה שֶׁנִּשְׁחָטָה³ - אֵינָה מִטְמֵאָה מִשּׁוּם נִבְלָה פֶּלֶזֶם שֶׁהִיא מִפְּרֻכָּתָהּ⁴, עַד שִׁתְּיוֹ אֶת רֵאשֶׁה⁵, וְהָרִי הִיא פְּאֶכְלִין טְמֵאִין⁶. נִחְרָה⁷ וְהָרִי הִיא מִפְּרֻכָּתָהּ - אֵין בָּהּ אֶפְלוֹ טְמֵאָת

(2) משנה, חולין קיז, ב. (3) בידי ישראל, שחיטה המתירה בהמה טהורה לאכילה. (4) שם, קכא, ב - אמרו: "מפרכסת יצאה מכלל חיה, ולכלל מתה לא באה". (5) אם התיז את ראשה הרי היא כנבילה אף-על-פי שהיא מפרכסת. (6) אם נגעו באב הטומאה נטמאה ומטמאה אוכלין אחרים - אפילו של חולין - גם בעודה מפרכסת. ואם נגעו בוולד הטומאה פוסלת את התרומה, מפני ששחיטה כזו מתירה בהמה טהורה לאכילה לישראל, היא מועילה בבהמה טמאה לעשותה כאוכל המקבל טומאה ומטמא. (7) אפילו ישראל (שם קכא, ב). (8) מפני שנחירה אינה מתירה לאכילה את המפרכסת, לא לישראל אפילו בטהורה ולא לגוי, אין עליה תורת אוכל. וכן גוי ששחט שחיטה כדניה, שהרי שחיטתו נבילה והרי היא כנחירה. (9) שלם. (10) אפילו מטהורה שנשחטה ע"י ישראל (רבינו בהל' מלכים פ"ט הי"ג), אע"פ שהיא מותרת לישראל. וטעמו של דבר, מפני שהשחיטה מתירה לישראל גם את המפרכסת, אבל לגויים שלא ניתנה להם מצוות שחיטה, לא יצאה הבהמה מכלל חיה כל זמן שלא מתה. (11) שאבר מן החי וכן בשר מן החי, הם משבע המצוות שנצטוו עליהם הגויים. (12) סימן אחד, וושט או קנה. (13) בהמה אינה ניתרת באכילה בשחיטת סימן אחד, ולכן אין עליה תורת אוכל. [ראה הל' טומאת אוכלין פ"ג ה"ד, פרטי דינים נוספים בענין זה. ודילג עליהם רבינו כאן, מפני שאינם נוגעים לטומאת נבילות, שבה אנו עוסקים כאן]. (14) גיסטרא בלשון הגמרא (שם כא, א). (15) שם. (16) כל הבשר החופה את עצם הקולית. (17) שם.

ב. בהמה¹⁸ שֶׁמָת עֲבָרָה בְּתוֹךְ מַעֲיָהּ וְהוֹשִׁיט הָרוּעָה אֶת יָדוֹ וְנָגַע בּוֹ, בֵּין בְּהֵמָה טְמֵאָה בֵּין בְּטְהוֹרָה - הָרִי זֶה הַנוֹגֵעַ טְהוֹר¹⁹, עַד שֶׁיֵּצֵא הַנֶּפֶל לְאֹוִיר הָעוֹלָם.

(18) שם ע, ב. (19) בגמרא שם דרשו דין זה מהמקרא, אולם לדעת רבינו (בהל' טומאת מת פ"כ ה"א), שטומאה בלועה אינה מטמאה, דרשה זו מיותרת, ונאמרה שם אליבא דרבי עקיבא (שם עב, א) שעובר במעי אשה טמא. ולא נחברו לשם מה העתיק רבינו משנה זו.

ג. בְּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִבְּהֵמָה וְחִיָּה פְּשֵׁהוּ חַיִּין, בֵּין טְהוֹרִין בֵּין טְמֵאִין - טְהוֹר וְאֵינוֹ מִטְמֵא פְּנִבְלָה²⁰. אֲבָל אֵיכָר מִן הַחֵי הַפּוֹרֵשׁ מִהֵן - מִטְמֵא²¹ פְּנִבְלָה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הוכשר לפני שמתה. (41) שמיתה עושה ניפול, והרי הוא כאילו פורש לגמרי מן הבהמה רגע לפני מיתתה. (42) מוכן מאליו, שהבשר המדולדל אינו מטמא כלל אם לא נגע בטומאה. (43) אבר מן החי ואבר מן הנבילה. (44) מטמאים בכל שהוא, אם יש בהם גידים ועצמות ובשר כדי להעלות ארוכה, כלמעלה בה"ג.

ו. טרפה שנשחט⁴⁵ שחיטה פשרה, אף על פי שהיא אסורה באכילה - הרי היא טהורה. וכן השוחט את הבהמה ומצא בה עבר מת⁴⁶ - שחיטת אמו מטהרתו מידי נבלה⁴⁷. מצא בה בן שמונה חיי⁴⁸ - נטרף⁴⁹. אף על פי שנשחט⁵⁰ אחר שנטרף - אין שחיטתו מטהרתו מידי נבלה, לפי שאין למינו שחיטה⁵¹. לפיכך, ולד בהמה⁵² שלא שחה שבעה ימים גמורין, אם שחטו בתוך שבעה - אין שחיטתו מטהרתו מידי נבלה, מפני שהוא כנפול⁵³.

(45) משנה, שם עב, ב. (46) אפילו בן תשעה חדשים (בהמה גסה טהורה יולדת לתשעה - כאדם). (47) משנה, שם עב, א. רבינו בהל' מאכלות אסורות פ"ה ה"ג י"ד פסק שיותר באכילה, וכתב כאן "מטהרתו מידי נבילה" משום סיפא: "מצא בה בן שמונה חי וכו' אין שחיטתו מטהרתו". ולא הקפיד רבינו להודיע שיותר באכילה, מפני שכאן אנו עוסקים בידי טומאה וטהרה בלבד. (48) מדובר כשלא נשחטה אמו כדון, וקרעה והוציא ממנה עובר בן שמונה חדשים, אבל אם נשחטה אמו הותר העובר אפילו לאכילה, וכל-שכן שאינו מטמא. (49) פירש, נאסר באכילה כטריפה. (50) ואמרנו למעלה שטריפה שנשחטה - טהורה. (51) בן שמונה חדשים אין לו שחיטה כלל, אלא נותר בשחיטת אמו. וזה שהוציאיהו לפני שחיטת אמו אין לו כל שחיטה, ולפיכך אינו דומה לטריפה ששחטה. (52) שנולד באופן טבעי. (53) כנולד לפני זמנו. [בשבת קלד, ב - אמרו שהוא ספק נפל. ונראה, שגם רבינו התכוון לכך]. ידוע חכמים, שנפל אינו חי שבעה ימים שלמים, ולכן אם עברו עליו שבעה ימים יצא מחשש נפל.

ז. השוחט⁵⁴ את הבהמה ומצא בה בן תשעה חי, קדם שיהלף על הקרקע, אף על פי שאין צריך שחיטה כמו שבארנו⁵⁵, שהרי שחיטת אמו מטהרתו, אם נטמאת אמו⁵⁶ - לא נטמא הוא⁵⁷, ואם נתנבלה אמו - הרי הוא טהור⁵⁸; שאין החי מתטמא לא טמאת אכלין ולא טמאת נבלות ואף על פי שהוא פאי מאיברייה⁵⁹. ואם מת קדם שפריס⁶⁰ על גבי קרקע - הרי הוא טהור⁶¹, ששחיטת אמו טהרתו.

(54) משנה, שם עב, א. (55) בהל' מאכלות אסורות פ"ה ה"ד. (56) נגעה בדבר המטמא אוכלין לפני שהוציא מתוכה את העובר. (57) מפני שהוא גוף בפני עצמו. כרבי יוחנן בדעת חכמים במשנה (כסף-משנה). (58) לגמרי טהור, אין דנים אותו כנבילה כחלק מגוף הבהמה, וגם לא נטמא בנגיעה באמו. (59) שהרי שחיטתה מתיר אותו

אחד איבר מן החי הפורש מן הבהמה עצמה או איבר הפורש מן השליל²² שבבטנה²³. והאיברים אין להן שעור²⁴, אפלו היה פשעורה או פחות - מטמא. והוא שיהיה האיבר כבדתו²⁵, בשר וגידין ועצמות²⁶, ויהיה עליו בשר כדי להעלות ארוכה²⁷; היה הבשר פחות מהעלות ארוכה בחי או חסר עצמות²⁸ - טהור²⁹.

(20) ברייתא, חולין קכח, ב. (21) משנה, שם קכו, ב. (22) עובר. (23) משנה, שם עב, א. (24) אהלות פ"א מ"ז. (25) בשלימותו הטבעית. ראה 'כסף משנה' ה' טומאת מת פ"ב ה"ג. (26) חולין קכח, ב. (27) כדי שיתרפא הפצע (כלים פ"א מ"ה). (28) ניטל קצת מן העצם. (29) אהלות פ"ב מ"ה, בדין אבר מן האדם. ובתוספתא שם (פ"א ה"ב) אמרו שגם בבהמה הדין כך (ראה ה' טומאת מת פ"ב).

ד. הפליא³⁰ והלשון והשפה וכיוצא בהן, אף על פי שהן איברים ואין עושין חליפין³¹, הואיל ואין בהם עצם - הרי הן כפשר³².

(30) חולין קכח, ב. (31) אם נחתכו, אין אחרים גדלים במקומם. (32) מן החי שאינו מטמא כלל. פסק כרבי שם (ראה כסף-משנה).

ה. הפשר³³ או האיבר המדלדלין בבהמה או חיה שאינו יכולין לחיות ולהדבק בשר הגוף - אינן מטמאין נבלה³⁴ כל זמן שהבהמה בחיים; והרי הן כשאר אכלין, אם הכשרו³⁵ - מקבלין טמאה במקומן³⁶. נשחטה הבהמה - הכשרו בשחיטה³⁷ ואינן מטמאין נבלה³⁸, שאין השחיטה עושה אותן כמו שפירשו מחיים³⁹. אבל אם מתה הבהמה - הפשר שהיה מדלדל בה צריך הכשר⁴⁰, והאיבר מטמא משום איבר מן החי⁴¹ ואינו מטמא משום איבר מן הנבלה⁴². ומה בין איבר מן החי לאיבר מן הנבלה? שהפשר הפורש מאיבר מן החי - טהור, והפשר הפורש מאיבר מן הנבלה - מטמא בכזית פמגע ובמשא. וזה וזה⁴³ שוין לשעור⁴⁴.

(33) משנה, חולין קכו, א. (34) בשר מן החי אפילו פירש לגמרי מן הבהמה אינו מטמא (למעלה ה"ג), ונכתב כאן במדולדל להשמיענו שטמא טומאת אוכלין אף-על-פי שעודנו מדולדל בבהמה חיה (ר"י קורקוס). (35) הורטבו באחד משבעת המשקין (ראה ה' טומאת אוכלין פ"א ה"ב) אחרי שנידלדלו. (36) בכת"י תימן, וכן בדפוס רומא: "במקומן", פירוש, כשהם תלויים בבהמה. (37) כרבי מאיר במשנה שם, נגד דעת רבי שמעון [בעירובין מו, ב שאלו: רבי מאיר ורבי שמעון, הלכה כמי? ולא נפשטה הבעיה, ולפיכך פסק רבינו לחומרא]. (38) גמרא, שם. (39) בלשון התלמוד: "שחיטה אינה עושה ניפול" (חולין עג, ב). ואסורים באכילה, שהשחיטה מועילה להם רק לטהרם אבל לא להתירם לאכילה (שם). (40) אם לא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - שבת קודש ג' שבט - ספר טהרה - הל' שאר אבות הטומאות קצט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(שם, ו, א.) (76) שקיבל עליו שבע מצוות בני נח, ואפילו אם הוא מקיימן. (77) לאכילה ולטומאה. (78) הכוונה לטומאה, אבל באכילה כותב רבינו לקמן שאסור מן התורה (ראה הל' שחיטה פ"ד הי"א, שלוקים על אכילתה). [בתוספתא חולין פ"א ה"א, למדו מן הכתוב (דברים יב, כא) "וזבחת... ואכלת" ולא זבחת הגוי ולא זבחת הקוף. ורבינו בהל' שחיטה, מביא דרשה אחרת מהמקרא (שמות לד טו): "וקרא לך ואכלת מזבחך". ונראה שרבינו הביא את הכתוב "ואכלת מזבחך", כדי לנמק למה לוקה על אכילתה, הלא על 'עשה' אין לוקים, אולם בשמות שם כתוב "פן", ו"פן" דינו כלא-תעשה]. (79) לקמן פ"ו. (80) מלשון זה יש ללמוד, שרבינו עצמו מפקפק בדבר אם טומאתו מן התורה או מדבריהם (ראה רמב"ד וכסף-משנה).

יא. קולית הנבלה⁸¹ - הנוגע בה או נושא טהור⁸²; שפך דבר⁸³ מן הנבלה שאינו מטמא במגע - אינו מטמא במשא. נקבה פל שהיא - הנוגע בה או נושא טמא⁸⁴. במה דברים אמורים⁸⁵ פשהיה המח שבה מתקשקש⁸⁶, שהרי אינה מעלה ארוכה⁸⁷; אבל אם היה עומד במקומו, אם יש בו פדי להעלות ארוכה לעצם מבחוץ⁸⁸ - הרי זו מטמאה במגע ובמשא פכל האיברים⁸⁹. וכבר פרשנו, שהקולית היא העצם הסתום מכל צדדיו.

(81) משנה, שם קכה, א. קולית = עצם הירך. (82) עצמות נבילה אינן מטמאות (שם עז, ב) ובמוח שבה אינו יכול ליגע, ולפיכך אינה מטמאה אפילו מדין שומר לטומאה. (83) נימוק למה אינה מטמאה במשא. (84) שם. ובברייתא (שם קכו, ב): "בנבלתה" ולא בקולית סתומה, יכול (יכול אתה לחשוב) אפילו ניקבה? תלמוד-לומר "הנוגע יטמא", את שאפשר ליגע - טמא, ואת שאי-אפשר ליגע - טהור. אם הקולית נקובה אפילו כל שהוא, אפשר להכניס שערה דרך הנקב ולנגוע במוח, ולפיכך גם הנגיעה בעצם הקולית מטמאה, שהרי היא כשומר לטומאה (ראה עוקצין פ"א מ"א). (85) שקולית שלא ניקבה טהורה. (86) המוח ניתק מחיבורו בעצם הקולית בפנים, ומקשקש כשמנדנדים את הקולית. (87) בחי. ידעו חכמינו ז"ל, שעצם שנקלה מעליה הברש, ויש בו מוח בריא בפנים, היא מעלה ארוכה (מתרפאת), אבל מוח שניתק ממקומו בפנים העצם אינה מרפא את העצם. (88) כמותו ואיכותו מספיקות כדי לרפאות ולהעלות עליה בשר. (89) אפילו במגע, מפני שנגע באבר שלם. פסק כרבי יוחנן שם.

יב. קולית⁹⁰ שחשב עליה לנקבה ועדין לא נקבה - הרי הנוגע בה ספק טמא; שהרי יש בדבר ספק, אי מחסר נקיבה במחסר מעשה או לא⁹¹.

(90) שם קכו, ב - בעיה של רבי אושעיא. (91) בספרים שלנו, הגירסא שם "הדר פשטה (חזר ופשט בעצמו את בעייתו) מחוסר נקיבה לאו כמחוסר מעשה", ובספרי רבינו אין הסיום הזה.

באכילה בלי שחיטת עצמו. (60) שהעמיד פרוטיו. (61) שם עד, א. מדובר בבהמה שנשחטה, בין כשירה ובין טריפה, אבל לאכילה יש הבדל ביניהן. כשאמו כשירה הוא מותר באכילה, ובטריפה אסור (ראה כסף-משנה).

ח. טרפה שנושחטה⁶², אף על פי שהיא טהורה מן התורה, אם נגע בה הקדש - נטמא מדברי סופרים. וזו מעלה תרה שעשו בקדש.

(62) שם עג, א.

ט. בהמה⁶³ המקשה לילד, והוציא העבר את ידו וחתכה, ואחר כך שחט את אמו - האיבר שנוחתך נבלה⁶⁴, ושאר בשר העבר טהור⁶⁵. שחט את אמו ואחר כך חתכה⁶⁶ - האיבר פטרפה שנושחטה⁶⁷, ושאר בשר העבר מגע טרפה שחוטטה⁶⁸, שהיא מטמאה את הקדש⁶⁹ אבל לא את התרומה⁷⁰. הוציא העבר את ידו בין שחיטת סימן לשחיטת סימן⁷¹ וחתכו - מצטרף⁷² שחיטת סימן לסימן לטהר האיבר מידי נבלה.

(63) ברייתא, שם סח, א. (64) כלומר, מטמא כנבילה מפני שהוא אבר מן החי (ראה למעלה ה"ג). (65) מפני שלא נגע אחר שחיטה באבר מן החי. (66) שם. ומשנה, שם עב, א. (67) שהשחיטה מטהרת מטומאת נבילות אף-על-פי שהיא אסורה באכילה. שם סח, א - דרשו מהכתוב (שמות כב, ל): "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו", שהאבר שיצא לפני שחיטה, דינו כטריפה. המילה "בשדה" נדרשה חוץ למקומו הטבעי. (68) כחכמים, שם. (69) כמבואר בה"ח. (70) חכמים גזרו אחת-עשרה מעלות יתירות בקודש שלא גזרון בתרומה, ומנאן רבינו לקמן בפ"ב. (71) בעיה של אילפא שם סט, א. שאל, אם אפשר לצרף לענין טומאה שחיטת הסימן הראשון שבה להתיר באכילה, לשחיטת הסימן השני שאינו מתיר באכילה את האבר היוצא. (72) כרבא, שם.

י. שחיטת עובד פוכבים⁷³ - נבלה ומטמאה במשא, ואפלו ישראל עומד על גביו ושחט⁷⁴ בספיך נפה שחיטה פראוי. אחד העובד פוכבים ואחד הפותי⁷⁵ או גר תושב⁷⁶ שחיטתו נבלה⁷⁷. וקרוב בעיני, שאף זה מדברי סופרים⁷⁸. שהרי טמאת עבודה זרה וטמאת תקרבתה מדבריהם, כמו שיתבאר⁷⁹, ובגלל עבודה זרה נתרחקו הפותים ונאסרה שחיטתו. ואם תאמר: והלא היא אסורה באכילה דין תורה! לא פל האסור באכילה מטמא, שהרי הטרפה אסורה וטהורה. ואי אפשר לחייב פרת על טמאה זו על ביאת מקדש ואכילת קדשו אלא בראיה ברורה⁸⁰.

(73) משנה, שם יג, א. (74) אפילו שחט. (75) הגויים שהושיב סנחריב במדינת אפרים, שקיבלו עליהם מצוות כישראל ולא קיימו אותן. וחכמים השוו דינם לדין גויים

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון כ"ו טבת ~

מצות עשה רמו.

המצוה הרמ"ו — הצווי שנוצטוינו בדין טוען ונטען, והוא אמרו ותעלה: "על-כל-דבר-פשע וגו' אשר יאמר כ"ה הוא זה" (שמות כב, ח). ולשון המכלתא (פרשת משפטים שם): "כ"ה הוא זה — עד שיודה במקצת (חובו — חייב שבועה)". ובדין זה נכלל כל-מה שיפול בין בני אדם מן הטענות שיש להם זה על זה, שיש בהן הודאה והתקשה. וכבר נתבארו משפטי דין זה בפרק ג' (מבבא) קמא וברייתא (בבא) מציעא ובפרק ח', וגם בפרק ה' ופרק ו' ופרק ז' משבועות. ומענגן זה שאלות רבות מפזרות במקומות רבים בתלמוד.

~ יום שני כ"ז טבת ~

מצות עשה רמו.

המצוה הרמ"ו — הצווי שנוצטוינו בדין טוען ונטען, והוא אמרו ותעלה: "על-כל-דבר-פשע וגו' אשר יאמר כ"ה הוא זה" (שמות כב, ח). ולשון המכלתא (פרשת משפטים שם): "כ"ה הוא זה — עד שיודה במקצת (חובו — חייב שבועה)". ובדין זה נכלל כל-מה שיפול בין בני אדם מן הטענות שיש להם זה על זה, שיש בהן הודאה והתקשה. וכבר נתבארו משפטי דין זה בפרק ג' (מבבא) קמא וברייתא (בבא) מציעא ובפרק ח', וגם בפרק ה' ופרק ו' ופרק ז' משבועות. ומענגן זה שאלות רבות מפזרות במקומות רבים בתלמוד.

~ יום שלישי כ"ח טבת ~

מצות עשה רמו.

המצוה הרמ"ו — הצווי שנוצטוינו בדין טוען ונטען, והוא אמרו ותעלה: "על-כל-דבר-פשע וגו' אשר יאמר כ"ה הוא זה" (שמות כב, ח). ולשון המכלתא (פרשת משפטים שם): "כ"ה הוא זה — עד שיודה במקצת (חובו — חייב שבועה)". ובדין זה נכלל כל-מה שיפול בין בני אדם מן הטענות שיש להם זה על זה, שיש בהן הודאה והתקשה. וכבר נתבארו משפטי דין זה בפרק ג' (מבבא) קמא וברייתא (בבא) מציעא ובפרק ח', וגם בפרק ה' ופרק ו' ופרק ז' משבועות. ומענגן זה שאלות רבות מפזרות במקומות רבים בתלמוד.

~ יום רביעי כ"ט טבת ~

מצות עשה רמו. רמח.

מצות עשה רמו.

המצוה הרמ"ו — הצווי שנוצטוינו בדין טוען ונטען, והוא אמרו ותעלה: "על-כל-דבר-פשע וגו' אשר יאמר כ"ה הוא זה" (שמות כב, ח). ולשון המכלתא (פרשת משפטים שם): "כ"ה הוא זה — עד שיודה במקצת (חובו — חייב שבועה)". ובדין זה נכלל כל-מה שיפול בין בני אדם מן הטענות שיש להם זה על זה, שיש בהן הודאה והתקשה. וכבר נתבארו משפטי דין זה בפרק ג' (מבבא) קמא וברייתא (בבא) מציעא ובפרק ח', וגם בפרק ה' ופרק ו' ופרק ז' משבועות. ומענגן זה שאלות רבות מפזרות במקומות רבים בתלמוד.

המצוה הרמ"ח — הצווי שנוצטוינו בדיני נהלות, והוא אמרו ותעלה: "איש כ"ה-ימות וכן אין לו [וגו']" (במדבר כז, ח). ומכלל דין זה בלי ספק, שיהיה הבכור יורש פי שנים, כי זה משפט ממשפטי היורשים. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ח' ופרק ט' מ[בבא] בתרא. (כאן מביא הרמב"ם דברי סיכום למצוות עשה).

~ יום חמישי א' שבט ~

מצות עשה רמח.

המצוה הרמ"ח — הצווי שנוצטוינו בדיני נהלות, והוא אמרו ותעלה: "איש כ"ה-ימות וכן אין לו [וגו']" (במדבר כז, ח). ומכלל דין זה בלי ספק, שיהיה הבכור יורש פי שנים, כי זה משפט ממשפטי היורשים. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ח' ופרק ט' מ[בבא] בתרא. (כאן מביא הרמב"ם דברי סיכום למצוות עשה).

~ יום שישי ב' שבט ~

מצות עשה רמח.

המצוה הרמ"ח — הצווי שנוצטוינו בדיני נהלות, והוא אמרו ותעלה: "איש כ"ה-ימות וכן אין לו [וגו']" (במדבר כז, ח). ומכלל דין זה בלי ספק, שיהיה הבכור יורש פי שנים, כי זה משפט ממשפטי היורשים. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ח' ופרק ט' מ[בבא] בתרא. (כאן מביא הרמב"ם דברי סיכום למצוות עשה).

~ שבת קודש ג' שבת ~

מצות עשה רמה.

המצוה הרמ"ח — הצווי ששנצטוינו פדיגי נחלות, והוא אמרו יתעלה: "איש כפי-גמות וכן אין לו [גגו]"

(במדבר כו, ח). ומכלל דין זה פלי ספק, שיהיה הפכוד יורש פי שנים, כי זה משפט ממשפטי היורשים. וכבר נתפצרו דיני מצוה זו בפסק ח' ופסק ט' מ[קבא] בתרא. (כאן מביא הרמב"ם דברי סיכום למצוות עשה).

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום רביעי עמ' א

1 דווקא ממש בשעת הליכתו לבית הסקילה, אבל מעיקרא לא –
 2 קודם הליכתו אין צורך להכריז על כך במשך ארבעים יום קודם
 3 לסקילתו. חלק זה של הגמרא הושמט על ידי הצנזורה, והובא
 4 בהגהות וצינונים.
 5 שואלת הגמרא: והתניא, בערב הפסח תלאוהו לישו [הנוצרי],
 6 והפרו יוצא לפניו ארבעים יום, [ישו הנוצרי] יוצא ליסקל על
 7 שכישה וחטית והדיח את ישראל, כל מי שידוע לו זכות יבא וילמד
 8 עליו, ולא מצאו לו זכות ותלאוהו בערב פסח. משמע שצריך
 9 להכריז על כך במשך ארבעים יום. משיבה הגמרא: אמר עולא,
 10 והקברא – וכי סבור אתה [שישו הנוצרי] פר הפוכי זכות הוא –
 11 האם יש אצלו דין להפך ולחזר אחר זכות עבורו, והלא מסית
 12 הוא, ודחמנא אמר לגבי מסית, לא תקמול ולא תכסה עליו' (דברים
 13 יג טו), ומכאן שאין להפך בזכותו, ואם כן לא שייך אצלו כלל דין
 14 ההכרזה השנוי במשנתנו, אלא מה שבכל זאת הכריזו הוא משום
 15 שהאני וישונה ישו [הנוצרי] דקרו ללכות הוה – ומכיון שהיה
 16 מקורב למלכות פחדו להורגו בלא לחזר אחר הזכות, ומעתה
 17 מובן שלכן גם הכריזו על כך ארבעים יום, אבל לעולם באדם
 18 אחר ההכרזה היתה נעשית רק בדרכו ממש לבית הסקילה.
 19 תנו רבנן, המשה תלמידים היו לו לישו [הנוצרי, ואילו הו] קתאי,
 20 נקאי, נצרי, ובני, ותודה, וגם הם התחייבו מיתו. איתיה למתאי –
 21 הביאו את מתאי כדי להורגו. אמר להו מתאי לחכמים, וכי מתאי
 22 יהרג, הכתיב 'מתאי אבוא ונראה פני אלקים' (תהלים מב א). טענתו
 23 היתה שהתיבה 'מתאי' רומזת על שמו, ונמצא שהפסוק רומז שאין
 24 להורגו. אמרו לו חכמים, אין, קתאי יהרג, דכתיב 'מתאי ימות ואבד
 25 שמו' (שם מא ו) ומפסוק זה יש רמז שיש להורגו.
 26 איתיה לנקאי. אמר להו וכי נקאי יהרג, הכתיב 'נקאי יצדיק על
 27 תהרג' (שמות כג ז). טענתו היתה שהתיבה 'נקאי' רומזת על שמו,
 28 ונמצא שהפסוק רומז שאין להורגו. [אמרו לו] אין, נקאי יהרג,
 29 דכתיב 'במקתרים יהרג נקי' (תהלים יח), ומפסוק זה יש רמז שרצחת
 30 בסתר, וראוי להורגו.
 31 איתיה לנצרי. אמר [להו] וכי נצרי יהרג, הכתיב 'נצרי משרשיו יפחה'
 32 (שעיה יא א). טענתו היתה שהתיבה 'נצרי' רומזת על שמו, ונמצא
 33 שהפסוק רומז שאין להורגו. אמרו ליה, אין, נצרי יהרג, דכתיב
 34 'ואתה השלכת מקברך בנצרי נתעב' (שם יד יט), ומפסוק זה יש רמז
 35 שיש להורגו.
 36 איתיה לבוני. אמר [להו] וכי בוני יהרג, הכתיב 'בני בכורי ישראל'
 37 (שמות ד כב). טענתו היתה שהתיבה 'בני' רומזת על שמו, ונמצא
 38 שהפסוק רומז שאין להורגו. אמרו לו, אין, בוני יהרג, דכתיב 'הנה
 39 אנכי הורג את בנך בכורך' (שם פסוק כג). ומפסוק זה יש רמז שיש
 40 להורגו.
 41 איתיה לתודה. אמר [להו] וכי תודה יהרג, הכתיב 'מומר לתודה'
 42 (תהלים ק א). טענתו היתה שהתיבה 'תודה' רומזת על שמו, ונמצא
 43 שהפסוק רומז שאין להורגו. אמרו לו, אין, תודה יהרג, דכתיב
 44 'זבחה תודה יכבדני' (שם פסוק כג), ומפסוק זה רמז שמי שיזבח ויהרג
 45 את תודה, יכבד בזה את ה'. עד כאן השמטת הצנזורה.

1 ללמד זכות לא חוששים, או שמא מה שרבי יוסי בר חנינא לא
 2 נקט אופן זה הוא משום שאינו מצוי שקודם שיספיק לסיים דבריו
 3 ימות או ישתתק, אבל יתכן שלעולם אם יהיה כזה מקרה מודה
 4 רבי יוסי שחוששים לדבריו.
 5 שנינו במשנה: אפילו הוא כו' אומר יש לי ללמד עלי זכות,
 6 מחזירין אותו ולבית הדין, אפילו ארבע וחמש פעמים, ובלבד
 7 שיש ממש בדבריו. שואלת הגמרא: ואפילו – האם אפילו בפעם
 8 ראשונה ושניה צריך שיהיה ממש בדבריו כדי שיחזירו אותו.
 9 והתניא פעם ראשונה ושניה בין שיש ממש בדבריו בין שאין ממש
 10 בדבריו מחזירין אותו, מפאן ואילה, אם יש ממש בדבריו מחזירין
 11 אותו אין ממש בדבריו, אין מחזירין אותו. מתרצת הגמרא: אמר
 12 רב פפא, תרגומה – יש לפרש את דברי המשנה, מפעם שניה
 13 ואילה, אבל בפעם ראשונה ושניה, הדין הוא כמבואר בבבביתא
 14 שמחזירים אותו בכל אופן.
 15 מבררת הגמרא: מנא ידעי – מנין יודעים אותם הממונים להוציאו
 16 ליסקל, אם יש ממש בדבריו או לא, וכי הם היו תלמידי חכמים.
 17 משיבה הגמרא: אמר אבוי, דמסרין ליה וינא דרבנן – היו שולחים
 18 עמו שני תלמידי חכמים וחוץ מהממונים על הוצאתו לסקילה,
 19 שהם היו בודקים, אי איבא ממש בדבריו, אין – אכן מחזירים
 20 אותו, אי לא – ואם אין ממש בדבריו, לא מחזירים.
 21 שואלת הגמרא: ולימפר ליה מעיקרא – שישלחו עמו שני תלמידי
 22 חכמים מיד בתחילה, שיבדקו דבריו בפעם הראשונה
 23 והשניה, ומדוע בפעמים הראשונות מחזירים אותו בכל מקרה.
 24 מתרצת הגמרא: אנב דבעית – מכיון שבעודו בדרך, הוא מיוחד
 25 מכך שהולכים להורגו, לא מצי אמר כל מא דאית ליה – אינו
 26 יכול לומר כל מה שיש לו, ולכן יש להחזירו לבית דין, ושם תנוח
 27 דעתו, ויוכל לומר כל דבריו.
 28 משנתנו ממשיכה לעסוק בטירחא שטרחו בית דין כדי לזכות את
 29 הנידון: מצאו לו זכות פטרוהו, ואם לאו – אם לא מצאו זכות,
 30 היה יוצא ליסקל. וכרו יוצא לפניו בהליכתו לבית הסקילה, איש
 31 פלוני בן פלוני יוצא ליסקל, על ששקבר עבירה פלונית, ופלוני ופלוני
 32 עדין, כל מי שידוע לו זכות יבא וילמד עליו.
 33 גמרא
 34 הגמרא מביאה דברים נוספים שהיו צריכים לומר בהכרזה: אמר
 35 אבוי, וגם צריך לימפר שהעבירה נעשתה ביום פלוני, ופשעה
 36 פלונית, ובמקום פלוני. והטעם לכך, דילמא איבא ידעני – שמא
 37 יש עדים היודעים שבזמן זה היו העדים במקום אחר, ואתו –
 38 ויבואו להעיד, ומיזם להו – ועל ידם יוכל הנידון להזים את
 39 העדים שהעידו לחובתו.
 40 שנינו במשנה: ופרו יוצא לפניו. מדייקת הגמרא: לפניו אין –

נביאים

הושע פרק יב ה

ה וַיִּשָׂר אֶל־מִלְאָךְ וַיְכַל בְּכָה וַיִּתְחַנְּנֵהוּ לֹא בֵּית־אֵל יִמְצְאוּ וְשֵׁם יְדַבֵּר עִמָּנוּ: ו וַיְהוּה אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת יְהוּה זָכְרוּ: ז וְאַתָּה בְּאַלְהֵיךָ תִּשׁוּב חֶסֶד וּמִשְׁפָּט שְׁמֹר וְקוּה אֶל־אֱלֹהֶיךָ תִּמְיֹד: ח כְּנַעַן בִּידוֹ מֵאֻזֵּי מְרֹמָה לַעֲשֹׂק אֲהָב: ט וַיֹּאמֶר אֶפְרַיִם אֲךְ עֲשֵׂרְתִי מִצְאָתִי אֲזֵן לִי כְּלִי־יִגְעִי לֹא יִמְצְאוּלִי עֵינַי אֲשֶׁר־חָטָא:

רש"י

עשרתי מצאתי און לי שטר אחד שכל ישראל עבדים לי שאבי קנה אותם דכתיב וילכו גם אחיו ויפלו לפניו ויאמרו הננו לך לעבדים ומה שקנה עבד קנה רבו וכל ממונם שלי לפיכך אין בי חטא אם אטול כל אשר להם כי הם עבדי מה כתיב אחריו ואנכי ה' אלהיך מארץ מצרים (שמות כ) גדולה הבאה לאביך במצרים מאתי היתה אמר הקב"ה הננו לך לעבדים לא שכחת אבל אנכי ה' אלהיך שנא' בעשרת הדברות שכחת שהעמדת שני עגלים א' בבית אל וא' בדרך ולענין פשוטו של מקרא' אתה אומ' מצאתי און לי ע"י עושק ומאזני מרמה ואנכי ה' אלהיך מארץ מצרי' שם הבחנתי בין טיפה של בכור לטיפה שאינ' של בכור אף אני היודע ונפרע ממאזני מרמה העשוין מבלי הבין ומהטומן משקלותיו במלח כדי לרמות: כל יגיעי לא ימצאו לי טוב לך אם אמרת בלבך כל ממוני לא יהא בו ספוק לכפר על עוני אשר חטאתי כן תרגם יונתן נביא אמר להון כל עותריתכון לא יתקיים לכון ביום תושלמת חוביתכון: לא ימצאו. לא יספיקו כמו (במדבר יא) ומצא להם ולא יתכן לפרש כל יגיעי כל היגיעים לבקש עוני ולא ימצא לי עון שאם כן היה ראוי לכתוב כל יגיעי בלא יוד' ולנקוד בצירי"י אבל עתה אינו לי יגע אלא לשון יגיע:

(ה) בכה. המלאך: ויתחנן לו. כשאמר לו לא אשלחך כי אם ברכתני (בראשית לב) המלאך היה מבקש ממנו הנח לי עכשיו סופו של הקב"ה ליגלות עליך בבית אל ושם ימצאנו ושם ידב' עמנו והוא ואני נסכים לך על הברכות שבירכך יצחק ואותו מלאך שרו של עשו היה והיה מערער על הברכות: (ו) וה' אלהי הצבאות ה' זכרו. כאשר הייתי מאז כן אני עתה ואם הייתם הולכים עמי בתמימות כיעקב אביכם הייתי נוהג עמכם כאשר נהגתי עמו: (ז) ואתה באלהיך תשוב. בהבטחתו ובמשענתו שהוא מבטיחך אתה יכול לסמוך ותשוב אליו רק חסד ומשפט שמור ומובטח אתה לקוות לישעו תמיד: (ח) כנען בידו מאזני מרמה. אתם סמוכים על בצעכם שאתם סוחרים ורמאים ועל עשיריכם אתם אומרים אך עשרתי ולא אעבוד את הקב"ה: (ט) מצאתי און לי. און כח ומדרש אגדה היה דורש רבי שמעון זצ"ל מצאתי און לי מצאתי לי שטר חוב שיש לי מלכות על ישראל וילכו גם אחיו ויפלו וגו' הננו לך לעבדים (שם נ) און לי דיני שטר כמו כותבין עליו אוננו וכמו באוני אחד ובטימי אחת בכ"ר וזה פירושו ויאמר אפרים אך עשרתי מצאתי און לי ירבעם כן נבט שהיה משבט אפרים מתפאר בעצמו ואומר אך

מצודת ציון

(ה) ויוכל. מל' יכולת: (ו) זכרו. שמו כי בשם זכר: (ז) תשוב. ענין ההשקט ומרגוע כמו בשובה ונחת (ישעיה ל): (ח) כנען. תגר וסוחר וכן וחגור נתנה לכנעני (משלי א): מאזני. מלשון מאזני משקל: (ט) און. ענין כח ואומץ: כל יגיעי. בכל יגיעי ותחסר ב"ת השמוש:

מצודת דוד

(ה) וישר. וכאשר נעשה שר אל המלאך ולתוספת ביאור אמר ויוכל לו ר"ל נצחו והתגבר עליו אז המלאך בכה לפניו והתחנן לו להניחו ללכת וכה אמר הנה בבית אל ימצא ה' אותנו ושם ידבר עמנו ושם יברכך ואהיה שם גם אני ואודה לך על הברכות כן דרז"ל וכאלו יאמר בזה אם נתתי הכח ביד יעקב להתגבר על המלאך מדוע א"כ לא תבטחו בי ותלכו לבקש עזרה ממצרים ומאשור: (ו) וה'. ר"ל הלא ה' הוא האלהים על צבאות מעלה ומטה והכל שלו ובידו: ה' זכרו. שמו הוא ה' המורה שהוא אדון הכל: (ז) ואתה. וגם אתה במשענת אלהיך תשב בשובה בנחת רק שמור חסד ומשפט ואז קוה תמיד אל אלהיך כי בטוח תהיה שימלא תקותך: (ח) כנען. ר"ל אבל אתם כסוחר הרמאי אשר בידו מאזני מרמה ואוהב לעשוק את הבריות ואינך חפץ בחסד ובמשפט: (ט) ויאמר אפרים. ר"ל ועוד יוסף פשע כי יאמר אפרים אך הסבה שעשרתי הוא בעבור כי מצאתי לי און וכה לאסוף הון ולא ה' פעל כל זאת ויאמר עוד בכל יגיעי הוא העושר הבא ביגיעי הנה בכולו לא ימצא לי און אשר יחטא אדם בהנה ר"ל אין בו שום נדנדוד עון גזל ואונאה כי יחשוב שאין המקום ב"ה מכיר במעשי:

כתובים

דברי הימים ב פרקל טו"ט

טו וַיִּשְׁחַטּוּ הַפֶּסַח בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי וְהַכְּהֻנִים וְהַלְוִיִּם נִכְלְמוּ וַיִּתְקַדְּשׁוּ וַיָּבִיאוּ עֲלוֹת בַּיִת יְהוָה: טז וַיַּעֲמְדוּ עַל־עַמְדָם כַּמִּשְׁפָּטִים כְּתוֹרַת מֹשֶׁה אִישׁ־הָאֱלֹהִים הַכְּהֻנִים זִרְקִים אֶת־הַדָּם מִיַּד הַלְוִיִּם: יז כִּי־רַבַּת בְּקִהְלָ אֲשֶׁר לֹא־הִתְקַדְּשׁוּ וְהַלְוִיִּם עַל־שְׁחִיטַת הַפֶּסַחִים לְכֹל לֹא טָהוֹר לְהַקְדִּישׁ לַיהוָה: יח כִּי מִרְבִּית הָעָם רַבַּת מְאֹדִים וּמִנִּשְׁכָּר וּזְבָלוֹן לֹא הִטְהָרוּ כִּי־אָכְלוּ אֶת־הַפֶּסַח בְּלֹא כִפְתּוֹב כִּי הִתְפַּלֵּל יַחְזִיקֶיהוּ עֲלֵיהֶם לֵאמֹר יְהוָה הַטּוֹב יִכְפֹּר בְּעַד: יט כָּל־לִבְבוֹ הַכִּין לְדַרוֹשׁ הָאֱלֹהִים | יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתָיו וְלֹא בְטָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ: (ט)

רש"י

מפורש בברייתא דר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי המתחלת בכל מקום שאתה מוצא דברי ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי באגדה עשה אונך כאפרכסת שנאמר (משלי כ') להקשיב אונך לתבונה משלשים ושתים מדות האגדה נדרש וזה אחד מהם נחלק הסדר כגון זה ה' הטוב יכפר בעד כל מי שכל לבבו הכין לדרוש האלהים לעשות פסחו להקריב קרבנו אף על פי שלא עשו בטהרת הקדש כי לא טהרו ויהודה כולם נטהרו לפי שהיו קרובים לירושלים והיו יכולים לטהר ולהתקדש ולשוב לירושלים אבל רבת מאפרים ומנשה יששכר וזבולן אין להם כל כך פשע בדבר לפי שהי' להם הדבר רחוק על ידי אגרות לא היה להם להמתין ולאחר מלבוא עד שיתקדשו לפיכך באו ולא נטהרו ולפי שלא היתה פשיעתם לפיכך תכפר בעדם וכן (ישעיה ל"ה) ישושו' מדבר וציה וגומר הוא נחלק הסיודור:

(טו) והכהנים והלוים נכלמו. שערכו להתקדש ולפיכך עכבו כל כך מלבוא עד עתה כי לא יוכלו להאמין בדבר הזה קודם לכן לפי שהזניחן אחז מכהן וכך היו אומרים אפשר אתמול עבד אחז עבודת כוכבים ובנו יחזקיהו אלתר בשנה ראשונה מיד בחדש הראשון ויאמר לכהנים וללוים לעבוד לאל אחד לבדו ויצטרך לנו ולכך נתעצלו ונתרשלו מלבא וגם שאר יהודה שלפניו הזניח אחז וכשחקרו והבינו בדבר שהכל היה לשם שמים באו ויתקדשו כלם: (טז) הכהנים זורקים. כי מקבלה ואילך מצות כהונה, ואל תתמה למה לא שחטו בעלים עצמם לפי שכתוב בסמוך כי רבת בקהל אשר לא התקדשו והלוים היו על שחיטת פסחיהם: (יז) לכל לא טהור. שהי' לוי במקומו להקדיש לה': (יח) כי אכלו את הפסח בלא כתוב. שלא כהלכה שאכלוהו בטומאה כי התפלל יחזקיהו עליהם וגו': (יט) כל לבבו הכין. כך

מצודת ציון

(טו) נכלמו. ענין בושה: (יח) מרבית. מל' רבוי:

מצודת דוד

(טו) נכלמו. על מה שאחרו להתקדש עד הנה ובעבורם עברו השנה: ויביאו עלות. לרצות לה' על מה שאחרו להתקדש:

(טז) ויעמדו על עמדם. חזור הוא על הלוים ולפי שאמר שהכנים היו זורקים את הדם מיד הלוים לזה אמר שהלוים עמדו על מקום מעמדם ולא הוליכו את הדם כי ההולכה לעבודה יחשבו המה זרים לעבודה וזו"ש כמשפטם בתורת משה שאסר עליהם העבודה: מיד הלוים. כי הכהנים קבלו את הדם וההולכה אל המזבח והושיבו המזרקות על ידי הלוים להיות מוכן לזריקה: (יז) כי רבת בקהל. בא ליתן טעם מדוע לא שחטו הבעלים עצמן את פסחיהם ואמר כי רבים היו נמצאים בהם אשר לא התקדשו ולא הותרו לבוא לעזרה ולזה היו הלוים ממונים על שחיטת הפסחים לשחוט בעבור מי שלא היה טהור: להקדיש לה'. ר"ל לעשות בעצמו את ההקדש והוא שחיטת הפסח: (יח) רבת מאפרים. בא לפרש מי היו מרבית העם ואמר שהיו מאפרים וכו': כי אכלו. בא לפרש אם לא הטהרו איך אכלו הפסח ואמר כי באמת אכלו את הפסח בדרך אשר לא כן כאשר כתוב בתורה: כי התפלל. כי בעבור העון הזה התפלל יחזקיהו עליהם ואמר ה' הטוב לכל יכפר בעד העון הזה והוא מקרא קצר ומוכן מאליו בע"כ עשו שלא כהוגן כי לא היה מאפשר להעמיד אחרים במקומם כי אין הפסח נאכל אלא למנוייו אבל בדבר ביאת העזרה לשחוט הפסחים הואיל והיה אפשר בלוים לא באו בטומאה לעזרו: (יט) כל לבבו הכין. על יחזקיהו חזור: ולא כטהרת הקדש. ועם שע"י נאכלו הפסחים בלא טהרה הראוי לקודש מ"מ הכנת לבבו היתה לה' והוראת שעה היתה:

משניות מסכת מכות

ו אין העדים הזוממין נהרגין – עד שייגמר הדין. שהרי הצדוקין אומרים: עד שיהרג, שנאמר (ויקרא כד, יח): "נפש תחת נפש". אמרו להם חכמים: והלא כבר נאמר (דברים יט, יט): "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו", והרי אחיו קיים! ואם כן, למה נאמר: "נפש תחת נפש"? יכול משעה שקבלו עדותן והרגו? תלמוד לומר: "נפש תחת נפש" – הא אינן נהרגין עד שייגמר הדין.

ז "עלפי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת" (דברים יז, ו), אם מתקיימת העדות בשנים, למה פרט הפתוב בשלשה? אלא להקיש שלשה לשנים: מה שלשה מזימין את השנים, אף השנים זימו את השלשה; ומנין אפלו מאה? תלמוד לומר: "עדים". רבי שמעון אומר: מה שנים אינן נהרגין עד שיהיו שניהם זוממין, אף שלשה אינן נהרגין עד שיהיו שלשתן זוממין; ומנין אפלו מאה? תלמוד לומר: "עדים". רבי עקיבא אומר: לא בא השלישי

פירוש ברטנורא

ו עד שיגמר הדין. של הנדון. שיהרג על פיהו, ואחר כן הומו: ז ומנין אפילו מאה. ששנים מזימין מאה שהעידו יחד: מה שנים אינן נהרגין עד שהזימו שניהן. דכתיב (דברים יט) והנה עד שקר העד, ואמר מר, כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים עד שיפרוט לך הכתוב אחר: עד שיהיו שלשתן זוממין. והוא שהעיד כל אחד בתוך כדי דיבור של סיומו של חברו. אבל אם העידו שנים ולאחר זמן העידו האחרים, הרי הן שתי כתות לכל דבר: רבי עקיבא אומר לא בא השלישי אלא להחמיר עליו. שלא תאמר הואיל

משניות מבוארות – קהתי

ישפט...
ויש מבארים הטעם, מפני כבוד בית דין, שיאמרו כל העם, שדנו נפש למיתה בהיפך האמת, ולא יהיה כוח בית דין עוד יפה בעיני העם, ויבוא מזה נזק גדול לכללות התורה (אברבנאל בשם רבי חסדאי).

באור משנה ז

משנה זו באה להשמיענו שדין מאה עדים כדין שניים, ואם מאה עדים העידו יחד בתור כת אחת, אינם נעשים זוממים עד שיוזמו כולם.

כתוב בתורה: "עלפי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת" ונשאלת השאלה: אם מתקיימת העדות בשנים, למה פרט הפתוב בשלשה – לשם מה נאמר "או שלשה עדים"? אלא להקיש – להשוות, שלשה לשנים – שדין שלושה עדים כדין שניים: מה שלשה מזימין את השנים – שהרי רוב הם (נימוקי יוסף), אף השנים זימו את השלשה – כת של שני עדים מזימה כת של שלושה עדים. ומנין אפלו מאה – ששני עדים יכולים להזימו אפילו מאה עדים. שהעידו יחד? תלמוד לומר: "עדים" – "או שלושה עדים". והרי יכתב "עדים" מיותרת, אלא בא הכתוב ללמד, שאפילו מאה עדים אין להם אלא דין שני עדים. רבי שמעון אומר: מה שנים אינן נהרגין עד שיהיו שניהם זוממין – לפיכך פרט הכתוב "או בשלשה עדים" ללמדנו: מה שני עדים אינם נעשים זוממים עד שיהיו שניהם זוממים, שכתוב בפרשת עדים זוממים: "והנה עד שקר העד" – ואמרו חכמים: כל מקום שנאמר בתורה "עד" הרי כאן שניים, עד שיפרוט לך הכתוב "אחד", אף שלשה אינן נהרגין עד שיהיו שלשתן זוממין – אם שלושה עדים העידו על אדם שהרג את הנפש, אינם נעשים זוממין, לקיים בהם "כאשר זמם", עד שיהיו שלשתם זוממים, והוא שהעד השלישי העיד תוך כדי דיבור של חברו (שיעור "תוך כדי דיבור" הוא כדי אמירת תלמיד לרבי "שלום עליך רבי"). ומנין אפלו מאה – עדים, שאין אחד מהם נהרג עד שיהיו כולם זוממים? תלמוד לומר: "עדים" – ללמדנו, שאפילו הרבה עדים, שהם כת אחת, אינם נעשים זוממים עד שיוזמו כולם. רבי עקיבא אומר: לא בא השלישי – לא בא הכתוב להזכיר את העד השלישי, אלא להחמיר עליו – שלא

~ יום ראשון ~ באור משנה ו

משנתנו ממשיכה בדיני עדים זוממים, והיא באה להשמיענו הלכה שהיה בה משא ומתן בין החכמים והצדוקים.

אין העדים הזוממין נהרגין – אם העידו על אחד שהרג את הנפש והומו, אינם נהרגים משום "כאשר זמם", עד שייגמר הדין – של הנידון ליהרג, כלומר שאינם נהרגים אלא אם כן הוזמו לאחר פסק הדין שהוציאו בית דין על פי עדותם, שהנידון חייב מיתה; שהרי הצדוקין אומרים: עד שיהרג – אין עדים זוממים נהרגים אלא אם כן הוזמו לאחר שנהרג הנידון על פי עדותם, שנאמר: "נפש תחת נפש" – נוסח אחר: "נפש בנפש", כפי שכתוב בפרשת עדים זוממים. אמרו להם חכמים – לצדוקים: והלא כבר נאמר: "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו", והרי אחיו קיים! כלומר מלשון הכתוב "כאשר זמם לעשות לאחיו" משמע שעדיין לא בוצע הדין, ואחיו קיים. ואם כן, למה נאמר: "נפש תחת נפש" – מה בא פסוק זה ללמדנו? יכול אתה לומר: משעה שקבלו עדותן – שאף אם הוזמו העדים לאחר שקיבלו בית דין את עדותם, להרגו – אף על פי שעדיין לא נגמר הדין, תלמוד לומר: "נפש תחת נפש", הא אינן נהרגין – מכאן שאין עדים זוממים נהרגים, עד שייגמר הדין – כפי שבארנו לעיל, שכן משנגמר הדין חשוב הנידון כהורג, והרי זה "נפש בנפש". ברם, לאחר שהומת הנידון, אין דין הזמה כלל, שכתוב: "כאשר זמם", ולא כאשר עשה. וכן שנו בבביתא (גמרא מכות ה, ב): "לא הרגו, נהרגין. הרגו, אין נהרגין".

הרמב"ן פירשו לתורה נותן טעם לענין "הרגו. אין נהרגים". כדלקמן: "משפט העדים הזוממין בגזירת השליט... והנה כאשר יבואו שניים ויעידו על ראובן שהרג את הנפש, ויבואו שניים אחרים ויזימו אותם מעדותם, צויה הכתוב שיהרגו, כי בזכותו של ראובן שהיה נקי וצדיק בא המעשה הזה. אילו היה רשע בן מוות לא הצילו ה' מיד בית דין, כאשר אמר: "כי לא אצדיק רשע". אבל אם נהרג ראובן, נחשוב שהיה אמת כל אשר העידו עליו הראשונים, כי הוא בעונו מת. ואילו היה צדיק לא יעבדנו ה' בידם... ועוד, שלא יתן ה' השופטים הצדיקים העומדים לפניו לשפוך דם נקי, כי המשפט לאלהים הוא, ובקרב אלהים

הה אלא להחמיר עליו, ולעשות דינו פיצא באלו; ואם בן ענש הכתוב לנטפל לעוברי עברה פעוברי עברה, על אחת כמה וכמה ישלם שכר לנטפל לעושי מצוה פעושי מצוה.

ח מה שנים, נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה, אף שלשה, נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה; מנין אפלו מאה? תלמוד לומר: "עדים". אמר רבי יוסי: במה דברים אמורים? בדיני נפשות; אבל בדיני ממונות – תתקום העדות בפשאר. רבי אומר: אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות. בזמן שהתרו בהן; אבל בזמן שלא התרו בהן – מה יעשו שני אחיו, שראו באחד שהרג את הנפש?

ט היו שנים רואין אותו מחלוץ זה, ושנים רואין אותו מחלוץ זה, ואחד מתרה בו באמצע; בזמן שמקצתן רואין

פירוש ברטנורא

ובלא השלישי היתה העדות מתקיימת לא יעשו בו דין הומה, למדך הכתוב שאף הוא נדון: על אחת כמה וכמה. שמדה טובה מרובה על מדת פורענות: **ח** במה דברים אמורים בדיני נפשות. דכתיב (במדבר ל"ה) והצילו העדה, ומתרינין אכותא: אחד דיני ממונות. נמי עדותן בטלה: בזמן שהתרו בהן. בדיני נפשות איירי. כלומר, כי אמרין בטלה, והו' בזמן שהקרוב או הפסול נשתתף במחלה להיות מן המתרינין בעובר עבירה, אבל אם לא התרו בהן ולא כיון להיות עד דבר, לא בטלה עדות האחרים בשביל ראיתו של זה. והלכה כרבי:

ט ואחד מתרה בו באמצע. המתרה מצטרף עם הכת של עדים, שהוא רואה אותם והם רואים אותו בשעת ההתראה. לפיכך אם היו שתי הכחות שכשתי

משניות מבוארות – קהתי

עדותן בטלה – הואיל ושלשתם עדות אחת היא. **מנין אפלו מִאָה** – עדים שבאו להעיד עדות אחת, שאם נמצא אחד מהן קרוב או פסול, עדותן בטלה? **תלמוד לומר: "עדים"** – "או שלשה עדים", ומכאן שאפילו הרבה עדים דינם כדין שניים, שכולם צריכים להיות כשרים. **אמר רבי יוסי: במה דברים אמורים** – שאף בשלושה עדים ויותר, אם נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותם בטלה? **בדיני נפשות** – לפי שכתוב (במדבר לה, כה): "והצילו העדה את הרוצח", ומחזרים אחרי זכויות לנידון, **אבל בדיני ממונות, תתקום העדות בפשאר** – העדים, שהם כשרים. **רבי** – רבי יהודה הנשיא – **אומר: אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות** – בין בדיני ממונות ובין בדיני נפשות, אף בשלושה עדים ויותר, אם נמצא אחד מהם קרוב או פסול, עדותם בטלה. ברם, בדיני נפשות אין עדותם בטלה אלא **בזמן שהתרו בהן** – שאף הקרובים או הפסולים התרו בעוברי עבירה, שלא יעשו את העבירה, והרי זו הוכחה שנתכוונו להעיד עליהם יחד עם שאר העדים, הלכך בטלה עדות כולם. **אבל בזמן שלא התרו בהן** – שהקרובים או הפסולים לא התרו בעוברי עבירה, ומכאן שלא נתכוונו להיות עדים בדבר, אין עדותם של השאר בטלה מחמת הקרובים או הפסולים שראו את הדבר; ואף בדיני ממונות, שאין שם התראה, מבואר בגמרא, שלדעת רבי שואלים את העדים, אם בשעה שראו את המעשה נתכוונו להיות עדים, או שלא נתכוונו אלא לראות את המעשה; ואם נמצא בין העדים קרוב או פסול שנתכוון להעיד, עדות כולם בטלה. אבל אם נמצא ביניהם קרוב או פסול שלא נתכוון להעיד אלא בא לראות את המעשה בתוך כלל העם, אין עדותם של השאר בטלה מחמתו; שאם נאמר כן, **מה יעשו שני אחיו, שראו** – יחד עם אדם שלישי, שאינו קרוב, **באחד שהרג את הנפש** – כלום נאמר, שאחד מן האחים אינו ראוי להעיד עם השלישי על מה שראה? אלא הדין הוא, שקרוב או פסול שלא נתכוון להיות עד, אף שראה את המעשה, אינו פוסל את שאר העדים. והלכה כרבי (עיי' רמב"ם הל' עדות ה, ג-ה; סור חושן משפט סימן לו).

באור משנה ט

בשתי המשניות הקודמות למדנו, שהרבה עדים שהעידו בתור כת עדים אחת, דינם כשניים, שאם הוזמו אחדים מהם, אינם נהרגים עד שהיו כולם מזומים; ואם נמצא אחד מהם קרוב או פסול, עדות כולם בטלה. משנה זו באה ללמדנו, כיצד עדים שראו את העבריינין ממקומות שונים, בשעה שעבר את העבירה שחייב עליה מיתה, מצטרפים לעדות אחת.

היו שנים רואין אותו מחלוץ זה – כגון בשעה שהרוצח הרג את הנפש ראו אותו שניים מחלוץ אחד, ושנים רואין אותו מחלוץ

תאמר: הואיל ומתקיימת העדות בשניים, אין צורך בעד השלישי, ולפיכך לא יעשו בו דין הומה, בא הכתוב ללמדך שיש להחמיר עליו, ולעשות דינו פיצא באלו – כדינם של השניים, שאף הוא נהרג אדם, אם הוזמו כולם. **ואם בן ענש הכתוב לנטפל לעוברי עברה** – לעד השלישי שנתחבר לשני עדי השקר, **פעוברי עברה** – שעונשו כעונשם, כפי שאמרנו בענין הומה, **על אחת כמה וכמה ישלם שכר לנטפל לעושי מצוה פעושי מצוה** – שמידה טובה מרובה ממידת פורענות, שבמידת פורענות כתוב (שמות כ, ה): "פוקד עוון אבות על בנים על שלשים ועל רבעים", ובמידה טובה כתוב (שם): "עושה חסד לאלפים" – לאלפי דורות (תרגום).

ענין חילוקי הדעות שבמשנתנו מבואר להלן, בהקדמתנו לבאור המשנה הבאה.

~ יום שני ~

באור משנה ח

שנינו במשנה הקודמת, שהכתוב "על פני שנים עדים או שלשה עדים יומת המת" בא לעשות שלוש שנים, והוא הדין ליותר משלושה. כיצד? שלוש דעות נאמרו שם בענין זה: א. דעת תנא קמא, שהשניים מזומים את השלושה. ב. דעת רבי שמעון, שאם שלושה העידו בעדות אחת, כגון פלוני הרג את הנפש ביום פלוני במקום פלוני, אינם נהרגים משום "כאשר זמם", עד שהיו שלשתם מזומים. ואין רבי שמעון חולק על תנא קמא, אלא שלדעתו אין צורך בראיה, שהשניים מזומים שלושה עדים, שהאיל ומתקיימת העדות בשניים, הרי דינם כדין מאה. ג. דעת רבי עקיבא, שא הכתוב להחמיר על העד השלישי, שיהא דינו כדינם של השניים. ואף רבי עקיבא אינו חולק על תנא קמא ועל רבי שמעון, אלא שלדעתו גם דברי רבי שמעון אינם צריכים ראיה מן הכתוב, שהאיל ושלשתם הם עדות אחת, הרי ברור שאינם נעשים וזוממים עד שיהומו כולם. מכל מקום אין כאן מחלוקת בין התנאים לעצם ההלכה (רש"י: רמב"ם). ברם, יש מפרשים, שרבי עקיבא חולק על רבי שמעון וסובר, שלא בא השלישי להקל על השניים, שלא ייהרגו עד שיהומו כולם, אלא בא להחמיר עליו, שאם אף הוא הוסיף, עונשו כעונשם של השניים, אבל אם הוזמו השניים הראשונים, הרי הם נהרגים, אף על פי שלא הוסיף השלישי; ואחרים מבארים, שלדעת רבי עקיבא אם הוזמו השניים, אף על פי שלא הוסיף השלישי, נעשים כולם וזוממים, ועשו הכתוב לשלישי שנטפל לשניים, שהעידו שקר, שיהא דינו כיוצא בהם. מכל מקום הלכה כרבי שמעון (עיי' "נמוקי יוסף": "ונטופות יום טוב"). משנתנו היא המשנה הקודמת, והיא באה ללמד הלכה נוספת, שהוקשה בה שלוש לשניים. ויש מפרשים שהמשנה היא סיוע דברי רבי עקיבא ("נמוקי יוסף": עיי' גמרא סנהדרין ט, א, ס, א).

מה שנים – שני עדים, **נמצא אחד מהן קרוב** – קרבת משפחה לנידון או לעד השני (עיי' משנה סנהדרין ג, ז), **או פסול** – לעדות מחמת עבירה (עיי' משנה סנהדרין ג, ג), **עדותן בטלה** – שהרי אין כאן שני עדים כשרים אלא אחד בלבד, **אף שלשה** – עדים, **נמצא אחד מהן קרוב או פסול** – אף על פי שיש כאן שני עדים כשרים,

אלו את אלו – הרי אלו עדות אחת, ואם לאו – הרי אלו שתי עדות; לפיכך, אם נמצאת אחת מהן זוממת – הוא והן נהרגין, והשניה פטורה. רבי יוסי אומר: לעולם אין נהרגין, עד שיהו פי שני עדי מותרין בו, שנאמר (דברים י, ו): "על-פי שנים עדים". דבר אחר: "על-פי שנים עדים", שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התרגמן. י מי שנגמר דינו וברח, ובא לפני אותו בית דין – אין סותרים את דינו. כל מקום שיעמדו שנים ויאמרו: מעידין אנו באיש פלוני שנגמר דינו בבית דינו של פלוני, ופלוני ופלוני עדי – הרי זה יהרג. סנהדרין נוהגת בארץ ובחוץ לארץ. סנהדרין ההורגת אחד בשבוע, נקראת חבלנית; רבי אלעזר בן עזריה אומר: אחד לשבעים שנה. רבי טרפז ורבי עקיבא אומרים: אלו היינו בסנהדרין, לא נהרג אדם מעולם; רבן שמעון בן גמליאל אומר:

פירוש ברטנורא

החלונות רואים אותו, מצטרפים אלו עם אלו והם כולם עדות אחת: הוא והן נהרגין. הוא נהרג דאכתי איכא כת אחת שלא הומה, והם הניזוין נהרגין שהרי הומו: שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן. שצריכין שיהיו הדיינים מכירים בלשון העדים ולא יצטרכו להעמיד מליץ כנותם. וכן הלכה: **י סנהדרין**, הסמוכים בארץ, יש להן רשות לרדוף דיני קנסות ודיני נפשות, בין בארץ בין בחוץ לארץ, כל זמן שיש ב"ד הגדול בלשכת הנית. שנאמר (דברים י"ג) לבלתי שמוע אל הכהן או אל השופט, בזמן שיש כהן מוקריב על גבי מזבח יש שופט שדן דיני נפשות, בזמן שאין כהן אין שופט: סנהדרין ההורגת אחת בשבוע, אחת לשבע שנים: נקראת חובלנית. שצריך שיהיו מתונים ברין, ויהיוו ברדיני נפשות לכות: לא נהרג אדם מעולם. שיברקו העדים

משניות מבוארות – קהתי

כדי להשיב להם, יעמוד התורגמן הוודיע אותם פסק הדין... (הל' סנהדרין כא. ח).

~ יום שלישי ~

באור משנה י

כבר הזכרנו בהקדמה למשנה א בפרקנו, שמשנה זו עוסקת בעניינים השייכים למסכת סנהדרין.

מי שנגמר דינו וברח – קודם שהספיקו להוציאו להורג, ובא לפני אותו בית דין – לאחר זמן, אין סותרים את דינו – אין מבטלים את דינו כדי לחזור ולדון עליו מחדש, שמא תימצא לו זכות, אלא מבצעים את פסק דינו הקודם. כל מקום שיעמדו שנים ויאמרו: מעידין אנו באיש פלוני שנגמר דינו בבית דינו של פלוני – והוא ברח, ופלוני ופלוני עדי – מכריזים הם גם שמותייהם של העדים, שמא יבואו אחרים ויזימום או יכחישום, הרי זה יהרג – כלומר שמבצעים דינו אפילו בבית דין אחר. ולמה שנינו ברישא: "לפני אותו בית דין"? בגמרא מבואר: כאן בארץ ישראל, כאן בחוץ לארץ, שכן שנינו בברייתא: ברח מארץ ישראל לחוץ לארץ אין סותרים את דינו, ואפילו בבית דין אחר הורגים אותו; ברח מחוץ לארץ לארץ ישראל, ובא לפני בית דין אחר, סותרים את דינו. מפני זכותה של ארץ ישראל (אולי תועיל למצוא לו פתח של זכות. – רש"י) ברה, אם בא לפני אותו בית דין – שנגמרו דינו בחוץ לארץ, והם עכשיו בארץ ישראל – אין סותרים את דינו הרמב"ם כותב: "במה דברים אמורים (שכל מקום שיעמדו שניים ויאמרו: מעידין אנו באיש פלוני שנגמר דינו בבית דינו של פלוני, ופלוני ופלוני עדי – הרי זה יהרג)? ברוצח; אבל שאר חייבי מיתות – עד שיבואו עדי הראשונים ויעידו שנגמר דינו ויהרגוהו בידם; והוא שיעידו בבית דין של עשרים ושלשה" (הל' סנהדרין יג. ז). סנהדרין – של עשרים ושלשה דיינים, נוהגת בארץ ובחוץ לארץ – כשנסמכה בארץ ישראל, רשאית היא לרדוף דיני נפשות בין בארץ ישראל ובין בחוץ לארץ. ברה, אין סנהדרין קטנה דנה דיני נפשות אלא כל זמן שיושב בית הדין הגדול בלשכת הגזית (עי' בסנהדרין ו'תוספות יום טוב). סנהדרין ההורגת אחד בשבוע – המוציאה משפט מוות פעם בשבע שנים, נקראת חבלנית – שהיא חובלת בבריות, שכן בית דין צריכים להיות מתונים ברין, ולהשתדל ברדיני נפשות למצוא זכות לנידון. רבי אלעזר בן עזריה אומר: אחד לשבעים שנה – בעיה היא בגמרא, אם דעתו של רבי אלעזר בן עזריה היא, שסנהדרין ההורגת אחת לשבעים שנה נקראת חובלנית, או אולי שאם סנהדרין לא הוציאה משפט מוות אלא

זה – ושני עדים אחרים ראו את מעשה הרצח מחלון אחר, ונאחד מתרה בו באמצע – אחד שעמד באמצע, בין החלונות, התרה ברוצח על מעשהו, שיתחייב עליו מיתה (בענין התראה עי' בבאור המשנה סנהדרין ה. א). והעדים שבשני החלונות שמעו את התראתו (תוספות), בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו – שלפחות אחד מחלון זה ואחד מהחלון האחר ראו זה את זה, אף על פי שלא ראו את המתרה, והמתרה לא ראה אותם; או שהמתרה ראה את העדים שבחלונות והם ראו אותו, אף על פי שלא ראו אלו את אלו כלל, הרי אלו עדות אחת – שני זוגות העדים שבשני החלונות מצטרפים לעדות אחת, ודינם כשניים, כמו שבארנו לעיל. ואם לאו – אבל אם לא ראו מקצתם אלו את אלו, כמבואר לעיל, הרי אלו שתי עדות – שני זוגות העדים שבשני החלונות הן שתי כתות עדים נפרדות. לפיכך, אם נמצאת אחת מהן זוממת – אם כת אחת הומה, היא – הרוצח, ונהן – העדים שהוזמו, נהרגין – הוא נהרג על פי עדותה של הכת השנייה, והעדים נהרגים משום שהוזמו (עי' תוספות רבי עקיבא אגור). והשניה פטורה – והכת השנייה פטורה ממתה, שהרי לא הומה. יש מפרשים, שמשנתנו אינה באה ללמד שהכת השנייה פטורה משום שלא הומה, שהרי דבר זה פשוט וברור הוא, אלא המשנה באה להשמיענו שאם הומה הכת השנייה לאחר שנהרג הרוצח על פי עדותה, הרי היא פטורה ממתה, שכן ההלכה היא: "הרגו, אין נהרגים", לפי שכתוב "כאשר זמם", ולא כאשר עשה (י"מקו יוסי); "תפארת ישראל"; ועי' בסוף באור משנה ו' בפרקנו). רבי יוסי אומר: לעולם אין נהרגין, עד שיהו פי שני עדי מותרין בו – רבי יוסי חולק על תנא קמא וסובר, שלא מספיקה היא ההתראה של אותו האחד שעמד באמצע, כדי לחייב את הנידון מיתה, אף על פי שהעדים שבחלונות שמעו את ההתראה, שכן לדעתו אין הנידון מתחייב מיתה אלא אם כן העדים עצמם כמו פיהם התרו בו, שנאמר: "על-פי שנים עדים" – ודורש רבי יוסי את הכתוב "על פי", שאף ההתראה, המביאה את הנידון לידי מיתה, צריכה להיות מפייהם של העדים. דבר אחר – פירוש אחר, "על-פי שנים עדים", שלא תהא סנהדרין שומעת – דברי העדות, מפי התרגמן – מפי מתרגם, שמא ישנה לשונם של העדים; ועוד, שאם בית דין שומעין את הדברים מפי העדים עצמם, יכולים הם לחקור אותם בחקירה יתירה (י"מקו יוסי). ומכאן שהדיינים צריכים להבין את לשונם של העדים. ברה, אין הכרח שידעו להשיב באותה לשון. וכן כותב הרמב"ם: לא יהיה הדיין שומע מפי התורגמן אלא אם כן היה מכיר לשון בעלי דינין ושומע טעותיהם, ואם אינו מכיר בלשונם

אף הן מרביץ שופכי דמים בישראל.

פ ר ק ש נ י

א אלו הן הגולין: ההורג נפש בשגגה. היה מעגל במעגילה, ונפלה עליו והרגתו; היה משלשל בחבית, ונפלה עליו והרגתו; היה יורד בפסלם, ונפל עליו והרגו – הרי זה גולה. אבל אם היה מושך במעגילה, ונפלה עליו והרגתו; היה דולה בחבית, ונפסק החבל ונפלה עליו והרגתו; היה עולה בפסלם, ונפל עליו והרגו – הרי זה אינו גולה. זה הפלל: כל שבדרך ירדתו – גולה; ושלא בדרך ירדתו – אינו גולה. נשמת הברזל מקתו והרג – רבי אומר: אינו גולה; וחכמים אומרים: גולה. מן העץ המתבקע – רבי אומר: גולה; וחכמים אומרים: אינו גולה.

פירוש ברטנורא

דבר שלא ידעו להשיב. אם רוצח הוא, מה ראיתם, מריפה הרג או שלם הרג, ואם תמצא לומר שלם הרג, שזא במקום סייף נקב היה. ואם מגלה עריות הוא, ראיתם כמכחול בשופורת: אף הן מרביצים שופכי דמים. מתוך כך אין מכלין הרשעים ומרבים לשפך דם: **ב** אלו הן הגולין. היה מעגל במעגילה. אבן חלקה עגולה שמעגליו אותה על גבי הסיד או הטיט שבעלייה להשוות הסדקים: היה משלשל בחבית. מלמעלה למטה: אבל אם היה מושך במעגילה. ממה למעלה: כל שבדרך ירדתו גולה. דכתיב (במדבר ל"ה) ויפל עליו, עד שיהא דרך נפילה. וכל לאתויי אמילו ירדה שהיא לצורך עלייה: נשמת הברזל מקתו. מכות יד שהוא תקוע בו: רבי אומר אינו גולה. רבי סבר ונשל הברזל מן העץ זה עץ המתבקע, ולא עצה שהוא תקוע בו. ורובן סברי מן העץ, מעצה שהוא תקוע בו. והלכה כחכמים. דעץ המתבקע כח כחו הוא, וע"י כח כחו אינו גולה:

משניות מבוררות – קהתי

זה אינו גולה – ששוגג זה קרוב לאונס הוא, כמו שבארנו לעיל. זה הפלל: כל שבדרך ירדתו – שהרג אדם בשעה שירד או בשעה שהוריד דבר מלמעלה למטה, גולה – שכתוב (במדבר לה, כב-כח): "ואם כפתה בלא איבה הדפוס... או בכל אבן אשר ימות בה בלא ראות ויפל עליו וימות... והשיכו אותו העדה אל עיר מקלטו", ודרשו: "ויפל עליו וימות" – עד שיהא דרך נפילה, שכן בכגון זה הנזק הוא מצוי והיה צריך להיזהר, וכיון שלא נזהר, הרי הוא חייב גלות. ושלא בדרך ירדתו – אבל אם הרג אדם בשעה שעלה, או בשעה שהעלה דבר מלמטה למעלה, הרי זה מקרה שאינו כל כך שכיח, ואף קשה יותר להיזהר, הלכן אינו גולה – שקרוב לאונס הוא. נשמת הברזל מקתו – חטב אדם עצים, ופתאום נשמת הברזל של הגרון מבית היד שהיה תקוע בו, והרג – אדם, רבי אומר: אינו גולה – שכן בתורה כתוב (דברים יט, ה) "ואשר יבוא את רעהו ביער לחטוב עצים ונדחה ידו בגרון לכרות העץ ונשל הברזל מן העץ ומצא את רעהו ומת, הוא ינוס אל אחת הערים האלה", ומפרש רבי: "ונשל הברזל מן העץ" – זה העץ המתבקע (ולא העץ שהברזל תקוע בו. היינו הקת, שהרי לא כתוב "ונשל הברזל מעצו" אלא "מן העץ"). כלומר שפירוש הכתוב הוא, שהברזל של הגרון השיל (= התיז) בקעת מן העץ המתבקע ("ונשל" לפירוש זה הוא פועל יוצא). והבקעת פגעה בחברו והמיתה אותו, ובכגון זה אמרה תורה שהוא גולה. אבל אם נשמת הברזל מקתו, אינו גולה, שקרוב למזיד הוא, שאילו היה מחזק את הברזל בתוך הקת לא היה נשמת (ובנו חננאל). וחכמים אומרים: גולה – שכן חכמים מפרשים את הכתוב "ונשל הברזל מן העץ", שנשמת הברזל של הגרון מן העץ שהוא תקוע בו, היינו מקתו (כמשמעותו של הכתוב. שלשון "ונשל" הוא פועל עומד). ואמרה התורה: "הוא ינוס אל אחת הערים", ומכאן שהוא גולה. מן העץ המתבקע – ניתוח בקעת מן העץ בשעה שבקעו, והרגה את חברו, רבי אומר: גולה – שכן, לדעתו, פירושו של הכתוב "ונשל הברזל מן העץ", כמו שבארנו לעיל. וחכמים אומרים: אינו גולה – פטור מגלות, לפי שלא נהרג האדם מכוחו של החוטב, אלא מכוח כוחו, וקרוב לאונס הוא. ויש מפרשים: מן העץ המתבקע – שנשמת הברזל מן העץ המתבקע, כלומר מכוח הכאתו בעץ לבקעו נשמת הברזל ופגע באדם והרגו (ובנו חננאל; רמב"ם).

אחד לשבעים שנה, אינה נקראת חובלנית. רבי טרפון ורבי עקיבא אומרים: אלו היינו פסנהדרין, לא נהרג אדם מעולם – שהיינו מרבים על העדים בשאלות של חקירות ובדיקות, עד שהיתה נמצאת עדותם בלתי מכוונת. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף הן מרביץ שופכי דמים בישראל – רבן שמעון בן גמליאל חולק על רבי טרפון ורבי עקיבא, שכן שיטתם היתה מביאה לידי ריבוי רוצחים בישראל, הואיל ולא היו מפחדים מן הדין.

ב א ו ר מ ש נ ה א

דין תורה הוא, שההורג אדם בשגגה, גולה לערי מקלט (עיי' במדבר לה, יא-טו). פרקנו בא לפרט, אילו הם השוגגים שחייבים גלות, וכיצד נוהגים בהם? ושלושה סוגי שוגגים הם: א. שוגג גמור. שאמנם לא היה במעשהו כל פשע, אבל צריך היה להיזהר, כגון שהיתה אבן כביס בגדו וידע בה ושכח, ונפלה האבן והמיתה, בכגון זה חייב גלות. ב. שוגג שקרוב לאונס. שהרג את חברו במסיבות בלתי שכיחות, שאי אפשר היה להעלות על הדעת מקרה כזה, כגון שזרק אבן במקום שבני אדם אינם שכיחים, ונדזמן אדם שם, ופגעה בו האבן ונהרג. בכגון זה הריהו פטור מגלות; ואם הרגו גואל הדם, הריהו נידון למיתה. ג. שוגג שקרוב למזיד. שעשה מעשה פשע שעלול להרוג אדם, כגון שהיה הולך בחשיכה וסכין בידו, ופגע בחברו והרגו. בכגון זה אינו גולה, שאין ערי מקלט קולטות אותו; ואם מצאו גואל הדם בכל מקום והרגו, פטור (רמב"ם: "תפארת ישראל").

אלו הן הגולין – לערי מקלט, כפי שיבואר להלן במשנה ד: **ההורג נפש בשגגה** – כמו שכתוב (במדבר לה, יא): "ערי מקלט תהינה לכם, ונס שמה רוצח מכה נפש בשגגה". כיצד? הנה מעגל במעגילה – היה מגלגל אבן עגולה על גגו, כדי להחליק את הטיט שבו, ונפלה על חברו עליו והרגתו – ופתאום נתגלגלה האבן מעל הגג ונפלה על חברו שעמד למטה והרגה אותו; או הנה משלשל בחבית – מוריד חבית מלמעלה למטה, ונשמטה החבית מידו, ונפלה עליו – על חברו שעבר שם, והרגתו – אף שנוהר ברואי שלא תישבר החבית; או הנה יורד בפסלם, ונפל עליו והרגו – היורד נפל מן הסולם על חברו והרגו בגופו, הרי זה גולה – שבכל המקרים הללו שוגג גמור הוא, כמו שבארנו לעיל. אבל אם הנה מושך במעגילה – מלמטה למעלה, ונפלה עליו והרגתו – שנשמטה מידו ונפלה מן הגג והרגה את חברו; או הנה דולה בחבית – מלמטה למעלה, ונפסק החבל – שמשך בו את החבית, ונפלה עליו והרגתו – שנתגלגלה למטה והרגה את חברו; או הנה עולה בפסלם, ונפל עליו והרגו – שנפל מן הסולם בדרך עלייתו והרג את חברו, הרי

ב הַזֹּרֵק אֶבֶן לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים וְהָרַג – הָרִי זֶה גֹּלְהָ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אָמַר: אִם מִפְּשִׁיעֵי־אֲתָהּ הָאֶבֶן מִיָּדוֹ הוֹצִיא הִלְזוּ אֶת רֵאשֵׁי וְקִבְלָהּ – הָרִי זֶה פְּטוּר. וְזָק אֶת הָאֶבֶן לַחֲצָרוֹ וְהָרַג; אִם יֵשׁ רִשּׁוֹת לְנֹזֵק לְפָנָם לְשֵׁם – גֹּלְהָ, וְאִם לֹא – אֵינוֹ גֹּלְהָ; שְׁנַאֲמַר (דברים יט, ה): "וְאֲשֶׁר יִבֹּא אֶת־רַעְהוּ בִיעֵר", מָה הִיעֵר רִשּׁוֹת לְנֹזֵק וְלִמְזִיק לְפָנָם לְשֵׁם – יֵצֵא חֲצֵר פֶּעַל הַבֵּית, שְׂאִין רִשּׁוֹת לְנֹזֵק (וְלִמְזִיק) לְפָנָם לְשֵׁם. אָבָא שְׂאוּל אָמַר: מָה חֲמַבַּת עֲצִים רִשּׁוֹת – יֵצֵא הָאֵב הַמְּכַפֶּה אֶת בְּנוֹ, וְהָרֵב הָרוּדָה אֶת תַּלְמִידוֹ, וְשָׁלַיִח בֵּית דִּין.

ג הָאֵב גֹּלְהָ עַל יְדֵי הַבֵּן, וְהַבֵּן גֹּלְהָ עַל יְדֵי הָאֵב. הַכֹּל גֹּלִין עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל, וְיִשְׂרָאֵל גֹּלִין עַל יְדֵיהֶן, חוּץ מֵעַל יְדֵי גֵר תּוֹשֵׁב. וְגֵר תּוֹשֵׁב אֵינוֹ גֹּלְהָ אֶלָּא עַל יְדֵי גֵר תּוֹשֵׁב. הַסּוּמָא אֵינוֹ גֹּלְהָ, דְבָכְרֵי רַבִּי יְהוּדָה; רַבִּי מֵאִיר אָמַר: גֹּלְהָ. הַשּׁוֹנָא אֵינוֹ גֹּלְהָ; רַבִּי יוֹסִי בַר יְהוּדָה אָמַר: הַשּׁוֹנָא נִהְרַג, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמוֹעֵד; רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר:

פירוש ברטנורא

ב זק את האבן לרשות הרבים. ואע"ג דקרוב למוד הוא, שהיה לו לחשוב שבני אדם מצוים ברשות הרבים תמיד, הכא עסקינן באשפה העשויה ברשות הרבים להפנות בה בלילה, ואינה עשויה להפנות בה ביום וזמנין דמקרי דרתיב בה, ומשום הכי גולה, דלאו פושע הוא ולא אנוס גמור הוא: והוציא הלא את ראשו וקבלה פטור. דכתיב (דברים י"ט) ומצא את רעהו, פרט לממציא את עצמו: אם יש רשות לניזוק. שנתן לו בעל הבית רשות ליכנס: מה חטיבת עצים רשות. דאי בעי עייל לחטוב ואי בעי לא עייל: יצא האב הרודה את בנו. המצוה קא עבדי:

ג האב גולה על ידי בנו. כשלא הכהו ללמדו תורה או מוסר או אומנות: הכל גולים על ידי ישראל. ואפילו עבד או כותי: חוץ מעל ידי גר תושב. שאם הרג בן ישראל בשוגג, אינו גולה אלא נהרג: הסומא אינו גולה. דכתיב (במדרב ל"ה) בלא ראות, פרט לסומא: רבי מאיר אומר גולה. בלא ראות

משניות מבוארות – קהתי

ידי מעשה מצוה.

~ יום רביעי ~

באור משנה ג

באור משנה ב

משנה זו מוסיפה לפרט אילו הם הגולים ואילו אינם גולים.

משנתנו ממשיכה בבאור דיני ההורג בשגגה.

הַזֹּרֵק אֶבֶן לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים וְהָרַג – בגמרא מבואר, שלא מדובר כאן במי שזרק אבן למקום שרבים מצויים שם, שהרי קרוב למזיד הוא, אלא מדובר במשנתנו בזורק אבן לאשפה שברשות הרבים, שרגילים בני אדם להיפנות בה (לעשות צרכיהם) בלילה, אבל לא ביום, וזה זרק שמה אבן ביום, ובמקרה ישב שם אדם ונפגע באבן ונהרג, הָרִי זֶה גֹּלְהָ – שהואיל ונפנים שם אנשים לפעמים גם ביום, אין זה קרוב לאנוס אלא שוגג גמור. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אָמַר: אִם מִפְּשִׁיעֵי־אֲתָהּ הָאֶבֶן מִיָּדוֹ הוֹצִיא הִלְזוּ אֶת רֵאשֵׁי וְקִבְלָהּ – אם לאחר שנוזקה האבן מידו של הזורק, הוציא חבירו את ראשו מן החלון ונפגע בה ונהרג, הָרִי זֶה פְּטוּר – שכתוב (דברים יט, ה): "ומצא את רעהו ומת, הוא ינוס אל אחת הערים...", פרט לממציא את עצמו (גמרא). וְזָק אֶת הָאֶבֶן לַחֲצָרוֹ – שלו, וְהָרַג – אדם שנכנס לשם, אִם יֵשׁ רִשּׁוֹת לְנֹזֵק לְפָנָם לְשֵׁם – שנתן לו בעל הבית רשות להיכנס, חֲמַבַּת עֲצִים רִשּׁוֹת לְנֹזֵק לְפָנָם לְשֵׁם, אֵינוֹ גֹּלְהָ – פטור ההורג מגלות, שְׁנַאֲמַר: "וְאֲשֶׁר יִבֹּא אֶת־רַעְהוּ בִיעֵר", מָה הִיעֵר רִשּׁוֹת לְנֹזֵק וְלִמְזִיק לְפָנָם לְשֵׁם – אף כל מקום, שיש רשות לניזוק ולמזיק ליכנס לשם, ההורג שם בשגגה חייב גלות, יֵצֵא חֲצֵר פֶּעַל הַבֵּית, שְׂאִין רִשּׁוֹת לְנֹזֵק (וְלִמְזִיק) לְפָנָם לְשֵׁם – אם בעל הבית הרג בשגגה אדם שנכנס לחצרו בלא רשות, הריהו פטור מגלות. יש נוסחאות שאין גורסים "ולמזיק". אָבָא שְׂאוּל אָמַר: כתוב (שם): "ואשר יבוא את רעהו ביער לחטוב עצים", מָה חֲמַבַּת עֲצִים רִשּׁוֹת – שאם הוא רוצה, הוא בא לחטוב עצים ביער, ואם אינו רוצה, אינו בא, אף כל רשות, שאין חיוב גלות אלא בעושה דבר שהוא רשות ולא מצוה, יֵצֵא – מדין גלות, הָאֵב הַמְּכַפֶּה אֶת בְּנוֹ – כדי לחנכו ולהטותו לדרך האמת (שם), וְהָרֵב הָרוּדָה אֶת תַּלְמִידוֹ – המייסר את תלמידו שישקוד על לימודיו, וְשָׁלַיִח בֵּית דִּין – המלקה ארבעים למי שנידון למלקות (שם), ויש מפרשים שליח בית דין המלקה יותר ממה שאמרוהו בית דין (הראב"ד), ולפי הרמב"ם (הל' רוצח ה, ח): שליח בית דין שהכה בעל דין הנמנע מלכבד לדין, – שאם אלו המיתו בשגגה, פטורים מגלות, שהרי המיתו על

הָאֵב גֹּלְהָ עַל יְדֵי הַבֵּן – אב שהרג את בנו בשוגג, ולא משום שהכהו כדי לחנכו כפי שלמדנו במשנה הקודמת, הריהו חייב גלות. וְהַבֵּן גֹּלְהָ עַל יְדֵי הָאֵב – וכן הבן שהרג את אביו בשוגג, חייב גלות. הַכֹּל גֹּלִין עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל – אפילו עבד כנעני ואפילו כותי שהרגו ישראל בשגגה, חייבים גלות, וְיִשְׂרָאֵל גֹּלִין עַל יְדֵיהֶן – וכן ישראל שהרג עבד כנעני או כותי בשוגג, הרי הוא חייב גלות, חוּץ מֵעַל יְדֵי גֵר תּוֹשֵׁב – גוי שלא נתגייר אלא קיבל עליו שבע מצוות שנצטוו עליהן בני נח, והן: עבודה זרה, ברכת השם (שלא לקלל את ה'), שפיכות דמים, גילוי עריות, גזל, אבר מן החי, דינים (להושיב בתי דינים ולדרון את עובדי עבירה בענין מצוות שנצטוו בהן, וכן כדי למנוע עוול וחמס) – נקרא "גר תושב". לפי שמוותר לו לשבת בינינו בארץ ישראל. משנתנו באה ללמד (על פי הגירסה שלפנינו). שאם ישראל הרג גר תושב בשגגה, אינו גולה, שנאמר (דברים יט, ה): "ואשר יבוא את רעהו" – פרט לגר תושב, שאינו רעהו. ברם, רוב המפרשים גורסים "חוץ מגר תושב", וכן הגירסה במשנה שבגמרא, ופירושו: שאם גר תושב הרג את ישראל בשוגג, אינו גולה אלא נהרג, שנאמר (במדבר לה, יב): "והיו לכם הערים למקלט", ודורשים: "לכנס" ולא לגרים. והטעם שנהרג, לפי שכן נח אינו צריך התראה, אלא אזהרתו היא התראתו. אבל ישראל שהרג גר תושב בשוגג, הרי הוא גולה (רמב"ם). ויש אומרים, שאף ישראל שהרג גר תושב בשוגג, אינו גולה, כפי שבארנו לעיל (ענין 'תוספות יום טוב'). וְגֵר תּוֹשֵׁב אֵינוֹ גֹּלְהָ אֶלָּא עַל יְדֵי גֵר תּוֹשֵׁב – שאם גר תושב הרג גר תושב חבירו בשגגה, הריהו גולה, שנאמר (במדבר לה, טו): "ולגר ולתושב בתוכם תהיינה שש הערים האלה למקלט". הַסּוּמָא – שהרג בשוגג, אֵינוֹ גֹּלְהָ – שכתוב (במדבר לה, כג): "או בכל אבן אשר ימות בה בלא ראות" – ומשמעו: כאן לא ראה, אבל רואה הוא במקום אחר, פרט לסומא שאינו רואה בשום מקום (שם); ויש מוסיפים לכאן הטעם, מפני שהוא קרוב לאנוס (רמב"ם הל' רוצח ו, יד); דְבָכְרֵי רַבִּי יְהוּדָה; רַבִּי מֵאִיר אָמַר: גֹּלְהָ – לפי שכתוב (דברים יט, ז): "ואשר יכה את רעהו בבלי דעת", ואף זה בא למעט, הרי מיעוט אחר מיעוט, ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, ומכאן שאף הסומא גולה. והלכה

יש שונא גולה ויש שונא שאינו גולה; זה הפלל: פל שהוא יכול לומר, לדעת הרג – אינו גולה, ושלל לדעת הרג – הרי זה גולה.

ד להיכן גולין? לערי מקלט, לשלש שבועבר הירדן ולשלש שבארץ פנעון, שנאמר (במדבר לה, ד): "את שלש הערים תתנו מעבר לירדן, ואת שלש הערים תתנו בארץ פנעון" וגומר. עד שלא נבחרו שלש שבארץ ישראל, לא היו שלש שבועבר הירדן קולטות, שנאמר (שם ש, י): "שש-ערי מקלט תהינה", עד שיהיו ששתן קולטות פאחד.

ה ומכונות להן דרכים מזו לזו, שנאמר (דברים יט, ג): "תכין לך הדרך ושלשת" וגומר. ומוסרין להן שני תלמידי חכמים, שמא יתרגנו בדרך, וידברו אליו. רבי מאיר אומר: אף הוא מדבר על ידי עצמו, שנאמר (שם ש, ד): "וזה

פירוש ברטנורא

לרבות את הסומא. ואין הלכה כר"מ: השונא. כל שלא דבר עמו שלשה ימים מחמת איבה. ואין הלכה לא כר' יוסי ברבי יהודה ולא כר' שמעון, אלא השונא אינו נהרג ואינו נקלט, שחוקתו שהוא קרוב למזיד:

ד להיכן גולין לערי מקלט. ומ"ב עיר של לזים נמי כולן קולטות. אלא שאלו שש ערי מקלט בין נכנס שם רוצח לדעת שתקלטו ובין נכנס שלא לדעת, קולטות. ושנים וארבעים עיר, לדעת קולטות, שלא לדעת אינן קולטות, ואם הרגו גואל הדם לשם פטור:

ה ומכונות היו להן הדרכים. שהיו עושים הדרכים שיהיו מכונות לערי מקלט שלא יחא הרוצח תועה בדרך. ומקלט מקלט היה כתוב על פרשת דרכים, כדי שיכיר הרוצח ויפנה לשם: וידברו אליו. מדברים לגואל הדם אל תתנו מנהג של שופכי דמים, בשגנה בא מעשה זה לידו: הוא מדבר על ידי עצמו.

משניות מבוארות – קהתי

שלא נבחרו שלש שבארץ ישראל – קודם שנבחרו שלוש ערי המקלט שבארץ ישראל על ידי יהושע, לא היו שלש – ערי המקלט, שבועבר הירדן – שנבחרו על ידי משה רבנו בעבר הירדן (דברים ד, מא-ג), קולטות – נותנות מקלט לרוצחים בשגנה, שנאמר: "שש-ערי מקלט תהינה" – בא הכתוב לומר: עד שיהיו ששתן קולטות פאחד – ומפני מה הבדילן משה? אמר: מצוה שבאה לידי אקיימנה (גמרא). מלבד שש הערים הללו, היו קולטות גם כל ערי הלויים, שנאמר (במדבר לה, וז): "ואת הערים אשר תתנו ללזים את שש ערי המקלט אשר תתנו לנוס שמה הרוצח, ונעליהם תתנו ארבעים ושתים עיר. כל הערים אשר תתנו ללזים ארבעים ושמנה עיר" – הקישן הכתוב כולן זו לזו, שיהיו כולן קולטות. ברם, יש הבדל בין שש ערי המקלט ובין שאר ערי הלויים, שערי המקלט קולטות בין לדעת ובין שלא לדעת, כלומר שאפילו נכנס שם הרוצח מבלי לדעת שעיר זו תשמש לו מקלט, הריהו נקלט; ואילו ערי הלויים אינן קולטות אלא לדעת (גמרא מכות ז, א). ועוד הבדל ביניהן: שהרוצח הדר באחת משש ערי המקלט, אינו משלם שכר דירתו, ואילו הדר באחת מערי הלויים הרי הוא משלם שכר דירה, כמו שנלמד להלן משנה ח בפרקנו.

באור משנה ה

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת בענין ערי המקלט ומכונות לערי מקלט, שלא יחא הבורח לשם תועה ונכשל בדרך. בגמרא מובאת ברייתא: "מקלט" היה כתוב על פרשת דרכים, כדי שיכיר הרוצח ויפנה לשם, שנאמר: "תכין לך הדרך ושלשת" את גבול ארצן אשר ינחילך ה' אלהיך. והיה לנוס שמה כל רוצח". ופירשו בגמרא: "תכין לך הדרך" – עשה הכנה לדרך, כלומר שלא יהיו מכשולים ותקלות לרוצח הבורח לערי המקלט. ובברייתא בגמרא (מכות ט, ב) שנו, שערי המקלט "מכונות היו כמין שתי שורות שבכרם: חברון ביהודה כנגד בצר במדבר, שכם בהר אפרים כנגד רמות בגלעד, קדש בהר נפתלי כנגד גולן בבשן"; ו"שלשת" – שיהו משולשין, שיהא מדרום לחברון כמחברון לשכם, ומחברון לשכם כמשכם לקדש, ומשכם לקדש כמקדש לצפון". ומוסרין להן שני תלמידי חכמים – ללוות את הגולים לערי המקלט, שמא יתרגנו בדרך – שמא יפגשונו גואל הדם בדרך ויבוא להרגו, וידברו המלווים לגואל הדם דברי הסבר ופיוס, כגון שיאמרו לו: אל תנהג בו מנהג

כרבי יהודה. השונא – כל שלא דיבר עמו שלשה ימים מחמת איבה (סנהדרין ג, ח), אינו גולה – אינו נקלט בערי המקלט, שחוקתו שקרוב למזיד הוא. ואם מצאו גואל הדם בכל מקום שהוא והרגו, פטור, כפי שהזכרנו כבר בהקדמה למשנה א בפרקנו. רבי יוסי בר יהודה אומר: השונא נהרג – בבית הדין, מפני שהוא פמועד – כמותרה עליו ועובר על ההתראה, שודאי לדעת הרגו (רש"י). בגמרא מבואר, שלדעת רבי יוסי בר יהודה אינו צריך התראה, לפי שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד. רבי שמעון אומר: יש שונא גולה ויש שונא שאינו גולה; זה הפלל: פל שהוא יכול לומר – כל שאפשר לומר, לדעת הרג – שהרגו בכוונה, אינו גולה – שאינו נקלט בערי המקלט, ושלל לדעת הרג – ואם ודאי הובר שלא הרגו בכוונה, הרי זה גולה – והלכה היא. שכל שונא שהרג בשגנה אינו נקלט. ואינו נהרג בבית דין.

~ יום המישי ~

באור משנה ד

משנתנו באה ללמד בענין ערי המקלט, שההרג בשגנה גולה לשם. להיכן גולין – כל אלו, שנימנו בשלוש המשניות הקודמות, שחייבים גלות? לערי מקלט – לשש ערי מקלט, שנקבעו למטרה זו: לשלש שבועבר הירדן – והן: א. בצר במדבר במישור ממטה ראובן, ב. ראמות בגלעד ממטה גד, ג. גולן בבשן ממטה מנשה, ולשלש שבארץ פנעון – והן א. קדש בגליל בהר נפתלי, ב. שכם בהר אפרים, ג. חברון בהר יהודה (עיינו יהושע כ, ז-ח; דברים ז, ג), שנאמר: "את שלש הערים תתנו מעבר לירדן, ואת שלש הערים תתנו בארץ פנעון, ערי מקלט תהינה". בגמרא מבואר, שלפיכך היו בעבר הירדן שלוש ערי מקלט כמו בארץ כנען, אף על פי שלא התחילו שם אלא שני שבטים וחצי, משום שבגלעד היו מצויים רוצחים, שכתוב (יהושע ו, ח): "גלעד קרית פועלי און עקובה מדם", מאי "עקובה מדם"? אמר רבי אלעזר: שהיו עוקבין להרוג נפשות (עיינו תוספות זיבור המתחיל "בגלעד", מכות ט, ב). ועיינו מהרש"א. לפי "תפארת ישראל" הגיוסא בגמרא היא: שהיו עוקבין (אורבים) להרוג נפשות", ופירוש הדברים: שהואיל וכתוב בפרשת עיר מקלט (דברים יט, ו): "פן ירדוך גואל הדם אחרי הרוצח, כי יחם לבבו", ובגלעד שהיו מרי נפש וחמומי לב, היו עוקבים ואורבים להרוג נפשות, ויהיה שוגג או מזיד, חוזרים אחריהם להרגו, לכן היו צריכים הרבה ערי מקלט, למהר להנצל שמה (עיינו "תפארת ישראל", ועיינו רמב"ן על התורה – במדבר לה, יז). עד

דְּבַר הַרְצָח.

ו רבי יוסי בר יהודה אומר: בַּתְּחֵלָה, אֶחָד שׁוֹגֵג וְאֶחָד מְזִיד מְקַדְּמִין לְעִיר מְקַלָּם, וּבֵית דִּין שׁוֹלְחִין וּמְבִיאִין אוֹתוֹ מִשָּׁם; מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מִיְתָה בְּבֵית דִּין – הִרְגוּהוּ; וְשֵׁלָא נִתְחַיֵּב מִיְתָה – פְּטְרוּהוּ; מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב גְּלוּת – מְחִזְרִין אוֹתוֹ לְמִקְוָמוֹ, שְׁנֵאמַר (במדבר לה, כה): "וְהִשִּׁיבוּ אוֹתוֹ הָעֵדָה אֶל־עִיר מְקַלָּמוֹ" וְגוֹמַר. אֶחָד מִשׁוּם בְּשֵׁמוֹת הַמְּשַׁחָה, וְאֶחָד הַמְּרַבָּה בְּבָגְדִים, וְאֶחָד שֶׁעֵבֶר מְמַשִּׁיחָתוֹ – מְחִזְרִין אֶת הַרְצָח; רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר: אֵף מִשׁוּם מַלְחָמָה מְחִזְרִין אֶת הַרְצָח. לְפִיכָךְ אֲמוֹתֵיהֶן שֶׁל פְּתָנִים מְסַפְּקוֹת לָהֶן מַחְיָה וְכִסּוּת, כְּדִי שֵׁלָא יִתְפַּלְּלוּ עַל בְּנֵיהֶן שְׂמִימוֹתָיו. מִשְׁנַגְמַר דִּינוֹ מֵת כֶּהֵן גְּדוֹל – הָרִי זֶה אֵינוֹ גּוֹלָה; אִם עַד שֵׁלָא נִגְמַר דִּינוֹ מֵת כֶּהֵן גְּדוֹל, וּמִנּוּ אַחַר תַּחְתָּיו, וְלֵאחֶר מִפֶּן נִגְמַר דִּינוֹ – חֹזֵר בְּמִיתָתוֹ שֶׁל שָׂנִי.

פירוש ברטנורא

אין תלמידי חכמים נוקקין לדבר לגואל הדם בעבורו, אלא הוא טוען טענות לעצמו. ואין הלכה כר' מאיר: **ו** ואחד המרובה בגדים. שאחר שנגנזה צלוחית של שמן המשחה לא היה מתחנך להיות כהן גדול אלא בלבישת שמונה בגדים: ואחד שעבר ממשחתו. שאירע קרי לכהן גדול ביום הכיפורים ומינו אחר תחתיו. במתת כל אחד מאלו הוא חוור, אע"פ שהאחר חי. דשלש פעמים כהן גדול כתיב בפרשה: רבי יהודה אומר אף משוח מלחמה. דקרא אחרינא כתיב (במדבר ל"ה) לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן. ורבנן, כיון דלא כתיב בההוא קרא הכהן הגדול לא דרשי ליה. והלכה כחכמים: שלא יתפללו על בניהם שימותו. והם פשעו, שהיה להם לבקש רחמים על דורם שלא יארע בהן תקלה ולא בקשו: משננגמר דינו. לגלות. דמשננגמר דינו ועומד לגלות כאלו גלה:

משניות מבוארות – קהתי

– בין כהן גדול המשוח בשמן המשחה, והם כהנים גדולים שהיו בבית ראשון עד מות יאשיהו, וְאֶחָד הַמְּרַבָּה בְּבָגְדִים – מיאשיהו ואילך ובזמן בית שני לא היה שמן המשחה, והכהן הגדול היה מתחנך בריבוי בגדים, שלכנה הדיוט ארבעה בגדים ולכהן הגדול שמונה בגדים, ומכאן נקרא אז הכהן הגדול "המרובה בבגדים" (ענין משנה יומא ז, ה), וְאֶחָד שֶׁעֵבֶר מְמַשִּׁיחָתוֹ – אם אירע פסול בכהן גדול, היו ממנים אחר תחתיו, וכשעבר פסולו של הראשון, חזר לעבודתו, והשני נקרא "כהן שעבר ממשחתו", – כל שלשת הכהנים הללו מְחִזְרִין אֶת הַרְצָח – שאם מת אחד מהם, חוזר הרוצח מעיר מקלטו לעירו, לפי שכתוב שלוש פעמים "הכהן הגדול" בפרשה: "וישב בה עד מות הכהן הגדול" (במדבר לה, כה); "כי בעיר מקלטו ישב עד מות הכהן הגדול" (שם שם, כח); "ואחרי מות הכהן הגדול ישב הרוצח אל ארץ אחוזתו" (שם). רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר: אֵף מִשְׁוֹת מַלְחָמָה – הכהן המדבר אל העם היוצא למלחמה (ענין זברים כ, ב; משנה טו"ח, א), אף הוא במיתתו מְחִזְרִין אֶת הַרְצָח – מעיר מקלטו שנאמר עוד בפרשה (שם שם, לב): "לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן". ברם, חכמים אינם דורשים את הפסוק הזה, לפי שלא כתוב בו "הכהן הגדול". והלכה כחכמים שמשוח מלחמה הוא ככהן הדיוט. לְפִיכָךְ – הואיל והכהנים הגדולים מחזירים במיתתם את הגולה מעיר מקלטו, אֲמוֹתֵיהֶן שֶׁל פְּתָנִים – של הכהנים הגדולים שנימנו לעיל, מְסַפְּקוֹת לָהֶן – לגולים, מְחַיָּה וְכִסּוּת – מזונות ובגדים, כְּדִי שֵׁלָא יִתְפַּלְּלוּ עַל בְּנֵיהֶן שְׂמִימוֹתָיו – ויוכלו לחזור לביתם. בגמרא מבואר, שאפשר שתתקבל תפילתם, הואיל והיה להם לבקש רחמים על דורם שלא תארע בו תקלה, ולא בקשו. מִשְׁנַגְמַר דִּינוֹ – אם לאחר שנגמר דינו לגלות, מֵת כֶּהֵן גְּדוֹל – קודם שגלה, הָרִי זֶה אֵינוֹ גּוֹלָה – בגמרא מבואר הטעם, שהדברים קל וחומר: ומה מי שגלה כבר, יצא עכשיו; מי שלא גלה אינו דין שלא יגלה? שכן לא הגלות מכפרת על הגולה כדי להחזירו לעירו, אלא מיתת הכהן הגדול מכפרת עליו. ויש מבארים, שאחרי שנגמר דינו הרי הוא כמו שגלה, אף על פי שלא הגיעו עונש הגלות, שמה שנחלקה ברמינו גלותו גרם לו להיכנע, עד שבכניעתו נתכפר לו במיתת הכהן הגדול (המאירי). אִם עַד שֵׁלָא נִגְמַר דִּינוֹ – קודם שנגמר דינו לגלות, מֵת כֶּהֵן גְּדוֹל, וּמִנּוּ אַחֶר תַּחְתָּיו – מינו כהן גדול אחר במקומו, וְלֵאחֶר מִפֶּן נִגְמַר דִּינוֹ – לגלות, הרי זה חֹזֵר בְּמִיתָתוֹ שֶׁל שָׂנִי – של הכהן הגדול החדש. בגמרא מבואר הטעם, לפי שכתוב

שופכי דמים, שהרי בשגגה בא מעשה זה לידו (גמרא). רַבִּי מְאִיר אֹמֵר: אֵף הוּא מְדַבֵּר עַל קְדֵי עֲצָמוֹ – לפי הגירסא שלפנינו אין רבי מאיר חולק על תנא קמא, אלא מוסיף שאף הרוצח בעצמו מדבר לגואל הדם ומתנצל לפניו על מעשהו שעשה בשגגה בלא כל כוונה; ויש גורסים: רבי מאיר אומר: הוא מדבר על ידי עצמו. כלומר שאין גורסים תיבת "אף", ומפרשים הם, שרבי מאיר חולק על תנא קמא וסובר, שהרוצח בעצמו טוען טענותיו בפני גואל הדם ומשתדל לפייסו, שְׁנֵאמַר: "יְזַהֵ דְבַר הַרְצָח" – ומכאן שהרוצח מדבר, אבל תלמידי החכמים שהולכים עמו אינם נזקקים לדבר לגואל הדם. כברייתא בגמרא מוסיפים: "אמרו לו (חכמים רבי מאיר): הרבה שליחות עושה" (דברים שאינם נעשים על ידי האדם, נעשים ומתקבלים על ידי שליחים – רש"י). והלכה כחכמים. יש אומרים, שתלמידי החכמים אומרים דברי הסבר אף לאנשי עיר המקלט, כדי שלא ינהגו בו מנהג שופכי דמים לבוותר ולקללו (המאירי).

~ יום שישי ~

באור משנה ו

משנתנו באה ללמד, כיצד מתקיים דינו של הרוצח בשגגה כדי לחייבו גלות, ומתי חוזר הגולה מעיר מקלטו לעירו.

רַבִּי יוֹסֵי בַר יְהוּדָה אֹמֵר: בַּתְּחֵלָה – תחילת משפטו של כל רוצח, לפני שהובא דינו לבית הדין, אֶחָד שׁוֹגֵג וְאֶחָד מְזִיד – בין מי שהרג בשוגג ובין מי שהרג במזיד, מְקַדְּמִין לְעִיר מְקַלָּט – ממזהרים לברוח לעיר מקלט, שנאמר ברוצח במזיד (דברים יט, יא): "וכי יהיה איש שונא לרעהו וארב לו וקם עליו והכהו נפש ומת, ונס אל אחת הערים האלו", וּבֵית דִּין – של אותה העיר שהרג בה, היינו סנהדרין קטנה, שוֹלְחִין וּמְבִיאִין אוֹתוֹ מִשָּׁם – מעיר המקלט, ודנים אותו, שנאמר (בפסוק הבא, שם): "ושלחו זקני עירו ולקחו אותו משם". מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מִיְתָה בְּבֵית דִּין – שהרג במזיד ובהתראה, הִרְגוּהוּ – שנאמר (בהמשך הפסוק, שם): "ונתנו אותו ביד גואל הדם ומת". וְשֵׁלָא נִתְחַיֵּב מִיְתָה – שיצא זכאי, פְּטְרוּהוּ – שנאמר (במדבר לה, כה): "והצילו העדה את הרוצח מיד גואל הדם" (ברייתא בגמרא); מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב גְּלוּת – שהרג בשוגג, מְחִזְרִין אוֹתוֹ לְמִקְוָמוֹ – לעיר המקלט שברח קודם לשם, שְׁנֵאמַר: "וְהִשִּׁיבוּ אוֹתוֹ הָעֵדָה אֶל־עִיר מְקַלָּטוֹ" אשר נס שמה. וישב בה עד מות הכהן הגדול אשר משח אותו בשמן הקודש". אֶחָד מִשׁוּם בְּשֵׁמוֹת הַמְּשַׁחָה

ז נגמר דינו בלא כהן גדול, והכהן הגדול שהרג – אינו יוצא משם לעולם. ואינו יוצא לא לעדות מצוה, ולא לעדות ממון, ולא לעדות נפשות; ואפילו ישראל צריכים לו, ואפילו שר צבא ישראל פיוצב בן צרויה – אינו יוצא משם לעולם, שנאמר (במדבר לה, כה): "אֲשֶׁר־נָס שְׁמָה" – שם תהא דירתו, שם תהא מיתתו, שם תהא קבורתו. בשם שהעיר קולטת, כך תחומה קולט. רוצח שניצא חוץ לתחום, ומצאו גואל הדם – רבי יוסי הגלילי אומר: מצוה ביד גואל הדם, ורשות ביד כל אדם; רבי עקיבא אומר: רשות ביד גואל הדם, וכל אדם אין תביין עליו. אילן שהוא עומד בתוך התחום ונפו נטוה חוץ לתחום, או עומד חוץ לתחום ונפו נטוה לתוך התחום – הפל הולך אחר הנוף. הרג באותה העיר – גולה משכונה לשכונה; ובן לוי – גולה מעיר לעיר.

ח (פיוצא בו) רוצח שגלה לעיר מקלטו, ורצו אנשי העיר לכבדו – יאמר להם: רוצח אני. אמרו לו: אף על פי

פירוש ברטנורא

ז נגמר דינו בלא כהן גדול. שלא היה כהן גדול בעולם: לא לעדות מצוה. כגון לעדות החדוש: וכל אדם. חוץ מגואל הדם שהרגו חוץ לעיר מקלטו אינו חייב עליו, דכתיב (שם) אין לו דם, וגואל הדם רשות בידו להרגו. והלכה כר' עקיבא. והני מילי, שיצא מיד. אבל יצא שונג, כל אדם שהרגו נהרג עליו: הכל הולך אחר הנוף. בגמרא מפרש דאף אחר הנוף קאמר, שאם היה עיקרו בתוך התחום של עיר מקלט ונפו נטוה חוץ לתחום, כיון שנכנס תחת נופו, נקלט, הואיל ועיקרו לפניו שדינו נופו בתר עיקרו. ואי עיקרו בחוץ ונפו בפנים, כי היכי דבנפו לא מצי קטיל ליה, בעיקרו נמי לא מצי קטיל ליה, דשרינא עיקרו בתר נופו לחומרא:

משניות מבוארות – קהתי

ומצאו גואל הדם, רבי יוסי הגלילי אומר: מצוה ביד גואל הדם – להרגו, שנאמר (במדבר לה, כז): "ומצא אותו גואל הדם מחוץ לגבול עיר מקלטו, ורצח גואל הדם את הרוצח", וכיון שלא כתוב "אם רצח", אלא "ורצח" משמע שזו מצוה. ורשות ביד כל אדם – להרגו. רבי עקיבא אומר: רשות ביד גואל הדם – גואל הדם רשאי להרגו, אבל אין זו מצוה להרגו, שהרי לא כתוב "ורצח" אלא כתוב "ורצח", ומשמעו: אם רצח. וכל אדם אין תביין עליו – אם הרגוהו חוץ לעיר מקלטו אינם חייבים עליו מיתה, שנאמר (שם): "אין לו דם". אבל אסור להם להרגו. ויש גורסים: וכל אדם חייבים עליו (מהרש"ל). והלכה כרבי עקיבא. בגמרא מבואר, שמדובר במשנתנו כשיצא הגולה חוץ לתחום במיד, אבל יצא בשונג, כל אדם שהרגו נהרג עליו, והטעם הוא: שלא יהא סופו חמור מתחילתו, מה תחילתו (בשעה שרצח) במיד נהרג, בשונג גולה, אף סופו (כשיצא חוץ לתחום). במיד נהרג, בשונג גולה. אילן שהוא עומד בתוך התחום ונפו נטוה חוץ לתחום – של עיר המקלט, או שהוא עומד חוץ לתחום ונפו נטוה לתוך התחום – של עיר המקלט, הפל הולך אחר הנוף – לפי מסקנת הגמרא מתפרשת משנתנו: הכל הולך אף אחר הנוף. כלומר, בין שהיה עיקרו של האילן בתוך התחום, אף שנפיו נטוה חוץ לתחום, ובין שהיה נופו בתוך התחום, אף שעיקרו היה בחוץ, הרי אילן זה כולו נחשב בתוך התחום של עיר המקלט, וכשנמצא הרוצח תחת נופו או על יד געו, הרי הוא בתחום עיר המקלט ואסור להרגו. הרג באותה העיר – רוצח שהרג בעיר מקלטו בשונג, גולה משכונה לשכונה – בתוך אותה העיר, ואינו רשאי לצאת מתוכה, משום רציחתו הראשונה, שנאמר (במדבר לה, כח): "כי בעיר מקלטו ישב", ודורשים: עיר שקלטתו כבר (גמרא). ובן לוי – אבל בן לוי שהרג בשגגה בעירו, שהיא עיר מקלט, כפי שהזכרנו במשנה ד, גולה מעיר לעיר – גולה לעיר מקלט אחרת, שהרי רשאי הוא לצאת מהעיר שהוא יושב בה, הואיל ולא גלה לעיר הזאת.

(במדבר לה, כח): "וישב בה עד מות הכהן הגדול אשר משח אותו בשמן הקודש", וכי הוא מושח? אלא בא הכתוב ללמד, שחזור במיתת הכהן הגדול שנמשח בימיו (משנעשה זה רוצח – רש"י): ולמה נענש כהן גדול זה, שמיתתו תחזיר אותו, והלא כשהרג זה עדיין לא היה כהן גדול? שהיה לו לבקש רחמים שייגמר דינו לזכות ולא ביקש (גמרא מכות יא, ב).

באור משנה ז

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת והיא דנה בענין יציאתו של הגולה מעיר מקלטו.
נגמר דינו – לגלות, בלא כהן גדול – שמת הכהן הגדול קודם גמר הדין ועדיין לא מינו אחר תחתיו, או ההורג כהן גדול – מי שהרג את הכהן הגדול בשונג, וכהן גדול שהרג – או כהן גדול שהרג נפש בשגגה, ואף בשני העניינים האחרונים מדובר, שנגמר דינו קודם שמינו כהן גדול אחר (רמב"ם), – כל אחד מאלו אינו יוצא משם לעולם – כלומר שגולה ואינו יוצא מעיר מקלטו לעולם; ואפילו מינו אחר כך כהן גדול, אין מיתתו של כהן גדול זה מחזירתו מעיר מקלטו, שהואיל ולא היה בשעה שנגמר דינו, אין מיתתו מכפרת עליו כדי להתחזרו. ויש מפרשים בהורג כהן גדול, שאפילו מינו אחר תחתיו, ולאחר מכן נגמר דינו אינו יוצא משם לעולם (הריטב"א; המאירי). ואינו יוצא – כל גולה אינו יוצא מעיר מקלטו, לא לעדות מצוה – כגון להעיד עדות החדוש, שראה את מולד הלבנה, וכן לא דובר מצוה אחר, ולא לעדות ממון, ולא לעדות נפשות; ואפילו ישראל צריכים לו – ואפילו עם ישראל זקוק לו, ואפילו שר צבא ישראל פיוצב בן צרויה – שכל ישראל צריכים לתשועתו (רמב"ם), אינו יוצא משם לעולם – עד מות הכהן הגדול; ואם יצא, הפקיר עצמו למיתה, שכן גואל הדם רשאי להרגו. ואם הגולה מת בעיר מקלטו קודם שם, שנאמר: "אֲשֶׁר־נָס שְׁמָה" – בא הכתוב ללמד: שם תהא דירתו, שם תהא מיתתו, שם תהא קבורתו – ואם מת לאחר שנגמר דינו, אפילו קודם שגלה, מוליכים עצמותיו לעיר המקלט. וכשמת הכהן הגדול מוליכים עצמותיו משם לקברי אבותיו (רמב"ם). בשם שהעיר קולטת – את הגולה, שאסור לגואל הדם להרגו כשהוא נמצא בתוך העיר, כך תחומה – אלפיים אמה סביב העיר, קולט – את הגולה, שאסור לגואל הדם להרגו שם. רוצח שניצא מעיר מקלטו, חוץ לתחום – העיר,

~ שבת קודש ~

באור משנה ח

משנתנו, המסיימת את הפרק "אלו הן הגולין", באה ללמד, כיצד מתייחסים תושבי עיר המקלט לגולה. (פיוצא בו) – בהרבה נוסחאות אחרות חסרות שתי התיבות הללו,

בן – יקבל מהן, שְׁנָאֵמַר (דברים יב, ד): "וזה דבר הרצח". מעלים היו שֶׁכָּר לְלוֹיִם; דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מְאִיר אומר: לא היו מעלים לָהֶן שֶׁכָּר. וְחֹזֵר לְשִׁרְרָה שֶׁהָיָה בָּהּ; דְּבָרֵי רַבִּי מְאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אומר: לֹא הָיָה חֹזֵר לְשִׁרְרָה שֶׁהָיָה בָּהּ.

פ ר ק ש ל י ש י

א וְאֵלוּ הֵן הַלּוּקִין: הַבָּא עַל אַחֲזוֹתָו, וְעַל אַחֲזוֹת אָבִיו, וְעַל אַחֲזוֹת אִמּוֹ, וְעַל אַחֲזוֹת אִשְׁתּוֹ, וְעַל אִשְׁתּוֹ אֲחִיו, וְעַל אִשְׁתּוֹ אֲחִי אָבִיו, וְעַל הַנְּדָה; אֲלֵמְנָה לְכַהֵן גְּדוֹל, גְּרוּשָׁה וְחַלּוּצָה לְכַהֵן הַדְּיוּט, מְמֹזֶרֶת וְנִתְיָנָה לְיִשְׂרָאֵל, בֵּת יִשְׂרָאֵל לְנִתְיָן וּלְמִמּוֹר. אֲלֵמְנָה וְגְרוּשָׁה – חִיבִין עֲלֶיהָ מִשּׁוּם שְׁנֵי שְׁמוֹת. גְּרוּשָׁה וְחַלּוּצָה – אֵינוּ חִיבִין אֲלָא מִשּׁוּם אֶחָד בְּלַבָּד.

פירוש ברטנורא

ח מעלים היו שכר ללוים. בארבעים ושנים עיר שגם הם קולטות, מעלה הרוצח שכר לבעה"ב שהוא דר בו: רבי מאיר אומר וכו'. ואין הלכה כר' מאיר. ודוקא כמ"ב עיר, אבל בשש ערי מקלט כולי עלמא מודו שאין מעלה שכר לבעה"ב: לא היה חוזר לשררה שהיה בה. דכתיב (ויקרא כ"ה) ושב אל משפחתו ואל אחות אבותיו ישוב, למשפחתו הוא חוזר, ואינו חוזר למה שהרוקנו אבותיו. ואין הלכה כר' יהודה:

ג א אלו הן הלוקין. אלו לאו דוקא, דתנא ושייר לוקין טובא. אלא תנא חיבי כריתות, לאשמעינן דיש מלקות בחיבי כריתות. ותנא אלמנה וגרושה, לאשמעינן אלמנה והיא גרושה חיבין עליה משום שני שמות. ותנא טבל ומעשר ראשון שלא נמלה תרומתו, ולא מפרשא אהרה דידהו בהריא. וכן הקדש שלא נפדה. ואידי דתנא הקדש, תני מעשר שני, דתרווייהו מלקות דידהו משום מחוסרי פרייה. וכן ברובן איכא צד חידוש: נתינה. מן הנבעונים היא. ומלקות דידה מלא תחתן כס: אלמנה. שנתאלמנה מאיש אחר, והיא גרושה, חיב עליה שני מלקות: משום שני שמות. משום שני אהרות. ששניהם

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה א

פרק זה עוסק בחיבי מלקות ובפרטי דיניהם. ושלושה סוגים של חיבי מלקות הם: א. העובר על "לא תעשה" שחייבים עליו כרת, ואין בו מיתת בית דין, כגון האוכל חמץ בפסח, שאם התרו בו למלקות, הרי הוא לוקה. בגמרא מבואר שאין כאן שתי פורעניות, שכן חיבי כריתות שעשו תשובה, בית דין של מעלה מוחלים להם, ונפטרים מכרת. ב. העובר על "לא תעשה" שחייבים עליו מיתה בידי שמים, כגון האוכל טבל. ג. העובר על לאו שיש בו מעשה, כגון האוכל בשר בחלב. כל חיבי כריתות שלוקים הם עשרים ואחד; כל חיבי מיתה בידי שמים שלוקים הם שמונה עשר; כל חיבי מלקות שאין בהם כרת או מיתה בידי שמים הם מאה ששים ושמונה. נמצאו כל הלוקים מאתיים ושבעה, וסימנך: ילקו "זר" (דב"ט ה' טהדרין פרקים יח-ט). פרקנו המתחיל "אלו הן הלוקין" אינו בא למנות את כל חיבי מלקות, אלא אלו שיש בהם צד חידוש, כגון חיבי כריתות הנישנות במשנתנו, וכיוצא בזה, כפי שיבואר. ואמנם נימנו בפרקנו אף חיבי מלקות אחרים שאין בהם צד חידוש, אבל אלה נישנו כאן אגב חיבי מלקות אחרים.

וְאֵלוּ הֵן הַלּוּקִין – עוברי עבירה שדינם מלקות ארבעים חסר אחת: הַבָּא עַל אַחֲזוֹתָו, וְעַל אַחֲזוֹת אָבִיו, וְעַל אַחֲזוֹת אִמּוֹ, וְעַל אַחֲזוֹת אִשְׁתּוֹ, וְעַל אִשְׁתּוֹ אֲחִיו, וְעַל אִשְׁתּוֹ אֲחִי אָבִיו, וְעַל הַנְּדָה – הבא על אחת מאלו חיבי כרת ולא מיתת בית דין (עיין כתובות ג, א), ואם התרו בו למלקות, חיבי מלקות, כפי שבארנו לעיל. משנתנו באה להשמיע, שיש מלקות בחיבי כריתות; אבל בחיבי מיתות בית דין אין מלקות. אֲלֵמְנָה לְכַהֵן גְּדוֹל – כהן גדול שנשא אלמנה, ועבר על לאו "אלמנה וגרושה... לא יקח" (ויקרא כא, יד), גְּרוּשָׁה וְחַלּוּצָה לְכַהֵן הַדְּיוּט – כהן הדיוט שנשא גרושה, ועבר על לאו "ואשה גרושה מאישה לא יקחו" (ויקרא כא, ז), או שנשא אשה שחלצה, שהיא אסורה עליו מדברי סופרים, ולוקה עליה מכת מרדות (מלקות מדרבנן); מְמֹזֶרֶת וְנִתְיָנָה לְיִשְׂרָאֵל – ישראל שנשא ממזרת (שנולדה מאחת העריות), ועבר על לאו "לא יבוא ממזר בקהל ה'" (דברים כג, ג), או שנשא נתינה, הן הנבעונים שנתנם יהושע חוטבי עצים ושואבי מים, וגזר עליהם יהושע ואחר כך דוד, שלא יבואו בקהל ישראל, כלומר שלא להתחתן בהם (עיין יבמות עט, א), ולוקה עליה מכת מרדות. ויש אומרים שחייב עליה מלקות ארבעים, משום שכתוב (דברים יג, ג): "ולא תחתן כס" (כתובות כט, א, תוספות דיבור המתחיל "אלו"); וכן בֵּת יִשְׂרָאֵל שנישאה לְנִתְיָן וּלְמִמּוֹר – כל אלו חיבי מלקות הן, ונימנו במשנתנו משום הסיפא דלקמן. אֲלֵמְנָה וְגְרוּשָׁה – אלמנה שהיא גם גרושה, היינו שלאחר שנתאלמנה נישאה לאיש אחר ונתגרשה ממנו, חִיבִין עֲלֶיהָ מִשּׁוּם שְׁנֵי שְׁמוֹת –

ואף רוב המפרשים מגיחים, שתיבות אלו אין מקומן כאן, אלא שמשנתנו שנויה גם במסכת שביעית (פרק י משנה ח). ושם היא מתחילה "כיוצא בו" בקשר לענין דומה השנוי שם ברישא, ומשם הועתקו כנראה תיבות אלו ונכנסו גם למשנתנו. ויש מבארים שפסקה זו מתייחסת לסוף משנה ה, שדורשים שם את הכתוב "וזה דבר הרוצח", שהרוצח צריך לדבר לגואל הרם; כיוצא בו דורשים את הכתוב הזה אף במשנתנו ("תפארת ישראל"). רוצח שגלה לעיר מקלטו, ורצו אנשי העיר לכבדו – לחלוק לו כבוד, לאמר להם: רוצח אנני – שכן צריך הוא להודיע ולפרסם שהוא נכבד ונעצב על שבאה תקלה על ידו (המאירי), אָמְרוּ לוֹ – אנשי העיר: אף על פי כן – אנו רוצים לכבדך, וְקָבַל מֵהֶן – ולא יאמר להם שנית, שהוא רוצח ואינו ראוי לכבוד, שְׁנָאֵמַר: "וזה דבר הרצח" – אין לך אלא דיבור הראשון (תוספתא מכות ב). מְעַלִּים הָיוּ שֶׁכָּר לְלוֹיִם – הגולים היו שוכרים דירות מאת הלויים, תושבי ערי המקלט, ומשלמים להם שכר דירה, ויש מפרשים, שהיו משלמים להם מסים וארנוניות (תוספות). דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה – בגמרא מבואר, שלא אמר רבי יהודה שמעלים שכר ללוים אלא בארבעים ושנים עיר של הלויים, אבל בשש ערי המקלט אף רבי יהודה סובר, שאין משלמים שכר, שכתוב (במדבר לה, יב): "יהיו לכם הערים למקלט", ודורשים: "לכם" – לכל צרכיכם. ומה שכתוב (במדבר לה, ו): "ועליהם תתנו ארבעים ושנים עיר" לא נאמר אלא לענין קליטה, שקולטות כשש הערים, אבל לא לענין שכר. רַבִּי מְאִיר אומר: לֹא הָיוּ מְעַלִּים לָהֶן שֶׁכָּר – אף בארבעים ושנים עיר של הלויים לא היו משלמים שכר ללוים, שרבי מאיר דורש: "ועליהם תתנו" – מה שש ערי המקלט לכל צרכיכם, אף אלו לכל צרכיכם. והלכה כרבי יהודה. וְחֹזֵר לְשִׁרְרָה שֶׁהָיָה בָּהּ – הגולה ששב לעירו, אחרי מות הכהן הגדול, חוזר לשררה שהיה בה קודם גלותו, כגון אם היה נשיא או ראש בית אב וכיוצא, הרי הוא חוזר לגדולתו, דְּבָרֵי רַבִּי מְאִיר – טעמו מבואר בגמרא (מכות יג, א), שנאמר בגולה (במדבר לה, כח): "ישוב הרוצח אל ארץ אחוזתו", וכתוב בעבד עברי (ויקרא כה, מא): "ואל אחותו אבותיו ישוב", ולמדים בגזרה שווה "שיבה, שיבה", מה עבד עברי שב למה שהחזיקו אבותיו, אף הרוצח שגלה שב למה שהחזיקו אבותיו. רַבִּי יְהוּדָה אומר: לֹא הָיָה חֹזֵר לְשִׁרְרָה שֶׁהָיָה בָּהּ – שרבי יהודה דורש: "ישוב הרוצח אל ארץ אחוזתו" – לארץ אחוזתו הוא שב, ואינו שב למה שהחזיקו אבותיו. והלכה כרבי יהודה.

פירוש ברטנורא

מפורשות במקרא, ואזרה אחרויהו קאמר: גרושה. והיא חלוצה, אינו חייב עליה משום שני שמות. שהחלוצה אינו כתובה, אלא מרביא מייתנן לה, דתניא, גרושה אין לי אלא גרושה חלוצה מנין, תלמוד לומר ואשה:

משניות מבוארות – קהתי

– משום לאו אחד בלבד, והוא לאו של גרושה, לפי שאיסור חלוצה אינו אלא מדרבנן, ולכן לוקה פעם אחת מלקות ארבעים משום גרושה, ואינו לוקה מכת מרדות משום חלוצה.

משום שתי אזהרות, שאם כהן גדול בא עליה הריהו חייב מלקות פעמיים, מפני שעבר על שני לאוים. גרושה וחלוצה – כהן הדיוט שבא על גרושה שהיא גם חלוצה, דהיינו שנתגרשה מבעלה הראשון, וחלוצה לאחר שמת בעלה השני, אינו חייב אלא משום אחד בלבד

אגרות קודש

ב"ה, ז' טבת, תשי"ח
ברוקלין.

הו"ח אי"א נו"נ וכו'
מו"ה חיים ברוך שליט"א

שלום וברכה!

בנועם ובשמחה רבה נתקבלה הידיעה מעלינו שלום ביחד עם זוגתו תחי' לאה"ק ת"ו. ועתה נתקבל מכתבו מערב יום הבהיר י"ט כסלו, ראש השנה לחסידים (שהרי ענינם ועצמותם לימוד החסידות ודרכי החסידות).

ויה"ר אשר כשם שיצא אל המרחב בחסדי השי"ת, תקוים בו הבטחת רז"ל שכל המטיבין לו ה"ז לאורך ימים ושנים, לו ולזוגתו, בטוב הנראה והנגלה.

ובעת רצון אזכיר אותם וכל אלה שכותב אודותם על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע כאו"א להמצטרך לו מתאים לתוכן כתבו, שבדאי עומד כ"ק מו"ח אדמו"ר ומשמש גם עתה במרום ומעורר ר"ר להמשיך ממקור הרחמים והחסדים על כל השייכים ומקושרים, וכל אלו שנמצאו או שעדיין נמצאים במיצר יגאלם השי"ת בעגלא דידן בחסד וברחמים ובשובע שמחות לוקחים חלק בראש בכל המצטרך להם, שהרי שמירתם היהדות והחסידות ביחוד היתה בתנאים מבהילים ובאופן דמיצר ומצוק ביותר, אשר רק ע"י פנימיות התורה המקשרת פנימית ועצמית הנפש עם פנימית א"ס עצמותו ומהותו ית' שהוא למעלה מזמן ומקום אפילו במדריגות היותר נעלות, הנה גם בעומק תחת נמשך האיתן וככל שלשת הענינים שבאיתן, ישן הארט שטארק (כמבואר בארוכה בד"ה משכיל לאיתן האזרחי לרבנו הזקן וביאוריו), וסו"ס דידהו נצח עד לנצחון גלוי בטוב הנראה והנגלה, ויה"ר שיזכה להוסיף עתיד וחיזוק בתוככי אני"ש והחסידים אשר באה"ק ת"ו אשר מתוך הרחבה אמיתית בכל המובנים יעמדו באותו רצון ובאותו המרץ, כאשר עמד שם, וכידוע פירוש הבעש"ט עה"פ צמאה לך נפשי וגו' בארץ צי' ועיף בלי מים (הלואי) - כן בקדש חזיתך.

בברכה להסתדרות טובה בגשמיות וברוחניות מתוך בריאות הנכונה ולבשו"ט.

נ.ב.

ת"ח בעד תמונתו וב"ב ש"י - שצירף למכתבו.

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

דף נד עמוד א. הגמרא מביאה ברייתא המבארת את ענין הנס שנעשה במעברות נחלי ארנון: **תָּנָא** - שנינו בברייתא, נאמר בפסוק (שם) **אֵת וְהָב בְּסוּפָה**, ופירוש הפסוק הוא, **שְׁנֵי מְצוּרַעִים הָיוּ, דִּהְיוּ [שְׁהָיוּ] מִהַלְבִּין בְּסוּף מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל** במדבר, **כִּי הָיוּ קָא חֲלָפִי יִשְׂרָאֵל** - כאשר בני ישראל

עמדו לעבור בנחלי ארנון שהיו בעמק עמוק בין שני הרים גבוהים, והדרך עברה בתוך הנחל שבין ההרים, **אָתוּ אָמוּרָאִי** [-באו האמוריים] **עֲבָדֵי לְהוֹן נְקִירוּתָא** - עשו לעצמם מערות בצידי ההרים שביניהם עברו נחלי ארנון, **וּמִשּׁוּ בְּהוֹן** - ונחבאו בהם, **אָמְרֵי** - אמרו, **כִּי חֲלָפִי יִשְׂרָאֵל הֲכָא נְקַמְלִינוּן** - כאשר יעברו כאן בני ישראל נהרוג אותם, **וְלֹא הָיוּ יָדְעֵי** - אלא שהאמוריים לא ידעו **דְּאָרוֹן הָעֵדוּת הָיָה מִסְּנֵי קַמְיִיהוּ דְיִשְׂרָאֵל** - היה עובר לפני בני ישראל, **וְהָיָה מִמִּיָּד לְהוּ טוּרֵי מִקְמִיִּיהוּ** - והיה משפיל את ההרים מפניהם, ועל ידי כך היו מתפשטים זה לצד זה עד שנעשים למישור. ואף כאן, **בִּיּוֹן דְּאֵתָא** [-שבא] **אָרוֹן הָעֵדוּת**, השפיל את אותם ההרים שהאמוריים נחבאו בהם, והתפשטו זה לצד זה עד **דְּאֲדַבְּקוּ טוּרֵי פְּהַרֵי הַרְדֵּי** - שנדבקו ההרים זה לזה, **וְקַמְלִינוּן** - והרגו את האמוריים שנחבאו שם, **וּנְתַת דְּמִיִּיהוּ** - ודמם ירד לנחלי ארנון. **כִּי אָתוּ** [-כאשר באו] **אֵת וְהָב** לאחר שעברו בני ישראל, וחזרו ההרים למקומם, **הָיוּ דְמָא דְקָא נִפְיָק מִבְּנֵי טוּרֵי** - ראו דם יוצא מבין ההרים, והבינו שנעשה להם נס, **אָתוּ וְאָמְרֵי לְהוּ** [-באו ואמרו להם] **לְיִשְׂרָאֵל** שנעשה להם נס זה, **וְאָמְרוּ יִשְׂרָאֵל שִׁירָה עַל כֵּךְ**. מסיימת הגמרא: **הֵיִינוּ דְכְּתִיב** - והו שכתוב בפסוק (במדבר כא טו) **וְאִשָּׁר [וּשְׁפָךְ] הַנְּחָלִים שֶׁנִּשְׁפָּךְ לְשֵׁם דָּם הָאִמּוּרִיִּים שֶׁנִּחְבְּאוּ שָׁם, אִשָּׁר נִמְחָה** - החר שבועבר האחד של העמק נטה והתפשט לעבר החר שכנגדו שהיה **לְשֵׁבֶת עַר** - לצד ארץ

מוזב ששמה 'ער', **וְנִשְׁעָן [וְנִגְדַבְק] לְגִבּוֹל מוֹאָב**.

הגמרא מבארת את ענין הנס שנעשה באבני אלגביש: שנינו בברייתא לעיל (ע"א), **אֲבָנֵי אֶלְגָּבִישׁ**, מבררת הגמרא: **מֵאֵי** - מהו הנס שנעשה **בְּאֲבָנֵי אֶלְגָּבִישׁ**. מביאה הגמרא ברייתא שמבארת נס זה: **תָּנָא** - שנינו בברייתא, לשון 'אבני אלגביש' הוא נוטריקון, שאבנים אלו הן **אֲבָנִים שְׁעֵמְדוּ** - שפסקו מלידד לארץ ונשארו תלויות באויר, **עַל גַּב** - בזכות אדם שנקרא **'אִישׁ, וַיִּרְדּוּ עַל גַּב** - ולאחר זמן המשיכו וירדו לארץ בזכות אדם שנקרא **'אִישׁ**. מבארת הגמרא את דברי הברייתא: אבנים שְׁעֵמְדוּ באויר **עַל גַּב אִישׁ, אִישׁ זֶה מוֹשֶׁה**, ומנין שנקרא איש, **דְּכְתִיב** (במדבר יב ג) **וְהָאִישׁ מוֹשֶׁה עֲנִיו מְאֹד**, הרי שקראו הכתוב למשה 'איש', **וְכְתִיב** לאחר שלקו מצרים במכת ברד, ופרעה הבטיח שישלח את בני ישראל (שמות ט לג), **יֵצֵא מוֹשֶׁה מֵעַם פְּרַעֲה אֶת הָעֵיר, וַיִּפְרֹשׁ כַּפָּיו אֶל ה' וַיִּתְדַלּוּ הַקּוֹלוֹת וְהַבָּרָד וּמָטָר לֹא נִתְּן אֲרֻצָּה** - לא הגיע לארץ, אלא עמד באויר, הרי שאבני הברד עמדו באויר בזכות משה. הגמרא מוסיפה לכאן את המשך דברי הברייתא: אבנים שִׁירְדוּ **עַל גַּב אִישׁ, אִישׁ, זֶה יְהוֹשֻׁעַ**, ומנין שיהושע נקרא איש, **דְּכְתִיב** כאשר משה רבינו נצטוו למנות את יהושע בן נון תחתיו (במדבר כו יח), **יֵאָמֵר ה' אֶל מוֹשֶׁה קַח לְךָ אֵת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוֹן אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ וְסִמַּכְתָּ אֶת יָדְךָ עָלָיו**, הרי שקראו הכתוב 'איש', **וְכְתִיב** כאשר יהושע ובני ישראל נלחמו עם מלכי האמורי שרצו לכבוש את גבעון, והכו אותם מכה גדולה (יהושע י יא), **וַיְהִי בְּנוֹסִם מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם בְּמוֹרֵד בֵּית חוֹרֹן וְה' הִשְׁלִיךְ עֲלֵיהֶם אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת מִן הַשָּׁמַיִם עַד עֲזָקָה וַיָּמָתוּ רַבִּים אֲשֶׁר מָתוּ בְּאֲבָנֵי הַבָּרָד מֵאֲשֶׁר הִרְגוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחָרְב', הרי שהאבנים ירדו בזכות יהושע.**

אגרות קודש

ב"ה, ששי בטבת, תשי"ח
ברוקלין.

ועד תומכי בנין המקוה בכפר חב"ד

אשר באה"ק תובב"א

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנועם נודעתי ע"ד פעולתם לתמוך בבנין המקוה אשר בכפר חב"ד, מיסודו ובהנהלתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, למען יוכלו לבנות ולשכלל הבנין ככל הדרוש ולמהר גם בהקדם האפשרי.

ובודאי אשר כל חובבי תורה ומצוה, אין זקוקים לביאור גודל הענין וחשיבותו, ומה לנו הוכחה גדולה מפסק דין הידוע, אשר מוכרים ספר תורה לצרכי בנין מקוה טהרה.

ולא נצרכה אלא להעדפה ולזריזות בעזר האמור, וביחוד ע"פ המבואר באגה"ק לרבנו הזקן סי' כ"א גודל מעלת הזריזות בכל המצות, ובפרט מצוה האמורה, אשר גם בה יש מעין הצדקה ועשיית חסד המבואר באגה"ק שם. וידוע עד כמה הפליגו רז"ל בענין זה אפילו בקדימות יום אחד (עירובין סג, ב). וביחוד בדורנו עקבתא דמשיחא אשר מתקרב קץ גלותנו (וכידוע ביאורי כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע כ"פ), אשר טהרה מביאה כו' אלי' הנביא, מבשר גאולתנו, ובאתעדל"ת אתעדל"ע וקיום היעוד ולקחתי אתכם וגו' וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם וגו' וישבתם לארץ וגו' והייתם לי לעם ואנכי אהי' לכם לאלקים.

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש בהרחבה,

מ. שניאורסאהן

ב"ה, ז' טבת, תשי"ח
ברוקלין.

מר הלל שי

שלום וברכה!

במענה למכתבו מה' טבת, בו שואל למה שבמספר העשר ספירות נמצאים שני אופנים חב"ד או כח"ב חג"ת נהי"מ.

והנה הנ"ל קוטבו הענין הידוע בקבלה, כשהכתר נמנה אין הדעת נמנה, ומבואר הענין באיזה מקומן בתורת החסידות, ומהם בלקוטי תורה לרבנו הזקן פי' שלח, דף מ"ט ע"ג.

(ב) מהו ענין עיקר שיטת חסידות חב"ד וכו'. - מובן ששאלות כאלו אין מקום לענות עלי' במכתב, ובפרט שמבוארים כבר הענינים בדברים שבדפוס, ויעוין קונטרס תורת החסידות וקונטרס לימוד החסידות לכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

בטח יודע משלשת השיעורים השוים לכל נפש בחומש תהלים ותניא הידועים, ועכ"פ ישמור אותם מכאן ולהבא.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

פרק המישי - היו בודקין

הפרק שלפנינו עוסק בידיני חקירת ובדיקת העדים ובדיני הכרעת הדין.

משנה

היו בודקין אותן בשבע חקירות. ואלו הן: באיזו שבעה של היובל, באיזו שנה של שמיטה, באיזו חודש, בכמה בחדש, באיזה יום בשבוע, באיזה שעה, באיזה מקום. רבי יוסי אומר, בשלש חקירות, באיזה יום, באיזה שעה, באיזה מקום.

עד כאן הביאה המשנה את החקירות המועילות להזמה. ממישיבה המשנה בשאלות נוספות ששאלו את העדים: מכירין אתם אותי - את ההרוג, התרתם בו - בעושה העבירה. ולגבי העובר עבודה וזה שואלים, את מי עבד - איזה מין עבודה זרה עבד, וכמה עבד - באיזו צורה עבד. כל הפרשה בכדיקות חרי זה משופה - משום שבכך הוא מטריח עליהם ומתוך כך יחזרו בהם. מביאה המשנה מעשה להראות עד היכן אפשר להרבות בבדיקות: מעשה ופדק בן זבאי בעוקצי תאנים - שהעידו שהרג תחת עץ תאנים, ושאלם האם מקום חיבור התאנים לאילן היה עבה או דק, ואכן נמצאו דבריהם סותרים בזה, ופטרו את הנידון ממיטה.

מה בין חקירות לבדיקות, בחקירות, אם אחד מהעדים אומר 'איני יודע', עדותן בטילה אפילו שלא נמצאה שום סתירה בדבריהם, אבל בבדיקות אם אחד מהעדים אומר 'איני יודע' ואפילו שנים אומרים 'איני יודע', עדותן קיימת. אמנם אחד חקירות ואחד בדיקות בזמן שמבחישינו זה את זה, עדותן בטילה, שנאמר 'הנהגה אמת נכון' (דברים יג טו), נכון, היינו שיהיו דבריהם מכוונים.

מבארת המשנה באיזה אופן נחשב שדבריהם סותרים זה לזה: אחד אומר בשנים בחדש, ואחד אומר בשלשה בחדש, עדותן קיימת, משום שיתכן שהיה - העד הראשון יודע בעיבורו של חדש, כלומר שהחודש הקודם היה בן שלושים יום, וזה אינו יודע בעיבורו של חדש, ומכיון שיש לתלות את הסתירה בטעות מצויה, לכן אין עדותם בטילה בכך. אבל זה אומר בשלשה, ואחד אומר בשלשה, עדותן בטילה.

אופן נוסף: אחד אומר בשתי שעות, ואחד אומר בשלש שעות, עדותן קיימת, משום שמצוי שאדם טועה בכך. אבל אחד אומר בשלש ואחד אומר בשמש, עדותן בטילה. רבי יהודה אומר קיימת, משום שרבי יהודה סובר שגם בכך מצוי שאדם טועה. אמנם אם אחד אומר בשמש ואחד אומר בשבע, גם רבי יהודה מודה שעדותן בטילה, משום שבשמש החמה נמצאת במזרח ובשבע החמה נמצאת במערב ובזמן זה השעה ניכרת ולא מצוי שאדם יטעה. ואחר כך - לאחר בדיקת העד האחד, מכניסין את השני ובודקין אותו, אם נמצאו דבריהם מכוונים, פותחין בזכות - הדיינים אומרים לנידון, שאם באמת לא חטא שלא יפחד.

לאחר שחקרו את העדים צריכים הדיינים לישא וליתן בדינה, מבארת המשנה מי רשאי ללמד עליו זכות או חובה: אומר אחד

מן העדים שהעידו לחובתו, יש לי ללמד עליו זכות, משתקין אותו, או שאומר אחד מן התלמידים היושבים לפני הדיינים, יש לי ללמד עליו חובה, משתקין אותו, אבל אם מלמד זכות שומעים דבריו. אבל אם אומר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות, היו מעלין אותו ומושיבין אותו ביניהם, ואף אם נמצא שאין דבריו נכונים, לא היה יודך משם כל היום בולו, כדי לא לביישו, ואם נמצא שיש ממש בדבריו, היו שומעין לו, ומצרפים אותו למנין הסנהדרין. ואפילו הוא - הנידון אומר יש לי ללמד על עצמי זכות, שומעין לו - לקבל את סברתו, ובלבד שיש ממש בדבריו.

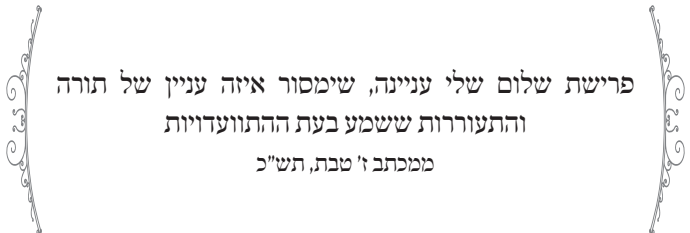
ואם מצאו לו זכות פטרוהו, ואם לאו, מעבירין אותו - דוחים את הכרעת הדין למחר, ובנתיים היו הדיינים מודווגין זוגות זוגות - כל שני דיינים הולכים להתייעץ בדבר מחוץ לבית דין, ובזמן זה היו מעמדין מפאכל, ולא היו שותין יין כל היום, ונושאים ונותנים כל הלילה כל דיין לעצמו. ולמחרת משכימין ובאין לבית דין, המזכה - הדיין שאמר אתמול שדעתו לזכות, אומר, אני הייתי מזכה אתמול, ומזכה אני במקומי - עדין עומד אני בדעתי. והמחייב אתמול, אומר, אני הייתי מחייב אתמול, ואם אכן לא מצא במשך הלילה זכות, ממשיך ואומר ומחייב אני במקומי.

המלמד חובה - דיין שאתמול לימד חובה, רשאי לחזור בו ולהיות מלמד זכות, אבל המלמד זכות, אף שבלילה מצא צד חובה, אינו יכול לחזור בו וללמד חובה בשעת המשא ומתן, אך בשעת הכרעת הדין יכול לחזור בו ולפסוק לחובה. מעו פדק - דיין שאינו זוכר מה לימד אתמול, שני סופרי תריגין - הממונים לכתוב את דברי המזכים ודברי המחייבים, מוכריין אותו.

ולאחר הלנת הדין, אם מצאו לו זכות, פטרוהו. ואם לאו, עומדים למנין, אם נמצא ששנים עשר מזכין ואחד עשר מחייבין, מכריעים את הדין על פי הרוב, שהוא זכאי. אבל אם היו שנים עשר מחייבין ואחד עשר מזכין, אין מכריעים לחובה כשיש רוב רק של אחד, ואפילו אחד עשר מזכין ואחד עשר מחייבין ואחד אומר אני יודע, ואפילו עשרים ושנים מזכין או מחייבין ואחד אומר אני יודע, נחשב שאין לפנינו מנין סנהדרין, ובאופנים הללו מכיון שאי אפשר להכריע את הדין, יוספו תריגין עוד דיינים אחרים, ויעמדו שוב למנין. וכמה מוספין, שנים שנים עד שבקעים ואחד. ואם לבסוף שלשים וששה מזכין ושלשים וחמשה מחייבין, זכאי. שלשים וששה מחייבין ושלשים וחמשה מזכין, ממשכיבים ודינן אלו כנגד אלו עד שיראה אחד מן המחייבין דבר המזכין.

גמרא

מבררת הגמרא: מנא הני מילי - מנין שצריך שבע חקירות. אומר רב יהודה, דאמר קרא לגבי עיר הנדחת 'וירשתי וחקרתה ושאלתה' (דברים יג טו), ואומר - ועוד נאמר, לגבי יחיד העובר עבודה זרה 'והיגד לך ושמעתה וירשתי הימב' (דברים יד), ואומר - ועוד נאמר, לגבי עדים זוממים 'וירשו השופטים הימב' (דברים יז יח). סך הכל שבע חקירות ודרשת, וחקרת, ושאלת היטב, ודרשת, היטב, ודרשו היטב.

1 **היו בודקין אותן**, אסירא דמתניתין דסליק מיניה קאי אחר שאימו עליהן היו
 2 **בודקין אותן**: כשבע חקירות. בגמרא יליף להו מקרא: **באיזה שבוע**, של יובל.
 3 **באיזה שנה**, של שבוע; בכמה בחודש, בעשרים או בעשרים וחמשה; **באיזה יום**,
 4 של שבת אע"פ שאמרו בכך וכך בחודש אע"פ שואלין להן באיזה יום בשבת היה

5 לפי שכל השבע הללו באות להביאן ליד
 6 הזמה ושמו יש עדים להיומן ואין מעלין על
 7 לכן חשבו של חודש אם היו אלו עמדין אותו
 8 היום במקום אחר וכשואלין אותן באיזה
 9 יום והם אומרים ביום פלוני נזכרים עדי
 10 הזמה להיומם: **באיזה שעה**, של יום שמא אין
 11 עדים להיומן כלל היום ויש עדים להיומן
 12 אותה שעה: **באיזה מקום**, שו היא המועלת
 13 להביא את כל החקירות להזמה דבלאו הכי
 14 לא מתומם רבי יוסי אומר כו'. טעמה קאמר
 15 בביריתא בגמרא: **מכירים אתם אותן**, את
 16 ההרוג שמא היו הוא וזו אינה מן החקירות
 17 של הזמה אלא כל שאר בדיקות אינו אלא
 18 להכחיש שמא לא יאמר כדברי חבריו
 19 ותבטל עדותם והוא והם פטורין אבל מן
 20 החקירות של הזמה אי אתה מוצא יותר
 21 משבעה כדאמר' בגמ': העובד ע"י. אם
 22 מעידין בכך שואלין את מי עבד פעור או
 23 מרקוליס: **ובמה עבד**, למרקוליס שבחשטא או
 24 בהשתחוואה: **כעוקצי תאנים**, שהיו מעידים
 25 עליו שהרגו תחת תאנה וברק בן זכאי תאנה
 26 זו עוקציה טעין או דקין. עוקץ נזב הפרי מקום
 27 חיבורו לאלין: חקירות אמר אחד איני יודע
 28 עדותן כבלתי. דשבע חקירות מקראי נפקין לן
 29 ובענין כבולוהו שתאה יכול להיומן הדומה
 30 כתיבא בהו וכיון דאמר איני יודע אי אתה
 31 יכול להיומא באותה חקירה וכיון דאי אפשר
 32 לקיים בה מצות הזמה באותו העד בטלה כל
 33 העדות ואפילו הן מאה דאין עדים מעשיין
 34 וזומנין הן שזומנין כולן כדאמרין במס' נבות
 35 (דף ה:) מניין שאפילו הן מאה תלמוד לומר
 36 עדים: בדיקות אפילו אמרו כולם אין אנו
 37 יודעין מצות הזמה הריאה להתקיים בהן דאין
 38 הזמה תלויה אלא בחקירות לומר עמנו
 39 הייתה באותה שעה במקום אחר. כל עדותן
 40 בעיניהם בגמרא הוא הן פטורין: שו יודע
 41 בעיבורו של חודש. זה שאמר בשנים יודע
 42 שהחדש שנבר מלא היה יום ראשון של
 43 חדש שהוא יום (של) שלשים מחדש שנבר
 44 היה: אחד אומר בשהי שעות כו'. דטעי
 45 אינש בהכי: רבי יהודה אומר עדותן קיימת.
 46 דכולי האי טעי אינש: נמצאו דבריהם
 47 **מכוונים**. ומעתה צריכין לישא וליתן דבר:

48 **פותחין וזכות**, אי לא קטלת לא תחולו כדאמרן בפירקא דלעיל (דף לב): אמר אחד מן העדים יש לי ללמד עליו חובה
 49 וטעמא אמר בפירקא דלעיל (דף לג). דער אחד לא יענה בנפש בין לזכות בין לחובה משום דמיהו כנוגע בעדות: אמר אחד מן התלמידים. היושבים לפני הדיינים יש לי
 50 ללמד עליו חובה משתקין אותו כדאמרן לעיל (דף לד). דעד אחד לא יענה בנפש למות למות הוא דאינו עונה הא לזכות עונה: מעבידין אותו למחר. מעבידין את הדין עד
 51 למחר משום הלנת דין כדאמרין בפירקא דלעיל (שם): היו מודונין. ביום ראשון לאחר שהעבידו לזון ממקום הישיבה היו מודונין בביתיהן או בשוק ונשואין ונותנין
 52 דבר: כל הלילה. איש איש לעצמו: המזכה. אתמול אומר אני הוא המזכה אתמול ועדיין מזכה אני על כרחו שאינו יכול לחזור בו והמחייב אומר אם לא מצאו הלילה
 53 זכות אני המחייב ומחייב אני במקומי: המלמד. אתמול חובה אם מצאו על הלילה זכות מלמד זכות אבל המלמד זכות כו': שנים עשר מחייבין ואחד עשר מוחייבין. והטייתך
 54 ע"פ אחד לרעה ליתא הלכך יוסיפו הדיינים אפילו עשרים ושנים מוכיבין או מחייבין ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינים דהאי דאמר איני יודע כמאן דליתיה דמי ואין דנין
 55 דיני נפשות לא לזכות ולא לחובה פחות מעשרים ושלשה: שנים שנים. אם נתחלקו השנים שהוסיפו זה לכאן וזה לכאן דבאין דאכתי ליכא הטייה לא לטובה ע"פ אחד ולא לרעה
 56 ע"פ שנים צריך להוסיף עוד שלש וכן עד שבעים ואחד: עד שיראה אחד מן המחייבין את דברי המוכיבין. דאיכא הטייה לטובה ע"פ עד אחד והיה אם יראה אחד מן המוכיבין
 57 את דברי המחייבין דהוה על שלשים ושבעה מחייבין ואיכא הטייה לרעה ע"פ שלשה ובעשת גמר דין הא אוקמינא דאף המלמד זכות יכול לחזור וללמד חובה והא נתנן
 58 הכי משום לישנא מעליא דאזכות קא מהדר והכי תריצנא בפירקא דלעיל (דף לה). גמ' מנא הני מילי. דעבדינן שבע חקירות: ודרשת וחקרת. משמע יפה יפה (יפה). ושאלת
 59 לא משמע חקירה אלא עד דכתב היטב בהדיה הא תלתא ובעיר הנהדת כתיבי וביחדי העובד ע"ז כתיבי ודרשת היטב הא תרי דאילו ודרשת בלא היטב משמע דרישה
 60 מעליא ובעדים וזומנין כתיבי ודרשו השופטים היטב והנה עד שקר העד מזהירן הכתוב לדרוש היטב את עדים האורונים וזומנין את האשונים הרי שבע חקירות:
 ואימא

משנה היו בודקין אותן, בשבע חקירות. באיזה שבוע, באיזה שנה, באיזה חודש, בכמה בחודש, באיזה יום, באיזה שעה, באיזה מקום. מפרין אתם אותן, הותרם בו. העובד עבודה וזה, את מי עבד, ובמה עבד. כל המריבה בדיקות הרי זה משפחה. מעשה וברק בן זכאי בעוקצי תאנים. מה בין חקירות לבדיקות, חקירות, אחד אומר איני יודע, עדותן פטילה. בדיקות, אחד אומר איני יודע, ואפילו שנים אומרים אין אנו יודעין, עדותן קיימת. אחד חקירות ואחד בדיקות, בזמן שמכחישינו זה את זה, עדותן פטילה. אחד אומר בשנים בחודש, ואחד אומר בשלשה בחודש, עדותן קיימת, שזה יודע בעיבורו של חודש, וזה אינו יודע בעיבורו של חודש. זה אומר בשלשה, ואחד אומר בחמשה, עדותן פטילה. אחד אומר בשתי שעות, ואחד אומר בשלש שעות, עדותן קיימת. אחד אומר בשלש ואחד אומר בחמש, עדותן פטילה. רבי יהודה אומר קיימת. אחד אומר בחמש ואחד אומר בשבע, עדותן פטילה, שפחמשה חמה פמורה, ובשבע חמה פמערב. ואחר כך מכניסין את השני ובודקין אותו, אם נמצאו דבריהם מכוונים, פותחין וזכות. אמר אחד מן העדים יש לי ללמד עליו זכות, או אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו חובה משתקין אותו. אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות, ולא היה יורד משם כל היום כולו. אם יש ממש בדבריו, שומעין לו, ואפילו הוא אומר יש לי ללמד על עצמי זכות, שומעין לו, ובלבד שיש ממש בדבריו. ואם מצאו לו זכות פטוריהו, ואם לאו, מעבידין אותו למחר. ומודונין וזגות וזגות, היו מומעטין ממאכל, ולא היו שותין זין כל היום, ונשואין ונותנין כל הלילה. ולפחות מושפיון ובאין לבית דין, המזכה אומר, אני מזכה ומזכה אני במקומי. והמחייב אומר, אני מחייב ומחייב אני במקומי. המלמד חובה, טעו בדבר, שני סופרי הדיינים מוכרין אותו. אם מצאו לו זכות, פטוריהו. ואם לאו, עומדים למנין, שנים עשר מוכיבין ואחד עשר מוחייבין, זכאי. שנים עשר מחייבין ואחד עשר מוכיבין, ואפילו אחד עשר מוכיבין ואחד עשר מחייבין ואחד אומר איני יודע, יוסיפו הדיינים. וכמה מוסיפין, שנים שנים עד שבעים ואחד. שלשים וששה מוכיבין ושלשים וחמשה מחייבין, זכאי. שלשים וששה מחייבין ושלשים וחמשה מוכיבין, דנין אלו פגגד אלו עד שיראה אחד מן המחייבין דברי המוכיבין: גמרא מנא הני מילי, אמר רב יהודה, דאמר קרא ודרשת וחקרת ושאלת היטב, ואומר והונגד לך ושמעת ודרשת היטב, ואומר ודרשו השופטים היטב.

1 **תניהו** ענין למלקות. ובגו"ש דרשע רשע ליכא למילף (כדלעיל דף י.) כיון דרשע
2 בעדים וזממין כתיב ועדים וזממין גופיהו לא בעי התראה: וא"י כתיב כי
3 יזיד. תימה דהתראה בעיר הנדחת מגיל דמהני לא אתיא שכן ממונן פלט ולעיל ודף
4 מ: משמע דבעינן התראה:

5 **אבל** סקילה דחמורה אימא לא. כבולה
6 שמעתין הבא ולעיל לא ילפי חיבי
7 מיתות מהדרי ותימה מנא לן דנסקלין ונשרפין
8 פטורים מן התשלומין דלא יהיה אסון ברובא
9 כתיב (שמות כא):

10 **באשה** חבירה. ולא בעיר ר' יוסי שיתיר עצמו
11 למיתה אי נמי חבר כאילו התייר
12 עצמה:

13 **לאוסרה** על בעולה שני באנו. הוה מצוי
14 למימר דאיירי שזנתה ולא ידעי
15 מי הוא: א"י נמי שזנתה מקרוביה. וא"ת אבתי
16 מצוי אמרי לפוסלו בעדות באנו דבא על הערה
17 פסול לעדות וי"ל דאיכא הליל פלוני בא על
18 נערה המאוסה:

19 **כמאן**

20 **מופנה הוא**, משום דהוה ליה למכתב. אלא עיר הנדחת, מאי הוה ליה למכתב, הא כתיבא
21 פולחה. ה"מ נמי אפגווי מופנה, מדהוה ליה למכתב 'דרוש תרוש' או 'חקור תחקור', ושני
22 קרא בדיבוריה ב'חיטב' /שמע מיהא לאפגווי. ואתו נחלקין בקל וחומר מנסקלין ומנהרגין,
23 ואתו נשרפין בקל וחומר מנסקלים. הניחא לרפנן, דאמרי סקילה חמורה. אלא לרבי שמעון,
24 דאמר שריפה חמורה, מאי איפא למימר. אלא אמר רב יהודה 'הנה אמת נכון' והנה אמת
25 נכון' הא חד סרי, שבע לשבע חקירות, דל תלת לנוירה שוה, פשא להו חדא. לרבי שמעון,
26 לאתווי נשרפין. לרפנן, מילתא דאתיא בקל וחומר, טרח וכתב לה קרא. מגדף בה רבי אבהו,
27 אימא לאתווי שמנה חקירות. ושמנה חקירות, מי איפא. אלמה לא? והאיפא, לאתווי בכמה
28 בשעה. ותניא נמי הכי, היו בודקין אותו בשמנה חקירות. הניחא לאפני אליפא דרבי מאיר,
29 דאמר אין אדם טועה ולא פלוג. ולתף לישנא נמי דאמר אדם טועה משהו, שפיר. אלא
30 לאפני אליפא דרבי יהודה, דאמר אדם טועה חצי שעה, ולרא דאמר טעו אינשי טובא,
31 מאי איפא למימר. אלא, לאתווי בכמה בייבול. היינו באיזה שבוע. אלא, לאתווי באיזה יובל.
32 ואידך, כיון דאמר באיזה שבוע, לא בעי באיזה יובל: רבי יוסי אומר: תניא, אמר להם רבי
33 יוסי 'לחקמים, לדרביריכם, מי שבא ואמר 'אמש הרגו', אומר לו באיזה שבוע, באיזה שנה,
34 באיזה חודש, בכמה בחודש, אמרו לו, לרבך, מי שבא ואמר 'עכשיו הרגו', אומר לו באיזה
35 יום, באיזה שעה, באיזה מקום. אלא, אף על גב דלא צריף, רמינן עליה פדרבי שמעון בן
36 אלעזר. ה"מ נמי, אף על גב דלא צריף, רמינן עליה פדרבי שמעון בן אלעזר. ורבי יוסי,
37 'אמש הרגו' שכיה ברוב עדיות, 'עכשיו הרגו' לא שכיה ברוב עדיות: מפריס אתם אותו:
38 תנו רבנן, מפריס אתם אותו, נכרי הרג, ישראל הרג, התריחם בו, קיבל עליו התראה,
39 התייר עצמו למיתה. המית בתוך כדי דיבור. העובר עבודה זרה, את מי עבד, לפעור
40 עבד, למרקוליס עבד. ופגה עבד, בויבוח, בקטור, בגיטור, בהשתחואה. אמר עולא, מניין
41 להתראה מן התורה, שנאמר 'איש אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו ויראה את
42 ערותה, אמו בראיה תלוי מילתא? אלא, עד שיראוהו טעמו של דבר, אם אינו ענין לכרת,
43 תנהו

44 נהדר אדרבי אבהו מי מצית משכח שמנה חקירות בדברים המביאין לידי הומה: ופרכין אלמה לא וכי לא מצית משכחת חקירה משנית הא איכא לאיתווי בכמה
45 בשעה ומשני הניחא לאבבי כו' איכא למימר בכמה בשעה מייתי לה לידי הומה דאי אמר בחציה או בשלישית ואתו סודי ואמרי אותו חלק עמנו הייתם הרי הן וזממין
46 אלא לתף לישנא דאמר אדם טועה בחצי שעה למא לי למימר בכמה בשעה הא אי אמר בחציה ואתו סודי וזממו ליה לא מיתום בכל אותה שעה דאמר בתחלת השעה
47 היה והוא טעה מתחלתה עד חציה אי נמי אמרי להו מתחלתה ועד חציה עמנו הייתם לא מיתומי דאמר שבא בסוף שעה היה והם טעו מסופה לחציה נגגום דאבבי
48 ורבא בפ"ק דפטחים (דף יא): לא בעי באיזה יובל. דאין עדים ממתנים עדותן מיובל על חבירה: בר"ש בן אלעזר. להטריחם דאמר (לעיל דף לב): מטיעין היו את העדים
49 ממוקם למקום כדי שתטרף דעתן עליהן ויחורו בהן. קיבל עליו התראה. יודע אני שכן אני מוזהר שלא לעשות: התייר עצמו למיתה. כששהתירם בו לא תעבור שאתה
50 מתחייב מיתה פלונית הוא אומר. רב מנח בן אנני עושה דאם לא הפקיר עצמו נהרג כדלקמן (דף מא). המית בתוך כדי דיבור. כדי שאילת שלום שאם שהה לאחר
51 התראה יותר מכדי דיבור איכא למימר שכבר שבה התראה: אמו בראיה תליא. משום דראה אותה מחייב: אלא רואה טעמו של דבר. שהיא ערה לו והאי קרא גבי
52 כרת כתיב ואם אינו ענין לחיוב כרת דהא דין שמים הוא ולא בעי התראה דקמי שמיא גליא אם שוגג הוא או מודי:

56 בעבירה שעושה קל שנקל על הנידון ונצריך לחקור את העדים
 57 בשבע חקירות. ואתו נשפין בקל וחומו מנסקלים. מקשה הגמרא:
 58 הניחא לרבנן (לקמן מש: במשנה) דאמרין סקילה חמוה משריפה, אלא
 59 לרבי שמעון דאמר שריפה חמוה, ואם כן אין קל וחומר, מאי
 60 איכא למימר - מנין נלמד שבריפה צריך שבע חקירות.
 61 מביא רב יהודה מקור נוסף ללמוד נשרפים, שממנו יכול גם רבי
 62 שמעון ללמוד: אלא אמר רב יהודה בעיר העובד עבודה
 63 זרה (דברים פ"ד) ו'הנה אמת נבון' וכן נאמר בעיר הנדחת (דברים י"ג ט)
 64 ו'הנה אמת נבון' - והמילים 'אמת' ו'נבון' הם לשון של חקירה,
 65 ובצירוף השבע שהזכרנו קודם הא חד סרי, ויש לדורשם כך, שבע
 66 לשבע חקירות, הן תלת - הוצא שלש מהם לנידון שנה ללמוד
 67 שיש שבע בכלום, פשטא להו חדא - נשארה אחת שממנה נלמד
 68 לרבי שמעון לאתויי נשרפין - לרבות שבע חקירות לעדים
 69 המחייבים שריפה, ולרבנן מלתא דאיתא בקל וחומו מרח וכתב
 70 לה קמאי, כלומר אף שלשיתם אפשר ללמוד שריפה בקל וחומר
 71 מסקילה, בכל זאת דרך התורה לטרוח ולכתוב דינים שאפשר
 72 היה ללמוד אותם בקל וחומר, אם כן את ה'חקירה' המיוותרת לפי
 73 כולם דורשים לרבות נשרפים לשבע חקירות.
 74 רבי אבהו מקשה על כך שהיה פשוט לרב יהודה שיש חקירה
 75 מיוותרת: מנה פה רבי אבהו, איכא לאתויי שבע חקירות - אולי
 76 החקירה המיוותרת באה לרבות חקירה שמינית ולא לרבות את
 77 הנשרפין.
 78 מקשה הגמרא על רבי אבהו: ושבע חקירות מי איכא - וכי שייך
 79 לשאל עוד שאלה שתועיל להומה. הגמרא תמחה על קושיא זו
 80 ומקיימת את קושיית רבי אבהו: אלא לא - למה אתה סבור
 81 שאין במה לחקור עוד את העדים, והאיכא לאתויי - והרי שייך
 82 לחקור בכמה בשעה, ותניא נמי הכי - ואכן כך שנינו בברייתא
 83 שהיו בודקין אותו - את העד, בשבע חקירות, ואם כן מוכח
 84 ששייך חקירה שמינית, וחזרת קושיית רבי אבהו.
 85 הגמרא חזרת ותמחה על קושיית רבי אבהו: הניכא - זה נכון
 86 ששייך לחקור על כמה בשעה לאתויי המבואר במסכת פסחים (כ)
 87 אלא רבי מאיר (השנוי במשנתנו) דאמר אין אדם מוזהר ולא
 88 כלום - שאדם האומר בכמה בשעה אינו עשוי לטעות בזה כלל,
 89 וכן היה לישנא נמי דאמר - לפי האיכא דאמרי שם הסובר שאבוי
 90 אליבא דרבי מאיר אמר שאדם מוזהר משהו - כלומר שאדם עשוי
 91 לטעות קצת וכמה דקות, פשיט - מוכן הדבר שיש תועלת
 92 בחקירה זו, אלא לאתויי אלא רבי יהודה, דאמר אדם מוזהר חצי
 93 שעה, ולרבי דאמר מעו אינשי מוכח - שאנשים עשויים לטעות
 94 הרבה ולרבי מאיר שתי שעות חסר משהו ולרבי יהודה שלש
 95 שעות חסר משהו, מאי איכא למימר - איזו חקירה שמינית יש
 96 לרבות, הרי בחקירה של 'כמה בשעה' אין תועלת לענין ההומה
 97 (משום שיאמרו שטעון) ואם כן לא מובנת קושיית רבי אבהו,
 98 שהרי רבי שמעון יכול לסבור כמו השיטות האלו ונמצא שיש
 99 חקירה מיוותרת לרבות נשרפים.
 100 חזרת הגמרא ומבארת את קושיית רבי אבהו: אלא לאתויי בכמה
 101 ביובל. תמחה הגמרא: תינו פאיוה שבעו - הרי חקירה זו כבר
 102 מנויה במשנה בין השבע חקירות, שהרי זה הפירוש של 'באיזה
 103 שבעו'. אלא לאתויי פאיוה יובל. ואם כן חזרת קושיית רבי אבהו,
 104 שכיון ששייך לרבות חקירה נוספת, מנין שהחקירה המיוותרת
 105 באה לרבות נשרפים, ולא לרבות חקירה שמינית.
 106 מתרצת הגמרא את קושיית רבי אבהו: ואךד - רב יהודה סבר
 107 שכיון דאמר העד, פאיוה שבע לא פני פאיוה יובל, משום שלא
 108 מצוי שעדים ימתני עם עדותם מיובל ליובל.
 109 שנינו במשנה: רבי יוסי אומר באיזה יום באיזו שעה באיזה מקום.
 110 מביאה הגמרא את סברתו: תניא, אמר להם רבי יוסי לתקמים,

1 שואלת הגמרא: ואיכא חדא חקירה בדתיה - שמא תאמר שבכל
 2 עבירה צריך חקירות כמספר החקירות המוזכרות בה (בעיר
 3 הנדחת שלש, בעובד עבודה זרה שנים, ובעדים זוממים שתים)
 4 דאם כן - שהרי אם כדברייך שבכולם צריך שבע ליתבניהו
 5 דהקמא חקירה - תכתוב התורה את כל השבע בפסוק אחד,
 6 והשאר ילמדו ממנו, ומה שחילקם מוכח שבכל אחד יש לחקור
 7 כמו שכתוב בו. משיבה הגמרא: כיון דבוליהו חקרי דתיבא -
 8 כיון שבשלושת המקומות מוזכר שצריך לדרוש ולחקור את
 9 העדים, מהדרי לפי - לכן הם מלמדים זה על זה ולתת בזה את
 10 האמור בזה, וכיון דילפי מהדרי פמאן דתתיב חקירה דמי - וכיון
 11 שהם מלמדים זה על זה נחשב הדבר שכל החקירות כתובות
 12 ביחד, ועלולם צריך שבע חקירות.
 13 מקשה הגמרא: והא לא דמיא להדרי - הרי אינם דומים בדיניהם,
 14 שהרי בכל אחד יש צד שבו הוא חמור, ומכיון שחקירות הם קולא
 15 לנידון, אין ללמוד חקירות האמורות בדין הקל לדין החמור.
 16 מביאה הגמרא את החומרות שיש בכל אחד מהדינים (ויקרא פ"ג ט"ז
 17 ס"ד) עיר הנדחת להנה תתיב - לשני הדינים האחרים
 18 לא דמיא, שכן ממונה של יחיד העובד עבודה זרה ושל עדים
 19 זוממים פלג - ניצל, שאין מאבדים את ממונם, אבל בעיר הנדחת
 20 החמירה התורה לאבד את ממונם, וכן עבודה זרה להנה תתיב לא
 21 דמיא, שכן עונשם של אנשי עיר הנדחת ועדים זוממים שייך -
 22 חרב, ואילו העובד עבודה זרה עונשו בסקילה, וכן עדים זוממים
 23 להנה תתיב לא דמיא, שכן עיר הנדחת ויחיד העובד עבודה זרה
 24 צריכים לתראה, אבל בעדים זוממים החמירה התורה להורגם
 25 בלא התראה.
 26 מיישבת הגמרא: הויטב הויטב מהדרי - שבשלתם הזוכרה
 27 התיבה 'היטב', ודורשים גזירה שהיה לתת בזה את האמור בזה.
 28 וגיירה שנה זו, מופנה - כלומר הגזירה שיה נדרשת מחמת תיבה
 29 פנויה שאינה נצרכת בתורה לגוף הענין שבו היא כתובה, ואיש
 30 לא מופנה, איכא למיפרך - יש להקשות כמו שהזכרנו עבודה זרה
 31 בכל עבירה חמורה, והכלל הוא שרק אם הגזירה שיה באה
 32 מחמת תיבה פנויה, אינה מתבטלת מחמת הפירכא. לאוי - באמת
 33 אפנויה מופנה, מדהוה ליה למיתב - כדי לרבות חקירה נוספת,
 34 התורה לא היתה צריכה לכתוב 'ודרשת היטב' וכן 'ודרשו
 35 השופטים היטב', אלא היה לה לכתוב 'ודרשו וחקרו' ושני קרא
 36 בגיבוייה 'היטב' שמע מינה לאפנויה. כלומר אף שלומדים
 37 מהתיבה 'היטב' חקירה אחת וכמבואר לעיל, עדיין השינוי
 38 שבלשון 'היטב' במקום 'חקרו', פנוי ללמוד ממנו את הגזירה
 39 שוה.
 40 מקשה הגמרא: ואכתי מופנה מצד אהד הוא - הלא לא בכל
 41 שלושת המקומות יש בתיבה זו שינוי לשון, שהרי בשלמא הנה
 42 תתיב - זה מוכן בעדים זוממים וביחיד העובד עבודה זרה, ששם
 43 לא מוזכרת 'חקירה' ואם כן הפסוק 'היטב' מופנה הוא משום דהנה
 44 ליה למיתב 'ודרשו וחקרו', אלא עיר הנדחת מאי תהו ליה למיתב
 45 במקום 'היטב', הא בתיבא בוליהו - הרי כבר כתוב 'חקירה'
 46 ו'ודרשת וחקרת ושאלת היטב' אם כן כאשר התורה רצתה
 47 לרבות עוד חקירה, על כרחיה נקטה את הלשון 'היטב', ולא היה
 48 לה מה לכתוב במקום זה. משיבה הגמרא: התיב נמי אפנויה מופנה
 49 - גם בעיר הנדחת הפסוק 'היטב' פנוי, מדהוה ליה למיתב -
 50 שהיתה התורה יכולה לרבות חקירה נוספת בלשון 'דרוש ודרוש'
 51 או 'חקרו וחקרו', ושני קרא בגיבוייה - ושינתה התורה
 52 מרגילותה ונקטה בלשון 'היטב', שמע מינה לאפנויה.
 53 מנארת הגמרא מנין נלמדו שבע חקירות בעבירות שעונשם בחנן
 54 או בשריפה: ואתו נחנקין בקל וחומו מנסקליו ונחנקין, שאם
 55 בסקילה החמורה, הקילה תורה להצריך שבע חקירות, כל שכן

1 הנהו ענין למלקות - דרוש שאינו לוקח בלא התראה.

2 מקור נוסף: דבי חזקיה תנא, נאמר לגבי רוצח (שמות כא ד') ויבי יוד
3 איש על רעהו להרגו בערמונה, ומהלשון ויבי, משמע שמדובר
4 שהתרו בו, ועדיין הוא ממשיך במעשיו במיד. מקור נוסף: דבי רבי
5 ישימיעאל תנא, נאמר לגבי מחלל שבת (במדבר טו ל) 'תמוצאים אותו
6 מקושש עצים' ומהלשון 'מקושש' משמע, שהתרו בו, ועדיין הוא
7 היה ממשיך ומקושש. מקור נוסף: דבי רבי תנא, נאמר לגבי נערה
8 המאורסה (דברים כב ד) 'על דבר אשר ענה את אשת רעהו',
9 ומהמילה 'דבר' דורשים על עסקן דיבור, כלומר שחייב מחמת
10 דיבורי ההתראה שהתרו בו.

11 וצריבא - צריך את כל הדרשות הנזכרות לעיל, דאי קתב רחמנא
12 אהותי, הוה אמינא תיבי מלקות אין - בהם אכן צריך התראה,
13 אבל תיבי מיתות לא, לכן קתב רחמנא 'בי יוד' ברוצח. ואי קתב
14 רחמנא 'יבי יוד', הוה אמינא הני מילי סייף דקיל - שדווקא ברוצח
15 ממתנו בסייף, הקילה התורה להצרכו התראה, אכל סקילה
16 דחמורה, אימא לא צריך התראה, צריבא - לכן נצרכות הדרשות
17 ממחלל שבת ונערה המאורסה שעונשם בסקילה. שואלת
18 הגמרא: ותרתי - שתי דרשות בנסקילין למה לי. מיישבת הגמרא:
19 לרבי שמעון הסובר (לקמן טו) ששריפה חמורה מסקילה, לכן בא
20 הלימוד המיותר לאתויי - לרבות חיוב התראה בנשריפי, ולרבות
21 הסוברים (ס) שסקילה חמורה משריפה, ואפשר ללמוד נשרפים
22 בקל וחומר מנסקלים, מילתא דאתיא בקל וחומר מרח וכתב לה
23 קרא - דרך התורה לכתוב מפורש דברים שהיה אפשר ללמוד
24 בקל וחומר. ולעולם כולם לומדים את הלימוד המיותר לנשרפים.
25 שואלת הגמרא: ולכתוב רחמנא בנסקילין וליהו קנה - ויבואו כל
26 שאר חיבי מיתה וחיבי מלקות, ולומר מיניה - וילמדו בקל
27 וחומר מהנסקלים. משיבה הגמרא: קמא נמי - גם כאן יש ליישב
28 כמו שתירצנו לדעת רבנו, שמילתא דאתיא בקל וחומר מרח וכתב
29 לה קרא.

30 שנינו בבביתא לעיל (ט) ששואלים האם התיר עצמו למיתה.
31 מבררת הגמרא: קמא לן - מנין צריך שהנידון יאמר שעושה כן
32 על מנת להיירג. מבארת הגמרא: אמר רבא, ואיתימא חזקיה, אמר
33 קרא (דברים יז) 'ומת המת', ומהלשון 'המת' דורשים עד שתתיר
34 עצמו למיתה, כלומר שכבר חייב את עצמו בפיו במיתה, קודם
35 שהגיע לבית דין.

36 אמר רב הונן, עדי נערה המאורסה - שמעידים שזינתה וחייבת
37 מיתה, שהוזמן אין נהרגין ומכאשר זמם, מתוך שייבולים לומר
38 לאוסרה על בעלה באנו ולא התכוונו לחייבה מיתה. מקשה
39 הגמרא: והא אתרו בה, ובהתראה צריך שיאמרו לה שחייבת
40 מיתה. מתרצת הגמרא: שמדובר הלא אתרו בה. שואלת הגמרא:
41 ואי לא אתרו בה תיבי מיסקילא - איך נהרגת, הרי שנינו לעיל
42 שאין חיוב מיתה בלא התראה. משיבה הגמרא: מדובר באשה
43 הנכירה - כלומר שידוע לנו שהיא ידעה את ההלכה הזו, ואליבא
44 - ולפי שיטתו דרבי יוסי ברבי יהודה אמר, חבר אין צריך התראה בחבר,
45 דתניא רבי יוסי ברבי יהודה אמר, חבר אין צריך התראה, לפי שלא
46 נתנה התראה אלא להכחין בין שונג למור.

47 מקשה הגמרא: וכיין דאינהו לא מיסקילי - ומכיון שהעדים לא
48 נהרגים, אינהו תיבי מיסקילא - כיצד היא נהרגת על פי עדותם,
49 והלא הויה לה עדות שאי אתה יכול להזיקה - שהרי אין אפשרות
50 לקיים בהם כ'אשר זמם', והדין הוא שכל עדות שאי אתה יכול
51 להזיקה לא שמה עדות. מתרצת הגמרא: הני נמי קאמר - אכן כך
52 גם רב חנן בעצמו אמר, שמתוך שאין העדים נהרגין משום שכולין
53 לומר לאוסרה על בעלה באנו, לכן אין היא אינה נהרגת, משום
54 דהויה לה עדות שאי אתה יכול להזיקה.
55 שואלת הגמרא: אלא פאשה בחבירה דקיימא לן דמיסקילא, אליבא

56 דרבי יוסי ברבי יהודה תיבי משפתח לה - איך שייך חיוב מיתה
57 באשה חבירה, הרי מכיון שאינה צריכה התראה, לעולם יכולים
58 העדים לומר שבאו רק לאסרה על בעלה, ואם כן הרי זו עדות
59 שאי אתה יכול להזימה. משיבה הגמרא: כשיזינה ויהיה וזינתה,
60 שמכיון שכבר נאסרה על בעלה בזנות הראשונה, ודאי שעדי
61 הזנות השניה באו לחייבה מיתה. שואלת הגמרא: והא יכולין
62 לומר לאוסרה על בעלה שני באנו ולא לחייבה מיתה. שהרי הדין
63 הוא שאשת איש שזינתה נאסרת גם על הבעל. משיבה הגמרא:
64 שמדובר שחורה וזינתה מבעל ראשון, אי נמי, שבעל השניה
65 זינתה מקדושיה, ובאופנים אלו גם קודם עדותם היתה אסורה על
66 הבעל השני, ועל כרחק שעתה הם באים כדי לחייבה מיתה.

67 מבררת הגמרא: מאי שנא נערה מאורסה דנקט - מדוע רב חנן
68 אמר את דינו דווקא בנערה המאורסה, אפילו נשואה נמי - הרי
69 גם באשה נשואה שייך דין זה. מתרצת הגמרא: אין - אכן דין זה
70 שייך גם בנשואה, אלא רב חנן בא לחדש שאפילו היא דלא תתבא
71 תותיה - שעדיין לא יושבת ממש תחת בעלה, יש מקום לומר
72 שודאי באו לחייבה מיתה, שהרי אין אדם מעלה על דעתו להעיד
73 לאסור אשה לבעלה, אלא רק לאחר שהיא רואה אותה תחתיו,
74 ומחדש רב חנן שבכל זאת יכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו.
75 הגמרא דנה באיזה אופן העדות בטילה כאשר נמצאת סתירה
76 בבדיקות: אמר רב חסדא, אחד אומר פסיה ו'חרבו הרגו', ועד אחד
77 אומר פארידן ו'אינא ויש ואמרים גרזן הרגו', אין זה נכון - אין
78 העדות מכוננת וביטלה. אבל אחד אומר פלוי ו'בגדין שחורין',
79 ואחד אומר פלוי לבנים, הרי זה נכון, משום שהסתירה היא בדבר
80 שאינו מעיקר מעשה ההריגה.

81 מקשה הגמרא על הדין של כליו: מיתבי, נאמר (דברים יג טו, ז ד')
82 'נכון' שיהא נכון - כלומר שתהיה העדות מכוננת, אבל אם אחד
83 אומר פסיה הרגו ואחד אומר פארידן הרגו, או אחד אומר פלוי
84 שחורין ואחד אומר פלוי לבנים, אין זה נכון. וכיצד אמר רב חסדא
85 שבכליו הרי זה נכון. מתרצת הגמרא: תרגמה - מפרש רב חסדא,
86 שכוננת הברייא, כסודר שנקטו בו, כלומר שהרגו על ידי שחוק
87 עם בגד, דתינו סייף וארידן - שבאופן זה הבגד הוא ממש מגוף
88 העדות כמו הסייף. עוד מקשה הגמרא: תא שמע, אחד אומר
89 סנדליו של ההורג היו שחורין ואחד אומר סנדליו לבנים, אין זה
90 נכון. וכיצד אמר רב חסדא שבכליו הרי זה נכון. מתרצת הגמרא:
91 התי נמי גנון שבעט בו בסנדלו והרגו.

92 מקשה הגמרא ממשנתינו: תא שמע, מעשה ונדק בן זבאי עוקצי
93 תאנה, וכשנמצאו דבריהם סותרים בטלה העדות, אף שאין זה
94 ממש ממעשה ההריגה, וקשה על רב חסדא. מתרצת הגמרא:
95 אמר רמי בר חמא, במשנתנו מדובר בגנון שעקץ תאנה בשפת,
96 וחילל שבת בכך, דעלה קא מיסקיל - שעל המעשה שעשה
97 בעוקצה הוא נהרג, ונמצא שהעוקץ הוא מגוף העדות. מקשה
98 הגמרא: והא תניא אמרו לו - העדים לכן זכאי 'תחת תאנה הרגו',
99 משמע שהמעשה היה בענין רציחה, ולא בענין תולש בשבת, ואם
100 כן עוקצי תאנה אינם מגוף העדות.

101 מעמיד רב חמא את המשנה באופן אחר: אלא אמר רמי בר חמא,
102 במשנתנו מדובר בגנון ששפרו גייחור של תאנה - שעשה על ידו
103 חור בגופו של חבירו, והרגו, ונמצא שהבדיקה בעוקצי תאנה
104 היא מגוף העדות. מקשה הגמרא: תא שמע, אמר להן - שאל בן
105 זכאי את העדים, תאנה זו עוקצייה דקין או עוקצייה נסין, וכן
106 שאלם תאנים שחורות היו, או תאנים לבנות, והרי תאנים הן רכות
107 ואי אפשר להרוג בהן, ובפשטות משמע שאם היה סתירה בכך,
108 גם היה מבטל בהן, ובפשטות משמע שאם היה סתירה בכך,
109 אלא אמר רבי יוסף, וכי מכן זבאי לותיב איניש, כלומר אין
110 להקשות משיטת בן זכאי על דברי רב חסדא, משום שאין בן

1 תניהו ענין. להתראת מלקות דשייך באחותו: וכי יוד. מגא דיענין אלא שהתרו
 2 בו ועדיין הוא מויד ל"א ואם הויד לא נאמר אלא וכי יוד משמע תמיד הוא בודונו
 3 זה עיקר: המוצאים אותו מקושש. שקושש עצים לא נאמר אלא מקושש לאחר
 4 שראוהו ומצאוהו היה מקושש ומה טעם תלו בכך אלא שהתרו בו ועדיין היה
 5 מקושש: על עסקי דיבור. התראה: הוה
 6 אמינא. אחותו דאינה מיתה אלא מלקות 1
 7 הוא דבעינן התראה אבל חיבי מיתות 2
 8 דחמירי אינא לא ליבעי: ורתת' בנסקלין 3
 9 למה לי. מקושש ונערה המאורסה בסקילה: 4
 10 לר' שמעון. דאמר שריפה חמורה ולא אתו 5
 11 נשרפין מנסקלין בהתראה משום דאי אמר 6
 12 בנסקלין שחן קלין כתב קרא אחרניא 7
 13 לאתויי נשרפין באם אינו ענין: וליתו הנך. 8
 14 מלקות וסייף: המת. משמע כבר הוא כמת 9
 15 קודם שבא לבית דין שחיב עצמו מיתה 10
 16 בפיו: עדי נערה המאורסה בו' לקמיה פריך 9
 17 מאי שנא נערה המאורסה דנקט: לאוסרה 10
 18 על בעלה באנו. ולא להורגו: היכי 11
 19 מיסקלא. וכיון דאידיה לא מיסקלא פשיטא 12
 20 דאיניהו לא מיסקלי כאשר זמם כתיב (דברים) 13
 21 ט: באשה חברה. דאידיה מיסקלא אם לא 14
 22 הומוו אלו ואינהו לא מיסקלי דיכולין לומר 23
 23 שבאנו לבית דין לא לחייבה מיתה נתכוונו 24
 24 אבל אי אמרו התרינו אין התראה אלא 25
 25 להמית ותו לא מצי למימר לא להורגה 26
 26 באנו: לא שמה עדות. הואיל ואי אפשר 17
 27 לקיים בו ודרשת וחקרת ודרשו השופטים 18
 28 והנה עד שקר וגו' (שם) אלא אשה חבירה. 19
 29 דקיימא לן לר' יוסי בר יהודה דמיסקלא 20
 30 בלא התראה היכי משכחת לה הא כיון 31
 31 דאיניהו לא מיסקלי משום דיכולין לומר 32
 32 לאוסרה באנו אידיה נמי לא מיסקלא: 22
 33 בשוינתה חוורה ווינתה. דהך עדי זנות שני 34
 34 אין יכולין לומר לאוסרה באנו שהרי כבר 35
 35 נאסרה מזנות ראשון ולא באו אלא 36
 36 להורגו: ופריבין והא יכולין לומר לאוסרה 27
 27 להזימה. אלא, באשה חבירה דקיימא לן דמיסקלא, אליבא דרבי יוסי ברבי יהודה, היכי משכחת לה? כשיזינתה וחוורה ווינתה. והא,
 28 יכולין לומר, לאוסרה על פועלה שני באנו. שזינתה מבוטל ראשון. אי נמי, שזינתה מקרוביה. מאי שנא, נערה מאורסה דנקט, אפילו
 29 נשואה נמי, אין, אלא אפילו האי דלא יתבא תותיה, יכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו. אמר רב חסדא, אהד אומר בסיוף הרגו,
 30 ואהד אומר בארירן הרגו, אין זה נכון. אהד אומר פלוי שחורין, ואהד אומר פלוי לבנים, הרי זה נכון. מיתבי, נכון. שיהא נכון. אהד
 31 אומר בסיוף הרגו ואהד אומר בארירן הרגו, אהד אומר פלוי שחורין ואהד אומר פלוי לבנים, אין זה נכון. תרגמה רב חסדא, בסודר
 32 שחנקו בו, דהיינו סיוף וארירן. תא שמע, אהד אומר סנדליו שחורין ואהד אומר סנדליו לבנים, אין זה נכון. תהם נמי, גזון שבעט בו
 33 בסנדלו וחרגו. תא שמע, מעשה וברק גן זפאי בעוקצי תאנה. אמר רמי בר חמא, גזון שעקץ תאנה בשבת, דעלה קא מיסקלא. והא
 34 תניא, אמרו לו 'תחת תאנה הרגו'. אלא, אמר רמי בר חמא, גזון ששפדו ביחורו של תאנה. תא שמע, אמר להן תאנה זו עוקציה דקין,
 35 עוקציה גסין. תאנים שחורות, תאנים לבנות. אלא אמר רב יוסף, מכן זפאי לתיב איניש, שאני גן זפאי דבדיקות פחקירות משוי ליה.
 36 מאן גן זפאי, אילימא רבן יוחנן גן זפאי, מי הוה בסנהדרין? ותניא, כל שנתו של רבן יוחנן גן זפאי, מאה ועשרים שנה, ארבעים
 37 שנה עסק בפרקמטיא, ארבעים שנה למד, ארבעים שנה לימד. ותניא, ארבעים שנה קודם חורבן הבית, גלתה סנהדרין וישבה לה פחות.
 38 ואמר רבי יצחק בר אבדימי, לומר שלא דנו דיני קנסות. דיני קנסות, סלקא דעתך? אלא, שלא דנו דיני נפשות, ותנן משחרב בית
 39 המקדש, החקין רבן יוחנן גן זפאי. אלא, גן זפאי דעלמא. הכי נמי מסתברא, דאי סלקא דעתך רבן יוחנן גן זפאי, קרי ליה רבי גן
 40 זפאי? ותניא, מעשה וברק רבן יוחנן גן זפאי בעוקצי תאנים. אלא, תלמיד היושב לפני רבו הוה, ואמר מילתא ומסתבר להו מעמיה,
 וקבעה

1 וקבעו בשמיה. והאי דקרי ליה בחדא מתני' בן זכאי ובחדא רבן יוחנן בן זכאי לא
 2 תיקשי מאן דקרי ליה בן זכאי על שם ההיא שעתא דאמר להא מילתא ומאן
 3 דקרי ליה רבן על שם סופיה קרי ליה: פשימא. כיון דאמר אחד איני יודע אשמעין
 4 תנא דעדותן קיימת: כי אמרי תרווייהו נמי קיימת היא. דאילו אמר האחד איני

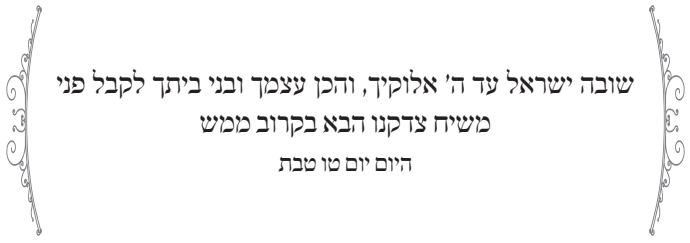
5 יודע מאי רבותיה כיון דאמר חבריו איני
 6 יודע על מה מעלה ולא מוריה: וא' אומר כו'.
 7 שהיו שלשה: ר' עקיבא מקיש שלשה
 8 לשנים. במסכת מכות (ד' ה) מה שנים אינן
 9 זוממין עד שיוזמו שניהם אף שלשתן עד
 10 שיוזמו שלשתן וזה אי אפשר להזימן ואע"ג
 11 דלר"ש קאמר לה להא מילתא הוה דאילו
 12 ר' עקיבא מקשטו להכי מה שנים נמצא
 13 אחד מזון קרוב או פסול כו' מיהו ר"ע אית
 14 ליה נמי דר"ש ומוסיף איהו: רבא אמר. הא
 15 דקתינא אפי' לא ארבותא דבריות קאי אלא
 16 ארבותא דחקירות קאי והכי קאמר מה בין
 17 חקירות לבריות חקירות היבא דלכא אלא
 18 תרי סודי אמר א' איני יודע עדותן בטלה
 19 בדיקות אמר אחד איני יודע עדותן קיימת
 20 והוא הדין לשניהם הוה ליה עדות המומתת
 21 בחקירות ואפי' בחקירות משכחת לה דאמר
 22 אחד איני יודע עדותן קיימת והכי דמי כגון
 23 דאיבא תלתא דאפשר לעדות שתתקיים
 24 בשנים ומשום שלישי לא מפסלי הנך ודלא
 25 כר"ע: בסנהדרין דבי רבה. כלומר מה החדוש
 26 אתם אומרים בסנהדרין בבית אדם גדול
 27 כגון רבה יש לכם לחדש בה הרבה: ומאי
 28 אפרין בסנהדרין גירדתא. מה יש לנו לומר
 29 אילו לא היינו למידים מפי חכם כך הרבא
 30 יש להקשות בה ומאי קשיא לך: הא
 31 דאורייתא. ודרשת וחקרת והא דאורייתא
 32 דכתיב לעיל נכון שיהא נכון אחד אומר כליו
 33 שחורים כו' דהיינו בדיקות נכון שיהו
 34 דבריהם מוכונים: שאי אתה יכול להזימן.
 35 בכלהו שבע חקירות הזמה כתיבי אבל
 36 בדיקות אפי' אומרים כולן אקו אנו יודעין
 37 עדות שאתה יכול להזימה היא שהזמה
 38 אינה תלויה בכך אלא הכחשה דמאי שייך
 39 עמנו הייתם גבי בדיקות: מוכא אפריתו בה.
 40 הרבה יש לכם טעמים בה: מטיבותיה דמר
 41 אמר' בה מוכא. מחמת שאתה טוב ועניו
 42 ומודה לנו אנו אומרים בה הרבה:
 43 מטיבותיה דמר. אם היית רוצה להתריס בנו
 44 ולהקשות לא היינו יודעים נגדך כלום
 45 ניהותא לשון המדבר בקושי בחזקה לשון
 46 נהוא דאריה (פסחים דף קיב) אשרגו"ר:
 47 עד כמה. יכנס בתוך החדש דאם יש ביניהם
 48 יום אחד נימא דטעו בעיבור החדש: עד ריבוי
 49 של חדש. אבל מכאן ואילך כגון אחד אומר
 50 בעשרים ואחד אומר בעשרים ואחד לא
 51 תלינן בעיבור החדש דכבר שומע בימים
 52 הללו שהיה חדש מעובר: שזה יודע בב'
 53 עיבורים. שהיו שני חדשים מעוברים או
 54 בחד או בדילוג וזה מנאן לכולן חסירין:
 55 אלא משום. דאמרי ברובא ידע ברוב ימים
 56 שעבר כבר שמה מה היה: שיפורא. שופר
 57 היו תוקעין בקידוש החדש ביום שהוא מתחיל הן מלא הן חסר וזה לא שמע את השופר: עד כמה מברכין. אם לא בירך היום יברך למחר: על הלבנה
 58 בהתחדשה: עד שתתמלא פנימטה. אבל בתר הכי לא שייך למימר מחדש חדשים שהרי כבר נושנת היא:

1 כמאן כר' עקיבא דמקיש שלשה לשנים. פ"ה ר' עקיבא מקיש שלשה לשנים במסכת
 2 מכות (דף ה) מה שנים אינן נהרגין עד שיוזמו שניהם אף שלשה עד שיוזמו
 3 כו' וזה אי אפשר להזימן ואע"פ דר"ש קאמר להך מילתא הוה דאילו ר' עקיבא
 4 מקשינו להכי מה שנים נמצא אחד מזון קרוב או פסול עדותן בטלה ומיהו אית ליה

5 נמי דר"ש ומוסיף הוא וקשה לפי ד"ה למינקט
 6 הכא דר"ש היא דאמר הכי בהדיא ועוד דבתר
 7 הכי קאמר דלא בר"ע אלא כמאן ויש לפרש
 8 דהא דקאמר עד שיוזמו שלשתן היינו שכחונן
 9 עדותן אבל אמר איני יודע כנמצא אחד מהם
 10 קרוב או פסול דמי דלרבי שמעון תתקיים
 11 העדות בשאר ולר"ע עדותן בטלה והיינו
 12 דקאמר בר"ע והשתא ניהא דקאמר בתריה דלא
 13 כר' עקיבא אלא כר"ע:
 14 שזה יודע בעיבורו של חדש. קשה ומה אילו
 15 דייקנן בהני סודי תרווייהו ידעי
 16 בעיבורו של חדש והוא עדות מוכחשת ואנו
 17 ניקום ונימא דהכי קאמר וניקטליה מספיקא
 18 דכ"ה' פרקינן בפ"ק דפסחים (דף יא: ושם)
 19 לאמי דאמר דלרבי ר' יהודה אדם טועה חצי
 20 שעה וי"ל דשפיר דייקנן כיון דשילינן באיזה
 21 יום ומכותים ליום אחד ש"מ זה ידע בעיבורו
 22 של חדש וזה לא ידע ואם תאמר הכי דייק
 23 מהבא בריש בן סורר (לקמן דף טו) דברייני
 24 נפשות אולינן בתר רובא דרובא דאינשי טעו
 25 בעיבורא דירחא שאני הכא דכוונת שניהם ליום
 26 אחד וי"ל דאם איתא דלא אולינן בתר רובא
 27 ה"ל בחזרו ומגיד במאי דקאמרי אתר כך דהרי
 28 כבר הוכחשו מידי דהוה אאחד אומר בשלשה
 29 ואחד אומר בחמשה דאפי' כוונת ליום אחד
 30 עדותן בטלה ולא אמר חד טעה בשני עיבורי
 31 משום דבשני עיבורי לא טעו אינשי כדאמר
 32 בגמ': אחד אומר בשתי שעות. תימה אמאי
 33 קיימת אילו דייקנן בהני סודי דהאי דאמר שתי
 34 שעות בתחלת ב' יהוה ליה קודם הנץ החמה
 35 ועדותן בטלה דהא תחלת ב' קודם הנץ החמה
 36 כדמוכח בפרק מי שהיה טמא (פסחים דף צג)
 37 דמעלות השחר עד הנץ החמה ה' מילין וזה
 38 משינת היום דהיינו שעה ומחצה וי"ל דהאי כי
 39 דייקנן בהנץ לא טעו אינשי אבל הני לא דקדקו
 40 אלא בשעות ואין בני אדם בקיאים בשעות
 41 וסבורין שהשניה מתחלת אחד הנץ החמה:
 42 אחד אומר בשלשה ואחד אומר בה. הקשה
 43 ריב"א לרבא דאמר בפ"ק דפסחים (דף
 44 יב. ושם) אדם טועה שתי שעות חסר משהו
 45 אנאי עדותם בטלה נשיליה דילמא האי
 46 דקאמר ג' סוף ג' יהוה ליה קודם הנץ החמה
 47 חמשה וי"ל דלבטל עדות בדקין להו משום
 48 דכתיב (במדבר לה) והצילו העדה ולא לקיים
 49 עדותן וא"ת מימא עובדא כי הוה ברביעי
 50 הוה וי"ל דקסבר רבא דאין לתלות טעות
 51 בשניהם:
 38 פועלי
 38 חנינא, אָמַר רַב אַפִּי, אָמַר רַב יוֹחָנָן, עַד פְּקוּחַ מַבְרַכִּין עַל הַחֲדָשׁ, עַד שֶׁתִּמְלֵא פְּנֵימִתָּה.
 39 וְכִמְהָ? אָמַר רַב יַעֲקֹב בַּר אֵידִי, אָמַר רַב יְהוּדָה, עַד שֶׁנֶּעְתָּה. בְּהַרְדְּעֵי אַמְרֵי, עַד שֶׁשָּׂה עֶשֶׂר.
 וּתְרוּוִייהוּ

מחויבים בית דין לעשותם מהתורה, אם כן מאי שניא תקירות ומאי
 שניא בדיקות. אמרי ליה, הכי השתא, בתקירות אמר אהד איני יודע
 עדותי פטילה משום דהויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה, שהרי
 כל החקירות הם מענין הזמן והמקום, ואם אומר שאינו יודע את
 הזמן או המקום, אינם יכולים להזימו, והדין הוא שכל עדות שאין
 אתה יכול להזימה אינה עדות. אבל בבדיקות אמר אהד מהן איני
 יודע עדותי קיימת, משום שעדיין עדות שאתה יכול להזימה הוא,
 שהרי הבדיקות אינן מענין הזמן והמקום.
 מסיימת הגמרא את המעשה: אמר להו רמי בר חמא לרב כהנא
 ורב ספרא, אי הכי אמריתו פה - אם את הטעם הזה אמרתם בה,
 מוכא אמריתו פה - הרבה אמרתם בה, שכנראה יש לכם במסכת
 זו טעמים וביאורים רבים. אמרי ליה, מפיכותיה דמר אמרינן פה
 מוכא - מחמת שאתה טוב ועניו ומודה לנו, לכן אנו אומרים בה
 הרבה, אך מנויהותיה דמר - אם היית רוצה להקשות עלינו, לא
 אמרינן פה ולא תדא - היה נחשב הדבר שאין אנו אומרים במסכת
 זו כלום, משום שלא היינו יודעים לענות כנגדך דבר.
 שנינו במשנה (לעיל מ): אהד אומר בו' בשנים בחודש ואחד אומר
 בשלשה בחודש עדותן קיימת, שזה יודע בעיבורו של חודש וזה
 אינו יודע בעיבורו של חודש. מבררת הגמרא: עד כמה יעבור
 מהחודש ועדיין אפשר לומר שלא נודע לאדם עיבורו של החודש
 הקודם. משיבה הגמרא: אמר רב אחא בר חנינא אמר רב אפי אמר
 רבי יוחנן, עד רובו של חודש, אבל לאחר מכן אין לתלות בכך,
 ונחשב שעדותם סותרת, ובטילה.
 אמר רבא, אף אנן נמי תנינא - יש ללמוד דין זה ממה ששנינו
 במשנתנו, אהד אומר בשלשה ואהד אומר בתמישה עדותן פטילה,
 ואמאי - ולכאורה מדוע העדות בטילה כשיש הבדל של שני
 ימים, נימא שזה יודע בשני עיבורין וזה אינו יודע בשני עיבורין -
 והלא גם באופן זה אפשר לומר, שבשני חודשים מעוברים טעה
 העד, ולכן יש בניהם הבדל שני ימים, אלא לאו משום דברובה ידע
 - אלא על כרחק שלאחר רוב ימי החודש כבר נודע הדבר, ולכן
 לא יתכן שטועה בשני חודשים. דוחה הגמרא את הסיוע של רבא:
 לעולם אימא לך - באמת אפשר לומר שברובה נמי לא ידע - שגם
 ברוב החודש עדיין יתכן שלא נודע לאדם על עיבור החודש,
 ובשיפורא ידע - אבל השופר שהיו תוקעים בקידוש החודש הוא
 גורם לאדם לדעת מתי קידשו את החודש, ובהד שיפורא - בשופר
 אחד) אמר דמי - בחודש אחד אנו אומרים שיתכן שהוא לא
 שמע את השופר, אבל בתרי שיפורא לא אמר דמי. ואם כן אין
 ממשנתנו ראייה מה הדין לאחר רובו של חודש.
 הגמרא מביאה דין לענין ברכת הלבנה: ואמר רב אחא בר חנינא
 אמר רב אפי אמר רבי יוחנן, עד כמה יעברו ימי החודש ועדיין
 מברכין על החודש - כלומר ברכת הלבנה שמברכים על
 התחדשות הלבנה, עד שתתמלא פנימיה - כלומר שהירח לא
 יראה פגום. מבררת הגמרא: וכמה - מה נחשב למילוי פנימיה.
 אמר רבי יעקב בר אידי אמר רב יהודה, עד שבעה ימים, שאו הירח
 בצורת חצי עיגול, נהרדעי אמרי, עד ששה עשר יום, שאו הירח
 בצורת עיגול שלם,

תקיעה בשמייה - וקבעו את ההלכה הזו בשמו, כי הנה למד -
 בשעה שהיה עדיין תלמיד, לן זכא' הנה קרי ליה - היה נקרא
 'בן זכא' בתלמיד היושב לפני רבו, שעדיין אין רגילות לקרותו
 'רב', כי הנה לימד הנה קרי ליה 'רבן יוחנן בן זכא'. ובכך יש
 ליישב את הסתירה בין משנתנו לברייתא, כי קרי ליה התנא של
 משנתנו לן זכא' על שם דמעיקרא, וכי קרי ליה - התנא של
 הברייתא רבן יוחנן בן זכא', על שם דהשתא.
 שנינו במשנה: מעשה וברק בו' מה בין תקירות בו' לבדיקות.
 חקירות, אחד אומר איני יודע עדותן בטילה. בדיקות, אחד אומר
 איני יודע, ואפילו שנים אומרים אין אנו יודעים, עדותן קיימת.
 שואלת הגמרא: מאי אפילו שנים אומרים - מה מחדשת המשנה
 במילים אלו, והלא הוא פשיטא, שהרי בי אמר אהד איני יודע,
 עדותן קיימת, אם כן כי אמרי בי תרי נמי - גם פשוט שעדותן
 קיימת, ומדוע שישתנה הדין אם גם השני לא יודע.
 מיישבת הגמרא: אמר רב ששת ארישא קאי - תיבות אלו
 מתייחסות לרישא, ויהי קאמר, בתקירות שאמרנו שכאשר אחד
 אומר איני יודע העדות בטילה, הוא הדין שאפילו שנים אומרים
 ידענו ואהד אומר איני יודע עדותן פטילה. מבררת הגמרא: כמאן
 - כמו מי סוברת משנתנו בזה. משיבה הגמרא: כרבי עקיבא
 במסכת מכות (ה) דמקיש שלשה לשנים, מה שנים אינם נעשים
 זוממים עד שיוזמו כולם, אף שלשה כן, ואם כן כאשר אחד אומר
 'איני יודע' ואי אפשר להזימו, נמצא שכל העדות היא עדות שאי
 אתה יכול להזימה.
 אמר רבא, והא עדותן קיימת' קתני, וכיצד רב ששת מבאר
 שהמשנה באה לרבות אופן שבו העדות בטילה. אלא אמר רבא,
 הכי קאמר, לא רק בבדיקות העדות קיימת כשאחד אומר 'איני
 יודע אלא אפילו בתקירות שאמרנו שאם אחד אומר 'איני יודע',
 העדות בטילה, אבל אם שנים אומרים 'ידענו' ואהד אומר 'איני
 יודע', עדותן קיימת. ואף שגם לשיטת רבא צריך לשנות את
 הגירסא, אך סבר שכך עדיף משום שזה פחות שינוי. מבררת
 הגמרא: כמאן - כמו מי סוברת משנתנו בזה. משיבה הגמרא:
 דלא כרבי עקיבא, שהרי רבי עקיבא סובר שאם אי אפשר לקיים
 הזומה בשלישי כל העדות בטילה, ואילו התנא של המשנה סובר
 שמתקיימת העדות בשנים שידועים.
 הגמרא מביאה מעשה, ובו יתבאר מה ההבדל בין חקירות
 לבדיקות, כאשר העד אומר איני יודע: רב כהנא ורב ספרא תנו
 - למדו מסכת פנהדרין פי רבה - בבית מדרשו של רבה. פגע בהו
 - פגש אותם רבי בר קפא, אמר להו מאי אמריתו פה בסנהדרין
 דבי רבה - איזה חידוש התחדש לכם בבית מדרשו של רבה
 ושהרי אם למדתם אצל אדם כל כך גדול בודאי יש לכם חידושי
 דינים רבים. אמרי ליה ומאי אמרינן פה בסנהדרין גידתא - ומה
 יש לנו לומר במסכת זו גם בלי שלמדנו אצלו, היכן יש להתקשות
 במסכת זו, ומאי קשיא לך - ומה היה קשה לך בה. אמר להו,
 התקשיתי מהא דקתני מה בין חקירות לבדיקות, חקירות אהד
 אומר איני יודע עדותן פטילה בדיקות אמר אהד איני יודע ואפילו
 שנים אומרים אין אנו יודעים עדותן קיימת. ולכאורה מפרדי
 ואידי דאורייתא היא - הרי גם זה וגם זה (חקירות ובדיקות)

1 ותרווייהו בר' יוחנן, במלתיה דר' יוחנן פליגי ועד שנתמלא סבירא להו מיהו רב
 2 יהודה סבר מלוי פגימתה דקאמר ר' יוחנן למיהו כי יתרא דהואי כמו יתר של קשת
 3 שתאה כל פגימת הקשת מליאה עד היתר דהיינו חצי העיגול והאי לטוף שבעה
 4 הוא ונהרדעי סביר מלוי פגימת דקאמר ר' יוחנן עד דתהוי כי נפאי עגולה
 5 במילואתה: וליברך הטוב והמטיב. אדרב
 6 יהודה פרך נהי נמי דמשבעה ואילך ליכא
 7 למימר מחדש חדשים ליברך מיהא הטוב
 8 והמטיב שכל שעה הוא מטיב לנו
 9 במילואתה תמיד שמוספת להאיר לעולם:
 10 אמו כי חסר. מי חסבין לה רעה לגבן
 11 לברוכי דין האמת דנחשוב את מליאתה
 12 טיבותא לברוכי הטוב והמטיב: ונביכך
 13 לתרווייהו. דין האמת בחסרונה וטוב המטיב
 14 במילואתה: היינו אורחיה. בכל חודש
 15 בריאת עולם כמנהגו היא ואין כאן דין
 16 פורענות בחסרונה ולא הטבתה לנו חסד
 17 במילואתה: דין. אילו לא זכו למצוה אחרת
 18 אלא לזו שמקבלין פני שכניה פעם אחת
 19 בחדש כדאמרן בגי' אמר אביי. הואיל
 20 ומקבל פני שכניה הוא מעומד בעי לברוכי
 21 מפני כבוד שכניה שהוא מקבל: תפקידם.
 22 מצוה שצויתם להתנהג בהילוך תקופותיהם:
 23 ששים ושמיים. כדכתיב (תהלים ט) ישש
 24 כבוד: פועלי אמת. הן שאינם משנים את
 25 סדרם: וללכנה אמר. הקב"ה שתתחדש בכל
 26 חדש: עמרת תפארת. היא זו לעמוסי טען
 27 סימן הוא להם שאף הם שמונים להם
 28 עתידים להתחדש בגלותן כמותה ולפאר
 29 יוצרם: מלחמתה של תורה. הוריותה
 30 ולעמוד על בוריה ועל עיקרה לא כאדם
 31 המפלפל ומחודד ובעל סברא ולא למד
 32 משניות ובריייתות הרבה כי מהיכן יתגלה
 33 הסוד אלא בעל משניות הרבה שאם
 34 יצטרך לו טעם ככאן ילמדנו מתוך משנה
 35 אחרת או אם יקשה לו דבר על דבר יבין
 36 מתוך משניות הרבה שבידו הא מני פלוני
 37 היא שמשמעותה במקום אחר אומר כך: לא
 38 שנו אלא שעות. דמר סבר טעי אינש חכי
 39 ומר סבר לא טעי כולי האי: אבל. הנץ החמה
 40 סימן מובהק הוא ואין לטעות בהנץ החמה
 41 בתוך שהיא זורחת: ירידה לו. שאם יורידוהו
 42 היום לעין כל בושה היא לו: לא ראו. האחד
 43 מאלו את טעמן של אלו ודרי הן במחלוקתן
 44 מה: וניפטריה מעיקרא. משוהוסיפו עד
 45 שבעים ואחד ונחלקו למה אנו מאחרים
 46 הדבר לזון אלו כנגד אלו מי אית לן
 47 לאהדורי בתר חובה: כדי שלא יצאו מבית
 48 דין מעורבים. גנאי לכ"ד שיצאו במחלוקת
 49 ואין יודעין לגמור את הדין: וליפטריה מבי
 50 דינא קמא. למה מוסיפין משנחלקו
 51 הראשונים דינו אלו כנגד אלו אם אראו א'
 52 מאלו את דברי אלו הרי טוב ואם לאו
 53 יפטרוהו: קש דינא. זקן דין זה ועמוק וקשה
 54 וצריך להמתין בו: איפכא מיבעי ליה. בדיני
 55 נפשות צריך לעיין יותר: חכם דינא. יפה
 56 העמדתנו על בוריינו ואין אחד ממנו צריך
 57 להפך ולדקדק בו ואין אומרים כן בדיני
 58 נפשות שאף משגורוהו אם ידקדק האחד וימצא לו זכות מחזורין את הדין: אינו דומה כו'. טוב הוא לו שיהא הוא מבייש עצמו ואל יאמר אחד מחביריו קש דינא
 59 ותיבשי מאחרים: אנדול רמיא. ואפי' דברים של שבח הוא אומרן:

פועלי
 1 אמת. פי' הקונט' שאין משנן את סדרן ואית דגרס פועל אמת ואהקב"ה קאי
 2 שבאמת ובדין ומיעטה ולהכי קאמר בתר הכי וללכנה אמר שתתחדש:
 3 **ורב** תבואות. משום דיוסף אקרי בבור שור כדכתיב (דברים לג) בבור שורו הדר לו
 4 ובעל שמועות הוא בעל חסין כדאמר (הוריות ד' יד.) הכל צריכין למרי חטיא
 5 ואמרין בשילחי הוריות (שם) דרב יוסף סיני:
 6 **העוסקים** ברוח של עולם. היינו דיני נפשות
 7 אבל לא דיני ממונות והא דאמר
 8 (עירובין ד' סד.) שתה רביעית יין אל יורה היינו
 9 הוראה דאיסור והיתה:
 10 **קש** דינא. פירוש ואין יכול לעמוד עליה:

הדרן עלך היו בודקין
 1 אמר רבי יוחנן, כל המברך על החדש בזמנו, פאילו מקבל פני שכניה. פתיב הכא ה'חדש
 2 הנה', וכתוב התם 'זה אלי ואנוהו'. תנא דבי רבי ישמעאל, אילמלא (לא) זכו ישראל אלא
 3 להקביל פני אביהן שבשמים כל חדש וחדש, דיים. אמר אביי, הלכך גימריניהו מעומד. מרימר
 4 וזמר וזמרא, מכתפי (אהרדי) ומברכי. אמר ליה רב אחא לרב אשי, במערכא מברכי ברוך
 5 מחדש חדשים. אמר ליה, האי גיש' דידן נמי מברכי. אלא בדרב יהודה, דקאמר רב יהודה,
 6 ברוך [כו'] אשר במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל צבאם, חוק וזמן נתן להם שלא ישנו
 7 את תפקידם, ששים ושמיים לעשות רצון קונם, פועלי אמת שפעולתן אמת, וללכנה אמר
 8 שתתחדש עמרת תפארת לעמוסי כגון, שהו עתידין להתחדש כמותה, ולפאר יוצרם, על
 9 שם פבור מלכותו, ברוך אתה ה' מחדש חדשים. 'כי בתחבולות תעשה לך מלחמה', אמר
 10 רב אחא בר חנינא, אמר רב אסי, אמר רבי יוחנן, במי אתה מוצא מלחמתה של תורה, במי
 11 שיש ברוך חבילות של משנה. קרי רב יוסף אנפשיה, 'ורב תבואות בכך שור': אחד אומר
 12 בשתי שעות כו': אמר רב שמי בר אשי, לא שנו אלא שעות. אבל אחד אומר קודם הנץ
 13 החמה ואחד אומר לאחר הנץ החמה, עדותן כפילה. פשיטא? אלא, אחד אומר קודם הנץ
 14 ואחד אומר בתוך הנץ. הא נמי פשיטא? מהו דתימא, הא בגילויא קאי, ויהורי בעלמא הוא
 15 דהוא, קא משמע לן: ואחר כך מכניסין כו': אותו היום, ותו לא? והתניא, אם יש ממש
 16 בדרביו לא היה יורד משם לעולם, ואם אין ממש בדרביו אין יורד כל היום כולו, כדי שלא
 17 תהא עלייתו ירידה לו. אמר אביי, מרגומה אאם אין ממש בדרביו: מצאו לו זכות כו': יין,
 18 מאי מעמא לא. אמר רבי אחא בר חנינא, אמר קרא 'ולרוזנים אי שכר', העוסקין ברוך של
 19 עולם, אל ישנפרו: [דינן אלו כנגד אלו עד שיראה]: לא ראו, מאי. אמר רב אחא, פוטרין
 20 אותו. וכן אמר רבי יוחנן פוטרין אותו. אמר ליה רב פפא לאביי, וליפטריה מעיקרא. אמר
 21 ליה, הכי אמר רבי יוחנן, כדי שלא יצאו מבית דין מעורפבין. איפא דאמרי, אמר ליה רב
 22 פפא לאביי, ולמה לי יוסיפו, ליפטריה מבי דינא קמא. אמר ליה, רבי יוסי קאי פוטרך. דתניא,
 23 רבי יוסי אומר, כשם שאין מוסיפין על בית דין של שבעים ואחד, כך אין מוסיפין על בית
 24 דין של עשרים ושלשה. תנו רבנן, אומרין דיני ממונות נודקן הדין, ואין אומרין דיני נפשות
 25 נודקן הדין, מאי 'נודקן הדין'? אילמא קש דינא, איפכא מיבעיא ליה. אמר רב הונא בר
 26 גונח משמיה דרב אחא בריה דרב איקא, איפוד. רב אשי אמר, לעולם לא תפוד, ומאי 'נודקן
 27 הדין', 'חכם דינא'. מיתיבי, גדול שבדינין אומר 'נודקן הדין'. אי אמרת בשלמא 'חכם דינא',
 28 היינו דאמר גדול. אלא אי אמרת 'קש דינא', לא סגי דלא אמר גדול, כפופי הוא דקא
 29 מיכסיף נפשיה. אין, אינו דומה מתבייש מעצמו למתבייש מאחרים. איפא דאמרי, אי אמרת
 30 בשלמא 'קש דינא', היינו דינא דומה מתבייש מעצמו למתבייש מאחרים. אלא אי אמרת
 31 'חכם דינא', גדול אשבוחי משבח נפשיה? והכתיב 'הללך זר ולא פיד'. שאני מילתא דבי
 32 דינא, דאגדול רמיא. פדתנן, נמרו את הדבר, היו מכניסין אותן, גדול שבדינין אומר איש
 33 פלוני אתה זכאי, איש פלוני אתה חייב:

הדרן עלך היו בודקין

נפשות שאף משגורוהו אם ידקדק האחד וימצא לו זכות מחזורין את הדין: אינו דומה כו'. טוב הוא לו שיהא הוא מבייש עצמו ואל יאמר אחד מחביריו קש דינא ותיבשי מאחרים: אנדול רמיא. ואפי' דברים של שבח הוא אומרן:

1 **בית** הסקילה היתה חוץ לשלש מחנות. היינו בירושלים דאיכא שלש מחנות ובתי דינין
 2 שבכל עיר ועיר היתה בית הסקילה חוץ לעיר כרפי' הקנטרס והיינו משום דכל
 3 עירות המוקפות חומה יש להן דין מחנה ישראל כדתנן בפרק קמא דכלים: **כ"י** היכי
 4 דלא לתתו בית דין רוצחים. אמאי דמרחיקין רחוק מב"ד בית הסקילה יתיב טעמא

משנת נגמר הדין, מוציין אותו לסקולו. בית

1 **הסקילה היה חוץ למקלה והא דאמר בפ' נערה**
 2 **שנתפתה (כתובות דף מד. ומה: ושם) נערה**
 3 **המאורסה שאין לה פתח בית אב ועובד ע"ז**
 4 **בעיר שרובה גוים סקלין אותם על פתח בית דין**
 5 **שאני ההם דכתיב שערך ובין דלא אפשר**
 6 **מוקמינן אשרע בר"ה והאי דלא יהו שאר נסקלין**
 7 **מתחם ונבעי שערך דדלמא ליה ליה ליה נערה**
 8 **המאורסה ועובד ע"ז שני כתובים הבאים כאחד**
 9 **ועד הא כתיב הוצא כדתנן במתניתין:**
 10 **ונאמר** בפריש' השערפים. תימה הוא בקדשים
 11 דבר הלמד בהיקש אין חוזר ומלמד
 12 בגורה שזה ואיכא למיד' בפרק איהו מקומן
 13 (ובחס דף ג.)
 14 דבתי המלמד אוליין כיון דמלמד קדש אע"ג
 15 דלמד חול והוא גופה תימה בפר העדה מנא לן
 16 כיון דפר כהן משיח לא גמר אלא מהיקשא
 17 דרשן ולמאן דגמר בסוף איהו מקומן (שם דף
 18 ג.) הימנו דבר אחר איש דאגב דגמרין הוא
 19 מתנה שכתבו בו בהדיא גמרין מינה אחרנין.
 20 **שכן** אדם. דחוץ למחנה דשחטי חוץ אדם
 21 קאי כרפי' מיהו אע"ג דהיינו דאי
 22 פשטיה דקרא מימ' אם עמד בחוץ והכניס ידו
 23 לפנים ושחט וא שחט בסכין ארוכה שחטתו
 24 כשריה כראמרין פרק שני דובחים (דף לב.)
 25 ובריש חולין (דף ב:) ואם עמד בפנים והושיט ידו
 26 בחוץ ושחט בחוץ חייב דלאו בשחט תליא
 27 מילתא אלא בבחמה וקדשים דקימא בחוץ.
 28 **פיגול** הא דלא נקט נותר וטמא דלא חשיב
 29 אלא מידו דשייך בהוצאת מחנה מיהו קשה
 30 דלא חשוב פסול יוצא:
 31 **משה** היכא הוה יתיב. וא"ת כל הני דפריש
 32 למה ל' וי"ל דלא תימא נילף משחטו
 33 חוץ וקדשים מקדשים:
 34 **למה** ל' וי"ל דלא תימא נילף משחטו
 35 חוץ וקדשים מקדשים:
 36 **למה** ל' וי"ל דלא תימא נילף משחטו
 37 חוץ וקדשים מקדשים:
 38 **למה** ל' וי"ל דלא תימא נילף משחטו
 39 חוץ וקדשים מקדשים:
 40 **למה** ל' וי"ל דלא תימא נילף משחטו
 41 חוץ וקדשים מקדשים:
 42 **למה** ל' וי"ל דלא תימא נילף משחטו
 43 חוץ וקדשים מקדשים:
 44 **למה** ל' וי"ל דלא תימא נילף משחטו
 45 חוץ וקדשים מקדשים:
 46 **למה** ל' וי"ל דלא תימא נילף משחטו
 47 חוץ וקדשים מקדשים:
 48 **למה** ל' וי"ל דלא תימא נילף משחטו
 49 חוץ וקדשים מקדשים:
 50 **למה** ל' וי"ל דלא תימא נילף משחטו
 51 חוץ וקדשים מקדשים:
 52 **למה** ל' וי"ל דלא תימא נילף משחטו
 53 חוץ וקדשים מקדשים:
 54 **למה** ל' וי"ל דלא תימא נילף משחטו
 55 חוץ וקדשים מקדשים:
 56 **למה** ל' וי"ל דלא תימא נילף משחטו
 57 חוץ וקדשים מקדשים:
 58 **למה** ל' וי"ל דלא תימא נילף משחטו
 59 חוץ וקדשים מקדשים:

1 **נגמר הדין**. לחובה: **מוציין אותו** לסקולו. איידי דסקילה רישא דכולהו ארבע
 2 מיתות היא מפרש מילי דידה ברישא והדר מפרש שארא בפירקין דלקמן כסדר:
 3 חוץ לבית דין. רחוק מבית דין קצת: **שנאמר הוצא**. אלמא לאו במקום הועד
 4 קטלוחו: והסודרין בידו. לקמיה מפרש למאי מיבעי: והסום רחוק ממנו כד' שיחא.
 5 אדם רוכב על סוס ומשך על צד בית
 6 הסקילה שיחא קרוב לרוחף אחר הנסקלין
 7 ומציל ומתרחק מזה שהסודרין בידו מלא
 8 עיניו ובלבד שיוכל לראותו אם יניף בסודרין:
 9 אמר אחד. מב"ד יש לי ללמד עליו וכו':
 10 הלה. העומד על הפתח ורוכב הסוס היה
 11 מכיר בו והוא רץ אחר המנהיגים ומעמידן
 12 עד שישקרו ביד' אם יתו טעם דבריו מלא
 13 זה: ובלבד שיחא ממש בדבריו. קצית ראייה
 14 הדומה לזכות ובגמרא פריך מנא ידעי הנך
 15 סוקלין אם יש ממש בדבריו והלא לא
 16 תלמידים הם: נג' ובית הסקילה חוץ לבית
 17 דין. הוא דבעינן אבל חוץ לשלש מחנות לא
 18 בעינן: חוץ לשלש מחנות. בירושלים הוא
 19 דשייך למימר דאיכא עורה מתנה שכינה
 20 והר הכית מתנה ליהוי וכל העיר מתנה
 21 ישראל ובבתי דינים שבכל עיר ועיר נמי הוי
 22 בית הסקילה חוץ לעיר דומיא דירושלים:
 23 ומשני ג'. מתנן חוץ לבית דין: דאי נפיק
 24 בי דינא. וקבעי מקום הוועד שלהם חוץ
 25 לעיר כגון שתי סנהדרות קטנות שהיו
 26 בירושלים אחת על פתח העזרה ואחת יושב
 27 על פתח הר הבית וכן כל שאר עירות אי
 28 קבעי מקומן חוץ לחומה עבדינן בית
 29 הסקילה חוץ לב"ד רחוק מהן: כי היכי דלא
 30 ליתחוי בית דין רוצחין. דגנאי הדבר דתנן
 31 (מכות דף ז.) סנהדרין ההורגת פעם אחת
 32 בשבוע נקראת חבלנית וכל שכן אם יהיה
 33 קרוב למקומן מיחוי מקום איבוד נפשות: אי
 34 נמי. לכך היו מרחיקין בית הסקילה כדי
 35 שתהא שהות לסקילה באורך הדרך ובתוך
 36 כך ימצא אחד ראייה של זכות ויצילתו
 37 ויחזירוהו ותיהי ליה הצלה: מנא הני מילי.
 38 דבית הסקילה חוץ לשלש מחנות: פריש
 39 הנשרפים. פר העלם דבר של ציבור ופר כהן
 40 משיח שאינן נאכלין אלא נשרפין כדכתיב
 41 והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה וגו':
 42 שאין ת"ל. אין אנו למידיים ממנו כלום שהרי
 43 כבר נאמר כאשר שרף את הפר הראשון של
 44 משיח ובההוא כבר נאמר אל מחוץ למחנה
 45 ומה בא זה ללמדנו אלא ליתן להם מחנה
 46 שניה: וכשהוא אומר אל מחוץ למחנה. בצו
 47 את אהרן בהוצאת הדין של תפוח שעל
 48 המזבח החיצון שאין מלמדנו כלום שהרי כבר נאמר בפר כהן המשיח אל שפר הדין וכו' בדידהו חוץ למחנה ממילא שמעינן דשפר הדין חוץ למחנה הוא
 49 ולמה נאמר כאן ליתן לכולם מחנה שלישית דעל כרחיק כולוהו בחד דוכתא עביד להו: ולילף. מקלל מחוץ למחנה דשחטי חוץ דהוי חוץ למחנה אחת כדכתיב (ויקרא
 50 ז) ואל תתח אהל מועד לא הביא: שכן הוצא אל מחוץ מכשיר ומכפר. סימן הוא שדומה מקלל לפרים נשרפין בכל אלה ולא בשחטי חוץ: הוצא. במקלל ופרים נאמר
 51 הוצא ולא בשחטי חוץ ונאמר בהן אל מחוץ למחנה ובשחטי חוץ לא כתיב אלא אשר ישחט מחוץ ומחוץ למחנה האמור בשחטי חוץ ונאמר בכך ומחוץ למחנה
 52 האמור בשחטי חוץ אין השבירן אלא עבירה היא ובמקלל ופרים מכפר הוצאתן כראמרין (לקמן דף מג.) במתני' דיום הוה אתה עבור כו' אבל שחטי חוץ אינה כפרה
 53 אלא חטא: שכן אדם. מחוץ למחנה דמקלל באדם כתיב וכן האמור בשחטי חוץ אדם השחוט קאי שלא ישחט מחוץ למחנה ומחוץ למחנה האמור בפריש אפר קאי
 54 ולאו אדם דלא כתיב יצא אלא והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה: חוטא. מקלל חוטא הוא ושחט חוץ חוטא לאפוקי פר דלאו חוטא הוא: בנשמה. מחוץ למחנה
 55 של שניהם נטילת נשמה נאמר זה נסקל זה שחט אבל פר שחט ועומד: לישנא אחרניא נטילת נשמה דשחט חוץ היינו יחויב כרת שמתחייב בשחיטה זו: פיגול. מחוץ
 56 למחנה דשחטי חוץ ומקלל אי אתה מוצא פיגול על יד אותו חוץ למחנה אבל פרים ראיין להתפגל על יד אותו חוץ למחנה שאם שחט על מנת להקטיר אימוריהן
 57 למחנה מתפלגין ולישנא דקרא נקט דהוי חוץ למקומו פיגול כדאמר'י: בובחים (דף כח.) ואע"ג דלישנא דרבנן לא קרי פיגול אלא חוץ למחנה: מכשיר. עוף ליה. למילף
 58 חוץ למחנה האמור בשני אלו כך היה חובתו וראויין ללמוד זה מזה ולא מחוץ למחנה דשחטי חוץ שהוא שלא כדת וכמוצאו: רב פפא אמר. מהכא נפקא לן בית סקילה
 59 חוץ לג' מחנות: משה. לוי היה ושרי במחנה ליה ואמר ליה רחמנא הוצא כו': לעשייה. לומר שכמו שנצטוו כך עשו.

פרק ששי - נגמר הדין

פרק זה עוסק בדינים שלאחר הכרעת הדין, כמו כן פרק זה יתחיל לעסוק בביאור דיני הסקילה.

משנה

משנתנו מבארת שגם לאחר שנגמר דינו לחובה, עדיין התכוננו לאפשרות שמישהו ילמד זכות, ויחזירו את הדין: לאחר שנגמר הדין לסקילה, מוציאים אותו למוקלו. בית הסקילה הן הויז לכת דין, רחוק קצת מבית דין, שנאמר (ויקרא כד יד) לגבי מקלל ואת ה' החייב סקילה 'הוציא את המקלל', ולאחר מכן ירגמו אותו כל העדה.
 והיו ממנים אחד שיהיה עומד על פתח בית דין, והסודרין יגידו, וסוס ואדם רוכב עליו, רחוק ממנו - מהעומד בפתח בית הדין, בשיעור כרי שהיא רואהו. ואם אומר אחד מהיושבים בבית דין יש לי ללמד עליו זכות, מיד היה הלה - היושב בפתח, מניף פסודרין כדי לסמן לרוכב הסוס, והפסוס יין וימקדן - מעכב אותם מלהרגו עד שיחקרו הבית דין אם יש ממש בדבריו של המלמד זכות.
 מוסיפה המשנה: ואפילו הוא - הנידון בעצמו, אם אומר יש לי ללמד על עצמי זכות, היו הסודרין אותו לבית דין, לשמוע דבריו ולעייין שוב בדינו, ואפילו אביע וקמס פעמים, ובלבד שיש קמס בך דבריו - שדבריו מסתברים.

גמרא

שואלת הגמרא: ובית הסקילה הויז לבית דין הנה ויהיה, ותו לא - ולא יותר, והא תניא - והלא שנינו בברייתא, בית הסקילה הנה הויז לשלש מהנות - מחוץ למחנה שכניה לויה וישראל, ומדוע משנתנו אומרת שהיה רק מחוץ לבית דין. מתרצת הגמרא: אין - אכן הדין הוא בקראמרת, שיש להוציאו מחוץ לשלש מהנות, והא דקתני הכי - ומה ששנינו במשנתנו 'חוץ לבית דין', נפקא מינה, דאי נפק כי דינא ותיב חוץ לשלש מהנות - שאם הבית דין יוצא ממקומו ויושב כבר מחוץ למחנה ישראל, עקדינן - יש לעשות את בית הסקילה חוץ לבית דין, והטעם לכך, כי היכי דלא מיתתיו בית דין וצדיקין - כדי שלא יהיה נראה שבית דין הוא מקום איבוד נפשות. או נמי, כי היכי דיתתיו ליה הצלה - שתהיה שהות גדולה בין הכרעת הדין לבין הריגתו, ובמשך זמן זה תהיה עדיין אפשרות ללמד עליו זכות.

מבררת הגמרא: מנהגי מילי - מנין שבית הסקילה היה חוץ לשלש מהנות. מבארת הגמרא: דתנו רבנן, מה שנאמר (ויקרא כד יד) 'הוציא את המקלל אל מחוץ למחנה', היינו חוץ לשלש מהנות. מבררת הברייתא: אהה אומר חוץ לשלש מהנות, או אינו אלא חוץ למחנה אחת. משיבה הברייתא: נאמר כאן - במקלל, 'מחוץ למחנה', ונאמר בפריש הנשרפין חוץ למחנה, ודורשים גזירה שוה, מה להלן - בפריש הנשרפים, חוץ למחנה פירושו חוץ לשלש מהנות, אף כאן - במקלל, מחוץ למחנה פירושו חוץ לשלש מהנות והוא הדין לשאר הנסקלים.

מבררת הגמרא: והתם, בפריש הנשרפים עצמם, מנין שחויץ למחנה האמור בהם פירושו חוץ לשלש מהנות. משיבה הגמרא: דתנו רבנן, נאמר לגבי פר כהן משיח (ויקרא יב) 'הוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה', והיינו חוץ לשלש מהנות. מבררת הברייתא: אהה אומר חוץ לשלש מהנות, או אינו אלא חוץ למחנה אחת. משיבה הברייתא: כשהוא אומר (ויקרא ד כא) 'אל מחוץ למחנה' בפר העדה, שאין תלמוד לומר - שלכאורה אין אנו למדים ממנו כלום שיהיה כבר נאמר בפר העדה (שם) 'ישרה אותו כאשר אתה שרה'.

הראשון, כלומר שיש לשורפו באופן ששורפים פר כהן משיח, ובפר כהן משיח כבר נאמר (שם ד יא) שיש לשורפו מחוץ למחנה, אלא נאמר שוב 'מחוץ למחנה' כדי ליתן לו מנהג שניה - ללמד שצריך להוציאו מחוץ לשתי מחנות, ומעתה גם פר כהן משיח נשרף מחוץ לשתי מחנות, וכשהוא חוזר ואומר (ויקרא יד) 'אל מחוץ למחנה' בפרשן, שאין תלמוד לומר - שלכאורה אין אנו למדים ממנו כלום, שיהיה כבר נאמר בפר כהן משיח (ויקרא ד יא) 'אל שפך הדשן וישרה' כלומר ששורפים את פר כהן משיח במקום ששופכים את הדשן, אם כן כבר אמור שדין הדשן להישפך מחוץ למחנה, אלא נאמר שוב בדשן 'מחוץ למחנה' כדי ליתן לו מנהג שלישי - ללמד שצריך להוציאו מחוץ לשלש מחנות, ומכאן שאת שלשתם ופר כהן משיח, ופר העדה, והדשן היו צריכים להוציא מחוץ לשלש מחנות.

שואלת הגמרא: וליהלף - שנלמד סקילה במקלל מןשחטי חוץ - אדם השוחט קדשים מחוץ לבית המקדש שחייב כרת, מה להלן - בשחטי חוץ פירוש הפסוק 'חוץ למחנה' הוא חוץ למחנה אחת, שנאמר (ויקרא יז ד) 'ואל פתח אהל מועד לא הביאו, אף כאן במקלל, נפרש ש'מחוץ למחנה' הכוונה חוץ למחנה אחת.
 מתרצת הגמרא: מסתברא מפרים הנשרפין הנה ליה למילף - יש ללמוד מקלל, שכן מקלל דומה בכמה דברים לפריש הנשרפים ולא לשחטי חוץ, א. הוציא - בשניהם מוזכר בתורה לשון הוצאה. ב. אל מחוץ למחנה - בשניהם מוזכר לשון 'אל'. ג. מכשיר - במצוה, מה שאין כן בשחטי חוץ המחויץ למחנה הוא העבירה ולא מכשיר המצוה. ד. ומכשיר - בשניהם הוציאה מכפרת על החוטא, ואילו בשחטי חוץ הוציאה אינה כפרה אלא עבירה.
 מקשה הגמרא: אדרבה - הלא אפשר גם לומר ההיפך, שמשחטי חוץ הנה ליה למילף - שיש ללמוד מקלל משחטי חוץ, שכן דומה בכמה דברים לשחטי חוץ ולא לפריש הנשרפים, א. אדם - בשניהם מוזכר מחוץ למחנה ביחס לאדם (שמוציאים אותו לסקולו, וכן שהאדם השוחט את הקדשים נמצא בחוץ, אבל בפריש הנשרפים זה מוזכר לגבי הפר שיש לשורפו בחוץ. ב. חוטא - מקלל ושוחט בחוץ הם חוטאים, ואילו הפר אינו חוטא. ג. בנשמה - המקלל ניטלת נשמתו מחוץ למחנה וכן השוחט בחוץ נוטל את נשמת הבהמה מחוץ למחנה, אבל פריש הנשרפים ניטלה נשמתם בתוך המחנה. ד. פיגול - במקלל ובשחטי חוץ לא שייך שהמחויץ למחנה' גרום דין פיגול, אבל בפריש הנשרפים אם שחטם על מנת להקטיר אמוריהם מחוץ למחנה יש דין פיגול.
 מתרצת הגמרא: מכשיר מןכשיר עדיף ליה - מה שמקלל דומה לפריש הנשרפים בזה ששניהם הם הכשר המצוה, הוא דמיון חשוב, ולכן עדיף ללמוד מקלל מפריש הנשרפים ולא משחטי חוץ.

רב פפא מביא מקור אחר, לכך שבית הסקילה היה חוץ לשלש מהנות: רב פפא אמר, יש ללמוד מהאמור במקלל עצמו, שהרי משה רבינו, היכא הוה יתיב - היכן היה מושבו בשעה שהיה צריך להוציא את המקלל, במחנה לוניה - שהרי היה לוי, ואמר ליה רחמנא 'הוציא את המקלל אל מחוץ למחנה', והיינו להוציאו חוץ למחנה לוניה, אם כן מה שכתוב אחר כך (ויקרא כד כג) 'יוציאו את המקלל אל מחוץ למחנה' היינו ללמד שהוציאו חוץ למחנה וישראל.
 שואלת הגמרא: האי - והלא פסוק זה 'ויוציאו' וגו' מביע ליה לעשייה - צריך אותו כדי ללמד שאכן בני ישראל עשו כאשר נצטוו, ואם כן אי אפשר ללמוד מפסוק זה שהוציאו חוץ למחנה וישראל.

משיבה הגמרא: עשייה בהדיא כתיבא - זה שבני ישראל עשו כאשר נצטוו כתוב מפורש בהמשך הפסוק,

ובני ישראל עשו. כההוא קרא כתיב ודרי כלל את הכל למה לי ויוציאו שמע מינה למניינא: אלא מעתה. דדרשת ויוציאו דריש נמי וירגמו בו: בלא כסותו. ערום ואע"ג דגבי צוואה כתיב ורגמו אותו דשי"מ בלא כסותו אידי דכתיב אבן לדרשה כתב נמי אותה: במקלל כתיב אבן ובמקושש כתיב אבנים: והא האי תנא. דלעיל: נאמר קאמר. מגורה שיה דפרים ליה לה ודכי אתא רב פפא לאיפלוגי עליה דתנא: והכי קאמר. תנא דברייתא אילו לא נאמר בו כלומר הא דיליה לה מגורה שיה לאו דוקא אלא הכי קאמר אי נמי לא הוה נפיק ממשעותא דקרא אכתי לא הוה יכלנא למימר חוץ למחנה אחת דמיתניא שלש מחנות מגורה שיה דפרים והשתא אפילו גיורה שיה לא עריך: הוצא. גרידא ממשעא הוציאו

לא נתיי אחרני. והא דכתיב (דברים ז) די העדים תהיה בו בראשונה וגו' ה"א דהני מילי היכא דאותה האבן קיימת אבל אם נאבדה או נפלה לים ה"א דלא נתיי אחרני? פשיטא אחד אבן. הא דלא חשיב פתילה ששורף בה משום דאבוייתא דלקמן (דף מה) דקתני בולן נקברים עמו קאי והתם לא שייך למיתני פתילה ששורף לתוך פיה:

ואי פתב רחמנא אבנים, הוה אמינא, מעיקרא נייתי תרתי, פתב רחמנא אבן, והא האי תנא, נאמר קאמר, אילו לא נאמר קאמר, והכי קאמר, אילו לא נאמר קרא, הייתי אומר גזירה שיה. עכשיו שנאמר קרא, גזירה שיה לא צריך. רב אשי אמר, משה היכא הוה יתיב, במחנה לויה, ואמר ליה רחמנא הוצא את המקלל חוץ למחנה לויה, אל מחוץ למחנה חוץ למחנה ישראל. ויוציאו את המקלל לעשייה, עשייה, בהדיא כתיב בהו, ובני ישראל עשו פאשר צוה ה' את משה. ההוא, מיבעי ליה לסמכה [ו]לדחיה. אמרו ליה רבנן לרב אשי, לדידה, כל הני הוציא דכתיבי בפרים הנשקפים, מאי דרשת בהו? קשיא: אחר עומד בו: אמר רב הונא, פשיטא לי, אחר אבן שנשקל בה, ואחר עין שננתלה בו, ואחר כיוף שנהרג בו, ואחר סודר ששחנק בו, פולן משל צבור. מאי מעשא, דמדודיה לא אמרין ליה, זיל וליתיה ולקטול נפשיה. בעי רב הונא, סודר ששניפין בו, וכוס שרץ ומעמיקין, משל מי הוא. פון דהצלה דידיה, מדודיה הוא. או דילמא, פון דכי דינא מחייבין למעבד פה הצלה, מדודיהו, ותו, הא דאמר רבי חייא בר רב אשי, אמר רב חסדיא, הוציא ליהרנ, משקין אותו קורט של לבונה בכוס של יין כדי שחטרף דעתו, שנאמר 'תנו שכר לאוהב ויין למרי נפש'. ותניא, נשים יקרות שפירושלים היו מתנדבות ומביאות אותן, לא התנדבו נשים יקרות, משל מי? הא ודאי מסתברא משל צבור, פון דכתיב 'תנו', מדודיהו. בעא מיניה רב אחא בר הונא מרב ששת, אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות, ונשתתק, מהו. מנפח רב ששת בידיה, נשתתק, אפילו אחד בסוף העולם נמו. התם לא קאמר, הקא קאמר, מאי. תא ששע, דאמר רבי יוסי בר חנינא, אחד מן התלמידים שזיפה ומת, רואין אותו אפילו חי ועומד במקומו. זיפה, אין. לא זיפה, לא. זיפה, פשיטא לי. אמר, תיבעי קד: אפילו הוא בו: ואפילו פעם ראשונה ושניה? ותתניא, פעם ראשונה ושניה, בין שיש ממש בדבריו, בין שאין ממש בדבריו, אמר רב ואילף, אם יש ממש בדבריו, מחזירין אותו. אין ממש בדבריו, אין מחזירין אותו. אמר רב פפא, תרגומה, מפעם שניה ואילף. מנא דיעי? אמר אביי, דמסרינו ליה זוגא דרבנן. אי איתא ממש בדבריו, אין. אי לא, לא. ולימסר ליה מעיקרא? אנב דבעית, לא מצא אמר כל מאי דאית ליה: משנה מצאו לו זכות, פטרוהו. ואם לאו, יוצא ליסקל. וברזו יוצא לפניו, קודם:

איש פלוני בן פלוני יוצא ליסקל, על שעבר עבירה פלונית, ופלוני ופלוני עריו, כל מי שידע לו זכות יבא וילמד עליו: גמרא אמר אביי, וצריך למימר ביום פלוני, ובשעה פלונית, ובמקום פלוני. דילמא איתא דידע, ואתו ומוים להו: וברזו יוצא לפניו: לפניו אין, מעיקרא לא. והתניא, בערב הפסח תלאוהו לישו [הנוצרי], ותברזו יוצא לפניו ארבעים יום, [ישו הנוצרי] יוצא ליסקל על שבישף והסית והדיח את ישראל, כל מי שידע לו זכות יבא וילמד עליו, ולא מצאו לו זכות, ותלאוהו בערב פסח. אמר עולא, ותסברא, [ישו הנוצרי] בר הפוכי זכות הוא? מסית הוא! ורחמנא אמר לא תקמול ולא תקפס עליו. אלא, שאני ישו [הנוצרי] דקרוי למלכות הוה. תנו רבנן, חמשה תלמידים היו לו לישו [הנוצרי, ואלו הן] מתאי, נקאי, נצר, ובוגי, ותודיה. אתויה למתאי, אמר להו, מתאי יהרג? הכתיב 'מתי אבוא ואראה פני אלקים'. אמרו לו, אין, מתאי יהרג, דכתיב 'מתי ימות ואבד שמו'. אתויה לנקאי, אמר להו, נקאי יהרג? הכתיב 'ונקו וצדיק על תהרג'. [אמרו לו], אין, נקאי יהרג, דכתיב 'במסתרים יהרג נקי'. אתויה לנצר, אמר [להו], נצר יהרג? הכתיב 'ונצר משרשיו יהרה'. אמרו ליה, אין, נצר יהרג, דכתיב 'ואתה השלכת מקברך בנצר נתעב'. אתויה לבוגי, אמר [להו], בוגי יהרג? הכתיב 'בני פכורי ישראל'. אמרו לו, אין, בוגי יהרג, דכתיב 'הנה אנכי הורג את בנך בכורך'. אתויה לתודיה, אמר [להו], תודה יהרג? הכתיב 'מוזור לתודה'. אמרו לו, אין, תודה יהרג, דכתיב 'זבח תודה יכבדני'.

אמר

1 אל תוציא לעו. אף על גב דבחלוקת הארץ היו אורים ותומים:
 2 **זואת** וכזאת. הא דלא מרבינן חרמים הרבה כדדיש (לעיל דף כא.)
 3 גבי כהנה וכנהה לפי שלא היו כ"כ מלחמות במדבר שנוכל לרבות שמעל
 4 בחרמים: **מלמד** שלא ענש על הנסתרות עד שעברו את הירדן. כך כתוב ברוב

1 **זוכח את יצרו.** לאחר שהסיתו לחטוא הוא זוכחו והורגו ושב בתשובה ומתודה
 2 עליו שני נתינין דריש לשני כבודים: **זכחי אלהים.** לשון רבים משמע: **לא תבוה.** אין
 3 דרכך לבזותה: **מתני' זואת וכזאת עשיתי.** בגמרא מפרש שמעל בחרמים אחרים:
 4 **שהוא מזומם.** שהעדים שקרים ובמשחבתם הרעה הרגוהו: **יתו כל אדם.** אף

5 החוטאים יהיו אומרים כן לנקות את עצמן מן
 6 הבריות ויציא לעו על העדים והדיינים: **נמי'**
 7 **שים נא כבוד.** נא בקשה: **דילמור.** רכיל:
 8 **אמר לו.** עכן: **יהושע בגורל אתה בא.**
 9 להורגני שלא בעדים: **בבקשה ממך.** היינו
 10 דקאמר ליה נא: **שחדיה במילי.** השחידו
 11 בשוחד דברים עד שהרדה שבשנאמר לו תן
 12 לו תודה סבור שאין מבקשין ממנו אלא
 13 הודאה ולא יתרגמה: **אנכי חמאתי.** במעל
 14 זה: **זואת וכזאת עשיתי.** הרי שלשה: **שנים**
 15 **בימי משה.** אותה של כעניי מלך ערד
 16 דכתיב (במדבר כא) וידר ישראל נדר וגו'
 17 והחרמתי את עריהם אסרום עליהם בהנאה
 18 וחיצוא בוו עשה בעירות אחרות ולא
 19 נתפרסמה: **מאי מעמא לא איענוש.** ישראל
 20 על מעלתו כי היכי דאיענוש השתא: **לפי**
 21 **שלא ענש.** המוקם את צדיקים שבשאריל:
 22 על הנסתרות. שביד עוברי עבירה אלא על
 23 העבירות הידועות: **עד שעברו את הירדן.**
 24 ושמעו וקבלו עליהם ברכות וקללות בהר
 25 גריזים וזר עיבל ונעשו ערבים זה בזה
 26 כדארמין במסכת סוטה (דף לו) מיד נענשו
 27 זה על זה ואפי' לא ידע זה בעבירות שביד
 28 חבירו ובימי עכן כבר עברו את הירדן: **מלמד**
 29 **שלא ענש על הנסתרות עד שעברו בו.**
 30 נראה לי דה"ג מלמד שענש על הנסתרות
 31 משעברו ולמאי דגרס נמי שלא ענש עד
 32 שעברו היא היא והכי קאמר מלמד שמה
 33 שלא ענש על הנסתרות לא נהג אלא עד
 34 שעברו אבל משעברו ענש והכי דרשינן
 35 לקרא הנסתרות לה' אלהינו משמע עליו
 36 לבקש עלבון העבירה וליפרע מן העוברים
 37 ואין עלינו עונש בדבר: והנגלות לנו. קולר
 38 תלוי בצואר כולנו ואי לאו נקודה הזה
 39 אמיינא כך היא המדה לעולם באתה הנקודה
 40 לדרוש דאין מדה זו נהוגת לפטרנו מן
 41 הנסתרות אלא עד שעברו את הירדן והיה
 42 לו לנקוד את הנקודה הזאת על לה' אלהינו
 43 ללמד שלא עד עולם הן לה' אלהינו אבל
 44 לא אורח ארעא לנקוד את השם נקוד על
 45 לנו ולבנינו לומר שאין כאן מקומו ממש
 46 אלא למעלה מן הנגלות נמי ניתן לדרוש כך
 47 הנסתרות לה' אלהינו ולנו ולבנינו שאף אנו
 48 נענשים ומיהו אי הוה כתיב ליה הכי הזה
 49 משמע דאף קודם שעברו את הירדן נמי
 50 להכי פלגינהו נקוד לומר דלכאן ולכאן הוא
 51 נדרש ולומר לך דעד השתא בסוף ארבעים
 52 שנה שנאמר להם מקרא זה בעברות מואב
 53 לא היו הנסתרות אלא לה' אלהינו אבל
 54 מכאן ואילך הם אף לנו ולבנינו ונקודה
 55 דעי'ן שבמד בחלק באתה דלא תימא
 56 מעולם ועד עולם אלא מעתה מתחלת מדה
 57 זו ותנהוג עד עולם: **וכי ענש על הנסתרות**
 58 **האחרים לעולם:** והרי כבר נאמר עד עולם.
 59 ואי לאו אפסורא דנסתרות קאי לאשמעינן

60 יעד עולם תנהוג מדה זו דלא תימא משיעברו את הירדן וקבלו עליהם ערבות יעשו זה על זה למה לי דכתביה אי משום חיובא דנגלות דעונש נהוג עכשו
 61 ינהוג לעולם דלמה יפסוק: **אלא.** הנקודה לימדתך היאי דכתיב הנגלות לנו ולבנינו לאו עד הנה נהגה מדה זו אלא מכאן ואילך דכל נקודה למעט דכך לא ענש את
 62 אחרים על עונשין שבגלו עד שעברו את הירדן: **אלא.** לרבי נחמיה כיון דאף משעברו לא ענש על הנסתרות:

5 **אמר רבי יהושע בן לוי,** כל הזוכח את יצרו, ומתודה
 6 עליו, מעלה עליו הפתוב פאילו פיבור להקדוש
 7 ברוך הוא בשני עולמים, העולם הזה והעולם הבא,
 8 דכתיב, 'זוכח תודה יבגדני'. ואמר רבי יהושע בן
 9 לוי, בזמן שבית המקדש קיים, אדם מקריב עולה,
 10 שבר עולה בידו. מנחה, שבר מנחה בידו. אבל מי
 11 שדעתו שפלה, מעלה עליו הפתוב פאילו הקריב כל
 12 הקרבתות פוקו, שנאמר 'זכחי אלהים וזח נשפדה'.
 13 ולא עוד, אלא שאין תפלתו נאמרת, שנאמר 'לב
 14 נשבר ונדרפה אלהים לא תכוה': משנה היה רחוק
 15 מבית המקדש כעשר אמות, אומרים לו 'התודה',
 16 שכן דרך כל המומתין מתודין, שכל המתודה יש
 17 לו חלק לעולם הבא. שכן מצוינו בעקו, שאמר לו
 18 יהושע 'בני שים נא כבוד [לה'] אלהי ישראל ותן לו
 19 תודה ויען עכן את יהושע ויאמר אמנה אנכי חמאתי
 20 זכואת וכזאת וגו'. ומנן שפיפר לו וידיו, שנאמר
 21 ויאמר יהושע מה עברתנו ופקדו ביום הזה, 'ביום
 22 הזה' אתה עכור, ואי אתה עכור לעולם הבא. ואם
 23 אינו יודע להתודות, אומרים לו, אמור 'תהא מיתתי
 24 בפרה על כל עונותי'. רבי יהודה אומר, אם היה
 25 יודע שהוא מזומם, אומר 'תהא מיתתי בפרה על כל
 26 עונותי, חוץ מעון זה'. אפרו לו, אם פן יהו כל אדם
 27 אומרים פן, פדי לנקות עצמן: **גמרא** תנו רבנן, 'נא',
 28 אין 'נא' אלא לשון בקשה, בשעה שאמר הקדוש
 29 ברוך הוא ליהושע 'חמא ישראל', אמר לפניו רבונו
 30 של עולם, מי חמא. אמר ליה, וכי דילמור אני, לך
 31 הפל גורלות. לך והפיל גורלות, ונפל הגורל על
 32 עכן. אמר לו, יהושע, בגורל אתה פא עלי. אתה
 33 ואלעזר הכהן שני גדולי הדור אתם, אם אני מפיל
 34 עליכם גורל, על אחד מכם הוא נופל. אמר לו,
 35 בבקשה ממך, אל תוציא לעו על הגורלות, שעתידה ארץ ישראל שתחלק בגורל, שנאמר
 36 אך בגורל יחלק את הארץ, תן תודה. אמר רבינא, שחודי שחדיה במילי, כלום נבקש ממך
 37 אלא הודאה, תן לו תודה והפיפר. מיד יען עכן את יהושע ויאמר אמנה אנכי חמאתי לה'
 38 אלהי ישראל זכואת וכזאת עשיתי'. אמר רב אפי אמר רבי חנינא, מלמד שמעל עכן בשלשה
 39 חרמים, שנים בימי משה, ואחד בימי יהושע, שנאמר 'זואת וכזאת עשיתי'. רבי יוחנן אמר
 40 משום רבי אלעזר ברבי שמעון, חמישה ארבעה בימי משה, ואחד בימי יהושע, שנאמר 'אנכי
 41 חמאתי זכואת וכזאת עשיתי'. ועד השתא, מאי מעמא לא איענוש. אמר רבי יוחנן משום
 42 רבי אלעזר ברבי שמעון, לפי שלא ענש על הנסתרות עד שעברו ישראל את הירדן. פתנאי,
 43 הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם, למה נקוד על לנו ולבנינו ועל עי'ן
 44 שב'עו', מלמד שלא ענש על הנסתרות, עד שעברו ישראל את הירדן, דברי רבי יהודה.
 45 אמר לו רבי תנחומי, וכי ענש על הנסתרות לעולם, והלא כבר נאמר עד עולם. אלא, כשם
 46 שלא ענש על הנסתרות, כך לא ענש על עונשין שבגלוי, עד שעברו ישראל את הירדן. אלא

46 שניכם מי הוא החוטא, הרי בהכרח שעל אהרן מכם הוא נזפל,
 47 ואם כן אין להוכיח על פי הגורל שאני הוא החוטא. אמר לו
 48 יהושע לעכו, כבן קשה מפה, אל תוציא לעז על הנזירות לומר שאין
 49 בגורל ממש, שהרי עתידה ארץ ישראל שתתחלק בגורל, שנאמר
 50 (במדבר כו ט) 'אך בגורל יחלק את הארץ', וכדי שלא יצא לעז על
 51 אמינות הגורלות, בבקשה ממך תן תודה - הודה על האמת
 52 שחטאת.
 53 אמר רבינא, שהודי שהיה במילי - פיתחו יהושע בדברים, שאמר
 54 לו כלום נבקש ממה אלא הודאת, תן לו תודה והיפטר כלומר
 55 יהושע הטעה אותו שיחשוב שלא מתכוונים להורגו אלא רק
 56 רוצים שהוא יודה ובוה יפטר. מיד ויען עכו את יהושע ויאמר
 57 'אמנה אנכי חמאתי לה' אלהי ישראל וכוונת וכוונת עשיתי'.
 58 הגמרא דורשת את התיבות 'כוונת וכוונת': אמר רב אפי אמר רבי
 59 חנינא, מלמד שמעל עכו בשלשה חרמים, שנים בימי משה ואהרן
 60 בימי יהושע, שנאמר 'אנכי חמאתי' בפעם הזאת, וחזן מזה כונת
 61 - פעם נוספת, וכוונת - עוד פעם נוספת, עשיתי חטא זה. רבי יוחנן
 62 אמר משום רבי אלעזר ברבי שמעון, חמשה פעמים מעל עכו
 63 בחרם, ארבעה בימי משה ואהרן בימי יהושע, שנאמר 'אנכי חמאתי
 64 וכוונת וכוונת עשיתי', ומכל יתור של האות וא"ו בתיבות וכוונת,
 65 יש לדרוש פעם נוספת.
 66 מקשה הגמרא: ועד השתא - עד עכשיו מאי מעמא לא אינוש -
 67 מדוע על ענשו ישראל כשמעל עכו בחרם בימי משה, כשם
 68 שנעשו עכשיו. מתרצת הגמרא: אמר רבי יוחנן משום רבי אלעזר
 69 ברבי שמעון, לפי שלא ענש הקדוש ברוך הוא את הצדיקים
 70 שבישראל על הנספחות - על עבירות שעשו הרשעים בסתר, עד
 71 שיעברו ישראל את הירדן.
 72 הגמרא מביאה שתירוצי זה שנוי במחלוקת תנאים: כותבי, נאמר
 73 בתורה (דברים כח כ) 'הנספחות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד
 74 עולם', כלומר שאם הרשעים עשו עבירות בסתר, הרי זה לה'
 75 אלוקינו ואין הצדיקים נתבעים ונענשים על כך, אבל על עבירות
 76 שעשו הרשעים בגלוי נתבעים הצדיקים. מבררת הברייתא: למה
 77 נקוד על לנו ולבנינו ועל עין שבעד - מדוע ישנן נקודות בספר
 78 התורה מעל האותיות של לנו ולבנינו ומעל העיין של עד?
 79 משיב רבי יהודה: מלמד שכל מה שלא ענש הקדוש ברוך הוא על
 80 הנספחות, היה רק עד שיעברו ישראל את הירדן, אבל לאחר מכן
 81 הצדיקים נענשים גם על העבירות שרשעים עושים בסתר. כלומר
 82 שהנקודות באו לומר שיש לדרוש את התיבות לנו ולבנינו גם
 83 על הנספחות, דברי רבי יהודה. אמר לו רבי נחמיה, וכי ענש על
 84 הנספחות לעולם - וכי אפשר לומר שלאחר שעברו את הירדן
 85 הקדוש ברוך הוא מעניש את הצדיקים על הנספחות, והלא כבר
 86 נאמר שהנספחות לה' אלוקינו עד עולם, כלומר על כרחך
 87 שתיבות 'עד עולם' נדרשות על הנספחות, שהרי על הנגלות אינו
 88 צריך לומר שניהג עד עולם, שהרי עונש הקיים מדוע שיפסיק.
 89 אלא על כרחך שהנקודות באו ללמד, שבשם שלא ענש את
 90 הצדיקים על הנספחות של הרשעים, כך לא ענש את הצדיקים על
 91 עונשין שבגלוי - עבירות שבגלוי של הרשעים, עד שיעברו ישראל
 92 את הירדן, שרק לאחר שעברו, הצדיקים נענשים על עבירות
 93 שבגלוי של הרשעים, אבל על העבירות הנספחות, גם לאחר
 94 שעברו את הירדן לא נענשים הצדיקים. ולדבריו הנקודות
 95 נדרשות למעט, שמה שכתוב 'הנגלות לנו ולבנינו' לא היה עד
 96 היום, אלא רק מהיום ואילך.
 97 מקשה הגמרא: אלא לרבי נחמיה,

1 מאחר שהובא לעיל (בהשמטה מהצנזורה המובאת בהערה)
 2 הפסוק 'זובח תודה יכבדני', מביאה הגמרא דרשה שנלמדה
 3 מפסוק זה: אמר רבי יהושע בן לוי, כל הזבח את יצרו, ותתודה
 4 עליו - וגם הוא מתוודה על חטאו, מעלה עליו הכתוב התורה
 5 מחשיבה אדם שעשה כן, כאילו ביבדו להקדוש ברוך הוא בשני
 6 עולמים, העולם הזה והעולם הבא, דכתיב, 'זובח תודה יכבדני'
 7 (תהלים נ ג), והיינו המביא לי זבח של תשובה והודאה על
 8 עונותיו, מכבד אותי, ודורשים את שתי הנונין לשני כיבודים.
 9 דרשה נוספת: ואמר רבי יהושע בן לוי, בזמן שבית המקדש קיים,
 10 אדם מקריב עולה, שבר עולה בידו, הקריב מנחה, שבר מנחה בידו,
 11 אבל מי שדעתו שפלה - שאינו מתגאה, מעלה עליו הכתוב כאילו
 12 הקריב כל הקרבנות בולו, שנאמר (תהלים נא ט) 'זבחי אלהים רוח
 13 נשברה', דהיינו שאדם שרוחו שפלה, כאילו הקריב את כל זבחי
 14 האלוקים, כלומר את כל הקרבנות. ולא עוד, אלא שאין תפלתו
 15 נמאסת לפני הקב"ה, אלא הוא מכבד ומקבל את תפלתו, שנאמר
 16 (תהלים סו) 'לב נשבר ונדכה אלהים לא תבוז' - כלומר אין דרך
 17 הקדוש ברוך הוא לבזות תפילה היוצאת מלב נשבר.

משנה

18 היה רחוק מבית הסקילה כעשר אמות, אומרים לו 'התודה' - אמור
 19 וידוי על חטא זה ועל שאר חטאים, שכן דרך כל המומתין - כל
 20 היוצאים למות על ידי בית דין מתודו, שכל המתודה יש לו חלק
 21 לעולם הבא וכל זה היו אומרים לו.
 22 מביאה המשנה את המקור לכך שהתודה יש לו חלק לעולם
 23 הבא: שכן מצינו בעכו, שנאמר לו יהושע (יהושע י ט"ב), 'בני שים נא
 24 כבוד לה' אלהי ישראל ותן לו תודה - התוודה, ויען עכו את
 25 יהושע ויאמר אמנה אנכי חמאתי לה' אלוקי ישראל וכוונת וכוונת'
 26 וגו', ומצינו שביפר לו וידויו והיה לו חלק לעולם הבא, שנאמר (שם
 27 ז ב) 'ויאמר יהושע מה עברתנו ועברך ה' ביום הזה', ונדרש, 'ביום
 28 הזה' אתה עכור, ואי אתה עכור לעולם הבא.
 29 ואם אינו יודע להתוודות - שאינו זוכר את עונותיו, ואינו יכול
 30 לפרוט, אומרים לו, אמור 'תהא מיתתי בפניה על כל עונותי'.
 31 רבי יהודה אומר, אם היה יודע שהוא מיוזם, כלומר שהעדים
 32 שקרנים, ובאמת לא עבר על עבירה זו, אומר 'תהא מיתתי בפניה
 33 על כל עונותי חוץ מעון זה'. אמרו לו חכמים לרבי יהודה, אם בן
 34 יהו כל אדם אומרים בן, כדי לנקות עצמן - לפרסם שבאמת לא
 35 חטאו, ונמצא שיוצא בזה לעז על העדים ועל הדיינים, אלא
 36 לעולם אם היה אומר כן היו משתיקים אותו.

גמרא

37 תנו רבנן, אמר יהושע לעכו, 'בני שים נא' כבוד לה' אלהי ישראל
 38 ותן לו תודה, אין נא' אלא לשון בקשה, והיינו שבשעה שנאמר
 39 הקדוש ברוך הוא ליהושע 'תהא ישראל' (שם י ט"ב) - אחד מישראל
 40 מעל בחרם. אמר יהושע לפניו, רבוננו של עולם אמור לי מי חטא.
 41 אמר ליה הקדוש ברוך הוא ליהושע, ובי דילמור (זהוהך רכיל)
 42 אני, אלא לך תפל גורלות. הלך יהושע והפיל גורלות, ונפל הגורל
 43 על עכו. אמר לו עכו ליהושע, יהושע, בגורל אתה בא עלי
 44 להורגני, ובלי עדים, הלא גם אם אתה ואלעזר הבתן ששני גדולי
 45 היום אתם, אם אני מפיל עליכם גורל - אם אעשה גורל מבין

1 דנסתרות משעברו ונגלות לעולם אמר ליה רבי נחמיה וכי ענש על הנסתרות והלא כבר
2 נאמר עד עולם ואי קאי עד עולם אנסתרות ע"כ יש להשוותן דבאותו ענין דקאי אנגלות
3 קאי אנסתרות דמסתמא קאי בשוה אם איתא דקאי אתריותו אלא ודאי לא קאי
4 אנסתרות כלל שזו היא הסברא דלא מיענשי ארתינו עליהו לעולם ולא כתיב נסתרות
5 אלא להקיש להו נגלות דכשם שלא ענש על
6 הנסתרות קודם שעברו שזו הסברא כך לא
7 ענש על הנגלות ולהכי איתא היקש ונקודה דאי
8 לאו נקודה ה"א דאיתי היקש דלא מיענשי
9 עונשא רבא אבל זוטא מיענשי לפי שהיה להם
10 למחות קמיל נקודה דלא מיענשי כלל ולפי
11 נקודה דעיי"ן לא יתישב לר' נחמיה.
12 **ואתם** ריחוקתם ששים מלין. דהר גרויס ור
13 עיבל היו רחוקים ששים מיל מן הירדן
14 כדאיתא בפרק אלו נאמרין (סוטה דף לו.) וש
15 לתמה והלא כדון עשה דהא כתיב והיה
16 בעברכם את הירדן תקימו את האבנים האלה
17 אשר אבני מצוה אתכם היום בחר עיבל ומה
18 היה יכול לעשות שלא מצא הר גרויס ור
19 עיבל עד שם ובפרק אלו נאמרין פליגי תנאי
20 דהניא הלא המה בעבר הירדן מעבר הירדן
21 ואילך דברי ר' יהודה פירוש ברוח מן הירדן
22 היושב בערבה אלו הר גרויס ור עיבל שישבין
23 בתן כותים ר"א אומר הלא המה בעבר הירדן
24 סמוך לירדן דאי מעבר הירדן ואילך והכתיב
25 והיה בעברכם את הירדן וס"ל לר"א דהר גרויס
26 ור עיבל שבסמוך לירדן דבר הכתוב ושנים היו
27 ובירושמי אמר מה מקיים רבי אליעזר דר
28 גרויס ור עיבל ב' גבושיות עשו וקראו לאחת
29 הר גרויס ולאחת הר עיבל על דעתיה דר'
30 יהודה ששים מיל הלכו באותו היום על דעתיה
31 דר' אליעזר לא זזו ממקומן והשתא ר' שילא
32 הדבא סבר דקראי בר' אליעזר והיה לו להישוע
33 לעשות כן והוא הלך לר' גרויס ור עיבל שבין
34 הכותים ורב דאמר בהר דיהושע שפיר עבד
35 מצי סבר כרבי יהודה או בר' אליעזר
36 **חיישינן** שמא שד הוא. דוקא בשדות
37 ובהרים מקום שאין בני אדם
38 מצויין דשכיוו שם שדים אפי' ביום כדהיא
39 דפ' בתרא דיבמות (דף קכב.) ושם שעלה לר' ד
40 אבל בעני אפילו בלילה לא חיישינן דאי לאו
41 הכי היאך אדם נותן שלום לחבירו בלילה
42 והיאך אשה מתגרשת בלילה והא דלא משני
43 הכא דחו לה בבואה דבבואה כדמשני (ביבמות
44 שם) משום דאין בבואה ניכרת בלילה
45 **הא**

1 **עבן כ"ט אינוש.** ישראל עליה הלא מן הנסתרות היא: **המא** ישראל. מדלא אמר
2 חטא העם עדיין שם קדושתם עליהם: **חילפי.** ארטייא"ש: **מושך** בערלה. משך את
3 עור אמתו תמיד עד שנשררבה וכיסתה את ראש הגיד כדי שלא יראה מהול:
4 **שפיטא.** ה"א אילעא גופיה אמר דעבר על כל התורה: **לא פקר.** לא הפקיר עצמו
5 כל כך: **כנערה המאורסה.** כתיב כי עשתה
6 נבלה בישראל: **כולי האי.** רע לשמים ורע
7 לבריות לבייש את משפחתה ולאוסרה על
8 בעלה: **דיניה כנערה המאורסה.** נצטוו
9 לסלקו: **לדרותן.** שיראו את קלקולן ויחזרו
10 בעצמן ולא יוסיפו למעול בחרם: **הראוי**
11 **לשפיטה.** כסף זהב ובגדים: **הראוי** לסקילה.
12 הוא שורר ובהמותיו וקנס היה לרדות את
13 האחרים: **איצטלא** דמילתא. טלית של צמר
14 נקי בן יומו שמכבדין אותו למילת מלכשים
15 לבוש שלא יתבלבך צמרו: **סריבלא דצריפא.**
16 צבוע בצרף שקורין אלונים: זה משה.
17 כשהיה צריך לבקש רחמים על ישראל היה
18 מדבר בלשון רכה: **פלילות** דין: ולו הוואלנ.
19 ולואי שהוואלנו לישוב ולא לעבור את הירדן
20 משמע שטוב היה לנו שלא לקיים מצוותך
21 שאמרת לנו קום עברו את הירדן: **קום** לך.
22 משלך ומידך היתה זאת להם שאף בשבילך
23 נעשנו שלא קיימת את דברי: **ריחוקתם** ששים
24 מיל. הר גרויס ור עיבל רחוקים ששים מיל
25 מן הירדן במסכת סוטה (דף לו.) ושם הקימו
26 את האבנים: **כן עשה יהושע.** מקרא כתוב כן
27 ולא יפה דרש רבי שילא שיהושע שניה:
28 **אתה** נגיפת להם. שלא היה לך לאסור
29 עליהם בית יריחו: **והיינו דקאמר** להו כע.
30 רק שללה ובהמתה תבחו שלא תחרימם
31 ער: **היבי** עבדי. דמשתתחה לאדם בלילה
32 דכיון דאמר לו הלנו אתה אם לצרני
33 (יהושע ה) ממכלל דלילה הוא דאי בימנא
34 וכי לא היה מכיר בין שרי ישראל לשרי
35 אומות העולם: **שמא** שד הוא. ואין מוציאין
36 שם שמים על המזיק ושלום שם שמים הוא
37 שבאמר (שופטים ו) ויקרא לו ה' שלום וכ"ש
38 שאין משתתחה דדומה כמשתתחה לשעירים:
39 **אמר**

1 **בשלל אדרת שנער** אחר טובה ומאיתים שקלים כסף, רב אמר, איצטלא דמילתא. וישמואל
2 אמר, סרבלא דצריפא. ויציקום לפני ה', אמר רב נחמן, בא וחקטם לפני המקום. אמר לפניו,
3 רבונו של עולם, על אלו תיהרג רובה של סנהדרין, דכתיב ויפכו מהם אנשי העו כשששים
4 ויששה איש, ותנאי שלשים ויששה ממש, דברי רבי יהודה. אמר לו רבי נחמיה, וכי שלשים
5 ויששה היו, והלא לא נאמר אלא כשששים ויששה איש. אלא, זה יאיר בן מנשה, ששקול
6 כנגד רובה של סנהדרין. אמר רב נחמן אמר רב, מאי דכתיב 'תחננוים ידבר רש ועשיר יענה עזות', 'תחננוים ידבר רש' זה משה,
7 ועשיר יענה עזות' זה יהושע. מאי טעמא, אילימא משום דכתיב ויציקום לפני ה', ואמר רב נחמן בא וחקטן לפני המקום. אטו,
8 פנחס לא עבד הכי? והכתיב ויעמד פנחס ויפלה ותעצר המזגה, ואמר רבי אלעזר ויתפלל לא נאמר, אלא ויפלה, מלמד שעשה
9 פלילות עם קונו. בא וחקטן לפני המקום, אמר לפניו, רבונו של עולם, על אלו יפלו עשרים וארבעה אלף מישראל, דכתיב ויהיו
10 המתים במזגה ארבעה ועשרים אלף. ואלא מהכא, למה העברת העביר את העם הזה את הירדן. משה נמי, מימר אמר למה
11 הועתה לעם הזה? אלא מהכא ולו הוואלנו וגשב בעבר הירדן ויאמר ה' אל יהושע קום לך. דרש רבי שילא, אמר לו הקדוש
12 ברוך הוא, שלך קשה משלחם. אני אמרתי והיה בעברכם את הירדן תקימו, ואתם ריחוקתם ששים מיל. בתר דנפק, אוקים רב
13 אמורא עליה ודרש, פאשר צוה ה' את משה עבדו, בן צוה משה את יהושע, וכן עשה יהושע, לא הסיר דבר מפל אשר צוה
14 ה' את משה. אם בן, מה תלמוד לומר 'קום לך'. אמר לו, אתה גרמת להם, והיינו דקאמר ליה בעי' ועשית לעו ולמלכה פאשר
15 עשית ליריחו ולמלכה וגו'. ויהי בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא וגו' ויאמר לא כי אני שר צבא ה' עתה כאתי [ויפול
16 יהושע אל פניו ארצה וישתחו], היכי עבד הכי, והאמר רבי יוחנן, אסור לו לאדם שיתן שלום לחבירו בלילה, חיישינן שמא
17 'שד' הוא. שאני התם, דקאמר ליה 'אני שר צבא ה' עתה כאתי' וגו'. ודילמא משקרי? גמירי, דלא מפקי שם שמנים לכפלה.
18 **אמר**

53 נמי לא מיבעי דאיכא למימר דהאי דהרדי בהו דאמרי מה לנו לחוב בדמו: דיהבי
 54 טעמא למילתייהו. מפני שראה פלונית היינו שואנים אותו: דבעיא מבכא. מעשה
 55 במוכס אחד ישראל רשע אחד שמת וכו כיום מת אדם גדול בעיר ובאו כל בני
 56 העיר ונתעסקו במטתו וקורבי אותו מוכס הוציאו גם את מטת המוכס אחריו וקפצו

עליהם אויבים והניחו המטות וברחו והיה
 58 שם תלמיד אחד שישב לו עם מתת רבו
 59 לאחר זמן חזרו גדולי העיר לקבור את
 60 החכם ונתחלף להם מטתו בשל מוכס והיה
 61 אותו תלמיד צועק ולא הועיל וקורבי
 62 המוכס קברו את החכם ונצטער בה אותו
 63 תלמיד מאד מה חטא גרם ליקבר זה בבדיון
 64 ומה זכה אותו רשע ליקבר בכבוד גדול כזה
 65 נראה לו רבו בחלום ואמר לו אל תצטער
 66 בא ואראך בכבודי בן עדן בכבוד גדול ובה
 67 ואראך אותו האיש בגיהנם וציר של פתח
 68 יגהם טובב באינו אבל פעם אחת שמעתי
 69 בננות תלמידי חכמים ולא מחיתי ולכן
 70 נגעתי וזה פעם אחת היכן סודרה לשר
 71 העיר ולא בא שר העיר וחילקה לעניים והה
 72 היה שכרו אמר אותו תלמיד עד מתי יהא
 73 אותו האיש נדון בדיון קשה אמר לו עד
 74 שימות שמעון בן שטח ויכנס תחתיו אמר לו
 75 למה אמר לו מפני נשים משפחות
 76 ישראליות שיש באשקלון ואינו עושה בהן
 77 דין למחר סיפר אותו תלמיד דברים לשמעון
 78 בן שטח מה עשה כינס שמונים בחורים בעלי
 79 קומה והיה אותו היום יום גשמים ונתן כד
 80 גדולה ביד כל אחד ואחד וקיפל טלית
 81 בתוכם ואמר להן הוזהרו בהן שחן שמונים
 82 ובשעה שתכנסו יגביה איש אתת מהן מן
 83 הארץ ושוב אין מכשפות שולטות בכח ואם
 84 לאו לא נובל להם הלך לו שמעון בן שטח
 85 לטרקלין שלום והניח הבחורים מבחוץ
 86 אמרו לו מי אתה אמר להן מכשף אני
 87 ולנסותכם בכשפים באתי אמרו לו ומה
 88 כשפים בידך אמר להן יכולני להביא לכם
 89 שמונים בחורים טעופי טליתות נגובות
 90 ואע"פ שהוא יום גשמים אמרו לו הנראה
 91 יצא לחוץ ורמז להם הוציאו הטליתות מן
 92 הכדים ונתעטפו בהן ונכנסו ואת כל אחד
 93 את אחת מהן והגביה ויכלו להם הוציאים
 94 ותלאום כולם ונתקאו קרוביהם בדבר ובאו
 95 שנים מהם וכוונו דבריהם והעידו על בנו של
 96 שמעון בן שטח חיוב מיתה ונגמר דינו
 97 וכשהיה יוצא לסיקל אמר אל שבי ען זה
 98 לא תהא מיתתי כפרה לי ואם אינו בן תהא
 99 מיתתי כפרה על כל עונותי וקולר תלי
 100 בצואר עדים ושמעו אלו חזרו בהם ונתנו
 101 טעם לדבריהם מחמת שנתא הנשים ואע"פ
 102 לא נפט: **מתני'** מפשיטין אותו את נדויו.
 103 כראמר אותו בלא כסות: מפשיטין. ערונו
 104 בלא תיכב בגד:

1 **אמר לו אמש בישראלם בו**, עתה באתי דרשי' מדקאמר ליה עתה באתי מכלל
 2 דמילתא אחריתי אל דמהדר ליה עתה באתי אמש היום כשהעריב בין הערביים
 3 קרי ליה נמי אמש שאין זה אלא לשון ערבות: **ועכשיו בישראלם ת"ת**, וכיון דביים
 4 אי אתם יכולין לעסוק בתורה מחמת עסקי מלחמות צריכים אתם לעסוק בתורה

בלילה והיה לך לשכב בגלגל ששם המחנה
 6 **ולא במצור: עתה באתי**, על שם עכשיו
 7 באתי ליפרע מיד נזחר יהושע ולא הוסיף
 8 עוד לבא במצור בלילה לכן נאמר בעי וילן
 9 יהושע בלילה ההוא בתוך העמק שלן
 10 בעומקה של תורה: **אבך האמורי**, תרח
 11 ואבותיו מנענך בא: **אמר רוח פסקונית**,
 12 גבריאל: **אתה מכלים אותם**, שאתה קורא
 13 אותם אמורי ודתי: **ריבך ריב את רעך**, אם
 14 יש לך להוכיח את ישראל הוכיחן בעצמם
 15 וסוד של אברהם ושרה אל תגל לבותם פן
 16 מה תעשה בבואם אברהם ושרה לפניך
 17 ואמרים מה חטאנו לך שאתה מכלימנו: **ומי**
 18 **אית ליה הרשוא**, לגבריאל כולי האי להטיח
 19 דברים כלפי מעלה: **ביון שפונה**, שאין לו
 20 רשות לבקש רחמים כיון שגברה חמיה: **שוב**,
 21 אין מלאך אחר פותח בבקשה כי לא יועיל:
 22 היערוך שועך לא בצר, כך היו אמורים
 23 בחז"ל לאיוב כלום הקדמת שועך לא בצר
 24 עד לא באה הצרה אם היית עושה כן היו
 25 הכל מאמצים את כחך: **כל המאמץ עצמו**
 26 **בתפלה מלמטה אין צרים**, יכולים להסטינו
 27 מלמעלה: **לעולם יבקש אדם רחמים שיהו**
 28 **הכל מאמצים את כחו**, שייטיעוהו ועל מלאכי
 29 השרת לבקש רחמים ושלא יהו לו מסטינים
 30 מלמעלה והכי משמע היערוך שועך אם
 31 באתה לערוך שועך כואת תערכו לא בצר
 32 שלא יהו לך צרים ושהכל יהו במאמצי כחך:
 33 **ומרי**, הוא עבן כדמפרש לקמיה וכוללו
 34 הכתוב עם שאר אחיו הקדמת ועוד שנעשו
 35 זמרי וכתבי עבן, הכא קחשיב לבני רוח ולא
 36 כתיב עבן (וביהושע ז) כתיב ויקח יהושע את
 37 עבן בן רוח אלמא בריה הוא: **רב ושמואל**,
 38 דאמרי תרייהו הוא עבן הוא זמרי חד אמר
 39 עבן שמו כו': **מעשה זמרי**, נואף כדאמר
 40 לעיל בל נערה המאורסה ועוד שנעשו
 41 ונגפו ישראל בעוונתו כמו שנעשו על ידי
 42 זמרי דמתו עשרים וארבעה אלף ובאן רובה
 43 של סנהדרין: **עין**, גלגל עליהם פקודות
 44 עונותיהם כעכבא זו שמתגלגלת בהיקף
 45 ענולי: **וינקו**, ומאי איכפת לן דקאמרו רבנן
 46 דא"ב כל אדם אומר בן ומשני שלא להוציא
 47 לעז כו': **אי אפשר**, שכבר נגמר הדין: **וכי כל**
 48 **במיניה**, וכי נאמן הוא דחשדינן ליה לסהדי
 49 למימר יהא קולר תלוי בצואר עדים: **ביון**
 50 שהגיד שוב אינו חוזר ומניד, דבר המכחיש
 51 את הראשון דכתיב (ויקרא ז) אם לא יניד
 52 האגדה קמייתא קפיד קרא ואפי' מיחשדינהו

39 **תנו רבנן**, מעשה באדם אחד שיצא ליהרג, אמר, 'אם יש בי עון זה, לא תהא מיתתי פפרה לכל עונותי, ואם אין בי עון
 40 זה, תהא מיתתי פפרה לכל עונותי, ובית דין וכל ישראל מנגזין, והעדים לא תהא להם מחילה לעולם', וכששמעו חכמים
 41 בדבר, אמרו, 'החזירו אי אפשר, שפבר נזורה גזורה. אלא יהרג, ויהא קולר תלוי בצואר עדים. פשיטא, כל פמיניה? לא צריכא,
 42 דקא הדרי בהו סהדי'. וכי הדרי בהו, מאי הוי, פיון שהגיד שוב אינו חוזר ומניד. לא צריכא, דאף על גב דקא יהבי טעמא
 43 למילתייהו (כי ההוא מעשה דבעיא מיכסא): **משנה** היה רחוק מבית הפסקלה ארבע אמות, מפשיטין אותו את בגדיו. האיש
 44 מכסין אותו מלפניו, והאשה מלפניה ומאחריה, דברי רבי יהודה. וחכמים אומרים, האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה:
 גמרא

גמרא

1 הגו רבנן בברייתא, האיש, מכפין אותו בשעת הסקילה פרק אחד -
2 מעט מלפניו כנגד ערוותו, ואשה שני פרקים בין מלפניה בין
3 מלאחריה, כלומר פרק אחד מלפניה ופרק אחד מאחריה, מפני
4 שבוכה עורה - שמקום ערוותה נראה גם מלפניה וגם מאחריה,
5 דבר רבי יהודה, וחקמים אומרים האיש נפקל ערום ומכסים בו פרק
6 אחד, ואין האשה נסקלת ערומה כלל, אלא כל גופה מכוסה.

7 מבררת הגמרא: מאי טעמיהו דרבנן שאשה לא נסקלת ערומה.
8 משיבה הגמרא: אמר רבא - נאמר לגבי סקילת המכלל (ויקרא כז
9 ד) 'וירגמו אותו, מאי אותו, אילימא - אם נאמר שנדרש 'אותו'
10 ולא אותה לומר שאשה אינה נסקלת, והכתיב לגבי סקילת העובד
11 עבודה זרה (דברים יז ה) 'הוצאת את האיש ההוא או את האשה
12 ההיא, אם כן מפורש שגם אשה נסקלת, אלא מאי אותו, אותו -
13 את גופו ממש בלא כסותו, ומעתה מדויק גם היא אותה - אבל
14 אשה, נסקלת בכסותה. רבי יהודה אומר, דורשים מהפסוק וירגמו
15 אותו רק 'אותו' בלא כסותו, לא שנא איש ולא שנא אשה - ואין
16 הבדל בין איש לאשה, משום שכל עוד שאין מיעוט מפורש הרי
17 השוואת התורה איש ואשה לכל מיתות שבתורה.

18 מכך שרבנן לא הורו מסברא לסקול את האשה ערומה כדי לקרב
19 מיתתה ולהקל צערה, מוכח שרבנן חששו שהרואים יכשלו בה,
20 בהרהור עבירה. מקשה הגמרא: למימרא - האם ניתן לומר דרבנן
21 חיישי להרהורא, ורבי יהודה לא חייש להרהורא ולכן סבר שנסקלת
22 ערומה, והא אפיאקא שטעמא להו - והרי למדנו הדין, דתנן
23 בסוטה א, ה) תתן אותו בכסותה, בבית הצואר שלה, ומושך כדי
24 לגלות את גופה, אם נקרעו נקרעו ואם נפרמו נפרמו, כלומר אין
25 עליו להקפיד בשעה שמפשיטה שלא יקרעו הבגדים, עד שמגלה

26 את לבתה, וכמו כן סותר את שיערה אם היה קלוע, רבי יהודה אומר
27 אם היה לבתה נאה לא היה מגלחיה ואם היה שיערה נאה לא היה
28 סותרו, משום הרואים שלא יכשלו בהרהור עבירה. וקשה ששם
29 רבנן לא חוששים להרהור וכאן חוששים, וכן קשה ששם רבי
30 יהודה חושש להרהור וכאן אינו חושש.

31 מתוך רבה את הסתירה ברבי יהודה: אמר רבא, התם היינו
32 משקמא - הטעם שבסוטה חוששים להרהור, הוא משום שמא תצא
33 מביט דין ונפאה, שיתברר שלא זינתה, ותגרו בה פירחי כהונה -
34 ילדי הכהנים והמצויים בעוה"ה, יהיו מהרהרים בה ורודפים
35 אחריה כל ימיה, אבל הקא היא מקפלא - כאן הרי נהרגת, ולא
36 שייך בה חשש זה.

37 אומרת הגמרא: וכי תימא אתי לאיתגרוי פאתריןי תא - ואם תרצה
38 לומר שעדיין יש חשש שמא מחמת ההרהור זה יבואו לרדוף אחר
39 נשים אחרות, על כך אמר רבא, גמירי - מסורת בידי מרבותי, שאין
40 יצר הרע שולט אלא בפי שעיני רואות.

41 רבא בא ליישב את הסתירה בדעת רבנן: אמר רבא, דרבי יהודה
42 אדרבי יהודה קשיא דרבנן אדרבנן לא קשיא - וכי יש סתירה רק
43 בדעת רבי יהודה, ומדוע לא טרחת ליישב את הסתירה בדעת
44 רבנן. אלא אמר רבא, דרבי יהודה אדרבי יהודה לא קשיא כדשנינו
45 - כמו שתיירך רבה. דרבנן אדרבנן נמי לא קשיא משום דאמר רבא
46 (יחזקאל ב' מז) 'והשבתי זמה מן הארץ ונפרו כל הנשים ולא

47 תעשינה פזמותינה', דהיינו שיש לדאוג לכך שהנשים הרואות
48 יקחו מוסר, ולגבי סוטה אמנם אם זינתה יקחו הנשים מוסר
49 כשיראו במיתתה, אך אם לא זינתה תצא בלא יסורים, אך אנו
50 רוצים שהנשים הרואות ילמדו להיות צנועות ולא להביא עצמן
51 לידי חשד, לכן יש דין להפשיטה כדי לביישה על כך שנסתרה,
52 אבל הקא - כאן שהורגים אותה, אין לה ייסור גדול מזה לנשים
53 הרואות, ולכן אין ענין להסיף ולביישה, ולא מפני שחששו רבנן
54 להרהור.

55 מוסיפה הגמרא: וכי תימא ליעביד בה תרפי - ואם תרצה לומר
56 שיעשו בה את שניהם, שגם יהרגו אותה וגם יביישו אותה, על כך

57 אמר רב נחמן אמר רבה בר אביה, אמר רבא (ויקרא ט' יח) 'ואהבת
58 לרעך כמוך, שכאשר אתה הורג אדם החייב מיתה, ברור לו מיתה
59 יפה, ואם כן כשאין צורך יש להעדיף שלא לבוותה.
60 מבררת הגמרא: לימא דרב נחמן תנאי היא - האם נאמר אם כן
61 שדברי רב נחמן שניים במחלוקת תנאים, שלפי חכמים צריך
62 לברור מיתה יפה ולא לבוותה, ולפי רבי יהודה לא צריך לברור
63 מיתה יפה ואפשר לבוותה. משיבה הגמרא: לא - אין זה מחלוקת
64 תנאים, אלא דבולי עלמא אית להו דרב נחמן, והקא ביהא קמיפלגי,
65 מר סבר - רבנו סברו פויוני דאיניש עדיפא ליה טפי מניחא דגופיה
66 - בזיונו חשוב יותר מסבל הגוף, והאשה מעדיפה לסבול ולא
67 להתבוות, ומר סבר - רבי יהודה סבר ניחא דגופיה עדיף מפויוני
68 - סבל הגוף יותר חשוב מבזיון והאשה מעדיפה להתבוות ולא
69 לסבול.

משנה

70 בית הסקילה היה גבוה שתי קומות - שתי פעמים גובה של אדם
71 בינוני, אחד מן העדים דחפו על מתינו - דחפו מאחוריו מצד גבו,
72 כדי שיפול ופניו לארץ. נחפד על לבו, והפכו על מתינו, דהיינו על
73 גבו, שאם לא מת יחיד אפשר להניח האבן על לבו וכדלהלן, ואם
74 מת, כך דרכן של מתים להשכיבם על הגב. ואם מת בה -
75 מהנפילה, יצא בזה ידי חובת סקילה, ואם לאו, השני נוטל את
76 האבן ונותנו - משליכו בכח על לבו, אם מת בה יצא ואם לאו -
77 שלא מת גם מהאבן, ונימתו בכל ישראל - היו כל ישראל
78 משליכים עליו אבנים נוספות עד שימות, שנאמר (דברים יז י) 'וד
79 העדים התיה בו כראשונה לחמיתו ויד כל העם פאתרונה'.

גמרא

80 תנא - שנינו בתוספתא (פ"ט ה"ג), שתי קומות של בית הסקילה
81 וקומה שלו - שהיה בעמידה כאשר דחפו אותו מהגג, הרי כאן
82 נפילה מגובה שלש קומות.

83 שואלת הגמרא: ומי בעיניו פולי האי - האם צריך כל כך גובה, כדי
84 שימות בנפילתו, ורמינהו - והרי שנינו (בי"ב ג) מה בור שהוא כפי
85 להמית עשרה משפחים, אף כל חפירה שיעורה כפי להמית עשרה
86 משפחים, הרי ששיעור נפילה הגורמת מיתה, הוא כבר בעשרה
87 טפחים. מתרצת הגמרא: אמר רב נחמן אמר רבה בר אביה, אמר
88 רבא 'ואהבת לרעך כמוך' שכאשר אתה הורג אדם החייב מיתה,
89 ברור לו מיתה יפה, ולכן צריך להרוגו באופן שימות מהר.

90 שואלת הגמרא: אי הכי לינבתייה טפי - שיגביהו את בית הסקילה
91 יותר כדי למהר עוד יותר את מיתתו. משיבה הגמרא: משום
92 דמינוול - הנופל מגובה רב, גופו מתפור ומתפרקים אבריו וכריסו
93 נבקעת, ומתבזה בכך.
94 שנינו במשנה: אחד מן העדים דחפו.

95 הגמרא מביאה את המקור לכך שגם דחפו מהגג וגם זרקו אבן:
96 תנו רבנן בברייתא, נאמר על הנוגע בהר סיני בשעת מעמד הר
97 סיני, 'כי שקול יסקל או ירה יירא' (שמות ט' יג), ויש לברר, מינין
98 שפדחיה - מנין שהנוגע בהר סיני נידון בדחיפה מגובה, תלמוד
99 לימא ירה שהוא לשון השלכה. ומנין שפסקילה - בהשלכת אבן,
100 תלמוד לימר 'סקל' שהוא לשון השלכת אבנים. ומנין שפסקילה
101 ובדחיה, אם הוצרך לכך, כגון שדחפוהו ולא מת, תלמוד לימר
102 'סקל יסקל או ירה יירא', כפל הלשון שבכל אחד מהם, מלמד
103 לרבות שעושים בו שניהם. ומנין שאם מת פדחיה יצא ולא צריך
104 לעשות בו שניהם, תלמוד לימר 'או ירה יירא' התיבה 'או' מחלקת
105 שפעמים שעושים בו רק אחד מהם, והיינו באופן שמת מהדחיה.
106 ומאחר שדינים אלו נאמרו לגבי הנוגע בהר סיני, מינין שאם
107 לירות בן - שכך יעשו לעולם בעונש הסקילה,

1 **גמ'** פרק אחר. כלומר מעט ממנו מלפניו ויש אומרים פרק חתיכת בגד ולשון פרק
2 בתרווייהו לשיני טורנצין? ולא אותה. דאין אשה נסקלת ערומה: ור' יהודה. אמר
3 לך אותו לאו למעוטי אשה אתא אלא לאורויי לן דנסקל ערום דמאותו נפקא לן
4 בלא כסותו: לא שנת הוא ולא שנת היא. שהרי אין כאן מיעוט והשזה הכתוב
5 איש אשה לכל מיתות שבתורה: להרהורא.

6 שמא יתנו בה ענינים ויבואו לידי הרהור
7 דאי לאו האי טעמא נהי דלרבנן לא אצרכב
8 קרא להפשיטה נעביד לה אנן כדי שתמות
9 מזה: כבגדיה. של סוטה: נקיעו. כדרך כל
10 הנקיעים: נפרטו. קרע משונה לכאן ולכאן
11 ולחתיכות קטנות: וסותר את שערך. קליע
12 שערך: ונשור כל הנשים. ואם לאו הוי
13 מקלקלין אותה אין כאן ייסור אם תצא וכזה
14 ואנו מתכוונים לביישה ואפילו היא זכאה
15 שלא נטמאה מכל מקום פרוצה היתה שהרי
16 קינא לה ונסתרה: הכא. דמיטקלא אין ייסור
17 גדול מזה וטעמא לאו משום הרהור היא:
18 מיתה יפה. ולא תבזה: בויני דאיש עירף
19 ליה. כלומר גדול בעיניו טפי מניחא דגופיה
20 הלכך נוח לה שתיסקל בלבושה ותשאה
21 למות ואע"ג דאיכא צערא דגופא ולא תבזה
22 אותה להפשיטה הלכך זו היא ברירת מיתה
23 יפה: נוחא דגופא עירף ליה. גדול בעיניו טפי
24 מביויני הלכך כשתפשיטנה זו היא יפה לה:

25 **מתני'** היה נבזה שתי קומות. ומפילו משם
26 לארץ: והפכו על מתניו. כשהוא מושכב
27 פרקין הוא מגונה יותר: **גמ'** תא וקומה
28 שלו. שהיה מפילו מעומד ולא מיושב: ומי
29 בעיני כולי הא. דבלאו הכי ליכא שיעור
30 מיתה: מה בור שהוא כדי להמית. משנה
31 היא בבבא קמא (דף נג) אחד החופר בור
32 ואחד החופר שיה מערה חייב בגפילת שור
33 החומר אם כן למה נאמר בור מה בור שיש
34 בו כדי להמית והיינו עשרה טפחים דסתם
35 בור אינו פחות מעשרה טפחים אף על פי שיש
36 בו כדי להמית ומאי ניהו עשרה טפחים היו
37 פחותין מכאן ונפל לתוכן שור וחומר ומת
38 פטור אלמא עשרה היו שיעור להמית: מיתה
39 יפה. שימור מזה: מינוול. אם גבוה יותר
40 מדיא מתפור גופו ואבריו מתפרקין ובריסו
41 נבקעת: מניין שבדחיה. נידונו הנוגעים בהר
42 סיני ת"ל ירה לא תגע וגו': ירה. לשון
43 השלכה כמו (שמות טו) ירה בים ומשמעת
44 דריש ולא ריבויא: מניין. שסקילת אבנים
45 הוחרבה שם ת"ל סקל דהוא לשון אבנים
46 כדכתיב (דברים כ) וסקלה (כל) אנשי
47 עירה באבנים: ומנין שבסקילה וברחיה.
48 אם הוצרך לשתידן כגון שדחפוהו ולא מת:
49 ת"ל כי סקל יסקל או ירה ירה. ריבויא
50 הוא דאי חול מנייהו דווקא קאמר או הא
51 או לא יכתוב כי סקל או ירה מדכתיב
52 הני לרבויה כתיבינהו: שאם מת בדחיה
53 יצא. לכך נאמר או לחלק: ומניין שאף
54 לדורות. כל חייבי סקילה תהא דחיה שם:
תלמוד

1 **גמרא** תנו רבנן, האישי מכסין אותו פרק אחר
2 מלפניו. ואשה, שני פרקים, בין מלפניה בין מלאחריה,
3 מפני שפולה עורה, דכרי רבי יהודה. וחקמים אומרים,
4 האישי נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערופה. מאי
5 טעמיהו דרבנן, אמר קרא ורגמו אותו. מאי אותו?
6 אילימא, אותו' ולא אותה. והכתיב והוצאת את
7 האישי ההוא או את האשה ההיא. אלא מאי אותו',
8 אותו' בלא כסותו. הא, אותה בכסותה. רבי יהודה
9 אומר, אותו' בלא כסותו, לא שנת איש ולא שנת
10 אשה. למימרא, דרבנן חיישי להרהורא, ורבי יהודה
11 לא חיישי להרהורא. והא איפקא שמענא להו דתנן
12 הפהן אוחו כבגדיה, אם נקרעו נקרעו, ואם נקרמו
13 נקרמו, עד שמנגלה את לבנה, וסותר את שערך. רבי
14 יהודה אומר, אם היה לבנה נאה לא היה מנגלה, ואם
15 היה שערך נאה לא היה סותרו. אמר רבה, הרם
16 היינו טעמא, שמוא תצא מבית דין ופאה, ויתגרו בה
17 פרוחי פהונה. הכא, הא מקטלא. וכי תימא, אתי
18 לאיתרוויי פאההנייתא. אמר רבה, גמרי, אין יצר הרע
19 שולט אלא במו שעיניו רואות. אמר רבא, דרבי יהודה
20 אדרבי יהודה, קשיא. דרבנן אדרבנן, לא קשיא. אלא
21 אמר רבא, דרבי יהודה אדרבי יהודה, לא קשיא,
22 דרשנין. דרבנן אדרבנן, נמי לא קשיא, אמר קרא
23 ונגפרו כל העשים ולא תעשינה כפומתכניה, הכא אין
24 לך ייסור גדול מזה. וכי תימא, לעביד בה תרת. אמר
25 רב נחמן אמר רבה בר אבוחי, אמר קרא ואהבת
26 לרעך כמוך, ברור לו מיתה יפה. לימא, דרב נחמן
27 תנאי היא. לא, דכולי עלמא אית להו דרב נחמן.
28 והכא בהא קמפילגי, מר סבר, ביוזי דאניש עדיפא
29 ליה טפי מניחא דגופיה. ומר סבר, ניהא דגופיה עדיף
30 מביויני: משנה בית הסקילה היה גבוה שתי קומות.
31 אחר מן העדים דחפפו על מתניו, נהפך על לבו,
32 והפכו על מתניו. ואם מת בה, יצא. ואם לאו, השני
33 נוטל את האבן, ונתתו על לבו. אם מת בה, יצא. ואם
34 לאו, ונימתו בכל ישראל, שנואמר יד העדים תהיה
35 בו כראשונה להמיתו ויד כל העם פאההונה: **גמרא**
36 נתא, וקומה שלו, הרי כאן שלש. ומי בעיני כולי האי?
37 ורמינהו, מה בור שהוא כדי להמית, עשרה טפחים.
38 אף כל כדי להמית, עשרה טפחים. אמר רב נחמן
39 אמר רבה בר אבוחי, אמר קרא ואהבת לרעך כמוך
40 ברור לו מיתה יפה. אי הכי, לינבחהי טפי? משום
תלמוד

1 **מה** בור שיש בו כדי להמית. בב"ק (דף נ) פ"ה
2 משום דסתם בור עשרה וקשה ל"ת
3 אדרבה סתם בור יותר מעשרה כדאשכחן ביוסף
4 וירמיה שהושלכו לבור וכדאשכחן בבור
5 שמיאל ושמעאל בן נתניה הללים וכאן פרש
6 דסתם בור אינו פחות מ' מיהו קשה דפרץ
7 בריש ב"ק (דף ג. ו) ושם אילימא א' ויתולדה ט'
8 לא ט' כתיבי ולא עשרה כתיבי ומשני והמת
9 יהיה לו אמר רחמנא וקיס ליה לרבנן דעשרה
10 עבדי עבדי תשעה ניוקן עבדי מיתה לא עבדי
11 אלמא מהתם לפינן ומפר"ת דסתם בור הוי
12 יותר מעשרה ותרווייהו צריכי דאי כתב רחמנא
13 והמת יהיה לו היא בכל ענין שימות אפילו
14 בפחות מ' כתב רחמנא בור ואי כתב רחמנא
15 בור היא בעמק כ"כ דאי אפשר שלא ימות בו
16 כתב רחמנא והמת יהיה לו בראוי למות בו
17 דהיינו עשרה דקים ליה לרבנן דעבדי מיתה
18 והא דפרץ התם סוף סוף זה אב למיתה והא אב
19 לניוקן אע"ג דט' כתיבי כלל סברא הוא כי
20 הכי דעשרה אב למיתה משום דיש בו כדי
21 להמית תשעה נמי אב לניוקן דיש בו כדי להויק
22 אי נמי משום דכתיב תרי וימני בור כי יפתח איש
23 בור או כי יכרה איש בור (שמות כא) דדריש
24 בירושלמי אחד בור למיתה ואחד בור לניוקן:
25 **מניין** שבדחיה. סקילה נאמר תחילה בפסוק
26 ואפילו הכי עבדין לה לבסוף משום דאשכחן
27 קראי דסמון סקילה למיתה דכתיב (דברים יז)
28 וסקלתם באבנים ומתה

1 **מניין** שאף לדורות בו. אפילו לרב דיליף
2 דורות משעה בריש הקומץ רבה
3 (מנחות דף יט: ושם) איצטרך קרא לרבויה הכא
4 לדורות דה"א סיני שאני והא דארמין בפ' טבול
5 יום (בבבא דף קא.) דאמר ליה אורח למשה
6 שמה לא שמעת שהותרה אנינות אלא בקדשי
7 שעה ולא בקדשי דורות ה"ק שמה כך נאמר לך
8 בפירושו וא"ת למאן דלא יליף בריש הקומץ רבה
9 (שעה מדורות) האמר בבבבא בפ' קדשי קדשים
10 (דף ס.) מזה שנפגם אין אכלים בנינו שרי
11 מנחה שנאמר ואכלו מצות אצל המזבח וכי
12 אצל המזבח אוכלים אלא בזמן שהוא שלם ולא
13 שהוא חסר וההוא קרא במילואים כתיב ו"ל
14 התם יליף טפי משום דאשכחן גבי הקרבן
15 לדורות כיצא בהן דדרשין התם
16 לעיל מיהו מזה שנפגם כל הקדשים שנשטפו
17 עליו פסולין שנאמר וחבת עליו את עולותיך
18 ואת שלמך וכי עליו זובח אלא כשהוא שלם
19 ולא כשהוא פגום:

1 **דמיונול'** אחר מן העדים דחפפו: תנו רבנן, מניין שבדחיה, תלמוד לומר ורה' ומנין
2 שבסקילה, תלמוד לומר 'סקל'. ומנין שבסקילה ובדחיה, תלמוד לומר 'סקל יסקל או ירה
3 ירה'. ומנין שאם מת בדחיה, יצא, תלמוד לומר 'או ירה ירה'. מניין שאף לדורות כן,
4 תלמוד

1 **מניין** שבסקילה ובדחיה, יצא, תלמוד לומר 'או ירה ירה'. מניין שאף לדורות כן,
2 תלמוד

1 **מניין** שבסקילה ובדחיה, יצא, תלמוד לומר 'או ירה ירה'. מניין שאף לדורות כן,
2 תלמוד

1 **מניין** שבסקילה ובדחיה, יצא, תלמוד לומר 'או ירה ירה'. מניין שאף לדורות כן,
2 תלמוד

1 **מניין** שבסקילה ובדחיה, יצא, תלמוד לומר 'או ירה ירה'. מניין שאף לדורות כן,
2 תלמוד

1 **מניין** שבסקילה ובדחיה, יצא, תלמוד לומר 'או ירה ירה'. מניין שאף לדורות כן,
2 תלמוד

1 **מניין** שבסקילה ובדחיה, יצא, תלמוד לומר 'או ירה ירה'. מניין שאף לדורות כן,
2 תלמוד

1 **מניין** שבסקילה ובדחיה, יצא, תלמוד לומר 'או ירה ירה'. מניין שאף לדורות כן,
2 תלמוד

1 **מניין** שבסקילה ובדחיה, יצא, תלמוד לומר 'או ירה ירה'. מניין שאף לדורות כן,
2 תלמוד

1 **מניין** שבסקילה ובדחיה, יצא, תלמוד לומר 'או ירה ירה'. מניין שאף לדורות כן,
2 תלמוד

משום דהוי רוצח וגואל הדם שני כתובים הבאים כאחד. ולמאן דאמר מלמדן איבא עיר הנדחת דדרשין בפ' אלו מציאות (ב"מ דף לא) מדכתיב הכה תכה ונסקלין נמי דבפ' ארבע מיתות (לקמן דף נג) דרשין מדכתיב מות יומתו דמיהם במ וא"ת בפרק אלו הנשרפין (לקמן דף עט) דתנן חייבי מיתות שנתערבו זה בזה ידונו בקלה ואמר בגמרא שמע מינה מותרה לדבר חמור

הוי מותרה לדבר הקל והיכי דייק מיניה דשאני התם דמיתתם בכל מיתות שיכול בין דחייבי מיתה ויל דייק מדקתני כל חייבי מיתות אפי' הנך דלא דרשי הכי אי נמי בורח שאני: אין לו בתן די. ובגון שנקטעה משונקס לטמונה דאי קודם לכן הא אמילו שמואל דבעי קרא בדכתיב מודה בעדים גזימים בדאמר לעיל ויש תימה היכי דייק מהכא דבעי קרא בדכתיב דילמא שאני (התם) דכתיב הדיה דדרשין מיניה לענכ כל מילי:

רבי אליעזר אומר נתון על מקומו. הר' תנחומך מיתניא איפכא בפ' ג' מינן (נזיר מו): כסופו ורביס כיצבא בתן בהדיא שמעתתא גופא פלוגתא דביש וביה דנזיר ממורט מיתניא איפכא בפ' הוציאו לו (יומא דף סא: ושם) וכן בהדיא פירקא (נזיר דף לח) פלוגתא דאביי ורבא דגו וחרצן (א"ת בפסחים) (דף מא): ופלוגתא דאביי ורבא בידין שאין מוכיחות בפ' בתרא דנזיר (ד' סב. ושם) איפכא בפ' גדרים (ד' ה) ופלוגתא דרבה ורב חסדא בפ' דברכות (ד' ג. ושם) דטרפיה היה איפכא בפ' קדמיה (ד' יא: ושם) השתא

תלמוד לומר 'סקל יסקל': ואם לאו עד השני נוסף את האבן: 'נוטלי' ו'התניא', רבי שמעון בן אלעזר אומר, אבן היתה שם משושי שני בני אדם, נוטלה ונתנה על לבו, אם מת בה, יצא. וליטעמיה, תיקשי לך היא גופא 'משושי שני בני אדם', 'נוטלה ונתנה על לבו'. אלא, דמדלי לה בפרדי חבריה, ושרי לה אהו, פי היכי דתייתי מרויאי: ואם לאו רגיתוהו כו': והתניא, מעולם לא שנה בה אדם. מי קאמינא דעביד, דאי מציריך כאמינה. אמר מר, אבן היתה כו'. והתניא, אחת אבן שנסקל בה, ואחת עץ שנתלה עליו, ואחד סוף שנהרג בו, ואחד סודר שצנח בו, בולן נקברין עמו. לא צריכא, דמתקני ומייתי אחרני חלופייהו. נקברין עמו, והתניא, אין נקברין עמו. אמר רב פפא, מאי עמו, עמו בתפיסתו. אמר שמואל, נקטעה יד העדים, פטור. מאי מעמא, דבעינא 'יד העדים תהיה בו כראשונה', ולפיא. אלא מעתה, עדים גידמין דמעיקרא, הכי נמי דפסלי. שאני התם, דאמר קרא 'יד העדים', שהיתה כבד. מיתבי, כל מקום שיעידוהו שנים ויאמרו, מעידין אנו באיש פלוני שנגמר דינו

תלמוד לומר סקול יסקל. לשון עתיד ולא כתב כי סקל סקל או ירה ירה: ושדי ליה איהו. חד מינייהו: דתייתי מרויאי. מכה גדול דשנים אין יכולין לבחון כחם להשליך כאחד כשזה משליך זה מעכוו אבל החיזוי משליך בבה חיתה. משמע כל הזימים היתה לכך ודיא נקברת עמו: כולם נקברים עמו. מקביר תקברו יתירא נפקא לן לקמן בפירקא (דף מו): בתפיסתו. בתוך ארבע אמות אבל לא נקברו עמו ממש: גידמין הכי נמי דפסלי. ואם כן נימא עדי גידמין פסולין למה לי דנקט נקטעה לאחר מכאן: יד העדים. יד שהיתה להם היתה להם בשעת מיתה אבל גידמין מעיקרא לא מישתמעו מיניה דזו היא יד שלהם: הרי זה יתיר. ואע"פ שאין כאן יד עדים הראשונים אלמא לא בעי קרא בדכתיב דלאו דוקא איכתיב אלא למנזה בעלמא: בתן הן עדי. כגון דהנך שנים המעידים עליו שנגמר דינו בבית דין הן הן עדים שהעידו עליו מתחילה ונחתיב על פיהם: אין לי. אי לא כתיב אלא יומת: אלא מיתה הכתובה בו. סוף כדיליף לקמן (בד' מיתות) (ד' נב): מות יומת ריבייאי הוא: משום דהוי רוצח. הנידון בבית דין: וגואל הדם. כלומר מיתה שגואל הדם ממינתו לרוצח שומר שיצא חוץ לעיר מלקטו שני כתובין הבאים כאחד כו': היה אחד מתן נידם. אביו או אמו של סודר ומורה: כגנו זה. משמע שרואין אותו: ולא חרשין. שאינן שומעין מה שמישיב להם ואינן יודעין אם שמע תוכחתם אם לאו. כולי קרא יתירא הוא. דהוה ליה למיכתב והוציאורו אל שער העיר ההיא וסקלוהו בדכתיב בכל שאר נסקלין ותו לא מיד כל אורך דברים זה למה: רבי אליעזר. לא בעי קרא בדכתיב וכן ר"ש: מתני' אלא מנהך. שנים את השם ובגמרא מפרש טעם: אין דנין שנים ביום א'. בב"ד א' משום דלא מצו להפסיק בכותיה דכל חד וחד צריך לבקש ראיות למיתה זו ולמיתה זו ובגמרא מפרש דבשתי עבירות קאמר דאין ראיותיון שוות ושמןון בן שטח שעה הוצרכה לכך שהיו בנות ישראל פרוצות בשפשים ועשה סייג לשעת ותלאן לפרסומא למילתא וזן את כולם ביום אחד מפני קרוביהם שלא יתקשרו להציל: גמ' כי קללת אלהים. מפני שבייך את השם נתלה והעוברים והשבים אומרים מפני מה זה תלוי מפני שבייך את השם ונגאי הדבר כלפי מעלה להיזכר: מה מקלל בסקילה. ונתלה דכתיב ביה ותלית אף כל שבסקילה נתלה: אף כל שבפר בעיקר. אין לך לרבות אלא העובד ע"ז: דרשי בללי ופרשי. דורשין את התורה בכלל ופרט כל מקום שסתם ואח"כ פירש דורשין את האחרון בפרט. ורבי אליעזר דורשו במיעוט. ויש חילוק בין זה לזה פרט היינו פירוש הכלל ואין בכלל אלא מה שבפרט ואפילו הדומה לפרט אין מתרבה מן הכלל אבל הדורשו במיעוט לא עקר את הכלל ממקומו אלא מיעוט במקצת שמתחילה היה משמע כל דבר ובא המיעוט ומיעט משמעו שלא תאמר הכל במשמע אלא כגון זה הכתוב אחריו והדומין לה.

בבית דין פלוני, ופלוני ופלוני עדי, הרי זה יתרג. תרגמא שמואל, בתן הן ערי. ומי בעינן קרא בדכתיב, והתניא 'מות יומת המכה רוצח הוא'. אין לי אלא בפמיתה הפתובה בו, מנין שאם אי אהה יכול להמיתו בפמיתה הפתובה בו, שאהה ממינתו בקל מיתה שאהה יכול להמיתו, תלמוד לומר 'מות יומת המכה' מכל מקום. שאני התם, דאמר קרא 'מות יומת'. ולגמ' מינייהו? משום דהוה רוצח וגואל הדם, שני פתובין תבאין פאחד, וכל שני פתובין תבאין פאחד אין מלמדן. רוצח, הא דאבין. גואל הדם, מאי היא, דתניא 'גואל הדם ימית את הרוצח', מצוה בגואל הדם. ומניין שאם אין לו גואל, שפית דין מעמדין לו גואל. שפאמר 'בפעו בו', מכל מקום. אמר ליה מר קישא פריה דרב חסדא לרב אשי, ומי לא בעינן קרא בדכתיב, והתנן, היה אחד מתן גידם או אילם או חיגר או סומא או חרש, אינו נעשה בן סודר ומורה, שפאמר 'תפשו בו' ולא גידמין, 'הוציאו אותו' ולא חיגרין, 'ואמרו' ולא אילמין, 'בגנו זה' ולא סומין, 'איננו שומע בקולנו' ולא חרשין. מאי מעמא, לאו משום דבעינן קרא בדכתיב. לא, שאני התם דכוליה קרא יתירא הוא. תא שמע, אין לה רחוב, אין נעשית עיר הנדחת, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר, אין לה רחוב, עושין לה רחוב. עד פאן לא פלוגי, אלא דמר סבר, רחובה דמעיקרא בעינן. ומר סבר, רחובה דהשתא נמי דמעיקרא דמי. אבל דכולי עלמא, בעינן קרא בדכתיב. תנאי היא, דתנן, אין לו בתן יד, בתן רגל, און ומינת, אין לו סהרה עולמית. רבי אליעזר אומר, נתון על מקומו ויצא. רבי שמעון אומר, נתון על שמואלו, ויצא: משנה כל הנסקלין נתלין, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים, אינו נתלה אלא המגדף והעובד עבודה זרה. האיש תולין אותו פניו כלפי העם, והאשה פניה כלפי העין, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים, האיש נתלה ואין האשה נתלית. אמר [להם] רבי אליעזר, והלא שמעון בן שמח הלה נשים באשקלון. אמרו לו, שמונים נשים תלה ואין דנין שנים ביום אחד: גמרא תנו רבנן, 'הומת' ו'תלית', יכול כל המופתין נתלין, תלמוד לומר 'פי קללת אלהים תלוי', מה מקלל זה שבסקילה, אף כל שבסקילה, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים, מה מקלל זה שבפר בעיקר, אף כל שבפר בעיקר. במאי קא מיפלגי, רבנן דרשי כללי ופרטי, רבי אליעזר דרשי ריבוי ומיעוטי. רבנן דרשי כללי ופרטי, 'הומת ו'תלית', כלל. 'פי קללת', פרט. אי הוו מקרבי לתדדי, אמרינן אין בפלל אלא מה שבפרט, [האין] אין, מדי אחרניא לא.

56 ושאני התם דאמר קרא יד העדים, ומשמעותו יד שהיתה כקר
 57 בשעת העדות, שתהיה גם בשעת ההריגה, אבל אם היתה קטועה
 58 בשעת העדות אין בזה חסרון, משום שזוהי היד שלהם, ובמה
 59 שיש להם תיקיים הפסוק 'יד העדים'.
 60 הגמרא מקשה על דינו של שמואל ממשנה: מיתבי, שנינו במכות
 61 (ה) מי שנגמר דינו וברח, כל מקום - בכל בית דין שיעודוהו שנים
 62 ויאמרו מעידין אנו באישי פלוני שנגמר דינו בבית דין פלוני ליהרג,
 63 ופלוני ופלוני עדי, הרי זה יתרג. ובפשוט מדובר שהעדים
 64 הראשונים אינם לפנינו, ובכל זאת נהרג, אם כן משמע שמה
 65 שנאמר 'יד העדים תהיה בו' אינו מעכב, אלא רק למצוה
 66 לכתחילה. משיבה הגמרא: תרגמא שמואל - שמואל פירש את
 67 המשנה במכות, בהן הן עדי - שאותם העדים שמעידים עכשיו
 68 הם אלו שהעידו בתחילה, ובאופן זה יכול להתקיים 'יד העדים'
 69 תהיה בו.
 70 שמואל חידש את דינו מחמת שהבין שצריך לקיים את הפסוק
 71 כלשונו, וכשאי אפשר לקיימו כלשונו אין לקיימו כלל. הגמרא
 72 מקשה על הבנה זו: ומי בעינין קרא דכתיב - האם צריך לקיים
 73 את הפסוק דווקא כפי שכתוב, והתניא - והרי שנינו בברייתא,
 74 נאמר (במדבר לה כא) 'מות ימות המכה רוצח הוא', ואם היה כתוב
 75 רק 'ימות' הייתי לומד שאין לי רשות להמיתו אלא במיתה
 76 הכתובה בו שהיא סייף, מניין אתה למד שאם אי אתה יכול
 77 להמיתו במיתה הכתובה בו שאאתה במיתה שאתה יכול
 78 להמיתו, תלמוד לומר 'מות ימות המכה' מכל מקום - בכל אופן
 79 שתוכל להורגו. מבואר בברייתא שאם אי אפשר להורגו כדנינו,
 80 יש להורגו בכל צורה, אף שלא מבוארת בפסוק, אם כן גם
 81 בנקטעה יד העדים, יש להורגו בכל אופן.
 82 מתרצת הגמרא: שאני התם דאמר קרא 'מות ימות', כלומר
 83 בברייתא יש ריבוי מיוחד, שאין צורך להורגו דווקא בסייף, אבל
 84 בפסוק של 'יד העדים' אין ריבוי שממנו אפשר ללמוד שחייב
 85 מיתה כשלא יכולים לקיים 'יד העדים תהיה בו'.
 86 מקשה הגמרא: וליגמר מיניה - שנלמד מהאמור ברובא ובמה
 87 מצינו שלא צריך קרא כדכתיב, וגם יד העדים לא תעכב.
 88 מתרצת הגמרא: אי אפשר ללמוד משם, משום דהוה רוצח וגואל
 89 הדם ויבואר להלן שני בתובין הפאין באחד - בשניהם התורה
 90 חידשה שהכתוב בהם לא מעכב, והכלל הוא שכל שני בתובין
 91 הפאין באחד אין מלמדו - אין ללמוד מהם למקומות אחרים.
 92 מבררת הגמרא: רוצח הוא דאמר, גואל הדם מאי היא - היכן
 93 התחדש שלא צריך להקפיד על הכתוב בו. משיבה הגמרא:
 94 דתניא בברייתא לגבי רוצח בשגגה הגולה לעיר מקלט, ואם יוצא
 95 מעיר המקלט, נאמר (במדבר לה כא) 'גואל הדם ימות את הרוצח',
 96 הדיינו שמצוה לקרבו של הנרצח הראוי ליורשו, להורגו,
 97 ומפסוק זה אתה למד שמצוה בגואל הדם - על ידי קרוב, ומניין
 98 שאם אין לו גואל שביד דין מעמידין לו גואל - ממנים אדם זר
 99 שאם יראה את הרוצח יוצא מעיר המקלט יורג אותו, שנאמר
 100 'כפגעו בו', מכל מקום - לרבות כל אדם שפוגע ופוגש בו.
 101 מר קשיא דן בסברא של 'בעינין קרא כדכתיב: אמר ליה מר
 102 קשיא בריה דרב חסדא לרב אשי, ומי לא בעינין קרא דכתיב -
 103 האם יש מי שסובר שלא צריך לקיים את הפסוק דווקא כפי
 104 שכתוב, והתני - הרי שנינו לקמן (א), היה אחד מהן - אביו או
 105 אמו של בן סורר ומורה, גידם וידו קטועה או אילם או היגר
 106 ורגלו קטועה או סומא או חרש ואינו שומע, אינו נעשה בה
 107 סורר ומורה, כלומר אינו נהרג, שנאמר (דברים כא) 'ותפשו בו
 108 אביו ואמו והוציאו אתו אל זקני עירו ואל שער מקומו ופסוק זה
 109 נדרש כך, 'ותפשו בו' ולא גידמין שאין להם ידיים לתופסו,
 110 והוציאו אותו' ולא היגרין שאין להם רגלים לילך ולהוציאו,

1 תלמוד לומר 'קל יקבל' או 'ירח יירח' שהיה יכול לכתוב 'סקל סקל'
 2 או 'ירח ירח', ומה שכתוב בלשון עתיד, מלמד שכן יש לעשות
 3 לעולם.
 4 שנינו במשנה: ואם לאו עד השני נזמל את האבן.
 5 מקשה הגמרא: מהו זה שאמרה המשנה 'נזמל' - בלשון יחיד,
 6 והתניא - והרי שנינו בברייתא, רבי שמעון בן אלעזר אומר, אבן
 7 היתה שם משור - שכדי להרימה היה צריך שני בני אדם, ולאחר
 8 הדחייה, אם עדיין לא מת, העד השני נזמלה ונתנה על לבו של
 9 הנסקל, אם מת פה, יצא. ומבואר בברייתא זו שהאבן היתה
 10 כבידה והיה צורך בשני בני אדם כדי להרימה ומדוע נקטה
 11 המשנה לשון יחיד. אומרת הגמרא: ולישמעיה - לשיטתך שאתה
 12 מקשה מן הברייתא על המשנה, תיקשי לה היא גופא - תהא קשה
 13 לך הברייתא בעצמה, שכתבה בתחילה 'משור שני בני אדם',
 14 ולאחר מכן כותבת 'נזמלה ונתנה על לבו' בלשון יחיד.
 15 מיישבת הגמרא: אלא הביאור גם במשנה וגם בברייתא הוא,
 16 דמילי לה בהדי הכירה - שהעד השני מגביה את האבן בסיוע
 17 חברו, וכאשר היא מוגבהת חברו עוזב, ושדי לה איהו - ומשליך
 18 אותה הוא לבדו על הנסקל, כי הוי דתיית מוויא - כדי שתפגע
 19 בו בכח גדול, שכאשר אדם יחיד משליך הוא עושה כן בכח גדול,
 20 אבל אם שניהם ביחד משליכים, אי אפשר לכון שישליכו ממש
 21 ביחד, ונמצא שכאשר זה משליך השני מעכב.
 22 שנינו במשנה: ואם לאו ריקתו בו בכל ישרא. ובלשון יחיד,
 23 מקשה הגמרא: וכי היה מקרה שלא על ידי האבן שזרק העד
 24 ונרגם על ידי כל ישראל, והתניא - והלא שנינו בברייתא מעולם
 25 לא שנה פה אדם - שמעולם לא היה צריך להשליך על הנסקל
 26 אבן שניה. משיבה הגמרא: מי קאמינא דעביד - האם המשנה
 27 אמרה שעשו כן, דאי מיצריך קאמינא - המשנה רק אמרה שאם
 28 היה צריך היו עושים כן, אמנם מעולם לא עשו כן משום שתמיד
 29 מת קודם לכן.
 30 הגמרא דנה האם תמיד היתה אבן מוכנה בבית דין לצורך
 31 הסקילה: אמר מר - שנינו בברייתא שהובאה קודם לכן אבן היתה
 32 כזו. משמע מלשון הברייתא שבאופן קבוע היתה בבית דין אבן
 33 שמוכנה לכן. מקשה הגמרא: והתניא והלא שנינו בברייתא, אחת
 34 אבן שנסקל בה ואחת עץ שנתלה עליו ואחד סוף שנתרג בו ואחד
 35 סודר שנתק בו כולן נקברין עמו - היו קוברים אותם עם הנידון,
 36 וכיצד אומרת הברייתא שהיתה אבן מוכנה בבית דין בקביעות.
 37 מתרצת הגמרא: לא צריכא - לא הוצרכה הברייתא לנקוט לשון
 38 זו, אלא משום דמתקני ומייתי אחרני הלופייהו - שמיד לאחר
 39 הסקילה, היו מביאים אבן אחת במקום האבן שהשתמשו בה,
 40 כדי שתהיה מוכנה ועומדת לפעם הבאה שיצטרכו לעשות
 41 סקילה.
 42 שנינו בברייתא שהובאה קודם לכן, שהאבן והעץ והסייף והסודר
 43 נקברין עמו. מקשה הגמרא: והתניא בתוספתא (פי' ה) שכל אלו
 44 אין נקברין עמו. מתרצת הגמרא: אמר רב פפא, מאי עמו - מה היא
 45 כוונת הברייתא 'נקברים עמו', עמו בתפיסתו - בתוך ארבע אמות
 46 הסמוכות לקברו, אך לא בקברו ממש.
 47 הגמרא דנה באופן שנקטעה יד העדים, מה דינו של הנידון: אמר
 48 שמואל, נקטעה יד העדים, פטור הנידון ממייתה. מאי טעמא, משום
 49 דבעינא - צריך לקיים בנידון את הפסוק 'יד העדים תהיה בו'
 50 בראשונה, וליכא - ואין אפשרות, שהרי אין להם ידיים, ולכן אינו
 51 נהרג כלל.
 52 מקשה הגמרא: אלא מעתה עדים גידמין דמעיקרא - עדים שהיתה
 53 קטועה להם היד קודם שהעידו, הכי נמי דפסילי - האמנם גם הם
 54 פסולים, ואם כן מדוע אמר שמואל 'נקטעה' ולא אמר עדים
 55 גידמין פסולים. מתרצת הגמרא: לעולם עדים גידמין כשרים,

1 אחני לרבינו עבודה זרה. הך הרחקה שהרחיקם זה מזה למימרא דאין דנין אותו בכלל ופרט אחני לרבינו עבודה זרה הואיל ודמיא לפרטא בכל מילי שכופר בעיקר
2 כמותו: כי קללת. מיעט את הרבי ולמדך שלא תרבה בו את הכל אלא זה והדומה לו וכי דרשינן הכי היכא דמקרבן להרדי אבל היכא דרחקן זה מזה אחני ולא
3 תמעטיה בהאי מיעוטא כשאר מיעוטין אלא מידי דלא דמי ליה במידי כגון שאר מיתות ב"ד אבל שאר נסקלן דדמו ליה מיתה דבסקילה כמותן לא תמעט מיניה ומהבא
4 תיפשוט לך בכל דוכתא דאיכא כלל ופרט וכלל דמאן דדריש ליה בכללי ופרטי אינו מרבה אלא כעין הפרט ומאן דדריש ליה בריבוי ומיעוט אמרין ריבה הכל ולא

1 **השתא** דמרחקי מהדרי. והא דאמר' מנחות
2 (נה) כלל ופרט המורחק זה מזה
3 אין דנין אותו בכלל ופרט לאו דאין דנין כלל
4 אלא דנין בכלל ופרט ואחני לרבינו מידי כי
5 הכא דאחני לרבינו עבודה זרה:
6 **אותו** בלא כסותו. ואף על גב דמשעת סקילה
7 היה ערום ס"ד שילבישוהו בשעת
8 תלייה:
9 **שתי** עבירות. ומעשה דשמעון בן שטח יש
10 בעלת אוב ודעינו יש וחבר חבר ושאר
11 מכשפות:
תלישה

1 **הַשְׁתָּא דְּמַרְחָקֵי מִהֲדָרֵי, אַחְנֵי לְרַבִּינָא עֲבֹדַת פּוֹכְבִּים,**
2 **דְּדָמֵי לִיה בְּכָל מִילָי. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּרִישׁ רִיבּוּי וּמִיעוּטֵי,**
3 **'וְהוֹמָת וְתִלְתִּית' רַבּוּי. 'כִּי קָלְלַת' מִיעוּט. אִי הוּוּ מְקַרְבִּי**
4 **לְהֲדָרִי, לֹא הוּוּ מְרַבֵּינָא אֱלָא עֲבֹדַת פּוֹכְבִּים, דְּדָמֵי לָהּ**
5 **בְּכָל מִילָי. הַשְׁתָּא דְּמַרְחָקֵי מִהֲדָרֵי, אַחְנֵי לְרַבִּינָא שְׂאָר**
6 **הַנִּסְקָלִין: הָאִישׁ תּוֹלִין וְכו': מֵאִי טַעְמָא דְּרַבְּנָן, אָמַר**
7 **קָרָא 'וְתִלְתִּית אוֹתוֹ, 'אוֹתוֹ' וְלֹא אוֹתָהּ. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר,**
8 **'אוֹתוֹ' בְּלֹא פְסוּתוֹ. וְרַבְּנָן, אִין הֲכִי נִמְי, אֱלָא אָמַר קָרָא**
9 **'כִּי יִהְיֶה כְּאִישׁ הַמָּא' אִישׁ לֹא אִשָּׁה. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר,**
10 **הָאִי 'כִּי יִהְיֶה כְּאִישׁ, מֵאִי דְרִישׁ בִּיה. אָמַר רִישׁ לְקִישׁ,**

1 לעיל הוא ופרט לשון פירוש הלכך כלל
2 ופרט וכלל אי אתה דן להביא ע"י הכלל
3 האחרון אלא כעין הפרט שאילמלא לא בא
4 כלל האחרון הייתי אומר הפרט הוא פירושו
5 של כלל ואין בכלל אלא מה שבפרט ואפי'
6 הדומה לו לא תלמוד ממנו אלא סתם
7 ואיכ"כ פירש ובא לתלמוד שאין בסתם אלא
8 הפירוש הלכך כי אתא כללא בתרא אחני
9 לרבינו כעין הפרט ותו לא ומאן דדריש ליה
10 בריבוי ומיעוטי אמר לך המיעוט אינו
11 פירושו של סתם אלא מיעט ריבויא שאר
12 יהא הכל במשמעו ואי נמי לא אתא כללא
13 בתרא הייתי שומע מן המיעוט כל הדומין
14 למיעוט שלא בא המיעוט למעט אלא מאי
15 דלא דמי ליה הלכך כי חזר וריבה ריבה הכל
16 ולא תתמעט מן המיעוט אלא דבר אחר
17 שלא תראה בו שום רמז דומה לפרט: ורבי
18 אליעזר. אמר לך האי אותו דתלייה נמי
19 אותו בלא כסותו אשמעינן ולא למעוטי
20 אשה: למעוטי בן סורר ומורה. דאע"ג
21 דבסקילה אתא קרא למעוטי דכתיב איש וכן
22 סורר ומורה לא הוי איש דאם היה ראוי
23 להוליד לא היה נידון דכתיב (דברים כא) בן:
24 **מֵאִי טַעְמָא.** כלומר היכי משמע מיניה
25 ריבויא: בן סורר ומורה. לא חטא כדתנן בפ'
26 בן סורר ומורה (לקמן דף עב.) וכי מפני
27 שאכל זה תרסימר בשר ושנתה חצי לוג יין
28 אמרה תורה יסקל אלא הגיעה תורה לטוף
29 דעתו סופו נגמר נכסי אביו ומקבל לימוד
30 ואינו מוצא ועומד בפרשת דרכים ומלטסם
31 את חברותו כו': ואין מיעוט אחר מיעוט כו'.
32 כלומר מדה היא בתורה: מיתה אחת דנין.
33 דטעמא משום דלא אפשר לעיניו בתרווייהו
34 הוא: מיתה אחת כעין שתי מיתות. כגון
35 שתי עבירות שאין דמותו דון מיתה אחת
36 כגון שבת וע"ז וכ"ש שתי מיתות ממש: אבל
37 מיתה אחת ועבירה אחת. כגון שתיין
38 בחילול שבת שתיין בנערה המאורסה דנין
39 ושמונים נשים יחד עבירה אחת היו דאיכא
40 באוב ואיכא בידעינו והכתוב הלכך בשתיים
41 ושמעון בן שטח לצורך שעה עשה: וזא"פ
42 נושא ונואפת. דמיתה ועבירה אחת: תרגמא
43 רב הסדא. להא דרב אדא: כבת כהן.
44 ארסו או נשואה: ובעולה. דהיא בשריפה

11 ההוא, למעוטי בן סורר ומורה. והתניא, בן סורר ומורה נסקל ונתלה, דכרי רבי אליעזר. אלא,
12 אמר רב נחמן בר יצחק, לרבות בן סורר ומורה. מאי טעמא, דאמר קרא, 'וכי יהיה כאיש
13 המא', 'איש' ולא בן, 'המא' מי שעל המא נהרג, יצא בן סורר ומורה שעל שום סופו נהרג.
14 הוי מיעוט אחר מיעוט, ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות: אמר לון רבי אליעזר, והלא
15 שמעון בן שטח תלה נשים כו': אמר רב הסדא, לא שנו, אלא בשתי מיתות. אכל במיתה
16 אחת, דנין. והא מעשה דשמעון בן שטח דמיתה אחת הוא, וקא אמרו ליה דאין דנין, אלא,
17 אי איתמר הכי איתמר, לא שנו אלא במיתה אחת כעין שתי מיתות. והיכי דמי, כגון שתי
18 עבירות. אבל במיתה אחת ועבירה אחת, דנין. מתיב רב אדא בר אבהו, אין דנין שנים ביום
19 אחד, ואפילו כגואף ונואפת. תרגמא רב הסדא, בבת כהן ובעולה, או בבת כהן וזממיה.
20 תניא, רבי אליעזר בן יעקב אומר, שמעתי שביט דין מפני ועונשין שלא מן התורה, ולא לעבוד
21 על דברי תורה, אלא כדי לעשות סיג לתורה. ומעשה פאחד שרוב על סום בשפת בימי וינים,
22 והביאוהו לבית דין וסקלוהו, לא מפני שראוי לכך, אלא שהשעה צריכה לכך. שוב מעשה
23 באדם אחד, שהפחית את אשתו תחת התאנה, והביאוהו לבית דין והלקוהו, לא מפני שראוי
24 לכך, אלא שהשעה צריכה לכך: **משננה** ביצד תולין אותו, משקעין את הקורה בארץ, והעין
25 יוצא. ומקפה שתי ידיו זו על גב זו, ותולה אותו. רבי יוסי אומר, הקורה מוטת על הכותל,
26 ותולה אותו בדרך שהמפחין עושין, ומתירין אותו מיד. ואם לך, עובר עליו בלא תעשה, שגאמר
27 לא תלין נבלתו על העין, פי קבר תקברנו פי קללת אלהים תלוי, פלומר, מפני מה זה תלוי,
28 מפני שפירך את השם, ונמצא שם שמים מתחלל. אמר רבי מאיר, בשעה שאדם מצטער,
29 שכינה מה לשון אומרת, 'קלני מאיש קלני מרועי'. אם בן, המקום מצטער על דמן של
30 רשעים שגשפך, קל וחומר על דמן של צדיקים. ולא זו בלבד אומר, אלא כל המלוי את מתו,
31 עובר בלא תעשה. הלינו לכבודו, להביא לו ארון ותכריכים, אינו עובר עליו. ולא הוי קוברין
32 אותו בקברות אבותיו, אלא שתי בתי קברות הוי מתקנין לבית דין, אחת לנהרגין ולנתקנין,
33 ואחת לנפקלין ולגשפין. נתעבל תבשר, מלקטין את העצמות וקוברין אותן במקומן. והקרוכים
34 באים ושואלים בשלום תדינין ובשלום העדים, פלומר, שאין בלבנו עלים, שדין אמת דנתם,
35 ולא

1 אבל בעולה נידון כשאר בעול בת ישראל דבעל ארסה בסקילה ובעול נשואה בחנק דכתיב (ויקרא כא) היא באש תשרף היא ולא בעולה היא ולא זממיה: או בבת
2 כהן וזממיה. שהיא דון בהרגין בלא במיתה אחת דהיא בשריפה דון במיתה הבעול כגון באו עדים והזימו את הראשונים והזיבום מיתה הבעול ולא מיתה דכתיב
3 (דברים יט) כאשר זמם לעשות לאחיו ולא לאחותו כדאמר באלו דון הנחנקין (לקמן דף צ.) ובאו שנים אחרים והזימו המזימים נמצאת היא חיבת שריפה ע"פ הראשונים
4 והמזימים את הראשונים בחנק שהיו באין לחייבין בה והיינו מיתה הבעול: שמעתי. מרבתי: שב"ד. מותרת להיות מכין מלקות ועונשין עונש של מיתה שלא מן התורה:
5 ולא. שיתכוונו לעבור על דית לבוד מלבם חיוב מיתה לשאינו חייב אלא מפני צורך השעה: לעשות סיג. גזר: לא שראוי לכך. דשבות בעלמא הוא מדרבנן. אלא
6 שהשעה צריכה לכך. מפני שהיו פרוצים בעבירות שהיו רואין לוחצין של ישראל שהיונים הם גזורים עליהם גזירות והיו מצות בויות בעיניהם: הפיח. בא עליה: תחת
7 התאנה. מקום גלוי: **מתני'** משקעין. והעין יוצא. ממנה כמין יתד הוא ענף יצא מן הקורה סמוך לראשה: ופקיה. סמוך לו זו אצל זו כמו (תולין דף ז.) שלא מן
8 המוקף סמוך וכמו מקפת וקורא לה שם (טבול יום פ"ד מ"ב) לשון קירוב: ותולה אותו. ביד: מוטת על הכותל. לא היתה נעוצה בארץ אלא ראשה אחד על הארץ
9 וראשה אחד סמוך על הכותל: שם שמים מתחלל. שמוכרין שזה בירכו: שאדם מצטער. שפורענות באה עליו בעונה מה לשון אומרת. באיזה לשון היא קובלת ומתנודדת
10 עליו: קלני מראשי. כמו שהאדם שיעו ועף אומר ראשי כבד עלי חרועי כבד עלי והיינו קללת קל לית אני איני קל. ולא זו בלבד. בלא תעשה אלא כל מתים הלנתן
11 בלא תעשה הוא כדילף ברייתא מריבויא דתקברנו: ולא היו קוברין אותו בקברות אבותיו. לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק כך מפרש לה בגמ': שתי קברות. בגמ'
12 מפרש טעמא דהלכה למשה מסיני שנים ולא ארבעה: נתעבל הבהר. כבר נתכפר במיתתו וביזונו מלקטין את העצמות וקוברין בקברות אבותיו:

תלישה

לאו כלום היא. והא דאמר' בפ' ביסוי הדם (תולין דף פט.) דעפר הגדת שרי דכתיב ואת כל שללה תקבון אל תוך רחובה ושרפת מי שאינו מחוסר אלא קביצה ושרפה יצא זה שמוחסר תלישה וקביצה ושריפה לא דמי דעפר חשיב טפי מחובר מעץ ונתעץ בארץ:

קלילי

עלמא. יש גורסין קלי משום דאמר בסמוך קלת ואין לחוש בכך דאשכחן נמי בפרק ד' מיתות (לקמן דף סו.) גבי אלהים לא תקלל דאמר ליכתוב לא תקל. קבורה משום ביוזא או משום כפרה. ע"כ איבא כפרה כדאמר' לקמן (דף מו) (כפ' ד' מיתות) כפרה מאימת דוי מבי חוז ציצרא דקבירא פורתא אלא אפי' אי ביוזא ביוזא וכפרה מיבעי ליה די עיקר ואת' והא איבא כפרה טפי בשלא נקבר משנקבר כדנתנא בשמעתי' (לקמן מו.) סימן יפה לו למת שנפרע' ממנו לאחר מיתתה מת לא נספד ולא נקבר וי"ל דלאו לא נקבר כלל קאמר אלא לא נקבר לפי כבודו והאי ביוזא דהבא לאו ביוזא דמת קאמר דאם כן אמאי לא כל במיניה אלא ביוזא דמשפחתו אבל למת אית לו ביוזן אם אינו שובב על הגמטה בכבודו:

לא

תקבורה להחיות גברא. והא דאמר בריש פ"ט דכתובות (דף ק.) דהמבור קברו באים בני משפחה וקוברים אותו בע"כ משום פגם משפחה שאני התם דבעי דלקבורה בחד דוכתא:

הספידא

יקרא דחיי. תימה הא דאמר בפ' הערל (בבמות דף עח.) אל שאול ואל בית הדמים אל שאול שלא נספד כהלכה ואי משום יקרא דחיי הרי מחלו ישראל על כבודן שלא הספידוהו וי"ל דיראים הוי לטופדו להראות שמשמטעין עליו מפני דוד ועוד דאפי' הוי יקרא דחיי שאני מלך דאיבא ביוזן טפי לגביה שלא נספד כהלכה:

אבל

ולא היו מתאבלין, אכל אונגין, שאין אנינות אלא בלב: גמרא תנו רבנן, אילו נאמר 'חמא ותלית', הייתי אומר, תולין אותו ואחר כך ממתין אותו, פדף שהמלכות עושה, תלמוד לומר 'והומת, ותלית' ממתין אותו ואחר כך תולין אותו. הא פיצד, משתין אותו עד סמוך לשקיעת החמה, וגומרין את דינו וממתין אותו, ואחר כך תולין אותו. אחד קושר ואחד מתיר, פדי לקיים מצות תליה. תנו רבנן, עין, שומע אני בין בתלוש בין במחובר, תלמוד לומר 'פי קבר', מי שאינו מחוסר אלא קבורה, יצא זה שמחוסר קביצה וקבורה. רבי יוסי אומר, מי שאינו מחוסר אלא קבורה, יצא זה שמחוסר תלישה וקבורה. ורבנן, תלישה לאו כלום היא: בלומר, מפני מה זה תלוי, מפני שבידך כו': תניא, אומר רבי מאיר, משלו משל למה הדבר דומה, לשני אחים תאומים בעיר אחת, אחד מינזוהו מקד, ואחד יצא לליסטיית, צוה המלך ותלאוהו. כל הרואה אותו, אומר, המלך תלוי, צוה המלך והורידוהו: אמר רבי מאיר כו': מאי משמע, אמר אפי', במאן דאמר קל לית. אמר ליה רבא, אם בן 'קבר עלי ראשי קבר עלי ורועי' מיבעי ליה. אלא אמר רבא, במאן דאמר קיל לי עלמא. האי, מיבעי ליה לגופה. אם בן, גימא קרא 'מקלל', מאי 'קללת', ואימא, כוליה להכי הוא דאחא. אם בן, גימא קרא 'קלת', מאי 'קללת', שמע מיניה תרתין: ולא זו בלבד כו': אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, מנין למלין את מתו שעובר עליו בלא תעשה, תלמוד לומר 'פי קבר תקברנו', במאן למלין את מתו שעובר בלא תעשה. איבא דאמרי, אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, רמז לקבורה מן התורה מניין, תלמוד לומר 'פי קבר תקברנו', מפאן רמז לקבורה מן התורה. אמר ליה שבור מלפא לרב חמא, קבורה מן התורה מניין. אישתמי, ולא אמר ליה ולא מיד. אמר רב אחא בר יעקב, אימסר עלמא בידיא דמפשא, דאיבעי ליה למימר 'פי קבור', דליעבד ליה ארון. 'תקברנו', לא משמע ליה. גימא, מדאיבא קבור צדיקי. מנהגא בעלמא. מדקבריה הקדוש ברוך הוא למשה, דלא לישתנו ממנהגא. תא שמע, 'וספדו לו כל ישראל וקברו אותו'. דלא לישתנו ממנהגא. לא יספדו, ולא יקברו, לדומן על פני האדמה יהיו, דלישתנו ממנהגא. איבעיא להו, קבורה, משום ביוזא הוא או משום כפרה הוא. למאי נפקא מינה, דאמר לא בעינא דלקבורה להחיות גברא. אי אמרת משום ביוזא הוא, לא כל כמיניה. ואי אמרת משום כפרה הוא, הא אמר לא בעינא כפרה, מאי. תא שמע, מדאיבא קבור צדיקי. ואי אמרת משום כפרה, צדיקי לכפרה צריכי. אין דכתיב 'אדם אין צדיק בארץ, אשר יעשה טוב ולא יחמא'. תא שמע, 'וספדו לו כל ישראל וקברו אותו', ואי אמרת פי היכי דתייתו ליה כפרה, הנהך נמי ליפקדו, פי היכי דתייתו להו כפרה. האי, דצדיק הוא, תייתו ליה כפרה. הנהך, לא ליתו להו כפרה. תא שמע, 'לא יספדו ולא יקברו', דלא תייתו להו כפרה. איבעיא להו, הספידא, יקרא דחיי הוי או יקרא דשכבי הוי. למאי נפקא מינה, דאמר לא תספדוהו להחיות גברא, אי נמי לאפוקי מירושין. תא שמע, 'ויבא אברהם לספוד לשרה ולכתותה', ואי אמרת משום יקרא דאברהם, משהו לה לשרה. שרה גופה נחא לה, פי היכי דמיניקר בה אברהם. תא שמע, 'וספדו לו כל ישראל וקברו אותו', ואי אמרת משום יקרא דחיי הוא, הנהך בני יקרא ניהו. נחא להו לצדיקא, דמיניקרי ברשיעיא. תא שמע, 'בשלוש תמות, ובמשפחות אבותיך תמלכים הראשונים אשר היו לפניך, בן ישרפו לך, והיו ארון יספדו לך', ואי אמרת משום יקרא דחיי הוא, מאי נפקא ליה מיניה. הכי קאמר ליה, ליניקרו ביד ישראל, פי היכי דמיניקרי באברהם.

ולא היו מתאבלין. עליון כדי שתהא ביוזן כפרה לון אלא אונגין בלבד דאין זה כבוד להרוג ואין כפרתו נמנעת בכך שאין אנינות אלא בלב בלבד: גמ' משהין אותו. את גמר דינו ואין תולין אותו שחרית שמא יתשלשו בקבורתו ויבא לידו שכחה אלא סמוך לשקיעת החמה כדי שיקברוהו מיד: אחד קושר ואחד מתיר. בלומר אין שהות בנייתם: ת"ל (כין) קבור. מיריבוא משמע עלי דאף עץ גבי קבורה: יצא זה. מחובר שמוחסר קביצה אבל נעוץ מידה הוי: רבי יוסי אומר. אף נעוץ מתמעט מן המשמעות הוה שמוחסר תלישה וקבורה: לאו כלום היא. אין כאן חסרון מעשה: לשני תאומים כו'. אף אדם עשוי בדיוקנו של מקום: קיל ליה. אפי' קיל א"ל. דקלני חייב לקבור לאו כינוי הוא אלא קל אינו כבד אני מיבעי ליה: קיל לי עלמא. (אני) מכנה ואינו רוצה להוכיח בכבודו בעצמה: לגופה. לומר שהמגדף בתלייה ומיניה יליפנין לאחרני: ה"ג ת"ל כי קבר תקברנו. מריבוא דריש כל המותם: רמז לקבורה. שאדם חייב לקבור את מתו: דליעביד ליה ארון. אבל קבורת הארץ לא משתמע ליה מיניה ולהכי לא אמר ליה מהאי ופריכין לימא ליה מריבוא דתקברנו ומשני לא משמע ליה לעבודה זרה למתוי דרשה מריבוא: וגימא מדאיבא קבור צדיקי. אברהם יצחק ויעקב ומשני מנהג בעלמא הוא שנהגו כן קודם לכן: וגימא ליה מדיקבר רחמנא למשה. אלמא דעתו הסכימה ומשני דילמא כי היכי דלא לישתני משה ממנהגא דעלמא: וספדו לו. באביה בן ירבעם כתיב ואחזה השילוני נתנבא עליו דבר זה לשבח יען כי נמצא בו דבר טוב שביטל פרדסאות שהושיב אביו: ולא יקברו. ברשעים כתיב ומלית ליה חכי ש"מ קבורה משמאי אסכימו עלה: משום ביוזא הוא. שלא יתבזה לעין כל שיראוהו מת ונרקב ונבקע: או כי היכי דתייתו ליה כפרה בהטמנה זו שמורידים ומשפילין אותו בתחתיות: לאו כל כמיניה. דביוזן הוא לקרוביו: תא אמר לא בעינא כפרה. ואי נמי קבריה ליה לא מתכפר: לא יקברו. ואי משום כפרה יקברו ויתכפר להם: ומשני לא נחא להקב"ה דתייתו להו כפרה לפי שאף על פתח קברם לא היו חוררין: א"ל לאפוקי מירושין. על כרחן שכל הספדין אי יקרא דשכבי כי אמר לא תספדוהו צייתין ליה ואי לא אמר ואמרי יורשין לא נחא לן כפינן להו ואי יקרא דחיי הוא לדידיה לא צייתין ליורשין צייתין: משהו לה לשרה. עד שבא אברהם מבית עקידת יצחק דמדכתיב ויבא אברהם מכלל להדיא שעתא לא הוה התם: הנהך בני יקרא ניהו. בתמייה והלא כל בית ירבעם הנותרים רשעים היו: ולא יקברו. ואי יקרא דחיי הוא. והלא הנותרים ש בן צדיקים: והוי ארון יספדו לך. לצדיקו:

נאמר:

נבזה

לאפוקי מירושין. תא שמע, 'ויבא אברהם לספוד לשרה ולכתותה', ואי אמרת משום יקרא דחיי הוא, משהו לה לשרה. שרה גופה נחא לה, פי היכי דמיניקר בה אברהם. תא שמע, 'וספדו לו כל ישראל וקברו אותו', ואי אמרת משום יקרא דחיי הוא, הנהך בני יקרא ניהו. נחא להו לצדיקא, דמיניקרי ברשיעיא. תא שמע, 'בשלוש תמות, ובמשפחות אבותיך תמלכים הראשונים אשר היו לפניך, בן ישרפו לך, והיו ארון יספדו לך', ואי אמרת משום יקרא דחיי הוא, מאי נפקא ליה מיניה. הכי קאמר ליה, ליניקרו ביד ישראל, פי היכי דמיניקרי באברהם.

53 וְיָלְדָהּ וְעַל כַּרְחָךְ שָׂבָא לְדַרְוֵה שְׁהַשְׁכִּינָה אִוְמַרְתָּ קַלְנֵי מִרְאשֵׁי׃
 54 שׂוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: וְאֵימָא כּוּלֵיהּ לִהְיֵי הָוֵה דֶּאֱמָא – נֹאמַר שְׁהַפְסֹק
 55 בָּא רַק לְמַר שְׁהַשְׁכִּינָה אִוְמַרְתָּ קַלְנֵי מִרְאשֵׁי, וְלֹא לְמַר שְׁמַקְלָל
 56 בְּתַלְיָה. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אִם בֶּן שְׁהַפְסֹק בָּא רַק לְדַרְוֵה זֵו, יָנִימָא
 57 קַרְיָא וְיִשְׁיֹאמַר הַכְּתוּב 'קַלְת' בְּלִמְ"ד אַחַת, מָאי – מִדּוֹע נֶקֶט לְשׁוֹן
 58 'קַלְת' בְּשֵׁתֵי לְמִ"ד, שְׁמַע מִינָה שְׂבָא לְמַר תְּרָמֵי – שְׁנֵי דַבְרִים, גַּם
 59 שְׁהַמְקַלָּל בְּתַלְיָה, וּגַם 'קַלְנֵי מִרְאשֵׁי.
 60 שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנֵה: וְלֹא זֵו בְּלָבֵד כּוּ' אָמְרוּ, אֲלֵא כֹל הַמְלִין אֶת מְתוּ
 61 עֹוּבֵר בְּלֵא תַעֲשֶׂה. הַגְּמָרָא מְבַרְרַת אֶת הַמְקוֹר לְאִיסוּר הַלֵּנַת שְׂאָר
 62 מֵתִים: אֲמָר רַבֵּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבֵּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחֵי, מְנִין לְמַלְיֵין אֶת
 63 מְתוּ וְאִינוּ קוֹבְרוּ בְּיּוֹם שְׂמֹת, שְׁעוֹבֵר עָלֵינוּ בְּלֵא תַעֲשֶׂה, תִּלְמוּד לְזַמְר
 64 (דַּבְרִים כ"ב כ), 'כִּי קָבַר תִּקְבְּרֵנוּ, כִּפֹּל הַפְּסוּק כַּדֵּי לִרְבוֹת שְׂאָר מֵתִים
 65 לְקַבְרָה. מִכָּאֵן לְמַלְיֵין אֶת מְתוּ וְאִינוּ קוֹבְרוּ, שְׁעוֹבֵר בְּלֵא תַעֲשֶׂה.
 66 הַגְּמָרָא מְבִיאָה לְשׁוֹן אַחַר בְּדַרְוֵה זֵו: אֵיכָא דֶּאֱמָרֵי – יֵשׁ דּוֹרְשִׁים
 67 בְּאוֹפֵן אַחַר, אֲמָר רַבֵּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבֵּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחֵי, רְמֵו לְדוּב
 68 קְבוּדָה בֶּאֱרָץ מִן הַתּוֹרָה מְנִין, תִּלְמוּד לְזַמְר, 'כִּי קָבַר תִּקְבְּרֵנוּ, מִכָּאֵן
 69 – מִכַּפֵּל הַפְּסוּק, רְמֵו לְקְבוּדָה בֶּאֱרָץ מִן הַתּוֹרָה.
 70 הַגְּמָרָא מְבִיאָה שְׂדַרְוֵה זֵו אִינְהּ מְפּוֹרֶשֶׁת בְּפִסּוּק: אֲמָר לֵיהּ שְׂבּוּר
 71 מִלְּבָא – הַמֶּלֶךְ שְׁנִקְרָא 'שְׂבוּר' לֵרֵב הַמָּא, חַיּוּב קְבוּרָה מִן הַתּוֹרָה
 72 מְנִין. אֵי שְׂתִיק רַב חַמַּא וְלֹא אָמַר לֵיהּ וְלֹא מִיֵּד – וְלֹא הֵשִׁיב לוֹ
 73 כְּלוּם. אֲמָר רַב אֶהָא כִּר יַעֲקֹב, אֵימְסַר עֲלֵמָא בְּיָדָא דְּמַסְפָּא – נִמְסַר
 74 הַעוֹלָם בְּיַדֵּי הַתְּפִשִּׁים, דֶּאֲיַבְעֵי לֵיהּ לְמִימַר – שְׂדִיָּה צָרִיךְ לְמַר, וְלֹא
 75 שְׁלּוּמֵדִים זָתֵא מִהַפְּסוּק 'כִּי קָבֹד'. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: שָׂרֵב חַמַּא לֹא
 76 אָמַר זָתֵא לְמִלְךְ, מְשׁוּם שְׁהַמֶּלֶךְ יַפְרַשׁ פְּסוּק זֵה דְלַעֲבֵד לֵיהּ אֲרֹון
 77 – שִׁיעֵשׁוּ לַמֵּת אֲרֹון וְיַכְנִיסוּהוּ בְּתוֹכוֹ, וְאִינוּ רַאִיָּה לְקַבְרָה בֶּאֱרָץ.
 78 שׂוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: מִדּוֹע לֹא אָמַר לוֹ שְׁדוֹרְשִׁים זָתֵא מִיתוֹר הַפְּסוּק
 79 'תִּקְבְּרֵנוּ'. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: לֹא מְשַׁמַּע לֵיהּ לְמַלְךְ דִּרְשׁוֹת מִיתוֹר
 80 הַפְּסוּקִים.
 81 שׂוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: וְיָנִימָא – שִׁיאַמַר לוֹ, שְׁהַמְקוֹר הוּא מִדְּאִיקְבוּר
 82 צִדִּיק – מִכֵּךְ שְׁנַקְבּוּר הַצְּדִיקִים, אַבְרָהָם יַצְחָק וְיַעֲקֹב. מְשִׁיבָה
 83 הַגְּמָרָא: שִׁישׁ לְמַר שׂוּה רַק מִנְהָנָא בְּעַלְמָא.
 84 שׂוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: שִׁיאַמַר שְׁהַמְקוֹר הוּא מִדְּקַבְרִיהּ וּמִכֵּךְ שְׁקַבְרוּ
 85 תְּקִירֻשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַשְׁה, כְּכַתוּב בְּדַבְרִים (לו א), הֲרֵי שְׁהַסְכִּים
 86 לְמַנְהַג זֵה. מְשִׁיבָה
 87 הַגְּמָרָא: יֵשׁ לְדַחּוֹת שְׁהַטַּעַם שְׁקַבְרוּ הוּא כַּדֵּי דְלֵא לִישְׁתַּנֵּי מִמְנַהֲנָא
 88 – שְׁלֹא יֵהָא מַשְׁה שׁוֹנָה מִמְנַהֲגַת הָעוֹלָם.
 89 מַקְשָׁה הַגְּמָרָא: תֵּא שְׁמַע, נֹאמַר בְּפִסּוּק (מִלְכִים א יד א) בְּעִנְיֵין אֶבְיָה
 90 בְּנוּ שֶׁל יַרְבֵּעַם, וְיַסְפְּרוּ לוֹ כֹּל יִשְׂרָאֵל וְקַבְרוּ אוֹתוֹ וְגו', יַעֲנֵן וְנִמְצָא
 91 בּוֹ דְבָר טוֹב וְגו', הֲרֵי שְׁקַבְרָה הִיא שְׂבַח לְאָדָם. דּוּחַה הַגְּמָרָא:
 92 אִין זֵה רַאִיָּה שְׁחִיבִים לְקַבֹּר, אֲלֵא הַשְּׂבַח הוּא דְלֵא לִישְׁתַּנֵּי
 93 מִמְנַהֲנָא – שְׁלֹא יִשְׁתַּנַּה מְנַהֲגַת הָעוֹלָם לְהִיקְבֵר.
 94 מַקְשָׁה הַגְּמָרָא שׁוּב: נֹאמַר בְּפִסּוּק (יְרִמְיָה טו ד) 'לֹא יִסְפְּרוּ, וְלֹא יַקְבְּרוּ,
 95 לְדוּמֵן עַל פְּנֵי הָאָדָמָה יְהוּ', הֲרֵי שְׁהַסְכִּים הַכְּתוּב שְׁצִירִיךְ לְקַבֹּר
 96 מֵתִים, וְרַק הֲרַשְׁעִים נִעְנָשׁוּ לֹא לְהִיקְבֵר. דּוּחַה הַגְּמָרָא: שְׂאֵף כֹּאֵן
 97 הַכּוּנָה דְלִישְׁתַּנּוּ מִמְנַהֲנָא – שְׁלֹא יִזְכוּ לְמַנְהַג הָעוֹלָם.
 98 הַגְּמָרָא מְסַתְּפַלַּת בְּטַעַם חַיּוּב הַקְּבוּרָה: אֵיבְעִיָּא לְהוּ – הַסְּתַפְקוּ בְּנֵי
 99 הַיַּשִּׁיבָה, מֵה טַעַם שְׁחִיבָה הַתּוֹרָה קְבוּרָה, הָאִם מְשׁוּם בּוֹיּוֹנָא
 100 הוּא – שְׁלֹא יִתְבוּהָ לְעֵין כֹּל כְּשִׂירָאוּהוּ מֵת וְנִרְקַב וְנִבְקַע, אוֹ מְשׁוּם
 101 בְּפָרָה הוּא – שְׁחִתְּכֵר הַמֵּת בַּכֵּךְ שְׁמוֹרִידִים וּמְשִׁפִּילִים אוֹתוֹ
 102 בְּתַחְתִּיּוֹת. שׂוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: לְמָאי נְפָקָא מִינָה – מֵה הַהַבְדֵּל בֵּין שְׁנֵי
 103 הַטַּעַמִּים לְמַעֲשֶׂה. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: בּוֹאֹפֵן דֶּאֱמָר קוֹדֵם מוֹתוֹ, לֹא
 104 בְּעִנְיָא דְלִיקְבְּרוּהּ לְהֵהוּא נְפָרָא – אִינוּ רּוּצָה שְׁקַבְרוּנֵי. אֵי אֲמַרְתָּ
 105 שְׁטַעַם הַקְּבוּרָה מְשׁוּם בּוֹיּוֹנָא הוּא – שְׁלֹא יִתְבוּהָ לְעֵין כֹּל, לֹא כֹּל
 106 בְּמִינֵיהּ – אִינוּ יִכּוּל לְמַר זָתֵא, כִּיּוֹן שְׁבוּיוֹן הוּא לְקַרְבוּי. וְאֵי
 107 אֲמַרְתָּ שְׁטַעַם הַקְּבוּרָה מְשׁוּם בְּפָרָה הוּא, תֵּא אֲמַר לֹא בְּעִנְיָא בְּפָרָה

1 וְלֹא הָיוּ קְרֹוּבֵי מְתָאֲבַלִּין עֲלֵינוּ, כַּדֵּי שְׁבוּיוֹנוּ זֵה יֵהָא לְכַפְרָה, אֲבָל
 2 אוֹנָנִין – מְצַטַּעְרִים עַל מוֹתוֹ, שְׂאֵין אֵינְיִנֹּת אֶלָּא בְּלֵב, וְאִינְהּ כְּבוֹד
 3 לְמַת, וְלֹא נִמְנַעַת כְּפַרְתוּ בַכֵּךְ.

גְּמָרָא

4 שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנֵה, שְׂאֵחַר מִיתוּלָה נְתַלְהּ הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא
 5 הַמְבַאֲרַת מְקוֹר שְׁנַתְלָה אַחַר שְׂמָה, וְכַיַּצַּד נּוּחַיִּים בּו: תְּנוּ רַבְּנָן,
 6 אִילוּ נֹאמַר בְּתוֹרָה (דַּבְרִים כ"ב כ) רַק יָבִי הִיָּה כְּאִישׁ הַמָּא מְשִׁפֵּט
 7 מוֹת וְתַלְיָה' וְגו', הִיְיִתֵי אוֹמַר, שְׁתוֹלִין אוֹתוֹ חֵי, וְאַחַר כֵּךְ מְמִיתִין
 8 אוֹתוֹ בְּסַקִּילָה, בְּרֶךְךָ שְׁהַמְלַכּוֹת שֶׁל גֵּוִים עוֹשֶׂה, תִּלְמוּד לְזַמְר וְכִי
 9 הִיָּה כְּאִישׁ חָטָא מְשִׁפֵּט מוֹת וְהוּמָה, וְתַלְיָה' וְגו', קוֹדֵם מְמִיתִין
 10 אוֹתוֹ בְּסַקִּילָה, וְאַחַר כֵּךְ תוֹלִין אוֹתוֹ. הֵא בְּיַצַּד מְקַיְמִים מַצוֹת
 11 תְּלִיָה, מְשַׁהֲיִן אוֹתוֹ מְלִגְמוּר דִּינוּ עַד סְמוּךְ לְשַׁקְיעַת הַחֶמְסָה, וְגוֹמְרִין
 12 אִין דִּינוּ סְמוּךְ לְשַׁקְיעַת הַחֶמְסָה, וְקַמִּיתִין אוֹתוֹ בְּסַקִּילָה, וְאַחַר כֵּךְ
 13 תוֹלִין אוֹתוֹ עַל הַעַץ, אַחַד קוֹשֵׁר אוֹתוֹ לְעַץ, וְאַחַד מִתִּיר אוֹתוֹ מִיַּד,
 14 כִּדֵּי לְקַיְמֵם מַצוֹת תְּלִיָה, וּמִיָּד קוֹבְרִים אוֹתוֹ.

15 שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנֵה, מַחְלוֹקַת חַכְמִים וְרַבֵּי יוֹסִי אִם אֶת הַקּוֹרָה שְׁתוֹלִים
 16 עֲלֶיהָ נּוֹעֲצִים בֶּאֱרָץ, אוֹ רַק מַנִּיזִים עַל הַקְּרַע וְנִשְׁנַעַת בְּכוֹתַל,
 17 הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא לְפַרְשׁ בְּמַה נַחְלוּקוּ: תְּנוּ רַבְּנָן, נֹאמַר בְּפִסּוּק
 18 (שֵׁם כ"ב כ"א) 'וְתַלְיָתָא אַתּוּ עַל עֵץ, שׁוֹמַע אַנִּי שְׁתוֹלִים בֵּין בְּעַץ תְּלוֹשׁ
 19 אִין בְּעַץ מְחַוְּבַר, תִּלְמוּד לְזַמְר (שֵׁם כ"ב כ"ב) 'כִּי קָבַר, וּמְרַבָּה שְׂאֵף אֶת
 20 הַעֵץ צָרִיךְ לְקַבֹּר, וּמְשַׁמַּע שְׁתוֹלִים רַק עַל מֵי שְׂאִינוּ מְחוּסְרֵי אֶלָּא
 21 קְבוּרָה, וְצָא זֵה – הַמְחוּבַר, שְׁמַחוּסְרֵי קַצִּיצָה וְקְבוּרָה, שְׂאִינוּ כַּשֵּׁר
 22 לְתַלְיָה, אַךְ עַץ הַנַּעוּץ בְּקְרַע שְׂאִינוּ מְחוּסַר קַצִּיצָה, כַּשֵּׁר. רַבֵּי
 23 יוֹבֵי אוֹמַר, מִמְטַעִים מְהַפְּסוּק, שְׁתוֹלִים רַק עַל מֵי שְׂאִינוּ מְחוּסְרֵי
 24 אֶלָּא קְבוּרָה, וְצָא זֵה – עַץ הַנַּעוּץ בְּקְרַע, שְׁמַחוּסְרֵי תְּלִישָׁה
 25 וְקְבוּרָה. מְבַאֲרַת הַגְּמָרָא: וְרַבְּנָן שְׁמַכְשִׁירִים עַץ הַנַּעוּץ בְּקְרַע
 26 סוֹבְרִים, שְׁתַּלְיָשָׁה לְאוּ בְּלוּם הֵיא, וְאִין זֵה נְחָשׁ מְחוּסַר מַעֲשָׂה
 27 קוֹדֵם קְבוּרָה.

28 שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנֵה, עַל הַנֹּאמַר (שֵׁם כ"ב כ) 'כִּי קָלְתָּ אֱלֹהִים תְּלוּי',
 29 בְּלוֹמַר, מִפְּנֵי מָה זֵה תְּלוּי, מִפְּנֵי שְׁבִירָךְ כּוּ' אֶת ה'. הַגְּמָרָא מְבִיאָה
 30 בְּרִייתָא הַמְפַרְשָׁת אֶת הַפְּסוּק בּוֹאֹפֵן אַחַר: תְּנִינָא, אוֹמַר רַבֵּי מְאִיר,
 31 מְשֻׁלוּ מְשֻׁלָּ לְמָה תְּדַבֵּר דוּמָה, לְשׁנֵי אַחִים תְּאומִים הַדּוּמִים זֵה לְזֵה,
 32 לְדַרְשִׁים בְּעִיר אַחַת, אַחַד מִינְהוֹן מִלְּהָ, וְאַחַר וְצָא לְלִקְטִישׁוֹת –
 33 לְלַסֵּט אֶת הַבְּרִיתוֹת, צַנְה הַמֶּלֶךְ וְתִלְאוּהוּ לֹא חַ שְׁלִיסַטֵּם אֶת
 34 הַבְּרִיתוֹת, כֹּל הַרּוּחָה אוֹתוֹ תְּלוּי אוֹמַר, הַמֶּלֶךְ תְּלוּי, וְעַל כֵּן צַנְה
 35 הַמֶּלֶךְ וְהוֹרִידוּהוּ מֵהַעַץ, וְאֵף אָדָם עֲשׂוּי בְּדוּקְנוּ שֶׁל מִקוֹם,
 36 וְכַשְׁהוּא תְּלוּי גְּנָאֵי הוּא לְמִקוּם, וְלִכֵּן צִוּוֹתָה הַתּוֹרָה לֹא לְהַשְׁהוֹתוּ
 37 עַל הַעֵץ.

38 שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנֵה: אֲמָר רַבֵּי מְאִיר כּוּ', בְּשַׁעָה שְׂאֵדָם מְצַטַּעַר, שְׂכִינָה
 39 מַה לְשׁוֹן אוֹמַרְתָּ, קַלְנֵי מִרְאשֵׁי, קַלְנֵי מְרוּרֵי: שׂוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: מָאי
 40 מְשַׁמַּע – מֵה הַמְשַׁמְעוֹת שֶׁל 'קַלְנֵי מִרְאשֵׁי קַלְנֵי מְרוּרֵי'. מְשִׁיבָה
 41 הַגְּמָרָא: אֲמָר אֲפִי, בְּמָאֵן דֶּאֱמָר קַל לִית – כִּמי שְׂאוּמַר, אִינוּ קַל
 42 בְּרַאשֵׁי וְבוֹרוּי. אֲמָר לֵיהּ רַבָּא לַאבְי, אִם בֶּן שְׂאִינוּ מְכַנֵּה דְבַר
 43 לְאוּמְרו לְהִיפַךְ, מַחַמַּת שְׂאִינוּ רּוּצָה לְאוּמְרו עַל עַצְמוֹ, מִדּוֹע
 44 אוּמַר 'אִינוּ קַל', 'כִּבֵּד עָלֵי רַאשֵׁי כְּבֵד עָלֵי יְרׁוּעֵי' מִיבְעֵי לֵיהּ – צָרִיךְ
 45 הִיָּה לְמַר, וְלֹא בְלִשׁוֹן שְׁלִילָה.

46 וְלִכֵּן מְפַרְשׁ רַבָּא בּוֹאֹפֵן אַחַר: אֶלָּא אֲמַר רַבָּא, אִין זֵה לְשׁוֹן 'אִינוּ
 47 קַל', רַק בְּמָאֵן דֶּאֱמָר קַל לִי עֲלֵמָא – כִּמי שְׂאוּמַר 'קַל לִי הָעוֹלָם',
 48 וְאִינוּ רּוּצָה לְהַזְכִּיר כְּבִידוֹת בַּעֲצוּמוֹ.

49 מַקְשָׁה הַגְּמָרָא: אִין לּוֹמַר זָתֵא רַבֵּי מְאִיר מְלַשׁוֹן 'קַלְתָּ', הֲרֵי הֵיא
 50 וְרִיתְבַת 'קַלְתָּ' לִית – צָרִיךְ אוֹתָהּ לְנוּפָה, לְמַר שְׁהַמְקַלָּל
 51 בְּתַלְיָה. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אִם בֶּן שְׂרַק בָּא לְמַר שְׁהַמְקַלָּל בְּתַלְיָה,
 52 יָנִימָא קַרְיָא וְיִשְׁיֹאמַר הַכְּתוּב 'קַלְלֵי, מָאי – מִדּוֹע נֶקֶט לְשׁוֹן

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצייונים - הלכות שבת ~

מ מִתֵּר לִתֵּן קֶנֶה חֲלוּל אוֹ שְׂאֵר בְּרוּזָא נִגְוָה בְּחִבֵּית לְהוֹצִיא בָּהֶם הַיּוֹן, אִפּי עַל פִּי שְׂלֵא הָיוּ מְעוּלָם בְּחִבֵּית זוֹ, וְאִינוּ יוֹדְעֵי כָּלֵל אִם יִבְאוּ לְמִדַּת הַנֶּקֶב שֶׁל חִבֵּית זוֹ, וְאִין חוֹשְׁשִׁין שְׂמָא לֹא יִבְאוּ לְמִדַּתוֹ וְיַחְתְּכֶם וְיִגְרְדֶם בְּסַפְיֵי נִדָּה סְבִיב סְבִיב עַד שְׂיִבְאוּ לְמִדַּתוֹ וְיַתְחִיב מְשׁוּם מְחַתֵּךְ נִחָה, כְּמוֹ שְׂיַתְבָּאָר:

חלק ב, סימן שיד, דברים האסורים משום בגנו וסתירה בשבת, סעיף ט:

ביאורי הלכה

התורה (כי לא שכיח כלל לחתכם ולגרדם ביד⁵⁸).
[נ] ויגרדם בסכין – על גירוד שלא בסכין פטור מן [נח] משום מחתך – אבל לא משום תיקון כלי⁵⁹.

צייונים והוספות

שם מחתך אלא בכלי... אולם אין בידינו להכריע הא גופא איזה דבר דרכו רק בכלי ואיזה דבר דרכו רק ביד בלי ראייה מן הגמרא, והא ודאי עד"מ שחבל עב שהדרך תמיד לחתוך בסכין או במספרים אלא שלפעמים בלתי שכיחות אם אין לו כלי ונחוץ לו חתיכת החבל אז חוגר כוחותיו וקורעו ביד, זה נקרא שפיר שאין דרכו ביד והוי כלאחר יד. אבל דבר שבמיעוט הפעמים עושים ביד ורוב הפעמים בכלי, אי אפשר להכריע בזה.

59) הקנה לא נעשה כלי גם כעת, ומאידך, הייתה לקנה או לברזא 'תורת כלי' מצד שמויחד וראוי לשימוש גם ללא חיתוך זה, אמנם בחיתוך חתיכה הראויה לחבית מן הקנה הגדול יש משום תיקון כלי (ראה להלן הערה קא עוד בנידון תיקון כלי ומחתך בהתאמת כלי למידתו).

57) המשך הדברים "להוציא בהם היין" מוסב על "קנה חלול" ולא על הברזא שבאה לסתום את הנקב (וכן מוכח להלן סעיף י "שלא גזרו בנתינת קנה חלול" והשמיט "ברזא"), ובשוע"ר שיפר מעט לשון הגהת הרמ"א בסעיף ה (שמשמעה שהקנה ניתן בברזא ולא כמשמעות הב"י) והבהיר שהברזא ניתנת בחבית, ואולי התיבות "או שאר ברזא" בשוע"ר צ"ל במוסגר כדי שיודגש שהמשך הדברים "להוציא בהם יין" מוסב רק על "קנה חלול".

58) בקצות השלחן סי' קמה ס"ק א: לעיל סי' קי"ט ס"ק לד כתבתי דמשו"ע אדמו"ר (סי' שמ ס"י) לא משמע שמחתך חייב גם ביד, וכעת הדונא בי כיון דאדמו"ר מירי במתקן כלי ולא באיסור מחתך, ומסקנת הבה"ל דתלוי בכל דבר לפי דרכו, דדבר שדרכו לחתכו דוקא בכלי לא שייך

~ שו"ע רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות השכמת הבוקר ~

בווהר החמירו מאד שלא לברך ולא ללמוד וכן שלא ליגע במלבושיו וכן שלא לילך ד' אמות בעוד רוח הטומאה שורה על הידים קודם נטילת ידים שחרית והמהלך ד' אמות חייב מיתה כי בהשראת טומאה זו על ידיו חילל קדושת ה' אשר עליו כעל כל עבדי ה' המתקדשים בקדושתו של מקום ברוך הוא ותורתו הקדושה בקדושה וטהרה יתירה על טהרת המון עם אשר לא הגיעו למדה זו ומכל מקום אם אירע מקרה שאין לו מים ליטול ידיו ג' פעמים כראוי להעביר רוח הטומאה כשמשכים בלילה הלילה לו ליבטל מדברי תורה

~ יום ראשון ~

א דיין השכמת הבוקר:

ז ומי שישן במלבושיו מאחר שיכול להיות שלא נגעו ידיו במקומות מטונפים שבגופו הרי סתם ידים אלו כשרות להזכיר השם בברכות ולדבר דברי תורה מדין התלמוד והפוסקים (כמו שיתבאר בס' ד') ואין צריך לומר ליגע במלבושיו קודם נטילת ידים אע"פ שרוח רעה שורה עליהן רק שלא ליגע באוכלין ומשקין בלבד כמו שיתבאר שם אך

מכוסה בבגדים לעולם ואפילו כשישן על מטתו בלילה יכסה כל בשרו בסדין ואפילו כשנכנס לבית הכסא לעשות צרכיו שצריך לגלות בשרו לא יגלה רק כמה שצריך לבד ולא יותר על הצורך אפילו מעט כמו שיתבאר:

~ יום שלישי ~

ב וכן כשפושט מלבושיו וחלוקו ליטן על מטתו ערום יזהר לכסות בשרו מעט מעט בסדין תחת חלוקו במרם יפשיטנו ממקום זה בבשרו בענין שכשיפשמנו ממקום זה יהיה מקום זה כבר מכוסה בסדין ולא יהיה מגולה אפילו מעט מבשרו שלא לצורך אפילו רגע א' (וכן מי שאינו ישן ערום רק שפושט האנפלאות מעל רגליו יכסה רגליו תחילה בסדין ויפשיטנו תחת הסדין) וכן כשיקום משינתו ילבש חלוקו מעט מעט תחת הסדין בעודו שוכב בענין שלא יהיה מעט מבשרו מגולה אפילו רגע אחד שלא לצורך (וכן באנפלאות שלנו ילבשן מעט מעט תחת הסדין שלא לגלות רגליו שדרכן להיות מכוסות לעולם במדינות אלו שאין הולכין יחף לעולם אפילו בקיץ) וכן יזהר כשמחליף חלוקו (או אנפלאותיו) באמצע היום או הלילה אלא אם כן הוא בבית המרחץ שדרכן של בני אדם לילך שם ערומים ואי אפשר בענין אחר ואין בזה משום פריצות וכן כשרוחץ בנהר (רק שיש לו לפשוט וללבוש סמוך לנהר כל מה שאפשר בכדי שלא לילך בגילוי הגוף שלא לצורך) ואפילו ערותו א"צ לכסות בירידתו לנהר ולא עוד אלא שהמכסה נראה שהוא בוש בדבר וכאילו כופר בכריתו של אברהם אבינו אך בעלייתו שפניו כלפי העם ישחה או ישים ידו כנגד ערותו לכסותה ובלבד שלא יגע בה כמו שיתבאר וכן כשרוחץ במרחץ עם בני אדם ואם אפשר לו לכסותה מעיניהם בכגד מה טוב:

ג טוב לזוהר לדקדק בחלוקו וכיצא בו ללבשו כדרכו שלא יהפך הפנימו לחוץ ויראו התפירות המגוננות ואמרי החלוק ויתנגה בעיני הבריות ואם לא נזהר והפך אם תלמיד חכם הוא צריך לפושטו ולחזור ללבשו כדרכו שלא יהיה בכלל משניא ח"ו ועל פי הקבלה יש לזוהר מללבוש ב' מלבושים יחד מפני שקשה לשכחה:

ד לעולם יקדים אדם ימינו על שמאלו בכל דבר לפי שהימין היא חשובה בכל התורה כולה לענין עבודה ובהן יד ובהן רגל במלואים ובמצורע וכן בחליצה לכך יש לאדם גם כן לחלוק כבוד לימינו לעולם ולכן כשיגיעול מנעליו יגעול של ימין תחילה וכשהולץ חולץ של שמאל תחילה וזהו כבודה של ימין ומנעלים שיש בהם קשירה יגעול של ימין ולא יקשרנו ואח"כ יגעול של שמאל ויקשרנו ואח"כ יקשר של ימין מפני שלקשירה יש לחלוק כבוד לשמאל שהיא חשובה בתורה לענין קשירת תפילין אך מנעלים שאין בהם קשירה יגעול של ימין תחלה וכן כשלובש חלוקו ושאר מלבושיו ילבש יד ימין תחילה וכן במכנסיים ואנפלאות רגל ימין

עד שיאיר היום ויטול ידיו ג' פעמים אלא יטול מעט או ינקח בכל מידי דמנקי ויברך וילמוד כדן התלמוד והפוסקים:

ח וזמן הצות לילה הוא שוה בקיץ ובחורף לעולם י"ב שעות אחר חצי היום שהוא אמצע הלילה ממש והיא עת רצון למעלה בכל זמן ובכל מקום ואף שהימים והלילות משתנים לפי האקלימים וריחוק המדינות זו מזו ממזרח למערב אין בכך כלום וכמו זמן קריאת שמע ותפילה וזמן כניסת שבת ויו"ט שהוא ג"כ בכל מדינה ומדינה לפי זמן הימים והלילות שלה (כי עת רצון שלמעלה ויחודים עליונים שבקריאת שמע ותפילה וקדושת שבת ויום טוב הוא למעלה מנגד המקום והזמן רק שמאיר למטה לכל מקום ומקום בזמנו הראוי לו וזהו ג"כ הטעם ששורה קדושה עליונה בחוץ לארץ ביום טוב שני של גלויות ולכן גם בני ארץ ישראל הבאים לחוץ לארץ חייבים בקדושת היום אף שדעתם לחזור כמו שנתבאר בהלכות יו"ט):

~ יום שני ~

ט טוב לומר בכל יום פרשת העקידה לזכור זכות אבות ופרשת המן לבטוח בה' גותן להם דבר יום ביומו ועשרת הדברות ויתר על כן טוב מאד לומר פרשת הקרבנות שהן עולה ושלמים ותודה וחטאת ואשם ודאי ותלוי וקרבן עולה ויורד ופרשת נסכים ושאר כל המנחות ככתוב במעמדות לקיים מ"ש ונשלמה פרים שפתינו וכמו שאמרו חכמים על פסוק זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת וגו' כל העוסק בתורת עולה כו' ומכל מקום מי שיש לו לב ללמוד ולהבין אין לומר אפילו פרשת הקרבנות בכל יום אלא לפרקים ודי לו באמירת פרק איהו מקומן כי גדול תלמוד המביא לידי מעשה ולידי ידיעת התורה (כמ"ש בהלכות ת"ת) ואם יודע שנתחייב באיזה קרבן כגון עולה על ביטול מצות עשה או על הרהור הלב בלא תעשה ותורה לארבעה הצריכים להודות יאמר פרשת הקרבן מיד שנתחייב בו וכשיאמר פרשת הקרבנות יאמר ביום שהוא זמן הקרבנות ולא בלילה אבל אין צריך לומר מעומד כמו הכהן שהיה עובד מעומד מאחר שהוא איננו כהן העובד אלא שבקריאתו מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב לו הכהן וטוב לומר בשבת פרשת להם הפנים:

ב דיין לכישת הבגדים :

א מדת הצניעות שיכח הכתוב במקומות רבות וחכמים צוו בה לכל אדם להיות צנוע בכל אורחותיו ולא להתנהג בפריצות אפילו שלא בפני הבריות אלא בינו לבין עצמו כמו שיתבאר בהלכות צניעות ואפילו כשהוא יחידי בלילה ובחדרי חדרים צריך לנהוג בצניעות ובושת לפני הקב"ה אשר מלא כל הארץ כבודו וכחשכה כאורה לפניו יתברך ולכן לא יגלה את בשרו ואפילו מעט כל מה שדרכו להיות

~ יום חמישי ~

ג וכשנפנה במקום מגולה כמו בשדה צריך להתרחק עד שלא יוכל חבירו לראות את פירועו מה שמגלה מברשו מלפניו או מלאחריו וא"צ להתרחק יותר עד שלא יראנו אלא אע"פ שרואהו מרחוק אין בכך כלום ואחורי הגדר נפנה מיד וכן בחצר אחורי כותל הבית ואע"פ שחבירו שומע קול עיטושו שלמטה אין בכך כלום שבהשמעת קול עיטושו שלמטה אין בו איסור כלל משום צניעות (אלא שהיא חרפה ובושה לרוב בני אדם ומי שאינו מקפיד אינו מקפיד וכן בימי חכמי התלמוד [עיין ס' ק"ג ובתרומות הדשן סימן ט"ז] לא היו מקפידין על זה):

ד ובכל הלכות צניעות של בית הכסא צריך לזוהר בלילה כמו ביום לכד מרחוק מקום בשדה וכיוצא בה שבלילה א"צ להתרחק כלל ויוכל ליפנות אפילו ברחוב העיר ואם יש שם איזו קרן זוית יפנה שם והוא כשאין שם אדם אבל כשיש שם אדם אפילו נכרי אסור ליפנות בפניו כל שהוא בסמוך לו עד שיוכל לראותו אפילו אינו יכול לראות את פירועו כי מאחר שרואהו מקרוב אין זו צניעות:

ה וכל זה ליפנות אבל להטיל מים התיירו אפילו בפני רבים וביום משום חשש סכנה שלא יהא עקר ולכן אסור לו לנהוג צניעות ולהמתין אם צריך לכך ומכל מקום יש לו להסתלק לצדדים ואפי' אשה מבנה הקמן:

ו הנפנה במקום מגולה שאין בו מחיצות צריך לכוין פניו לדרום ואחוריו לצפון או להפך אבל לא יפנה באחוריו למערב ולא למזרח מפני כבוד השכינה שהשכינה במערב ופני השכינה למזרח ולכך נקרא מזרח קדם ומערב אחר כמ"ש אחר וקדם צרתני ודרום נקרא ימין ותימן ואם נפנה ואחוריו לקרן מערבית דרומית או צפונית או לקרן מזרחית דרומית או צפונית אם משוכה כלפי צפון או דרום יותר מכלפי מזרח או מערב מותר ואם לאו אסור ובמקום שאפשר טוב לזוהר שיהיו פניו לדרום ואחוריו לצפון ולא להפך כדי שלא ליפנות נגד ירושלים והמקדש ברוב מדינות אלו שהן משוכות ונמויות לצפון ירושלים יותר מלמערבה וכל שכן במדינות המכוונות לצפון ירושלים ממש:

~ יום שישי ~

ז וכל זה במקום מגולה אבל במקום שיש בו מחיצות ואפילו אין שם רק מחיצה אחת במערב יושב בצד המחיצה בסמוך לה ונפנה ואחוריו למערב כלפי המחיצה ואם היא במזרח יושב בצדה ואחוריו למזרח ועל כן אין להקפיד כלל בבתי כסאות הבנויים בבתיים או בחצרות ואפילו אין מחיצה אחרת חוץ לבית הכסא רק כותל בית הכסא עצמו נדון משום מחיצה ויש אומרים שאין שום מחיצה מועלת לזה ומוב לחוש לדבריהם לכתחלה במקום שאפשר שלא לבנות

תחילה ואם יש בהם קשירה יקשור של שמאל תחלה וכן כשרוחץ או סך ירחוץ או יסוך יד ימין תחילה וכשרוחץ כל גופו במרחץ ירחוץ ראשו תחילה מפני שהוא מלך על כל האברים:

~ יום רביעי ~

ח ויקום וילך בכפית הראש מעט ולא בקומה זקופה וגרון נמוי כענין שנאמר ותלכנה נמויות גרון ומשקרות עינים ואפילו פחות מד' אמות אסור וכל המהלך בקומה זקופה כאלו דוחק רגלי השכינה שנאמר מלא כל הארץ כבודו ושיעור הזקיפה כל שלא יוכלו עיניו לראות למטה בסמוך להגליו וצריך מחמת זה לילך בנחת שלא ישל בהליכתו ומכל מקום לא יכוף קומתו או ראשו יותר מדאי אלא במידה בינונית בכדי שיראה את הבא כנגדו בפניו (בלי שזיקף עיניו למעלה יותר מדאי):

ט ומדת חסידות שלא לילך ד' אמות בגלוי הראש גם בימיהם שרוב העם היו רגילים לילך לפעמים הרבה בגלוי הראש מפני החום בימים ההם ועכשיו בזמן הזה שכולם דרכם לכסות ראשם לעולם אסור לילך או אפילו לישב בגלוי הראש משום צניעות שהרי זה כמגלה בשרו המכוסה וגם הקטנים נכון לכסות ראשם וכ"ש במדינות אלו שהנכרים נהגו לגלות ראשם וישראלים קדושים נוהרים בזה משום צניעות א"כ ההולך או אפילו היושב בגלוי הראש כמו הנכרי הרי זה עובר בלאו דובחוקותיהם לא תלכו אך אם משים ידו על ראשו לכסותו די בכך להיכר רק שלא יזכיר שם שמם כמו שיתבאר בסימן צ"א:

ג דיין הנהגת בית הכסא:

א וגם כשיכנס לבית הכסא יהא צנוע ולא יגלה בשרו אלא כמה שצריך ובעת הצורך ולא קודם לכן אפילו רגע ולכן לא יגלה עצמו עד שישב ולא יגלה מלאחוריו כי אם טפח ומלפניו טפחיים משום קילוח מי רגלים הניתז למרחוק ויש גורסים בהפך ובאשה מלפניה ולא כלום ומלאחריה טפח או טפחיים לפי חילוף הגרסאות ולענין מעשה יש לצמצם כל מה שאפשר:

ב ולא יכנסו שני אנשים יחד אלא ישב יחידי ויסגור הדלת בעדו שלא יכנס אחר לשם ואם מפחד לישוב יחידי יניח אחר ידו על ראשו דרך חלון אך לא יספר עמו שאין מספרים בבית הכסא משום צניעות ולכן אם אי אפשר לסגור הדלת ואיש אחר רוצה ליכנס ינחה זה לזה ולא ידברו רק הנשים כשהולכות לבית הכסא הקבוע לרבים כמו בית הכסא שבשדה בימיהם או בחצר בית הכנסת במדינות אלו תיקנו חכמים להיות נכנסות שתיים יחד או אפילו יותר ולהיות מספרות זו עם זו שם כדי שישמע קולן מבחוץ ולא יכנס איש לשם ויתייחד עמהן:

יך כך בין הבריות אבל לא יאחו באמה להגביהו שכל האוחז באמה כאלו מביא לעולם פן יתחמם ויוציא זרע לבטלה אם לא שאוחז מעטרה ולמטה לצד הארץ ששם אינו מביא לידי חימום או שאוחז במטלית עבה שאינה מחממת וכי שהוא נשוי ואשתו עמו בעיר והיא מהורה מן הדין מותר לו לאחוז גם מעטרה ולמעלה כי מאחר שיש לו פת בסלו אינו בא לידי הרהור וחימום אך מדת חסידות להחמיר וגם מן הדין לא התירו לנשוי לאחוז אלא להשתין כדי שלא יפלו נצוצות על רגליו אבל לא להתחכך אם לא במטלית עבה שאינה מחממת כלל:

יא המשהה את נקביו בין גדולים בין קטנים עובר מדברי סופרים משום אל תשקצו את נפשותיכם אך לא העמידו חכמים דבריהם במקום כבוד הבריות כגון עד שימצא מקום צנוע וכן במקום הפסק בתפלה ואפילו בברכות קריאת שמע כמו שיתבאר בהלכות קריאת שמע ותפלה ויש אומרים שבקטנים אין בהם משום בל תשקצו אלא שאסרו משום סכנה וגם שלא יהא עקר וכל שיכול להעמיד עצמו עד כדי שיעור הילוך פרסה אין בו משום בל תשקצו ולא משום סכנה בין בקטנים בין בגדולים לדברי הכל ויש אומרים שאפילו אינו יכול להעמיד עצמו פחות הרבה מכשיעור הילוך פרסה אין בו משום בל תשקצו כל זמן שאינו נצרך ומתאוה הרבה (בענין שאילו לא היה מעמיד עצמו בכח ומגביר כח המחזיק על כח הדוחה היה כח הדוחה גובר מאליו על כח המחזיק ועושה צרכיו בלי שום סיוע דוחק שידחוק האדם עצמו כלל אפילו מעט מועיר אבל אם כח הדוחה לא היה גובר כל כך על כח המחזיק בלי סיוע דוחק שידחוק האדם עצמו מעט נמצא כשמעמיד על עצמו ומונע מלדחוק אינו נקרא משהה נקביו כי אינו אלא שב ואל תעשה ואין בו משום בל תשקצו):

בית הכסא תחילה לפנות שם למערב או למזרח אלא לצפון וכל זה לפנות אבל להמיל מים מותר בכל ענין אפילו למערב ומזרח במקום מגולה:

ח לא ישב ויפנה במהרה ובחזק לפי שנפתח הנקב בחזקה וניתקין שיני הכרכשתא ויוצאת וכן מטעם זה לא יאנוס לרחוק את עצמו יותר מדאי וכן כשמקנח לא יקנח בחתיכת חרס שאינה חלקה וכיוצא בזה פן ינתק או ינקב הכרכשתא ומטעם זה התירו לטלטל בשבת צרורות שהם אבנים דקים וחלקים לקנח בהם אע"פ שהם מוקצים גם אם יש לפניו חתיכת חרס שאינה מוקצה והתירו להכניס לבית הכסא אבנים דקים הרבה עד כמלא היד לקנח בהן בזה אחר זה עד שיצא האחרון נקי ושוב אסור לקנח בהם יותר בשבת וכן בחול א"צ לקנח יותר כי זהו סימן שאין עוד ממשות צואה בפי הטבעת במקום שיכולה להיות נראית כשהוא יושב מאחר שהוא מקנח עצמו ג"כ בעודו יושב והקינות יצא נקי אך מדת חסידות לרחוץ פי הטבעת במים:

ט ומי שאינו איסטנים ומקנח באצבעותיו ממש לא יקנח ביד ימין אלא בשמאל מפני שבאצבעות ימינו קושר תפילין על שמאלו וטוב לזהר מלקנח באצבע אמצעית מפני שכורך עליה הרצועה ואימר שמניח תפילין על ימין וקושרן עליה בשמאל של כל אדם יקנח בימין של כל אדם וכל זה לקנח אבל לשפשף נצוצות של מי רגלים מותר גם בימין וכן להרוג כנה:

~ שבת קודש ~

י המטיל מים מעומד ואם לא יגביה האמה יפלו נצוצות מי רגלים הרבה על רגליו מותר לו לסייע בכצים מלמטה להגביהו ואם נפלו על רגליו צריך לשפשפם בידיו מיד ולא

~ 'תורה אור' פרשת בא - הפרשה החסידית ~

בְּעֵצֶם הַיּוֹם הַזֶּה

דְּהֵינּוּ שְׁהִיא פְּתַח תְּחִלָּה לְקִרְוֹת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא
- "הַיּוֹם הַזֶּה צְבָאוֹת" (שְׁמוּאֵל א' א, יא).

וְאָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא: עֲתִיד בֶּן שְׁלֹף לְפָתוֹחַ
בְּנְבוּאָה בְּשֵׁם זֶה, כְּמוֹ שֶׁפָּתוּחַ (שְׁמוּאֵל א' טו, א-ב): "וַיֹּאמֶר
שְׁמוּאֵל: [.] כִּי אָמַר ה' צְבָאוֹת פְּקִדְתִּי כו'". וְהַנְּבִיאִים
הָאֲחֵרוֹנִים נִבְּאוּ בְּשֵׁם זֶה, וּבִפְרָט חֲנִי, זְכַרְיָה וּמְלָאכִי

"בְּעֵצֶם הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ כָּל צְבָאוֹת ה' מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם"
(שְׁמוֹת יב, כז):

הַנְּהָ אָמְרוּ רַ"ל עַל תְּנָה (בְּרִכּוֹת לא, ב):
מִיּוֹם שֶׁפָּרָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא אֶת עוֹלָמוֹ לֹא הָיָה
אָדָם שֶׁקָּרָא לְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא צְבָאוֹת עַד שֶׁבָּאת תְּנָה
כו'.

1. (נֹאמַר יוֹם שֶׁבַת בֹּא, בְּסֵעֻדַת שְׁחִירָתוֹ, ו' שֶׁבַת תַּקְס"ה).

להתלבש בו, הוא בחינת שם הוי"ה. וכן גם בבחינת שם אלקים שבכלי הגבורה, מתלבש בתוכו שם הוי"ה שהוא בבחינת האור מאינסוף המתלבש בתוך הכלים הנ"ל.

ועל דרך זה בכל השמות שאינן נמחקין – שהם בבחינת הכלים, ושם הוי"ה הוא בבחינת האורות המתלבשים בהן. ולכך שם הוי"ה מצטרף עם כל השמות, כמו שכתוב (בראשית ב, ד): "ביום עשות הוי"ה אלקים ארץ ושמים כו", וכתוב: "הוי"ה צבאות כו", מפני שבחינת שם הוי"ה הוא הממשיך את האור אינסוף להתלבש בשמות אלקים וצבאות, שהם הכלים כו', שהוא הממוצע בין אורות וכלים. ולכך הוא הממחבר האורות עם הכלים :

והנה פתיב (שמות ג, טו): "זה שמיי לעלם וזה זכרי כו": ופירש בתקוני זהר: "שמיי" עם ו"ה – שט"ה לאתעשה. "זכרי" עם ו"ה – רמ"ח מצותעשה. והיינו, שכללות התורה – רמ"ח מצותעשה ושם"ה לאתעשה – הם מושרשים בשם הוי"ה, שהוא בחינת ו"א דאצילות:

רמ"ח מצותעשה נמשכים מבחינת החסדים שבפ"א, ושם"ה לאתעשה מבחינת הגבורות שבפ"א. ובהם נכללים כל פירטי הדינים דאסור והיתר; כשר ופסול; חייב ונפאי כו'. שהיתר והפטר נמשך מבחינת החסד דפ"א, והעובר אלאתעשה ממשיך עליו מבחינת הגבורות להיות נענש כו'. ואור אינסוף ברוך הוא, הוא מלוכש בכלים דפ"א, עד ד'איהו ונרמזיה חד" פדלעיל. וזהו בחינת שם הוי"ה.

ובזה יבין מה שבכל התורה לא נזכר שם צבאות, רק שם הוי"ה לבדו, רק חנה אמרה: "ה' צבאות": כי משה רבנו עליו השלום שזכה שתנתן התורה על ידו, היינו לפי שהמשיך התלבשות אור אינסוף בכלים דפ"א. ומשם נמשך התורה בפ"ל.

(ומשם היתה נבואתו. פי עיקר נבואתו היתה מאצילות, רק דרך מעבר נמשך על ידי הבריאה. כמו שכתב בשער הקדושה להרמ"ח, חלק ג, שער ו').

אבל לא המשיך שיהיה גם פן התלבשות אור אינסוף בפ"ע – על דרך שהוא מתייחד עם כלים דאצילות פד יהיה מתייחד עם כלים דבי"ע – זה לא המשיך משה, ולא הוצרך לזה. כי המושכת התורה המשיך מבחינת אצילות ממש, ושם מתייחד אור אינסוף עם הכלים עד ד'איהו

יותר מכולן. וקיימא לן (סוף פרק ד' דשבעות) ד'צבאות' הוא מן השמות שאינן נמחקין.

והנה מתחלה יש להקדים ענין השמות מהו? גם מעלת שם המיוחד שם הוי"ה על שאר השמות. ואחר כך יתבאר אם ירצה השם, ענין שם צבאות.

הנה ידוע, שמהותו ועצמותו של האינסוף ברוך הוא, הוא פשוט בתכלית הפשימות, ולא שייך כלל במהותו ועצמותו ענין התוארים שנמצאו, שבינו לו יתברך בתורה, ובדברי הנביאים, ובדברי רז"ל, כמו: חכם, חסיד, רחמן כו' וכיוצא בהן. כי הוא יתברך מרום ונשגב ומובדל מכל גדרים אלו. שהחכמה, שהיא המעלה הראשונה בנבראים היא נחשבת פעושה נשמת לגבי מהותו ועצמותו יתברך; ומכל שכן בחינת המדות, וכמאמר: "דלאו מכל אליו מדות איהו כלל", ובגודע.

ואף על פי כן, יש מציאות ענין התוארים הללו, שבאו בתנ"ך ובדברי חז"ל. דהיינו על דרך מאמר רז"ל: "במקום שאתה מוצא גדולתו כו' שם אתה מוצא ענותנותו", שהוא יתברך משפיל את עצמו להיות מתלבש בעשר פלים דאצילות, שהן בחינת חסד וגבורה כו', וג' ראשונות – חב"ד, ואז שייך לקרותו בתוארים – שנקרא 'חכם' מצד התלבשותו בחכמה.

וכמאמר אליהו: "אנת חכים", פירושו: שמספר בענותנותו, שמשפיל את עצמו להתלבש בבחינת כלי החכמה, עם היות שהחכמה אין ערוך אליו כלל בפ"ל. וכן משפיל את עצמו להתלבש בבחינת חסד ונקרא אז 'הגדול', או 'חסיד'.

וזהו שהגדולה היא "ענותנותו", שעל ידי ענוה והשפלה שהשפיל את עצמו להתלבש במדת חסד, אז דיקא שייך לקרותו גדול. מה שאין פן מהותו ועצמותו מרום מוגדר זה בפ"ל.

והנה, לשמונתיו של הקדוש ברוך הוא הם הכלים דעשר ספירות דאצילות, שמתלבש בהן אור אינסוף ברוך הוא, ומתייחד עמהן בתכלית היחוד על דרך ד'איהו ונרמזיה חד". היינו, שם אג הוא בבחינת כלי החסד, ושם אלקים – בבחינת כלי הגבורה, ושם אדני – בבחינת מלכות.

אמנם שם הוי"ה הוא הפנימיות של כל השמות שהם הכלים. כי הוא בבחינת האורות המתלבשים בתוך הכלים. דהיינו, בבחינת אל שהוא השם שבכלי החסד, הנה בבחינת האור הנמשך מאינסוף ברוך הוא

ואף על פי כן הנביאים המשיכו שיתלבש בהם אור אינסוף ברוך-הוא בתכלית היחוד כמו שנתלבש בפלים דאצילות, עד ד'איהו וגרמוהי חד", עד שיהיה נקרא האור אינסוף המלוכש בהם בשם צבאות, שהוא שם התואר, שהוא עצמו הוא בחינת הצבאות ממש;

כענין "איהו וגרמוהי חד" שבאצילות, שהוא עצמו "הוא הדעה כו", כך מתייחד בפלים דבי"ע עד שהוא עצמו הוא הצבאות כו. ולא שהם נפרדים בפני עצמם רק שבפלים אליו, אלא שמתייחד עמהן ממש.

וכמשל יחוד וחבור הנשמה עם הגוף: שהגם שהגוף הוא הפלי והעיקר היא הנשמה, עם כל זה מתאחדת עם הגוף; שנקרא "אדם" – הנשמה שבגוף, ואין להגוף שם בפני עצמו כו. ו"כהדין קמצא דלבושיה מיניה וביה".

וכמו שקורין לאדם שלמד חכמה בשם "חכם", הנה החכמה קודם שלמדה, היא מהות בפני עצמה, זולת האדם שלמדה, והאדם מהות בפני עצמו. וכשקנה החכמה נקרא חכם, על שם החכמה שהוא שם התואר;

כך על דרך משל למעלה: עם היות הפלים דבי"ע הם מהות בפני עצמו – בחינת נשמות ומלאכים נבראים, רק שבפלים אליו ותברך, אך עם כל זה על ידי שהמשיכו הנביאים להיות גלוי אור אינסוף ברוך-הוא בהם על דרך יחודו באצילות, אז נקרא הוא ותברך "הוי"ה צבאות" שהוא שם התואר – שהוא ותברך הוא אחד עם הצבאות הנ"ל ואינן נפרדים כו. ולכן שם הוי"ה מצטרף לשם צבאות, פי שם הוי"ה הוא באצילות, והוא המושכת אור אינסוף בפלים דאצילות. ואם כן, כדי שיתמשך אור אינסוף בבי"ע הוא על ידי שם הוי"ה בתחלה, והוי"ה "הוי"ה צבאות".

ולאחר שהמשיכו הנביאים בחינה זו, אזי הוכיחו את ישראל בשם זה. כי מבחינה זו שבבריאה נמשך הנבואה להנביא – דבר ה' ממש הוא המוכיח את ישראל. ולא דמי כלל לשאר מוכיח כו – שהיא תוכחת הנברא, וזוהי תוכחת הנברא ותברך ממש.

והבחינה להמשכה זו, שיהיה אור אינסוף מתלבש בבי"ע על דרך הנ"ל כבאצילות, המשיכו הנביאים מבחינת העיגול וה"סוכב כל עלמין", אשר שם "פחשכה פאורה"² – שוין, "השעה ומשנה קטן וגדול" שהוא דוקא

וגרמוהי חד" כנ"ל. מה שאין כן בבי"ע, אין הגילוי כלל בהפלים. ("ולאו איהו וגרמוהי חד בהון", כנודע).

אבל הנביאים שאחריו המשיכו את אור אינסוף ברוך-הוא שיתלבש גם כן בפלים דבי"ע, מה שלא היה כן בימי משה רבנו עליוהשלוש.

והיינו שתנה פתחה תחלה בשם צבאות, ואחריה נמשכו כל הנביאים: שענין שם זה, הוא מורה על ענין התלבשות אור אינסוף בפלים דבי"ע להיות מייחד עמהם גם כן. וכמו שיתבאר אם ירצה השם.

והוצרכו לזה, פי בימי משה רבנו עליוהשלוש, שהיתה נבואתו מאצילות, על כן המשיך להם למטה התורה משם, מבחינת אצילות, והוא היה דבר ה' בפי משה, וקיימו ישראל התורה כו;

אבל בימי הנביאים שאחריו, שלא היו ישראל עושין רצונו של מקום, והוצרכו הנביאים להוכיחם,

– וענין ההפרש בין תוכחה שאומר הנביא לשאר מוכיח הוא: פי בהנביא, הנה התוכחה היא דבר ה' המתלבש בדבורו של הנביא, ונמצא הוא ותברך הוא המוכיח –

ולזאת הוכרח להיות המושכת התורה מאצילות לבי"ע כדי שיקיימו ישראל התורה, כי בהיותה באצילות בבימי משה לא היו מקיימים אותה ישראל שבימי הנביאים אחר דורו של משה, מצד שנשגבה מהם, והיתה התורה בפני עצמה והאדם בפני עצמו;

ולכך היה צריך להיות התלבשות התורה מאצילות לבריאה, ונמשך שם דבר ה' בפירוש הנביא להזהיר את ישראל שיקיימו התורה כו, והגיע להם על ידי זה התוכחה מדבר ה' ממש המתלבש בפלים דבי"ע, ומשם בפי הנביא כו. :

והנה הגם ש"אין נביא רשאי לחדש דבר", אך אין זה חדש ותוספת על תורת משה רבנו עליוהשלוש. רק המשכת התורה בלי תוספת וגרעון מאצילות לבריאה. וזהו ענין שם צבאות שנוכר בנביאים:

פי צבאות הוא לשון חיילות. והם גדודי נשמות ומלאכים דבריאה אשר "אין מספר לגודו", והם נבראים ומחודשים מאין איש ממש. ואינן אלהות כלל כמו אצילות שהוא בחינת אלהות ממש.

2. (תהלים קל"ב, יב).

וסמוך לשם הו"ה, הענין: כי מספר רפ"ח נצוצים הם מבחינת שמות ע"ב, ס"ג, מ"ה, ב"ן כו'. וכאשר נתבררו מבי"ע לחזור לשרשם, אז אינם נקראים בשמות אלו כלל, מפני שנתפללו במקורם בתכלית היחוד לכך אינם עולים בשם כלל.

והמשל בזה: כשהארם משכיל בגדולת ה' בהתבוננות והשגה, אזי נרגשת ההשגה בבחינת יש ודבר. אבל כשנתפטרל ממציאות לגמרי אז אינו מרגיש ההשגה והפטול בבחינת יש ודבר מה, כי אם הוא פטול לגמרי בתכלית הפטול בלי הרגשה כלל.

כך על דרך משל הנצוצים דתהו שנפלו בשבירה יש להן שמות, שזה מורה בחינת יש ודבר; על דרך שנקרא בשם, שזהו הגילוי לזולתו; כמו האדם, שבפני עצמו אינו צריך לשם, רק שחבירו קוראו בשם.

וכיון שנתבררו וחזרו למקורם בתכלית הפטול להתפלל באלקות, אזי אין להם שמות כלל. ולכן נקראו אז "צבאות הו"ה" – שהם טפלים וסמוכים ונכללים בשם הו"ה.

ופירוש "הוציא ה' את בני ישראל [.] על צבאתם" (שמות יב, נא) – היינו ששמות ישראל הן למעלה מבחינת ניצוצין הנ"ל. :

יכול לישפל את עצמו למטה מטה גם בבי"ע, פי קמיה ותברך פולם שוים, וכמו שכתוב (דברים לז, כו): "ומתחת זרועות עולם".

(וכנה יבין מה שכתוב בהנה (שמואל א' א, י"א): "ותתפלל על ה' כו', ותאמר הו"ה צבאות", שקדי להמשיך בחינת צבאות הוצרך להמשיך מבחינת "על הו"ה", היינו למעלה משם הו"ה. כמבואר הפירוש בזה במקום אחר – עיין בפירוש משפטים על פסוק "לא תהיה משפלה ועקרה כו" (לקמן עמ, א-ב). :

וזהו שכתוב: "בעצם היום הזה יצאו כל צבאות וגו'": פירוש: "צבאות הו"ה" הוא לשון סמוך, שהצבאות נמפל לשם הו"ה, אבל אינו לשון שם התואר כמו "הו"ה צבאות".

והיינו, בחינת הנצוצים שנתבררו בגלות דמצרים ונתעלו ליפלל בשם הו"ה, הם הנקראים "צבאות הו"ה". פי רפ"ח נצוצים נפלו בשבירת הכלים, ומזה נתברר בגלות מצרים ר"ב נצוצים ועל זה נאמר (שמות יב, לו): "וינצלו את מצרים". וזהו שכתוב (שם, לח): "וגם ערב רב עליה אתם". וכתוב (דברים ג, כו): "רב לך כו".

ופירוש וענין שנקראו "צבאות הו"ה" – בחינת טפל

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

ויאמר גו' לך לך

כלל גם לברר לעה"ד ונק' עה"ח כידוע וזהו פלאות חכמה שנק' שכל הנעלם מכ"ד כנ"ל). אך עדיין יש להבין דהגם שיש בחי' חצונית ואחוריים גם בחש"מ (וכמו המגלה כתובה פנים ואחור (יחזקאל ב, י) זהו כשבאה לכלל התפשטות והמשכה למטה אבל בהיותה בלתי התפשטות כלל למטה כנקודה די' ואינה כגדר וסוג דבחי' התגלות כלל וכלל אך ימצא ממנה בחי' הנובלות כלל דאין נובלות אלא מצד רכוי ההתפשטות שיצא גם מותרות ונובלות אבל בבחי' ההסתר והעלם לגמרי לא שייך בחי' נובלו' כלל. אך שרש הענין הוא דנובלות הללו אינן באין כלל מצד עצמות הח"ע כי הוא

(יז) אך הנה התירוץ לזה הוא עצמו ענין המאמר דלעיל דנובלות חש"מ תורה דאין התורה רק בחי' הנובלות דחש"מ לכד ולא מגופה של ח"ע וא"כ הגם שגוף אור דח"ע הנ"ל איננה באה לידי גלוי כלל מהעלמה אבל בחי' הנובלות שנובל ממנה בבחי' חצונית שבה הוא שיוכל לבא לידי גלוי כמנת"א דתשב"כ ובמנות הנגלות לנו וז"ש דאורייתא מוח"ע נפקת שיצאה מבחי' הנובלות דחש"מ שהיא התורה הנגלית לנו שבאה בהתלבשות בעה"ד טו"ר לברר כו' כידוע דבחכמה אתברירו רפ"ח כו' (אבל בחי' פנימית דח"ע הן הנק' נסתרות לה' אלקינו בלתי יוכלו לבא למטה

שכלו בדברי חכמה לפי שכל הגבוה יותר בעצם כח החכמה ימצא יותר בחי' חכמה בנובלות שבשיחה שלו וכל שאינו גבוה כ"כ אין חכמה ושכל שבשיחה כ"כ א"כ בנובלות דוקא ניכר רוממות מעלת העצמות יותר מגופ' של חכמה שבו והוא מטעם הנ"ל בהתלבשות עומק השכל שא"י לבא בדבור רק במשלים וחדות דוקא כו' וגם בנובלות דשיחה במלה אינה באה סבת ירידה העצום' הזאת רק מכחו של עצם רוממו' המעלה שהוא בבחי' הכתר עצמו שלמעלה ממה שנמשך מכה שכלו להשכיל מושכלות כו' והיינו כשמואיר מעצמות אור הכתר בחכמה נמצא בחי' הנובלות דוקא ולא מצד כח הדב' עצמה וכמובן מכלל הנ"ל וד"ל. (וכמו העלה שצומחת כחצונית והיא שומר לפרי לפי ששרשה היה קודם לצמיחת הפרי כו' ע"כ יצאה בבחי' חצונית ומותרות כו' וראוי יותר ממה שאנו רואים בבחי' מותרות מוחין שנק' ג"כ נוכלות שכל זמן שאין מותרות במוחין כבן ה' שנה אינו ראוי להוליד מזרעו נפש השכלית בדומה לו אך כשהוא בן ט' שיש בו מותרות מוחין ראוי להוליד כו' שמוזה הוראה גמורה שיש בבחי' המותרות דמוחין מעצמות הנפש שיוליד בדומה לו משא"כ במוחין עצמן כו' לפי שסבת יציאת המותרות באים מתגבורת כח העצמות דוקא שלא יכילו המוחין כו' וכמשל חבית מלאה ביותר שמצד המלוי ביתר מכפי מדרתה הוא שיוצא המותרות הנופל לארץ או כמשל האבוקה הגדולה שמאירה למרחוק ביותר שאור המעט דשם בא מכחה הגדול של אבוקה דוקא וד"ל:

שכל הנעלם לגמרי ונק' ח"ם מצד עצמו שלא שייך בו ענין התפשטות כלל שימצא בזה ענין הנובלות כנ"ל אלא הנובלות באים מצד כח העליון יותר מגופו דח"ע והוא בחי' עצמות אור הכתר שלמעלה מח"ע שאינה רק חכמה שבכתר כנ"ל והיינו ע"פ כלל הנ"ל דכל הגבוה יותר יותר יורד וכו' למטה וא"כ נוכלות הללו מאחר שהן בבחי' חצונית ביותר ודאי הן באין מכה העליון ביותר שהוא אור הכתר עצמו שלמעלה מן הח"ע הוא שימצא מציאות הנובלות מח"ע זו לפי שא"א שיתלבש עצמות אור הכתר בחכמה עצמה כ"א בבחי' החצונית ביותר שהוא הנובלות כנ"ל בענין משלי שלמה וכה"ג להיות שגם נוכלות הללו הן רק בחי' ירדת אור השכל ביותר עד שבא בהתלבשו' בענינים חצונים ופשוטים מאד כמ"ש (סוכה כא, ב) שיחת ת"ח צריכה למוד שגא' (תהלים א, ג) ועלהו לא יבול דמצד תוקף כח חכמתו ביותר נמצא גם בדברים הפשוטים שלו שנק' שיחה בעלמא חכמה גדולה שצריכה למוד משא"כ מי שאינו חכם כ"כ לא ימצא בדברים הפשוטים שלו שום שכל וחכמה רק דברים בטלים הם ואע"פ שבאמת אין ערך כלל לבחי' הנובלות חכמה דשיחת ת"ח לגבי עצמו' חכמתו במושכלות עמוקו' כשמדבר דברי חכמה עכ"ז יוכלו להכיר בעומק החכ' שבו שלמעלה גם מדברי חכמה שלו בשיחת חולין שלו דוקא לפי שהגם שהחכמה שבשיחה שלו מעט מועיר היא (כמו מילתא דבריהותא שנק' גלייך ווערטיל) מאד בבחי' הקטנות אבל בזה דוקא לעומק כח תוקף חכמתו בעצם כח המשכיל שא"א שיבא בגלוי בכלי

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - מה יפו פעמיך

ולכן היא מסתרת על אור הנפש האלהית ע"ד בחי' הסתר הנוגה לגבי המל' דאצי' הנ"ל פ"א, וכשמתהפכת בתפלה לאהבת ה' ויראתו הרי המנעלים נעשים יפים מצד שרשן בעולם התהו (כנ"ל באורך פ"ב ג') וזהו יופי של הנעלים, יופי ב' הוא יופי פעמיך פי' יופי ההליכה מצד עצמה כנ"ל כי הנה התפלה נק' סולם כמו הסולם שעשוי ממדרגות ועל ידו עולים מלמטה למעלה כך ע"י התפלה עולים מעשי' לאצי' והיינו ענין ד' חלקי התפלה עד ב"ש הוא עליית העשי' ומכ"ש עד יוצר הוא עליית היצירה ומוצר עד ש"ע הוא עליית הבריאה וכש"ע האצי' ובכל עולם מעולמות אלו יש

ד. והנה עתה יובן ג"כ ענין ב' מיני יופי הנ"ל בעבודת ה' בתפלה כי התפלה היא ג"כ עליו' המל' מבי"ע לאצי' כמ"ש בפע"ח ובפרט הוא עליית הניצוץ אלקי שבאדם שהוא הארה פרטי' מהמל' כי כל ישראל בני מלכים הם וענין עליית' היינו לצאת ממאסר הנוף ונפש הבהמית שהם מסתירים עליה ולהפך המדות דנפש הבהמו' ממרירו למיתקא ע"י התבוננות בגדולת ה' ותפירתו והיינו כענין רחצתי את רגלי הנ"ל פ"ב שהמנעלים נעשים יפים כי הנפש הבהמית נק' ג"כ מנעל של עור על היותה נמשכת מבחי' נוגה שהיא בחי' לבוש שק הנק' מנעל של עור וכמש"ל פ"א

אעפ"כ כמו שע"י הלבוש מניע תפארת ללבושו כנ"ל פ"ג ובפרט כשהוא כלול מכמה גוונין שונים במראה שהוא עיקר היופי וההידור, כך הוא ית' משוכח ומפואר ע"י לבושי הנ"ל והעיקר כשהם כלולים מכמה בחי' שונות שזהו ענין פרטי השבחים והנפש המתפללת ומדברת שבחים אלו בפסוק שמדבר מבחי' עלי' הרי גם היא בבחי' עלי' לה' ובפסוק שבבחי' ירידה גם היא כן, ונמצא הילוכה ודרכה בקדש שבתפלה הוא בבחי' עלי' וירידה ועם שעיקר היא העלי' אעפ"כ היא כלולה מירידה ג"כ והוה עיקר יופי ההילוך כדלעיל פ"ג, והוה יופי פעמיך, ולפי שהילוך זה היפה מצד עצמו שבתפלה הוא ג"כ בצירוף התהפכות נה"ב שהוא ענין יופי הנעלים שבהן היא מהלכת הילוך יפה ע"כ אמר מה יפו פעמיים בנעלים וכן"ל ע"ש הצטרפותן שני מיני יופי הנ"ל:

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

כל שמעשיו מרובים כו'

שיר הא' בענין הנ"ל, ובתוך סעי' ב' משחרב בהמק"ד בהכנס' ובחמ"ד מקדש מעט, וארז"ל ד"א של הלכת. בר"ה ראה שבס' רך"ב רך"ה סעי' א' עצה לחבר חו"ב, זהו כמ"ש השל"ה דף מ"ז ע"א את המאוה"ג דבר גדול מעשה מרכבה, דבר קטן הוויות דאבי ורבא, ועד"ז המאור הגדול פנימיות התורה, והוא תושב"כ, בש"ע הל' ת"ת קבלה בכלל שלישי במקרא, מאור הקטן תושבע"פ היות כו', אמנם בשרשם הם שני המאורות הגדולים עמ"ש ע"פ ועשו להם יציאת, ואפ"ל לפ"ז המאור הגדול תושב"כ, לא ידע אנוש ערכה, ואמרה ירח תושבע"פ אי אפשר כו', וכוונתה שיאיר בה פנימיות התורה שבעצם הוא למעלה מתושב"כ היינו ע"ק כמ"ש ופני לא יראו, וא"ל לכו ומעמי א"ע שתתלבש בעה"ד לבררו. וע' ביאור ד"ז באנה"ק סי' ק"ו בר"ה והמשכילים בענין אילנא דטו"ר, שתושבע"פ הוא בירור עה"ד טו"ר, ע"י קושיות ותיורציו, ויוצא ההלכה מבורר, ועי"ז נמשך תוס' אור רב כו'. יר"ק ערך שמש סי' א'.

ועפ"ז יובן ענין כל שמעשיו מרובי' מחכ' שמעשה בעשי', ואף עשיתיו כתי' שבחי' הרביעית היא בעשי' דוקא ולכן לא ניתנה התורה למלאכים, ובלמוד התורה עקימת שפתים הוי מעשה.

ג"כ עלי' כמה פרטי מדרגות, והן הן כל פרטי הפרשיות והמוזמרים שבפד"ו וברכות ק"ש שביוצר וכו', והנה אנו רואים שהפסוקים שבפד"ו שסידרו אנשי כה"ג הן ג"כ יש בהם כמה בחי' יש פסוק שהוא בחי' עליה ויש שהוא בחי' ירידה, דהיינו שהשבחים הנוכרי' בהפסוקים האלו יש שבת שמשבח על עוצם בחי' ההתנשאות והעלי' שהוא מונבה בעצמותו ית' כמו לך ה' הגדולה כו' וכדומה, ויש שבת שמשבח בהפלאת ירדתו להתפשט להחיות רוח שפלים דבי"ע כמו מונה מספר לכוכבים, מצמיח חציר כו', והענין כי הנה השבחי' שהן מרמוז' על י"ם עליונות וי' כלולי' מי' כולם הם רק בחי' לבושי' לבד לבני עצמותו ית' שהוא ית' לא בחכמה ידיעא ולא דאית לך צדק ידיעא כו' אלא שמתלבש בחכמה ובשאר כל המדות וענותנותו הוא שמתלבש בבחי' גדולה כידוע, ולהיות שהם רק בחי' לבוש

כל שמעשיו מרובים כו', רבות וירא פנ"ג דנ"ט ד' ע"פ צחוק עשה, שרה הוסיפה על המאורות, נא' עשה, צחוק זהו ע"י בירור ש' אלקים המסתיר עובר אלקי', והתענוג נמשך ע"י אתכפי' ואתהפכת וזהו הצחוק כמ"ש רבינו בת"א ד"ה ושבתי בשלום, וזהו עשה לי אלקים כמ"ש בר"ה אני דפ' יציאת דרוש השני (שהוא השלישי) ס"ב שהצחוק והתענוג נמשך מההסתר דש' אלקי' ביטול היש, ובר"ה שובה השני פ"ד, וזהו לויתן כו', וההסתר דש' אלקי' י"ל זהו ענין א' עם מיעוט הירח, ואח"כ ע"י הבירור הוא המשכת התענוג וזהו הוסיפה על המאורות שע"י אתכפיא חושך הלילה נמשך מבחי' ישת חושך כו' תוס' אור. ש' הוי' שרש האורות, וש' אלקים שרש הכלים בר"ה ואהבת, ובסוף הנייר פערטיל שבס' בראשית ח"א הישן שלי. להוסיף על המאורות שיהי' ב' שמות הוי' ואלקי' כמו קודם שקטרגה הלבנה. של"ה פ' ראה דשע"ה ע"ב פי' שני המאורות הגדולים הם תלמוד גדול ומעשה גדול, וכ"ה בס' ע"מ מאח"ד ח"ד פ"ו דע"א סעי' א'.

וביאור הענין צריכים להקדים מדרש תילים מה אנוש קטרוג המלאכים ומבה"ז פ' וישב דקפ"א אך אל הפרוכת, בענין ההפרש בין מלאכי' ונשמות, ומלק"ת מזמור

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המושך תער"ב ~

וידבר אלקים, ליל א' דחה"ש, תרד"ע

שזהו תוקף העצמות ה"ז בבחי' ביטול המציאות לגמרי כו'. וכמו דוד המע"ה בתוקף המלוכה שלו הי' בבחי' ביטול ושפלות לגמרי ונקרא דוד עבדי כו', וכתוב כי עני ואביון אני ואם לא שויתי ודומתי כו' בבחי' תכלית השפלות והביטול כו', ואינם סותרים זל"ז כלל דעם היות שהי' בבחי' ביטול לגמרי היתה המלוכה בתוקף ההתנשאות בבחי' תוקף העצמי כו', והגם שהי' בתוקף ההתנשאות הי' בעצם מהותו בבחי' ביטול במציאות לגמרי כו', וגם זאת שכל דבר נראה בבחי' העדר המציאות כו', דהרי באמת הכל בטל במציאות לגמרי כו', וכמו דלגבי רוממות המלך הכל מתבטל במציאות לגמרי שאין בו שום תפיסת מקום לעצמו ומתבטל בעצם מהותו כו' כנודע, וזהו דברוממות המלוכה הכל שפלים נגדו והכל אין ואפס נגדו שאין זה מצד התנשאות יתירה שבו שמבטל הכל, כ"א שהן בעצמן (וכן גבי המלך) אינם תופסים מקום וערך כלל לגבי הרוממות שלו (דגם ההתפשטות הוא מבחי' רוממות העצמות כו' כנ"ל), והן באמת בבחי' ביטול כל מציאותם כאלו אינם בבחי' מציאות כלל כו', וברוממות המלוכה נראים כמו האמת שרואין אותם בבחי' בלי מציאות כו'.

קיצור. וע"ד ש' ס"ג שיש בו ב' מדרגי' עולה ויורד, וכמו סמ"ך סתום בעצם, ולפ"ע זה הוא ההסתר לגמרי, וכמו התהוות היש הוא מהעצמות דוקא, ולכן ביטול היש הוא בבחי' אין עוד, וכמו"כ תוקף המלוכה הוא מתוקף העצמות, ובאמת אינו בבחי' מציאות כלל, כמו העצמי שהוא בעצם התוקף וכלי מציאות, וכמו"כ הוולת הוא בלי מציאות בעצמו שמתבטל בעצמו מפני הרוממות וכן גבי המרומם הוא בלי מציאות וערך כלל, שכן הוא באמת וברוממות המלוכה נראה האמת.

רלד) והענין י"ל עפמ"ש בש"א בענין וסוס אשר רכב כו', סוסם בנימ' ב"פ ס"ג שם ס"ג שעולה למע' ושם ס"ג היורד כו', דאות סמ"ך מורה על הסתימות וההעלם דא"ס כמו שהוא סתום מצ"ע כו' וכמשנת"ל פ' ר"ה ור"ז, והוא בחי' פלא עליון דהיינו בחי' הפלאת האור למע' בעצמותו בלתי יבוא למטה כלל כו', וכמו שבחי' פלא זה הוא למע' בעצמות, כמו"כ גם בבואו למטה הוא סתום ונעלם והוא מ"ש אתה אל מסתתר, ובחי' הסתר זה הוא באותיות הטבע כו' והוא ההסתר שאינו בהדרגא כלל כו' (ועמשנת"ל פרכ"ד ורכ"ה), וכאשר ההסתר הזה נהפך לאור הי"ז בחי' גילוי העצמות ממש כו' וכמשנת"ל שם, וזהו ג"כ מה שהתהוות המציאות הוא מבחי' העצמות דוקא כו', דכשם שכל ההעלמות וההסתרים הן מבחי' העלם העצמי הסתום בעצם כו', כמו"כ התהוות היש והמציאות הוא מבחי' העצמות דוקא כו', ולכן הביטול שבעולמות עצמן הוא בבחי' אין עוד שלמע' יותר מהביטול שבאור שהוא בבחי' כלא חשיב לבר, ובמציאות היש הביטול הוא בבחי' אין עוד כלל כו' וכמ"ש במ"א ונ"ל לעיל פקע"ח. וכמו"כ בבחי' המל' דבחי' הישות והתוקף דמלוכה והו מבחי' רוממות העצמות שלמע' מבחי' גילוי כו', וכמו ויתן עוז למלכו כו' וכמ"ש ה' בערך ישמח מלך כו', שזהו מה שנותנים לו התוקף דבחי' הרוממות עצמי כו', דבחי' התפשטות המלוכה שבא בבחי' רוממות על עם בתוקף הישות והמציאות זהו מבחי' הכח והעוז דבחי' מל' שלמע' בבחי' עצם הרוממות כו'. אבל בעצם מהותו הי"ז בבחי' ביטול המציאות לגמרי כו', דכשם דבחי' הרוממות עצמי הי"ז בתוקף גדול, דכל עצמי הוא בתוקף כו', ואינו בבחי' מציאות דבר כלל שז"ע העצם שאינו בבחי' מציאות כו', כמו"כ תוקף ההתנשאות בפועל להיות

יתחיל לעסוק בתורה ומצוות על-כל-פנים שלא לשמה . .
 "שמתוך שלא לשמה בא לשמה"

משיחת מוצאי-שבת קודש, פרשת בא, יו"ד שבט, ה'תש"ל

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

מה טובו אהליך יעקב - י"ב"ג תמוז תרפ"ט

הנסיגות הוא לעלות ולהגיע ע"י העבודה הוקא לבחי' דעת את הוי' שהוא למעלה מן הטבע, דהניצוצות שבגלות האחרון ובפרט בעקבות משיחא הם ניצוצות של נסיונות שהניצוץ האלקי מוסתר ונעלים בהם ביותר, דזה גופא הוא הוראה על גודל שרש מעלתן למעלה מעלה יותר, וכמשל האבן שבראש הכותל דכשנופל למטה הוא נופל בריחוק מן הכותל, וכן הוא בהניצוצות דתהו שנפלו למטה יותר, הנה הניצוצות שבנסיגות הם גבוהים ביותר ונפלו למטה יותר, דהנה ענין הנסיון אינו כמו שארי דברים הגשמיים המתבררים, וכמו מאכל הגשמי או שתי' גשמית שהניצוץ הוא בהמאכל המתברר וכאשר האדם אוכל את המאכל ההוא עפ"י מצות התורה שמברך עליו תחלה וסוף, וגוף ועצם אכילתו הוא כרבעי הנה עי"ז מברר את המאכל, והיינו שהבירור הוא ע"י התעסקות של האדם עם המאכל לברך עליו ולאכול אותו כראוי כאכילת אדם שאוכל לש"ש וע"י המאכל ההוא מתחזק כחו, ובכח האכילה ההיא לומד ומתפלל ועוסק בנמילות הסדים וקיום המצות הנה עי"ז מתברר הניצוץ שבהמאכל ועולה ונכלל באלקות, וכן הוא בכל הדברים הגשמיים דאופן הבירור הוא שמתעסק בהם ועי"ז מתברר הניצוץ שבהם. וטעם הדבר הוא לפי שהניצוץ נמצא בהדבר הגשמי ולזאת הנה אופן בירורו הוא ע"י ההתעסקות בהדבר הגשמי שע"ז עולה הניצוץ ונכלל באלקות, משא"כ בנסיון דאופן הבירור הוא לא בהתעסקות בו בעצמו, כ"א בהתעסקות האדם עם עצמו להתגבר על הנסיון, דהנסיון אינו דבר מצ"ע כלל, ואינו דומה לשארי הדברים הגשמיים שהם מציאות לעצמם ויש בהם ניצוץ, ולזאת הנה בירור הניצוץ הוא ע"י ההתעסקות בהדבר הגשמי שיהי' עפ"י מצות התורה, אבל הנסיון אינו דבר לעצמו כלל רק שהועמד דבר להעלים ולמנוע, והוה כח מציאותו מה שהוא מעלים ומסתיר ולזאת הנה כל ההתעסקות צריך להיות בהאדם בעצמו להתגבר ולדחות את ההסתה והוא ע"י שמעורר כח העצמי שהוא תוקף הנשמה, והוא נקודת היהדות שישנו בכל אחד מישראל, לעמוד בתוקף נגד כל מונע ומעכב.

ג) והענין בזה הוא דהנה בכל האותיות הנה לפי אופן הצירופים כן יהי' האור שכל והתוכן פנימי הממלא אותם והסובב אותם, וכמו בתיבות אב, הרי יש לו פירושו במובנו ויש לו במה שהוא חוץ ממנו ומסובב מאתו, וכן בתיבת בא דהמסובב ממנו הוא מאין בא ולאן בא, וכן הוא בכל התיבות שיש להם מה שממלא אותם ומה שסובב אותם, ולכן האותיות נקראים כלים, וכשם שהכלים ה"ה מקבלים בתוכם את הנתון בהם וישנם כלים מקבלים אוכל, וישנם כלים מקבלים משקה הנה כמו"כ האותיות ה"ה מקבלים את האור שכל שבהם, וכפי אופן צירופי האותיות כן יהי' התיבה ההיא, בדוגמת ציור הבית בארכו רחבו וגבהו שהוא לפי מספר האבנים וסדרם, והנה התהוות עולמות בי"ע הוא משבה"כ דתהו, שהן האותיות דתהו שנתפרדו ומהן הוא הרפ"ה ניצוצים שצריכים להתברר בהד' גליות, אשר ר"ב ניצוצות נתבררו בגלות מצרים וכמ"ש וגם ערב ר"ב עלה אתם, ופ"ו ניצוצות בנימט' הטבע צריכים להתברר בהג' גליות, והעיקר הוא בגלות זה האחרון, העולה בקושיו על השני גליות שקדמו לו, דהנה טבע הרי פירושו צלילה ושקיעה, וכן מל' עיגול וטבעת, דענין הטבע הוא מה שהאמת אינו נראה, והשקר נראה לאמת, וכמו ע"ד דבר הנטבע במים, שהמים מכסים אותו מכל צד ופנה הרי באמת הרי דבר הנטבע ישנו במציאות, כמו שהוא בגלוי, אלא שהוא נעלם ונגנז תוך המים המכסים אותו כטבעת הסובב בהשואה מכל צד, אבל לעין הרואה נרמה שהדבר הנטבע איננו כלל במציאות, ולא זו בלבד שהרואה איננו רואה את האמת, אלא עוד רואה את השקר המכסה על האמת, ונרמה לו שהוא האמת, ובזה הוא יתרון השקר ר"ל של הריבוי העלמות וההסתרים בגלות האחרון על מה שקדמו לו דאז הנה הגם שהיו ל"ע ריבוי העלמות והסתרים של גזירות רעות ר"ל, אבל עכ"פ ה' נראה האמת מתוך השקר והיינו דעניני העולם לא המרידו כ"כ מכמו בגלות זה האחרון בעקבות משיחא דכל הקושי והכבד ר"ל הוא בהגברת הטבע, שהשקר נראה לאמת, וסובב את הכל כעיוגול הסובב ומקיף קמן וגדול.

ד) וזהו כי מנסה הוי' אלקיכם אתכם לדעת, כי כל ענין

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

חג הפסח, תש"ג

והרצון של יהודי הם רק כפי שהדבר הוא על פי תורה. בכך מסביר הרמב"ם¹⁷ את ההלכה של כופין אותו עד שיאמר רוצה אני. שבאמת רוצה כל יהודי רק מה שהוא על פי תורה, אלא שישנם כמה ענינים שחוזרים על מה שמישהו אחר אומר, עד שנסחפים מדיעות כוזבות. העצה לכך היא "מונחים לפניך" – כל דבר שיהיה רק כפי שהוא על פי תורה.

ח. וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי.

שאלה: למה צריכים לענין ה"דן", הרי בלא-הכי יצאו ברכוש גדול, כמו שאומרים¹⁸ "ואחר כך יצאו ברכוש גדול"?

תשובה: השאלה בסגנון זה אינה מתאימה לענין, שכן האמור הוא סיפור הקב"ה לאברהם אבינו ע"ה מה שיהיה במשך הזמן בשעבודם של ישראל בד' מלכיות, ובו חמשה נושאים: (א) גירות. (ב) בארץ נכריה. (ג) בעבודה ועינוי. (ד) דין המענים. (ה) היציאה ברכוש גדול. ממילא אין מקום לשאלה למה צריכים לענין של דן אנכי, שהוא אחד מחמשת הנושאים מה שיהיה עם זרעו של אברהם אבינו ע"ה עד כי יבא משיח צדקו בקרוב ממש.

אמנם, בפירושו הדבר מדוע ידון השי"ת את הגוים שבני ישראל אצלם בגלות, הרי הקב"ה בעצמו מסרם לידם? הענין הוא שמצינו במדרש¹⁹ שהקב"ה ידון את הגוים על אשר התנקמו בישראל בקושי השעבוד, כלומר, לא לשם תועלת בעיני תיקוני המדינה וישובה כ־אם כדי לענותם בעבודת פרוץ²⁰.

זהו פירוש הכתוב²¹ "וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי", שהכוונה באמרו "יעבודו" היא על הגוי המעבידים את ישראל, ויש לפרש את הכתוב "אשר יעבודו" שמוסב על בני ישראל העובדים את הגוי, כמו ישראל שהיו באשור ובמצרים והיו עובדים אותם ובוטחים בהם שאשור ומצרים יושיעו אותם. אבל כשהקב"ה דן את אשור ומצרים, אז ידעו כל ישראל כי רק לה' הישועה ויעשו תשובה ויגאלו. וכן הוא בגלות המרה הזו שיש כאלה הבוטחים באשור ומצרים וחושבים שישועתם של ישראל תבוא על ידם, הרי הקב"ה דן את אשור ומצרים בדין גדול, נוסף על מה שמגיע להם עונשים עבור

ד. השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל, השתא עבדין לשנה הבאה בני חורין.

משמע שיכולים להיות בארץ ישראל – הכוונה לאלה שמרגישים קדושת הארץ – ובכל זאת להיות בבחינת עבדין. בני חורין – הכוונה שאור התורה מאיר. הנחות העולם ועולם הם עבדין.

ה. כאן הבן שואל מה נשתנה.

בסידורים הישנים היו נוסחאות שונות: (א) כאן הבן שואל מה. (ב) כאן הבן שואל מה נשתנה. והרב רא"ד לאוואוט נ"ע הדפיס¹⁵ הנוסח: כאן הבן שואל מה נשתנה. ואמר הוד כ"ק אמו"ר הרה"ק נ"ע שבליה הראשון של פסח משתנה ה"מ"ה מכל הלילות. והסביר בארוכה הענין של יחוד מ"ה ובין¹⁶. אם הרב לאוואוט כיוון לכך, אין הוא¹⁴ יודע, אך על-כל-פנים כך הוא הענין.

ו. ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעיקר. כשמבדילים מצוה פרטית, מצות-עשה או מצות לא-תעשה, מכלל המצוות, ושומרים רק עליה, כופרים בעיקר ח"ו, כלומר: אומרים על משהו שהוא שומר שבת, ומה בקשר לשאר המצוות? האם תפילין אינן מיוחסות כאלו? וכך בשאר עניני יהדות. צריכים להיות שומר דת, זהו כלל, אבל מי שהוציא את עצמו מן הכלל והוא נזהר רק בענינים פרטיים, סימן ש"כפר בעיקר", יש כאן כופר קטן על-כל-פנים.

ז. יכול מראש חודש וכו' בעבור זה לא אמרתי וכו' מונחים לפניך.

לכאורה, הרי יכולים גם אז להניח קערה ועליה המצות והמינים? אך, "מונחים לפניך" הכוונה כפי שהם מונחים על פי התורה, ולא כהוראת "רבנים" ידועים שדוחים זמן תפלת ערבית מפני זמן "סאפער" (ארוחת ערב). "סאפער" הרי מוכרחים לאכול בזמן, ואילו תפלת ערבית יכולים לדחות או לפני או לאחרי "סאפער"... וכך בענינים אחרים. על יהודי להתנהג בכל הענינים בהתאם ל'שולחן ערוך'. זהו "מונחים לפניך", על פי תורה, לא מה שאתה רוצה לעשות כפי שהשכל שלך אומר לך, או שאתה אומר שזה השכל שלך. הרמב"ם אומר, שהשכל

(15) בסידור "תורה אור" שהו"ל.

(16) ענינם ראה: לקו"ת ביאור לדי"ה אדם כי יקריב, ד"ה כבוד

מלכותך דשנת תרצ"ח ועוד בכ"מ.

(17) הלכות גירושין ספ"ב.

(18) בראשית טו, יד.

(19) שמ"ר פ"ל.

(20) עיין רמב"ן בראשית טו, יד.

(21) בראשית טו, יד.

ואילו המקיף של האמונה מגביר את ההפלאה שבאמונה עד שיכול להיות שני הפכים בנושא אחד, "גנבא" ו"רחמנא קריא"²⁵. ואילו כאן הכוונה היא שהאמונה בכל עצם מהותה היא "קטנות".

שאלה: ואם האמונה היא בבחינת "גדלות"?

תשובה: אמונה בעצם מהותה היא בבחינת "קטנות". ומי לנו גדול ממש רבנו שהוא חכמה דאצילות, חכמה דאצילות היא חכמה ידיעה, היא יודעת הכל. בכל זאת, ענין האמונה הוא "קטנות". והראיה דכתיב²⁶ "פתי יאמיץ" וגו' ואמר רז"ל²⁷ שזה מוסב על משה רבנו, והוא היה במדרגת גדלות האמונה. אמונה בעצם מהותה היא "קטנות", אלא שהקטנות מושרשת בעומק ופנימיות הנפש, שאי אפשר לנטות ח"ו מהדרך הישרה של אמונה, אם לא על ידי בלבולים של תאוות בשריות המכסות של האמונה. והראיה – כשמסירים את הכיסוי מתגלה האמונה. שכן, היא מושרשת במקום כזה ששום דבר בעולם אין בכוחו לשרש אותה. זה תוכן המאמר²⁸ אף על פי שחטא ישראל הוא.

יא. החסיד ר' שלמה, הנקרא ר' שלמה לעקעכמאכער", שמע מדודו ר' גבריאל נושא-חן²⁹, אחת מהתורות הראשונות ששמע מאדמו"ר הזקן נ"ע: "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך וגו'³⁰. לכאורה – מה החידוש, והיה צריך לומר "שהבאתיך" שהוא חידוש גדול יותר, כמו שכתוב³¹ "ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי". ותירץ: לגלות אין האדם הולך ברצון עצמו, קיים סדר השתלשלות שלם של סיבות, שהקב"ה מסבב הסיבות מביא יהודים בגלות לשם כוונה. ואילו לצאת מן הגלות, רוצה האדם בעצמו. אלא שלא יודעים איך לצאת ולאן ללכת, לשם כך זקוקים להוראה מלמעלה. זהו "אשר הוצאתיך".

תורה זו של הרבי, צריכים להבין בעבודה. כל יהודי שהשגחה העליונה מובילה אותו ממדינה אחת לשניה, עליו לדעת שזה לשם כוונה, מה שעליו לפעול בתורה ועבודה במקום החדש שהשי"ת הביא אותו לשם.

אנחנו חסידים, כל החסידים, צריכים להודות להשי"ת על חסדו חנם, מה שהוא יתברך נתן לנו את הבעש"ט ואת המגיד, וביחוד עלינו, חסידי חב"ד, להלל ולשבח להשי"ת על שזיכה אותנו במאורות הגדולים של

חטאיהם ופשעיהם, הרי הם נידונים גם כדי שבני ישראל יראו שאלה שהם בוטחים בהם הם משענת קנה רצוץ, ויעשו תשובה, ויגאלנו השי"ת בקרוב על ידי משיח צדקנו.

ט. מסירות נפשם הראשונה של בני ישראל היתה בקריעת ים סוף, בני ישראל קפצו לים במסירות נפש. במצרים היה הענין של קבלת עול, שלא שינו את שמם לשונם ולבושם²², שלשה הדברים העיקריים המבדילים סוגי בני אדם אחד מהשני. כשקוראים בשם היהודי, אברהם יצחק ויעקב, ומדברים בשפת הגלות היהודית ומתנהגים בהנהגה יהודית, זקן ופיאות, אז בני ישראל הם במעמד "עם לבדד ישכון"²³, קשה להיות אז חבר עם פורק עול מלכות שמים, ונמנע הדבר ללכת למקומות שונים. לבני ישראל במצרים, עלה הדבר בקושי רב והם עשו זאת בקבלת-העול הגדול ביותר, בלי שום "מדוע"? כך על יהודי לעשות רק בקבלת עול, בלי לשאול מדוע וכך הם אכן עשו. ועל ידי ה"ויצעקו בני ישראל אל ה'"²⁴ מתוך אמונה בה' ומתוך קבלת עול, שעל יהודי להיות חזק, לא לשנות שמו, לבושו והנהגתו ושפת הגלות שלו – זכו בגאולה.

י. במצרים היו ישראל בבחינת אמונה, ואמונה היא בבחינת קטנות.

שאלה: האם זה כך מפני שאמונה היא בבחינת מקיף? תשובה: "קטנות" ו"מקיף" הם שני ענינים. למרות שבעניני "פנימי" ו"מקיף", הפנימי הוא קטנות והמקיף – גדלות, אך, הבחינה והמדרגה של מקיף ופנימי בענין של השגה – שונות הן.

שהרי, כל ענין "פנימי" ו"מקיף", כמו: בכוחות הנפש – מדות ושכל, רצון ועונג; בספירות – מהחכמה ולמטה וספירת הכתר; בעולמות הכלליים – ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין; ובעולמות הפרטיים – אצילות ובי"ע, שכל אלה הם פנימים ומקיפים, והפנימיים הם קטנות והמקיפים – גדלות, בכל זאת המקיף של השגה הוא ענין אחר.

לגמרי ממה שהאמונה היא בבחינת מקיף, ונקודת ההבדל היא שמקיף של השגה מכה בפנימי ומרחיב את ההמשכה הנעלמת, ה"מקיף" מוסיף השכלה ב"פנימי",

(22) שמם ולשונם – שמו"ר פ"א. לבושם – מדרש לקח טוב פ' וארא.

(23) במדבר כג, ט.

(24) שמות יד, י.

(25) ע"פ מרז"ל (ברכות סג, א. בעין יעקב) גנבא אפום מחתרתא

רחמנא קריא.

(26) משלי יד, טו.

(27) שמו"ר פ"ג.

(28) סנהדרין מד, א.

(29) ראה תולדותיו "התמים" חוברת וא"ו.

(30) שמות כ, ב.

(31) שמות יט, ד.

הרבה מאד. כל מה שהשי"ת גזר על ב"אחרית הימים", בימי ערב הגאולה, עם כל החומרה של חבלי משיח – על חסידים להבין בפנימיות ולהתעמק בכך. חסיד כשהוא טיפש הרי זה חרפה ובושה.

מהאחים החסידים המפורסמים ר' משה ור' זאב נ"ע ווילנאק³⁵, הרי החסיד ר' משה למרות שהיה סוחר ונפגש גם עם המתנגדים, לא היה בא אתם בשקלא וטריא, ובכלל היתה מרגלא בפיו: "ילדים", בלי הבדל, גם אם היה זה איש בעל זקן לבן או שחור, "ילד עם זקן". אחיו החסיד ר' זאב היה מעורב יותר עם הבריות והיה אומר לסוחרים שמן המתנגדים: אינך יודע ללמוד, מהיכן תדע. אינך ירא שמים, נו; אך מדוע הנך עוד טיפש?!

יג. הגדה.

בקריאת שם 'הגדה', שני פירושים: א) מלשון הגדה, המשכה. ב) מלשון איגוד. ה"צמח צדק" מפרש במאמר שלשה ענינים בזה.

יד. מנהגי ליובאוויטש: לא היו עומדים באמירת שפוך וכו'.

מזיגת כוסו של אליהו – אחרי ברכת המזון. חוץ מזמנים ידועים שהיו מוזגים כוסו של אליהו לפני ברכת המזון.

(בשנה זו מזג כ"ק אדמו"ר בעצמו את הכוס של אליהו ולפני ברכת המזון, הן בליל א' והן בליל ב').
ואחרי מזיגת הכוס לוקחים נרות והולכים לפתוח כל הדלתות עד הדלת הראשונה היוצאת לחוץ ואומרים "שפוך", מחכים לשובם של השלוחים שהלכו לפתוח את הדלתות. כשחוזרים – אומרים את ההלל.

הרביים שלנו נ"ע זכותם תגן עלינו ועל כל ישראל, המראים לנו את דרך החיים.

לפני זה, לא ידעו היכן ללכת ואיך ללכת, במשך מאתים השנה לערך – החל מהבעש"ט – הראו לנו איך ללכת ולהיכן ללכת.

יב. על זמננו כתוב³² "והמשכיל בעת ההיא ידום". ידום – אין הכוונה לשתוק ולא לדבר כלל. אלא – לומר פעם אחת מה שצריכים לומר בקשר ל"בעת ההיא", ואין מן הצורך לפרש את הדברים כל יום באצבע השמנה, אלא צריך להיות "ידום", כמו שכתוב³³ "וידום אהרן", כשנרב ואביהוא, קדושי עליון, שכל ענינם היה רק "בקרבתם לפני ה'"³⁴, ונגזר עליהם "וימותו", אז "וידום אהרן".

"והמשכיל בעת ההיא", בזמן של ערב הגאולה, ה"עת ההיא" של חבלי משיח, שהשי"ת מנקה ומזכך את עולם החטא ואת האנשים החוטאים, ו"בעת ההיא" נגזרו גם על קדושי עליון של כלל ישראל גזירות קשות – ה' ירחם – הרי זה הזמן של "וידום". הראש מבולבל, הלב פצוע, ואומץ הלב – מוכה, אך "וידום".

ברם, אחרי כל זה אסור להיות פתיים, מן ההכרח להסתכל על כל האירועים בעינים פקוחות ולראות את האמת של המשמעות מה שכל הדברים האלה אומרים ומכוונים, וצריכים לציית, לעשות מה שדורשים מאתנו, לא לחכות ולדחות, כי עלול להיות מאוחר מדי.

פעם דובר על כך, שעל חסידים "לקחת" כל דבר בפנימיות. כלומר, שלא להסתפק במה שמבינים בהשקפה ראשונה, גם כאשר מה שמבינים בהשקפה ראשונה הוא

(32) עמוס ה, יג.

(33) ויקרא י, ג.

(34) ויקרא טז, א.

(35) ראה אודותם: "התמים" חוברת וא"ו ע' ת.

~ רְשִׁימוֹת אֲדָמוֹר מוֹהֲרֵי"צ ~

מכתב הרבי הריי"צ לחתנו הרבי

יד.

לְפָנֵינוּ תְּמַשֶּׁה דְּוֵרוֹת נוֹשְׂאֵי דְגֵל הַתְּסִידוֹת, הוּד כְּבוֹד-קְדוּשַׁת אַבּוֹתֵינוּ רְבוֹתֵינוּ הַקְּדוּשִׁים, בְּהִיקָף שֶׁל מָאָה וְאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעַרְףְּ, לְאָרִיכוֹת יָמִים וְשָׁנִים, עַד בִּיאַת גּוֹאֵל צְדָק, בְּמַהְרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן.

דְּוֵרוֹ שֶׁל הוּד כְּבוֹד-קְדוּשַׁת אֲאֻזְמוֹר מוֹרְנֵנוּ הַגְּדוֹל תְּקַלְּנוּ – תְּקַע"ב, דְּוֵרוֹ שֶׁל הוּד

כבוד-קדושת אאזמו"ר אדמו"ר האמאצעי תקע"ב – תקפ"ח, דורו של הוד כבוד-קדושת אאזמו"ר אדמו"ר 'צמח צדק' תקפ"ח – תרכ"ו, דורו של הוד כבוד-קדושת אאזמו"ר וכבוד-קדושת אדמו"ר הצדיקים תרכ"ו – תרמ"ג, דורו של הוד כבוד-קדושת אאזמו"ר וכבוד-קדושת בני דודי-זקני הצדיקים תרמ"ג – תר"פ.

אכן הפנה אשר הונחה בתורת חב"ד הוא, לימוד דברי אלקים חיים' בהעמקת הדעת, בהשפלה והבנה על-מנת להתפלל בהתבוננות רחבה והסתכלות עיוני, למען הביא את הברכה בעבודה בפועל.

מרגליה בפומיה דחסידים הישנים שקבלו מהראשונים: (על מפתח בית-המדרש דרבינו, עזבנו [את] המדות [ה]טבעיות, ומזוזות גן-עדן התחתון פאלו תשוקה לאהבה-ויראה) אז אויפין שוועל פון רבינו'ס בית-המדרש טיהר, האט מען גילאען מדות טבעיות. און די פריטילקעס פון גן-עדן התחתון, האבין גיגעבין א תשוקה צו אהבה-ויראה.

החסידים הישנים – אומר הוד כבוד-קדושת אאזמו"ר הרב-הקדוש – קודם שנקנסו על 'יחידות' פאלו בעצמם, אז נאס עס וילט זען, זאל מען ניט טאן [=מה ש'בא לי' – לא לעשות].

על האבנים הללו, נולדה עדת החסידים בדור הראשון, לא כאן המקום להאריך בסיפור סדר עבודת רבינו הגדול נשמתו-עדן בהדרכת הצעירים, 'חדר ראשון', 'חדר שני', ומבואר אצלי באחת הרשימות בארוכה.

טו.

בטח ידעת מהפתגם שהיה מפורסם אצל חסידים הראשונים, 'דער תל"ק איז אן א טאלק" – סדר העבודה דשנת תק"ל – אינה תכלית.

הרב-הצדיק רבי אברהם נשמתו-עדן קאליסקער, היה איש נלבב במאד, וכבואו ממעוררית אסף 'קיבוץ אברכים', אשר למד אתם מתורת רבו, מורנו המגיד נשמתו-עדן, ויסדר להם סדר עבודה בהתלהבות התפלה, ובביטול מהות עצמם.

כשנתיים למד עם תלמידיו, ועיקר גדול בלימודו היה להורותם, להשפיל את עצמם, ולבזות את עצמם, ולהיות "הצנע לכת", להתלבש בלבושי אנשים פשוטים, וכעת התפלה לרקוד ולצעוק, עד כי בשנת תק"ל נהיה לאגודה של שלשים וחמשה איש בעלי שכל חריף, אבירי לב, ובעלי כשרון גולה, וכל עבודתם היה להלהיב את הלקבות בעניני יראת שמים, אפער מיט וילדקייט [=אבל בפראות], והיו מתפוננים לפגוע בכבודם של הלומדים המתנגדים, לבזותם ולהשפילם, ולהראות גסותם וישותם.

על-ידי-זה שפעל התחלת העניין, סלל את הדרך לפנינו, שמכאן ולהבא נוכל להמשיך בעניינים שהתחיל, מתוך הרחבה ומתוך הרווחה

משיחת מוצאי-שבת קודש, פרשת בא, יו"ד שבט, ה'תש"ל

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

אביב וחזרת דא"י ברבים.

בי"ה, כ"א תמוז תשי"ט

ברוקלין

יסדר ידידי אשר בזמנים קבועים יבקר את אני"ש ותלמידי המוסד תורת אמת יחיו, וכן לבקר מזמן לזמן בכפר של התיישבות ועבודתם של הפליטים ובי"ב יחיו ולסדר מי שילמוד עמהם ועם בניהם יחיו.

ידידי הנכבד והכי נעלה הרב ווי"ח אי"א מוה"ר שלמה חיים שי' קעסעלמאן

שלום וברכה!

והשי"ת יחזק את בריאותו ובריאות בי"ב יחיו ויצליחם בהסתדרות טובה בכל הענינים ויקבע לו זמן בכל שבוע ושבוע לכתוב בפרטיות.

במענה על מכתב ידידי מבי' לחדש זה על אודות מקום הסתדרותו בקביעות מקום מגורו עם בי"ב יחיו, נכון הדבר אשר יסתדר בקביעות מקום קבוע בתל אביב ויקבל עליו הנהלת וסדר לימוד דא"י בשיבת תומכי תמימים בתל

ידידו הדו"ש ומברכו להצליח בגשמיות וברוחניות.

המשך ביאור למזמור קנב מתוך "תהילות מנחם מעמוד 3

בנוגע לכללות ענין התורה, ש"לא בשמים היא"⁴, וניתנה למטה בארץ דוקא⁵, ואם כן מהו הענין ד"נשאתי את עיני הישבי בשמים"?

והביאור בזה, הפסוק מדגיש שלפני פנייתו אל הקב"ה כפי שהוא "יושב בשמים", הוא פונה "אלך נשאתי את עיני" - שהרמת עיניו אל הקב"ה היא כפי שהוא למעלה משמים וארץ, ורק אחר כך אל הקב"ה כפי שהוא "היושבי בשמים", ובלשון חז"ל "את השמים ואת הארץ (בשווה) אני מלא" (כמבואר בחסידות⁶ עה"פ "את - מלא", שדוקא מצד "אני" יכול להיות הענין ד"מלא, בשמים ובארץ ביחד), ועל ידי זה גם בארץ יורגש ש"אני מלא", ויתקשר עם אביו "בשמים".

ולפי זה מובן גם שהענין ד"נשאתי את עיני הישבי בשמים", אינו בסתירה למ"ש בגמרא⁷ "המתפלל צריך שיתן את עיניו למטה", כי מפורש בגמרא שם, שביחד עם זה, צריך ליתן את "לבו למעלה". היינו, שביחד עם זה ש"עיני הישבי בשמים", "לבו למעלה", "צריך שיתן עינו למטה". שזהו ענין יחוד שמים וארץ⁸, שהתפילה ב"ארץ" חדורה (מצד הגדרים שלה) שאין אפשרות יותר לאריכות הגלות, וכבר הגיע זמן סיום וקץ הגלות, "שמים", "לבו למעלה"⁹.

(4) כי תבוא ל, יב.

(5) שבת פט, א.

(6) ראה לקו"ת נשא כד, א. ובכ"מ.

(7) יבמות קה, ב.

(8) וראה תו"א מג"א צא, ב.

(9) בשיחה כאן דובר בהרחבה על חיבור "שמים" - רוחניות, ו"ארץ" - גשמיות, כפי שזה בא לידי ביטוי בתורה גופא: נגלה וחסידות, ומעלתה של ישיבת תומכי תמימים באיחוד ב' המעלות. עיי"ש.

"שֶׁהַחֲיָנוּ" עַל הַגְּאֵלָה

הַגְּמָרָא מְסַפֶּרֶת עַל רַבִּי שְׁמֵלָאִי שֶׁ"אִיקְלַע" [=הִגִּיעַ] לְפִדְיוֹן הַבֵּן. בְּמַעֲמַד זֶה הָאֵב 'פּוֹדֵה' אֶת בְּנוֹ הַבְּכוֹר מִיַּד הַכּוֹהֵן בַּתְּמוּדָה לְשׂוֹי שֶׁל 'חֲמִשָּׁה סְלָעִים' כֶּסֶף. הַנּוֹכְחִים שָׂאֵלוּ אוֹתוֹ לְגַבֵּי הַבְּרָכוֹת אוֹתָן מְבָרְכִים בְּפִדְיוֹן הַבֵּן: "פְּשִׁיטָא" [=בְּרוּר] שֶׁאֵת הַבְּרָכָה הָרִאשׁוֹנָה "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתַי וְצִוֵּנוּ עַל פְּדִיּוֹן הַבֵּן" מְבָרֵךְ אֲבִי הַבֵּן, שֶׁכֵּן הַמִּצְוָה לְפָדוֹת אֶת הַבֵּן מְטֻלָּת עָלָיו. אֵךְ מִי צָרִיךְ לְבָרֵךְ אֶת הַבְּרָכָה הַשְּׁנִיָּה "שֶׁהַחֲיָנוּ" - הַאֵם הַבְּרָכָה הַיָּא עַל קִיּוּם הַמִּצְוָה וְאֵז הָאָבָא צָרִיךְ לְבָרֵךְ אוֹתָהּ, אוֹ שֶׁהַבְּרָכָה הַיָּא עַל הַהֲנָאָה מֵהַפְסָף שֶׁל הַפְּדִיּוֹן וְאֵז הַכּוֹהֵן צָרִיךְ לְבָרֵךְ? הַלֵּךְ רַבִּי שְׁמֵלָאִי וְהַצִּיג אֶת הַשְּׂאֵלָה בְּבֵית הַמְּדַרְשׁ, וְשֵׁם פְּסָקוֹ לֹו שְׂאֵבִי הַבֵּן מְבָרֵךְ אֶת שְׁתֵּי הַבְּרָכוֹת: גַּם "עַל פְּדִיּוֹן הַבֵּן" וְגַם "שֶׁהַחֲיָנוּ".

הַצִּוּוֹי לְפָדוֹת אֶת בְּכוֹרֵי יִשְׂרָאֵל הוּא עֵקֶב הַעֲבָדָה שֶׁהֵשֵׁם הַבְּדִיל בֵּינָם לְבֵין בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם בְּעַת 'מַכַּת בְּכוֹרוֹת'. וְכֵשֶׁם שְׂאֵז הָיוּ צָרִיכִים לְפָדוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל מֵהַגְּלוּת, כֶּךָ גַּם עַתָּה - אָמַר הַרְבֵּי - יֵשׁ מִצָּב שֶׁל "אִיקְלַע לְפִדְיוֹן הַבֵּן", שֶׁכָּבֵר הִגִּיעַ הַזְּמַן שֶׁ"כְּלוּ כָל הַקְּצִיּוֹן" וְצָרִיךְ לְפָדוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל מֵהַגְּלוּת. וְכֵאן נִשְׂאֵלֶת הַשְּׂאֵלָה בְּאִיזָה אַפֵּן צָרִיכָה לִהְיוֹת הַפְּדִיָּה מֵהַגְּלוּת.

הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נִקְרָא גַם בְּשֵׁם 'אָב' (וְכִמּוֹ שְׂאוּמְרִים בַּתְּפִלָּה "אֲבִינוּ אָב הַרְחִמֵן") וְגַם בְּשֵׁם 'כּוֹהֵן' (כְּמוּבָא בְּגְמָרָא בְּמַסְכַּת סְנֵהֲדְרִין "אֵלֶיכֶם כֵּהֵן הוּא").

הַמִּצְוָה לְפָדוֹת אֶת עַם יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרָאִים "בְּנֵי בְּכָרִי" מֵהַגְּלוּת, מְטֻלָּת עַל הָאֵב, וְכִדְבָרֵי הַגְּמָרָא שֶׁבְּעִקְבָתָא דְּמִשְׁיחָא "אֵין לָנוּ עַל מִי לְהַשְׁעֵן אֶלָּא עַל אֲבִינוּ שֶׁבְּשֵׁמַיִם".

תַּז"ל מְסַפֵּרִים שֶׁבְּעַת קְרִיעַת יַם סוּף הַמַּלְאָכִים הַמְּקַטְרְגִים טְעֵנוּ בְּפָנֵי הַשֵּׁם בְּאִיזוֹ זְכוּת הוּא מְצִיל אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרַיִם, וְהָרִי גַם הֵם עָבְדוּ עֲבוֹדַת זָרָה? אֵךְ כְּשֵׁיִשׁ גְּלוּי אֱלוֹקוֹת כֵּה נַעֲלָה שֶׁל בְּחִינַת 'אָב', הַשֵּׁם אֵינוֹ מִתְחַשֵּׁב בְּשׂוּם טְעֵנָה וְגוֹאֵל אֶת עַם יִשְׂרָאֵל. וְכֶךָ יִהְיֶה גַם בְּגֵאֲלָה הַשְּׂלָמָה, שֶׁתְּבוֹא עַל יַדִּי הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכַבּוּדוֹ וּבְעֲצָמוֹ וְתִתְרַחַשׁ בְּכָל מִצְבָּ!

הַשְּׂאֵלָה מִתְעוֹרֶרֶת כְּשֶׁמְגִיעִים לְבְּרָכָה הַשְּׁנִיָּה "שֶׁהַחֲיָנוּ וְקִיְמָנוּ וְהִגִּיעֵנוּ לְזְמַן הַזֶּה" - כְּשֶׁרוֹצִים לְהַכְנִיֵס אֶת הַגְּאֲלָה בְּתוֹךְ הַזְּמַן שֶׁמְסַמֵּל אֶת הַמְּגַבְּלוּת שֶׁל הַטְּבַע וְהַעוֹלָם הַזֶּה. מִי מְבָרֵךְ, הַכּוֹהֵן אוֹ הָאֵב? כְּלוּמַר, הַאֵם הַגְּאֲלָה תִּהְיֶה "קִמְעָא קִמְעָא" - אֵט-אֵט וּבְדֶרֶךְ הַטְּבַע (כְּפִי שֶׁהֵשֵׁם הוּא בְּדֶרֶגַת "כֵּהֵן אִישׁ הַחֶסֶד"), אוֹ בְּמַהִירוֹת וְלִמְעַלָּה מֵהַטְּבַע ('אָב')?

וְעַל כֶּךָ נִפְסָקָה הַהֲלָכָה שֶׁגַּם בְּרַפְת "שֶׁהַחֲיָנוּ" שִׁכַּת לְאֲבִי הַבֵּן - שֶׁהַגְּאֲלָה לֹא תִהְיֶה קֶשֶׁה וּבְהִתְאָם לְדֶרֶךְ הַטְּבַע, אֶלָּא בְּמַהִירוֹת וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים (וְכָבֵר יְצָאנוּ יַדִּי חוֹבֵת "חֲבִלִי מְשִׁיחַ"). מִתּוֹךְ שֶׁמְחָה וְעֵנָה, כְּמַתְאִים לְבְּרַפְת "שֶׁהַחֲיָנוּ".

וְכַפִּי שְׂאוּנִקְלוּס מְתַרְגֵּם אֶת הַמְּלָה פְּסַח מְלִשׁוֹן "לְחוּס", שֶׁהֵשֵׁם יְחוּס וּיְרַחֵם עָלֵינוּ וְיִגָּאֵל אוֹתָנוּ בְּרַחֲמִים וּבְחֶמְלָה גְּדוֹלָה!

(מעובד על פי שיחת י"א ניסן תשכ"ב. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

חומש לקריאה בציבור

פרשת בא

~ נקודות משיחות קודש ~

לכו נא הגברים ועבדו את ה' (י, יא)
 זוהי שיטת פרעה. אך שיטת משה (ואתפשטותיה בכל דרא ודרא) היא, אשר בנערינו, בשנים או בחכמה, ובזקנינו גלף, בכנינו ובכננומינו - ודוקא על-גידיוה חג ה' לנו. וכדאימא בזהר על הפסוק "נודע בשערים בעלה": 'בעלה' דא קודשא בריך הוא, "דאיהו אהידע... לכל חד וחד לפום שיעורא דיליה, לפום מה דמשער בליביה". והינו, שפלים צריכים לדעת את ה', כל אחד לפי שעורו.

(אגרות קודש ב עמ' שלב)

שני י' ויאמר יהוה אל-משה נמה ירך על-ארץ מצרים בארפה ויעל על-ארץ מצרים ויאכל את-פל-עשב הארץ את פל-אשר השאיר הפרד: י' ויש משה את-מטהו על-ארץ מצרים ויהוה נהג רוח-קדים בארץ פל-היום והוא וכל-העולה הפרד הנה ורוח הקדים נשא את-הארפה: י' ויעל הארפה על פל-ארץ מצרים וינח בכל גבול מצרים פגד מאד לפניו לא-היה כן ארפה פמהו ואחריו לא יהיה-כן: י' ויכס את-עין פל-הארץ ותחשך הארץ ויאכל את-פל-עשב הארץ ואת פל-פרי העץ אשר הותיר הפרד ולא-נותר פל-ירק בעץ ובעשב השדה בכל-ארץ מצרים: י' וימהר פרעה לקרא למשה ולאהרן ויאמר חטאתי ליהוה אלהיכם ולכם: י' ועתה שא נא חטאתי אך הפעם והעתירו ליהוה אלהיכם ויסר מעלי רק את-המוות הזה: י' ויצא מעם פרעה ויעתר אל-יהוה: י' ויהפך יהוה רוחים חזק מאד וישא את-הארפה ויתקעוה ימה סוף לא נשאר ארפה אחד בכל גבול מצרים: י' ויחזק

י' ויאמר יהוה אל-משה בא אל-פרעה פיראני הכבדתי את-לבו ואת-לב עבדיו למען שתי אתתי אלה בקרבן: י' ולמען תספר באזני בנך ובן-בנך את אשר התעללתי במצרים ואת-אתתי אשר-שמתי כם וידעתם פיראני יהוה: י' ויבא משה ואהרן אל-פרעה ויאמרו אליו פה-אמר יהוה אלהי העברים עד-מתי מאנת לענת מפני שלח עמי ויעבדני: (לוי ד פי אס-מאן אתה לשלח את-עמי הנני מביא מחר ארפה בגלך: ה וכסה את-עין הארץ ולא יוכל לראת את-הארץ ואכל את-יתר הפלטה הנשארת לכם מן-הפרד ואכל את-פל-העץ הצמח לכם מן-השדה: ו ומלאו בתיך ובתי כל-עבדיך ובתי כל-מצרים אשר לא-ראו אבתיך ואבות אבתיך מיום היותם על-האדמה עד היום הזה ויפן ויצא מעם פרעה: (ישאל) י' ויאמרו עבדי פרעה אליו עד-מתי יהיה זה לנו למוקש שלח את-האנשים ויעבדו את-יהוה אלהיהם הטרים תדע פי אבדה מצרים: ה וישב את-משה ואת-אהרן אל-פרעה ויאמר אלהם לכו עבדו את-יהוה אלהיכם מי ומוי החלכים: י' ויאמר משה בנערינו ובזקנינו גלף בכנינו ובכננונו בצאננו ובבקרנו גלף פי חגי-הזה לנו: ויאמר אלהם יהי כן יהוה עמכם פאשר אשלח אתכם ואת-טפכם ראו פי רעה נגד פניכם: י' לא כן לכו נא הגברים ועבדו את-יהוה פי אתה אתם מבקשים ויגרש אתם מאת פני פרעה: י' ם

בְּעֵינֵי מִצְרַיִם גַּם | הָאִישׁ מֹשֶׁה גָּדוֹל מְאֹד
בְּאָרֶץ מִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי־פְרָעָה וּבְעֵינֵי
הָעַם: ם

~ נקודות משיחות קודש ~

דָּבָר זֶה בְּאֵזְנֵי הָעַם וְיִשְׂרָאֵל אִישׁ מֵאֵת רַעְיוֹ . . . כְּלִי כֶסֶף
וְכִלְי זָהָב (יא, ב)
יֵשׁ לְשָׂאֵל: הֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתָרוּ עַל בְּזוּת מִצְרַיִם, כְּמֵאמֹר
רַז"ל (פְּרֻכּוֹת ט, ב) "אָמְרוּ לוֹ, וְלֹאִי שֶׁנִּצָּא בְּעֵצְמָנוּ. מִשָּׁל
לְאָדָם שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִים, וְהָיוּ אוֹמְרִים לוֹ בְּנֵי
אָדָם, מוֹצִיאִין אוֹתָךְ מִחֵר . . . וְנוֹתְנִין לָךְ מִמּוֹן הַרְבֵּה, וְאוֹמֵר
לָהֶם . . . הוֹצִיאֵנִי הַיּוֹם וְאֵינִי מִבְּקָשׁ כְּלוּם". אִם כֵּן, מִדּוּעַ
לֹא וְתָר הַקְּב"ה עֲלֵיָהּ. וְיֵשׁ לוֹמֵר, דִּהְיֶה הַתְּכַלִּית שֶׁל גְּלוּת
מִצְרַיִם הִיְתָה כְּדֵי לְהוֹצִיא וּלְהַעֲלוֹת אֶת נִיצוּצוֹת הַקִּדְשָׁה
שֶׁהָיוּ בְּמִצְרַיִם, כּוֹלָל גַּם נִצּוּצוֹת הַקִּדְשָׁה שֶׁהָיוּ בְּכֶסֶף וּבַזָּהָב
שֶׁל בְּזוּת מִצְרַיִם. מוֹכֵן אֶפּוֹא, שֶׁמִּדְּבַר בְּעֵינֵי עַקְרֵי שְׂאִין לְוֹתֵר
עָלָיו.

(לקוטי שיחות כא עמ' 15)

רְבִיעִי | וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר יְהוָה כַּחֲצֵת
הַלֵּילָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם: ה וּמֵת כָּל־בְּכוֹרֹ
בְּאָרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פְּרָעָה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ
עַד בְּכוֹר הַשֹּׁפֵחַ אֲשֶׁר אַחַר הַרְחִים וְכֹל בְּכוֹר
בַּחֲמָה: ו וְהִיתָה צַעֲקָה גְּדוֹלָה בְּכָל־אָרֶץ מִצְרַיִם
אֲשֶׁר כָּמֹהוּ לֹא נִהְיְתָה וְכָמֹהוּ לֹא תִּקֵּף:
ו וְלִכְלֹל | בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחְרֹץ־כְּלָב לְשׁוֹנוֹ
לְמֵאִישׁ וְעַד־בַּחֲמָה לְמַעַן תִּדְעוּן אֲשֶׁר יִפְלָה
יְהוָה בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל: ה וַיִּרְדּוּ כָּל־
עַבְדֵיךָ אֱלֹהֵי אֲלֵי וְהִשְׁתַּחֲוּוּ־לִי לֵאמֹר צֵא אִתָּהּ
וּכְלֵה־עַם אֲשֶׁר־בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרֵי־כֵן אֲצֵא וַיֵּצֵא
מֵעַם־פְּרָעָה בַּחֲרִי־אָף: ם וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה לֹא־יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פְּרָעָה לְמַעַן רַבּוֹת
מוֹפְתֵי בְּאָרֶץ מִצְרַיִם: וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ
אֶת־כָּל־הַמִּפְתִּים הָאֵלֶּה לִפְנֵי פְּרָעָה וַיַּחֲזֹק
יְהוָה אֶת־לֵב פְּרָעָה וְלֹא־שָׁלַח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵאֲרָצוֹ: ם יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַל־
אֲהַרְן בְּאָרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: כ הַחֲדָשׁ הִנֵּה לָכֶם
רֹאשׁ חֲדָשִׁים רֹאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה:

יְהוָה אֶת־לֵב פְּרָעָה וְלֹא שָׁלַח אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: פ כ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטְהַר יָדְךָ
עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֶשֶׁד עַל־אָרֶץ מִצְרַיִם וַיִּמַּשׁ
חֶשֶׁד: כג וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי
חֶשֶׁד־אֶפְלָה בְּכָל־אָרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים:
כד לֹא־רָאוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו וְלֹא־קָמוּ אִישׁ
מִתַּחְתּוֹ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְלִכְלֹל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה
אֹר בְּמוֹשְׁבָתָם:

~ נקודות משיחות קודש ~

וְלֹא הָיוּ רוֹצִים לְצֵאתָ, וּמִתּוֹ בְּשִׁלְשֶׁת יָמֵי אֶפְלָה (רש"י י, כב)
וְאֵלּוּ בְּנֵי־אֶלֶּה הַעֲתִידָה, שֶׁהִיא אַחֲרֵי מִפְּנֵי תוֹרָה, יִגְאָלוּ גַם
אוֹתָם הַרְשָׁעִים שֶׁלֹּא נִגְאָלוּ מִמִּצְרַיִם, שֶׁהָרִי אִז הַקְּב"ה
"אוֹחֵז בְּיָדֵי מֹשֶׁה אִישׁ אִישׁ . . . תִּלְקַטְנוּ לְאֶחָד אֶחָד בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל" (רש"י נְצִיבִים ל, א). וּבִלְשׁוֹן סֵפֶר הַתְּנַיִן: כָּל יְהוּדֵי
"בְּרֹדְאֵי סוּפּוֹ לְעִשׂוֹת תְּשׁוּבָה . . . כִּי לֹא יִדַּח מִמֶּנּוּ נִדְח". זְהוּ
"אֵלּוּ הָיָה שָׁם לֹא הָיָה נִגְאָל" - מֵהַשְׂאִי־כֵן בְּנֵי־אֶלֶּה
הַעֲתִידָה סוּפּוֹ לְעִשׂוֹת תְּשׁוּבָה וְאֵף הוּא יִגְאָל.

(לקוטי שיחות יא עמ' 2)

שְׁלִישִׁי כד וַיִּקְרָא פְּרָעָה אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָכוּ עִבְדֵי
אֶת־יְהוָה רַק צֵאנְכֶם וּבְקַרְכֶם יֵצֵג גַּם־טַפְכֶם
יָלֶךְ עִמָּכֶם: כה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַם־אִתָּה תִתֵּן
בְּיָדֵנוּ זִבְחִים וְעֹלֹת וְעִשִּׂינוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ:
כו וְגַם־מִקְנֵנוּ יִלְךְ עִמָּנוּ לֹא תִשְׂאֵל פְּרֹסָה כִּי
מִמֶּנּוּ נִקַּח לְעַבְדֵי אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַנְחֵנוּ
לֹא־נִדְעַ מֵהַנֶּעֱבֹד אֶת־יְהוָה עַד־בֵּאֵנוּ שָׁמָּה:
כז וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פְּרָעָה וְלֹא אָבָה
לְשַׁלְּחָם: כח וַיֹּאמֶר־לוֹ פְּרָעָה לָךְ מַעֲלֵי הַשָּׁמַר
לָךְ אֶל־הַסֶּף רְאוֹת פְּנֵי כִי בָּנוּם רְאִיתָךְ פְּנֵי
תְמוֹת: כט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֵּן דְּבַרְתָּ לֹא־אֶסַף עוֹד
רְאוֹת פְּנִיךָ: פ יא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
עוֹד נִגַּע אֶחָד אָבִיא עַל־פְּרָעָה וְעַל־מִצְרַיִם
אַחֲרֵי־כֵן יִשְׁלַח אֶתְכֶם מִזֶּה בְּשִׁלְחוֹ כָּלָה גֵרֶשׁ
וַיִּגְרַשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה: כ דְּבַר־נָא בְּאֵזְנֵי הָעַם
וְיִשְׂאָלוּ אִישׁ | מֵאֵת רַעְיוֹ וְאִשָּׁה מֵאֵת רַעְיוֹתֶיהָ
כְּלִי־כֶסֶף וְכִלְי זָהָב: ג וַיִּתֵּן יְהוָה אֶת־חֵן הָעַם

בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת־צְבָאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּשְׂמַרְתֶּם אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם: ^י בְּרֹאשׁוֹן בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בְּעֶרְב תֹּאכְלוּ מִצֵּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֵשָׂרִים לַחֹדֶשׁ בְּעֶרְב: ^י שִׁבְעַת יָמִים שָׂאֵר לֹא יִמְצָא בְּבִתְיֹכֶם כִּי | פֶּלֶאֱכֹל מִחֻמְצָת וּנְכַרְתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעֵדֶת יִשְׂרָאֵל בְּגֵר וּבְאֻזְרַח הָאֶרֶץ: ^כ פֶּלֶאֱמַחְמֻצָת לֹא תֹאכְלוּ בְּכָל מוֹשְׁבֵתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מִצֹּת: ^פ

~ נקודות משיחות קודש ~

ראשו על פרעיו ועל קרבו (יב, ט)

לפנינו שלשה סוגים של 'עבודה זרה', שיש 'לשרף' ולבטל לגמרי. ראשו - השכל המגבל הופך לסמכות עליונה. פרעיו - תאוות השלטון והפחמביאה את האדם לרמס בגליו את כל הסובב אותו. קרבו - מזונו של אדם ופרנסתו הופכים ל'אליל', וכל האמצעים כשרים כדי להשיגם.

(אגרות קודש כד עמ' קה)

חמישי ^{טא} וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מִשְׁכְּנוֹ וּקְחוּ לָכֶם צֹאֵן לְמוֹשֶׁפֶתִיכֶם וּשְׁחַטּוּ הַפֶּסַח: ^{בב} וּלְקַחְתֶּם אֲגֵדַת אוֹזֵב וּטְבַלְתֶּם בְּדָם אֲשֶׁר־בְּסֶף וְהִגַּעְתֶּם אֶל־הַמִּשְׁקֹף וְאֶל־שְׁתֵי הַמְּזוּזוֹת מִן־הַדָּם אֲשֶׁר בְּסֶף וְאַתֶּם לֹא תִצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח־בֵּיתוֹ עַד־בֹּקֶר: ^{בג} וְעִבְרַת יְהוָה לִגְנֹף אֶת־מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּשְׁקֹף וְעַל שְׁתֵי הַמְּזוּזוֹת וּפֶסַח יְהוָה עַל־הַפֶּתַח וְלֹא יִתֵּן הַמַּשְׁחִית לָבֹא אֶל־בֵּיתֵיכֶם לִגְנֹף: ^{בד} וּשְׂמַרְתֶּם אֶת־הַדֶּבֶר הַזֶּה לְחֻק־לָדָד וּלְבִנְיָד עַד־עוֹלָם: ^{כה} וְהָיָה כִּי־תָבֹאוּ אֶל־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר יִתֵּן יְהוָה לָכֶם כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר וּשְׂמַרְתֶּם אֶת־הַעֲבָדָה הַזֹּאת: ^{כו} וְהָיָה כִּי־יֹאמְרוּ אֵלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מַה הַעֲבָדָה הַזֹּאת לָכֶם: ^{כז} וַאֲמַרְתֶּם זְבַח־פֶּסַח הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר פָּסַח עַל־בְּתֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּגֹפּוֹ אֶת־מִצְרַיִם וְאֶת־בְּתֵינֵנוּ הִצִּיל

וַדַּבְּרוּ אֶל־כָּל־עֵדֶת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּעָשָׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֵׁה לְבֵית־אֵבֶת שֵׁה לְבֵית: ^ד וְאִם־יִמְעַט הַבֵּית מִהְיוֹת מִשֵּׁה וְלָקַח הוּא וּשְׁכָנּוֹ הַקָּרֵב אֶל־בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נִפְשֹׁת אִישׁ לְפִי אִכְלוּ תִכְסּוּ עַל־הַשֵּׁה: ^ה שֵׁה תָמִים זָכַר בְּיַשְׁנָה יְהִיָּה לָכֶם מִן־הַכֹּבְשִׁים וּמִן־הָעֵצִים תִּקְחוּ: ^ו וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וּשְׁחַטּוּ אֹתוֹ כַּל קֹהֵל עֵדֶת־יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעֲרָבִים: ^ז וְלָקַחוּ מִן־הָדָם וּנְתָנוּ עַל־שְׁתֵי הַמְּזוּזוֹת וְעַל־הַמִּשְׁקֹף עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם: ^ח וְאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צִלִּי־אֵשׁ וּמִצֹּת עַל־מַרְרִים יֹאכְלוּ: ^ט אֶל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נֶאֱמַר וּבִשְׁל מִבִּשְׁל בְּמִים כִּי אִם־צִלִּי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־פְּרַעְיוֹ וְעַל־קְרָבוֹ: ^י וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהִנְתַּר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בְּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ: ^{יא} וְכָכָה תֹּאכְלוּ אֹתוֹ מִתְנִיכֶם חֲגָרִים גַּעְלִיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם וּמְקַלְכֶם בִּידְכֶם וּאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בַּחֲפוּזִן פֶּסַח הוּא לַיהוָה: ^{יב} וְעִבְרַתִי בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהַבֵּיתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאֲדָם וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעִשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה: ^{יג} וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאֹת עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם שֹׁם וְרֵאִיתִי אֶת־הַדָּם וּפִסַּחְתִּי עֲלֵיכֶם וְלֹא־יְהִיָּה בְּכֶם לִגְנֹף לְמוֹשֶׁחִית בְּהַכְתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: ^{יד} וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם לְזִכְרוֹן וְחֻגְתֶּם אֹתוֹ חֹג לַיהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם תִּחְגְּלוּ: ^{טו} שִׁבְעַת יָמִים מִצֹּת תֹּאכְלוּ אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבְּתוּ שָׂאֵר מִבִּתְיֹכֶם כִּי | פֶּלֶאֱכֹל חֻמְץ וּנְכַרְתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד־יוֹם הַשְּׁבִיעִי: ^{טז} וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יְהִיָּה לָכֶם פֶּלֶאֱמַלְאָכָה לֹא־יַעֲשֶׂה בָהֶם אַךְ אֲשֶׁר יֹאכְל לְכָל־נֶפֶשׁ הוּא לְבָדוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם: ^{יז} וּשְׂמַרְתֶּם אֶת־הַמִּצְוֹת כִּי

וַיִּקְדַּח הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ: ^{כח} וַיִּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בֶּן עֲשׂוֹ: ^ס

~ נקודות משיחות קודש ~

משכו וקחו לכם צאן . . . ושחטו הפסח (יב, כא)
משכו ודיכם מעבודה זרה . . . ושחטו לאלהיהם של
מצרים (מכילתא)

עבודה זרה - היינו עבודה שהיא זרה ליהודי, שנבחר אף
ורק לשמש את קונו. שחטו לאלהיהם של מצרים - של כל
הסביבה, שהיא מגבלת ומדונה במצרים וגבולים של החמר
והגשם. ויש לעשות זאת בבחינת פסח ו'דלוג', לא רק
בעליה מדוּגָה לְדוּגָה; צריכים להפך את החשף של הגוף
והנפש הבהמית לאור ולקדושה.

(לקוטי שיחות ב עמ' 666)

ששי ^{כט} ויהי | בחצי הלילה ויהוה הבה כל־בכור
בארץ מצרים מבכר פרעה הישב על־כסאו עד
בכור השבוי אשר בבית הבור וכל בכור
בהמה: ^ל ויקם פרעה לילה הוא וכל־עבדיו
וכל־מצרים ותהי צעקה גדלה במצרים כִּי־אִין
בית אשר אינ־שם מת: ^{מא} ויקרא למושה
ולאהרן לילה ויאמר קומו צאו מתוך עמי
גם אתם גם־בני ישראל ולכו עבדו את־יהוה
כְּדַבְּרֵכֶם: ^{מב} גם־צאנכם גם־בְּקִרְכֶם קחו כְּחוֹ כַּאֲשֶׁר
דִּבַּרְתֶּם וּלְכוּ וּבְרַכְתֶּם גַּם־אֹתִי: ^{מג} ותחזק
מצרים על־העם למהר לשלחם מן־הארץ כִּי
אמרו פִּלְגְנוּ מֵתִים: ^{מד} וישא העם את־בְּצִקוֹ
טָרֶם יחֲמֹץ מִשְׁאֲרֹתֶם צָרַת בְּשִׂמְלֹתֶם עַל־
שִׁכְמֹכֶם: ^{מה} ובני־ישראל עשו כְּדַבַּר מוֹשֶׁה
וַיִּשְׂאֲלוּ מִמִּצְרַיִם כְּלֵי־כֶסֶף וְכָלִי זָהָב וְשִׂמְלֹת:

^{מו} ויהוה נתן את־חַן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם
וַיִּשְׂאֲלוּם וַיִּנְצְלוּ אֶת־מִצְרַיִם: ^{מז} ויסעו בני־
ישראל מֵרַעְמֵסֶס סְפֹתָה כִּשְׁש־מֵאוֹת אֶלֶף
רְגְלֵי הַגְּבָרִים לְבַד מִפָּרָה: ^{מח} וגם־עָרַב רַב עָלָה
אִתָּם וַצֹּאן וּבָקָר מִקְנֵה כְּבֹד מֵאֹד: ^{מט} ויאפו
את־הַבֶּצֶק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עִגְת מִצֹּת
כִּי לֹא חֲמֹץ כִּי־גִרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יִכְלוּ

לְהַתְמַהֲמָה וְגַם־צָדָה לֹא־עָשׂוּ לָהֶם: ^מ וּמוֹשֶׁב
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: ^{מא} ויהי מקץ שלשים שנה
וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ
כָּל־צְבָאוֹת יְהוָה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: ^{מב} ליל שמרים
הוא ליהוה להוציאם מארץ מצרים הוא־הלילה
הזה ליהוה שמרים לכל־בני ישראל לדרתם: ^פ
^{מג} ויאמר יהוה אל־מושה וְאַהֲרֹן זֹאת חֲקַת
הַפֶּסַח כָּל־בֶּן־נָכָר לֹא־יֹאכַל בּוֹ: ^{מד} וְכָל־עֶבֶד
אִישׁ מִקְנֵת־כַּסֶּף וּמִלְתָּה אֹתוֹ אִזּוֹ יֹאכַל בּוֹ:
^{מה} תושב ושכיר לֹא־יֹאכַל בּוֹ: ^{מו} בבית אחר
יֹאכַל לֹא־תוֹצִיא מִן־הַבַּיִת מִן־הַבֶּשֶׂר חוּצָה
וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ־בּוֹ: ^{מז} כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ
אֹתוֹ: ^{מח} וכִּי־יִגֹּדֵר אֶתְךָ גֵּר וַעֲשֵׂה פֶסַח לַיהוָה
הַמּוֹל לֹו כָּל־זָכָר וְאִזּוֹ יִקְרַב לַעֲשׂוֹ וְהָיָה כְּאֹרַח
הָאָרֶץ וְכָל־עֶרֶל לֹא־יֹאכַל בּוֹ: ^{מט} תזרה אחת
יהיה לאזרח ולגר הגר בתוכם: ^נ וַיַּעֲשׂוּ כָּל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן
בֶּן עֲשׂוֹ: ^ס ויהי בעצם היום הזה הוציא יהוה
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צְבָאתָם: ^פ

~ נקודות משיחות קודש ~

המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו (יב, מח)
מילת בניו הקטנים . . . מעפכת אותו (רמב"ם הלכות קרבן
פסח ה, ה)

מכאן יש ללמד הוראה על גדל חשיבות החינוך: אבא
שלא מלא את חובתו כלפי בנו ולא הכניסו לברית, פוגע
לא רק בטובת בנו, אלא גם בטובתו שלו עצמו. שכן, הוא
מנוע מלהקריב קרבן פסח, והוא מפסיד אף את הברכה
הנובעת מקיום מצוה זו - פגעי העולם פוסחים עליו ולא
מזיקים לו.

(אגרות קודש כו עמ' שסא)

שביעי ^{יג} א וידבר יהוה אל־מושה לאמר: ^ב קדש־
לי כל־בכור פטר כל־רחם בבני ישראל באדם
ובבהמה לי הוא: ^ג ויאמר משה אל־העם זְכוֹר
אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאתֶם מִמִּצְרַיִם מִבַּיִת

חצי קדיש

וַתַּגְדֵּל וַיִּתְקַדֵּשׁ שְׁמֹהּ רַבָּא. אַמֵּן בְּעֶלְמָא דִּי בְרָא
 כְּרַעוּתָהּ וְיִמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ, וְיַצְמַח פְּרוּקְנָהּ וְיִקְרַב
 מְשִׁיחָהּ. אַמֵּן בְּחַיִּיכוּן וּבְיוֹמֵיכוּן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
 בְּעֶגְלָא וּבְזֶמֶן קָרִיב וְאַמְרוּ אַמֵּן: אַמֵּן יְהִי שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם
 לְעָלַם וּלְעַלְמֵי עֻלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ: יְהִי שְׁמֹהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם
 וּלְעַלְמֵי עֻלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאֵר, וְיִתְרוֹמֵם,
 וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֹהּ דְקֻדְשָׁא
 בְּרִיךְ הוּא. אַמֵּן לְעֵלְמָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירְתָּא,
 תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחְמְתָא, דְאַמְרִין בְּעֶלְמָא, וְאַמְרוּ אַמֵּן: אַמֵּן

נקודות משיחות קודש

היום אתם יוצאים בחדש האביב (יג, ד)

בתקופת החורף נראה פאלו העולם גדל מלצמח ולהתקדם, ולפתח, ולפטר, בחדש האביב, האילנות מלבלבים והשדות צטופים ירק. כך מתגלה לעין כל, שימות החורף היו ימים של אגירת כחות לקראת לבלוב ופריחת האביב. ואף בחג הפסח בן: בגלות מצרים שקעו ישראל במ"ט שערי טמאה, אך במשך זמן מועט, חמשים יום, זכו לקבל התורה מפי הקב"ה בכבודו ובעצמו! כך התגלה לעין כל, שימות הגלות היו ימים של זכוּת וְהַכְנָה לקבלת התורה.

(אגרות קודש ד עמ' רסז)

מפטיר ד' והי'ה פרישאלך בנגד מחר לאמר מהי
 זאת ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו יהוה
 ממצרים מבית מפי' עבדים: 10 ויהי פריהקשה פרעה
 לשלחנו ויהרג יהוה כל־בכור בארץ מצרים
 מבכר אדם ועד־בכור בהמה על־בן אני זבח
 ליהוה כל־פטור רחם הזכרים וכל־בכור בני
 אפדה: 11 והי'ה לאות על־ידכה ולטוטפת בין
 עיניך בי בחזק יד הוציאנו יהוה ממצרים:

ססס

ק"ה פסוקים, ימנ"ה סימן

עבדים פי בחזק יד הוציא יהוה אתכם מזה
 ולא יאכל חמץ: ה היום אתם יוצאים בחדש
 האביב: ה והי'ה כייביאך יהוה אל־ארץ
 הפנעני והחתי והאמרי והחני והיבסי אשר
 נשבע לאבותיך לתת לך ארץ זבת חלב ודבש
 ועברת את־העבדה הזאת בחדש הזה:
 ושבעת ימים תאכל מצת וביום השביעי חג
 ליהוה: מצות יאכל את שבעת הימים ולא־
 יראה לך חמץ ולא־יראה לך שאר בכל־גבלך:
 ה והגדת לבנד ביום ההוא לאמר בעבור זה
 עשה יהוה לי בצאתי ממצרים: ו והי'ה לך
 לאות על־ידך ולזכרון בין עיניך למען תהי'ה
 תורת יהוה בפיוך בי ביד חזקה הוציאך יהוה
 ממצרים: ושמרת את־החקה הזאת למועדה
 מימים ימימה: פ ו והי'ה פריבאך יהוה
 אל־ארץ הפנעני פאשר נשבע לך ולאבותיך
 ונתנה לך: ו והעברת כל־פטור־רחם ליהוה
 וכל־פטור: ו שגר בהמה אשר יהי'ה לך הזכרים
 ליהוה: ו וכל־פטור חמור תפדה בשה ואם־לא
 תפדה וערפתו וכל בכור אדם בבניך תפדה:
 ד והי'ה פרישאלך בנגד מחר לאמר מה־זאת
 ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו יהוה ממצרים
 מבית עבדים: 10 ויהי פריהקשה פרעה לשלחנו
 ויהרג יהוה כל־בכור בארץ מצרים מבכר אדם
 ועד־בכור בהמה על־בן אני זבח ליהוה כל־
 פטור רחם הזכרים וכל־בכור בני אפדה:
 11 והי'ה לאות על־ידכה ולטוטפת בין עיניך בי
 בחזק יד הוציאנו יהוה ממצרים: ססס

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה

(= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר שם משה לפני בני ישראל:

עֵי-חַיִּים הִיא לַמַּחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיהָ מְאֹד. דְּרַכֶּיהָ דְרַכֵּי-נַעַם, וְכַל־נִתְיַכְתִּיהָ שְׁלוֹם. אַרְףּ יָמִים בְּיַמֶּינָהּ, בְּשִׂמְחָה עֵשֶׂר וְכְבוֹד. יִי חַפֵּץ לְמַעַן צְדָקוֹ, וַיְגַדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שלישי התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּבְנֵי-אִיִּם טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמְּשִׁיחַ עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עָמוֹ וּבְבְנֵי-אֵי אֵמַת וְצָדֵק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

<p>עטרת מרים</p> <p>יג הדבר אשר דבר יהוה אל־ירמיהו הנביא לבוא טרם בואו של נבוכדראצר מלך בבל להכות את־ארץ מצרים: יד תחלה הגידו במצרים שֶׁנְּבֻכַדְרֶצַּר בא עליו והשמיעו במגדול והשמיעו בנגף ובתחפנתם שהם ערי מצרם מצרים אמרו התניצב שיתניצבו במצריהם ולא יצאו לקראת האויב והכן לך שם פלי נשק פי פני אכלה חרב סביביך: טו מדוע נסתף נשטפו והחליקו כל אחד ואחד מן אביריך גבוריך לא עמד לא מצליח לעמוד בעצמו כי יהוה הדפו וה' נלחם בו: טז תקראש ברוך הוא הרבה פושל ועל ידי המכשול גם־נפל הגוים הפאים לעזרת מצרים, והם התחברו איש אל־רעהו ויאמרו זה לזה קומה ונשבה אל־עמנו ואל־ארץ מולדתנו מפני חרב היונה הוא חרב של נבוכדנצר, שמלכי אשור וככל היה להם צורת יונה על הדגים:</p>	<p>שי למורא</p> <p>יג לבוא, שיבוא. להכות את מצרים, זו מכה שנה שהחריב נבוכדנצר את מצרים, בשנת עשרים ושבע למלכותו. יד אמרו, אתם המושמעים קול, אמרו למלך מצרים. התניצב, תודרו. והכן לך, הכן לך כל צרכי המלחמה. טו נסתף, נשטף ונגרף. אביריך, כל אחד מגבוריך. טז הרבה פושל, ה' הדפו והרבה בהם פושלים. נפל איש אל רעהו, התקצצו לשפן איש אצל רעהו. חרב היונה, חרב נבוכדנצר שבהוניה (במקרה) עושקת</p>
--	--

הפטרה לפרשת בא לקריאה בציבור ולשמו"ת בירמיה פרק טו

מו יג הדבר אשר דבר יהוה אל־ירמיהו הנביא לבוא נבוכדראצר מלך בבל להכות את־ארץ מצרים: יד הגידו במצרים והשמיעו במגדול והשמיעו בנגף ובתחפנתם אמרו התניצב והכן לך פי־אכלה חרב סביביך: טו מדוע נסתף אביריך לא עמד פי יהוה הדפו: טז הרבה פושל גם־נפל איש אל־רעהו ויאמרו קומה | ונשבה אל־עמנו ואל־ארץ מולדתנו

שי למורא

האנשים עם רכושם. יז) קראו שם, במערכת צבא פשדים הכריזו לומר. פרעה מלך מצרים שאון, שפרעה מלך מצרים המרים קול שאון בגאות. העביר המועד, לא בא להלחם נגדם ביום המועד התקוע, מפחד לבבו. יח) פי כתבור וגו', כי כפי שדבר אמת הוא שתבור קבוע בהרים, והר הפרמל

על חים, פן באמת יבוא הדבר הזה על מצרים. יט) ונצתה, לשון ציה. כ) עגלה יפה-פיה מצרים, מצרים שהיתה מלכות יפה כעגלה יפה. קרינ, חתוד ובריחה. מצפון, מכבל. בא, כפל המלה לחוג ולומר שבודאי יבוא. כא) שכריה, שריה. פרוש אחר, "שכריה", גיסות ששכרו לעזרת. כעגלי מרבץ, יוכלו לטבח כעגלים מפקמים במרבץ (= כרפת). גם המה, גם השרים, וגם השכירים). תפגו, הפנו ערפם לנוס. אידם, לשון שבר ואסון. עת פקדתם, זמן מיתתם. כב) קולה פנחש לך, כמו הנחש שנקצו רגליו, פן מצרים יקצו רגליהם, כלומר שלא יוכלו ללכת ממוקמים למשל חוץ לארצם. פי בחיל ילכו, הפשדים ילכו עליהם בחיל רב. ובקדמות באו לה, יבואו עליה לקדמה בקדמות. פחטבי עצים, שלא יוכלו למנוע מעצמם את חרב הפשדים, כמו העצים. כג) כרתו יערה, פח יש בהם לכת כל יערה. פי לא יחקר, לא יחקר מספר צבא הפשדים. כד) הבישה, התבישה. כה) אמון מנא, כמו המון. פרוש אחר, "אמון", שם שר העיר "נא". "מנא", מהעיר "נא", והיא "אלכסנדריה". כו) ואחרי כן, מקיץ ארבעים שנה. כימי קדם, כלומר שישבו בשקט בארצם. כז) ואתה

יז תחלה קראו ופרסמו שם במצרים, כי פרעה מלך-מצרים בא בשאון קול תשואות גדול ועם רב להתהלל בחילותיו, ואחר כך קראו כי פרעה העביר המועד קבע מועד אחר למלך קבל לצאת להלחם עמו כי בא מורך בלבבו: יח חייאני נאם-המלך יהוה צבאות שמו פי כתבור קבוע בהרים

וכברמל עומד בינם על יד חים, פן יבוא נבוכדנצר על מצרים: יט כלי גולה עשי לך לשנות ולאכול יושבת כטבח בת-מצרים פי תגלו מנחה פי-נף שהיתה עיר ממלכה לשמחה לשמחה תהיה ונצתה ותחה שמחה מאין יושב: כ עגלה יפה-פיה יפה ביותר היו פוחרים לעבודת-זרה של מצרים קרינ רמזה היו להם על ידי מנחשים פי מצפון מכבל שהיא צפונות ממצרים בא בא יבוא עליה נבוכדנצר: כא גם-שכריה שריה אשר בקרבה יוכלו לטבח כעגלי מרבץ מופקמים פן גם-המה השרים הפגו עורף מן המלחמה ללכת לארצם נסו יחדיו לא עמדו על עמדם וזה כאשר השיגם האויב נפלו בנופלים פי יום אידם עת רעתם בא עליהם עת פקדתם פקודת כל חי למות: כב קולה של מצרים פנחש ילך (כשקטע הקדוש-ברוך-הוא את רגלי הנחש (בראשית ג יד) הלך קולו של נחש מסוף העולם ועד סופו) פי הפשדים כחיל רב ילכו עליהם ובקדמות לקצין רגליהם באו לה פחטבי עצים שנקצים בקדמות: כג אתם בני כשדים כרתו יערה הרגו כל אנשי מצרים נאם-יהוה פי לא יחקר מספר אנשי כשדים פי רבו מארבה ואין להם מספר: כד הבישה הפלגי בת ערת מצרים פי נתנה נסרה ביד עם צפון הם פשדים: כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל הנני פוקל אשגח להביא פורענות אל-אמון

בו: כו ונתתים ביד מבקשי נפשם וביד נבוכדנאצר מלך-כבל וביד עבדיו ואחרי-כן תשפן פימי-קדם נאם-יהוה: כז ואתה

מנא מעיר נא שהיא אלכסנדריא ועל-פרעה ועל-מצרים ועל-אלהיה ועל-מלכיה של ממלכות רבות שישבו בארץ מצרים, כמו שאפקוד ועל פרעה ועל הבטחים בו פן אפקוד על העוים הבטחים בו: הפורענות הבאה למצרים הוא לעונש שתרע לישראל ביניהם שישק מלך מצרים וכן פרעה נכה שהמית אשהו: כו ונתתים ביד מבקשי נפשם וכיד נבוכדנאצר מלך-כבל וכיד עבדיו ואחרי-כן תשפן פימי-קדם בלי גלות נאם-יהוה: בא לחם הגולים לכלל לכל ותאשו מן הנאולה בראותם שמצרים גלו וחרו מחר והם גלו ועבדו לא שבו: כז ואתה אל-תירא עבדי יעקב כי לא תשאר בגולה

עטרת מרים

וְאֶל־תַּחַת יִשְׂרָאֵל כִּן יִשְׁתַּקְעוּ שְׂמֹה בְּכָל כִּי הִנְנִי מוֹשְׁעֶךָ מִרְחֹק מִמְּקוֹם שֶׁאַתָּה שָׁם וְאֶת־זִרְעֶךָ גְּדוּלִים וְקַטְנִים מֵאַרְצָן שְׂכֵנִים וְיִמְאוּ וְהִלְאָה וְשָׁב יַעֲקֹב יֵשֶׁב יַעֲקֹב וְשָׁקַט בְּמִנוּחָה וְשָׁאֲנָן בְּשִׁלוֹה וְאִין מַחְרִיד וְלֹא יִמְצֵא עוֹד מִי יַחְרִידוּ: כַּח הַגֵּם שֶׁבַעַת שֶׁכֶּשׁ נִבְכַּדְנָצַר אֶת מִצְרַיִם נִחְרְגוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ בְּמִצְרַיִם, בְּכָל זֹאת, אֲתָה אֵל־תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב נֶאֱמַר־יְהוָה כִּי אֲתָךְ אֲנִי אֶף כִּי אַעֲשֶׂה כָּלָה בְּכָל־הַגּוֹיִם | אֲשֶׁר הִדְחַתִּיךָ לְשִׁמָּה וְאֲתָךְ לֹא־אֲעִשֶׂה כָּלָה עִם כִּי תִהְיֶה בְּאַרְצֵם וְיִסְרְתִיךָ אִיסַר אֲוִתְךָ לְמִשְׁפָּט בְּמִשְׁפָּט כִּפִּי עֲוֹנֶה, אֲבָל וְגַקְהָ לֹא אֲנַקְךָ מִן הָעוֹלָם, כְּלוּמַר: לֹא אֲכִרִיךָ מִן הָעוֹלָם:

שי למורא

אל תירא, צדיקים שבתוך מצרים, שהגלו לשם בעל פרקם. (כח) ויסרתיך למשפט, איסר אותך במשפט ובאפן שתוכל לסבל מעט מעט. ונקמה לא אנקך, ולא אנקה אותך מן העולם. כי ישראל יעמדו בארצם כימי השמים על הארץ.

אֶל־תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב וְאֶל־תַּחַת יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי מוֹשְׁעֶךָ מִרְחֹק וְאֶת־זִרְעֶךָ מֵאַרְצָן שְׂכֵנִים וְיֵשֶׁב יַעֲקֹב וְשָׁקַט וְשָׁאֲנָן וְאִין מַחְרִיד: כַּח אֲתָה אֶל־תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב נֶאֱמַר־יְהוָה כִּי אֲתָךְ אֲנִי כִּי

אַעֲשֶׂה כָּלָה בְּכָל־הַגּוֹיִם | אֲשֶׁר הִדְחַתִּיךָ לְשִׁמָּה וְאֲתָךְ לֹא־אֲעִשֶׂה כָּלָה וְיִסְרְתִיךָ לְמִשְׁפָּט וְגַקְהָ לֹא אֲנַקְךָ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁפָל דְּבָרָיו אֶמֶת וְצַדִּיק: נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוֹר לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וְתִשְׁמַח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיאַ עֲבָדֶיךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגִּל לְבַנּוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֶׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אַחֲרָיִם אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנִּתְּתָ לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וְלִתְפָּאֲרָת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

לאמר: **דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּשְׁבוּ וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי פִי הַחֵירָת בֵּין מִגְדַּל וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי פַעַל צִפֹּן נִכְחוּ תַחֲנוּ עֲלֵיהֶם: **וַאֲמַר פְּרַעְהָ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל נִבְכִים הֵם בְּאַרְצָם סָגַר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר: וְחִזַּקְתִּי אֶת־לֵב־פְּרַעְהָ וְרַדְף אַחֲרֵיהֶם וְאֶפְבְּדָה בַּפְּרַעְהָ וּבְכָל־חֵילוֹ וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה וַיַּעֲשׂוּ־כֵן: **(ישראל) ה' וַיִּגְדַּל לְמַלְאָךְ מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעַם וַיִּהְיֶה לְלֵב פְּרַעְהָ וַעֲבָדוּ אֶל־הָעַם וַיֹּאמְרוּ מִה־זֹּאת עֲשִׂינוּ כִּי־שָׁלַחֲנוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵעַבְדָּנוּ: **וַיֹּאסֵר אֶת־רַכְבּוֹ וְאֶת־עֲמוֹ לָקַח עִמּוֹ: **וַיִּקַּח שֵׁש־מֵאוֹת לָכָב בְּחֹר וְכָל רַכֵּב מִצְרַיִם וְשָׁלֹשׁ עַל־כֶּלֶף: **וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פְּרַעְהָ מִלֶּךְ מִצְרַיִם וַיִּרְדֵּף אַחֲרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יֵצְאוּ בְיַד רָמָה:************

יג וַיְהִי בְשַׁלַּח פְּרַעְהָ אֶת־הָעַם וְלֹא־נָחֵם אֱלֹהִים דְּרָךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי |
אָמַר אֱלֹהִים פְּנִי־וַיִּנָּחֵם הָעַם בְּרֵאתָם מִלַּחְמָה וְשָׁבוּ מִצְרַיִמָּה: **יד** וַיִּסַּב אֱלֹהִים | אֶת־הָעַם דְּרָךְ הַמִּדְבָּר יַם־סוּף וַחֲמֹשִׁים עָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאַרְץ מִצְרַיִם: **טו** וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עֲצָמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הִשְׁבַּע הַשָּׁבִיעַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פְּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהֶעֱלִיתֶם אֶת־עֲצָמֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם: **טז** וַיִּסְעוּ מִסִּפְתַּי וַיַּחֲנוּ בְּאֶתְם בְּקֶצֶה הַמִּדְבָּר: **טז** וַיְהִי־הָ הַלֶּךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן לְנַחֲתָם הַדֶּרֶךְ וְלַיְלָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם לְלַכֵּת יוֹמָם וְלַיְלָה: **טז** לֹא־יָמִישׁ עַמּוּד הָעָנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לַיְלָה לִפְנֵי הָעַם: **פ** **(לוי) יד** א וַיִּדְבַּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה

אגרות קודש

ב"ה, ח' טבת, תשי"ח

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מה' כסלו, שנתקבל ז"ע (שכנראה הלך בדואר רגיל), בו כותב אודות הרצון להתקשרות לכה"פ ע"י מכתב וכו'.

הנהה ידוע שקישור של שנים מבני ישראל ה"ז מוסיף ביכולתם יותר מכפלים של אפשרית של כל אחד, וכידוע מר"ל בזה (סוטה לד, א), ואמיתית ההתקשרות היא של הנשמות, וכמבואר במ"ש רבנו הזקן בספר התניא שלו פרק ל"ב, ובעניינים דתומ"צ, שתורתנו תורה אחת וענינה וענין המצות הוא להמשיך שיהי' ה' אחד ושמו אחד, גם בארץ, בענייני ארץ, עיין אגה"ק לרבנו הזקן סי' ט', ובזה הרי המקום אינו מפסיק, כוונתי בזה, שכאשר ההתקשרות תתבטא בהוספה בענייני תורה ומצות בכלל ובהמאור שבהם שנתגלה בדורותינו אלה ע"י תורת החסידות הדרכותי ומנהגי', ה"ז התקשרות אמיתית, ופשיטא אשר ההוספה בתומ"צ מוסיפה בברכות השי"ת בהמצטרך לאדם וב"ב הן בגשמיות והן ברוחניות, ובפרט באיש משרת בקדש וכאומנות השו"ב שדורשת יראת שמים ביותר וביותר, כמבואר בכ"מ ומהם לאדמו"ר הזקן ואדמו"ר הצ"צ, כמבואר ושו"ע ושו"ת שלהם, ואין לך דבר העומד בפני הרצון.

בטח יודע משלשת השיעורים בחומש תהלים ותניא הידועים, אשר שמענו כ"פ מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, אשר שוים הם לכל נפש וסגולה לכו"כ עניינים.

לוח זמנים לשבוע פרשת בא - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ה) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

שבת	ניצאת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	אדמו"ה"ז		מג"א		ש	א	
										ש	א	ש	א			
17:54	16:55	17:43	17:38	17:16	17:11	12:24	12:23	10:07	10:08	9:12	9:13	8:37	8:38	6:33	6:36	באר בענע (ח)
17:51	16:42	17:40	17:35	17:16	17:10	12:24	12:23	10:08	10:08	9:12	9:14	8:37	8:38	6:35	6:39	חיפה (ח)
17:51	16:38	17:41	17:35	17:18	17:13	12:23	12:22	10:06	10:06	9:11	9:12	8:36	8:36	6:32	6:36	ירושלים (ח)
17:53	16:52	17:42	17:37	17:15	17:09	12:24	12:23	10:08	10:08	9:13	9:14	8:37	8:38	6:35	6:38	תל אביב (ח)
17:43	16:35	17:30	17:21	16:54	16:45	12:38	12:37	10:33	10:35	9:44	9:47	8:58	9:00	7:23	7:30	אוסטריה, וינה (ח)
21:16	20:16	21:04	21:09	20:34	20:39	14:09	14:08	11:14	11:11	10:02	9:58	9:19	9:14	6:34	6:27	אוסטריה, מלמור (ק)
17:49	16:42	17:36	17:27	17:01	16:52	12:41	12:40	10:34	10:36	9:44	9:47	9:00	9:02	7:21	7:27	אוקראינה, אודסה (ח)
17:28	16:19	17:14	17:06	16:39	16:29	12:23	12:22	10:19	10:21	9:29	9:32	8:43	8:46	7:09	7:16	אוקראינה, דניפרופטרובסק (ח)
17:51	16:39	17:36	17:27	16:59	16:49	12:49	12:48	10:46	10:48	9:57	10:01	9:09	9:12	7:40	7:48	אוקראינה, ז'יטומיר (ח)
17:43	16:31	17:28	17:19	16:51	16:41	12:41	12:40	10:39	10:41	9:50	9:54	9:02	9:05	7:33	7:41	אוקראינה, קייב (ח)
18:43	17:47	18:33	18:29	18:08	18:04	13:06	13:05	10:46	10:46	9:48	9:49	9:16	9:16	7:04	7:07	איחוד אמירויות אבו דאבי (ח)
18:17	17:11	18:04	17:56	17:33	17:24	13:07	13:06	10:59	11:01	10:09	10:11	9:25	9:28	7:44	7:51	איטליה, מילאנו (ח)
19:03	18:13	18:54	18:54	18:31	18:30	12:58	12:57	10:26	10:25	9:24	9:23	8:54	8:53	6:24	6:23	אקוודור, קיטו (ח)
20:41	19:43	20:29	20:34	20:01	20:05	13:42	13:41	10:49	10:47	9:39	9:35	8:59	8:55	6:14	6:08	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
21:51	20:48	21:37	21:44	21:05	21:11	14:34	14:34	11:36	11:33	10:23	10:19	9:38	9:32	6:52	6:45	ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)
18:09	17:08	17:58	17:51	17:27	17:20	12:50	12:49	10:38	10:39	9:45	9:47	9:06	9:07	7:13	7:18	ארה"ב, בולטימור (ח)
17:57	16:55	17:45	17:38	17:14	17:07	12:39	12:38	10:28	10:29	9:35	9:38	8:56	8:57	7:05	7:11	ארה"ב, ברוקלין (ח)
17:57	16:55	17:45	17:38	17:14	17:07	12:40	12:39	10:29	10:30	9:36	9:38	8:56	8:58	7:06	7:11	ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)
18:31	17:27	18:18	18:11	17:47	17:39	13:16	13:15	11:06	11:07	10:14	10:16	9:33	9:35	7:45	7:51	ארה"ב, דטרויט (ח)
18:36	17:40	18:26	18:21	18:00	17:55	13:05	13:04	10:47	10:48	9:51	9:52	9:17	9:18	7:11	7:14	ארה"ב, האוסטון (ח)
18:02	17:04	17:51	17:46	17:23	17:17	12:36	12:35	10:20	10:21	9:25	9:27	8:49	8:50	6:48	6:52	ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)
18:40	17:46	18:30	18:26	18:05	18:01	13:04	13:03	10:45	10:45	9:48	9:48	9:15	9:15	7:04	7:07	ארה"ב, מיאמי (ח)
17:52	16:49	17:40	17:32	17:08	17:01	12:35	12:34	10:25	10:26	9:32	9:34	8:52	8:54	7:03	7:08	ארה"ב, ניו הייבן (ח)
17:58	16:55	17:46	17:39	17:15	17:07	12:43	12:42	10:32	10:33	9:40	9:42	9:00	9:01	7:11	7:17	ארה"ב, ניו יורק, גן ישראל (ח)
18:21	17:19	18:09	18:02	17:39	17:31	13:04	13:03	10:52	10:53	9:59	10:02	9:20	9:22	7:29	7:34	ארה"ב, פיטסבורג (ח)
17:50	16:47	17:38	17:30	17:06	16:58	12:34	12:33	10:24	10:25	9:32	9:34	8:51	8:53	7:03	7:08	ארה"ב, שיקגו (ח)
19:44	18:53	19:35	19:36	19:10	19:12	13:18	13:17	10:38	10:36	9:32	9:30	9:00	8:58	6:22	6:19	בוליביה, לה-פס (ח)
18:26	17:13	18:11	18:01	17:33	17:22	13:26	13:25	11:24	11:26	10:36	10:40	9:47	9:50	8:19	8:28	בלגיה, אנטוורפן (ח)
18:27	17:15	18:12	18:03	17:34	17:24	13:26	13:25	11:24	11:26	10:35	10:39	9:47	9:50	8:18	8:27	בלגיה, בריסל (ח)
19:30	18:37	19:20	19:23	18:59	19:01	12:53	12:52	10:09	10:07	9:01	8:58	8:27	8:24	5:46	5:41	ברזיל, סאן פאולו (ח)
19:17	18:24	19:07	19:09	18:41	18:44	12:41	12:40	9:57	9:55	8:50	8:47	8:16	8:13	5:35	5:31	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
17:43	16:33	17:29	17:19	16:52	16:41	12:44	12:43	10:42	10:45	9:54	9:58	9:05	9:08	7:38	7:47	בריטניה, לונדון (ח)
17:48	16:35	17:33	17:22	16:52	16:40	12:53	12:51	10:53	10:56	10:06	10:10	9:14	9:18	7:54	8:03	בריטניה, מנצ'סטר (ח)
17:47	16:33	17:32	17:22	16:54	16:43	12:50	12:49	10:50	10:52	10:02	10:06	9:12	9:15	7:48	7:57	גרמניה, ברלין (ח)
18:11	17:00	17:57	17:47	17:20	17:09	13:09	13:08	11:06	11:08	10:17	10:21	9:29	9:32	7:59	8:07	גרמניה, פראנקפורט (ח)
19:36	18:42	19:26	19:29	19:06	19:09	12:54	12:53	10:08	10:06	8:59	8:57	8:24	8:21	5:42	5:37	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
19:05	18:13	18:56	18:53	18:32	18:28	13:22	13:21	10:59	10:59	10:00	10:01	9:29	9:29	7:13	7:14	הודו, מומבאי (ח)
19:02	18:10	18:53	18:50	18:28	18:25	13:18	13:17	10:55	10:55	9:56	9:56	9:25	9:25	7:08	7:09	הודו, פונה (ח)
17:34	16:26	17:20	17:12	16:45	16:36	12:27	12:26	10:22	10:23	9:32	9:35	8:47	8:49	7:10	7:17	הונגריה, בודפשט (ח)

זמני יום ראשון ויום שבת	זמני יום שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	אדמו"ר		מג"א		ש	א	
										ש	א	ש	א			
18:00	16:58	17:48	17:41	17:17	17:10	12:44	12:43	10:33	10:34	9:41	9:43	9:01	9:02	7:11	7:16	טורקיה, איסטנבול (ח)
18:29	17:29	18:18	18:12	17:48	17:42	13:09	13:08	10:56	10:57	10:02	10:04	9:24	9:26	7:29	7:34	יוון, אתונה (ח)
17:55	16:48	17:42	17:34	17:07	16:58	12:48	12:47	10:42	10:44	9:52	9:55	9:07	9:10	7:30	7:37	מולדובה, קישינב (ח)
19:03	18:10	18:53	18:50	18:29	18:25	13:19	13:18	10:56	10:56	9:58	9:58	9:27	9:27	7:10	7:12	מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)
20:52	19:44	20:37	20:44	20:01	20:08	13:20	13:19	10:16	10:13	9:01	8:56	8:10	8:02	5:24	5:15	ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)
18:21	17:26	18:10	18:06	17:44	17:40	12:47	12:46	10:28	10:29	9:32	9:33	8:58	8:59	6:50	6:53	נפאל, קטמנדו (ח)
18:15	17:12	18:04	17:57	17:33	17:26	12:58	12:57	10:46	10:47	9:53	9:55	9:14	9:16	7:23	7:28	סין, בייג'ינג (ח)
19:52	19:02	19:43	19:42	19:20	19:19	13:48	13:47	11:18	11:17	10:15	10:14	9:45	9:44	7:16	7:15	סנגפור, סנגפור (ח)
17:17	16:03	17:03	16:52	16:23	16:12	12:20	12:19	10:19	10:21	9:31	9:35	8:41	8:44	7:17	7:25	פולין, ורשא (ח)
19:13	18:22	19:04	19:05	18:40	18:41	12:53	12:53	10:16	10:14	9:11	9:09	8:40	8:37	6:03	6:01	פרו, לימה (ח)
18:34	17:27	18:21	18:12	17:47	17:38	13:24	13:23	11:17	11:19	10:26	10:29	9:43	9:45	8:02	8:09	צרפת, ליון (ח)
18:38	17:29	18:25	18:16	17:50	17:40	13:34	13:33	11:30	11:32	10:41	10:44	9:54	9:57	8:21	8:28	צרפת, פריז (ח)
18:40	17:50	18:31	18:29	18:08	18:06	12:40	12:39	10:11	10:10	9:09	9:08	8:39	8:38	6:12	6:12	קולומביה, בוגוטה (ח)
18:14	17:10	18:02	17:54	17:32	17:24	13:01	13:00	10:52	10:54	10:01	10:03	9:19	9:21	7:34	7:40	קנדה, טורונטו (ח)
17:48	16:42	17:35	17:27	17:03	16:54	12:38	12:37	10:30	10:32	9:40	9:42	8:56	8:58	7:15	7:22	קנדה, מונטריאול (ח)
17:54	16:55	17:43	17:37	17:14	17:08	12:29	12:28	10:14	10:15	9:20	9:21	8:43	8:44	6:44	6:48	קפריסין, לנקה (ח)
18:32	17:14	18:16	18:05	17:34	17:22	13:40	13:39	11:42	11:45	10:56	11:01	10:02	10:06	8:46	8:56	רוסיה, ליובאוויטש (ח)
18:04	16:44	17:47	17:36	17:07	16:55	13:13	13:12	11:17	11:20	10:31	10:36	9:36	9:40	8:23	8:34	רוסיה, מוסקבה (ח)
18:12	17:04	17:58	17:50	17:23	17:14	13:05	13:04	10:59	11:01	10:09	10:12	9:24	9:26	7:47	7:54	רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)
18:16	17:08	18:03	17:54	17:32	17:23	13:09	13:08	11:04	11:05	10:14	10:17	9:29	9:31	7:52	7:59	שווייץ, ציריך (ח)
18:51	18:00	18:42	18:39	18:18	18:16	13:02	13:01	10:36	10:36	9:37	9:36	9:06	9:06	6:45	6:46	טאילנד, בנגקוק (ח)

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועודויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריךנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל־אויב ואורב ולסטים וחיזת רעות בדרך ומכל־פורענות המתרגשות וקאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי וזוגתו רינת שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org
בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il Otzar770.com Chasidut.tv Lahak.org

הרשמה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב